

FA/96

Doble a la lib. de Cap. de Seg. de Sr. Bruno de
Haro Mg. de Tarap. año de 1786

A 08

347

Derecho civil - Obras
anteriores a 1800

R. 37.436

NA: 339914



D. D. DIDACUS

FA/96

COVARRUVIAS

A LEIVA TOLETANUS,

SEGOBIENSIS EPISCOPUS, SUPREMIQUE

Castellæ Senatus Præses;

ENUCLEATUS ET AUCTUS

PRACTICIS IN QUÆSTIONIBUS

PER D. DIDACUM YBAÑEZ

DE FARIA GADITANUM,

PRÆPOTENTIS MONARCHÆ

CAROLI II. HISPANIARUM INDIARUMQUE REGIS CATHOLICI

à Consiiliis, in Cancellaria de Buenos Aires Regii Fiscii Patronum, & in Goatemalensi
Pratorio apud Americam primarios inter Judices adscriptum.

CUM INDICE RERUM ET VERBORUM LOCUPLETISSIMO.



COLONIÆ ALLOBROGUM,

Sumptibus MARCI-MICHAELIS BOUSQUET & SOCIORUM.

M. DCC. XXVI.

CUM PRIVILEGIO SACRÆ CÆSARÆ ET CATHOLICÆ MAIESTATIS.



D. D. DIDACUS

COVARVIAS

ALFONSO TORRES

REGIENSIS BRISGOTI

Cholla

ENUCLEATUS ET

PRACTICIS IN QUESTIONIBUS

PER D. DIDACUM

DE FARIA GADITANUM

PRAPOTENTIS MORA

CAROLI II. HISPANICARUM INFERIORUM REGIS

in Castellis, in Castellis de Bona

Prætoris et

CUM INDICE REPRUM ET VERBORUM



COLONIA ALBENSIS

Sumptibus Martini Michaelis

M. DCC. LXXII

CUM PRIVILEGIO





STUDIOSO LEGENTI.

ILLUXIT tandem exoptata diu, ac placida dies, qua sponso pentatheuco prospere confecto, & praestitae fidei nexu expeditus hilareo, & otio aliquandiu vacandi facultate respiro. Ast tunc vel maxime mihi gratulari continget, cum sedulitate mea quid levaminis, atque subsidii Jurisprudentiae cultoribus in forensi strepitu militantibus collatum concipiam. Possetne spes ad aliud magis condecorum, ac gratum anhelare bravium? Quid jucundius, quam ut alii meis lucubrationibus cum utilitate fruantur? Quid augustius, quam ultra fati metas literario indelebili munere posteritatem prosequi? Quid honorificentius, quam e monumento studiosis ministrare discenda? Verumtamen nulla quidem popularis aurae cupidine feror: cedant elogia, gratiae referantur (si quid illis dignum edidero,) nostro eximio Praesuli; à quo immensae altitudinis pelago rivulus hic efluxit, cunctique ad proficiendum haurimus: cujus egregiae disciplinae radiis ut accessorium opusculum illustratum, velut obumbrante numine, non exhorrebit censurae publicae formidandum adire tribunal. Nec inficior illud pluribus scaterere reformandis pro instituti celsitudine, ac ingenii mei, peritiaeque imparitate, quibus simul veniam, & propitiam directionem impetrare ex communi erga me jam nota humanitate ingenuus animus secure confidit.



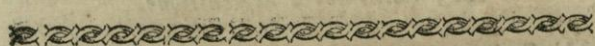
S E R I E S

Capitum Practicarum Resolutionum.

CAPUT I.	T OTA civilis Castellanae Reipublicae potestas, & jurisdictio qua ratione penes ipsum Regem sit. pag. 1	& autoritate. 126
II.	Jurisdictio alicujus castri à Principe concessa, an in novos incolas, & in ejusdem oppidi augmento exerceri possit? 25	XXI. De fide instrumentorum, quae exempla dicuntur. 131
III.	Quanam ratione sit intelligenda donationis, concessionis, aut venditionis dispositio ad mensurae modum concepta. 29	XXII. De fide, & autoritate privatae scripturae. 136
IV.	De summa Regis jurisditione, quam Majoriam dicimus, quamque regio nomine suprema exercent Auditoria. 36	XXIII. Novata appellatione pendente qualiter revocentur. 143
V.	De jure, ac privilegio revocandi domum. 43	XXIV. De attentatorum revocatione iterum. 151
VI.	De his, qui pro jure exigendo possunt alios ad Curiam Regis vocare quoad primam causarum cognitionem. 47	XXV. Nullitatis objectio quando impediat sententiarum conformium, vel revisionis executionem. 155
VII.	De vidua privilegium habente trahendi, & vocandi reum ad Curiam Principis, quando eo uti possit.	XXVI. De recusatione judicum, praecipue eorum, qui assident Regis praetoriis. 159
VIII.	Clericus haeres laici an possit ad saeculare tribunal pro haereditatis rebus, & juribus vocari? 58	XXVII. De expensis, & earum condemnatione. 165
IX.	De causarum avocatione, & earum retentione, quae ad Curiam quandoque fit. 63	XXVIII. De his rebus, quae in dotem dantur aestimatae. 170
X.	De mandatis regis ad executionem literarum, quae requisitoriae dicuntur. 69	XXIX. De creditore privilegium habente, an possit avocare pecuniam alii solutam, & ab eo consumptam. 178
XI.	De eisdem literis, praesertim quoad criminum punitionem. 76	XXX. De remissione mercedis colono facienda propter sterilitatem. 181
XII.	De petitione haereditatis. 84	XXXI. De jurisditione saeculari in clericos primae tonsurae. 185
XIII.	De tertiis oppositoribus, & qui pro suo interesse comparent. 88	XXXII. Rursus de eadem jurisditione in eos clericos non conjugatos. 191
XIV.	De eisdem oppositoribus. 95	XXXIII. De jurisditione laica quoad clericos. 196
XV.	De appellante à sententia inter alios lata. 98	XXXIV. Forum saeculare an possit à laicis declinari quoad delictorum punitionem? 200
XVI.	De tertio impediente executionem sententiae latae inter alios. 105	XXXV. De negotiis, ac rebus ecclesiasticis, quae solent apud regia praetoria examinari. 203
XVII.	De interdicto <i>Interim</i> vocato. 109	XXXVI. De jure patronatus laicorum, & quantum differat ab Ecclesiastico quoad derogationem. 208
XVIII.	De testibus aliqua notabilia ad praxim. 113	XXXVII. De pascuis, & jure pascendi. 217
XIX.	De instrumentorum fide. 119	XXXVIII. Quo ordine admittantur agnati, & vocati ad successionem majoratus, vel fideicommissi familiae relictæ. 223
XX.	De publici instrumenti solemnitate,	XXXIX. Jus implendae conditionis an ex contractibus ad haeredes transmittatur. 231
		XL. De usu jurisditionis, quae pluribus in eandem urbem, aut oppidum competit. 237



D. D. DIDACUS
 COVARRUVIAS,
 SEGOBIENSIS EPISCOPUS,
 ENUCLEATUS, ET AUCTUS,
 PRACTICIS IN QUÆSTIONIBUS,
 PER D. DIDACUM YBAÑEZ A FARIA,
 J.C. GADITANUM.



*Addita ad Caput I. Practicarum
 Questionum.*

SUMMARIUM.

- 1 Romani quando Hispaniam, & qua occasione ingressi: expellunt Carthaginenses, ac Imperio totam subijciunt.
- 2 Gothi, Alani, Vandali, ac Suevi ubi suas originarias sedes habuerint, & quando Italiam, Galliam, atque Hispaniam adierint, & num. 3.
- 4 Radagaisus Ostrogothorum Rex per Romanorum exercitum devictus, ac interfectus.
- 5 Alarico Hispanias concedit Honorius: ille Romam vi expugnat.
- 6 Regum Gothorum Hispania, catalogus ab Athaulpho ad Rodericum, usque ad n. 41.
- 42 Gothorum imperium in Hispania quandiu consistit.
- 43 Regum Hispania series à Pelagio ad Catholicum Ferdinandum V. quas uxores duxerint, quot liberos procreaverint, quandiu Regno potiti sunt, & qua memoratu digna intra Hispanias patnaverint, usque ad n. 88.
- 89 De Castella excellentiis, & antiquis limitibus, ac de urbe Castulone, & num. seq.
- 92 Temporalis jurisdictionis, supremaque politica potestas desinitur, & penes quem existat jure natura, & n. 93.
- 94 Respublica an per plures, vel per unicum Principem debeat, & oporteat gubernari? & num. 97. & 104.
- 95 Homo præ cunctis animalibus societatem appetit, & quare, & n. 96.
- 98 Suprema temporalis potestas quomodo per Principem legitime quaratur, & num. seqq. & n. 122.
- 101 Saul utrum à Deo immediate supremam accepit potestatem? & num. seqq.
- 105 Populus non liber valet sibi Magistratum constituere, si Princeps eum proponere negligat.
- 106 Nec Princeps, nec Respublica libera potest subditum à sua suprema eximere.
- 107 An Sede Apostolica vacante, suprema spiritalis potestas in Ecclesia resileat?
- 108 Populus Romanus quandiu libertate potitus, & quandiu Regibus subiectus.
- 109 Populus Romanus quomodo in Imperatorem supremam transfulerit potestatem, & num. 111.
- 110 Non licet Respublica ob ineptitudinem, aut tyrannicum gubernandi styllum, legitimum ejicere Principem.
- 113 Populus Romanus num potuerit leges condere sub Romulo, ac successoribus Regibus?
- 114 De divisione Populi Romani per Reges facta, & de tribubus, atque comitiis, & num 115.
- 116 De lege regia, & de Augusto Casare notantur aliqua, & num. seqq.
- 123 Electio Imperatoris per quos Principes fiat, & quando eis eligendi facultas concessa.
- 124 Consules Romani qua forma creabantur.
- 125 Principatus, supremaque politica potestas à quo coepit.
- 126 Reges Hispania quo jure ante, & post Pelagium succedant, & n. 135. & 136.
- 127 Qualis modus succedendi in regno magis popularis expediat.
- 128 De triplici regiminis publici differentia.
- 129 Monarchiam quis primus post diluvium instituerit, & quo tempore.

- 130 De Monarchia Ægyptiorum, ac cognomine Regum.
- 131 Suprema potestas temporalis an à Deo Regibus immediatè collata, & num. seqq.
- 137 Principatus quoties jure sanguinis defertur, divisionem non admittit.
- 138 Filius primogenitus ante regnum obtentum præfertur minori post dignitatem procreato.
- 139 Primogenitus Regis si incapacitate laboret, quid faciendum.
- 140 Quid si duo simul nascantur, & lateat quis prior.
- 141 De exclusione foeminarum à regni successione.
- 142 De lege Salica.
- 143 Suprema, & absoluta potestas, & jurisdictio penes Reges Hispania residet. Princeps tenetur ad observationem conditionum, quibus supremam potestatem accepit, ibid.
- 144 Rex potest cogere utentes jurisdictione intra ditionem, ut titulum exhibeant.
- 145 Utrum possit cognoscere in prima instantia de causis emergentibus in territorio dominorum inferiorum?
- 146 Jurisdictio etiam cum mero & mixto imperio in Hispania privilegio, aut præscriptione per vassallos quaritur.
- 147 Quid de regalibus.
- 148 Quæ ad eam præscriptionem desiderentur, & num. 149.
- 150 Causa de regia jurisdictione etiam contra Ecclesiasticos ad Magistratus Seculares deferuntur.
- 151 Nullus inferior acquirere talem potest jurisdictionem, ut ad regem per querelam recurrere non liceat.
- 152 Rex quæ vassallis ex jurisdictione possit concedere.
- 153 Rege concedente castrum inferiori, qualis censetur ei collata jurisdictio, per plures casus explanatur, & num. seqq.
- 155 De Dominis inferioribus castrum alienantibus.
- 163 Concesso per Principem oppido cum jurisdictione, an illa extendatur ad adjacent mare?
- 164 Rex conferens jurisdictionem Magistratui, an videatur merum, & mixtum imperium ei tribuere? Et quid e contra, num. 165.
- 166 Domino inferiore oppidum absolutè alienante, an censetur translata jurisdictio?
- 167 Concessa per Principem jurisdictions utrum, facultas cognoscendi de causis apellationis tributa intelligatur?

CAPUT I.

Sub num. 1. ibi: Romanis olim Hispanias obtinentibus.



ANNO ab Urbe condita 524. jam primo Punico bello pacato, dum Carthaginenses Hispaniis debellandis pro viribus incumbabant, Populi Romani Senatus alio quæsito prætextu Legatos ad Massilienses destinavit, ut per eos (inter quos, & Hispanos frequens exercebatur commercium) cum Hispaniæ civitatibus fœdus, & societatem contraheret, quod cum Emporiis, Danio, ac Sagunto initum. Marian. de reb. Hispan. lib. 2. cap. 5. 8. Deinceps ad annos 534. Pœnorum exercitus, Annibale Duce, Saguntum expugnaturus circumdedit. Cives intuitu stabilitæ societatis pro suppætiis ad

tutamen Populi Romani confugiunt, sed frustra; etenim Senatus, prætermissa auxiliarium legionum ope binos Oratores designavit hortaturos Annibalem ut obsidionem solveret: quibus ille aditum ad se conveniendum inficiatus, urbem ad deditionem acriter constringebat, quæ licet octo mensibus viriliter propugnata, tandem hostili ferocia vi succubuit. At sex elapsis annis, per Scipionem erepta in potestatem superstium Saguntinorum rediit. Marian. lib. 2. cap. 16. Garibay lib. 5. cap. 19. Illa Sagunti clades dirum edidit bellum in Punicis secundum, cujus expeditioni in Hispaniis Cnejus Scipio, Africani pater, cum Consulari authoritate præficitur, qui cum exercitu transfretans, optatis appulit oris Emporiarum anno ab Urbe condita 535. ex quo ad 549. cruentè utrimque dimicatum, ac tandem Pœni ab Hispaniis resiliere compulsi, se ad proprios lares receperunt. Extero hoste pulso, internum bellum exarsit, quod circiter bis centum annorum protelatum Julius Cæsar extinxit, cujus operâ Cantabrorum constantiam, jam cæteris provinciis subjugatis, juri ac ditioni Republicæ Romanæ subjacuit anno ab Urbe condita 727. de quibus Mariana lib. 2. ex cap. 9. & lib. 3. cap. 25. Sallian. Annal. Ecclesiast. anno ab Urb. cond. 533. cum seqq. & ann. 727. 728. Joan. Gerund. Episcop. Paralipom. Hisp. lib. 4. ad fin. Joan. Vassæus Chronic. Hisp. cap. 12. Theat. vit. hum. lit. B, pag. 122. vers. Cantabri, & lit. F, pag. 61. Alfons. Carthagen. anacephalaosis Reg. Hispan. cap. 4. Torriell. Annal. ann. 3836. Luc. Marian. de reb. Hispan. lib. 6.

Ibi, Gothi qui à Septentrione.

In Septentrionalibus plagis peninsula nobilissima describitur Scandia, seu Scandinavia, quondam Basilia, quæ præter alias plures provincias Gothiam complectitur. Plin. lib. 4. cap. 13. Abrah. Ortel. in Thesaur. Geographic. verb. Basilia, Saabed. Coron. Gothic. cap. 1. cujus incolæ Gothi, qui à Japheto filio Noë originem ducere feruntur, inter se ita fecerantur, ut qui Orientem versus, Ostrogothi; qui ad Occidentem degerent Uvisgothi dicerentur: illorum namque idioma te Oster, quæ Sol exoritur; Uvester, quæ occidit, significatur. Joan. Magn. Gothor. hist. lib. 3. cap. 21. Marian. lib. 5. cap. 1. Castill. de Regib. Goth. lib. 1. disc. 2. Theat. vitæ human. lit. M. pag. 68. & 71. Roder. Tolet. de reb. Hispan. lib. 1. cap. 7. 8. De Gothis plura Jonardes de reb. Goth. Joan. Magn. sup. Roderic. Toletan. lib. 1. à cap. 7. Marian. lib. 4. cap. 16. & alibi Saabed. Coron. Goth. ex princip. B. Isidor. Chron. Goth. Spondan. in Epitom. Baron. anno 370. & 376. cum seqq. Roderic. Sanc. Histor. Hispan. lib. 1. cap. 9. Castill. de Regib. Goth. Theat. vit. hum. lit. M, pag. 68. & 71.

Ibi: Cum & Uvandali, Alani, & Suevi.

Hi & alii barbari simul in Imperium erupere anno Christi 407. Baron. Annal. eod. ann. & ibi Spondan. n. 2. Omnes à Septentrione prodierunt: juxta paludem Mœotidem, & Tanaim Uvandali atque Alani incoluisse creduntur, Suevi prope Albim. Procop. lib. 1. de bell. Uvandolor. Abrah. Ortel. in Thesaur. verb. Alani, Lucan. lib. 2. Fundat ab extremo flavos Aquilone Suevos. Albi. &c.

Barbaricæ invasionis Author laudatur Stilico, eximius Honorii Dux à Uvandalia oriundus. Hic cum in votis perfidus haberet filium Eucherium, ejecto Imperatore, ad apicem Majestatis evehere (quod inter varios eventus belli, cum esset primarius militiæ Præfectus, possibile arbitrabatur,) eos hostes in Imperium accersivit, simulque Gothos laceffit, subtractis stipendiis, quæ à Romana Republica militiæ intuitu merebant. Barbari itaque, devastatis provinciis, in quibus iter faciebant, in Galliis quinquennium refederunt: at præviso Gothorum incurfu, quibus impares se ad obfistendum dignoscebant, Pyrenæis superatis, anno Christi 412. Hispanias penetrarunt, dominante scilicet Uvandalis Gunderico, Alanis Atace, Suevis Hermenerico, de quibus Marian. lib. 5. cap. 12. Paul. Oros. lib. 7. cap. 38. 40. Joan. Magn. lib. 15. cap. 13. Ant. Sabellic. ennead. 7. lib. 9. B. Isidor. Uvandalor. hist. Roder. Tolet. lib. 1. ex cap. 9. Saabed. cap. 1. Castill. sup. disc. 10. Roder. Sanc. part. 1. cap. 7. & 10. Salian. sup. anno 407. n. 2. & anno 409. num 7.

Ibi: Honorius Imperator, Gothis, eorum Rege Radagaiso.

4 Ad annos 382. Gothorum diademate potiebantur Alaricus, ac Radagaisus: hic Ostrogothis, ille Uvisigothis imperabat, Italiam infestantes propter stipendia Stiliconis versutiâ non exhibita: & quoniam præ multitudine res militaris commode expediri nequibat, placuit ut bipartito exercitu bellum gereretur. Stilico Romanorum legionum moderator, ut agnovit Ostrogothos à sociis segregari, illos propè Florentiam in Fœsulanis montibus limite, cingit, ita ut ad deditionem compulerit. Radagaisus dum se fugæ committere satagit, perculsus occubuit. Marian. lib. 4. cap. ult. Paul. Oros. d. lib. 7. cap. 37. Joan. Vasaus anno 407. in Chron. Luc. Marin. d. lib. 6. Saabed. cap. 1. Spondan. sup. anno 406. n. 1. Castill. disc. 8.

Ibi: Ejusdem gentis Principi Alarico.

5 Alaricus ex Balthorum egregia stirpe Athanarico Regi, elapso interregno, suffectus anno 382. post Ostrogothorum stragem hostilitate quiescente, cum ab Honorio Italiam ad incolendum posceret, Gallias, ac Hispanias impetravit, quam largitatem jurejurando Imperator roborasse traditur. Cum autem Alaricus cum copiis ad permissas sedes pergeret, cis Alpes castrametatus, Saul genere Judæus, à Stilicone cum cohortibus missus, in Gothos adoriens extempore inermes plures enecuit; agebantur enim Paschalia solemnia, ideo cum hoste congregi nefas apud ipsos putabatur: ut abjecto scrupulo, Alarico hortante, ad pugnam viriliter profiliunt, ipsoque perempto Saule, aggressores revertuntur in fugam. Hinc Rex fractæ fidei vindicem retroducit exercitum, Romæque obsidionem instituit, quam tandem ingressus, militi deformandam flammis ac ferro per triduum permittit. Hoc Urbis exitium evenit ad annos 410. die prima Aprilis, seu prout aliis placet, secunda, vel vigesimaquarta Augusti. Quibus patrat, Alaricus Siciliam atque Africam subjugaturus classe deferebatur, cum subortâ procellâ impellente Consentiam applicuit, ubi extemporali fato novissimum clausit diem anno 411. octo super decem Regio mu-

D. de Faria Covar. Enucl.

nere functus. Gothi cadaver insigniis regalibus indutum monumento magnifico tradiderunt, quod in alveo amnis Bafentii apprimè condiderant. De quibus Jonard. cap. 30. Vasaus sup. anno 412. Marian. lib. 4. cap. fin. & lib. 5. cap. 1. ad fin. Carol. Sigon. de Imper. Occident. cap. 10. 11. Taraph. de Regib. Hispan. ann. 412. Baron. Annal. ann. 409. cum seqq. & ibi Spondan. in Epitom. Saabed. d. cap. 1. Castill. sup. disc. 9. Joan. Magn. lib. 15. cap. 12.

Ibi: Athaulphus Gothorum Rex.

Expleto Regis funere Gothi Arthaulphum defuncti consanguineum ei substituere, qui Galliam Placidiam Romæ captam, Honorii sororem sibi nuptiali vinculo copulavit. Unde affinitate intercedente convenit, ut Galliis & Hispaniis Athaulpho concessis, ab Italia prorsus recederet. Sic gens Gothica ad annos 412. per Alpes Galliam penetravit, ac anno 414. Hispaniam adivit, àn ultrò, vel invitò, quæstionis est. Quibusdam placet, Athaulphum Patritii Romani precibus exoratum, miserum Hispanorum, qui à Barbaris dirè divexabantur, migrasse: aliis enarrantibus, à Constantio Honorii duce ad Hispaniam abire compulsurum, ille Barcinone solum sibi constituit, & cum moliretur Imperatoris amicitiam restitui, quod Gothis admodum odiosum, vulneribus affectus in fata concessit anno 415. sex sceptro potitus, paternique infortunii consortes sex filii Regiis ex priore conjugè similiter perierunt. Athaulphus inter Reges Gothos Hispaniæ primus recensetur communiter, quanquam nonnulli Alaricum præponant. Extat Barcinone epitaphium à Flavio Dextro editum, qui cecinit ita.

Bellipotens valida natus de gente Gothorum,
Hic cum sex natis Rex Athaulphus jacet.

Ausus es Hispanias primus descendere in
oras,

Quem comitantur millia multa virum.

Gens tua nunc natos, & te invidiosa peremit,

Quæ post amplexa est Barcino magna gemens.

Hæc hausimus ex Baron. ann. 415. n. 1. Spondan. in Epit. ann. 414. num. 1. Marian. lib. 5. cap. 2. Jonarde de reb. Goth. cap. 31. Saabed. dict. cap. 2. Roder. Tolet. lib. 2. cap. 6. Sigon. sup. lib. 11. Paul. Oros. lib. 7. cap. 40. & 43. Cevall. de cognit. per viam viol. glos. 18. n. 13. Joan. Magn. sup. lib. 15. cap. 13. B. Isidor. Chron. Gothor. Moral. Chron. Hispan. lib. 11. Vasaus sup. ann. 417.

Ibi: Sigericus qui eidem successit.

Sigericus Athaulpho consanguineo, cujus cædem ipse perpetrarat, communibus suffragiis successit: qui cum de pace cum Imperatore convenire satageret, à suis de medio sublatus, tanti facinoris mercedem reportavit. De tempore ejus Principatus certi nihil statui potest. Quidam septennium, alii annum, alii paucos dies assignant: de quo Roderic. Tolet. lib. 2. cap. 7. Baron. Spondan. Marian. & Cevall. ubi proximè, Roderic. Sanc. part. 2. cap. 4. Joan. Magn. sup. cap. 15. Joan. Vasaus anno 417. Saabed. cap. 3. Franc. Taraph. anno 440. Luc. Marin. lib. 6. cap. de Goth. advent. in Hispan.

Ibi: *Post hunc Uvalia Gothorum Rex.*

8 Uvalia illicò regimen Gothorum adeptus ad Africam debellandam classem instruxit, sed in Gaditano freto navigia cuncta naufragio perierunt. Deinde Honorius Constantio Duci eximio Placidiam Athaulphi viduam, quæ in Hispania detinebatur, spondit in conjugem, eundemque Imperii consortem decrevit: hic ut desponsatam eriperet, invasionem Hispaniis minabatur: quapropter Uvalia ex Gothorum consilio & Placidiam reddidit, & cum Honorio pepigit fœdus: ad hæc Silingos & Uandalos ingenti strage affectos exterminavit: ab Imperatore Vasconiam dono comparavit, denique Tolosæ obiit triennium apprimè dominatus: quæ ex instituto prosequuntur nuper laudati.

Ibi: *Rursus Theodoricus Rex.*

9 Proximus Uvaliæ Rex Theodoredus recensetur, illi cognatione devinctus qui, conventu violato, adversus Valentinianum Imperatorem bellipotens in Gallia hostilia patravit. At superveniente Attilâ, Galliasque impetente, Theodoredus, ut periculo imminente in occursum iret, suas cum Romanis ac Francis copia colligavit, quibus Hunnorum superbientem barbariem, Ducisque ferociam, etsi non devicerit, saltem deterruit in Catalaunis, seu Mauriciiis campis, haud longè à Tolosâ: ibi commisso prælio, ex utroque exercitu tercentum millia hominum cecidisse fertur, quorum plerique ex Attilæ militibus, qui receptui canere jubens, in castra se contulit, quæ muniri curavit. Theodoredus ipse inter pugnandum occubuit grandævus anno 451. regni 32. ætatis 65. Videantur Baron. ann. 451. ubi Spond. Saabed. cap. 5. Cassiod. in Chronic. Paul. Diacon. hist. miscellan. lib. 15. & cæteri suprâ laudati.

Ibi: *Turismundus successit.*

10 Subsequitur Theodoredi primogenitus, quem & gratissima parentis memoria, & propria facinora commendabant, cum in Catalauno conflictu Ducem strenuum ac validum militem egerit: quare primum in castris militari acclamatione, deinde Tolosæ communi consensu, publicoque plausu sublevatur ad regiminis apicem, qui cum Hunnis iterato congressu ex Attila victoriam reportavit, Alanos, eorumque Regem Sanguibanum similiter devicit, Romanas legiones, Præfecto Comite Aëtio, in Gallia profligavit, quibus absolutis Tolosam rediit, instauratoque cum Valentiniano fœdere, otio vacare cœpit, superciliosam majestatem ostentans, quo ita fratribus, cæterisque invidiosum se reddidit, ut illum ægritudinis causâ decumbentem, de vena emisso sanguine, ex perosorum consilio Ascalenus peremerit ad annos 455. sui principatus tertio. B. Isidor. Chron. Gothor. Roder. Tolet. lib. 2. cap. 8. Marian. lib. 5. cap. 4. Ionard. de reb. Goth. cap. 40. Saabed. Coron. Goth. cap. 6. Sigon. de Imper. Occid. lib. 13. Greg. Turonensis Histor. Francor. lib. 2. cap. 7. Baron. Annal. ann. 451. ex n. 49. Petr. Mex. de vit. Imper. in Valentin. Roder. Sanc. hist. Hisp. part. 2. cap. 7. Joan. Valæus ann. 456. Alfonf. Carthag. anacephalaos.

Reg. Hispan. cap. 14. Luc. Marian. de reb. Hisp. lib. 6.

Ibi: *Theodoricus permisso Imperatoris.*

Sextò Theodoricus accedit, Turismundi frater, ac inter cæteros natu major, cujus cædis particeps, seu author creditur. Hic cum Valentiniano pacis inter fœdera convenit, ut Hispaniarum debellationem sibi permetteret. Idem Rex Suevos, eorumque Principem Recciarium Galleciæ ac Lusitaniæ dominantem, conferto prælio ad flumen Urbicum, quod inter Asturicam labitur & Legionem, prostravit. Ad hæc per Hispanias tripartito exercitu progressus, per se suosque Duces Bæticam ditioni subjecit suæ, atque provincias alias devastatas dereliquit. Primus Gothorum solium in Hispania stabilivit: sic ad annum decimumtertium clavum regni prosperè tenuit, quo insidiis germani Eurici, universæ carnis viam ingredi compellitur ann. 467. quæ ultra jam congestos prosequuntur Spondan. in Epitom. Baron. ann. 456. n. 2. Joan. Magn. hist. Goth. lib. 15. cap. 24. Franc. Taraph. de Reg. Hispan. ann. 473. Ado Viennens. Chron. ann. 456. Sidon. Apollin. lib. epist. 27. qui de elogiis, forma & habitu Theodorici fusè disseruit.

Ibi: *Et qui eidem in Regno successerunt.*

Euricus prædefuncto subrogatur, qui Gothorum leges literis mandari præcepit; antea enim quicquid moribus receptum erat, ut lex observari placuit. Nec in Martiali munere cuiquam posthabitus, Lusitaniam subegit, Pompeiopolim, Cæsaraugustam & Tarraconem expugnavit: Carthaginensis, Toletanaque Provincia sub Romanorum jugo existentes ipsi se dedidere, quo illorum imperium, quod septuaginta fere annis in Hispaniis obtinuerunt, prorsus intercidit. Quibus confectis, ad Gallias cum copiis profectus militari gloria pariter emicuit. Hispanias & Gallias ex hac tempestate ab Imperio penitus exemptas testatur post alios Saabed. Coron Goth. cap. 8. Fertur diem obitus sui subditis prænuntiasse, ac in extremis agens natum Alaricum sibi substituendum exorasse. Evidis migravit anno 483. diademate potitus 17. B. Isidor. sup. Joan. Magn. lib. 15. cap. 16. Marian. Roder. Toletan. & alii nuper citati.

Alaricus ex genitoris voto à Proceribus exaltatus ad thronum, Theudicodam Theodorici Italiæ Regis filiam uxorem assumpsit: Theodosianum Codicem compilari curavit operâ Aviani Cancellarii, quem promulgari iussit tertia Februarii die, anno 506. Edidit constitutiones seu leges, ex quibus & aliis, quas successores Reges condidere, constat liber, qui vulgò, *Fuero Juzgo*, nuncupatur. Sub Alarico Hispani summa tranquillitate gaudebant, non ita Galliæ; nam Clodoveus Francorum Rex bellum Gothis indixit, qui Alarico Duce cum hoste congressi, haud procul à Pictavia succubuerunt, ipseque Rex à Clodoveo hasta ex equo dejectus, gladio Franci militis periit anno 506. Principatus 23. Card. Baron. ann. 484. & lib. 506. ubi Spondan. Joan. Magn. lib. 16. cap. 1. Marian. sup. cap. 6. Roderic. Tolet. lib. 2. cap. 11. & alii ubi sup.

Parentem subsequitur Gesaleycus, quem etsi ex concubinario complexu quæsitum, Amalario fratri legitime procreato suffragia præposue-

re ob teneram hujus ætatem. Hoc ut agnovit Theodoricus avus maternus (ut præmissimus) posthabiti Principis, militem delegit in Gothos, ut nepoti usurpata successio redderetur: quod cum ad aures Gesaleyci fama detulisset, terrore suadente Barcinonem se contulit, inde in Africam transfretavit suppetias à Trasimundo Uvandalorum Rege impetraturus, à quo benigne exceptus, ac regali affectus munificentia est, exhibita ingenti pecuniarum summa, quæ in Galliis auxiliares copias conduceret, quibus paratis, per Pyrenæos Hispaniam ingreditur, ac duodecim milliariibus à Barcinone habito cum Gothis prælio succubuit, unde in Galliam sese recepit, ubi ægritudine correptus decessit anno 510. Sedit quadriennio. B. Isidor. *Chron. Roder. Tolet. lib. 2. cap. 11.* Marian. *lib. 5. cap. 7.* Saabed. *Coron. Goth. cap. 10.* Garibay *Hist. Hisp. lib. 8. cap. 13.* Roder. Sanc. *Hist. Hisp. part. 2. cap. 11.* Joan. Vascæus *Chron. ann. 509. cum seqq.* Alfons. à Carthag. in *anacephaleosi Reg. Hisp. cap. 18.* Illud oportet observare, quod omnes ferè Historiographi laudati asserunt Gesaleycum progenitum ab Eurico, non ab Alarico, ut opinatur Mariana.

15 In hac Regum serie post Gesaleycum quidam præfatum Theodoricum Alarici focerum receperunt, opinati eundem Hispanias adivisse, Toletique uxorem duxisse præclaram ex pristinis Hispanis. Verùm alii refragantur inficiantes eum Theodorici adventum, qui nunquam nomine proprio imperavit, sed Amalarici nepotis velut tutor, regni administrationem suscepit, quam Theudi exercendam delegavit. Consulantur Marian. *lib. 5. cap. 7.* Garib. *lib. 8. cap. 14.* Roder. Tolet. *lib. 2. cap. 11.* B. Isidorus *Chron. Goth. Roder. Sanc. part. 2. cap. 12.* & alii, quorum nuper fit mentio. Quicquid de regno Theodorici sit, illud constat, ab obitu Gesaleyci quindecim annos præterisse, cum Amalaricus habenas regiminis apprehendit, unde fit ut totidem Theodoricus, sive proprio, sive nepotis nomine Hispanis dixerit jura, ex Mariana supputatione.

16 Amalaricus jam ætate idoneus regii muneris pondus assumpsit, qui cum Childeberto, ac germanis Galliarum Regibus affinitatem, contraxit, inito cum Clotilde eorum sorore conjugio. Verùm ille ut Arriana contaminatus, labe, consortem morum splendore, veræque Fidei cultu conspicuam convitiis afficiebat assiduus, verberibus cruciabat, & plagis ad sanguinis usque extractionem, quæ constans Regina diu cum pertulisset, tandem sævitia cogente, per literas fratribus renuntiavit, qui parato exercitu in Amalaricum progressi, ipsum fugæ se committere compulerunt: cumque nave delatus abiret, thesauri quem Barcinone reposuerat, recordatus, ut illum portaret rediit, sed à milite percussus interiit anno 531. Sedit quinquennium, à quo per se clavum regiminis exercuit. B. Isidor. *Baron. ann. 531.* & ibi Spondan. *Marian. lib. 5. cap. 7.* Saabed. *cap. 10.* Joan. Vascæ. *Chron. anno. 530.* Franc. Taraph. *sup. anno 515.* Garibay *lib. 8. cap. 15.* & alii ex præcitis.

17 Theudis qui Theodorici jussu Hispaniis præfuerat, ad sceptrum jure proprietatis revocatur: sceminam Hispanam genere, ac fortunarum copia condecoratam conjugem selegerat. Per Theudiselum Ducem eximium ex Francis victoriam insignem assequutus, Septam obsedit, quam expugnare non valuit. Post reditum ex Afri-

ca accidit, ut quidam se furiosum simulans, ense Regem perfoderit, & ex vulnere animam exhalaverit anno 548. regno potitus decem & septem supra menses quinque. De quibus sæpe recens Historiographi fusè.

Theudiselus accedit duodecimus Hispaniarum Rex Uvisigothus, qui illusa subditorum spe, nihil majestate dignum edidisse narratur; imò libidinis ardore bacchatus nullius pulchritudinis honestati pepercit: cumque Hispali noctu opipare epularetur, luminibus extinctis, vulneribus inflicis occubuit anno 549. Regnavit decem & octo menses, dies terdecim. Marian. Roder. Toletan. Saabedra, Joan. Magn. & alii *ubi sup.*

Agila diademate decoratur, sed infauste minus obivit. Athanagildus Dux à Rege desciscens, ad criminis fomentum à Justiniano Imperatore impetravit auxilium, fide præstita de dividendo inter eos Hispaniarum dominio: cujus expeditionis gratiâ Liberius Romanæ militiae Præfectus ex Gallia legiones conduxit, quibus fretus Athanagildus, ad Hispalim prælio commisso, exercitum Agilæ posttravit, qui profugus Emeritam petiit, ubi à primariis sui comitatus interfectus periit ad annos 554. Sedit quinquennium supra trimestre. B. Isidor. *sup. Marian. cap. 9.* Roder. Tolet. *cap. 13.* Joan. Magn. *cap. 6.* Saabed. *cap. 13.* Garibay *cap. 18.* præter cæteros jam laudatos.

Athanagildus Gothis Rex constitutus, continuò militaribus vacavit expeditionibus, ut Romanos quos asciverat, extirparet. Licet autem se Arrii sectatorem ostentaret, ne hæretici, quibus dominabatur; deficerent, ex arcano veram Fidem amplectebatur. Mortem oppetiit anno 567. suo munere functus annis 15. supra semestrem. Videantur nuperimè allegati, & Roderic. Sanc. *Hist. Hisp. part. 2. cap. 17.* Joan. Vascæus *Chron. ann. 554.* Taraph. *de Reg. Hispan. anno 543.* Alfons. Carthag. in *anacephaleosi Reg. Hisp. cap. 24.*

Post Athanagildi obitum successit quinquè mensium interregnum, Optimatibus de futuri Principis electione inter se dissidentibus, sed tandem Liuva communi suffragantium placito sceptrum adeptus, secundo Principatus anno cum Leovigildo fratre ditionem partitur, cui Hispaniis cum Regia potestate dimissis, in Galliam recessit Gothicam, ubi tranquillam vitam duxit ad annum 572. quo illam cum morte commutavit. Sedit quinquennio. B. Isidor. Roder. Tolet. *lib. 2. cap. 14.* Marian. *lib. 5. cap. 11.* Garibay *lib. 8. cap. 20.* Saabed. *cap. 14.* præter alios, quorum jam meminimus.

Soluta regali societate, Leovigildus absolutum Gothorum imperium in Hispaniis, & Galliis obtinuit, ac fauste utrobique Romanos, ac Francos profligavit: Corduba & aliis civitatibus expugnatis, Galleciam Suevis ablatam suæ ditioni adjecit. Ut autem regia dignitas absque electionis discrimine successionis jure posteritati suæ deferretur, Hermenegildum & Richaredum, quos ex consorte Theodosia filia Severiani Carthaginensis Ducis procreaverat, Principatus socios designavit, singulas provincias cuique concedens. Ipse pacis, ac belli muniis sedulus incumbens, Gothorum monarchiam potentiâ, & majestate pariter insignivit. Sedem Tolleti collocavit, sceptri, diadematis, ac trabæ usum instituit. Verùm cuncta præclare gesta Arrianis erroribus, ac Catholicæ Fidei odio denigravit.

Fertur tamen, hæresi abjurata, Ecclesiæ Romanæ conciliatum, censum mortalitati exsoluisse Toleti anno 586. regni decimo octavo. Videantur jam sæpe laudati.

- 23 Hermenegildus paterna largitate ad societatem Imperii accersitus anno 577. biennio præterito, Ingundem filiam Sigeberti Regis Lotharingæ conjugem duxit, maximè Catholicæ addictam Religioni, cujus precibus flexus, ac salutiferis B. Leandri Hispalensis Præfulis instructus documentis, Arrii dogmata quibus ab infantia fuerat imbutus, abiecit. Hoc in causa fuit, ut Leovigildus in charissimum natum gereret sævam tyrannidem usque ad internecionem, quem cruentis carnificis manibus enecandum tradere non exhorruit. Triumphavit ille Hispali augustiori coronâ redimitus ad annos 586. nono sui Principatus, die decimaquarta Aprilis, de quo ultra Historicos memoratos B. Greg. Magn. lib. 16. cap. 9. Baron. ann. 583. & 584. ubi Spondan.
- 24 Richaredus, extincta per utriusque consortis obitum dominandi societate, regni dominium in solidum obtinuit, quem præter eximii Principis facinora, illud posteritati magis commendat, quod decimo mense à patris interitu sic Arrii hæresi, quâ ab incunabulis fallebatur, exofus apparuit; ut illam penitus extirpaverit, ex quo vera Fides stabilita ad nos usque in Hispaniis illibata persistit. Rex Badam priorem duxit uxorem, ex qua Liuvam suscepit successorem posteriorem Clodovindam, sororem Chideberti Regis Lotharingæ, ex qua Suintila ac Geyla procreati. Richaredus ad instar Cæsarum Flavii prænomen primus assumpsit, quod subsequentes Principes retinuerunt. Decessit anno 601. Sedit solus 15. mense uno: diebus 10. B. Isidor. Chron. Gothor. Marian. lib. 5. cap. 14. & lib. 6. cap. 1. Saabed. Coron. Cotb. cap. 15. Joan. Magn. Gothor. Histor. lib. 16. cap. 10. Baron. Annal. ann. 585. & ibi Spondan. in Epit. Roder. Tolet. de reb. Hispan. lib. 2. cap. 15. Roder. Sanc. Hist. Hisp. part. 2. cap. 20. Joan. Vafæus Chron. Hispan. ab anno 585. Luc. Marin. de reb. Hisp. lib. 6. Caribay lib. 8. cap. 23.
- 25 Liuva Secundus patri subrogatus, aspectus decore, ac indolis suavitate suis acceptissimus, proditorio Vviterici gladio occubuit anno 603. ætatis 20. regni secundo, de quo jam laudati.
- 26 Vvitericus ex immani facinore solii commodum reportavit, bello præclarus, sed infauftus in expeditionibus adversum Romanos, quantum de illis insignem victoriam assequutus fuerit. Inter epulandum à Gothis percussus periit ad annos 610. Septennium gubernii tenuit clavum. Consulas eosdem Historiographos.
- 27 Gundemarus meritorum cumulo nixus thronum ascendit, hostes prospero Marte subegit. Obiit Toleti, nulla prole ex consorte Hilduana susceptâ, anno 612. dignitate fructus 22. dies 13. quod prosequuntur nuper recensiti num. 24.
- Ibi: *Donec Sisebutus Rex.*
- 28 Succedit in hac regali serie Sisebutus vigesimus secundus, qui animi egregiis dotibus floruisse prædicatur. Romanos in Hispania penè delevit: Judæos, hortante Heraclio Imperatore, à sua ditione exulare decrevit, quos etiam minis ac suppliciis sacro mundari lavacro coëgit: de quo duplex habetur constitutio in volumine

vulgò *Fuero Juzgo*, vocitato. Migravit è vita Toleti ad annos 621. postquam Principatum gesserat 8. supra sex menses, & sex decim dies. Baron. ann. 619. ubi Spondan. Mich. Rit. de Reg. Hisp. lib. 1. Marian. lib. 6. cap. 3. & alii n. 24. recensiti.

Richaredus II. patris loco subrogatus juvenis, 29 lapso trimestri præventus naturali letho solium alii dereliquit, quem historici haud pauci prætermittere solent ob regni ipsius breviterem, cujus tamen meminere Joan. Magn. cap. 17. Marian. d. cap. 3. in fin. Saabed. cap. 19. Roder. Tolet. lib. 2. cap. 17. ubi quod septem mensibus sedit. Castill. lib. 2. disc. 9. Garibay lib. 8. cap. 29. Mich. Rit. d. lib. 1.

Ibi: *Divus tamen Isidorus.*

Flavius Suintila Richaredi Primi filius ad thro-30 num tandem ascendit magis virtutum præstantiâ, quam sanguinis splendore. Hic Romanos ab Hispaniis, quibus supra septingentos annos dominabantur, prorus exterminavit. Anno Principatus quinto Rechimirus ex consorte Theodora susceptum in socium evexit. Sed immutatis moribus, supræ abusus potestate, invisum se populo reddidit. Unde Sisenandus vir facultaribus, ac autoritate pollens Gothorum cõpiis, & auxiliariis Francorum accersitis, Suintilam, natumque Socium à folio dejecit anno 631. quod ille decennio tenuerat. Baron. ubi nuper, Marian. cap. 4. Luc. Tudens. Chron. mund. era 649. Castill. & cæteri jam laudati num. 24.

Rechimirus in Regibus Hispaniæ recensetur, 31 qui cum patente, ut præmissum est, quinquennio, ab anno scilicet 626. Imperii fuit potitus, ac simul expulsus. Videantur Historici, de quibus sup. num. 24.

Flavius Sisenandus Suintilæ suffectus, quar-32 tum Concilium Toleti studuit congregari, quo præter alias excommunicationis sententias teneri Suintilam cum uxore, liberis ac fratre ob patrata scelera decretum: in quo etiam dicitur promulgatus codex, qui vulgò appellatur *Fuero Juzgo*. Obiit Rex in eadem civitate ad annos 636. quadriennium, quatuordecim demptis diebus, dominatus. Marian. cap. 5. Alfons. Vill. in comment. ad *Fuero Juzgo*, Saabed. cap. 19. & alii num. 24.

Flavius Chintila suffragiis Procerum subroga-33 gatus est anno 636. Nihil sub ejus Principatu memorandum habetur, nisi quod sub id tempus quintum, ac sextum Toletanum Concilium Antistites celebrarunt. Decessit anno 639. cum præfuisset Gothis annos 3. menses 8. dies 9. Joan. Magn. lib. 16. c. 18. Saabed. c. 22. Roderic Toletan. lib. 2. c. 19. Castill. sup. & reliqui num. 24.

Flavius Tulgas illicò ad fastigium Majestatis 34 ascendit, qui brevi annorum cursu ingentem virtutum cumulum coacervarat: ac celeriter tantum Principem languor intempestivus de medio sustulit Toleti anno 641. Regimine functus traditur biennio supra menses quatuor. Marian. sup. cap. 8. Luc. Tudens. era 680. & cæteri num. 24.

Flavius Chindasvinthus militiæ Præfectus, ar-35 mis quibus præerat vacans, solium violenter nanciscitur ad annos 641. verum tam plausibili moderamine munus usurpatum exercuit, ut tyrannidis notam penitus abolerit. Ex consortio Recibergæ Recesunthum procreavit, quem anno 648. Principatus participem constituit sceptro functus annos

annos sex, menses octo, dies viginti. Super-
vixit triennium supra quadrimestre ac undecim
dies, sed hoc tempus computatur in regno suc-
cessoris; ipse enim præ senecta ineptus illicò pon-
dus publicæ administrationis nato socio cessit in
solidum. Decessit Toleti anno 652. an natura-
liter, vel virulenta infectione, quæstionis est.
B. Ildefons. in *Chron. Mich. Rit. de Reg. Hisp. lib.*
2. Joan. Vasaus in *Chron. Hisp. anno 642. Gari-*
bay lib. 8. cap. 34. ac reliqui *sup. n. 24.* relati.

36 Flavius Recesvintus, qui ante & post paren-
tis interitum sese eximium exhibuit Principem,
prædecessorum leges, propriis pluribus editis,
reformavit, quæ volumine *del Fiero Juzgo* con-
tinentur. Vitam cum letho commutavit non pro-
cul à Vallisoletto, in vico Uvamba dicto, ad an-
nos 672. Radius majestatis splenduit à quo pri-
mum per societatem Imperium percepit annis 23.
mensibus sex, dies undecim. Marian. *lib. 6. cap.*
8. Joan. Magn. *Goth. hist. lib. 16. cap. 21.* Roder.
Tolet. *de reb. Hisp. lib. 2. cap. 22.* Luc. Tudenf.
era 686. Joan. Vasaus *anno 672. Saabed. Coron.*
Goth. cap. 25. Garib. in *comment. Histor. Hisp. lib.*
8. *cap. 36.* Castill. *de Reg. Gothor. lib. 2. disc. 9.* Ro-
der. Sanc. *Histor. Hisp. part. 2. cap. 31.* Alfons. à
Carthag. in *anacephal. Reg. Hisp. cap. 38.* Franc. Ta-
raph. *de Reg. Hisp. anno 656.* Luc. Marian. *de reb.*
Hisp. lib. 6. cap. de Goth. advent.

37 Uvamba ex inclyta Gothorum stirpe (quicquid
vulgò contra feratur) integritate morum pariter
ac naturæ decoramentis præditus, ad pondus
Regii muneris supportandum invitatur, quod
ille renuens obire constringitur. Accidit cum To-
leti coronationis solemnia (sicut moris erat) pe-
ragerentur, ut ex Regis capite vapor instar co-
lumnæ sursum exhalatus apparuerit, ape super ip-
sum existenti. Nec sua spes suffragatores dece-
pit, quoniam Uvamba ob præclara facinora
cum primis perfectus Princeps ab Historicis præ-
dicatur. Toletum operibus publicis illustravit.
At Ervigius Recesvinti Regis cognatus, æmula-
tione, ac dominandi cupidine tentus, Uvam-
bæ lethiferum potum studuit ministrari, quo
hausto, extempore fatales passus angores animam
exhalasse putabatur, cum jam moribundus sub-
scripsisset instrumento, quo Ervigio renuncia-
sse regnum profitebatur: utque Regi, si fortè sen-
sibus restitueretur, nullus ad solium pateret regres-
sus, præcepit Ervigius, ut festinè coma abscin-
deretur, & barba atque capilli instar Secerdotis
raderentur Uvambæ, qui & monachali veste in-
dutus est; etenim Concilio Toletano sexto ad an-
nos 637. sub Rege Chintila ita cavebatur: *Rege*
verò defuncto, nullus tyrannica præsumptione regnum
assumat, nullus sub religionis habitu detonsus, aut
rupiter decalvatus, &c. Sequenti die Uvamba
in mentem usumque rationis reversus, majesta-
tis culmen cum cœnobii secessu ultrò commuta-
vit ad annos 680. regni potitus annos 8. supra
mensum unum ac quatuordecim dies. Post spo-
lium superstes spirituali disciplinæ vacavit septen-
nium & trimestre. Baron. *Annal. anno 637.* ubi
Spondan. in *Epit.* ac cæteri omnes nuper laudati.

38 Uvambæ Flavius Ervigius substituitur nepos
ex filia Chindavinthi, quæ nupsit Græco Comiti
Ardesbasto. Rex plausibilis suscepti guberna-
culi moderator apparuit, præsertim Catholicæ
Religionis studiosus emicuit. Ex Luibigotona
conjugè Cixilonam suscepit, quam in uxorem
tradidit Egicæ præclaro viro ex Uvambæ pro-
genie, eumque pridè quàm decederet Imperii

consortem designavit. Præterea nonnullas ante-
cessoris constitutiones, quæ tempestati illi acerbæ
videbantur, abrogavit. Obiit anno 683.
Præfuerat supremo muneri septennium supra dies
vigtintiquinque. Baron. *anno 687.* cum Spon-
dan. & aliis cumulatis *sup. n. 36.*

Flavius Egica immediatè adjicitur, qui cum
39 tanta munificentia & dilectione devinctus odium,
quod ex dejectione Uvambæ in Ervigium imbi-
berat, comprimere non valuisset, Cixilonam re-
pudio rejecit, quanquam illi filium Uvitzam edi-
disset. Magnates itidem, qui Ervigio ad scep-
trum usurpandum fuerant adstipulati coercuit.
Aliàs tamen inter selectos Principes non immeri-
tò recensetur. Sub eo ter Synodus Toleti congre-
gata constat, novissima ad annos 694. scilicet
quæ decima septima Toletanarum catalogum clau-
dit. Rex triennio ante obitum Uvitzæ societa-
tis titulo majestatis nitorem communicavit, cui
Gallectiam, ut regeret, assignavit. Viam uni-
versæ carnis adivit ad annos 701. terdecim suo
munere usus, Mar. Sicul. *de reb. Hisp. lib. 6. Ma-*
rian. lib. 6. cap. 18. & alii quorum mentio fit *sup.*
n. 36.

Uvitzæ genitoris locum introivit: hic sui Prin-
40 cipatus primordiis optimi moderatoris specimen
præbuit, deinde verò, moribus dignitate per-
versis, in profundum iniquitatis prolapsus plu-
ra in Religionem, Ecclesiasticam disciplinam,
ac bonos mores effrenatè patravit, quibus & aliis
immanitatis sceleribus execrabilis habebatur. In-
ter cætera Gothofredum Cordubæ Ducem oculo-
rum privatione multavit. Unde enarrant ali-
qui, Rodericum illius filium, qui se fugæ com-
miserat, auxiliis undique comparatis, nece U-
vitzæ sævitiam in parentem admissam vindicasse.
Alii asseverant & opinantur, Regem naturæ exi-
genti debitum mortalitatis pependisse Toleti ad
annos 711. regni decimum, duobus filiis ex eo
superstitibus, Eba & Sisebuto. Consulantur suo
loco congesti *sup. n. 36.*

Ibi: *Post hæc Gothorum Principes.*

Trigesimus quintus, & ultimus Gothorum
41 Rex in Hispaniis numeratur D. Rodericus, Du-
cis Gothofredi filius, & Chindavinthi Regis ne-
pos, qui suffragiis delectus prævaluit adversus
Uvitzæ sobolem, cui ex Optimatibus nonnulli
patrocinari ad successionem conabantur. Fuit
equidem ille Heros, quem natura animi & cor-
poris dotibus singulariter insignivit: at elatus ad
thronum in absolute potestatis abusum incidit.
Uvitzæ liberos ita vexavit, ut ad Mauritaniam
Tingitanam, quæ Gothis tunc temporis subjace-
bat, confugerent. Ad hæc Toleti libidinis in-
cendio superatus filiam Comitum Juliani, vi illa-
ta, flore virginitatis exiit. Parens vindictæ avi-
dus Sarracenos Hispaniarum invitavit ad præ-
dam, quas miranda debellarunt alacritate, quan-
vis Rex viribus totius ditionis in unum conges-
tis ad centum milia hominum, incursum Barbaro-
rum occurrens cum multitudine innumera ma-
nus viriliter conseruerit haud procul à Mundana
Cæsariana, 11. Novembris die, anno 714. Tan-
dem Christianis profligatis succubuit, & periisse
putatur limphis submersus, quoniam ad ripam fluvii
Limix statim post prælium equum, arma, atque
insignia regia fuisse reperta constat. Deinceps
verò jam verè bis centum exactis annis, in quo-
dam templo Visonii in Lusitania, visus est lapis
cum

eum hæc inscriptione; *Hic jacet Rodericus ultimus Hispania Rex.* Consulantur Baron. anno 713. Mar. Sicul. *sup. lib. 6.* Luitprand. *Chron. ann. 711.* & alii omnes quos memoravimus n. 36.

- 42 Gothi Athaulpho Rege cœperunt Hispaniis dominari annos 415. sceptrumque retinuerunt tercentum annorum usque ad septingentesimum decimum quartum, de quo Sarraceni, illis superatis, Monarchiâ potiti sunt. Dominium Gothorum commune fuit Romanis, aliisque gentibus ad tempora usque Suintilæ, qui omnes profus exterminavit: ejus obitus contigit anno 626. Marian. *lib. 5. cap. 1. & lib. 6. cap. 4.*

Ibi: *Præter Cantabros & Astures.*

- 43 Inter cæteros ex infausta Christianorum strage Pelagius evasit Favilæ Ducis Cantabriæ filius, nepos ex filia Chiundasvinti Regis, qui in Astures se contulit, quam regionem atque Cantabriam naturale locorum munimen à Sarracenorum jugo præservavit. Lasso biennio, ad annos 716. Pelagius in valle Canicæ ab Asturibus Dux ac Rex Hispaniæ omnium suffragiis constituitur, qui miranda in hostes patravit facinora, Egionem, Austiricam, aliaque oppida libertati restituit. Ex uxore Gaudiosa suscepit Favilam successorem, & Ormisindam. Migravit ad Patriam anno 737. Principatus vigesimo primo. Marian. *lib. 7. cap. 1. cum seqq.* Roderic. *Sanc. Hist. Hisp. part. 3. cap. 1.* Roder. Toletan. *de reb. Hisp. lib. 4. cap. 1. cum aliis.* Joan. Vasæus *Chron. Hisp. ann. 716.* Alfons. à Carthag. *in annacephal. Reg. Hisp. cap. 5.* Franc. Taph. *de reg. Hisp. ann. 717.* Luc. Marian. *de reb. Hisp. lib. 7.* Garibay *comp. Hisp. lib. 8. cap. ult. & lib. 9. cap. 2. & 3.* Castill. *de reg. Gothor. lib. 3. disc. 1. & 2.* Cevall. *de cognit. per viam viol. gloss. 18. num. 14. anno 717.* Guttier. *practic. lib. 3. q. 13. à n. 20.* qui alios refert.

- 44 D. Favila jure successionis ac sanguinis parenti substituitur: Flolevam duxit conjugem, ex qua prolem nullam suscepit. Venatoriæ voluptati nimium vacabat, & hoc in causa fuit, ut dum ursum acriter infestaretur, ab eodem laceratus interiret ad annos 739. biennium diademate potitus, de quo nuper recensenti Historici.

- 45 Don Alfonsus, Catholicus cognominatus, filius D. Petri Ducis Cantabriæ, cui D. Pelagius filiam Ormisindam nuptui concefferat; quapropter ille ultimo elogio cavet, ut deficiente D. Favila absque liberis, genero Principatus deferretur: quod Hispani libentissimè exequutioni mandarunt; nemo enim ita idoneus pro temporum calamitate supremo regimini putabatur, tum ob bellicam disciplinam, tum ob præstantiam animi & mentis ad pacis munia. Plures ex insignibus civitatibus ad Hispanam ditionem redegit. Ex uxore Froylam, Bimaranum, Aurelium, & Usendam procreavit: ex concubina Mauregatum. Decessit anno 757. regni decimonono, ætatis septuagesimoquarto. Videantur laudati n. 43.

- 46 D. Froyla ut primogenitus parentis thronum ascendit. Urbem Brigetium, vulgò *Oviedo*, condidit, quam Sede Episcopali de-

coravit. Sacerdotum tolerata connubia separari decrevit. Bimaranum fratrem ob conspirationis indicia peremit, cujus filium Veremundum adoptionis jure devinxit, ac Principatus successorem, propria sobole posthabita, designavit. Verumtamen Aurelius, illo interfecto, fratrem sanguinem vindicavit ad annos 768. Seddit Froyla annis undecim supra trimestre. Habuit in consortem Meninam, aliàs Momeranam, Eudonis Aquitaniæ Ducis filiam, quæ enixa est Alfonsum ac Semenam, ut videre licet apud laudatos *num. 43.*

Ad apicem Principatus proximè D. Aurelius pervenit, prætermisso Alfonsi Froylæ nato teneræ ætatis prætextu. Hic Rex turpissimum cum Mauris pactum iniit, ut centum puellarum ex nobilibus annuatim penderet in tributum. Cùm liberis careret, Usendam, sive Adosindam sororem matrimonio collocavit Siloni generis nitore, opibus & autoritate pollenti. Hunc sibi substitutum in tempus mortis constituit. Naturæ solvit debitum ad annos 774. regia potitus dignitate annis decem, totidemque mensibus. Ita narrant Historici, de quibus *num. 43.*

Juxta Aurelii Regis placitum Silo ad monarchicam sedem excipitur, qui sui regiminis primordiis sibi socium delegit præfatum Alfonsum Froylæ filium, cujus humeris totum imperii pondus imposuit, ut vacaret otio: & ex tunc regni administrationem Alfonsum sustinuisse vetera monumenta testantur. Occubuit Silo ad annos 783. dominatus annis novem supra mensem, ac diem. Consulantur congesti *sup. n. 43.*

Cùm autem Silonis obitu regale extingueretur consortium, D. Alfonsi suprema regni jurisdictio cessit consolidata: at Mauregatus ejus patruus, etsi vulgò quæsitus, ægrè ferebat se nepoti ex fratre postpositum, adversus quem Hispanorum animos concire tentavit, sed frustra: quapropter ad Arabes transfugiens suppetias impetravit eo detestabili pacto, ut reportato victoriæ effectu, in singulos annos quinquaginta generosas virgines, ac totidem ex plebe persolveret. Sic hostiles acies in tyrannidis fomentum eduxit. Rex se viribus imparem ratus, in Cantabriam se recipit, unde Mauregatus desertum solum incruenter usurpavit, quod quinquennio supra semestrem retinuit, etenim decessit anno 788. Marian. *lib. 7. cap. 7. & cæteri relati. num. 43.*

Proximum hac in serie Mauregato recensetur D. Veremundus, Diaconus idèd dictus, quia juvenis illo sacro Ordine fuerat initiatus, de cujus genitore non liquet apud Historiographos. Quidam tradunt, à Bimarano Alfonsi Catholici filio procreatum: alii à Fruela ejusdem Regis germano. Ex Nunilonis conjugio, aliàs Utsendæ Ramirum suscepit, ac Garciam, quibus ejectum D. Alfonsum præponens, ad regni successionem, inita societate, destinavit anno 791. sequenti vitam cum morte commutavit. Clavum tenuit regiminis triennio cum semestri, de quo adducti *num. 43.*

D. Alfonsus secundus cognomine Gastus, quòd ita puritati deservit, ut nec Bertæ conjugis justo complexui succubuerit, egregium quidem nullique secundum Principem egit. Infandum illum puellarum censum, devictis hostibus, præclare redemit. Fertur idem Ulyssiponem expugnasse. Sub illius tempora corporis B. Jacobi Hispanias inventione fausta ditavit. Ramirum antecessoris primogenitum sibi subrogavit.

Fato cessit ad annos 843. Imperio præfuit Hispano annis 52. mensibus quinque, diebus terdecim. Latè Marian. *lib. 7. cap. 6. cum seqq.* & alii allegati *num. 43.*

52 D. Ramirus in universum jus ditionis successit, à quo Sarracenorum Princeps turpe puellarum pensum per Legatos exigere intendit, quos ille magnanimus acriter repulit, unde formidabile bellum exarsit, tandemque omni ævo memorandum prælium confertum, vulgò de *Clavixo* nuncupatum, in quo B. Jacobus Ducem agens in hostes visibiliter dimicavit, partaque victoriâ ex tunc, anno scilicet 844. Hispani sub ejus patrocínio se constituere, ejusdemque nomen invocant pugnaturi, ac Ordinem Militarem simul institutum sub tutela ipsius Apostoli à Ramiro nonnulli tradunt, cui consors Paterna, aliàs Urraca, edidit Ordonium, & Garfiam. Obiit Rex ad annos 850. Septennium eximie suo muneri incubuit. Marian. *lib. 7. cap. 13.* & reliqui *sup. cumulati num. 43.*

53 D. Ordonius, ut primogenitus ultimi Regis, monarchiam adipiscitur, Princeps equidem cum primis egregius, quem regalibus decoramentis natura insignivit, quem morum benigna suavitas suis acceptissimum reddidit, quem uxoris Munia fecunditas felicem effecit; ex ea enim genuit Alfonso, Veremundum, Nunnium, Odoarium, atque Froylam. Animam egit ad annos 862. Sedit undecim, vel ut putant aliqui, septemdecim. Marian. & alii *suprà num. 43.*

54 D. Alfonso Tertius, Magnus non immeritò dictus, patri sussectus Compostellanam Basilicam sumptibus magnificis reformavit. Germanos rebelles luminum jacturâ damnavit. Ex Semena conjuge Garfiam & Ordonium procreaverat: illa in animum primogeniti induxit, ut adversus parentem rebellionem moliretur, quod opere compleri facile potuit, quia Rex populo offensus: qui licet tumultuantes compescere conatus, tandem fortunæ cessit, ac filio solium intempestivè reliquit anno 910. sequentique decessit, sceptro potitus 48. Marian. *lib. 7. cap. 17. 19.* præter laudatos omnes *num. 43.*

55 D. Garfias, usurpata dignitate triennium supra mensem fruitus, absque liberis universæ carnis viam introivit ad annos 913. Marian. *cap. 20.* & alii *num. 43.* laudati.

56 Don Ordonius Secundus germano subrogatus sedem regiam ex Brigetio in Legionem transtulit, quam publicis operibus munificè exornavit, ex quo Reges, qui antea Ovetenses vocabantur, Legionis dici cœperunt. In ejusdem novæ Curia Cathedrali per Antistitem solemniter fuit Rex diademate redimitus, quod illuc usque in usu non habebatur. Muninam Elviram sibi nuptiis conjunxit, ex qua in lucem prodierunt Sancius, Alfonso, Ramirus, Garfias, & Semena. Secundò duxit Argentam, quam repudio rejecit, cujus loco suscepit Sanciam, sive Santivam. Humanis est rebus sublatius ad annos 923. cum egregiè regno præfuisset novem supra dimidium. Marian. *lib. 7. cap. ult. & lib. 8. cap. 2.* Roderic. Tolet. *lib. 4. cap. 21.* Roder. Sanc. *part. 3. cap. 14.* Joan. Vascæus in *Chron. anno 890.* Alfons. à Carthag. in *anacephalæosi, cap. 58.* Franc. Taraph. de *Reg. Hispan. ann. 889.* Luc. Marin. de *reb. Hisp. lib. 7. Garibay lib. 9. cap. 25.* Castill. de *Reg. Goth. lib. 3. disc. 6.* Cevall. de *cognit. per viam viol. gloss. 18. num. 15. & à num. 887.*

D. de Faria Covar. *Enucl.*

D. Froyla, sive Fruela Secundus, Crudelis dictus, filius Alfonsi Magni, exclusis germani liberis, vi potius quàm jure sceptrum arripuit. Sub hoc tempus Barduli, sive Castellani ob necem suorum Comitum ab Ordonio proximè patratam, & alia quæ iniquè patiebantur, se Legionensium Regum potestati omninò subtraxerunt, duobus præstantissimis viris, quos Judices appellarunt, gubernii supremi administrationem committentes. Rex ex Munia legitime procreavit Alfonso, Ordonium, atque Ramirum: extra matrimonium Fruelam. Obiit ad annos 924. cum quatuordecim mensibus fuisset moderatus. Marian. *lib. 8. cap. 3.* & cæteri nuper laudati.

D. Alfonso Quartus, Ordonii Regis primo- 58 genitus, usurpatam sedem assequutus, magis antecessori, quàm parenti similis, tanto pondere, cui se agnovit ineptum, superatus, illud regni abdicatione in fratrem Ramirum post sexennium ac semestre transtulit ad annos 931. seque monachali disciplinæ sub instituto B. Benedicti dicavit. Verùm inconstanti animo, cum ad contemptum solium regredi moliretur, à Rege captus, luminum jacturam sustinuit, ac cœnobio reclusus ultimam clausit diem, relicto Ordonio filio ex Urraca nata D. Sancii Vasconia Regis. Marian. *sup. cap. 5.* præter alios memoratos jam *num. 56.*

D. Ramirus Secundus cessione fratris Rex in- 59 stitutus eximios prædecessores referebat. Ex Theresia præfati Regis Sancii filia suscepit Veremundum. Ordonium, Ramirum & Elviram. Post traditum nato Ordonio sceptrum è vivis migravit anno 950. cum sedisset unum de viginti supra bimestre, diesque vigintiquinque. Marian. *cap. 5. Carrill. disc. 7. 8.* cum aliis, de quibus *sup. num. 56.*

D. Ordonius Tertius superstite, nec invito 60 parente regimini cœpit incumbere, optimi Principis specimen exhiben. Duxit in conjugem Urracam filiam Comitissæ Castellæ Ferdinandi Gonsalvi, quam in patris odium, eo quòd aliis fœderatus bellum Legionensibus indixit, à se Rex separavit, alteramque nomine Elviram substituit, quæ ei Veremundum edidit. Fato cessit D. Ordonius ad annos 955. quinquennium regno potitus ultra menses septem. Marian. *cap. 6.* & reliqui.

D. Sancius, Crassus ideo dictus, quia cor- 61 poris mole ita gravabatur, ut cuique corporali exercitationi ineptus foret, primordiis sui principatus subditorum voluntates à se alienatas agnovit, haud paucis foventibus jus Ordonii filii D. Alfonsi Monachi: quare ad annos 956. regni secundo, ad avunculum Regem Vasconia se recepit, ex quo adversarius totius ditionis, reluctante nemine, cœpit dominari, & cum Urraca per D. Ordonium Tertium rejecta nuptias inivit. D. Sancius verò Cordubam profectus, ut per Mauros medicos à nimia exoneraretur pinguedine, inde nedum corporis levamen, sed etiam suppetias adversus tyrannidem reportavit, cujus adventus præsciens D. Ordonius, propugnationis studio prætermisso, fuga sibi consulit pergens ad focerum Castellæ Comitem, à quo contemptus, conjugeque orbatus, ad Mauros transfugit, apud quos adjectam duxit vitam, & obiit. Planè D. Sancius statim ac adversarius recessit, libenter exceptus ad solium rediit. Sub hujus principatu, ad annos scilicet 965. Castella à Legionis Regibus, qui-

quibus jure feudi suberat, immunitatem omnimodam comparavit ex cessione D. Sancii pro immensa pecuniæ summa, quam Comiti Ferdinando Gonfalso exsolvere tenebatur. Rex ex consorte Theresia Ramirum habuit. Comes quidam Gonfalso nomine, ex Palatinis, pottum lethiferè confectum Regi ministravit, quo sumpto mors ejus est triduo lapsò subsequuta anno 967. Sedit duodecim. Marian. *lib. 8. cap. 7.* Garibay *lib. 9. cap. 33.* & reliqui, de quibus *sup. num. 56.*

62 D. Ramirus Tertius patri quinquennis successit. Gallici ab illo defecere, Duce D. Veremundo filio D. Ordonii Tertii, ac Regis fratre patruale, quem sibi Principem constituerunt, Sedemque Regalem Compostellæ pararunt, nec eos unquam Rex subigere valuit. Hic Urracam duxit, prolem reliquit nullam, decessit ad annos 982. regni decimo quinto. Marian. *lib. 8. cap. 8.* Castil. *de Reg. Goth. lib. 3. disc. 10.* & alii *sup. num. 56.*

63 D. Veremundus Secundus, Podager cognominatus, de quo nuperrimè, ad totius regni possessionem jure pervenit, qui Sarracenorum ab incurfu Legionem propugnare diffusus, urbem Duci credidit, ac præmissis Reliquiis Sacrosanctis, Regumque cadaveribus ibi depositis, se Brigetium, sive Ovetum contulit. Illa expugnata barbaris cessit hostibus. Idem Rex leges Gothicas denuò roborari, ac in publicum edi præcepit, necnon sacros Canones pariter in foro sæculari vigere. Binas nuptias contraxit, primò cum Velasquita, quæ Christinam est enixa: secundò cum Elvira, ex qua Alfonso, Theresiamque genuit, nec illegitima sobole abstinuit. Podagra, quæ jam diu laborabat, confectus occubuit ad annos 999. principatus decimo septimo. Marian. *lib. 8. cap. 9.* Roder. Tolet. *de reb. Hisp. lib. 5. cap. 13.* præter citatos *num. 56.*

64 D. Alfonso Quintus infans sub tutela, ac educatione Comitis Galleciæ Melendi Gonfalso, & ejus conjugis Majoris nomine, ex ultimo parentis elogio constitutus est, qui ætate jam provectus tutoris filiam Elviram conjugali vinculo sibi coæquavit. Brigetii generalia regni Comitum congregari statuit, ubi Gothicæ leges immutatae. Legionem urbem à Mauris funditus dirutam Rex ad solitum decorem restituit. Edidit præfata Regina Veremundum, ac Sanciam. Dum Rex Visuntium obsidione premeret, sagittâ percussus periit ad annos 1028. regni vigesimo nono. Marian. *lib. 8. cap. 10.* Roder. Sanc. *Histor. Hisp. part. 3. cap. 23.* & alii *suprà congesti num. 56.*

65 D. Veremundus Tertius ut clavum regiminis apprehendit, se nuptiis tradidit Theresiæ filiae Sancii Castellæ Comitum, ex qua ortus Alfonso, qui in pueritia vitæ cursum peregit. Rex justitiæ studiosus admodum leges condidit æquas. D. Sancius Major, Vasconia Rex, qui etiam jure successionis Castellæ dominabatur, Legionensem ditionem acriter impetivit, quam ex parte subegit; unde vi tanta compulsus Rex pacem exorbitanti pretio comparavit. Convenit igitur, ut Sancia illius soror nuberet Ferdinando D. Sancii secundo genito, & quicquid bello proximo Legioni demptum fuerat, in dotem cederet conjugatæ. Idem Rex præfato filio Castellam regni cum dignitate contulit. D. Veremundus in animum revocans quæ in dedecus majestatis simulacrat, Ferdinando bel-

lum indixit, qui à fratre Garfia jam Vasconia Rege auxiliares copias impetravit, quas cum suis educens, manus cum hoste affini conferere non formidavit. Inter præliandum D. Veremundus se in medias cohortes adversarii intrepidus coniecit, ut illum incurreret: at hasta transpunctus inopinatò, cecidit exanimis ad annos 1038. folio functus decennium. Marian. *lib. 8. cap. 12. cum seqq. & lib. 9. cap. 1.* Joan. Vasæus *Chronici Hisp. anno 1020.* & alii *suprà, num. 56.*

D. Ferdinandus in Castellanis Regibus pri- 66 mus, in Legionensibus per conjugem Sanciam vigesimus quartus, & nulli secundus, verè immortalis gloriæ creditor fuit. Hic spectat antiquitatis prærogativâ, Castellam Legioni in diplomatibus Regiis præponi statuit: tum quia illud prius regnum, quàm hoc fuerat adeptus: tum quòd Castellæ proprietarius. Hic Magnus, Hispaniaque Imperator dici jure meruit. Sub hoc Hispania ab Imperio Romano prorsus fuit exempta per sententiam legitime Toleti prolata. Hic tot, tantisque virtutibus splenduit, ut in Legionensi Ecclesia certo die publicus illi cultus tribuatur. Ex præclara consorte procreavit Urracam, Sancium, Elviram, Alfonso, & Garfiam. A B. Isidoro præmonitus, terrenum folium pro immortalis deseruit anno 1066. Principatus Legionis vigesimo septimo, Castellæ trigesimo primo, à morte scilicet parentis Sancii Regis, quæ evenit anno 1035. Marian. *lib. 8. cap. ult. & lib. 9. ex cap. 1.* Alfonso. à Carthag. *in anacephaleosi Reg. Hisp. cap. 73.* & reliqui *sup. num. 56.*

D. Sancius Ferdinandi primogenitus, cui pa- 67 ter decedens Castellam assignarat, ægrè ferens quod fratribus ac fororibus distribuere ditio quam ad se indivisam jure spectare arbitratur, Alfonso Legionem, & Garfiam Galleciâ armis spoliavit, ac expulit: at non satiatus, à germana Urraca Zamoram extorquere conabatur, quam cum cives tradere detrectarent, milite cinxit, at proditoris operâ ibi percussus, è vita migravit anno 1073. regno potitus sexennium supra menses octo, ac viginti quinque dies. Marian. *lib. 9. cap. 7. cum seqq.* & cæteri prælaudati *sup. num. 56.*

D. Alfonso Sextus fratris nece quicquid ille 68 obtinuerat comparavit, ac hæreditariam monarchiam Toletò, ac aliis oppidis ex confinibus, quæ ab Arabum eripuit potestate, felici ampliavit eventum. Hinc Imperator appellari consuevit, tam propter ditionis amplitudinem, quàm ob feuda, quæ illi Rex Iberiæ & alii ex Sarracenis non pauci eidem pendere tenebantur. Toletanam Basilicam juxta animi munificentiam mirabilem villarum, ac vicorum largitione ditavit, ac regia virtute sic excelluit, ut *Manus foraminata* (quicquid vulgus hallucinetur) dicatur. Sæpe nuptiarum solemnia repetiit, nempe cum Agnete, Constantia ex Gallia, quæ edidit Urracam; cum Maria, aliàs Elisabeth dicta, & ante Baptisma Zaida Benabet, Regis Hispalis filia, cujus natus Sancius, superstitè patre bello periit: deinde cum Berta ex Tuscia, cum altera Elisabeth ex Gallia, cujus liberi Sancius & Elvira: tandem cum Beatrice. Præterea ex Semenæ concubitu duas genuit filias. Rex longæva senecta, ac ægritudinis prolixitate absumptus fato cessit ad an. 1109. cum sceptrum gestasset quadraginta tribus. Marian. *lib. 9. à cap. 6.* Castil. *de Reg. Goth. lib. 4. disc. 2. cum seqq.* & alii *sup. num. 56.*

- 69 D. Urraca parenti successit, quæ nupserat Raymundo, fratri Comitis Burgundiæ, ex quo conjugio ortus D. Alfonsus: deinde Alfonso Aragoniæ Regi, quo constante matrimonio, regni successio delata est: sed cum inter conjuges interna orirentur dissidia, consanguinitatis opposito impedimento, Rex à se Reginam sejunxit; regni tamen regimine abstinere renitebatur. Interim D. Alfonsus Urracæ filius à vassallis in solium exaltatus, à genitrice juris regalis cessionem obtinuit, quæ deinde obiit ad annos 1126. decimo sexto Principatus, sicut plerisque videtur. Marian. lib. 10. cap. 1. 8. 14. Roder. Tolet. de reb. Hisp. lib. 6. cap. 34. & lib. 7. à princ. Roder. Sanc. Hist. Hisp. part. 3. cap. 30. Franc. Taraph. de Regib. Hisp. anno 1106. Alfons. Carthag. in anacephalæosi Reg. Hisp. cap. 76. Garibay Hist. Hispan. lib. 11. cap. 26. cum seqq. Castell. de Regib. Goth. lib. 4. disc. 5. Lucius Marin. de reb. Hisp. lib. 7.
- 70 D. Alfonsus Urracæ Reginæ vir, inter cæteros ejus nominis Reges in hoc catalogo septimam sedem tenet juxta plures Historicos; verum omittitur ab aliis, ea forsitan ratione (ut Mariana d. cap. 8. existimat,) quod illorum matrimonium nullitatis vitio laboravit. Imperatoris titulo semetipsum condecoravit: Regem egit in dotali ditione partim vi, partim jure terdecim annos, ab exitu scilicet fœderi usque ad renunciationem uxoris, qua privignus in regnum successit, sicut ex computo temporis colligitur. In bello occubuit ad annos 1134. Marian. lib. 10. cap. 15. & alibi locis præcitat, de quo & cæteri nuperrimè memorati.
- 71 D. Alfonsus Septimus Hispaniarum Imperator, adhuc genitrice Urraca superstite Comptellæ, illâ invitâ, etsi nondum annos pubertatis attigisset, Rex renunciatur solemniter, quod Regina cessione roboravit. In generalibus Comitibus Legionis habitis anno 1132. convenientibus Garzia Vasconiæ Rege, Berenguela uxore, ac Sancia sorore D. Alfonsi, præter regni Proceres, stabilitum est, ut ipse nomine ac insignibus Imperatoris uteretur: quod decretum alio Pontificis Innocentii II. dicitur confirmatum. Primam coronam accepit Legionis, secundam Toleti, à quo civitas hæc Imperialis nuncupatur. Rex Sancio primogenito Castellam, Ferdinando Legionensem ditionem distribuit in tempus successionis. Duxit primum Beatricem, quæ absque prole decessit: secundò Berenguelam natam Comitis Barcinonensis, à qua Sancio, Ferdinandus, Elizabeth, & Sancia procreati! ultimò Ricam ex Germania sibi toro junxit, quæ edidit Ferdinandum alterum, Alfonsum, ac Sanciam. Humanis tandem sublatus anno 1157. cum prope triginta quinque præclarum egisset Principem. Marian. lib. 10. cap. 8. 12. 14. 16. & lib. 11. cap. 4. & alii suprâ laudati num. 69.
- 72 D. Sancio II. Castellæ Rex, æqua parentis voluntate contentus, se gratissimum Principem exhibuit, suorumque potiùs dilectione, quam majestate dominabatur; ideò cum decessit, sui desiderium reliquit, unde *Desideratus* nuncupatur. Ex Blanca filia Garziæ Regis Vasconiæ Alfonsum genuit, qui quadrimus utroque parente orbatus superfuit. Sub tempus illius exordium sumpsit Ordo Militaris Calatravæ. Rex obiit anno 1158. unicum suprâ undecim dies folio sedit. Marian. lib. 10. cap. 18. & lib. 11. à cap. 5. Roderic. Tolet. sup. lib. 7. à cap. 12. D. de Faria Covar. Enucl.

Garibay lib. 12. cap. 10. 11. Roder. Sanc. part. 3. cap. 32. & alii cumalati sup. num. 69.

D. Ferdinandus II. Legionis Rex, qui D. Alfonsum nepotem ex fratre sub tutela ex paterno elogio servare debebat, intuitus quod Magnates Castellæ in perniciem publici status dissidebant, regnum cum exercitu ingressus maxima ex parte subegit, imò Regem infantem in suam redigere potestatem intendit. Bellum militari gloria gessit, Pacem Augustam expugnavit, condidit Mirobricam, fœcerum Alfonsum I. Lusitaniæ Regem inter præliandum comprehendit. Sub illius Principatu institutus est Legione Divi Jacobi Militaris Ordo. Toro junxit sibi Urracam præfati Regis filiam, quam procreato Alfonso, repudio rejecit, cui substituit Theresiam natam Comitis Nunnii de Lara, eaque extincta, duxit Urracam filiam Lupii de Haro, quæ enixa Sancium & Garziam, Rex è vivis migravit ad annos 1188. regni trigesimo primo. Marian. lib. 11 à cap. 5. Castell. lib. 4. disc. 5. Mich. Rit. de Reg. Hisp. lib. 3. Alfons. Carthag. sup. cap. 79. & alii ubi sup. n. 79.

D. Alfonsus VIII. Castellæ Rex, parenti 74 D. Sancio successit infans, ac civium Abulensium fide integerrima servatus. Expleto decimo quinto ætatis anno, gubernii pondus experiri cœpit. Hic memorandam ex Sarracensis victoriam reportavit, quæ vulgò, *de las Navas*, appellatur. Placentiam urbem construxit, Archiepiscopum Toletanum majorem Castellæ Cancellarium in perpetuum creavit. Nuptiis sibi copulavit Eleonoram Henrici II. Britannicæ Regis filiam, ex qua orti Berengaria, Blanca, Sancio, Urraca, Ferdinandus, Malfada, Constantia, Eleonora, Henricus, aliæque duæ genitæ, quarum nomina latent. Decessit Rex ad annos 1214. Principatus quinquagesimo tertio. Marian. lib. 11 à cap. 7. & lib. 12. cap. 3. Roder. Toletan. lib. 7. cap. 15. Garibay lib. 12. ex cap. 12. Roder. Sanc. part. 3. cap. 34. Rit. ubi proximè, & alii citati sup. n. 69.

D. Alfonsus IX. Legionis Rex Ferdinando 75 genitori subrogatus, inter cætera quæ egregiè patravit, Norbam Cæsaream, Hispanè *Alcantara*, ab Arabum eripuit potestate, quam Equitibus Calatravæ contulit, unde Ordo Militaris de Alcantara nomen, & primordia ducit. Rex Academiam, quæ hodie Salmanticæ fulget per D. Ferdinandum Sanctum translata, Palentiæ instituit. Primò sibi in conjugem junxit Theresiam Sancii I. Lusitaniæ Regis filiam, à qua recessit invitus, procreatis jam Sancia, & Ferdinando, qui juvenis decessit: deinde secundas nuptias cum Berengaria filia Regis Castellæ Alfonsi contraxit, quæ edidit Ferdinandum, Alfonsum, Constantiam, ac Berengariam. Habuit etiam ex vetito complexu Rodericum. Cessit mortalitati ad annos 1231. sedit circiter quadraginta tres. Marian. lib. 11. cap. 17. & lib. 12. cap. 3. 7. & 13. Roderic. Tolet. lib. 7. cap. 24. Roderic. Sanc. part. 3. cap. 37. Garibay lib. 12. cap. 37. Alfons. Carthag. ubi proximè, cap. 81. Cevall. d. glos. 18. num. 15. anno 1190.

D. Henricus I. Castellæ Rex, cui undecim 76 mum agenti annum regni successio delata est, à parente D. Alfonso VIII. commissus est tutelæ ac educationi germanæ Berengariæ, quæ licet egregiè supremam regiminis administrationem gereret, tamen tam gravi pondere se exoneravit, illud credens proceri D. Alvaro à Lara apud quem summa residebat autoritas, quam

in ipsam D. Berengariam retorfit, cui Rege puero comite bellum indixit, cujus consilio & arbitrio Rex duxit consortem adhuc impubes Malfadam Regis Lusitaniæ Alfonso II. natam: quod conjugium propter consanguinitatem iudicio Ecclesiæ dirimi iustum. Cùm autem Rex Palentiam ingressus, in atrio Episcopalis ædis, quam habitabat, cum coætaneis Primoribus luderet, tegula de tecto delapsa eum lethaliter capite percussit: sic intra undecim dies brevis vitæ periodum clausit nondum decimumquartum annum egressus. Accidit ad annos 1217. cùm sedisset folio biennium supra menses novem. Marian. *lib. 12. cap. 4. cum seqq.* Castill. *sup. lib. 4. disc. 5.* Roder. Tolet. *lib. 9. cap. 1.* Roder. Sanc. *sup. cap. 38.* Mich. Rit. *ubi supra.* Franc. Taraph. *de Reg. Hisp. anno 1215.* Alfons. Carthag. *cap. 82.* Luc. Marin. *ubi proximè,* Garib. *lib. 12. cap. 38.*

77 Subsequitur sanctus Rex D. Ferdinandus III. in quo iterum, & in perpetuum regnum Castellæ & Legionis ad unionem rediit; nam extincto Henrico, jure successit Berengaria, quæ ex Alfonso Legionis Rege D. Ferdinandum conceperat: hæc accersito statim filio dominium Castellæ concessit. Deinde anno 1231. decedente patre, D. Ferdinandus utrumque folium obtinuit, cessante hujusmodi ditionum disjunctione, quæ septuaginta tribus perstitit annis. Rex Hispalim, Cordubam, Mentosam, Turdetaniam cum oppidis penè innumeris subjugavit, septem Partitarum legum editioni sedulus incubuit, quæ sub tempus immediati successoris in lucem prodierunt. Senatum supremum Castellæ, duodecim selectis Consiliariis, instituit. Fulgidam Minervæ sedem Palentiâ Salmanticam revocavit. Emicuit Rex & animi & corporis à natura prærogativis, & inclytarum virtutum cumulo, quapropter Sanctus communiter vocitabatur: hodie per Clementem VII. anno 1671. in Cœlitum canonem, Hispaniâ exultante relatus veneratur, cujus natalitia Ecclesia recolit solemniter die vigesima nona Maji. Idem primariam Toleti Basilicam munificus construxit. Ex priore conjuge Beatrice, Philippi jam defuncti Imperatoris Germaniæ filia, suscepit Alfonsum, Federicum, Ferdinandum, Henricum, Philippum, Sancium, Emmanuelem, Eleonoram ac Berengariam. Ex posteriore, Joanna scilicet Comitis Pictaviensis nata, Ferdinandum, Eleonoram, atque Ludovicum. Denique Hispali Maji die trigesima anno 1252. evolavit ad æthera, diademate fruitus annos triginta quatuor, menses undecim, dies viginti tres. Marian. *lib. 12. ex cap. 7. & lib. 13. à princ.* Castill. *sup. lib. 4. disc. 6.* Roder. Tolet. *lib. 9. cap. 5. cum aliis,* Garibay *d. lib. 12. ex cap. 42.* Roder. Sanc. *cap. 39.* Alfons. Carthag. *cap. 83.* Mich. Rit. *ubi sup.* Cevall. *anno 1216.* Taraph. *ubi sup. anno 1217.* Luc. Marin. *d. lib. 7.*

78 D. Alfonsus X. Rex Castellæ, ac Legionis, nomine Sapientis est, nec immeritò, decoratus; tabulas enim astronomicas edidit, de rebus Hispaniæ volumen posteritati paravit, utile legum Partitarum opus perfectum promulgavit. A quibusdam Electoribus Germaniæ fuit Imperator dictus; sed frustra. Condidit villam, quæ Civitas Regalis nuncupatur. Publica instrumenta, quæ Latino sermone confici consueverant, Hispano exarari decrevit. Huic Gregorius Decimus decimarum portionem,

Tertias dictam in Hispania, donavit. Sancius secundogenitus à parente Rege deficiens, ditionem ex parte subegit. Ex Violante filia Aragoniæ Regis genuit Berengariam, Beatricem, Ferdinandum, Sancium, Petrum, Joannem, Didacum, Elizabeth, ac Eleonoram. Extra nuptialem torum vulgò quæsitos habuit Alfonsum, Ferdinandum, ac Beatricem. Hispali pensum naturæ reddidit ad annos 1284. triginta duobus post Principatus possessionem delibatis. Marian. *lib. 13 à cap. 9. & lib. 14. ex princ.* Castill. *lib. 4. disc. 7.* Roder. Sanc. *part. 4. cap. 1. cum seqq.* Alfons. Carthag. *cap. 84.* Mich. Rit. Cevall. Luc. Marin. *ubi proximè,* Garibay *lib. 13. à princip.* Hic autem Rex in proœmio Partitarum Alfonsus IX. dicitur, licet decimo loco communiter ab Historicis collocetur: quod videtur ita scriptum, quia non computatur D. Alfonsus Ferdinandi II. filius, qui Castellæ solum est dominatus, & habita ratione Regum Legionis verum est, Sapientem Alfonsum nomina obtinere sedem.

D. Sancius IV. cognomine *Ferox*, exclusus 79 nepotibus ex fratre Ferdinando majori natu, qui *de la Cerda* vocitatur, paternæ se ingressit dignitati. Is adhuc parente vivo, Procerum ope regia munera obiit, ditionem cum genitore partitus: nomen tamen Regis, quamdiu ille superfuit, constanti modestia rejecit. Ut autem usurpatum Imperium in posteros transmitteret, aditu Infantibus Cerdis præcluso, decrevit quod Ferdinandus suus primogenitus anniculus in Comitibus generalibus in Principem, seu regni successorem jurejurando constitueretur. Rex expugnavit Tartessiam, Complutum insignis Academiæ splendore decoravit. Ex Maria filia Alfonsi Molinæ Domini præfatum Ferdinandum, Petrum, Philippum, Henricum ac Elizabeth procreavit, vitâ functus ad annos 1295. Toleti, sceptro potitus undecim cum diebus quatuor. Marian. *lib. 14. cap. 2. 5. 7. cum aliis.* Roder. Sanc. *cap. 6. 7. Carthag. sup. cap. 85.* Taraph. *sup. anno 1287.* Luc. Marin. Mich. Rit. Cevall. *ubi proximè,* Garibay *lib. 13. cap. 17.*

D. Ferdinandus IV. qui *Citatus* dicitur, im- 80 pubes parenti successit, cujus tutela fuit genitrici credita. Rex jam ætate provectâ Constantiam duxit Dionisii Lusitaniæ Regis filiam, intercedente Bonifacii VIII. Pontificis dispensatione propter consanguinitatis impedimentum, qui etiam Sancii parentis matrimonium eodem vitio laborans legitimum reddidit: quæ gratia licet non semel ab antecessoribus Monarchis postulata à nemine legitur impetrata. Accidit ut Rex duos Equites ultimo supplicio affici jussit propter homicidii suspiciones, qui palam dum ad patibulum ducerentur, se criminis expertes protestati, Ferdinandum ad supernum Dei tribunal intra diem trigessimum vocare, ac ultima præscripti termini die ille exanimis est repertus, unde vulgò appellatur, *Emplazado*. Ex consorte Alfonsum ac Eleonoram genuit: adhuc ætate legitimâ non delibatâ, decessit minor ad annos 1312. Sederat folio decem & septem, supra menses quatuor, dies decem & novem. Marian. *lib. 13. à princip.* Castill. *lib. 4. disc. 8. & alii ex prælaudatis.*

D. Alfonsus XI. vix primum ætatis annum 81 excefferat, cùm Monarchiæ successio deferebatur, quem Regina avia Maria educandum suscepit: decimoquinto expleto anno imbecilles humeros oneri regiminis summi supposuit.

Mauris stragem memorandam intulit in illo semper mirabili conflictu *del Salado*, juxta Tartessiam inito die trigesima Octobris ad annos 1340. Idem Ordinem Militarem *de la Vanda*, qui jam diu exolevit, introduxit, se Magistrum ejus constituens. Eidem primùm vectigal vulgò *Alcavala*, pendi inchoavit ann. 1342. Sub tempus hoc orta est contentio quoad præcedentiam in Comitibus inter Tolerum, ac Burgos, rectè per Regem *ea forma*, quæ nunc viget, decisa. Sulphurei pulveris usus in Hispania tunc cœpit esse notus, Arabes enim in urbis Algeziræ propugnatione, illo Christianis obfidens offecere. Ab eadem tempestate Turcarum imperium cœpit exordium. Rex toro sibi delegit Mariam genitam ab Alfonso IV. Lusitaniæ Rege, quæ enixa Ferdinandum in infantia morte præventum, ac Petrum. Extra nuptialem torum ille vulgò quæsitivum Sancium, Henricum, Federicum, Ferdinandum atque Tellum. Humanis fuit sublatus dum Calpem oppidum milite cingeret ad annos 1350. Principatus trigesimo octavo. Marian. *lib. 15. cap. 12. & lib. 16. à princ.* Roder. Sanc. *part. 4. cap. 10. cum seqq.* Garib. *lib. 14. cap. 1. & alii jam memorati supra.*

82 D. Petrus crudelitatis cognomine notatus sextum decimum delibans annum parentis solum nanciscitur, & licet horrida facinora admiserit, non tamen defunt qui illius sævam nequitiam zelo justitiæ excusare conentur. Henricus frater vulgò quæsitus Regem ad Galliam confugere cogit, ac post varios fortunæ casus collatis signis prope Castrum de Montiel Rex superatus in illud se recepit, ubi cum foret obsessus, ut evaderet, se credidit Beltrano Claquino, fratris Henrici Ducis, à quo deceptus in manus hostis incidit, & ab hoc inter luctandum, juvante Claquino, sicà peremptus. Duxit in conjugem Blancam filiam Petri Burgundiæ Ducis, quam lethali prosequutus est odio, utpote cui periniquè prius libertatem, ac tandem vitam ademit. Ex carnali commercio Mariæ à Padilla, & aliis similibus sobolem reliquit. Obiit ad annos 1369. Regni decimo nono sive ut aliis placet, vigesimo primo. Marian. *lib. 16. ex cap. 15. & lib. 17. à princ.* Garibay *lib. 14. cap. 25. cum aliis.* Roderic. Sanc. *part. 4. cap. 14. cum seqq.* & alii congesti supra.

83 D. Henricus II. extincto fratre, facile ditiosis totius imperium adipiscitur; nam odium occisi Regis acceptum effecit fratricidam: at Carmonia, ubi liberi, ac opes Petri servabantur, Henricum admittere renuebat, quæ tamen obsidione compressa succubuit. Vacante dominio Cantabriæ, illud Joanni primogenito contulit, ex quo nunquam à regali potestate segregari concessum est. Ipse Regia Prætoria seu Cancellarias instituit, ac Joannes I. ejus successor. Ex Joanna filia Joannis Emmanuelis, qui Bilbilis, Hispanè *Villena*, dominabatur, præfatum Joannem procreavit, & extra matrimonium Alfonso, Joannam, ac Eleonoram. An Rex naturaliter, aut veneficii Mauri cujusdam operâ decesserit, adhuc quæstionis est, cujus obitus contigit ad annos 1379. Sui Principatus decennium supra bimestre numeratur. Marian. *lib. 17. à cap. 13. & lib. 18. ex princip.* Garibay *lib. 15. cap. 1. Roder. Sanc. part. 4. cap. 19. præter antea laudatos.* Monter, *in prax. tract. 5.*

D. Joannes I. Burgis solemnni plausu in re-gali monasterio *de las Huelgas*, diademate decoratur. Idem habitis Segortia generalibus Comitibus statuit, ut temporis computatio fieret à Christi Domini Nativitate, rejectâ Cæsaris erâ. Hunc insignem pietate Regem prædicant, tum constitutiones quas zelo divini cultus tulit, & habentur *in l. 2. 3. & 7. tit. 1. lib. 1. Recop.* tum sumptuosum opus *del Paular*, prope Segortiam, quod Charufianis munificus condidit, & reditibus ditavit. Stabilivit itidem Congregationem, seu Ordinem Militarem, cujus Equites torquem auream, pendente ex ea columbæ effigie, ad collum gestabant: sed ipso decedente abolevit. Sub hoc tempus Comestabilis primus Castellæ est creatus D. Alfonso de Aragon, Comes Dianii, Marchio Bilbilis, aut Villena. Primo Rex sibi nexu matrimoniis devinxit Eleonoram à Petro IV. Aragoniæ Rege procreatam, quæ Henricum peperit, ac Ferdinandum. Secundo Beatricem filiam Ferdinandi Regis Lusitaniæ. Cum equum agitare Compluti, ab illo projectus extempore animam exhalavit anno 1390. cum imperasset undecim supra trimestre ac viginti dies. Marian. *lib. 18. ex cap. 3.* Castill. *sup. d. lib. 4. disc. 9.* Garibay *lib. 15. cap. 20.* Roderic. Sanc. *part. 4. cap. 21. & cæteri sæpè laudati.*

D. Henricus III. *Infirmus* vulgò dictus, im-85 pubes Matrini post parentis obitum Rex renunciat, & nondum pupillarem ætatem egresus, ante bimestre scilicet, regiminis habenas Burgis comprehendit, & suo quidem munere exactissimè functus esset, nisi adversa valetudo impedimento fuisset: tamen dum valuit, cunctis sedulus incubuit. Plures ejus constitutiones in Hispanarum legum compilatione recensentur. Ille magnanimitate pariter ac ingenio à Proceribus Burgis opes usurpatas exorsit. Hoc Rege Catabri Fortunatas insulas aggressi, Regem earum, & Reginam cum centum septuaginta insularibus in Hispaniam transportarunt. Ex Catharina filia Ducis de Alencastre Rex suscepit Joannem, Mariam, & Catharinam. Migravit è vivis ad annos 1407. cum Monarchiæ præfuisse sedecim supra bimestre, ac viginti unum dies. Marian. *lib. 18. ex cap. 15. & lib. 19. à princip.* Castill. *ubi proximè,* Garibay *lib. 15. cap. 28.* Roderic. Sanc. *part. 4. cap. 23. & reliqui nuper memorati.*

D. Joannes II. vigesimum secundum ætatis 86 mensem delibabat, cum parens mortem obiit: quapropter Primates unanimiter eximio Ferdinando infantis Regis patruo sceptrum deferendum arbitrabantur, ut pro animi præclaris dotibus clavum gubernii regeret: quod ille miranda frugalitate rejecit, ac studuit ut nepos publicâ lætitiâ Rex renunciaretur, cujus nomine ille se ponderi administrationis Principatus supposuit. Verùm Regina genitrice querelante, imperium inter eam & Ferdinandum limitibus præscriptis bipartitur, quod ille ad Aragoniæ successionem accersitus deseruit: deinceps Regina universæ carnis est ingressa viam, adhuc Rege impubere, qui retento regimine, cuncta tutorum arbitrio permisit ad annum usque 419. quo Matrini in Comitibus generalibus se ab eorum potestate jam pubes factus exemptum solemniter declaravit. Sub eo dissidia publicæ utilitati inter Magnates pulularunt, quod ejusdem ineptitudinis imputatur. Hac tamen tempestate parta est memoratu digna

victoria in eo prælio, vulgò de la Higuera nuncupato. Quinque sub eo ex Fortunatis insulis Hispanicæ ditioni expugnatae accreverunt, ac politica rerum publicarum gubernatio reformatæ est ad annos 1423. Primum ex majoribus Collegiis in Hispaniæ utilem splendorem Salmanticæ B. Bartholomæi Apostoli patrocinio insignitum D. Didacus de Anaya ad annos 1420. instituit. Rex bis conjugii vinculo se innodavit: primum cum Maria Aragoniæ Regis filia, quæ in lucem dedit Catharinam, Eleonoram, & Henricum: secundò cum Elizabeth, cujus genitor fuit Joannes Infans Lusitaniæ, ex qua suscepit Elizabeth, ac Alfonso. Decessit tandem anno 1454. regni quadragesimo octavo, de quo Marian. lib. 19. cap. 15. & 21. cum seq. lib. 20. ex cap. 9. lib. 21. cap. 1. 15. 16. & lib. 22. cap. 1. 2. 4. 6. 9. 12. cum seqq. Garib. lib. 16. à princ. Roder. Sanc. part. 4. cap. 26. Castill. Taraph. Ceval. & reliqui citati, qui hujusmodi Regum seriem prosequuntur.

87 D. Henricus IV. *Liberalis* vocatus, de cujus inconstantia, socordia, ac ineptitudine satis apparet ex his, quæ Historiographi tradidere, & magis deceret silentio sepeliri. Majestas sub eo despectui ac ludibrio habebatur: Monarchia sine regimine seditionibus miserè nutabat: successio ejus fuit ambigua. Sub hoc tempus Calixtus III. anno 1457. primum Bullam Cruciatæ Regi in quadriennium pro vivis, ac defunctis concessit. Præterea ad annos 1473. introductum est, ut in Ecclesiis Cathedralibus duo residerent Canonici, unus Sacræ Theologiæ, & alter Jurisprudentiæ Professor. Post frequentem ac periculosam contentionem de successione Monarchiæ, ex communi Regis ac Optimatum placito Elizabeth ejus soror jurejurando Princeps renunciatur, ut fratre extincto succedat eo pacto, ut se nuptui non traderet, nisi impetrato Regis assensu. Illa nihilominus incio fratre Pintia anno 1469. nupsit Ferdinando Regis Aragoniæ Joannis II. filio. Hinc exasperatus Henricus Joannam, constanti matrimonio ex Regina consorte natam, quæ ex adulterio concepta putabatur, ad sceptri futuram successionem designavit, ad quod Proceres juramenti religione constrinxit, sed frustra. Rex sibi nuptiali nexu copulavit Blancam Joannis Regis Vasconia filiam: quo conjugio ratione consanguinitatis soluto, Joannam subrogavit ab Eduardo Lusitaniæ Rege procreatam, cujus filia erat jam memorata Joanna. Rex de medio sublatus est ad annos 1475. Sedit viginti supra quadrimestre atque viginti duos dies. Marian. lib. 22. cap. 15. 17. 18. lib. 23. cap. 4. 7. 13. 18. & lib. 24. cap. 1. 4. Roderic. Sanc. part. 4. ex cap. 36. Alfons. Carthag. *anacephalæosis Reg. Hispan.* cap. 93. Castill. de Rege Goth. lib. 4. disc. 10. Garib. lib. 17. à princip. Mich. Rit. de Reg. Hisp. lib. 3. Franc. Taraph. eod. argum. anno 1454. Luc. Marian. de reb. Hisp. lib. 7. cap. 1. in fin. Ceval. de cognit. per viam viol. gloss. 18. n. 15. anno 1454. Nebriffens. de reb. gest. Ferdin. & Elizabeth, decad. 1. lib. 1. ex cap. 1.

Ibi: *Cui negotio & Catholici Reges.*

88 D. Ferdinandus V. *Catholici* cognomine insignitus, unà cum D. Elizabeth ejus consorte, Castellæ ac Legionis Reges Henrici loco subrogantur, quibusdam adjectis conditionibus,

quæ viri potestatem, & auctoritatem quoad gubernii administrationem coarctarunt. Nec defuerunt Proceres dissentientes, qui Joannam ex Regina Henrici uxore natam præferri conarentur, unde bellum cruentum exarsit cum Alfonso V. Lusitaniæ Rege, qui cum præfata Joanna nuptias contraxit: at fœdere inito, pacificus recessit Lusitanus, omni spe succedendi sublata. Inde Rex arma in Sarracenum propulsationem convertit, cui decennium constanter incubuit, ac tandem Hispaniam à barbara tyrannide prorsus exemit ad annos 1492. Die Veneris sexta Januarii Rex, ac Regina ovariantes Granatam urbem, Christianis exultantibus, lustrare. Sub hoc augustissimo Principatu Colonus abditas ad Occidentem Indiarum plagas patefecit: Monarchiæ Neapolis regnum accessit: insula Tenerife expugnata succubuit: in Africa oris cecit Mazalquivir. Ad hæc splendidum Fidei propugnaculum Sanctæ Inquisitionis Tribunal stabilitum est anno 1478. Innoc. III. ad annos 1478. dedit Regi, ac Reginæ post ejus obitum in administrationem dignitates Magistrorum Ordinum D. Jacobi, Calatravæ, & Alcantaræ, quas deinceps Carolus V. in perpetuum successoribus impetravit. Præterea Alexander VI. tertias decimarum Castellæ, Legionis, ac Granatæ Regibus Hispaniæ concessit ad annos 1496. Sixtus IV. intuitu belli Granatensis anno 1483. Cruciatæ Bullam expedit, quæ gratia ex tunc usque ad præsens continuò prorogata persistit. Rex Judæos eliminari præcepit: Regalem Audientiam instituit in Gallecia anno 1487. Supremum Prætorium à civitate Regia in Granatam transtulit. Quamplurimas tulit leges, præsertim Taurinas, quas in Comitibus generalibus Tauri promulgavit ad annos 1505. Academia Complutensis erecta est anno 1499. & majus Collegium constructum. Hæc omnia ante, aut paulò post obitum Reginæ evenerunt, quæ migravit è vita ad annos 1504. nam ex ejus ultima dispositione Rex regimen retinuit nomine Reginæ Joannæ absentis, quæ supervenit cum viro suo D. Philippo Archiduce in Hispaniam anno 1506. quare D. Ferdinandus in Arragoniam recessit: at Philippo vitam cum morte commutante brevi, propter viduæ Reginæ mentis vitium D. Ferdinandus, Procerum Hispaniæ precibus exoratus, gubernii ad munus iterum restituitur, ut Reginæ filia legitimus curator. ad annos 1507. qui denuò satis Sarracenos perterruit, expugnatis in Africa Oran, Tripol, & Bugia anno 1508. præter castrum naturâ munitissimum del Pennon. Vasconiam, ejecto Rege D. Joanne de la Brit, Castellanae ditioni adjunxit. Ex conjugio Elizabeth Rex procreavit Joannam, Elizabeth. Joannem, Catharinam, atque Mariam. Extinctâ Reginâ Catholicâ, Rex ad secundas transivit nuptias, ductâ germanâ de Foix, ex Regio Galliæ Principum sanguine nepti ex filio Gastonis Comitibus de Foix. Tandem mortalitatis censum reddidit immortalis memoriæ Princeps die 23. Januarii, anno 1516. dominatus cum præclara consorte triginta, & nomine Joannæ filia circiter decennium Marian. lib. 24. cap. 4. cum seqq. usque ad lib. 30. Nebriffensis sup. decad. 1. lib. 3. & tract. integr. Garibay lib. 18. à princ. Mich. Rit. d. lib. 3. finem versus, Franc. Taraph. sup. anno 1477. Luc. Marin. de reb. Hispan. lib. 19. cum seqq. Ceval. sup. anno 1474. Castill. d. lib. 4. disc.

disc. 11. cum aliis. D. Ferdinandus in Regibus Legionis quadragesimus primus, in Castellanis vigesimus obiit anno octingentesimo, à quo progenitor Pelagius in Regem meruit exaltari, ut ex præmissis supra, ex num. 43. constat, licet apud Historicos nonnulla quoad tempus diversitas reperiatur.

Ibi: *Verùm ex aliquot Hispaniarum Provinciis.*

- 89 Castellam cæteris Hispaniæ regionibus præcellere testatur Marian. de reb. Hispan. lib. 1. cap. 4. ibi: *Castella, quam ab arcium frequentia dictam putant, unaque regionum amplitudine, cæli clementia, soli bonitate, ingeniorum præstantia, divite cultu, ac quodam fertili & peculiari nitore reliquas Hispania provincias facile superat, exterarum nulli concedit.* Garib. Hist. Hisp. lib. 10. cap. 1. Roder. Sanc. eod. tract. part. 1. c. 18.

Ibi: *Castellam autem provinciam.*

- 90 Castulo civitas quondam ex Hispaniæ primariis, Episcopali Sede decorata, ad ortum Bætis per Castalium condita, à Scipione Africano deleta est, de qua Aliv. de Punic. bell. lib. 1.

Fulget præcipuis Parnassæ Castulo signis.

Joan. Vafæ. Chron. cap. 20. cap. de Batic. descript. Luc. Marin. de reb. Hisp. lib. 2. cap. de Batic. prov. Joan. Gerundens. Paralipom. Hisp. lib. 1. cap. de urbib. que in Hisp. &c. & lib. 5. cap. de gent. Navar. Franc. Taraph. de Reg. Hisp. anno 619. Castulonensium populorum meminit Plin. lib. 3. cap. 3. A Castulone Castellam vocari tradit Gerundens. ubi proximè, d. cap. de urbib. &c. Verùm Castellam à castello dictam, propter eorum frequentiam in provincia ista, sentiunt Marian. sup. Luc. Marian. lib. 4. Garibay d. cap. 1.

Ibi: *Non ignari veterem Castellam.*

- 91 Barduli Cantabriæ populi communiter vocantur Joan. Gerundens. cap. de citer. Hisp. in princ. & d. lib. 1. cap. 1. de Hisp. termin. ibi: *Ad Cantabros, seu Bardulos. Et iterùm: Habent tamen Bastulos, seu Bardulos, quos Biscainos appellamus.* Plinius lib. 4. cap. 22. Bardulos in Cantabria constituit: sed quondam Barduliam dictam, quæ hodie vetus Castella, asserit Vafæus d. cap. 20. ad fin.

Ad Num. 2.

- 92 Temporalis jurisdictio, supremæque politica potestas ita definitur: *Est potestas naturaliter à Deo immediatè data mortalium communitati ad se gubernandum in rebus naturalibus, ut bene, beateque vivant secundùm rationem naturalem.* Navar. in cap. Novit. notab. 3. num. 85. de judic. quam potestatem in Republicis residere quamdiu liberæ existunt, probat idem Navar. sup. num. 112. cum seqq. & num. 144. egregiè adversùs Regem Angliæ Pat. Suar. de defens. Fid. lib. 3. cap. 2. à num. 5. Bobad. lib. 5. cap. 8. num. 152. Antunnez de Reg. donat. part. 2. lib. 1. cap. 2. num. 1. Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 22. num. 9. Unde Bart. in l. *Quidam consulebant, in fin. de re judic.* docuit quod Respublica libera fungitur Regalibus. Alioqui si in populo ea non

reperiretur potestas, per eundem in Principem nequiret transferri, argumento legis. *Quod autem 5. de jurepatron. l. traditio 20. de acquir. rer. dom. l. Nemo plus juris 53. de reg. jur.* Nec dubium est quin ipsam populus Romanus Imperatori contulerit, l. 1. de const. Princ. S. *Sed & quod Principi, Inst. de jur. natur.*

Cùm Respublica supremam jurisditionem 93 exercet, id gubernationis genus dicitur Democratia. Pat. Navar. d. cap. 2. num. 8. Petr. Gregor. de Repub. lib. 6. cap. 18. num. 15. Sander. de jurib. Monarch. Eccles. lib. 1. cap. 1.

Ibi: *Constituendum esse necessariò Governatorem.*

Natura non determinat præcisè, ut per 94 unum gubernatorem suprema administretur jurisdictio, sed quod in cœtu politico hominum summa sit potestas per unum, vel plures exercita, cui singuli de communitate subdantur. Pat. Suar. ubi proximè. Lumine tamen naturalis rationis facilè percipitur quantum Reipublicæ expediat, ut per unicum Principem gubernetur, quod D. Covar. nos docet infra, sub vers. *Hujus verò, ubi iterum de his, num. 104. & vers. Deinde illud, num. 97.*

Ibi: *Homo animal est.*

Homo sui naturâ proclivis est ad societatem 95 præ cunctis irrationalibus, quæ gregatim conservantur; nam cùm perfectiùs lumine rationis necessitatem, & utilitatem communitatis percipiat, illam avidiùs appetit, ac perquirat. Hinc homines ab incunabulis humani generis inter se societatem contraxerunt, primò naturalem & informem, deinde civilem ac politicam. Imò hodie barbari, & agrestes, instar ferarum sine sede errantes (de quibus apud Indos multitudo,) superiores agnoscunt, ac reverentur suos, quorum subjiuntur imperio: de quo Petr. Greg. sup. lib. 1. cap. 2. num. 6. & lib. 19. cap. 1. num. 7. & 8. Solorzan. de jur. Indiar. tom. 1. lib. 2. cap. 8. num. 16. cum seqq. Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 22. num. 1.

Homo plurimis fertur ad civile confortium, 96 scilicet quia naturaliter est animal sociale politicum seu civile, ex Arist. Politic. cap. 2. Exemplo quod in se, ac in cæteris rebus animatis & inanimatis præ oculis habet. Petr. Greg. lib. 1. cap. 1. num. 16. Affectu, propter eam cognationem, quam inter cunctos homines à primo parente natura constituit, l. 3. de just. & jur. Similitudine, similes enim cum similibus facilè congregari solent. Eccles. cap. 13. vers. 19. *Omne animal diligit simile sibi: sic & Omnis homo proximum sibi. Omnis caro ad simile sibi conjungitur: & omnis homo simili sui sociabitur. Voluptate, juxta illud Psalmi 132. Ecce quàm suave, & quàm jucundum habitare fratres in unum.* Unde Arist. Ethic. lib. 1. cap. 11. ait: *Idcirco ut plurimum quæ similia sunt, & genere inter se conjuncta, jucunda sunt, ut homo homini.* Necessitate, qua potissimum ratione mortales ad socialem vitam compelluntur, ut simul juncti hostium & ferarum incurfus depellant, atque æumnas mortalitatis sustineant. Ecclesiast. cap. 4. vers. 10. ibi: *Si unus ceciderit, ab alio fulcietur. Væ soli, qui cùm ceciderit, non habet sublevantem se.* Et inferius, vers. 12. sic: *Et*

Et si quisquam prævaluerit contra unum duo resistunt. Funiculus triplex difficile rumpitur. Observat Mastrill. de Magistrat. præl. num. 5. Petr. Greg. lib. 1. cap. 1. num. 15. Navar. d. notab. 3. num. 94. Utilitate tandem, quam ex congregatione quisque participat. Ecclesiast. d. cap. 4. vers. 9. ibi: *Melius est ergo duos esse simul quam unum, habent enim emolumentum societatis sue.* Et vers. 11. sic: *Et si dormierint duo, fovebuntur mutuo: unus quomodo calefiet?* Sic Respublica definitur, ut sit communitas rerum, & vitæ ad benè, ac commodiùs vivendum. Petr. Greg. d. cap. 1. num. 6. de quo latè Molin. de just. tract. 2. disp. 22. num. 8.

Verf. *Deinde illud constitutum est.*

97 Sicut natura homines deducit ad civilem societatem, ut vitam bonaque tueantur, ita suadet in communitate constituendum rectorem cum suprema potestate cui universi cives subjiciantur, ut ipsa consistere valeat. Proverb. cap. 11. vers. 14. ibi: *Ubi non est gubernator, corrumpit populus.* De Principis necessitate pluribus disserit. Petr. Greg. lib. 3. cap. 1. Cevall. de cognit. per viam violent. prælud. cap. 7. à num. 6. Navar. d. notab. 3. num. 107. Pat. Suar. sup. lib. 3. cap. 1. num. 4. cum seqq. Mastrill. ubi proxime, à num. 7. Sand. sup. d. cap. 1. Oportet tamen ad Reipublicæ salutem, ut Princeps præficiatur idoneus, alioqui illa corrumpitur, ac si Rectore careret. Ecclesiastici cap. 10. vers. 3. ibi: *Rex incipiens perdet populum suum.* Et Ecclesiast. cap. 10. vers. 16. sic: *Væ tibi terra, cujus Rex puer est.* Sic Deus minatur ruinam populo per Isaiam cap. 3. vers. 4. per hæc verba: *Et dabo pueros Principes eorum, & effeminati dominabuntur eis.* Observat Pat. Suar. num. 4. Cevall. num. 11. Non tamen absolute necessarium censetur ad communitatis incolumitatem ac consistentiam (licet magis expediat, ut inferius apparebit,) supremam potestatem penes unum Principem existere; sat est enim quod in corpore politico resideat apud Optimates, vel Magistratus, per quos exerceatur, prout animadvertit Pat. Suar. num. 5.

Verf. *Hujus verò civilis societatis.*

98 Cùm suprema civilis potestas in ipso hominum cœtu consistat, ille Princeps erit legitimus ac Reipublicæ Rector, quem sibi populus constituerit, l. 1. de constit. Princip. l. *Qua ratione* 9. §. *Hæ quoque res, de acq. rer. dom.* Pat. Suar. d. lib. 3. cap. 2. à num. 10. Mastrill. sup. à num. 31. Navar. d. notab. 3. num. 94 & 145. Petr. Gregor. lib. 19. cap. 1. num. 8. & lib. 7. cap. 14. cum seqq. Quod procedit non solum in Principe, qui per electionem ad regimen exaltatur, sed etiam quoad illum, qui per successionem vocatur; nam & hic à communitate immediate potestatem nanciscitur, non ex novo consensu, sed pacto quondam cum primo Rege inito, à quo originem trahit, ut à Pelagio Hispaniarum Monarchæ. Ita Pat. Suar. d. cap. 2. num. 19. inferens non valere Regem ea potestate privare successorem; ipse enim nihil tribuit, sed populus confert, etsi non liberè, propter contractam ab initio obligationem: de quo Pat. Suar. cap. 3. num. 2. & 4. Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 23. num. 9. & disp. 654. num. 2.

Adeo verum est, communitatis consensu legitimum Principatum constitui, ut tyrannidis vel injustæ occupationis vitium purgetur, si populus in tyrannum, vel iniquum invasorem ultro consentiat. Pat. Suar. d. cap. 2. num. 20. Navar. sup. notab. 3. num. 151.

Rursus aliquando legitime comparatur Principatus, populo invito, veluti bello justo: imò sic quæsitæ potestas magis absoluta censetur, l. *Naturalem* 5. §. *ult. de acqu. rer. dom.* Pat. Suar. ubi proxime, Molin. disp. 23. num. 6. 7. & 17.

Ibi: *Saulem equidem, ejusque posteros.*

Saüli in Israëlitas à Deo immediate supremam potestatem fuisse concessam fatentur Navar. d. not. 3. num. 147. Mart. de jurisdic. part. 1. cap. 17. num. 14. Molin. d. disp. 23. num. 17. & alii communiter. Verùm Pat. Suar. d. lib. 3. cap. 3. num. 6. cum seqq. differens adversus Angliæ Regem, singulariter ex sacro contextu contrarium deducit, scilicet personæ designationem ad regnum à Deo immediate provenisse, à populo autem collationem potestatis per consensum; placuit enim quoad hoc universali rerum cunctarum Domino jus suum illibatam communitati relinquere, ut voluntariè se Saüli subjicerent, præsuppositâ divinâ præelectione. Sic enim Deuteron. cap. 17. vers. 15. habetur: *Constituam super me Regem, sicut habent omnes per circuitum nationes: constitues eum, quem Dominus Deus tuus elegerit, &c.* Et cap. 18. vers. 36. sic: *Ducet te Dominus, & Regem tuum, quem constitueris super te.* Verbum siquidem, *Constituere*, in sacris Litteris passim potestatem supremam tribuere significat. Ita Psalm. 44. vers. 17. patet, ibi: *Constitues eos Principes super omnem terram.* Et Exod. cap. 7. vers. 1. sic: *Ecce constitui te Deum Pharaonis.*

Scire oportet, quod Samuël ut induceret populum ut in Saülem consentiret, media sortitione notam fecit divinam voluntatem. Reg. 1. cap. 10. vers. 20. Petr. Gregor. lib. 7. cap. 14. num. 7.

Ibi: *Ergo qualibet Respublica divinitus.*

Frustrà in Rebuspublicis resideret potestas, nisi constitueretur qui eam administraret, ut in simili inquit Consultus in l. 2. §. *Post originem, de origin. Juris.* Idèò naturali ratione homines sociali vinculo devincti impelluntur ad præficiendum Principem, Optimates, vel Magistratus communitati, juxta gubernii speciem, quæ magis sibi placuerit. Vide præmissa nuper, numero 94. 97. ac ibi laudatos, necnon per Barbosa in collectan. ad cap. *In apicibus*. 7. quæst. 1.

Qua ratione, & attento naturali jure, si Princeps Reipublicæ sibi subditæ Magistratum præponere omiserit, licebit communitati (etsi aliàs prohibeatur) interim Judicem constituere ac Rectorem, ut docet D. Covar. infra, cap. 4. num. 3. ubi latius agendum.

Ita necesse est, quod communitas superiori subsit potestati, ut nec Princeps, nec libera Respublica valeat vel unum civem ab ea subjectione prorsus eximere; naturali enim opponitur rationi, ac bono publico, quod aliquis de communitate sit, & quod eximatur à suprema jurisdictione, quæ in ea, aut in Principe reperitur. Navar. dict. not. 3. num. 119. & 166.

Ad Num. 3.

106 Romanus Populus ab Urbe condita sub Monarchio regimine floruit 244. annis: deinceps Tarquinio pulso, se supremæ potestati restituit, quam Consulibus, aliisque Magistratibus exercendam mandavit usque ad annum septingentesimum vigesimum nonum, quo imperium suum ac potestatem in Augustum transtulit, eo ac Norbano Consulibus; atque ita Respublica illa annos 485. libertate petita est, ut D. Covarruv. inferius insinuat. Verum enim verò nihil certi statui potest ob varietatem computationis temporum. Joannes siquidem Gerundensis Episcopus *Paralipomen. Hispaniar. lib. 10. cap. 1.* scribit ex Paulo Orosio, eadem die Augustum Romæ Imperatorem salutatum, quâ Magi in Bethlehem Christum Dominum infantem adorarunt.

107 Est quæstionis, quomodo Romanus populus suam Cæsari contulerit potestatem? Videtur nonnullis per communicationem duntaxat collata. Sic Duaren. *comment. lib. 1. titul. de constit. Princip. cap. 1.* Joan. Orosio. *in l. 1. num. 30. ff. eod. ubi refert alios.* Oppositum, nempe populum omnino se suprema abdicasse potestate, tenet Accurs. *in dict. l. 1. cui accedunt Anton. Fab. in ration. ad dict. leg. 1. ad fin. Bachovius in §. Sed & quod Principi, num. 2. Institut. de jure natur. ubi adversarios latè refutat. Antunnez de donat. Regum, part. 2. lib. 1. cap. 8. num. 1.* & hæc omnium ferè communis est sententia, quæ posset cum priori in concordiam reduci, si asseratur Respublica in actu prorsus suprema jurisdictione destituta, non sic in habitu; quoniam Respublica Principi subdita, quoties aliter consistere, & conservari nequit, potestate quam transtulit, ad sui tutamen uti non prohibetur, quod jus nunquam creditur sibi auferre; imò nec volens posset, cujus exemplum habetur *suprà num. 105. de Rectoris creatione.* Similiter deficiente legitimo successore ex regia progenie, suprema potestas ad populum devolvitur. Molin. *de justit. & jur. tract. 5. disp. 3. num. 2.* Idem contigit si Princeps non servatis conditionibus, quibus imperium concessum est, potestate abutatur, quia Respublica naturali jure se tueri posset. Pat. Molin. *suprà tract. 2. disp. 23. num. 10.* *Suprà tradita distinctio actualis & habitualis potestatis, est Cardin. Bellarmini, quam in Regem Angliæ sustinet Pat. Suar. d. lib. 3. cap. 3. num. 3. consentit Navar. d. notab. 3. num. 10. cum seqq. & num. 119.*

110 Non tamen licebit communitati subditæ supremam usurpare potestatem, prætextu ineptitudinis, aut tyrannicæ gubernationis privando Regem Principatu, aut eum interficiendo, ut multis probat Petr. Greg. *de Repub. lib. 24. cap. 5. à num. 17. & cap. 7. num. 7. ac num. 14.* ex Livio inquit, subditum populum contra Regem etiam tyrannicè se gerentem magis scutum, quàm gladium esse sumpturum.

111 Pat. Suar. *d. lib. 3. cap. 2. num. 12.* singulariter observat, legem Regiam, quæ à populo Romano lata dicitur, non vim legis habere, sed pacti; quia cum communitas ipsa se Augusto per illam subdidisset, nequivit se proprio legali præcepto astringere, argumento legis: *Si quis in principio 22. de legat. 3. debet*

D. de Faria Covar. Enucl.

enim reperiri penes Legislatorem publica auctoritas præcipiendi, Pat. Suar. *de legib. lib. 1. cap. 8. num. 3.* quam nemo in seipsum obtinet, & naturaliter implicat. Pactione autem se quisque astringere regulariter non prohibetur, *l. Sicut 5. C. de oblig. & act.* At Ant. Fab. *in ration. ad l. 1. ff. de constit. Princip. ad fin.* satisfacit asserens, populum per eam legem Imperatori singulos de communitate subjecisse, ac per consequens se abdicare à potestate quam in illis habebat. Obstat tamen quod Imperator non solum potestate fungitur vi legis illius in privatos, sed etiam in universam communitatem, quam potest jure suo plectere. Molin. *d. disp. 23. num. 8.*

Ibi: *Moris autem erat apud Romanos.*

Quæ populus Romanus ex consuetudine in legibus ferendis observaret, tradunt Alex. ab Alex. *dier. genial. lib. 6. cap. 23.* Connan. *comment. lib. 1. cap. 13.* fusè Rosin. *de Antiquit. Rom. lib. 8. cap. 2.*

De comitiis, & eorum differentia videndus Alex. ab Alex. *lib. 4. cap. 3.* Rosin. *sup. lib. 6. per tot.*

Ibi: *Romulus enim populo Romano.*

Romulum reservasse populo Romano legum ferendarum per curias potestatem constat ex lege Regia quadam, cujus hæc sunt verba: *Populus Magistratus creant, leges sciscunt, bella decernunt.* Quam refert, ac comprobat ex Halicarnasseo Rosin. *d. lib. 8. cap. 5. vers. De quinta, consentit Alciat. de offic. militarib. num. 2.* licet idem Rosinus adnotet, eam & alias leges Regias à Balduino in lucem editas, eruditus viris, præsertim Cujacio suspectas, ac commentitias videri Alex. ab Alex. *lib. 6. cap. 23.* asseverat, Romulum, ac subsequentes Reges Romanis leges tulisse, consulto Senatu, absque populi assensu; usumque rogandarum per comitia legum post ejectos Reges fuisse introductum, quod expressum legitur *in l. 2. §. 1. ff. de orig. Jur.* & ita leges quasdam & ipse curiatis ad populum tulit: tulerunt & sequentes Reges. Quas leges curiatis Consultus vocat, non quia per curias, sed quoniam ad eas fuere latæ, ut Alex. ab Alex. animadvertit. Suadetur hæc opinio ex decemvirali constitutione, quæ ita habet. *Jussus populi, & suffragia sunt: quodcumque postremum jussit, jus, ratumque esto.* Quæ extrat apud Rævard. *ad leg. XII. Tab. c. 1.* ac Rosin. *lib. 8. cap. fin. vers. Eas leges.* Tandem ea roboratur ratione, nam si sub Regibus leges populus conderet, illis exactis, in viridi observantia persisterent: sed quia à Regibus editæ, in odium ipsorum lege Tribunitia abrogari placuit, *d. l. 2. §. Exactis.* Accedit Rosin. *d. lib. 8. cap. ult. in princ.*

Ibi: *Atque ex hoc quidem in usu erant.*

Romulus à Reipublicæ primordiis universum populum in triplicem tribum digessit, quarum singulæ curias decem complectebantur. Deinde Tullius Hostilius classes quinque constituit ex civibus intra urbem incolentibus, quæ

quæ cunctæ ex centum nonaginta duabus centuriis constabant in æquali numero inter eadem classes distributis. Lapsum autem temporis, tribuum incremente frequentia, triginta quinque recensentur. De his Rosin. *lib. 6. cap. 2. 8. & 15.* Alex. ab Alex. *lib. 1. cap. 17.* ubi alios memorat Tiraquel. D. Covar. *variar. lib. 4. cap. 1.* Jul. Lator. *elucubr. tit. 1.*

- 115 Sciendum est, Comiticia curiata, centuriata, & tributa sub idem tempus in usu fuisse apud Romanos; sed pro negotiorum qualitate cives per curias, centurias, vel tribus solebant congregari, diversoque ordine, modo, ac loco peragebatur concursus, ut latè ac distinctè exponit Rosin. *lib. 6. per tot. & lib. 8. cap. 3.*

Ibi: *Hæc verò lex Regia.*

- 116 Hæc minimè conveniunt legi 1. *de constit. Princip. & S. Sed & quod Principi. Inst. de jur. natur. gent. & civ.* Quid ea lege Regia contineretur, & qua forma imperium in Augustum transiret, latet. Illud videtur per eam constitutum, ut Imperator legibus solutus haberetur. Ant. Fab. *in ration. ad l. Princeps, ff. de legib.* Bachov. *in S. Sed & quod Principi, Inst. de jur. natur.* antea enim Reges pariter ac privati legibus tenebantur. Ant. Fab. *ibidem,* Alex. ab Alex. *lib. 6. cap. 23. in princ.*

Ibi: *Cum autem Augustus à Populo.*

- 117 Verum est, nonnullas leges tribunitia auctoritate deletas, in duodecim Tabulis usui fuisse restitutas. Cujac. *in d. l. 2. S. Exactis, verb. Omnes.* Rosin. laudatis Halicarnasseo, & Scaligero, *d. lib. 8. cap. 5. in fin.*

Ibi: *Ego verò etsi nequaquam.*

- 118 Ita sentiunt communiter Interpretes *in d. l. 1. & in d. S. Sed & quod Principi.* Nec obstat quod vocetur lex Regia, cum nec à Rege, nec de regali potestate lata; quia hæc nova constitutio veteris legis regiae nomen servavit, eo quòd in utraque de summa potestate Principis decidatur: & quemadmodum subrogatum naturam sapit ejus, cujus loco subrogatur, *l. Si ex legati causa 23. cum vulgatis, ff. de verb. oblig.* sic & nomen fortiri solet. Unde testamenta tabulas appellamus, *tit. de his, quæ ante apert. tabul.* ac passim apud Consultos, quoniam olim ultima elogia tabulis consueverant scribi, quanquam earum usus aboleverit. Sic nuptam uxorem dicimus, etsi unctio in usu non sit, à qua uxoris nomen derivatur.

Ibi: *Addit & Dion. lib. 53.*

- 119 Hic annus septingentesimus vigesimus nonus fuit ab Urbe condita, ex Antonio Contio *in Fast. Consular.* quo Augustus in Imperatorem elatus die sexta decima Aprilis. Rosin. *lib. 4. cap. 4. sub mense April.* quicquid ex Orofio supra tradidimus, *num. 108.*

Ibi: *Ipsè quidem Augustus.*

- 120 Hæc extant apud Alciat. *de offic. militar. à num. 8.* Dicitur est per allusionem Augustus ab agenda Republica. Alciat. *lib. 9. Parerg.*

cap. 21. in fin. sed à populo ita vocitabatur, quod natura hominibus acceptior foret ac venerabilior. Petr. Greg. *de Repub. lib. 6. cap. 10. num. 8.* idèd post obitum inter Deos meruit recenseri, ac consecrari. Rosin. *lib. 8. cap. 18.* ubi de forma consecrationis.

Ibi: *Imperatores consuevissent.*

Adde Rosin. *lib. 5. cap. 22. vers. Decennales,* 121 & *vers. Vicennalia,* Alex. ab Alex. *lib. 3. cap. 22.* & ibi Tiraquel. Fuerunt & Augustales ludi in Augusti honorem instituti. Rosin. *sup. cap. 20. in fin.* De multiplici ludorum hujusmodi differentia, & quomodo celebrari solebant, plura videas apud Rosin. *d. lib. 5. per tot.* Alex. ab Alex. *lib. 6. cap. 19.*

Ad Num. 4.

Ad Principatum in Republica libera nanciscendum legitimus est titulus ipsius communitatis consensus, sive intercedat immediate per universi populi suffragia, sive per Optimates, quibus expressim, vel tacite ex consuetudine jus Principis constituendi communitas concessit. Priori modo Romanorum Reges creati sunt ad Tarquinium usque Superbum exclusivè. Petr. Greg. *lib. 7. cap. 15. num. 2.* Rosin. *lib. 6. cap. 3. vers. De Regibus.* Similiter Pelagius, necnon Garsias Semenus Navarrae Rex, 123 Marian. *lib. 7. cap. 1. & lib. 8. cap. 1.* Posteriori Gothorum Reges, ut supra sæpè inculcatum, atque Pænorum Magnates deligebantur. Petr. Greg. *d. cap. 15. num. 13. & num. 1.* ait seclusis ambitus cladibus, ac periculis, optimum esse medium ut Princeps Reipublicæ idoneus præficiatur. Sed & aliàs multifariam justè suprema potestas comparatur, velut jure sanguinis, vel hæreditario, pretio, sorte, contractu, bello, de quibus sigillatim Petr. Greg. *lib. 7. cap. 4. cum seqq. Pat. Suar. de defens. Fid. lib. 3. cap. 2. num. 19.*

Ibi: *Tametsi non negaverim olim Romæ.*

Consules centuriatis Comitibus per suffragia 124 delegabantur Kalendis Januarii cujusque anni. Rosin. *de Antiquitat. Roman. lib. 4. cap. 5. vers. De Consulibus,* de quibus plura tradidit Alex. ab Alex. *lib. 3. cap. 3.* Si quis ex Consulibus intra annum, dum munere suo fungebatur, decederet, aut aliàs amoveretur, solebat alter socium substituere, ut de Bruto, & Valerio testatur Livius *decad. 1. lib. 2. cap. 12.* quanquam per populum subrogationem istam fieri asserat. Alex. ab Alex.

Vers. *Reges verò & Principes.*

Principatus exordium à communi mortali 125 lium parente Adamo provenit, cujus posterii temporis lapsu sub perfecta communitate congregati, naturali ratione monente sibi Reges constituere. Pat. Suar. *de defens. Fid. lib. 3. cap. 2. num. 19.* Pet. Gregor. *de Repub. lib. 19. cap. 1. num. 7.* Molin. *de just. & jur. tract. 2. disp. 22. à num. 1.*

Vers.

Verf. Posterior conclusionis pars.

126 Sic in Hispania moribus obtinuit à Pelagio Rege, ut jure sanguinis successio Principatus deferretur, ut constat ex præmissis *suprà num. 43.* quod postea stabilitum in *l. 2. titulo 13. part. 2.* ubi Gregor. Lobez. Gothi Reges Hispaniarum suffragiis Prælatorum, ac Magnatum ad solium vocabantur, de quibus antea *ex num. 6.* At nonnulli filios ad Regiæ dignitatis societatem exaltarunt, qui ita absque electionis discrimine parentibus successerunt, ut Richaredus Leovigildo, Richimirus Suinthilæ, & alii. Marian. *lib. 7. ex cap. 3. in fin. Molin. de primogen. lib. 2. cap. 1. à num. 14.* qui addit, eos Reges ad constituendos filios Principatus socios consensum à Prælati ac Proceribus postulasse: quod sanè apud Historicos minimè refertur, quos legerimus.

Verf. Verùm Aristoteles.

127 An magis expediat Rebuspublicis successione, vel electione summam potestatem deferri, frequenter controverti solet. Et magis receptum habetur, quod tutius, ac utilius est, ut sanguinis jure in Regno succedatur, de quo latè Petr. Gregor. *lib. 7. cap. 4. 6. & 15.*

Ad Num 5.

128 Regimen Rerumpublicarum triplex agnoscitur. Si per unicum Principem suprema potestas exercentur, dicitur Monarchia: si per plures, velut Optimates, aut Senatores, Aristocratia: si per ipsam communitatem, Democratia. Petr. Greg. *de Repub. lib. 5. cap. 1. num. 2. & Syntagmat. lib. 47. cap. 15. num. 22.* Pat. Suar. *d. lib. 3. cap. 2. num. 7. & 8.* Aymar. Riball. *Hist. Jur. Civil. lib. 1. num. 2.* Molin. *de just. & jur. tract. 2. disp. 23. num. 1.* Navar. *in cap. Novit, notab. 3. num. 167. de judic. Sander. de jurib. Monarch. Eccles. cap. 1.* ubi quod hæ gubernii species solent degenerare, ac perverti, Monarchia in tyrannidem, Aristocratia in factiones, Democratia in plebejum furorem ac tumultum. Ex illis Monarchia magis ad publicam utilitatem probatur. Petr. Greg. *de Repub. lib. 7. cap. 3. per tot. & Syntagm. d. cap. 15. à num. 24.* Simanch. *de Catholic. Instit. tit. 45. num. 9.* Molin. *sup. num. 14.* Navar. *num. 168.* Sander. *latissimè lib. 3. ex cap. 3.* Pined. *Monarch. Eccles. cap. 1. à §. 4.* Homer. *Iliad. lib. 2.*

Non bona multorum ditio, Rex imperet unus.

Adde præterea Tiraquel. *de primogenit. quest. 4. ex num. 22.* & plures, quos cumulat Barbosa *in collect. ad cap. In apibus, num. 3. 7. quest. 1.* Sicut autem Monarchia optima est Reipublicæ administratio, ita Democratia pessima. Pat. Suar. *ex Aristotele d. cap. 2. num. 8.* Adde legem 1. legem 7. *tit. 1. part. 1.* & ibi Greg. Lop.

Verf. Ægyptij primò omnium.

129 Ad annum centesimum trigessimum primum, ab orbis per diluvium interitu, Cham genitoris Noë jussu ad regionem incolendam profectus, prima Ægyptiacæ Monarchiæ fundamenta jecisse fertur, cujus coætaneum fuit Babylo-nicum Imperium: at jam præcesserat viginti

D. de Faria Covar, Enucl.

quatuor annos Principatus, quem Noë in Italia instituit. Ægyptii Dynastiam, monarchiam suam dixerunt: ea mundi plaga pro temporum varietate diversis nominibus vocatur, Ægyptus ab Ægypto Ramasse Danaï fratre; Osiriana ab Osiri: quod profequitur Pined. *suprà lib. 1. cap. 23. §. 2. & 3.* Similiter & ipsa Reipublicæ Ægyptiorum administratio sæpe fuit mutata. Petr. Gregor. *de Repub. lib. 20. cap. 1. num. 4. & 5.*

Ibi: Hoc equidem nomine illi appellabuntur.

Pharao, id est ferox, ex D. Hieronymo: hoc nomine Ægyptii Reges quondam insigniri solebant, quod unà cum suprema dignitate fortiebantur, & hoc viguit ad Principatum usque Ptolemæi Lagi, qui ob res egregiè patratas sic fuit acceptus suis, ut qui eidem succedere, ipsius nomine decorarentur, pristino Pharaonis abolito. De his Alex. ab Alex. *lib. 1. cap. 2.* Joseph. *Antiquit. lib. 8.*

Ad Num. 6.

131 Supremam potestatem à Deo Regibus fuisse collatam, multiplici ratione verum est, ut observat Pater Suar. *de defens. Fid. lib. 3. cap. 3. num. 12.* idè eam conclusionem cuncti uniformiter complectuntur, ut Ceval. *de cognit. per viam viol. in proem. cap. 7. ex num. 17.* Petr. Gregor. *sup. lib. 7. cap. 1. num. 3.* ubi ampliatur quoad improbos Principes. Mastril. *lib. 1. cap. 1. num. 20.* Gregor. Lop. *in l. 5. gloss. 1. tit. 1. part. 2.* Molin. *de just. & jur. tract. 2. disp. 26. num. 4.* Navar. *d. notab. 3. num. 147.* Pat. Suar. *lib. 3. cap. 1. num. 6.* ubi pluribus sacre Scripturæ comprobatur testimoniis, asserens de fide esse, absolutè loquendo. Adde legem 1. & 4. *tit. 1. part. 2. & in proem. l. 3. tit. 8. lib. 8. Recopil. l. 1. Cod. de vet. jur. enucl.*

Ibi: Hæc tamen intelligenda sunt.

132 Licet summa politica potestas à Deo procedat mediatè, Principibus confertur ab ipso per communitatis voluntatem, quam divinitus sibi tributam immediatè in delectum Monarcham transfert. Navar. *d. notab. 3. num. 147.* Molin. *sup. disp. 21. num. 14.* & alii apud Pat. Suar. *d. lib. 3. cap. 2. cum seq. qui cap. 2. num. 10.* plures cum D. Covarruv. hinc recenset, hancque sententiam adversus Angliæ Regem eximie suo more propugnat, quicquid Salgad. *de Reg. protect. part. 1. cap. 1. prælud. 3.* opinetur asserens, aliis laudatis, Reges à Deo immediatè, à populo mediatè capere potestatem. Verùm magis urget lex 3. *tit. 8. lib. 8. Recop. ibi: Ca tan grande es poder del Rey, que todas las cosas, y todos los derechos tiene sobresi: y el su poder no lo ha de los hombres, mas de Dios, cuyo lugar riene en las cosas temporales.*

Hic durus videtur sermo, perpensis per D. 133 Covarr. & alios hucusque traditis: at excogitabam interpretationem, quâ Regis Alfonsi XI. ejus constitutionis conditoris, sententia posset inoffenso pede procedere, restricta tamen ad nostros Hispaniarum Monarchas, de quibus ibi duntaxat agi verosimile est, necnon ad alios, in quibus eadem specialitatis ratio versetur. Idè enim dicitur, Reges à populis immediatè

recipere potestatem, quoniam ea prius resideret à Deo immediatè penes communitatem, quæ ipsam in Principem consensu communi civium transfert, ut post D. Covarr. docent Pat. Suar. *dict. lib. 3. cap. 2. à num. 5. ad 10. & cæteri supra laudati.* Ut autem illa potestas in humano cœtu consistat, opus est quod existat perfecta communitas, quæ perfectio ex eo oritur, quod homines ad societatem civilem & politicam congregentur. Probat. Pat. Suar. *de legib. lib. 3. cap. 2. num. 4. & cap. 3. num. 6.* Cùm verò Pelagius ad culmen Majestatis Asturum suffragiis ascendit, nullatenus eorum cœtus eam perfectionem obtinebat; non enim conveniant, ut politicè in communitate viverent, aut novam Rempublicam constituerent; sed præ timore dispersi, à Pelagio ad bellum invitati, ut se tueri possent, concurrere; non ad beatè, commodèque vivendum, ut constat ex Historiographis supra cumulatis *num. 43.* quod est finis societatis politicæ: sed statim ac in Regem iidem consensere, perfecta est communitas, quia eo ipso quod se uni capiti subdiderunt, unum corpus cuncti constituere. Molin. *de justit. tract. 2. disp. 22. num. 9.* tuncque necessariò suprema desiderabatur potestas, quam cùm communitas ex præmissis tribuere nequeat, quia ipsam non habet, Deus illam immediatè Regi Pelagio contulit, ut per eum velut jure primogenituræ ad posteros deferretur. Ex quibus deduci rectè poterit, Pelagium, cæteroque Hispaniarum Reges ab eo progenitos, à populo ad Principatum designatos, à Deo supremam potestatem fuisse adeptos, quemadmodum in nova Republica contingit; nam singuli se communitati subjiciunt, potestas autem divino beneficio immediatè conceditur.

134 Scimus contra interpretationem istam sentire Victoriam, quem Molina refert *ubi proximè*, inquit enim, quod si homines congregari contingeret, non ad civilem ineundam societatem, sed ad finem diversum, & tunc Regem sibi deligerent, hic ab hominum cœtu immediatè, non à Deo caperet potestatem. Hæc equidem non probantur, tanti Doctoris pace, quia communitas antequam Principem elegerit, cùm imperfecta foret, nullam potuit habere potestatem, ut ipsam transferret, quod ex præmissis liquet; nec aliquis plus transferre valet, quàm ipse habet, *l. Nemo plus 54. de reg. jur.* & est vulgare axioma, *Nemo dat quod non habet*: quod exornat Barbosa *axiom. 64. num. 1.* Cùm enim sub idemmet tempus, & consensus populi ad civilem societatem, & electio Pelagii in Regem concurreret, nec momentum fuit, quo communitas perfecta, ut libera supremam potestatem adipisceretur, patet Pelagium supremam jurisdictionem à communitate non accepisse. Alio modo potest communitas Regi supremam tribuere potestatem scilicet per consensum partium, quod illa producat, quatenus singuli homines subjiciuntur unius Principis dominationi, & imperio. Verùm idem Victoria & reliqui omnes, qui sentiunt in Republica libera consistere supremam potestatem à Deo immediatè concessam, præcisè fatentur, consensum partium communitatis non valere talem tribuere potestatem, alioqui opus non esset, ut divinitus conferretur, si ex communi hominum se subjicientium voluntate posset resultare; quia singuli dum volunt societatem politicam contra-

here, se Reipublicæ, instar membrorum capiti, subdunt; & nihilominus summam jurisdictionem corpori politico nequaquam præstare, juxta communem veramque opinionem, possunt. Igitur eodem modo, cùm nec populus, nec partes ejus Pelagio Regiam, ac supremam contulerint potestatem necessariò fatendum à Deo immediatè fluxisse, hominibus personam per suffragia designantibus. Sic non immeritò Legislator Alfonso dicere potuit, suam, ac cæterorum Hispaniæ Regum à Pelagio descendentium potestatem non ab hominibus, sed à Deo procedere.

Ad Num. 7.

Obiter *sup. num. 126.* observavimus, Gothos 135 Hispaniæ Reges ad Rodericum usque per electionem solum ascendisse, quod extra dubium est apud omnes, de quo testatur, adductis Toletanis Synodis, ac legibus *del Fuero Juzgo*, Molin. *de Primogen. lib. 1. cap. 2. num. 11.* Gutierrez. *practic. lib. 3. q. 13. num. 39.* Robles de Salced. *de represent. lib. 3. cap. 16. num. 1.* Molin. *de just. tract. 2. disput. 576. num. 3.* Garc. *de expens. cap. 16. num. 37.* & contestes sunt Historici congesti *sup. ex num. 6.*

Ibi: Sed & posterior pars.

Post Arabum invasionem, & Pelagium in 136 Monarcham exaltatum, antiquato jure suffragii, quod penes proceres residebat, Hispaniarum dominium successione deferri cœpit, ut ex serie Historiarum facile deprehenditur, & notant Cevall. *de cognit. per viam viol. gloss. 18. num. 13.* & omnes nuperrimè laudati, ex quibus Garcia ex Luca Tudensi transcriptam expendit Gothorum legem sub Pelagio latam, quæ cavebatur, quod si Rex Catholicus foret, filii ejus ordine primogenii succederent, ac masculorum defectu filia vocarentur: quod si Rex omninò decederet absque liberis, ad Optimates jus suffragii devolveretur, ut Principem constituerent: quam refert Palac. Rub. *in rubric. de donat. int. §. 69. num. 26.* Molin. *d. cap. 2. num. 12. vers. Quamvis autem*, ubi de fide talis statuti ambigit, quia in exemplaribus Lucæ Tudensis illam legem nunquam invenisset: at in additionibus *ad d. cap. 2.* ait D. Covarruviam illi codicem præfati Historiographi exhibuisse veterem, quo eadem lex continebatur, adjecta conditione, quod filia in Regno succedens ex consilio Magnatum viro ex nobilissimis nuberet.

Ibi: Nos item in hujus capituli conclusione.

Ubi Principatus per successionem defertur 137 jure sanguinis, primogenito in solidum cedit, cùm ex sui natura divisionem non patitur, *l. 2. tit. 15. p. 2.* Idem de dignitatibus inferioribus ac primogeniis probat Molin. *de primog. lib. 1. cap. 11.* Abulensis *in lib. 2. Paralipom. quæst. 27. 28.* Petr. Greg. *de Repub. lib. 7. cap. 5. num. 6. & per tot.* Molin. *d. disp. 576. num. 5.* Peregrin. *conf. unic. de success. in Reg. dignit. num. 9. & de jur. fisc. lib. 1. tit. 2. num. 49.*

Si quis privatus filium suscipiat, ac Rex 138 constitutus alios procreaverit, quoad regni successionem major natu præponendus erit. Greg.

Greg. Lop. in l. 2. gloss. 10. tit. 15. p. 2. Tiraquel. de jur. primogenit. quest. 31. num. 27. Ant. Gom. in l. 40. Taur. num. 67. Molin. de primog. lib. 3. cap. 1. num. 3. Solorz. de jur. Indiar. lib. 2. cap. 17. num. 61. Molin. de just. tract. 2. disp. 624. num. 1. ubi quod ita moribus est receptum. Peregr. sup. num. 29.

139 Evenit ut primogenitus incapax ad regimen omnino reperitur, & quaeri solet an eo remoto junior frater admitti debeat? De quo Molin. de primog. lib. 1. cap. 13. à num. 7. Petr. Greg. sup. lib. 7. cap. 6. Pat. Molin. sup. disp. 620. cum seqq. Ant. Gom. num. 69. Tiraq. quest. 23. Greg. Lop. in d. l. 2. gloss. 17. Solorz. cap. 17. num. 81. & communiter distinguitur ita. Si ineptitudo est à nativitate, atque incapax filium idoneum habet, ipse parenti subrogatur, alioqui frater succedit. Si verò impedimentum ex accidenti superveniat, curator Regi dabitur.

140 Quid de geminis, si non appareat quis prior in lucem prodierit? Variè admodum sentiunt Interpretes, & plerisque placet, utrumque pro indiviso regno dominaturum: alii pulchriorem, aut robustiorem praeferunt: alii electionem parenti, Optimatibus, vel populo tribuunt: alii denique forti committendum arbitrantur, de quo Tiraquel. sup. q. 17. Ant. Com. num. 68. Molin. de primogen. lib. 3. cap. 1. ex num. 19. Greg. Lop. in l. 12. gloss. 3. tit. 33. part. 7. Pat. Molin. disp. 624. num. 3. Sed ea quaestio apud nos decisa videtur, l. 12. tit. 33. p. 7. quâ prima opinio expressim comprobatur.

Ad Num. 8.

141 De foeminarum in Principatu successione astatim Petr. Gregor. de Republ. lib. 7. cap. 11. Tiraq. de jur. primog. q. 10. ubi recenset Regna, in quibus foeminae admittuntur ad thronum. Salicæ legis, quæ apud Gallos foemineum sexum à successione supremi regimini excludit, meminere Petr. Greg. in calce d. cap. 11. Marian. de reb. Hisp. lib. 15. cap. 15. Joan. Ferrald. de jurib. & privileg. Reg. Franc. num. 44. Molin. de primog. lib. 3. cap. 4. num. 27. Pat. Mol. de just. tract. 2. disp. 23. num. 4. Peregr. de jur. fisc. lib. 1. tit. 2. num. 49. qua constitutione masculi etiam ex foeminis remonentur. Petr. Gregor. d. lib. 7. cap. 16. num. 9. qui eam tuetur adversus nonnullos opinantes eam barbarie plenam, ac confictam recens à junioribus, non sub Pharamundo latam: quod notat Marian. sup. Exclusionem foeminarum ex lege Salica, everso Longobardorum Principatu, Carolus Magnus in Italia decrevit observari. Theat. vitæ hum. lit. L. pag. 57. & 71. ex Sigonio de Regno Ital. lib. 4.

Ibi: Ex quibus ipse censeo.

142 Unde præfata lex Salica nuncupetur, non constat: est tamen verosimile à Saliis conditoribus ita dictam esse. Salii enim sunt Germaniæ populi in ea regione, quæ Franconia vocatur, cujus incolæ & Franci, & Salii dicuntur à fluvio Sala provinciam foecundante. Hi sub Pharamundo Rege, Gallorum quos propulsarunt, sedes usurpantes, nomen Franciæ comparatæ ditioni indiderunt. Videantur Marian. de reb. Hisp. lib. 5. cap. 1. Alcham. in Tacit. Alciat. dispunction. lib. 2. cap. 22. Theatr. vitæ hum. ubi proximè.

Ad Num. 9.

Suprema potestas, omnisque jurisdictio temporalis in Castellana Republica penes Regem residet, à quo velut originario fonte in inferiores Proceres, aut Magistratus transfunditur, l. 1. l. 3. tit. 1. lib. 4. Recop. Greg. Lop. in l. 2. gloss. 7. tit. 1. p. 2. Pat. Molin. sup. tract. 5. disp. 3. num. 2. Bobad. polit. lib. 1. cap. 2. num. 19. & lib. 2. cap. 16. num. 73. Mastril. de Magistr. lib. 1. cap. 4. à num. 14. Amat. resol. 65. num. 32. Matienz. in l. 1. gloss. 21. num. 2. tit. 10. lib. 5. recop. Salgad. de reg. protect. part. 1. cap. 1. prætud. 3. num. 114. Barbosa in collectan. ad cap. 1. num. 3. de constit. in 6. Azeved. in l. 9. num. 2. tit. 9. lib. 3. Recop. & l. 1. num. 16. tit. 1. lib. 4. Antunnez cum multis de donat. Reg. part. 2. lib. 1. cap. 8. num. 6. cum seqq. Mart. de jurisd. part. 1. cap. 25. num. 103. Quæ quidem potestas est omnino absoluta, non ut apud alios Principes reperitur, quibusdam pactis, & conditionibus ab origine Principatus coarctata, quibus stare præcisè tenentur, maxime quoties, sicut moris est, jurisjurandi religione observantiam spondent. Pat. Suar. de defens. Fid. lib. 3. cap. 2. num. 18. & cap. 3. num. 4. Petr. Greg. sup. lib. 7. cap. 19. à num. 7. Molin. ubi proximè, & tract. 2. disput. 23. ex num. 6.

Ibi: Primum ex eis deducitur.

Quoniam Rex habet de jure suam intentionem fundatam, ut in sua ditione nullus jurisditionem, nisi ab eo concessam exercent, potest compellere quemvis, sive Ecclesiasticum, sive laicum, qui in quasi possessione sit usus jurisditionis, ut legitimum titulum exhibeat, aut probet, alioqui eo jure privabitur, l. 2. 3. 7. tit. 1. lib. 4. l. 9. tit. 10. lib. 5. Recop. Gregor. Lop. in l. 9. gloss. 9. tit. 4. p. 5. ubi Hermos. num. 62. Pat. Mol. d. disp. 3. num. 4. & tract. 2. disp. 75. num. 10. Valasc. de jur. emphyteut. q. 8. num. 20. cum seqq. Bobad. cum pluribus d. cap. 16. num. 92. Azev. in l. 1. num. 10. tit. 1. lib. 4. Recop. Luc. de Penna in l. 2. C. de fund. limitroph. Mastrill. sup. lib. 3. cap. 2. ex num. 11. Matienz. ubi nuper, num. 8. & gloss. 11. num. 3. ubi quod non restituitur spoliatus, nisi prius de titulo constet. Avil. in cap. Præ. ex num. 18. Antunn. sup. part. 3. cap. 45. num. 21. 22. Hoc quod de tituli exhibitione asseruimus speciale est in Rege; nam quoad privatos, possessor ad id non tenetur. Observant Greg. Lop. Bobadil. & alii.

Ex eo autem quod in suprema potestate Regis, velut in sua origine tota regni includitur jurisdictio, provenit ut in villis, & oppidis Procerum idem valeat per suos Magistratus, seu Judices in prima instantia de causis emergentibus cognoscere: quod tamen non est in praxi, nisi præcedat Dominorum omissio, vel ex alia rationabili occasione, aliàs adversus æquitatem & rationem operabitur, l. 22. tit. 13. p. 2. Greg. Lop. in l. 18. gloss. 2. tit. 23. p. 3. Bobad. d. cap. 16. num. 89. Matienz. in l. 1. gloss. 21. tit. 10. lib. 5. Recop. quod non jure devoluto procedit, sed ex amplitudine regiæ potestatis, quæ omnes inferiorum jurisditionis eminenter complectitur, nec illa se abdicare omnino censetur Princeps, quamvis oppidum cum mero & mixto imperio in subditos transferat, d. l. 18. Part. Quando legitime

timè Princeps valeat in terris Baronum jurisdictionem exercere, plenè docuit Mastril. *lib. 4. cap. 16. ex num. 42.*

Verf. Secundo hinc apparet.

146 Jurisdictionis temporalis etiam cum mero & mixto imperio in Hispania per inferiores naturales Ecclesiasticos, vel Laicos privilegio Regis, aut legitima præscriptione comparatur, *l. 4. & 5. tit. 3. lib. 1. l. 2. l. 7. tit. 1. lib. 4. l. 1. tit. 15. eod. lib. Recop. l. 6. tit. 29. p. 3. Matienz. l. 1. gloss. 19. tit. 10. lib. 5. Recop. Mastril. lib. 1. cap. 19. num. 40. Guttier. Practic. lib. 1. q. 84. cum seqq. Molin. de just. tract. 2. disp. 75. num. 14. Avend. de exeq. mand. part. 1. cap. 4. ex num. 19. Greg. Lop. in d. l. 6. Part. gloss. 3. Barb. in collect. cap. Irrefragabili, num. 6. de offic. Ordinar. latè de Covar. in cap. Possessor, part. 2. §. 3. à princ. de reg. jur. in 6. ubi quod & consuetudo jurisdictionem tribuit. Consentunt ex laudatis plures, Tusch. *lit. I. conclus. 545.**

147 Idem de regalibus dicendum, quæ similiter privilegio, præscriptione, sive consuetudine possunt comparari, excepta suprema potestate cognoscendi per querelam, vel appellationem, facultate cudendi monetam proprio nomine, ferendi leges generaliter observandas, & committendi causas appellatione remota, & si quæ alia sunt, quæ à regia dignitate abdicari non solent, nec privilegio concedi; hæc enim nec præscriptione per inferiores queunt obtineri. Molin. *d. disp. 75. num. 15. D. Covar. ubi proximè, §. 2. num. 10. 11. 12. Mastril. lib. 1. cap. 13. cum seqq. &c. 19. Antunnez cum pluribus de donat. Reg. part. 3. cap. 45. num. 24. Avil. in capit. Prator. cap. 1. verb. Nuestrros, num. 11. Bellug. in Spec. Princ. rub. 22. à num. 10. Tondut. quæst. civil. cap. 25. à num. 16. Alfar. de offic. fisc. gloss. 20. à num. 48.*

148 Admonendi sumus, quoad præscriptionem desiderari immemorialis possessionis probationem quoties titulus non exhibetur, *l. 1. tit. 15. lib. 4. Recop. D. Covar. d. §. 3. num. 3. Mastr. d. cap. 19. num. 40. Guttier. sup. quæst. 84. num. 3. Azeved. in l. 1. num. 2. tit. 15. lib. 4. Recop. Licèt autem in hujusmodi præscriptione nec tituli exhibitione, nec allegatione opus sit, ut fert communis, ac docet D. Covar. *sup. part. 2. §. 5. num. 2. verf. Tertia conclusio. Barbof. in collect. ad cap. 1. num. 10. de præscript. in 6. pluribus laudatis, & ibi probatur; tamen si edatur privilegii instrumentum vitio nullitatis laborans, non proderit longæva illa possessio, cessante legitimi tituli præsumptione. Mastrill. d. cap. 19. num. 28. Mascard. de probat. concl. 1372. num. 63. Salgad. part. 3. cap. 10. num. 285. Forma probandæ immemorialis traditur *l. 1. tit. 7. lib. 5. Recop. quæ in præscriptione jurisdictionis adversus regiam observari jubetur l. 1. tit. 15. lib. 4. Recop. de qua D. Covar. d. §. 3. ex num. 7. qui num. 4. meminit clausulæ ultimæ dictæ legis 1. quâ cavebatur, ut ad præscriptionem jurisdictionis in Principem quadragenaria prodesset possessio: at in nova Hispaniarum legum compilatione nihil tale reperitur insertum, quod advertit ibi Matienz. gloss. 19. num. 5.***

149 Cùm autem titulus probatur, sufficit quadraginta annorum possessio; nam hæc illi conjuncta effectus immemorialis producit, *cap. 1,*

de præscript. in 6. Unde si privilegium ritè confectum expressim tribuat jurisdictionem, non eget possessionis adminiculo: sed si dubium emergat quoad verborum intellectum, tunc possessio quadragenaria juvabit, l. 1. tit. 10. lib. 5. Recop. ubi Matienz. gloss. 19. in princ. Azeved. ibidem, num. 33.

In quæstionibus circa jurisdictionem, etfi 150 nomine Regis actio proponatur adversum Ecclesiasticos possidentes, cognitio ad Judices Regios spectat ex decreto Imperatoris Caroli V. in Ordinat. Vallisoleti *lib. 1. tit. 1. quod notatur in remissionib. tit. 3. lib. 1. Recop.*

Ibi: Modò semper excepta apud Regem.

Inferior, sive Ecclesiasticus, sive Laicus, 151 nullo modo ita temporalem jurisdictionem valet adipisci, ut ab eo ad Regem per recursum non provocetur; hæc enim suprema potestas sic regis dignitati cohæret, ut ab ipsa avelli nequaquam possit, nec per ipsius Principis expressam concessionem, *l. 1. tit. 1. lib. 4. l. 1. tit. 15. lib. eod. l. 1. tit. 10. lib. 5. Recop. l. 1. tit. 5. p. 2. l. 9. tit. 4. p. 5. Greg. Lop. in l. 22. gloss. 12. tit. 13. p. 2. Pat. Molin. d. disp. 3. num. 3. Salgad. supra part. 1. cap. 2. num. 37. Mastrill. lib. 1. cap. 19. num. 1. Guttier. d. lib. 1. quæst. 88. Matienz. in l. 1. gloss. 10. tit. 10. lib. 5. Recop. Azeved. in l. 1. num. 36. tit. 15. lib. 4. Recop. Bobad. lib. 2. cap. 16. num. 87. Ant. Gom. in l. 40. Tauri, num. 10. in fin. Petr. Greg. Syntagm. lib. 32. cap. 16. num. 6. ad fin. Hermof. in l. 9. gloss. 11. num. 64. tit. 4. p. 5. Antunn. cum pluribus de donat. Reg. part. 2. lib. 1. cap. 8. & 9. qui latissimè probat, quidquid senserit contra Menchac. *illustr. cap. 82. num. 8.**

Verf. Tertio deducitur.

Potest Rex privilegio concedere subditis jurisdictionem, merum, & mixtum imperium, *l. 1. tit. 15. lib. 4. l. 1. tit. 10. lib. 5. Recopil. l. 12. tit. 1. p. 2. l. 6. tit. 29. p. 3. Mol. d. just. tract. 2. disp. 3. num. 3. Antunn. de donat. reg. part. 2. lib. 1. cap. 8. num. 17. & alii laudati supra num. 148. & vide addita num. 149. Imò & regalia Princeps vassallis confert privilegio, excepta suprema jurisdictione, quam à se separare non valet, scilicet ne ad ipsum per querelam pateat aditus; hoc enim nullatenus concedere licet. Vide jura præallegata. Mastrill. *lib. 1. cap. 12. Antunn. d. cap. 8. Avil. in capit. Prator. cap. 1. verb. Nuestrros, num. 3.**

Ad Num. 10.

Plura, & varia usque ad extremum capitis 152 D. Covar. expendit, quæ ut faciliùs percipi possint, per casus distinguere oportet cum Menoch. *de præsumpt. lib. 3. præf. 97.*

Primus casus. Cùm Rex transfert castrum, cui jurisdictionis est annexa, quia nulli civitati subijcitur, quanquam de jurisdictione mentio nulla fiat, simplex concessa censetur. Est de jure communi receptissimum. Greg. Lop. *in l. 68. gloss. 8. tit. 18. p. 3. Menoch. d. præf. 97. num. 1. Mastrill. de Magistr. lib. 4. cap. 16. à num. 7. Matienz. in l. 1. gloss. 1. num. 24. tit. 10. lib. 5. Recop. Casp. Vallasc. in l. Imperium, num.*

num. 51. de *jurisd. omn. judic.* Longovall. *ibi*, num. 104. Hermos. in l. 9. gloss. 1. num. 41. tit. 4. p. 5. Villalob. *antinom. Jur. lit. I*, num. 261. Boër. *decis.* 50. num. 12. & alii apud eos. Contrarium nititur tueri Antunn. *de donat. Reg. part. 3. c. 44. à num. 5.* Tusch. *lit. C. concl.* 122. num. 38. & *concl.* 124. per tot. qui inter Principem & privatum donantem distinguit. De mero imperio vide infra, num. 163.

154 De jure nostro regio expressim stabilitur l. 1. ad fin. tit. 10. lib. 5. *Recop.* ne concessio per Regem oppido, aliqua jurisdictione censeatur translata, nisi specialiter de illa mentio fiat: cujus constitutionis oblitum hic D. Covar. notat Matienz. *ubi proximè*, num. 26. ejus meminere Greg. Lop. *d. gloss.* 8. ad fin. & in l. 12. gloss. 2. tit. 1. p. 2. ubi ampliat etiam si cum titulo Ducis, vel cujusque dignitatis oppidum concedatur. Bobad. *lib. 2. cap. 16. num. 70.* Guttier. *practic. lib. 2. quæst.* 131. Azeved. in d. l. 1. num. 34. Villal. *antin. jur. lit. I*, num. 261. Olan. *concord. jur. lit. I*, num. 86.

155 An præfata lex similiter observanda sit in inferioribus Dominis villam, vel castrum alienantibus? Affirmat Guttier. negat Villalob. uterque *ubi proximè*. Negativa autem est verior; nam ea constitutio specialia quoad regias largitiones, & alienationes inducta percipiuntur, quæ ad privatos trahi non debent, sed standum juri communi, argumento legis *Præcipimus* 32. C. de *appellat.* & quæ ibi Interpretes observant. Et quoad finem legis conservandæ jurisdictionis, ratio alia est in Principe, ac in subditis castrum alienantibus. Vide Greg. Lop. in l. 68. gloss. 8. tit. 18. p. 3.

Verf. Decima conclusio.

156 Secundus proponitur casus, cum oppidum alienatum subest quoad jurisdictionem civitati alicui, tunc siquidem sub concessione oppidi Princeps nullam jurisdictionem etiam de jure communi comprehendere creditur. Mastrill. *d. cap. 16. num. 9.* Matienz. in d. l. 1. gloss. 21. num. 25. tit. 10. lib. 5. *Recop.* Menoch. *de præf. lib. 3. præf. 97. num. 1.* Gasp. Vallasc. *ubi supra* num. 54. Alciat. in l. *Imperium*, num. 103. de *jurisd. omn. judic.* Antunn. *d. cap. 44.* Hermos. *ubi sup. num. 41.* Villalob. *sup. num. 263.* Canc. *variar. part. 3. cap. 13. num. 27. & 28.* & alii apud Menochium: quod de jure regio nequit in dubium revocari ex d. l. 1. tit. 10. lib. 5. *Recop.*

Verf. Primum etenim.

Quoad hujus versiculi exordium vide præmissa ex num. 155.

Ibi: At de mero imperio, concessa jurisdictione.

157 Tertius casus, cum castrum, quod civitati subjicitur, cum jurisdictione Princeps alienat, de quo quæstionis est, num mixtum ac merum imperium concessum intelligatur. Haud pauci absque distinctione resolvunt affirmativè, quos congerit Antunn. *d. cap. 44. num. 13.* Canc. *sup. d. cap. 13. num. 153.* Idem tenet D. Covar. de castro civitati annexo, licet subdubius, admonens quod attendantur privilegii verba. Sed & consuetudo, ac stylus conce-

dentis maxime inspiciendus, an sub nomine jurisdictionis in rescriptis hujusmodi merum imperium complecti consueverit, argumento legis *Labeo* 7. S. *Servius* fatetur, *ibi: Sententiam ejus qui legaverit, aspici oportere, in quam rationem ea solitus sit referre, ff. de suppellect. legat.* Mastrill. *lib. 4. cap. 16. num. 26.* ubi à num. 16. fusè differit. Et cum de voluntate Regis appareat, nihil obsistet civitatis præjudicium; ipse enim in propria ditione, ut omnium jurisdictionum dominus, pro libito eas restringit, vel ampliat. Petr. Greg. *de Repub. lib. 9. cap. 1. num. 35.* Mastrill. *lib. 1. cap. 27. num. 4.* Unde in Hispania frequenter oppida à civitatibus regali privilegio eximuntur. Bobad. *lib. 5. cap. 10. in princ.*

Verum eodem casu retento, quoties consuetudo Principis, vel alia specialitatis ratio non concurrat, merum non censeatur concessum in civitatis detrimentum sentiunt cum aliis Menoch. *d. præf. 97. num. 33.* Mastrill. *suprà* num. 22.

Ibi: Etenim si is omnimodam.

Si Rex tribuat oppidum cum omnimoda jurisdictione, aut alia clausula æquivalenti, merum imperium conferre existimabatur, etsi illud civitati, vel villæ subdatur. Menoch. num. 34. Vallasc. *sup. num. 35.* Barb. absolute cum glossa in *Clem. unic. num. 9. de for. compet.* Adversantur tamen laudati per Mastrill. *d. cap. 16. num. 17.* qui ex num. 20. *vers. Attamen glossa,* recenset ex quibus conjecturis probetur merum imperium concedi sub jurisdictionis appellatione.

Verf. Secundo, ubi conceditur.

Quartus casus, quando Rex donat castrum (cui jurisdictione inest,) cum jurisdictione, etiam merum ac mixtum imperium largiri intelligitur, ut crebrior tenet sententia, teste Oros. in l. *Imperium*, num. 78. de *jurisd. omn. judic.* & videre licet apud Menoch. *d. præf. 97. num. 39.* Mastrill. *sup. cap. 16. ex num. 20.* Matienz. in d. l. 1. gloss. 21. num. 28. tit. 10. lib. 5. *Recop.* Canc. *var. lib. 3. cap. 13. num. 153.* Tusch. *lit. I, concl. 347. num. 33.* Gasp. Vallasc. in d. l. *Imperium*, num. 51. Menchac. *illustr. cap. 3. num. 9.* Antunn. *de donat. Regis, part. 3. cap. 44. num. 13.* Greg. Lop. in l. 9. gloss. 2. tit. 4. p. 5. ubi Hermos. gloss. 1. num. 58. Cabed. *part. 2. decis. 11. num. 3.* Afflict. *ad consuetud. Sicil. q. 6. num. 4.* At contra D. Covarruv. & sequaces docuere haud pauci, quos laudat Menoch. num. 21. & Mastrill. *ex num. 16.* & illis ad stipulatur lex 9. tit. 4. p. 5. Omnes ferè utriusque opinionis authores indistinctè loquuntur, nec meminere discriminis inter castrum civitati subditum, vel exemptum. Adde Alciat. latissime disputantem pro posteriori sententia in d. l. *Imperium*, ex num. 42. Rebuff. *ibi*, num. 12.

Verf. Tertio constat.

Præmiserat D. Covar. *sup. num. 10. vers. 161* *Nona conclusio*, quod concessio Castro nulli subdito civitati, jurisdictione cedit recipienti. Id ampliat in præfenti, ut nedum intelligatur de jurisdictione simplici, sed etiam de mero imperio:

perio : cui sententiæ , ut veriori subscribit Mastrill. haud paucis congestis , *lib. 4. cap. 16. Cancr. d. cap. 13. num. 24. Gail. lib. 2. observ. 62. num. 8. Menoch. d. præf. 97. num. 14.* præter alios , quorum meminimus *num. 155.* & ex adductis *num. seqq.* apparet , non procedere extensionem de jure nostro regio , sicut nec principalis conclusio ; idemque in Sicilia observari juxta regni constitutiones testatur Mastril. *sup. num. 11.*

162 Hucusque tradita æquè in Regiis largitionibus , ac in alienatione ex causa onerosa procedunt , sicut de jure regio docent Matienz. *in l. 1. gloss. 21. num. 26. num. 10. lib. 5. Recop. Hermos. sup. num. 42. Guttier. d. q. 131. vers. Jure nostro regio ;* quamvis dissentire videatur Greg. Lop. *in l. 68. gloss. 8. in fin. tit. 18. p. 3.* Idem est de jure communi , cum scilicet jurisdictio castro distracto per Principem cohæret. Menoch. *d. præf. 97. num. 14. Fabian. de Mont. de empt. & vend. q. 6. num. 12. Tusch. lit. I. concl. 547. num. 6.* Semper tamen quid actum inspiciendum , & si lateat consuetudo est observanda , *l. Contractus 23. l. Semper in stipulationibus 34. de reg. jur. ac in dubiis adversus vendentem pronuntiabitur , l. Veteribus 39. de pact.*

163 Quanquam Principem oppidum ad maris oram etiam cum mero imperio in subditum transferre contingat , hujus tamen territorium intra littora coarctatur quantum est sagittæ jactus , quod ad usum publicum reservatum semper intelligitur ; unde jurisdictio inferiori , Domini ad mare adjacens non trahitur , sed penes Principem residet. Bobad. *Politic. lib. 2. cap. 16. num. 217.* aliàs jurisdictio Domini terræ mare adjacens comprehendit ad centum usque milliaria. Hier. de Monte *de finib. regund. cap. 7. num. 12. Cæpol. de servit. rust. præd. cap. 26. num. 17. Mastrill. de Magistr. lib. 4. cap. 16. à num. 162. Cancr. sup. d. c. 13. num. 236.*

Ibi : *Quarò , & regulariter.*

164 Quintus casus , quando Rex absque castri translatione jurisdictionem exercendam confert veluti Magistratibus , quærique solet an merum imperium commissum censeatur ? Affirmativè frequentius resolvitur , teste Menoch. *sup. num. 40. Mastril. lib. 5. cap. 5. num. 6. Alciat. in l. Imperium , ex num. 41. de jurisd. omn. judic. Hier. Masc. de jurisd. & imper. num. 26.* apud quos referuntur plures. Verùm haud paucis videtur simplex tantùm jurisdictio concessa , ex Greg. Lop. *in l. 18. gloss. 4. tit. 4. l. 7. gloss. 1. tit. 18. part. 3. Mart. de jurisd. part. 1. cap. 8. num. 7. Oros. in l. Imperium , num. 78. de jurisd. omn. judic. & aliis.* In qua ancipiti controversia plurimùm judicantis arbitrio deferendum scripsit Menchac. *illustr. lib. 1. cap. 3. in fine ,* oportebit quidem in primis verba concessionis perpendere , nec non circumstantias unde Principis mens valeat conjectari , quarum meminere Mastrill. Oros. & Menchaca *ubi proximè.*

165 Rursus si cui merum committatur imperium , non ex hoc simplex jurisdictio concessa censebitur , nisi quatenus ad exercitium imperii necessariò desideretur ; hæc enim diversa sunt ,

nec sub imperio jurisdictio comprehenditur. Rebuff. *num. 15. Alciat. num. 5. Cujac. & alii in d. l. Imperium.*

Sextus casus , ubi dominus inferior castrum quovis modo alteri confert , nulla jurisdictionis facta mentione , ita solet communiter distinguui. Aut jurisdictio annexa est castro , & sequitur illud ; aut cohæret personæ , & ab ea non discedit. Menoch. *cum aliis lib. 3. præf. 97. numero 43. Mastrill. de Magistrat. lib. 4. cap. 16. numero 32. Tusch. lit. C. concl. 116. numero 27. & lit. S. concl. 547. numero 7.* In dubio jurisdictio præsumitur personæ cohære , illiusque intuitu concessa. Mastrill. *numero 33. Tusch. lit. C. concl. 112. numero 37. & lit. I. concl. 558. in fin. & d. concl. 116. numero 18.*

Utrum jurisdictione cum mero , & mixto imperio per Principem concessa , censeatur quæsitæ facultas cognoscendi de appellationis causis , controversiæ est , de qua Mastrill. *d. cap. 16. numero 77. Bobad. d. cap. 16. ex numero 76. & nobis agendum cum D. Covar. infra , sub c. 4. numero 25.* Quæ veniant Imperatore concedente civitatem cum mero , ac mixto imperio , plenè videas apud Peregrin. *de jur. fisc. lib. 1. tit. 2. ex numero 72.*

S U M M A R I U M.

- 1 Concesso oppido cum jurisdictione , hac extenditur ad augmentum illius.
- 2 Immunitate populi concessa potiuntur qui illi per augmentum accedunt.
- 3 Limitatur , & num. 4.
- 5 Augmentum rei venditæ post perfectum contractum ad emptorem spectat.
- 6 Augmentum rei legata an cedat legatario , & num. 9. & 11.
- 7 Exemptio , seu privilegium Principis quando ad augmentum extendatur , & num. 21. cum seqq.
- 8 Legatis indefinitè servis , vestibus aut equis , an debeantur qui sunt testatoris sub tempore testamenti , vel mortis ?
- 10 Fundo legato , an ejus augmentum cedat legatario ?
- 12 Comuni fundo legato , quem testator habet pro indiviso , augmentum debetur legatario , & num. 13.
- 14 Si eo fundo legato testator partem socii acquirat , utrum totus fundus ad legatarium perveniat , & num. 15.
- 19 Fundo communi , quem pro diviso testator possidet , legato , num recipiat augmentum ad legatarii commodum , & num. 20.
- 24 Principi non licet subditorum jus ledere , nisi publica exigente utilitate.
- 25 Concessa oppidi absolute jurisdictione , territorium ejus comprehensum intelligitur.

CAPUT II.

Ad Num. 1.

Concesso per Principem castro cum jurisdictione, mero & mixto imperio, si illud augetur habitantium numero, ædibusque constructis amplificetur, id augmentum cedit ei, cui principale subjacebit. Greg. Lop. in l. 9. gloss. 3. tit. 4. p. 5. Garfias de expens. cap. 22. num. 31. August. Barbosa cum aliis in cap. Quia circa, num. 10. in fin. de privil. & de Jur. Axiom. axiom. 34. num. 5. Did. Per. in l. 1. vers. His etiam, tit. 1. lib. 3. Ordin. Augmentum enim est alicujus præexistentis rei superveniens accessio, ut pars illius sit. Medic. de legib. & statut. part. 4. quest. 28. numero 1. idem sui principalis, cui adhæret, naturam, conditionem, & qualitates omnino sequi debet, cap. Accessorium, de reg. jur. in 6. Giurb. in consuetud. Sen. 15. gloss. 3. part. 1. num. 3. Gratian. disceptat. cap. 446. num. 28. Medic. d. quest. 28. num. 5. ubi limitat nisi forma immutetur principalis. Unde idem de augmento ac de principali judicandum. l. Si convenerit 18. §. Si nuda, de pignor. action. l. Etiam 8. C. de jur. dor. l. fin. C. de frum. urb. Constantin. lib. 11. Greg. Lop. in l. 8. gloss. 12. col. 2. ad fin. tit. 4. p. 5. Surd. decis. 88. num. 10. Albert. Brun. de augment. concl. 5. Menoch. lib. 4. præf. 189. num. 157. Sarmient. Selectar. lib. 8. in l. Cum fundus, num. 11. de legat. 2. & alii plures apud Barbof. de axiom. 34. num. 1. Præterea cum augmentum adjungitur principali, unum corpus, eademque res efficitur cum illo, quare diverso jure censi non debet, cap. Quia circa 22. de privileg. l. Eum qui 23. de usucap. Barbosa cum plurimis axiom. 135. num. 7. Boër. decis. 50. num. 5.

Ibi: Quod si Imperator eximit castrum.

2 Castro immunitate concessa, quod illi accesserit eadem exemptione gaudebit Brun. concl. 5. num. 8. & concl. 9. num. 2. Did. Per. in l. 1. vers. His etiam quinto, tit. 1. lib. 3. Ordin. Et regulariter omne privilegium competens principali, trahitur ad augmentum, d. cap. Quia circa, cap. Ex parte 27. de decim. Pet. Barb. in l. Divortio, in rubric. part. 3. num. 66. ff. sol. matrim. Brun. sup. d. concl. 9. per tot. Aug. Barb. axiom. 34. num. 5. 6. Cochier de jurisd. Ordin. in Exempt. part. 1. q. 97. num. 7. ubi quod exemptio ampliatur ex augmento exempti. Quæ observatu digna sunt ad l. 11. cum seqq. tit. 18. lib. 9. Recop. quibus indulgetur gabellæ remissio, vulgò Alcavala, nonnullis civitatibus & oppidis. Vide Boër. supra.

Verf. Ceterum ni fallor.

3 Privilegium jurisdictionis, vel immunitatis restrictè ad certos limites concessum, extra illos non extenditur, ut augmentum completatur. Brun. de augment. concl. 8. in fin. Garf. ubi supra. limitata namque causa limitatum producit effectum. Barbosa pluribus laudatis, axiom. 40. num. 19. de quo inferius iterum.

D. de Faria Covar. Enucl.

Quæ resolutio verificari poterit, si Rex jurisdictionem tribueret Magnati intra confinia designata, aut exemptionem castro concederet ad certum incolarum numerum; nam augmentum eo privilegio non continebitur. Aliud juris erit, cum Princeps concesserit quantitativam oppidi partem pro indiviso ad percipienda tributa; tunc enim pro rata donatario cedet augmentum, cum tantum juris in incremento competat, quantum in principali obtinebatur. Brun. conclus. 17. num. 1. Boër. decis. 50. num. 20. Verum si populus per familias inter diversos dominos partiretur, velut inter Principem & privatum, intrinsecum augmentum per propagationem obveniens familiam sequetur, à qua processit, ad eumque duntaxat spectabit, cui ipsa obtigit in divisione. Greg. Lop. in l. 9. gloss. 3. tit. 4. part. 5. qui docet, si Rex castrum concedat, reservatis quibusdam familiis, quanquam limitata reservatio, sit recipere augmentum ex descendentiibus ab eisdem familiis. Sed aliter dicendum de extrinseco incremento per habitatorum adjunctionem aliunde venientium.

Quæ de augmento præmissimus, æquè procedunt in emptionis contractu, ita ut post illius perfectionem, etiam re non tradita, quicquid ei accesserit, ad emptorem attineat, l. 23. tit. 5. part. 5. ubi Greg. Lop. gloss. 7. §. Cum autem, vers. Sed si post, Inst. de empr. Albert. Brun. de diminut. conclus. 6. num. 133. De augmento rei feudalis, aut emphyteuticæ, Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 261. num. 1. Mieres de major. part. 1. q. 10. num. 9. & 48. Garf. d. cap. 22. ex num. 40. Valasc. de jur. emphyteut. q. 16. Augmentum hypothecæ subjicitur obligationi. Merlin. de pignor. lib. 2. quest. 43. per tot. & lib. 4. quest. 197.

Verf. Eadem ratione constat.

De intellectu legis: Cum fundus 10. de legat. 2. latè agit Garf. dict. cap. 22. ex num. 28. Sarmient. ubi supra. Spin. de testam. gloss. 8. num. 36. ex quo communiter deducitur, quod augmentum rei legatæ à tempore conditi testamenti debetur legatario. Idem constat ex l. 37. tit. 9. p. 6. l. Prædia 27. §. fin. de fund. instruct. l. Peculium 65. de legat. 2. Menoch. lib. 4. præf. 127. num. 23. Ant. Gom. variar. lib. 1. cap. ult. num. 16. Pat. Molin. de legitima, dict. tract. 2. disput. 194. num. 6. Merlin. lib. 5. tit. 3. q. 7. num. 24. Garf. d. cap. 22. num. 28. Cujac. ad l. Si ex toto, de legat. 1. quod limitatur cum à tertio, non à testatore, nec fortunæ casu procedit augmentum. Albert. Brun. omnino videndus de augmento concl. 15. num. 29. Sed & in legatis conditionalibus cedit legatario, quod tempore impletæ conditionis rei legatæ adhærere reperitur. Virgin. Boccac. de interd. Uri possid. cap. 18. num. 55. Quid de legatis limitatis, videndus Garf. sup. num. 30. Brun. d. concl. 15. num. 6.

Verf. Primò siquidem observandum.

Cum Princeps indefinitè exemptionem, vel jurisdictionem concedit, extenditur ad augmentum territorii, aut populi, etiam infcio

infcio concedente, ex regula tradita *suprà* num. 1. secus ubi certis limitibus privilegium coarctatur, quia locus extensioni non est, ideo desideratur novus Principis assensus, qui colligitur ex eo quod aut territorium ampliaverit ipse, aut patiatur populum exemptum augescere, ut tenuit Angelus, cujus meminit D. Covar. Tusch. lit. A, conclus. 555. num. 3. Alb. Brun. de augment. conclus. 5. num. 9. Boër. decis. 50. num. 5. quæ præsumptio excluditur quoties jus tertii ex ea ampliatione læderetur, quoniam Princeps nunquam creditur quicquam in alterius præjudicium disponere, vel largiri, cap. Super eo 15. ubi Glossa verb. *Intentionis*, de offic. delegat. l. 1. §. Si quis à Principe, ne quid in loc. publ. fiat, observant plures per me laudati Variar. lib. 1. c. 17. num. 140. de quo *infra* latius, num. 21. & 22.

Ad Num. 2.

8 In legatis nihil refert quod adjiciatur pronomen possessivum, necne, ut inspiciatur tempus mortis, vel conditi testamenti; nam sive dicat testator, *Lego servos*, aut *servos meos*; illi præstabitur duntaxat, qui in illius dominio inveniebantur cum disponebat. Ita cum D. Covar. sentiunt Mantic. de conjectur. lib. 3. tit. 11. num. 4. Sarmient. *suprà* num. 8. Castill. quotidian. lib. 1. cap. 44. num. 7. Garc. de expens. cap. 22. num. 33. Aliud dicendum videtur ex l. *Quidam* 7. de trit. vin. legat. l. *Cum aurum* 19. de aur. & arg. legat. Quibus deciditur, in legato indefinite concepto venire quod sub mortis tempus in bonis defuncti ex rebus legatis existit, ita ut si habens tres servos cum testabatur, ac deinceps alios acquireret, servos indefinite relinquat, cuncti ad legatarium spectabunt, non sic pronome *Meum*, adjecto, cujus natura est dispositionem ad præsens coarctare: quod discrimen satis suadet Consultus in l. *Si ita* 7. de aur. & argent. legat. ac sustinet Menoch. lib. 4. præf. 127. num. 34. Cujac. in l. *Servi electione*, §. ult. de legat. 1. Aug. Barbosa de Diction. dict. 198. num. 4. de quo Pet. Pech. de testam. conjug. cap. 14. num. 3. lib. 5. tom. 8. fusè agit, necnon Menoch. conf. 106. omninò videndi. In quo ancipiti sententiarum conflictu mentem testatoris oportet indagare, perpensis illius affectu, legati qualitate, ac legatarii conditione, sicque judicantis arbitrio deferendum, cum scilicet indefinita oratione servi, vestes, aut alia hujuscemodi relinquuntur absque pronome, *Meum*. Quid si pronomen idem futuro tempori adjungatur asserendo: *Lego servos, qui mei erunt*? Consule legem *Strichum* 6. de legat. 1. ubi Cujac. l. *Nuper* 85. de legat. 3. Menoch. d. præf. 127. in fin. Garf. ubi *proximè*, Monet. de commut. ultimar. volunt. cap. 6. num. 184.

Verf. Tertiò est omninò adnotandum.

9 Legatario debetur augmentum rei legatæ accedens, sive tota, sive pars ejus relicta sit, argumento legis quæ de tota 76. de rei vindicat. Sarmient. sug. num. 7. Albertus Brun. de augment. conclus. 15. verf. *Quintò predicta*, Petr.

Pechius ubi *proximè*: & valet argumentum de toto ad partem. Barb. cum pluribus in loc. commun. loc. 114.

Verf. Quartò prænotatis accedit.

Fundo legato etiam cum pronome *Meum* 10, quicquid deinde illi factò testatoris, aut fortunæ beneficio accesserit, legatario debetur. Sarmient. sup. num. 7. Barbos. axiom. 34. num. 9. Aliud juris erit, si à tertio proveniat augmentum, ut observat ibidem Sarmient. Albertus Brun. sup. conclus. 15. num. 29. & regulare est in quovis legatæ rei augmento.

Hic admonendi sumus, quod licet tempus 11 testamenti inspiciatur in legato generali per adjectionem pronominis, vel alias ex voluntate testatoris, semper legatarius percipiet augmentum adhærens post testamentum rei ipsi legatæ. V. g. legat testator ædes suas, cum duas possideat; postea aliam quærit, & illas, quæ sibi erant tempore ultimi elogii, ampliavit: hoc casu etsi domus post testamentum comparata minimè sub legato contineatur, augmentum tamen duarum ad legatarium pertinebit: quod si ad mortis tempus duntaxat superesset domus in bonis testatoris, observanda erit regula legis: *Rem legatam* 18. de adimend. legat. juxta quæ accipi debet, quod Cujac. scripsit in l. *Strichum*, de legat. 1. nempe hujusmodi legatum non accipere augmentum, nec diminutionem: quod ita verum est; sed non excluditur, quod res ipsæ legatæ augmentum recipere valeant. Sarmient. sup. d. lib. 8. ad l. *Cum fundus*, num. 8. Garf. d. cap. 22. num. 33.

Ad Num. 3.

Si habens fundum communem pro indiviso, 12 eundem non inserto pronome *Meum*, reliquerit, augmentum quod ipsi accesserit, legatario cum principali cedit: quod est limitandum ut *suprà*, num. 10. de quo Sarmient. num. 7. & num. 10. verf. *Si legetur*. Garf. num. 31. Gregor. Lop. in l. 37. gloss. 1. tit. 9. p. 6. Petr. Pechius ubi *suprà*.

Verf. Sexta igitur.

Idem juris erit ac in casu præcedenti, si testator dixerit, *Lego fundum meum*; nam quoad augmentum nihil interest pronominis possessivi expressio. Sarmient. num. 8. Garf. ubi *proximè*. Hæc dicta intelligas de incremento quod subjungitur fundo, ut ei subjiciatur, & ipsius pars fit: quando autem portiones æquæ principales sub dominio testatoris junguntur, mox D. Covar. nos docet quid respondendum.

Ad Num. 4.

Qui fundum communem pro indiviso possidens, eum absolutè, aut partem ad se spectantem absque pronome *Meum*, legat, etsi à socio redimat portionem alteram, hæc legatario minimè debetur. Duplex casus eadem resolutione deciditur; verum inter utrumque mul-

multum interest; nam cum partem expressim testator reliquit, manifesta est voluntas: at si indefinitè fundus legetur, later an voluerit etiam alienam comprehendere, & hac in specie plures adversus Dom. Covar. opinantur, partem focii redemptam legato cedere, de quo Greg. Lop. *sup. d. gloss. 1. Ant. Gom. variar. lib. 1. cap. fin. num. 15.* Albert. Brun. *de augm. conclus. 6. num. 1.* Petr. Pech. *ubi proximè.* Alciat. *in l. Servi electione, §. ult. de legat. 1.* Cujac. *ibidem,* Joan. Garf. *de expens. cap. 22. num. 31.* Molin. *de just. & jur. tract. 2. disp. 194. num. 6.* Durant. *de art. testandi, tit. 6. caut. 4. tom. 8. part. 1.* Sarmient. *Selectar. lib. 8. in l. Cum fundus, num. 7. de legat. 2.* Et licet quoad dictæ legis *Cum fundus*, decisionem sententia D. Covar. omninò sit vera, quoniam augmentum, seu accessio nequit reperiri inter partes æquè principaliter unitas; aliunde tamen provenit, ut pars redempta per testatorem legatario debeat, cum fundus communis pro indiviso ab uno ex dominis absolutè relinquitur, quod ex juris principiis deduci videtur. Etenim in comperto est, rei alienæ legatum subsistere, *l. 10. tit. 9. p. 6. l. Unum ex familia 67. §. Si rem, de leg. 2. l. Cum rem 10. C. eod.* Hinc quærebatur de fundo simpliciter legato alieno, in quo testator partem, seu jus habere non ignorabat, an totus, vel duntaxat quod ad legantem attinebat, comprehensum censeretur? Ac placuit hoc solum legato cedere, *l. Servi electione 15. §. fin. l. Si domus 71. §. ult. de legat. 1.* (quanquam adversus communem sentiat Alciat. *in d. l. Servi electione, §. fin.*) quod nititur juris præsumptione; non enim creditur velle testatorem hæredem onerare, ut rem alienam emat, cum voluntas ejus quomòdolibet possit effectum liberalitatis sortiri, *d. l. Unum ex familia, §. Si rem, l. Si ita scriptum 14. de legat. 1. l. 1. de liberat. legat. Menoch. lib. 4. pras. 116. num. 23.* Cyriac. *tom. 2. controv. 283. num. 25.* Nunc ad rem: Fundo communi legato absque partis propriæ expressione, ambigi poterat de mente legantis, quoniam verba totum fundum complecti valent: quod dubium decideretur ad favorem hæredis ex præfata conjectura, ut scilicet pars testatoris sola deberetur. At hæc præsumptio cessat ex eo quod idem qui legavit, à socio partem emit, quo obscuram voluntatis suæ quæstionem exclusit, aperiens se de toto fundo, dum legaret, sensisse; & ut placitum adimpleretur suum absque hæredis gravamine, ad acquisitionem alienæ portionis processit. Nec mirum quod ea præsumptio prospiciens hæredi, per alteram elidatur, *d. l. 10. Partit. d. l. Cum rem 10. C. de legat. Alvar. de conjectur. ment. def. lib. 2. cap. 2. §. 1. num. 6.* & regulariter una præsumptio alterâ tolli solet, *l. Divus 8. de restit. in integ. Menoch. de pras. lib. 1. q. 30. per tot. Marsil. cum aliis in l. 1. §. Divus, num. 28. ad l. Cornel. de scar.* Præterea actus antecédens per subsequens declaratur, *l. Si servus plurimum 50. §. fin. de leg. 1. l. Quedam 16. de reb. dub. l. Si qui adulterii 34. C. ad l. Jul. de adulter. Menoch. lib. 4. pras. 181. in fin. Surd. decis. 8. num. 21.* Rojas *de heretic. num. 38. tom. 11. part. 1.*

15 Ex quibus apparet, quam ratione sustineri potest ut juri consona opinio Interpretum communis, quæ docet, fundo communi pro D. de Faria Covar. *Enucl.*

indiviso ab alterutro domino absolutè legato, si pars focii per testatorem redempta sit, totum legatario deberi. Imò idem respondendum videtur si testator eam portionem alienam emere hæredi jufferit, causâ non expressâ, propter rationis paritatem. Sed si partis acquisitio, ac conjunctio, proveniat, non datâ operâ, sed fortunæ eventui, ex titulo lucrativo, contraria D. Covar. sententia proferri erit amplectenda; exploditur namque præsumptionis fundamentum, quæ pro adversariis supra perpendebatur, nec locus est legati augmento, quoties partes æquè principales uniri contingit, ut D. Covar. nos docet.

Ad Num. 5.

16 Tripliciter potest considerari legatum quoad augmentum; nam si legetur res singularis, veluti prædium, quicquid per testatorem, aut casu accesserit, legatarii lucro cedit, *d. l. Cum fundus, de quo supra num. 6.* Aut relinquitur quid universale plura corpora inter se separata uno collectivo nomine comprehendens, ut grex, peculium, familia, quæ si auferant à condito elogio ultimo, ovibus, vel rebus additis, legatarius cum incremento suo percipiet, *l. Lege 21. ubi Cujac. de legat. 1. l. Peculium 65. de legat. 2.* quod verum est licet testator dixerit, *Lego gregem meum*, non obstante lege *Si ita 7. de aur. & argent. legat.* ubi quæstio vertitur de legato generali vestis, vel auri. non de universali, in quo non censetur testator legasse singula capita, vel res, sed universale illud compositum ex distantibus corporibus, quod semper & augmenti commodum recipit, & diminutionis detrimentum patitur, *d. l. Grege, cum seq. l. 1. §. ult. de rei vendic. §. Si grex. Inst. de legat.* ubi Imperator quoad augmentum legati idem de grege, ac de ædibus statuit: sed legatis ædibus etiam cum pronomine *Meum*, columnæ deinceps adjunctæ cedunt legatario, quod inficiabitur nemo, & diximus *sup. num. 10.* cum D. Covar. & aliis. Igitur si eodem modo grex sit relictus, capita quæ illi accesserint, legatarius percipiet.

17 Aut tandem legantur generaliter plura inter se omninò distincta, nec sub universali nomine alicui corpori subjecta, ut servi, vestes, equi, & similia. Quando hæc relinquuntur cum pronomine *Meum*, duntaxat præstabuntur quæ erant in bonis testantis sub tempore conditi testamenti, ita ut si res illæ, cum moritur testator, numero increverint, ad legatarium non spectet augmentum, *d. l. Si ita, Menoch. lib. 4. pras. 127. num. 35. & cons. 106. num. 192.* Barbosa *de Dict. usufr. dict. 189. num. 3.* apud quos plures reperies. Quid si legentur omnes vestes meæ? Hoc legatum ad mortis tempus referri scribit Menoch. *num. 37. d. pras. 127.* de quo Barbosa *dict. 241. num. 12. cum seqq.* In generali tamen legato, etsi pronomine illud ad tempus testamenti coarctetur, non excluditur augmentum singulis rebus obveniens, veluti si vestibus legatis quid ornamentis causâ adjiciatur, aut servi fiant pretiosiores aliqua arte instructi: quod observat Sarmient. *Selectar. lib. 8. in l. Cum fundus, de legat. 2.* Similiter si vestibus legatis, & tempore extinctis, aliæ subrogentur, hæ legato cedent. Greg. Lop. *in l. 18. gloss. 2.*

in fin. tit. 9. p. 6. post Bart. in d. l. Si ita, Petr. Pech. de testam. conjug. lib. 5. cap. 14. num. 3.

- 18 At quoties indefinitè ita dicitur, *Lego vestes, vel servos*, ardua existit controversia, de qua sup. num. 8.

Ad Num. 6.

Hic solum traditur docendi modus, nihilque in re præmissis adjicitur, quod enucleatione indigeat.

Ibi: *Quod si altera fundi pars.*

- 19 Adde Gregor. Lop. in l. 37. gloss. 1. tit. 9. p. 6. Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 194. num. 6. Tunc quidem pars pro diviso possessa fundi, si per testatorem acquiratur, ad legatarium alterius partis spectabit, cum apparuerit idè redempta, ut legato cederet ex defuncti voluntate. Albert. Brun. & Bart. de augment. concl. 15. num. 8. quod conjecturæ demonstrabunt, veluti si sublatis divisionis limitibus, partem redemptam servitio, ac commodiori usui legatæ applicuerit testator. Sarmient. sup. num. 8. nec sufficet sola limitum remotio, sæpe etenim diversæ partes ita jungi solent, ut æquè principales persistant, nec uni altera accedat. Amat. variar. part. 2. resol. 67. num. 63. Et ut in specie ratio reddi possit cur empta pars potius cedat legatæ, ut eam augeat, quàm è contrà, nisi aliàs de voluntate defuncti constiterit, expedit in memoriam revocare adnotata sup. num. 14. quæ & præsentis casui forsitan possent adaptari, quando disponens usus est verbis, quibus utraque pars significaretur legatæ.

Ad Num. 7.

- 20 Fundi legati limites etsi testator exprimat, non ideo impeditur per accessionem augmentum, ac si nulla eorum mentio fieret. Aliud juris erit, si tot fundi jugera relinquuntur: verùm & tunc alluvione, aut fortunæ eventu quid jugeribus ipsis accedens legatarii commo- do cedit. Garf. de expens. cap. 22. num. 30. Alvarad. de conject. ment. def. lib. 2. cap. 4. num. 68.

Ibi: *Nam & quoad dictam legem*
Servi electione.

- 21 De his supra num. 7. quibus addendum, quod jurisdictio territorii præscriptione obtenta, etiamsi limitibus circumclusa non ostendatur, in augmento exerceri nequibit, nisi Princeps permiserit, cujus beneficia latissimam recipiunt interpretationem, nisi tertio præjudicium inferatur, l. 3. de constitut. Princip. cap. Olim 16. de verb. signif. ubi Barbosa cum pluribus in collect. num. 3. idè ex præsumpta concedentis liberalitate jurisdictio- nis simpliciter concessæ, inducitur ad augmentum ampliatio, ut D. Covar. nos edocet sub. vers. *Primo siquidem*. Rursus in præscriptionibus stricta observatur interpretatio, quas odium, ac iniquitatem continere tradit ex multis Tusch. lit. P. concl. 520. à num. 8. Barbosa de jur. Eccles. univ. lib. 3. cap. 26. §. 2. num. 59. Menoch.

lib. 6. præf. 33. numero 5. Tondut. question. benefical. part. 1. cap. 101. numero 13. & 20. Videtur tamen jurisdictio præscriptione quæ- sita amplianda, cum Princeps id sciens illius ter- ritorio quidquam ex liberalitate addiderit, tum propter latitudinem beneficii regalis, tum ex natura augmenti, quod juxta principale regulatur. Et quemadmodum jurisdictio limi- tatè concessa extenditur ad augmentum territo- rii ex Principis assensu, ut D. Covar. hic tenet: sic jurisdictio per præscriptionem quæ- sita, etsi sui naturâ restricta intra confinia pos- sessionis, aucto per Principem scientem territo- rio, ex ejus præsumptæ voluntate censebitur ad augmentum ampliata. Aliud videtur di- cendum ubi Princeps pretio interveniente agros in augmentum territorii conferat; cessat enim beneficium, ut latissimè interpretetur: ideo tam in præscripta jurisdictio- ne, quàm cum limi- tibus concessa extensioni locus denegabitur; quandoquidem Princeps in contractibus jure privati utitur regulariter, ut dixi cum pluri- bus in addit. ad D. Covar. variar. lib. 2. cap. 19. num. 32. & legi contractus standum est ad un- guem conventionibus servatis, l. Legem 10. C. de pact. l. Contractus 24. l. Semper 34. de reg. jur. Igitur nisi convenerit, ut agrorum emptor ju- risdictio- nem ad additum territorium extendat, in eisdem Princeps suam retinebit; nam ut inferius asseretur, territorium absque jurisdictio- ne transferri non est insolitum.

Ad Num. 8.

Cum comparatis agris, castri territorium ²² augetur absque expresso, vel tacito Principis placito, jurisdictio certis circumclusa limitibus non extenditur ad augmentum, de quo supra num. 7. At observare oportet, quod licet in regia donatione jurisdictio- nis exprimentur limi- tes territorii, inde tamen non infertur necessa- riò aliqua beneficii restrictio; etenim aliquan- do demonstrativè, aliquando taxativè limitum mentio fit, sive in donationibus, sive in con- tractibus: cum gratiâ demonstrationis adjiciun- tur, non sunt impedimento, nec restringunt dispositionem, sed perinde habetur, ac si ad- jecti non essent: quoties autem taxationis in- tuitu confinia recensentur, limitata erit con- cessio, seu contractus juxta designatos termi- nos, de quo fusè Gratian. disceptat. cap. 256. per rot. ubi quando præsumatur expressio limi- tum demonstrativa, vel taxativa.

Ex quibus deducitur, quod si Princeps tri- ²³ buerit jurisdictio- nem castri cum territorio ejus, limitibus expressis, si demonstrationis gratiâ expressio fiat, non oberit quominus extendatur ad futurum augmentum, etiamsi illud Princeps ignoret. Sic restringenda venit D. Covar. doctrina hic, & sup. num. 1. vers. *Ceterum ni fallor*, quæ quidem solum obtinebit ubi limitum ad taxationem, & coarctationem mentio inseritur privilegio; tunc enim aug- mentum territorii ad jurisdictio- nem concessam non attingit, nisi Principis assensus saltem ta- citus intercesserit: si verò ex verbis rescripti non liqueret mens concedentis, ad conjecturas accedere oportet, ut discernatur qualiter confi- nium expressio sit accipienda. Farinac. decis. 73. num. 1. de quo infra, cap. seq. In dubio mentio limitum potius ad demonstrationem, quàm

quam ad taxationem referri debet. Gratian. *disceprat. cap. 256. num. 20.* à quo in onerosis contractibus dissentit Molin. *de just. tract. 2. disp. 369. num. 3.*

Ibi: *Quod si alterius.*

- 24 Principi non licet, nisi ob publicam utilitatem, jus subditorum lædere, *l. 2. tit. 1. p. 2. l. 31. tit. 18. p. 3. l. Venditor 13. §. ult. commun. præd. Gregor. Lop. in d. l. 2. gloss. 22. D. Covar. var. lib. 3. cap. 6. num. 6.* & ibi plures per me congesti. Hinc eveniet, ut si Princeps in augmentum territorii villæ agros concesserit, in quibus privatus jurisdictionem obtinet, hic non prohibeatur eandem, sicut antea solebat, exercere; territorium enim recipit divisionem quoad jurisdictionem, & ejus usum. Hier. de Mont. *tract. de finib. regund. cap. 6. num. 11. tom. 3. p. 2.* Nec mirum, ut quis dominetur territorio quoad proprietatem, & alius quoad jurisdictionem. Idem Mont. *sup. cap. 11. num. 14. Rosental. de feud. cap. 5. concl. 6. num. 6. 10. Antunn. de donation. Reg. part. 3. cap. 44. num. 5.*

Verf. *Decimò præterea.*

- 25 Concessa urbis, seu villæ jurisdictione, ejus territorium comprehensum censetur, ut in illo exerceri possit; territorium etenim inest urbi, cujus est accessorium. Hier. de Mont. *sup. cap. 6. num. 9.* & ut tale suum sequitur principale: quamvis in privilegio mentio omittatur territorii. At cum urbs caret territorio, facultas juris dicendi intra ipsius ambitum restringetur, nec ad territorium aliquod ampliabitur; nam jurisdictio, ac territorium ita fecernuntur, ut illa absque hoc, & hoc sine illa subsistere in quovis Domino valeat, ut ex Bart. & Baldo docet Antunn. *ubi supra part. 2. lib. 1. cap. 7. num. 58.*

- 18 *Venditio ad mensuram imperfecta est, velut sub conditione.*
 19 *Cui exactori debeatur gabella de re vendita ad mensuram, si non administret idem tempore contractus, & mensuris.*
 20 *Quid si pretium ex statuto assignatum varium existat, ibid.*
 21 *Mensura rei vendita quo tempore adhibenda.*
 22 *Quorum expensis facienda.*
 24 *Venditionem partim ad mensuram, & partim ad corpus aliquando fieri contingit.*
 25 *De præfata venditionis effectibus, & numero 26.*
 29 *De venditione ad corpus, dicto modo, seu quantitate per vendentem, ut si dixerit, tot jugera fundo contineri, & numero seqq.*
 33 *Lesio in pretio non competit actio, nisi dimidiam excedat lesio: at si hæc in rei, vel monete quantitate, vel qualitate contingat, pro quavis deceptione agere licebit.*
 34 *Quæ actio competat lesio, quia agri mensor, vel caterarum rerum falsum modum dixit, & quamdiu illa vivat.*
 35 *Lex Julianus, §. Si Titius, de act. empt. intelligitur, ac conciliatur cum lege. Qui fundum, de eviction.*
 36 *Rejicitur Fabri distinctio quedam inter mobilia, & immobilia quoad periculum rei vendita, dum metitur.*
 37 *Lex Si in venditione, §. 1. de peric. & commod. rei vend. interpretatur, & num. seqq.*
 39 *Exponuntur lex 1. §. Sed & custodiam, de peric. & commod. rei vend. & lex 2. §. Custodiam, cum l. seq. eod. tit.*
 41 *Venditione contracta ad corpus, dicto modo jugerum, vel amphorarum, statim perficitur contractus, licet mensio desideretur.*
 42 *Nom omnia, quæ de venditione sunt præmissa, conveniunt ultimis voluntatibus.*

CAPUT III.

Ad Num. 1.

SUMMARIUM.

- 1 *Multum interest scire, an venditio rerum, quæ appendi, numerari, aut metiri solent, ad mensuram, vel ad corpus celebretur, & quomodo dignoscatur, & num. seqq.*
 5 *Regulæ quæ in contractibus observari debent, in ultimis voluntatibus & aliis actibus locum habent.*
 6 *De effectibus & forma venditionis ad corpus, mensuram, & per aversionem, & num. 7. cum seqq.*
 10 *Voluntas contrahentium ubi latet, recurritur ad conjecturas, æquitate perpensa.*
 15 *Regulæ quæ traduntur, & effectus venditionis ad corpus, aut ad mensuram, æquè procedunt in mobilibus, & immobilibus.*
 16 *Vendita re ad mensuram, contrahentes ante mensuram à contractu recedere non valent, periculo penes venditorem interim permanente.*
 17 *Limitatur. & num. 20. & 23.*

Multum refert in alienatione rerum, quæ appendi, metiri, aut numerari solent, inquirere utrum ad mensuram, vel ad corpus distractæ sint, propter juris diversos effectus, de quibus in l. 23. cum seqq. tit. 5. p. 5. l. Quod sæpe 35. §. In his, de contr. empr. l. 2. C. de peric. & comm. rei vendit. ut observant Gregor. Lop. in l. 24. gloss. 2. d. tit. 5. Molin. *de just. & jur. tract. 2. disp. 367. num. 2.* Equidem ubi de contrahentium intentione constiterit, id quod convenit, servari opus erit, l. Imperatores 71. de contr. emptione, l. Semper 35. de reg. jur. l. Legem 10. C. de pact. Molin. *supra num. 5. Surd. decis. 257. num. 7. Hermos. in addit. ad d. gloss. 2. num. 17.* Nec de verborum proprietate curandum, si manifestè agnoscatur voluntas, l. Non aliter 69. de legat. 3. huic enim illa debent deservire, ut dixi *variar. lib. 1. cap. 13. num. 24.*

2 At quoties latet quid inter contrahentes actum, ad verborum interpretationem recurrere cogimur, ex quibus mens proferentis percipitur, *l. Labeo 7. §. Idem Tubero, de supellect. legat.* Nec majus est mentis nostræ testimonium, quàm qualitas inspecta verborum, ut ex Cassiodoro refert Menoch. *lib. 6. præf. 35. in princ.* Alvarad. *de conject. ment. defunct. lib. 4. cap. 2.*

3 Igitur si in hujusmodi rerum alienatione, corporis certi, simul & ponderis vel mensuræ mentio fiat, nec de voluntate contrahentium constet, frequenter ambigitur an ad corpus, vel ad mensuram fuerit contractum. Pro cujus ambiguitatis enucleatione permittitur aliquando mensuram rei venditæ contractibus inferi taxativè, ad limitandam corporis distractionem ad numerum, sive quantitatem expressam; aliquando demonstrativè, ad ostendendum quantum corpore alienato contineatur. Molin. *sup. num. 1. 3.* Pinell. *in l. 2. part. 3. cap. 2. num. 7. C. de resc. vend.* Cagnol. *ibidem, num. 186.* Gratian. *discept. cap. 566. num. 8.* Addit. Molin. *d. num. 3.* Mensuram etiam exprimi, quasi modum rei, dum venditor asseverat tot jugera in prædio numerari, quæ præstare tenetur; probatur *l. 2. de act. empt.* Præterea traditur hæc regula communiter admittitur, ut si à corpore inchoetur conventio, ad id venditio facta censeatur, & mensura stat demonstrativè, vel ut modus; si à mensura, ad illam referatur contractus, ac pro taxatione est. Utriusque exempla ex dicendis patebunt. Consulendi sunt Greg. Lop. *in l. 56. gloss. 3. tit. 18. p. 3. ac in d. l. 24. gloss. 2. ubi Hermosill. num. 10. 18.* Mantic. *de tac. & amb. conv. lib. 4. tit. 17.* Molin. *num. 4.* Boër. *decis. 50. à num. 5.* Alvar. *lib. 2. cap. 4. ad fin. Trentacinq. variar. lib. 3. tit. de empt. resol. 5. num. 7. vers. Hæc conclusio.* Gratian. *discept. c. 256. num. 47.* Tusch. *lit. V. concl. 48. à num. 4.* Fachin. *controvers. lib. 2. cap. 27. in princ.* Anton. Faber *in ration. ad l. 2. de action. empt.* Surd. *decis. 64. num. 2.* Stracch. *de mercat. tit. de navib. part. 3. num. 5.*

4 Quæ quidem regula non ita perpetua habeatur, ut fallere nonnunquam non possit. Contingere enim solet, quod exordiente oratione à corpore, ad mensuram contrahitur; v. g. *Et tali fundo decem jugera vendo.* Rursus incipiens conventio à mensura, censeatur ad corpus, si quis decem jugerum fundum expressis limitibus distraxerit: quod observat Molin. *num. 4.* afferens potius ad sensum, quàm ad collocationem verborum respiciendum; ideo hoc totum à conjecturis, ac iudicantis arbitrio pendere scripsit Afflict. *decis. 68. num. 5.* Farinac. *decis. 73. num. 1.* Mantic. *num. 27.* Cald. *de empt. cap. 18. num. 4.* & infra per me iterum *num. 10.*

Verf. *Primò etenim.*

5 Eadem regula in omni alienationis genere etiam per ultimam voluntatem æquè procedit. Molin. *num. 1.* Cagnol. *in l. 2. num. 187. C. de resc. vend.* Surd. *sup. num. 1.* Sic præcitati, & alii Scibente. ea in diversis actibus indistinctè utuntur. Cagnol. *in feudo: Surd. decis. 257. in permutatione: Capic. decis. 14. in emphyteusi: Alvarad. d. cap. 4. in meliora-*

tionem: Fabian. *de Mont. de empt. quæst. 6. num. 21. in legato: Tusch. sup. ex num. 8. in donatione, locatione, & adjudicatione.*

Ad Num. 2.

Expenditur forma venditionis ad corpus, ab illo inchoante oratione, ac in diversa mensura adjecta, videlicet: *Vendo hoc dolium vini, quod est triginta amphorarum, aureis quadraginta.* De quo nulla est controversia. Videantur Greg. Lop. *in d. l. 56. gloss. 3.* Pinell. *num. 6.* Ant. Gom. *variar. lib. 2. cap. 2. num. 16.* Molin. *num. 4.* Afflict. *sup. num. 1.* Sola *ad Constit. Sabaud. tit. de cens. solut. gloss. un. part. 1. num. 14.* Surd. *decis. 64. num. 1.* Trentacinq. *num. 7. vers. Secundus casus.* Cagnol. *num. 179.* Tusch. *num. 1.* Mantic. *num. 15.* Idem erit, licet fundus ita vendatur, tacitis limitibus, modò de quo convenerit appareat; alioquin contractus ad mensuram æstimabitur ob corporis incertitudinem, ut sentit D. Covar. in casu simili infra, *num. 3. vers. Quintus casus.* Molin. *ubi proximè,* ex qua conventionem totum corpus etiam ultra expressam mensuram in venditione venit: an cum augmento pretii, quæstionis est, de qua suo loco dicendum. Si verò res, quæ pondere, numero, aut mensura consistit, absque quantitatis mentione distrahat velut si quis certum vini dolium viginti aureis vendiderit venditio averseione fieri dicitur, vulgò à ojo, dicta, *l. 25. cit. 5. p. 5.* ubi Gregor. Lop. & Herm. *l. Qui officii 62. §. fin. de contr. empt. l. Si quis 4. §. Si averseione, de peric. & com. rei vend.* Stracch. *sup. tit. de assecurat. num. 8.* Parlador. *diff. 77.*

Solet evenire, ut venditio averseione contracta videatur, quæ verè reducit ad mensuram, ut si emantur decem dolia vini certa absque amphorarum quantitate, ad rationem aureorum viginti; nam si ex consuetudine quolibet dolium certæ mensuræ esse deberet, ut in Hispalensi provincia ubi viginti quinque amphoras capit, si minus, aut plus inveniatur (nisi exiguus sit excessus) refarciendum erit, aucto, vel diminuto pretio; nam contrahentes in pretii constitutione ad consuetam mensuram se retulere, etsi nihil expresserunt. Faciunt lex *Semper 35. de reg. jur. lex Si fundus 6. de evict. caput Caterum 3. de donat.* consuetudo namque contractuum est interpretis, Stracch. *de naut. sæn. part. 3. num. 9.* Barbosa *collect. cap. Cum dilectus, num. 8. de consuetud.*

Ad Num. 3.

Adjicitur exemplar venditionis ad mensuram, cum actus ab illa sumit exordium, v. g. *Vendo decem jugera ex prædio Mexiano: aut, Vendo viginti amphoras ex illo dolio:* quod, nemine discrepante, admittunt Greg. Lop. *in d. l. 24. gloss. 2.* Molin. *num. 4.* Mantic. *d. tit. 17. num. 14.* Sola *sup. num. 18.* Pinell. *num. 5.* Trentacinq. *num. 7.* Cagnol. *num. 178.* Tusch. *num. 30.* Barbosa *in collect. ad cap. Per tuas, num. 6. de donat.* Quod procedit etsi unicum assignetur pretium, non per jugera aut amphoras distributum. In emptione hac id solum venit, quod verbis comprehensum est: quare si plura in fundo existant jugera, aut in dolio amphoræ plures, permanent venditoris, nec tenetur ea emptori præstare, etiam

etiam aucto pretio, nisi modicus reperiatur excessus, ut notant præfati DD. præsertim Sola *sup.* Boër. *decis.* 50. num. 9. qui *decis.* 46. num. 4. tenet, quod si dividendus sit fundus inter emptorem, ac venditorem, servari debet æqualitas quoad qualitatem, si alia iugera existant aliis uberiora. Discrimina inter venditionem ad corpus, & ad mensuram, recenset Hermosil. *in addit. ad gloss.* 2. ex num. 4. l. 24. tit. 5. ac ex dicendis patefient.

Verf. Quarta species.

- 9 Alia formula venditionis expenditur, cum scilicet initium est à corpore, interponitur mensura, & adduntur confinia, in hunc modum: *Vendo fundum duodecim jugerum his limitibus circumscriptum.* Quam conventionem nonnulli ad mensuram existimant, differentiam in eo constituentes, quod confinia post mensuram collocentur. Ita Pinel. *in l. 2. part.* 3. cap. 2. num. 5. Cagnol. num. 182. Boër. *decis.* 50. num. 5. & alii apud Hermosil. *ubi proximè*, num. 23. Verùm hujusmodi venditionem ad corpus esse sentiunt, & rectius, cum D. Covar. Molin. *ubi proximè*, Mantic. d. tit. 17. num. 16. Trentacinq. *dict. conclus.* 5. num. 7. *vers.* Quartus & ultimus, cum seqq. Surd. *decis.* 64. num. 5. Hermosill. num. 24.

Verf. Hæc verò.

- 10 Quoties ex verbis voluntas contrahentium non constat, ad conjecturas accedere opus est. Pinel. *sup.* num. 9. Hermosil. num. 18. & alii laudati *sup.* num. 4. In primis ad pretii quantitatem attendere oportet, & in dubiis quod magis æquitati consonum videatur, amplecti debet: emptoris verò causa in ambiguis prior habetur, l. *Veteribus* 40. de *paët.* *ubi Gloss.* & DD. Fab. *in ration. ad eam leg.* 2. tit. 33. p. 7.

Verf. Quintus casus.

- 11 Hæc conventio, *Vendo fundum decem jugerum*, ubi in eadem oratione cum corpore mensuræ fit mentio, ad mensuram facta quibusdam videtur, quos refert Surd. *decis.* 64. num. 2. Aliis verò ad corpus: utrumque verum potest esse sub distinctione à D. Covar. hinc tradita; nam si de quo fundo actum est, latitet, erit ad mensuram contractus, nec ad corpus contrahere possibile est, nisi de certa specie convenerit: at si ex limitum, aut nominis expressione, vel aliàs ostendatur fundus qui distrahitur, venditio ad corpus erit judicanda, ut tenent, rejectâ differentiâ, an in eadem, vel diversa oratione mensura inferatur, Surd. *sup. in fin. princ.* Molin. d. *tract.* 2. *disp.* 367. num. 4. Greg. Lop. *in l.* 56. *gloss.* 3. tit. 18. p. 3. Pinel. *sup.* num. 6. Afflict. *decis.* 68. num. 2. Mantic. d. tit. 17. num. 17. Hermosil. num. 25. Stracch. de *mercat. tit. de navib. part.* 3. num. 6. Trentac. d. *resol.* 5. num. 7. *vers.* Secundus casus, Boër. *decis.* 50. num. 6. Sola *sup.* num. 14.

- 12 Sed si quis partem prædii expressis limitibus decem jugerum vendat, contractus censetur ad mensuram; quia de corpore certo, quod venditur, non apparet, etsi à re incipiat conventio. Trentacinq. *ubi proximè*, *vers.*

Tertius casus, & *vers.* Quartus & ultimus. Sola num. 17.

Ad Num. 4.

Refutat D. Covar. *sup. vers.* Quintus casus, 13 opinionem distinguendum an mensuræ in eadem vel diversa oratione mentio fiat: nunc distinctionem eandem, quam in principali vendita improbat in accessorie distractis admittit cum Paulo Castrensi, ita ut si unica oratione corpus & mensura exprimentur, ad mensuram; si in diversa, ad corpus conventio censeatur, quod sequutus retulit Molin. d. *disp.* 367. Tusch. *llt. V, concl.* 48. num. 27. At Cujac. *in l.* 26. *in fin. de act. empt.* expressim eam Castrensis differentiam rejicit omninò videndus pro interpretatione legis *Si venditor* 38. legis penultimæ, *S. fin. de act. empt.* ubi & alia jura ad rem conducentia expositione illustravit, Faber similiter *in ration. ad d. l. Si venditor*, omninò Castrensis fundamentum evertit, docens ibi venditionem peculii ad corpus celebratam, quare emptori præstandum quicquid in illo reperiatur, etiam ultra decem, non vi illius clausulæ, *Nec quicquam adempturum*, prout Cujacio placet; sed ex natura contractus. Unde aperte sentit, quod cum à corpore inchoatur cum mensuræ expressione in eadem oratione, contrahitur ad corpus, alioqui non deberentur emptori, nisi decem, quanquam plus in peculio foret. Sed Cujacius putat, peculium ad mensuram distractum, idè nisi pactio intercederet de non detrahendo quid de peculio (per quam totum alienari constitit,) duntaxat decem præstarentur, non quia in eadem oratione peculii quantitas fuit adjecta, ut asserbat Castrensis; sed quoniam peculium non est corpus certum, & in quantitate consistit, quam pro libito dominus diminuit, vel auget: sic vendens peculium decem, videtur cætera quæ supersunt adimere, sibi que retinere: quod pacto non adimendi, *in d. l. Si venditor*, Consultus excludit, qua ratione integrum peculium, etsi decem excedat, debetur emptori: qui est verus ac observandus intellectus ad eam decisionem, quæ ita accepta minimè Castrensi patrociniatur, & multò minus si ex Fabro interpretetur, nec ulla ratio diversitatis, quam tradit reddi potest, ut aliud accessorio, & aliud in principali vendito respondeatur.

Ad Num 5.

In venditione ad mensuram quoad juris effectus idem est unicum pretium constitui pro omnibus doliis, vel jugeribus, quæ emuntur, vel illud in singula separatim assignare; nam per intellectum quantitas distribuitur. At cum à corpore incipit contractus, & pretium dividitur pro rebus sub illo contentis, veluti si quis vendere, fundum viginti jugerum decem aureis in singula, hæc pretii distributio tanti habetur momenti, ut ad mensuram videatur conventio, quæ si unico pretio fieret, proculdubio ad corpus censeretur. Tamen venditor nequivit aliquid de fundo reservare, quamvis plura agrimenfor inveniat, sed cuncta emptori cedent aucto pretio pro rata. Vide Molin. *sup.* num. 5. & 6. Hermosil. *in*

in d. l. 24. gloss. 2. num. 24. tit. 5. p. 5. Trentacinq. d. resol. 5. num. 7. vers. Hæc conclusio. Surd. decis. 257. num. 4. Sola sup. num. 26. & 18. & alii apud Hermosil. num. 19.

Ad Num. 6.

- 15 Quicquid dicitur de re mobili vendita ad mensuram quoad periculum, quod est venditoris, ac perfectionem contractus, pariter in immobilibus obtinet, quod planè colligitur ex jam laudatis, qui in alienatione fundi exempla perhibent, & observant. Guttier. de gabell. q. 79. num. 4. & pract. lib. 5. q. 95. num. 16. Boër. decis. 183. num. 8. Mantic. de tac. & ambig. convent. lib. 4. tit. 17. num. 2. Laffart. de decim. vend. cap. 5. num. 28. Hermosil. in dict. l. 24. gloss. 1. num. 3. Vide infra, num. 36.
- 16 Vendita ad mensuram re mobili, vel immobili, antequam mensura adhibeatur, à contractu resilire non permittitur contrahentibus, & interim periculum ad venditorem spectat, l. 24. tit. 5. p. 5. ubi Gregor. Lop. gloss. 2. Ant. Gom. variar. lib. 2. cap. 2. num. 32. Molin. disp. 366. num. 5. Trentacinq. d. resol. 5. num. 3. Guttier. d. q. 79. num. 6. Fab. in ration. ad l. Quod sepe, §. In his, de contr. empr. & in l. Julianus, §. Si Titius, de act. empr. Pichard. in §. Cum autem, num. 13. Inst. de empr. & vend. & alii plures apud Hermosil. in d. l. 24. gloss. 1. num. 1. Ideo periculum sustinet venditor, quia contractus censetur sub conditione, si res mensuretur, quam ipse habet, & in ipsius potestate est, ut adimpleatur, ac quamdiu differt, constituitur in mora. Nec imputari potest, (ut in venditione pura,) emptori cur pretium non offert, juxta legem Julianus 14. §. Offerri, de act. empr. cum ante mentionem incertum sit, quantum præstare teneatur. Faber in d. §. In his. Molin. disp. 366. num. 18. in fin.
- 17 Unde si emptor interpellatus ad metiendum, non comparuerit, aut ad diem præscriptam non venerit, ex tunc rei venditæ ob moram periculum subibit. Molin. num. 9. Guttier. d. q. 75. num. 14. Ant. Gom. d. cap. 2. num. 32. Capic. decis. 14. num. 18.
- 18 Venditio ad mensuram est imperfecta, quasi sub conditione mensurationis contracta. Trentacinq. num. 1. Farin. decis. 688. num. 2. Mantic. de tac. & amb. conv. lib. 4. tit. 17. num. 6. & 7. Afflic. decis. 399. num. 4. Surd. decis. 64. num. 12. Fab. ubi proximè. Pinel. in l. 2. part. 3. cap. 2. num. 7. Laffart. num. 26. Guttier. de gabell. q. 79. num. 3. Nihilominus contrahentes à conventionem recedere nequeunt. Larrea decis. 11. num. 11. Laffart. num. 29. Trentac. num. 2. Guttier. ubi proximè, num. 7. & d. q. 95. num. 15.
- 19 Hinc provenit, ut si quis gabellæ reperiatur exactor sub contractus tempus, & alter cum res metitur, non huic, sed illi solvi debeat. Guttier. d. q. 79. num. 5. Hermosil. d. gloss. 2. num. 8. Laffart. num. 30. Inde etiam est, ut si diversum sit pretium ex statuto tempore contractus, ac mentionis, debebitur quod currebat cum contrahebatur. Larrea d. Granat. decis. 11. num. 12. Trentacinq. cum multis d. resol. 5. in fin.

Ibi: Quæ quidem conclusio.

Si rem ad mensuram distractam, antequam 20 metiatur, emptor accipiat, periculum ad eum spectat. Molin. disp. 366. num. 5. Trentacinq. num. 4. Larrea ubi proximè. Guttier. d. q. 95. num. 16. Mantic. num. 6. Hermosil. cum aliis d. gloss. 1. num. 4. ubi aliter sentientes refert. Sed si per constitutum facta interveniat traditio, adhuc periculum permanet vendentis. Guttier. ubi proximè, num. 17. Mantic. num. 3. Capic. sup. num. 8. Gratian. disceprar. c. 368. num. 28. de quo fusè Urfil. ad Afflic. decis. 380. Utriusque resolutionis ratio nititur præmissis sup. num. 16. nam periculum sequitur habentem in potestate rem mensurandam, cui mensuratio ut fiat, incumbit sollicitudo.

Si intervenit pactum, ut res metiatur, non 21 assignato tempore, intra sexaginta dies mensura est adhibenda: ubi verò de mentione nihil actum est, jus mensurandi triginta annos permanet, l. Quod si nolit. 31. §. Si quid ita, de adilit. edit. Cagnol. in l. 1. num. 191. C. de resc. vend. Trentacinq. num. 8. Sola ad Constit. Sabaud. tit. de censuum solut. gloss. un. part. 1. num. 28. Hermosil. cum aliis d. gloss. 2. num. 51. Ex possessione emptoris per longum tempus mentionem factam præsumi, scripsit Thesaur. decis. 185. sed negativam opinionem probat Gratian. sup. cap. 318. à num. 31.

Communis fert, mensurationis expensas ab 22 utroque contrahente solvendas esse per legem 4. §. Sed etsi mensor, fin. regund. Hermosil. ex pluribus num. 47. Impugnat non immeritò Sola sup. à num. 20. qui de forma mensurandi agit num. 22. 23. ac fusè Hermosil. ex num. 40. ubi quid si alia servertur loco contractus, & traditionis ac mensurationis alia? Et receptius apparet, non hac, sed illa utendum. Sed pro adversariis, quos idem congeffit Hermosilla, facit lex Contraxisse 21. de obligat. & action. Præterea verisimile non est, id actum, ut mensurâ loci contractus metiretur vinum, vel oleum alibi tradendum: quapropter ita in concordiam redigi possent oppositæ sententiæ, ut prior vera habeatur quoties casu citra partionem res vendita non in loco contractus traditur; tunc enim contrahentes de mensura alia cogitare nequibant, cessatque & textus adducti decisio, & ratio expensa. Posteriori locus erit, cum in diversum locum destinatur traditio. Hæc de mobilibus, nam quoad immobilia loci mensuram, ubi sita sunt, servandam esse plerisque placet, ut constat ex laudatis per Hermosillam.

Ad Num. 7.

Licet corpus totum veniat in venditione, 23 veluti dolium vini, ad rationem certi pretii pro singulis amphoris, periculum est venditoris, donec res mensuretur; nam etsi à corpore incipiat contractus, ad mensuram tamen censetur celebratus, ut ex mox dicendis patebit. Unde Baldi sententia distinguens, utrum totum dolium, vel amphoræ vendantur ex illo quoad periculum, à cunctis rejicitur. Molin. disp. 366. num. 5. Guttier. de gabell. quæst. 79. num. 9. Afflic. decis. 399. num. 6. Hermosil. num. 27. ubi pro utraque opinione cumulat Interpretes, Laffart. sup. ex num. 22, qui num. 23. carpit

carpit D. Covar. *hic*, quasi non callentem Bal-
di mentem ille enim constituit discrimen inter
hæc, *Vendo dolium vini*: & *Vendo viginti am-
phoras vini ex eo dolio*; & sic ab omnibus præ-
allegatis refertur. Ad D. Covar. ponit differen-
tiam ex Baldo in eo quod dicatur, *totum dolium*,
vel *Dolium vendo*: quæ quidem nullo modo
differunt; quando enim adjicitur pretium uni-
cum, erit venditio ad corpus; si distribuatur
per amphoras, ad mensuram. Fab. *in ration.*
d. l. 1. de act. empr.

Verf. *Decimò ex his infertur.*

Licet, ut ex præmissis constat, diversi
admodum sint effectus venditionis ad corpus,
vel ad mensuram; evenit tamen aliquando,
ut idem contractus partim ad mensuram, &
partim ad corpus censeatur initus, ut si quis
dixerit, *Vendo fundum Titianum his limitibus trigin-
ta jugerum pro decem nummis in singula*. Ex qua
conventionem quicquid intra confinia demonstrata
reperiatur, venditor tradere tenetur, aucto pro
rata pretio, etsi plura jugera super sint supra trigin-
ta, quod proprium est venditionis ad corpus.
Rursus periculum fundi ante mensurationem
sustinet venditor, ut in venditione ad mensu-
ram contingit, *l. 24. titul. 5. p. 5. l. Quod sæ-
pe 35. §. In his, de act. empr.* Nec mirum,
ut contrarii effectus ex placito contrahentium
jungantur, cum ex conventionem partium con-
tractus omnes legem accipere dignoscantur,
l. Contractus 24. de reg. jur. secundum quæ ven-
ditio, de qua agitur, quoad quid ad corpus
dici poterit, ad mensuram intelligi & appel-
lari debet. Molin. *disp. 367. num. 6.* Cagnol.
sup. num. 186. vers. Sed non est. Hermosil. *num.*
29. nam ut ex Saliceto tradit Cagn. *num. 178.*
attendere oportet, an à totalitate rei, vel à
mensura pretium formetur. Hinc communiter
placet, ut quoties pretium distributivè assigna-
tur pro jugeribus singulis, aut amphoris ven-
ditio sit ad mensuram, sive ab illa, sive à cor-
pore contractus inchoetur. Molin. *num. 2. §.*
Pinel. *num. 4.* Trentac. *d. resol. 5. num. 7. vers.*
Quartus & ultimus, Surd. *decis. 64. num. 12.*
Anton. Gom. *d. cap. 2. num. 16.* Afflict. *decis.*
68. num. 1. 2. Farinac. *decis. 688. num. 2.*
Gratian. *sup. cap. 318. num. 3.*

Diximus, venditione comprehendi ultra
modum expressum, quod continet corpus de-
monstratum, supplente emptore pretium; sed
ita accipi debet, si voluerit is ad cujus favo-
rem ita constitutum; ipse namque eligere po-
terit, vel quantitatem dictam duntaxat perci-
pere, vel prorsus à contractu resilire. Surd. *de-
cis. 64. num. 18.* Molin. *dict. disput. 367. num.*
11. Nec urget argumentum à correlativis, ut
sicut venditor cogitur expressum tradere, ita
& emptor pretium augere, juxta legem *l. C.*
de cupress. lib. 11. l. fin. de acceptilat. Barbo-
sa *axiom. 61.* non enim procedit, data ra-
tionis disparitate, Barbosa *d. axiom. 61.*
in fin. Everardus, *in topic. loc. à correlativ.*
Emptor namque nullum patitur incommo-
dum ex majori numero reperto; imò lu-
crum plus est pretii nomine recepturus, cui
impurandum cur minorem dixerit modum,
cum sciret, aut scire deberet rei suæ fami-
liaris vires, ac merita, *l. quisquis 15. C.*
de rescin. vendit. Emptor. autem vendentis
D. de Faria Covar. *Enucl.*

fidem sequutus, detrimentum patitur, si
cogatur pecuniam quærere usuris, aut di-
stractione rerum suarum, ad pretii aug-
mentum exsolvendum, aut socium, seu
vicinum prædii habere, quod si sciret, for-
tè non emisset. Aliàs fraudi via daretur,
venditores namque conscii, ut facilius ad rei
emptioem inducerent, velint, nolint to-
tius fundi jugerum præstaturos, cui obviam
ire oportet, argumento legis *In fundo 39. de*
rei vendic.

Hæc ita temperanda sunt, ut si exces-²⁶
sus sit modicus, aut incommodum emptoris
nullum, aut parvum, nequeat à conven-
tis resilire, sed cogatur pro excessu pretium
pendere, vel jugera ad numerum expressum
accipere; de minimis enim non est cura, ut
D. Covar. statim docebit: nec delicatus em-
ptor audiendus, *l. Servos 25. de pignor. action.*
in quo judicis arbitrio locus erit.

Verf. *Undecimò, statim.*

Si ex fundo Titiano decem jugera ve-²⁷
nundentur, etsi plura intra ejus limites repe-
riantur, nullum jus emptori competit ad
illa, etiam obli to pro excessu pretio, exi-
genda; hic enim peculiaris est effectus ven-
ditionis ad mensuram. Molin. *disp. 567. num. 5.*
Trentacinq. *sup. num. 7. vers. Primus est*, Cag-
nol. *num. 185.* Boër. *decis. 50. num. 5.* Pinell.
num. 7. & 18. Surd. *decis. 64. num. 1.* Scaccia
de commerc. §. 1. q. 7. ampliat. 10. num. 110.
Stracch. *de mercat. tractat. de naut. fæn. part.*
3. num. 6. Mantic. *de tacit. & ambig. conv.*
lib. 4. tit. 17. num. 18. Hermosil. cum aliis
num. 30. dictum est *sup. num. 18.* ubi limita-
tur, nisi quod superest, exiguum sit, quod
venditor, pretio accepto, tradere ex æqui-
tate tenebitur: nec de minimis curandum,
l. Si oleum 10. §. ult. de dol. l. Res bona fide
54. de contr. empr. Surd. *sup. num. 6.* Sola ac
Boërius laudati *d. num. 8.*

Ibi: *Id verò quod deficiat
mensuram.*

Si de jugeribus venditis deficiant aliqua,²⁸
pro rata de pretio detrahitur. Molin. *num. 2.*
Boër. *num. 2.* Sacc. *ubi proximè*, Hermosil.
num. 14. Cagnol. *num. 190.* cui probat, ex-
empto actionem dari ad pretii partem, non
ad interesse, nisi dolo venditor majorem
quantitatem expresserit. Cujac. *in l. S. duorum,*
de act. empr. observat ex Paulo *Sentent. lib. 1.*
tit. 8. & lib. 2. tit. 16. venditorem, qui
fraudulenter majorem modum dixerit, in du-
plum teneri pro eo quod dixi.

Ibi: *Attamen si venditio fiat
ad corpus.*

Aliud est vendere ad mensuram, de quo²⁹
actum hucusque, & aliud modum dicere in
venditione ad corpus; nam etsi mensuratio
desideretur, ut constet, an tot jugera in fun-
do, aut tot amphoræ sint in dolio; vendi-
tio tamen est perfecta statim, & periculum
transit ad emptorem antequam res metiatur;
& venditor tenetur, si minus reperiatur
quàm dictum, *l. 2. de action. empr.* ubi Cujac.
repetit,

repetit, quod in d. l. Si duorum, dixerat de duplo ob fraudem præstando. Fab. in ration, add. l. 2. Sed si plura existant, cedunt emptori, d. l. Si duorum, de quibus Molin. num. 3. & 7. Cagnol. num. 180. 185. 190. Boër. num. 6. Pinell. num. 9. Surd. ubi proximè, Anton. Gom. d. cap. 2. num. 16. qui, Boër. Cagnol. & alii apud Pinell. num. 8. sentiunt vendentem ad corpus, ad pretii partis restitutionem non astringi propter defectum jugerum, quæ in venditione fundi expressit. Sed aliter cum D. Covar. ac communi tenendum, nisi venditor jugera memoraret accidentaliter, non ad pretium constituendum, ut ait Molin. dict. num. 3. aut leviter, secundum Fulgosium, quem refert Pinell. num. 10. Neque enim verba, quæ jactantur, obligationem inducunt; sed quæ ita proferuntur, ut præstentur, l. Sciendum 19. §. Dictum, ibi: Ea autem sola dicta, sive promissa admittenda sunt, quæcunque sic dicuntur, ut præstentur; non ut jactentur, ff. de adilit. edit.

Ad Num. 8.

30 Si in venditione ad corpus, cum scilicet unicum intervenit pretium, non per jugera, aut amphoras divisum, plura numerentur, quam dicta, omnia emptoris lucro cedunt absque pretii supplemento. Mantio. d. tit. 17. num. 18. Sola sup. num. 16. vers. Sicut, Trentacinq. d. resol. 5. num. 7. vers. Hæc conclusio, Anton. Gom. ubi proximè, Surd. decis. 64. num. 14. Boër. ubi sup. Cagnol. num. 186. Fachin. controvers. lib. 2. cap. 27. ad fin. vers. Sed posterior, Faber in ration. ad l. Si duorum, de act. empt. Cujac. lib. 2. questio. Pauli ad d. l. Si duorum. Ad adversus communem sentit. Pinel. in l. 2. part. 3. cap. 2. num. 9. C. de rescind. vend. & Molin. d. disput. 367. num. 11. qui docuit, in utroque foro astringendum emptorem ad augendum pretium pro jugeribus, quæ ultra modum ductum invenit, nisi modicus sit excessus. Quoad conscientiam judicium scimus, quoties læsio intercesserit, etiam intra dimidiam justii pretii, teneri emptorem ad augmentum illius, quantum bona fide putet convenientem quantitatem esse veram rei emptæ æstimationem, si postea aliud sibi constiterit, nisi materiæ parvitate excusetur, sicut ex pluribus diximus sup. variar. lib. 2. cap. 4. à num. 56. Unde si prædium, mensuratione adhibita apparuit quatuordecim jugerum, quod decem capere credebatur, & juxta æstimationem istam de pretio convenit, injustitia contractus dignoscitur, quæ aucto per emptorem pretio, debet refarciri.

31 In externo autem foro nulla actio venditori competere videtur, ut vult communis, quia nihil tradidit ultra id, quod convenit, totum scilicet prædium recepit, in quo nihil interest quot jugera reperiantur, modò intra limites præscriptos existant; nec numerum jugerum exprimere ad contractus substantiam spectat, à quibus pretium non formatur, sed à totalitate rei; expressioque quantitatis rei habetur ut accidens, cum absque illa venditio eodem modo perfecta subsisteret. Placuit tamen quod asseveratio venditoris ipsum astringeret ad præstandum quod expressit, ne de-

ciperetur emptor, si minorem modum per mensuram inveniret, l. 2. Si venditor 38. l. Si duorum 43. de act. empt. Hoc, quod in favorem emptoris jus induxit, non debet in eundem retorqueri, l. Quod favore 6. C. de legib. c. Quod ob gratiam 61. de reg. jur. in 6. ut propter mentionem jugerum idem teneatur ad suppleendum pretium, ad quod aliàs minimè teneretur, qui quidem plus accepit, quam dictum, non plus quam emptum, cum corpus totum emisset. Præterea dum venditor affirmat decem jugera fundo contineri, non inficiatur plura in eo reperiri posse. Vide Fabr. in ration. ad præcitas leges, & Cujac. ibidem, sub titul. de action. empt. & lib. 2. quest. Pauli ad d. l. Si duorum. Nec audiendus venditor si se deceptum queratur, quod sibi imputari debet, non emptori, ut advertit Faber in d. l. Si venditor. Hæc pro D. Covar. & omnium opinione, quæ limitanda venit, si hæsiō ultra dimidiam ex excessu jugerum resultet; non enim denegandum emptori auxilium legis 2. C. de resc. venditor. Sola ubi sup. num. 17. Pinel. ubi proximè Sed si cui Molinæ sententiæ propter æquitatem placuerit, advertere oportet notata sup. num. 25.

Ibi: Quod si pretium sit pro singulis.

Quoties pretium assignatur pro unaquaque 32 amphora, quamquam totum dolium vendatur, expresso numero, quicquid plus, vel minus ex mensuratione apparuerit, pretio pro rata addi vel detrahi debet, ut si dolium viginti amphorarum vendatur aureis quadraginta duobus in singulas. In hac enim venditione, cum ad mensuram censeatur, etsi sonet ad corpus, sicut prædiximus num. 24. quid mirum si pretium omnino pro ratione mensuræ exsolvatur? Sic tenent Molin. disp. 366. num. 6. & disp. 367. num. 6. Cagnol. num. 186. Anton. Gom. ubi nuper. Surd. num. 12. Hermos. d. gloss. 2. num. 12. & alii laudati num. 24. in fin.

Vers. Decimotertiò ex prænotatis.

Ut læsus in pretio agere possit, necesse 33 est ut damnum justii pretii dimidiam excedat; tam ex parte venditoris, quam emptoris, cap. Cum dilecti 3. cap. Cum causa 6. de empt. & vend. l. 56. tit. 5. p. 5. l. 2. C. de rescind. vend. Vide Barbof. in collect. ad d. cap. Cum dilecti, & ad d. l. 2. ac Hermos. in d. l. 56. gloss. 4. & notata variar. lib. 2. cap. 3. num. 16. Quod si læsio in quantitate, vel qualitate rei venditæ contingat, etiam intra justii pretii dimidiam, ex empto dicto datur, l. 2. l. Si in qualitate 23. l. Si duorum 43. de action. empt. Barbof. in collect. ad cap. Per tuas, num. 7. de donat. Cujac. in d. l. Si in qualitate, & alii plures apud Barbof. in addit. ad d. l. 56. gloss. 9. num. 4. 5. & prænotavi d. cap. 4. num. 17. Idem juris erit, si venditor decipiatur in pretio convento, scilicet in qualitate, vel quantitate monetæ; nam aget pro quavis læsione, etiam nimia, ut suppleatur.

Ibi: *Quod si mensor falsum modum.*

Ibi: *Sed etsi textus in d. §. 1.*

34 Confule Fab. in ration. ad l. 1. & seqq. ff. si mensor fals. mod. dixer. Cujac. lib. 25. Pauli ad edict. ad l. 2. & 4. eod. tit. Ex quibus notandum, actionem in mensorem competere subsidiariam, si is qui ex falsa renuntiatione lucrum percepit, solvendo non sit, l. Si duobus 6. §. 1. eod. tit. quæ perpetuò durat, l. Hac actio 7. non tamen in hæredem mensoris conceditur, d. l. 6. in fin. quod ita accipiendum, ut Cujacius ibidem distinxit. Jus verè repetendæ mensurationis anni lapsu expirat, l. Qui gravatos 5. C. de censib. & censitor. lib. 11. Hermos. ex aliis in d. l. 24. gloss. 2. num. 52. de quo cogitandum; nam cum actio perpetua sit, restringenda non est repetitio mensurationis, per quam falsitas modi dicti probetur, & præcitata lex in dissimili versatur specie.

Ad Num. 9.

35 De intellectu legis Julianus, §. Titius, de act. empt. videndi Fab. in ration. Pinel. d. cap. 2. num. 10. Molin. disp. 367. num. 10. Cagnol. in l. 2. num. 176. C. de resc. vend. Trentac. variar. lib. 3. titul. de empt. resol. 5. num. 6. Pichard. in §. Cum autem, num. 13. Institut. de empt. & vendit. Cujac. in d. §. Si Titius. Constat igitur venditionem ad corpus fuisse celebratam, idè quod per alluvionem accrevit fundo, ad emptorem attinebat: æquitate ramen suadente placuit id fluminis beneficium prodesse potius venditori bonæ fidei de damno vitando agenti, quàm emptori lucrum captaturo, ut ait Cujacius. Sed opponi videtur lex Qui fundum 45. de eviction. ubi eadem ratio æquitatis apparet, & aliud deciditur: at diversitas casuum in obscuro non est; nam in §. Si Titius, nihil emptori deest de corpore empto, imò id auctum recipit: at verò in l. qui fundum, licèt numerus jugerum dictus tradatur, ad quod ibi venditionem esse contractam non ambigitur.

Ad Num. 10.

36 Legas Fab. in ration. pro interpretatione legis, Si in venditione 10. §. 1. de peric. & commod. rei vend. ubi singulariter distinguit res immobiles à mobilibus pendere, numero, vel mensura consistentibus, quando ad mensuram venduntur, ut in his donec mensurentur, periculum sit venditoris; in illis emptoris, nisi culpâ venditoris perierint, aut deteriores fierent; tunc enim emptor ad interesse agere permittitur, lib. 1. §. Sed & custodiam, eodem titul. Faber igitur tenet in d. §. 1. fundum fuisse venditum ad mensuram, & periculum ad emptorem ante mensuram adhibitam spectare; unde quod casu periit, ipsius credere damno, qui integrum pretium exsolvere compelleretur. Quæ interpretatio adversatur sententiæ communi, cujus meminit D. Covar. supra numero 6. ubi docuit nullum inter mobilia & immobilia quoad periculum, & perfectionem contractus ad mensuram reperiri delictum, lege sup. num. 15.

D. de Faria Covar. Enucl.

Traditur alius intellectus ad d. §. 1. ut scilicet procedat in venditione ad mensuram, in qua ubi res fortuitò perit, aut deterior fit, venditor integrum pretium exigit, nullaque actio emptori competit ad interesse, nam quod vulgò dicitur, periculum ante mensuram venditoris esse, subaudiri debet si culpâ ipsius res vendita detrimentum patiatur, quo casu emptori ad interesse præstatur actio, d. lib. 1. §. Sed & custodiam. Sic in d. §. 1. quia fundi pars alluvione periit, emptori denegatur jus in venditorem agendi, licèt pretium conventum persolvat.

Hæc interpretatio à præcedente Fabri in eo differt duntaxat, quod generaliter admittit quod ille in immobilibus tantum: sed utraque pugnat contra mentem omnium, quos legerim, quia dum dicimus, periculum ad venditoris detrimentum cedere, non desideramus aliquam cujus culpam intervenire, cum sit de contractus natura (per eam rationem, quæ à me ex ipso Fabro redditur supra numero 16. & in re mobili, ac immobili pariformiter militat,) vendentis periculum fore, si res intereat ante mensuram, etsi omnis culpæ existat expers ad hoc ut pretium exigere nequeat: constat ex lib. Si per emptorem 5. de pericul. & commod. rei vend. juncta Glossa ultima in lib. 2. C. eod. titul. lib. 24. titul. 5. pag. 5. in quibus & aliis juribus nullum adest verbum de culpa, aut negligentia venditoris, quæ in specie dictæ legis 2. reperiri non potuit, quid enim imputabitur venditori, quod vinum acuerit? Attamen, nisi per emptorem steterit, ne mereretur ad illum deteriorationis periculum spectare constituitur. Alioqui si extinctio, aut deterioratio rei venditæ ad mensuram, casu contingens, ante illam non foret vendentis, nullum daretur discrimen inter contractus ad corpus & ad mensuram celebratos, cum in illis, quanquam periculum ad emptorem pertineat, si intercedat mora in tradendo, aut culpa venditoris interveniat, ipse periculum sustinet, libro 23. libro 27. titul. 5. pag. 5. §. Cum autem Institut. de empt. & vend. Barbosa cum aliis in collect. ad lib. 1. num. 18. & 24. C. de peric. & commod. rei vend.

Non urget dicta lex 1. §. Sed & custodiam: lex 2. §. Custod., cum l. seq. de peric. & commod. rei vend. quibus deciditur, venditorem ante mensuram ad custodiam rei teneri; nam si sibi periit, ut quid ab eo exigitur custodia? Sed dicendum est, idè exigi, quia aliàs conveniri poterit ad interesse per emptorem, cui non impleto contractu per traditionem, duplex jus competit, vel ad pretij repetitionem aut retentionem, vel ad interesse: si res casu extinguatur ante mensuram, sibi pretium reservat; si culpâ vendentis, quantum sua interest confequitur. Quapropter Ulpianus, Cajus, & Paulus custodiam venditoris postulant, ne ad interesse damnetur, non pretio careat.

Quibus rejectis, mens Consulti 1. Si in venditione, §. 1. ea est, ut si fundus ad mensuram distrahatur, & priusquam mensuretur, ex parte intereat, emptor ad interesse agere nequeat, quia venditori culpa imputanda non est de dam-

damno, quod fortuito casu evenit pretium verò non cogetur pendere, quia periculum fundi ad venditorem spectabat.

Ibi: *Raphaël tamen Fulgosius.*

- 41 Hic Fulgosij intellectus non videtur probabilitate carere, licet Consultus insinuet ad mensuram fundum venditum illis verbis: *Cum prius quam mensura fieret.* Sed si ille verus censetur, in comperto est, emptori ita partem predij perire, ut integre quantitatem pro toto fundo conventam debeat solvere; nam quoties, ut Fulgosius vult, quid ad corpus venditur, etiam dicto modo jugerum, aut numero amphorarum, statim pericitur contractus, periculumque ad emptorem pertinet ante mensuram, quæ non desideratur pro venditionis perfectione, sed ad dignoscendum, an deceptus sit emptor, si minus inveniatur quam dictum, ut agere adversus venditorem possit, d. l. 2. de action. empr.

Verf. *Hæc denique.*

- 42 Quamvis quæ de venditionis contractu traduntur, ad legata, donationes, privilegia, & alia possunt deservire, non tamen per omnia de contractibus ad ultimas voluntates, ac donationes procedit argumentum, ut observat. Pinel. in l. 2. par. 3. capite 2. numero 15. Strach. de mercat. titul. de navib. part. 3. numero 6. & 12.

S U M M A R I U M.

- 1 Rex nequit inferiori domino talem conferre jurisdictionem, ut ab hoc non liceat vassallis provocare, aut per querelam regula subsidium implorare, & quare.
- 2 Ab Ecclesiasticis fungentibus temporali jurisdictione in Hispania, non ad superiorem Ecclesiasticum, sed ad Regem, seu ad Regia Prætoria provocatur.
- 3 Ampliatur, etsi uterque litigator consentiat.
- 4 Quo remedio utendum: si ille Ecclesiasticus appellationem non detulerit.
- 5 In omnibus se gerere debet ut laicus quoad temporalem jurisdictionem.
- 6 Sede vacante per Prælatum, qui præerat jurisdictioni temporali, hæc per Magistratus seculares Regis jussu exercetur.
- 7 Ecclesiasticus ratione jurisdictionis temporalis, qua fungitur proprie, ac strictè vassallus Principis secularis censetur, etsi aliàs illi non foret subditus, & num. 8.
- 9 Caput Romana, §. Debet de appell. in 6. intelligitur, & num. 10.
- 11 Omnis jurisdictionis in Hispania sic ad Regem spectat, ut nulla sit populis, nisi ab illo concessa.
- 12 Populi quando, & quos Magistratus eligere possint, & num. 13. & 19.
- 14 Deficiente successore, cui legitime regnum

deferatur, electio Regis redit ad Mag-nates, & populum.

- 15 Mortuo Episcopo, sui Vicarij Generalis jurisdictionis prorogatur.
- 16 Quid de Vicariis, seu Locumtenentibus Prætorum.
- 17 Quid de Magistratibus, quos Domini inferiores in propriis oppidis constituunt, cum hi decedunt.
- 20 Magistratibus unde salaria exhiberi debeant, & num. seq.
- 24 Rex ut omnis temporalis jurisdictionis absolutus dominus, de ea pro libito disponere valet.
- 25 Concessa per Principem inferiori jurisdictione cum mero & mixto imperio, an facultas cognoscendi de appellationibus intra territorium, translata censetur.
- 26 A iudicibus ordinariis per populum electis appellatur ad dominum ejus, & num. seq.
- 29 Jus cognoscendi de appellationis causis eodem modo acquiritur, ac jurisdictionis quoad primam instantiam.
- 30 Jurisdictionem cognoscendi de appellationibus per substitutos exercere possunt Domini inferiores.
- 31 A iudice delegato Domini inferioris ad quem appellabitur, & num. 34. & 37.
- 32 A iudice subdelegato ad quem appellatur.
- 33 Ab Episcopi Vicario ad quem appellandum.
- 35 A delegato an provocetur ad delegantem.
- 36 A Vicario, seu Locumtenente Prætoris non appellatur ad istum.
- 38 Jure nostro Regio ad Regem licet, omisso medio provocare.
- 39 Quid de Jure Canonico.
- 40 Quid de Jure Communi.
- 41 Ad Legatum de latere appellatur, omisso medio.
- 42 Appellatio, omisso medio, ubi non licet, nec ex partium consensu sustinetur.
- 43 Judex à quo tenetur semper deferre appellationi, omisso medio, & iudex ad quem, mittere causam ad tribunal, ad quod appellari debet, & quid jure communi.
- 44 Verbum Curia, multipliciter usurpatur.
- 45 De Regiis Prætoris Castella, eorumque institutione, remissivè.
- 46 De multis cognoscitur in Cancellariis Indiarum, de quibus in Hispanis Prætoris cognoscere non licet.
- 47 Regia Hispania Prætoria cur Cancellaria nuncupentur, ac de Cancellarij dignitate.

C A P U T. IV.

Ad Num. 1.

PRO hujus assertionis illustratione sufficiant prælibata suprâ capite 1. num. 149. & 153.

Ibi:

Ibi: *Et ideo impossibile quidem erit.*

Diximus d. cap. 1. numero 106. Leges Ordinamenti, quas hîc D. Covar. expendit, habentur in nova compilatione sic collocatæ, lib. 1. tit. 1. lib. 1. tit. 15. lib. 4. Recop. lib. 1. tit. 10. lib. 5.

Ibi: *Quapropter non poterit Rex.*

I Consulatus laudatos d. numero 153. Ratio potissima resolutionis videtur; nam Princeps dum supremam fuscipit potestatem, oneribus illi annexis astringitur, l. 1. ibi: *Ei; & in eum, de constit. Princ.* juncta communi interpretatione, l. *Secundum naturam* 10. de reg. jur. Cumque nihil ita Principatui cohæreat, ut subditos protegere, cap. *Regum officium*, 23. quæst. 5. lib. 2. ibi, *Para ampararlos de fuerça*, lib. 6. tit. 1. pag. 2. ad quod Rex jure divino, naturali, ac positivo tenetur, Salgad. de *Deg. protect. part. 1. pralud. 3. ex numero 2. Avil. in cap. Prat. proæm. verb. Regimiento*, numero 2. Ceval. de *cogn. per viam viol. gloss. 5. numero 27.* quæ quidem protectio non versatur solum in depellendis hostium incurfibus, sed etiam in subveniendis subditis per injuriam potentium gravatis, l. 2. tit. 10. pag. 2. hæc cum ita sint, nequibit Princeps, nisi deposita regia dignitate, sese à principali eximere obligatione in præjudicium vassallorum, eos sic transferens in Dominum inferiorem, ut omninò aditus ad regale. Auditorium præcludatur etsi iniquè vententur; quod jus subjectis tollere, nulli Majestati conceditur, ut asseruimus *sup. cap. 2. numero 24.* Inde provenit, ut licet Rex cætera regalia, quæ duntaxat commodum, vel auctoritatem dignitatis respiciunt, Proceribus soleat communicare, saltem ad vitam concedentis; jurisdictionem tamen prorsus independentem à superiori sua potestate nulli conferre, nec ad tempus valet, l. 1. tit. 15. lib. 4. Recop. l. *penult. tit. 15. pag. 2. l. 9. tit. 4. pag. 5. Avil. supra cap. 38. numero 8. Caved. Lusit. decis. 40. numero 12. Avend. de exq. mand. cap. 5. numero 2. Antunn. de donat. Reg. part. 2. libro 1. cap. 8. num. 16. & alij sup. cap. 1. num. 149.*

Ad Num. 2.

2 Quoties in Hispaniis Episcopus, vel alia Ecclesiastica persona temporali fungitur jurisdictione, ab eo est provocandum ad Regem seu suprema Auditoria, non ad Superiorem Ecclesiasticum, l. 8. tit. 3. lib. 1. Recop. l. 9. tit. 4. part. 5. Solorz. de *jur. Indiar tom. 2. l. 3. cap. 25. num. 32. Cancer. variar. lib. 1. c. 12. ex nu. 88. Tondut. de prevent. judic. part. 1. cap. 29. num. 34. Antunn. sup. part. 3. cap. 28. num. 103. Bobad. Polit. lib. 2. cap. 17. n. 96. Mastrill. de Magist. lib. 1. cap. 2. à num. 20. & lib. 3. cap. 15. num. 27. Paz in Praxi, tom. 2. part. 5. cap. unic. num. 4. ad fin. Cur. Philip. part. 5. §. 1. num. 6. Azeved. in d. l. 8. Recop. & in l. 1. num. 41. tit. 1. lib. 4. Pichard. in *Manuduct. part. 4. præcept. 8. num. 4. Barb. de jur. Eccles. lib. 1. cap. 39. §. 2. num.**

130. ubi aliis D. Fraff. de *Regio patron. Indiar. cap. 61. num. 58. Vide infra, num. 9.*

3 Quod ita procedit, ut nec de consensu litigantium Metropolitanus, vel alius Judex Ecclesiasticus valeat de ejusmodi causis per appellationem cognoscere: tum quia in secunda instantia non est locus jurisdictionis prorogationi, ut innumeris laudatis, docet Carleval. de *judic. lib. 1. tit. 3. disp. 2. sect. 5. n. 1224. Avend. sup. cap. 6. num. 1. tum quoniam per provocationem de jurisdictione temporali ad spiritualem, & è contra, non datur transitus, cap. Si duobus 7. §. ult. de appellat. l. 3. tit. 1. lib. 4. Recop. Pichard. sup. num. 4. Cur. Philip. d. §. 1. num. 14. Imò appellatio ad Tribunal Ecclesiasticum erit prorsus inutilis, perinde ac si non foret interposita, argumento legis 18. in fin. tit. 23. p. 3.*

4 Unde si Episcopus in temporalibus Judex non detulerit appellationi, opus non erit auxilium regie protectionis implorare, ex l. 36. tit. 5. lib. 2. Recop. sed jure ordinario qui provocavit, supremum adibit. Prætorium, ut de justitia causæ cognoscatur.

5 Tandem Ecclesiastici omnes quoad exercitium temporalis jurisdictionis se ut judices laicos omninò gerere debent, legibus regis observatis, remoto censurarum usu, ministris sæcularibus constitutis, l. 8. tit. 3. lib. 1. Recop. ubi Azeved. Mastrill. d. cap. 2. num. 20. cum seqq. Crespi observ. 101. num. 25. Greg. Lop. in l. 7. gloss. 2. tit. 9. part. 1. Antunn. tom. 1. d. cap. 8. ex num. 37. Cancer. variar. part. 3. capite 13. numero 346. Idem apud Gallos stabilitum testatur Rebuff. ad *Constit. Gall. tit. 3. tractat. ut Laici non conven. ad finem.*

6 Quoties vacat Sedes per obitum Prælati, penes quem jurisdictio temporalis residebat, ea per Regem, ejusque Magistratus interim exercetur. Bobad. libro 2. cap. 18. num. 93. *vers. Y aun en Sede vacante.*

Ibi: *Cujus idem ratio.*

De qua egimus supra capite 1. ex numero 145.

Ibi: *Qua ratione habent Episcopi.*

7 Quanquam Ecclesiastici inter vassallos sæcularis Principis numerentur; tamen absque controversia non est, de quo Salgad. *sup. part. 1. c. 1. ex num. 57. Ceval. in prolog. num. 27. cum seqq.* Illud proculdubio verum apud omnes habetur, quod Prælati oppidorum Domini ex Regis concessione jurisdictionem obtinentes temporalem, propriè, ac strictè illius vassalli nuncupari, censerique debent intuitu subjectionis, quam tenentur agnoscere, l. 1. tit. 25. l. 2. tit. 26. part. 4. Molin. de *primog. l. 1. cap. 13. num. 48. Bobad. d. lib. 2. cap. 17. num. 18. & 196. Barbosa ubi proximè.*

8 Nec mirum, siquidem frequenter ratione officij, seu administrationis quis alienæ jurisdictionis, foroque non suo subicitur. Sic Ecclesiasticus in Senatuum Regium assumptus, syndicatus judicio non eximitur Solorzan. cum aliis in *Polit. lib. 5. cap. 10. Similiter Episcopus Rector civitatis constituit, quoad munus Regi subditur, Tusch, ex Abbate lit. A. concl.*

conclu. 352. num. 26. ubi quod ab ea appellatur ad Principem : Regularis quoque administrans animarum curam , quoad beneficium Episcopo subest. Trident. sess. 25. de Regular. cap. 11. ubi Barbosa num. 5.

Ibi : *Sed & in Gallia idem receptum.*

Idem referunt Bobad. Azeved. & plures alij laudati *suprà* numero 2.

Ibi : *Extat verò hac de re.*

6 Pluribus videtur , ab Episcopo habente jurisdictionem temporalem , ad Metropolitanum de jure appellandum , *ex cap. Romana 3. S. Debet , de appellat. in 6.* ubi ita tenet Barbosa *in collect. Paz & Azeved. Contrarium alij sustinent , ut videre est apud Mart. de jurisdic. part. 4. cas. 198.* quos congescit Antunn. *sup. d. cap. 8. num. 38.* qui , & Azeved. *ubi num. 2.* *suprà* laudatur , de intellectu dicti *S. Debet* , egerunt , qui profectò nihil derogat jurisdictioni Principum sæcularium , cùm ibi sermo sit de Episcopo talem jurisdictionem temporalem adipiscente , ut ad nullum superiorem laicum jure , vel consuetudine possit provocari , sicut exprimi ur. Nec idèd inanis censenda Pontificia decisio , valdè enim dubium videbatur , quod Metropolitanus sola spiritali jurisdictione fungens , de causis temporalibus per appellationem cognosceret adversus regulam nuper traditam , numero 3. Nec illius Tribunal Ecclesiasticum superius Episcopali haberi poterat , cùm Episcopus ut Dominus temporalis processerat , *cap. Si duobus 7. S. Denique , de appellat.* Has igitur Juris ambiguitates Pontifex eo decreto iustulit , minimè de præjudicio regniæ aut laicæ jurisdictionis cogitans.

10 Ex quibus deducitur apertissimè , textum *in d. S. Debet* , potiùs favere , quàm opponi communi resolutioni , de qua *sup. num. 3.* nam in Hispaniis cuncti inferiores Domini , sive Ecclesiastici , sive laici , oppida possident , jurisdictioneque utuntur ex regia concessione , in qua semper intelligitur reservata suprema potestas tollendi injurias per eosdem Dominos vassallis illatas , quoties per appellationem ad Regale Autorium legitimè confugerint , ut evidenter cavetur *lib. 9. titul. 4. part. 5.* ibi : *Pero decimos que quando el Emperador , ò el Rey fa ce donacion a Iglesia , ò a Orden , ò orra persona qualquier , assi como de villa ò castillo , &c.* Et inferiùs ; *Salvo ende que las alcadas de aquel lugar deben ser para el Rey.* Quod & moribus comprobatum agnoscitur , & hoc jus regium non infringitur , sed conservari jubetur *in d. S. Debet* , illis verbis : *Nisi forte consuetudine , aut privilegio , si-ve jure alio speciali sit appellandum ad alium.*

Ibi : *Etenim ubi Prælati Ecclesiastici.*

11 Hanc distinctionem memorant Tusc. *d. conclus. 352. numero 24.* Bobadill. *dict. cap. 17. num. 196.* Azeved. & alij adducti *sup. num. 3.* Verùm nimis restringitur exceptio dicti *S.*

Debet , quæ non solum complectitur feudum , sed etiam alium quemlibet titulum legitimum , per quem possit competere laicæ potestati jus cognoscendi de appellationibus ab Episcopo ut temporali Domino procedenti.

Ad num. 3.

Omnimoda jurisdictio in Hispania ita penes Regem existit , ut nulla populi prorsus uti permittantur , nisi ex regali indulgenti , quapropter ad eundem spectat Magistratus præponere. Mastrill. *de Magistrat. libro 1. cap. 1. à princ. Bobad. lib. 1. cap. 2. ex nu. 17.* Avil. *in cap. 1. Prætor. nu. 1.* Azeved. *in l. 1. nu. 1. tit. 9. lib. 3. Recop.* qua constitutione declaratur , ut jus creandi Magistratus possit inferioribus competere beneficio Regis , vel temporis præscriptione. Molin. *de just. & jur. tract. 5. disp. 12. numero 1.* Sic & populi eligunt sibi annales Magistratus , vulgò *Alcaldes ordinarios* , de quibus *in l. 1. & per tot. tit. 9. libro 3. Recop.* necnon alios *de la Hermandad nuncupatos* , *l. 1. titul. 13. lib. 8. Recop.* quibus *infra* , *num. 19.*

Ibi : *Quod si Rex ipse negligeret.*

Omittente Rege præficere populis Magistratus , ipsi sibi Rectores interim possunt constituere. *lib. 1. cap. 7. numero 16.* Bobad. *lib. 1. cap. 2. ex numero 24.* Azeved. *in l. 3. numero 8. titul. 5. lib. 3. Recop.* Matienz. *in l. 1. gloss. 21. num. 15. tit. 10. lib. 5. Recop.* Parlad. *quotidian. lib. 2. cap. 1. nu. 8.* Luc. de Penna *in l. Si quos , C. de decur. lib. 10.* Molin. *de just. & jur. tract. 5. disp. 13. num. 4.* Cur. Philip. *part. 1. S. 4. num. 29.* ac prænotatur *sup. cap. 1. num. 105.* Huic enim facultati nunquam Respublica creditur cessisse , licet in Principem supremam transferat potestatem ; imò nec expressa sustineretur renunciatio ; inde etenim totius communitatis interitus proveniret , deficiente omninò qui & probos tueretur , & improbos coerceret , prout aliud agens observat Navar. *in cap. Novit , notab. 3. num. 107.* & faciunt tradita *sup. cap. 1. num. 97. 109.* & Domini vassallorum omnes in utroque foro tenentur per se , vel idoneos Magistratus justitiam ministrare , alioqui ad restitutionem damnorum astringuntur. Flor. Diaz , *variar. lib. 1. quæst. 8. S. 1. num. 1.*

Ibi : *Qua equidem & illud probatur.*

In Regnis , quæ jure sanguinis deferuntur , si nullus ex progenie regia supersit , qui juxta leges regni succedere valeat , electio devolvitur ad Magnates , & populum , ut sibi Principem constituent , *l. 6. tit. 1. p. 2.* ubi Greg. Lop. *gloss. 3.* Molin. *de just. & jur. tract. 5. disp. 3. num. 2.* Ant. Gom. *in l. 40. Tauri , num. 4.* Parlad. *sup. num. 8.* Tiraq. *de jur. primog. quæst. 17. vers. Nona conclusio , numero 2.* Avend. *de exeq. mand. cap. 1. num. 8.* Mench. *illustr. lib. 1. cap. 22. num. 3.* Bellug. *Specul. Princ. tit. 14. S. Veniamus , num. 6.* Cur. Philip. *sup. num. 28.* Bobad. *lib. 1. cap. 2. num. 26. & lib. 3. cap. 8. num. 140.* Peregrin. *de jur. fisc. lib. 1. titul. 2. num. 68.* Idem eveniret ,

si duo consanguinei ejusdem gradus ad successi-
onem regni concurrent. Greg. Lop. in l. 2.
gloss. 16. ad fin. titul. 15. p. 2. Tiraquel. ubi
proximè, vel si gemini nascantur successores,
nec quis prior editus, discerni possit. Tiraq.
quest. 17. in fine, ubi alii. Scribit Barb. in
collect. ad cap. Vergentis, num. 9. de heret. post
Azor. institut. moral. part. 1. lib. 8. cap. 12.
num. 17. Quod si Pontifex Regem propter
hæresim regno privaret, nec exiit Catholicus
successor, poterit subrogare quem elegerit.
Hoc tamen satis dubium apparet ex iis, quæ
idem Barbosa perpendit, ac docet in simili de
Jur. Ecclesiast. lib. 1. cap. 1. num. 76.

Ad Num. 4.

15 Episcopo decedente, ejus Vicarii Generalis
jurisdictio prorsus explicat, etiam quoad cau-
sas, de quibus cognoscere inceperat. Solorzan.
de jur. Indiar. tom. 2. lib. 3. cap. 8. num. 6.
Molin. sup. disp. 10. num. 2. 3. Bobad. lib. 1.
cap. 2. num. 23. & lib. 3. cap. 8. num. 143.
Barbosa pluribus laudatis, de potestat. Episc.
rom. 2. alleg. 54. num. 151. Simili modo per
excommunicationem Prælati, cap. 1. de offic.
Vicar. in 6. ubi Barbosa, ac de Jur. Eccles. lib. 1.
cap. 15. num. 44. necnon si incidat in captivi-
tatem Barbosa d. allegat. 54. num. 154. Su-
stineri tamen gesta per Vicarium ignarum obi-
tus Episcopi, cum aliis tenet Barbosa ubi proxi-
mè. Aliud evenit in Vicario foraneo, vel alio
delegato Episcopi; nam quoad cœpta ne-
gotia jurisdictio persistit. Molin. disput. 11.
num. 2.

16 Quod Vicarios seu Locumtenentes corre-
ctorum, idem de jure dicendum sentiunt Molin.
sup. disp. 13. num. 4. Bobad. videndus d. cap. 8.
ex num. 141. ubi plures, Paz in Prax. tom. 1.
part. 1. temp. 1. num. 9. Cur. Philip. part. 1.
§. 4. in fine, qui tamen testantur, in Hispaniis
usu obtinuisse contrarium, scilicet ut Locum-
tenens Prætoris, aliique ab eo creati Officiales,
etiam post ipsius obitum in justitiæ administra-
tione persistant, donec jussu regio aliud di-
sponatur. Lex quæ hic adducitur, est in
nova Recopilatione 7. titul. 5. lib. 3. Con-
sule Molinam distinguentem inter civitatem cui
inest jurisdictio, vel ea carentem, de primog.
lib. 1. cap. 25. ex num. 7. quæ distinctio in Hi-
spaniis nequit procedere; nam populis jurisdi-
ctio nulla est, ut asseruimus sup. num. 12. ni-
si præscriptione aliquis populus eam quæserit.
Flores Diaz variar. lib. 1. quest. 8. §. 1.
num. 36.

17 Magistratus verò, quos Domini inferiores
suis oppidis præficiunt, illorum morte juris-
dictione privantur, quam tamen exercere po-
terunt interim dum successor alium subrogave-
rit, de quo Molin. ubi proximè, d. cap. 25.
à princ. qui nuper tradita utitur distinctione.
Antunn. de donat. Reg. part. 3. cap. 44. num.
43. Molin. de justit. & jur. tract. 5. disp. 12.
ex num. 3. qui num. 5. rectè rem sub distin-
ctione declarat; nam si possessor majoratus
ministros constituat ad tempus consuetudine
præscriptum, mors ejus non nocet electis;
secus si ad libitum constituentis crearentur, vel
ultra consuetum tempus.

Ibi: *Illud verò libenter adjiciam.*

De Prætorum, origine officio, nomine, 18
ac dignitate, videndus Bobad. lib. 1. c. 2. à
princ. Molin. d. tract. 5. disp. 13. Solorzan.
de jur. Indiar. tom. 2. lib. 4. cap. 2. ubi de
correctoribus Indiarum.

Verf. *Secundò erit prænotandum.*

In Castellæ ditione populi ex Regis per- 19
missu, ac consuetudine quondam Magistratus
municipales seligebant, vulgò *Alcaldes ordina-
rios*, qui à Rege confirmati ordinariam juris-
dictionem nancisebatur, à quibus civitatis,
ac oppida regebantur, nomine ac jurisdictio-
ne Correctorum modum introducta: dein-
ceps, Rebuspublicis postulantis, Correctores
à Rege mitti cœperunt: adhuc tamen non-
nullis in civitatibus, & Corrector, & electi
Judices per decurionum collegium administra-
tioni justitiæ incumbunt. Videas legem 3.
titul. 5. legem 1. titul. 9. lib. 3. Recop. Bobad.
d. cap. 2. num. 11. 26. & lib. 2. cap. 16.
num. 71. Molin. d. disp. 15. in princ. Azeved.
in d. l. 3. Recop. num. 6. Solorz. d. lib. 4.
cap. 1. Non tamen omnibus populis eos Ma-
gistratus eligere licet, sed generaliter conce-
sum habetur cunctis oppidis, quæ ex triginta
saltem vicinis consent, ut duos judices
annales constituent, qui ordinaria jurisdictio-
ne de criminibus in loco campestri perpetra-
tis cognoscant, de la hermandad *Alcaldes*
nuncupatos, l. 1. titul. 13. lib. 8. Recop.
Solorz. in Polit. lib. 5. cap. 1. Bobad. d. lib. 1.
cap. 2. num. 30. Cur. Philip. part. 1. §. 2. n. 11.
& obiter præmissimus num. 12.

Ad Num. 5.

Adde legem 1. & per rot. tit. 5. lib. 3. 20
Recop. Bobad. & Molin. ubi proximè, Azeved.
in d. l. 1. num. 9. Avil. in capit. Prætor. &
nuperrimè tradita numero proximo.

Ibi: *Hi verò Rectores à Rege.*

Stipendia Rectorum, qui per Regem mit- 21
tuntur civitatibus, solvi jubentur ex bonis
communitatis, quibus deficientibus per col-
lectam cives ad contributionem adstringuntur,
l. 5. titul. 5. lib. 3. Recop. ubi Azeved. obser-
vat Nobiles non contribuere. Bobad. lib. 5.
cap. 4. num. 9. Aviles in cap. 1. Prætor. verb.
Salario, num. 2. Gregor. Lop. in l. 2. gloss. 1.
in fin. tit. 4. p. 3. Molin. d. disp. 13. num. 1.
Oros. de offic. Fiscal. gloss. 37. num. 1. Flor.
Diaz mox laudandus, ibi ex num. 13. Quæ
constitutio in novo Indiarum orbe recepta non
est. Solorzan. d. Indiar. jur. tom. 2. lib. 4.
cap. 2. num. 15. Quid in oppidis inferiorum
dominorum fervetur, tradit Molin. disp. 12.
num. 2.

Ibi: *Alioqui ubi Rex primam.*

Magistratibus stipendia debentur jure 22
communi ex ærario Principis qui eos con-
stituit, nisi consuetudine, reddituum tenuitate
vel alia rationabili causa hoc onus in popu-
los transferatur. Gregor. Lop. Molin. Alvar.
ubi

ubi proximè, Mastr. lib. 1. cap. 2. ex num. 17. Flor. Diaz *variar.* lib. 1. q. 8. num. 10. Antunn. *sup. part.* 2. lib. 1. cap. 12. ex num. 45. Escal. *Cazophylac. Reg. part.* 2. lib. 1. cap. 12. in princ. Idem de inferioribus Dominis scripsit post alios Mastr. num. 30.

- 23 Licet Rex præponere Rectores populis teneantur propriis expensis, non tamen opus erit ad libitum subditorum huic muneri satisfieri, ideò cum in Hispania quondam provisum foret Rebuspublicis de justitiæ administratione per judices ordinarios, qui eligi consueverant, prout asseritur *sup. num.* 19. non erat cogendus Rex, postulantibus populis, Prætores concedere cum di pendio regii Ararii, sed postulantium expensis, ut cavetur in l. 5. tit. 5. lib. 3. *Recop.* & observat Molin. & Mastr. ubi proximè

Ibi: *Duo tamen sunt in hac.*

- 24 Hodie mittuntur non petiti Correctores ad civitates, & villas, ex quarum bonis salaria percipiunt, quod ex consuetudine consensu tacito populorum comprobata sustinetur. Adde Bobadill. in *calce sue Politicæ*, ubi cunctos recenset, salaria correctorum, & unde salvantur ostendit.

Verf. *In his verò civitatibus.*

- 25 Rex intra limina sui domini omnium jurisdictionum absolutus est Dominus, quas pro arbitrio valet tollere, restringere, ac ampliare, ut cum plurimis docuit Salg. de *retent. Bullar. p.* 1. c. 14. ex num. 2. & adnotatur *sup. c.* 1. num. 159. ideò Correctores civitatibus etiam non petentibus præficit, licet municipales Magistratus eligendi facultate potiantur. Non sic Magnates, alique vassallorum Domini, nisi ex oppidorum voluntate, seu petitione, præscriptione, vel alio titulo. Bobad. lib. 2. cap. 16. num. 70. Larrea *alleg. fisc.* 70. num. 2. Azeved. in l. 1. num. 2. tit. 5. lib. 3. *Recop.* Antunn. de *donat. reg. part.* 3. cap. 44. num. 28. Molin. *disp.* 12. num. 1. 2. Sed si Princeps subdito concesserit villam, ad quam Rectorem mittere solebat, eodem jure uti donatarius non prohibebitur, nec deterior fiet populi conditio: de quo cogita.

Ad Num. 6.

- 26 Obtinens à Principe jurisdictionem etiam cum mero ac mixto imperio, de causis appellationis, nisi concedatur expressim, nequit cognoscere. Est de jure prior ac frequentior sententia. Mastrill. de *Magistrat. lib.* 4. cap. 16. num. 77. Cancr. *variar. lib.* 3. cap. 13. à num. 244. Molin. *d. disp.* 12. num. 2. *versic.* In *quibusdam*, ad fin. Bobad. lib. 2. cap. 16. num. 76. ubi plures Azeved. in l. 1. num. 40. tit. 1. lib. 4. *Recop.* Mart. de *jurisd. part.* 4. cas. 198. num. 2. Sed apud nos Domini inferiores per appellationem à sententiis suorum judicum adiri possunt ex constitutione quadam Joannis II. Guadalaxaræ edita, cujus statim mentio fiet, ejus contextu expresso. Greg. Lop. in l. 18. *gloss.* 2. tit. 23. p. 3. ubi quod in praxi servatur. Pichard. in *manud. ad prax. part.* 4. §. 8. num. 8. Avend. de *exeq. mand. cap.* 5. num. 2. *vers.* Et licet, Bobad. *d. cap.* 16. ex num. 77.

Contrarium, non obfistente præfata lege, tenent. Azeved. *sup. num.* 42. Molin. *d. vers.* In *quibusdam*, ad fin. Cur. Philip. *part.* 5. §. 1. num. 9. Aviles, etsi nil decidat, videndus in cap. 38. *Prætor. verb. Ante nos*, num. 3. qui in fine refert Palat. Rub. distinguentem inter Prætorem Dominorum generalem, ac particularem, instar Vicarii Episcopi. Cancr. *variar. part.* 3. cap. 13. num. 249.

Ibi: *Et probatur, quia cum idem sit Tribunal.*

Hac paritate utuntur arguentes Azeved. Bobad. Avil. & alii.

Verf. *Secunda conclusio.*

A Magistratibus municipalibus, seu *Alcaldes ordinarios*, à populo electis, & à Domino oppidi confirmatis, ad ipsum provocatur. Ita sentiunt omnes nuper laudati, ut Molin. Bobad. Avil. Azeved. Cur. Phil. Hos judices ordinarios dum Domini confirmant, eis propriam jurisdictionem conferunt. Molin. de *just. & jur. tract.* 5. *disp.* 12. num. 2. *vers.* In *quibusdam*. Imò ipsos eligere videntur, n. m. electionis actus confirmanti tribuitur. *Gloss. verb. Autoritate nostra*, in cap. *Apostolica*, de *prob.* in 6. ubi Barbosa *collect.* num. 3. Larrea Granat. *decis.* 41. num. 15. Fontanel. de *fact. nuptial. claus.* 4. *gloss.* 10. *part.* 1. num. 137. Antunn. de *donat. Reg. part.* 3. cap. 44. num. 30.

Ibi: *Quod non sit omninò idem Tribunal.*

Etsi eadem sit jurisdictio, non est tamen idem tribunal, superius namque habetur respectu ordinarium judicum, quapropter ad dominum oppidi provocatur, ut de Episcopi Vicario foraneo scripsit Pichard. *d. part.* 4. *prac.* 8. num. 2. Unde Domini nequeunt avocare causas pendentes coram judicibus hujusmodi in populis domini sui. Avend. de *exeq. mand. cap.* 5. num. 12. Illud etiam idem observat cap. 6. num. 2. quod licet Domini inferiores possunt de appellatione cognoscere, non tamen de nullitate sententiæ principaliter propofita.

Ad Num. 7.

Hanc legem de Guadalaxara præter relatos *sup. num.* 25. memorant Montalv. in *Repertor. leg. regn. verb. Appellari potest.* Bonifac. de *peregrina verb. appell. quest.* 5. *gloss.* *Omissis mediis*, *part.* 1. Palac. Rub. de *jure & obtent. regn. Navar. part.* 2. §. 4. cujus seriem integram expendit Aviles ubi proximè. Verba autem; quæ faciunt ad rem, sunt hæc: *Ordenamos y mandamos que quando los vezinos y moradores de los lugares de los Sennorios se sintieren por agraviados de alguna sentencia que dieren el Alcalde, ò Alcaldes (en que el derecho otorga apelacion) que apelen para ante su Sennor, ò para ante el su Lugarteniente, que oviere de oir sus apelaciones.* Quæ constitutio condita apparet die vigesima secunda Aprilis, anno 1390. & à successoribus Regibus exequi iusta, teste Avilesio ubi *suprà*: sed à nova Regiarum legum compilatione rejectum esse constat.

Verf.

Verf. *Tertia conclusio.*

29 Eisdem mediis, quibus jurisdictionem quaeri quoad primam causarum cognitionem asseruimus *sup. cap. 1. num. 148.* poterit quoad secundam instantiam comparari, neminique dubium videtur, quin Princeps valeat istam tribuere facultatem, suprema semper sibi reservata potestate. *Avend. sup. cap. 5. num. 2. vers. Et licet.* Imò ex generalitate & amplitudine verborum privilegii translata aestimabitur jurisdictio quoad appellationes, veluti si asseratur, quod donatarius valeat causas libere definire. *Mastril. d. cap. 16. num. 80.*

Verf. *Quarta conclusio.*

30 Domini vassallorum, quibus jus est cognoscendi de appellationis causis, possunt per suos Vicarios ad id deputatos illud munus exercere, & ab his non ad ipsos Dominos, sed ad Regem provocatur. Ita cavetur praefata lege de Guadalaxara, ibi: *Y si de la sentencia del Sennor ò del su Alcade ò Alcades se fintiesen agraviados, que puedan apelar para ante nos, ò para ante nuestros Alcaldes.* *Greg. Lop. in l. 18. gloss. 2. tit. 23. p. 3. Avil. sup. verb. Ante nos. Mastril. d. cap. 16. num. 75. Guttier. Practic. lib. 1. quaest. 42. in fin. Avend. d. cap. 6. num. 3. vers. Item in casibus. Bobad. lib. 2. cap. 16. num. 77. Azeved. in l. 1. num. 40. tit. 1. lib. 4. Recop. Cancer. var. part. 3. cap. 13. num. 244.*

Ad Num. 8.

31 Haec apud nos nequaquam observari, testis est *Bobadil. d. cap. 16. num. 79.* sed causae specialiter per Dominos inferiores commissae, per appellationem devolvuntur ad ipsos. Vide *sup. num. 25. in fin. & Cancer. variar. p. 3. cap. 13. num. 249.*

Ibi: *A delegato appellandum esse ad delegantem.*

32 Haec juxta distinctionem capituli *Super questionum 27. S. Porro, de offic. deleg.* an scilicet delegans quid sibi reservaverit, saltem exequutionem, *cap. Si delegatus 7. eod. in 6.* necne, quam observant *Gregor. Lop. in l. 21. gloss. 1. tit. 23. p. 3. Molin. de just. & jur. tract. 5. disp. 21. num. 5. 6. Barbosa in collect. ad d. cap. Super questionum, num. 7. & late in d. cap. Si delegatus, à num. 6. Scacc. de appellat. quaest. 8. num. 32. Tusch. lit. A, concl. 352. num. 40.* quam canonicam decisionem (solido nixam fundamento, de quo *Barbos. in d. cap. Si delegatus. Tondut aliud agens de prevent. judic. part. 2. cap. 3. num. 4. & 5.*) etiam de jure communi servandam esse asserunt praefati, & communiter docent Interpretes, teste *Barbosa in d. cap. Si delegatus, num. 11.* Idem de jure nostro Regio tenet *Gregor. Lop. ubi proxime, non obstante dicta lege 21. Partitae, quae contra decidere videtur. Et haec procedunt in delegato subdelegante.*

Ibi: *Huic rationi accedit elegans.*

De Vicariorum differentia videndu *Barbosa 33 de potest. Episc. part. 3. allegat. 54. ex num. 18. & de jur. Eccles. lib. 1. cap. 15. num. 3. Molin. sup. d. tract. 5. disp. 10. Tusch. lit. V, concl. 183. & concl. 186.* Generalis ordinaria jurisdictione fungitur, idemque tribunal cum suo Episcopo censetur obtinere; ideo non appellatur à Vicario hoc ad Episcopum. Foraneus delegatus habetur, diverso inferiorique tribunali sedet; unde ab eo ad Episcopum jure appellatio procedit. *Tusch. ubi proxime, Molin. num. 1. & 4.* ubi quod consuetudo non valeret, ut à Generali Vicario ad Episcopum provocaretur. *Paz in prax. tom. 2. pralud. 3. num. 5. Pichard. manuduct. part. 4. prac. 8. num. 2. Cancer. d. cap. 13. num. 248. & 253.* *Barbosa pluribus cumulatis, in collect. ad cap. 2. ex num. 8. de consuetud. & regulariter à delegato Episcopi ad eundem, non ad Metropolitanum appellatur, ut ex multis docet Barbosa de jure Ecclesiast. lib. 1. cap. 7. numero 69. & est regulare. Parlad. differ. 129. numero 14.*

Ibi: *Quem ob rem Joan. Lupus.*

Cujus sententiae meminimus *sup. num. 25.*

Ibi: *Tertio adversus,*

Contra Baldum tenet *Cujac. lib. 1. quaest. Papin. in l. 5. ff. de offic. Proconsul. quem consulas. Vide infra num. 37.*

Verf. *His tamen utcunque.*

Fraudis ob suspicionem (quae nunquam 34 praesumitur) non est jus suum cuique aufeendum: verumtamen si constaret, quod Dominus aliquis vassallorum datâ operâ causas delegaret, ut ad se provocaretur in praedictum regiae jurisdictionis, tunc quidem ad ipsum nequiret appellari. Sic observatur in Episcopo delegante ad illudendam Metropolitanam jurisdictionem; nam à delegato ad hunc appellabitur, omisso suffraganeo delegante. *Marc. Anton. Genuens. in Pract. Archiep. Neap. cap. 70. num. 7. vers. Limita secundo. Barbosa d. cap. 7. num. 69.*

Verf. *Sed & Carolus.*

Jure Caesareo non appellari à delegato ad 35 delegantem, docent etiam *Cujac. lib. 1. quaest. Papin. in l. 5. de offic. Proconsul. Fachin. controvers. lib. 1. cap. 78. Pichard. in manuduct. part. 4. prac. 8. num. 3.* quod videtur accipiendum ac limitandum ex praemissis *sup. num. 32.* Aliud sentiunt de iudicibus datis, à quibus ad dantes provocatur, *l. 1. S. 1. & seq. quis & à quo appell. l. Imperatores 21. de appell.*

Ibi: *Nam si Praeses Provinciae.*

Indistinctè nostrates docent, à Correctorum 36 Locumtenentibus ad illos provocare non licere. *Azeved. in l. 10. tit. 5. lib. 3. Recop. Cur. Philip. part. 5. S. 1. num. 9. & alii plures apud Bobad. lib. 1. cap. 12. num. 37.* ubi limitat in appellatione ab interloquutoriis.

Verf. *Quod verò ex Baldo.*

- 37 A Vicario non esse appellandum ad illum, cujus vicem gerit, tenet Cujac. *lib. 1. question. Papin. in l. 5. ad med. de offic. Procons. & lib. 19. respons. ad l. 23. de appellat.*

Ibi: *Quamobrem fortassis.*

Merito D. Covar. hæsitat, tum propter contrariam praxim, de qua Bobadilla testatur: tum propter objecta juris principia. Ubique quod consuetudo, optima legum interpretes introduxerit, servari oportebit.

Ad Num. 7.

- 38 Jure nostro Regio licet appellare, omisso inferiori Domino, vel Magistratu, ad quem immediatè causa appellationis spectat, ad Regem, seu Suprema Prætoriam, *l. 18. tit. 23. p. 3.* ubi Greg. Lop. *gloss. 2. l. 1. tit. 1. l. 14. tit. 18. lib. 4. Recop.* & utrobique Azeved. *Avil. in c. Prætor. 38. verb. Ante nos, num. 1.* Bobad. *Polit. lib. 2. cap. 16. num. 80.* Guttier. *pract. lib. 1. cap. 42.* Pichard. *suprà part. 4. præc. 8. num. 8.* Hermos. *in l. 9. gloss. 11. num. 64. tit. 4. p. 5.* Paz *in Praxi, tom. 1. part. 6. præm. num. 43.* Villalob. *antin. Jur. lit. A, num. 62.* Cur. Philip. *part. 5. §. 1. num. 8.* quod limitandum videtur in appellatione à subdelegato, cui delegatus Principis causam commisit, reservata jurisdictionis parte, ad quem necessariò provocari debet, *cap. Si delegatus 7. de offic. delegati, in 6.* ubi Barbosa *in collect. num. 12.* Molin. *sup. disp. 21. num. 6.* Paz *tom. 2. part. 5. cap. unic. num. 4.* Alia limitatio habetur *in l. 4. tit. 24. p. 2.* cujus meminit Gregor. Lop. *in d. l. 18. gloss. 2. in fin. & Azev. in l. 1. num. 22, tit. 1. lib. 4. Recop.*

Ibi: *Idem enim ex Jure Pontificio.*

- 39 Similiter Pontificiis sanctionibus ad Sedem Apostolicam, omisso medio, appellatio permittitur, *cap. Si duobus 7. de appell. cap. ad Romanam 8. 2. quæst. 6. l. 5. tit. 5. p. 1.* Scaccia *de appellat. quæst. 7. num. 46.* Cujac. *in d. cap. Si duobus.* Azeved. *in l. 1. num. 21. tit. 1. lib. 4. Recop.* Narbon. *de appellat. à Vicario ad Episc. part. 2. fund. 1. num. 25.* Marant. *de ordin. judiciar. part. 6. cap. 7. de appellat. num. 369.* Solorz. *de jure Indiar. tom. 2. lib. 3. cap. 9. num. 15.* & alii plurimi apud Barbof. *in collect. ad cap. Dilecti 66. num. 3. de appellat. & in cap. Quia circa, num. 25. de privileg. quem vide in d. cap. Si duobus, num. 2.* Limitatur in sententia subdelegati, cui Papæ delegatus non in totum causam mandavit; nam ab illo est necessariò provocandum ad delegantem, *d. cap. Si delegatus.* ubi Barbosa *num. 12.* Scacc. *ubi proximè, num. 63. 64.* ubi ratio. Secundò limitatur in novo Indiarum orbe, quia non licet ad Sedem Apostolicam provocare; sed in hujusmodi regionibus causæ Ecclesiasticæ jubentur terminari ex Bulla Gregorii XIII. quam refert Solorz. *sup. num. 12.*
- 40 Jure autem Cæsareo Imperiale Auditorium per appellationem, omisso medio, adire non permittitur, *l. Imperatores 21. de appellation.*

Cujac. Pichard. ac Villalob. *ubi proximè.* Tusch. *lit. A, concl. 352. num. 50. & concl. seq. in fin.* Barbofa *in collect. ad d. cap. Quia circa, num. 24.* Scacc. *d. quæst. 7. num. 30.* Greg. Lop. *in l. 18. gloss. 2. tit. 23. p. 3.*

Ibi: *Jure tamen Pontificio.*

Ad legatum de latere poterit appellari, *41* omisso medio. Tusch. *d. concl. 352. num. 57.* Pichard. *de manu duct. 4. præc. 8. num. 8.* Cur. Philip. *sup. §. 1. num. 3.* Paz *tom. 2. part. 5. cap. unic. num. 4.* Scacc. *d. quæst. 7. num. 103.* ubi aliæ limitationes ad resolutionem traditam *sup. num. 38.* Imò si appellatio ad Pontificem interponetur in partibus à sententia Legati, hic de justitia propria sententiæ cognoscet. Salgad. *de Reg. protect. part. 2. cap. 13. num. 234.* Scacc. *sup. quæst. 17. limit. 2. num. 66.*

Ibi: *Quin & omisso medio.*

Appellatio, omisso medio, quoties per- *42* missa non est, nullius momenti habetur, ita ut judex mediatus, ad quem pars provocavit, etiam altera non opponente, procedere non valeat. Sic sentit Pichard. *d. præc. 8. num. 7.* ratio est, quia in secunda instantia non datur prorogationi locus. Avend. *de exeq. mand. cap. 6. num. 1.* Carleval. *cum plurimis de judic. lib. 1. tit. 3. disp. 7. sect. 5. num. 1224.* Contrarium tamen tenent Gregor. Lop. *in l. 18. gloss. 1. tit. 23. p. 3.* Barbofa *in cap. Dilecti 66. in fin. de appellat.* Tusch. *lit. A, conclus. 352. num. 56.* Petr. Barbofa *in l. 1. art. 1. num. 166. ff. de judiciis.* Carleval. *sup. num. 1227.* de quo Scacc. *d. quæst. 7. num. 17. 26. & 105.* ubi distinguit, ut Jure Canonico sustineatur appellatio, non Civili. Narbon. *sup. p. 1. num. 166.*

Quomocunque judex à quo tenetur ap- *43* pellationi, omisso medio deferre, & judex ad quem remittere causam ad tribunal immediatum, nisi ex partis appellatæ procedere valeat assensu. Azeved. *in l. 7. num. 40. tit. 18. lib. 4. Recop.* Pichard. *d. præc. 4. num. 7.* Cur. Philip. *suprà.* Idem juris erit si appelletur ad judicem parem illi, qui sententiam tulit, *l. 18. tit. 23. p. 3.* ubi Greg. Lop. *gloss. 3.* Villalob. *antin. Jur. lit. A, num. 63.* qui de jure communi inutilem prorsus hujusmodi appellationem advertunt: consentit Scacc. *de appellat. quæst. 2. num. 9. & 13.*

Ad Num. 10.

Curia verbum multifariam usurpatur, ut *44* videre est apud Alex. ab Alex. *dier. gen. cap. 16.* ubi Tiraq. Briffon. *de verb. signif. Gonzal. ad reg. 8. Cancell. gloss. 13. §. 1. à princ.* Petr. Surd. *conf. 311. num. 31.* Antunn. *de donat. Reg. part. 2. lib. 1. cap. 24. num. 1. cum seqq.* Boër. *tract. magn. conf. addit. 2. à num. 167.* Petr. Barbofa *in l. 1. §. Legatis, num. 40. de judic.* Camil. Borrel. *in addit. ad Bellug. in specul. Princ. rubric. 1. verb. Curia.* Nomine Curiae comprehenduntur leucæ quinque in circuitu quæ ad ipsam spectant. Greg. Lop. *in l. 27. gloss. 1. tit. 9. p. 2.* Montaigne *de Parlam. p. 1. num. 5.*

Ibi:

Ibi: *Sic denique quod Innocentius.*

Confule Gonzal. ubi proximè. Mar. Alter. de censur. tom. 1. disp. 9. lib. 5. cap. 3. Petr. Barbosa. sup. num. 37. Garc. de Benef. part. 5. cap. 1. à num. 387. & alios apud Barbosa. in collect. ad cap. 2. num. 17. de præbend. in 6.

Ibi: *Olim autem.*

De his Variar. lib. 4. cap. 1. videnda quæ scripsimus.

Verf. *Ceterum Castellæ Rex.*

45 De institutione, ac distinctione Prætoriorum hujusmodi Supremorum, Senatorum numero, causisque de quibus cognoscere possint, extat titulus 4. lib. 2. Recop. ac in l. 2. Curia nuncupantur, de quibus plures apud Solorz. de jur. Indiar. lib. 4. cap. 3. num. 5. Paz in praxi, tempor. 1. ex num. 17. Monter. pract. tract. 5. in princ. Parlad. differ. 10.

Ibi: *Quibusdam negotiis exceptis.*

46 Multa recenset Solorz. supra ex num. 17. observans ampliolem jurisdictionem concessam ob nimiam distantiam Cancellariis novi India-rum orbis, quàm Castellæ summis Prætoriiis. Alia negotia disces ex l. 2. l. 23. tit. 4. l. 22. l. 81. l. 83. tit. 5. lib. 2. Recop. & ex additis ad d. tit. 5. Adde Alfar. de offic. Fisc. gloss. 24.

Verf. *Sed hæc Auditoria.*

47 Suprema Castellæ Prætoria Cancellariæ vocitantur; nam litteræ quæ per illa expediuntur, sigillo signantur regali à ministro ad id deputato, qui Cancellarius dicitur à cancellando, seu sciendo quæ perperam confecta repererit, l. 6. tit. 15. p. 3. l. 5. cum sequent. tit. 15. lib. 2. Recop. In Castellâ magnus est Cancellarius Toletanus Præsul. De Cancellarii dignitate agit Greg. Lop. in l. 4. tit. 9. p. 2. Joan. Montaigne tract. de auctor. Magni Conc. num. 5. & 6. Chaffan. in catalog. glor. mund. part. 7. consid. 7. Menoch. de arbitrar. cas. 68. num. 7. 11. 19. Did. Per. in l. 1. tit. 4. lib. 2. Ord. Azor. Institut. moral. part. 2. lib. 8. cap. 36. quæst. 1. in fin. Avend. in Diction. verb. Canciller. Matienz. Dialogi Relator. part. 1. cap. 4. ex num. 5.

- 4 Conventus in Curia usque ad causæ definitionem causam prosequi compellitur.
- 5 Roma quondam patria communis dicta, & quare.
- 6 Reus num possit accusari apud Curiam pro crimine alibi patrato, & num. 7.
- 8 Ex legatione, & aliis causis necessariis in Curia residentes nequeunt ut in foro communi conveniri.
- 9 Idem erit, si ex causa justa, & probabili quis ad Curiam accesserit.
- 10 Legati gaudent jure revocandi domum etiam adversus personas privilegiatas, quanquam per sordes munus legationis obtinuerint.
- 11 Legatis præ ceteris similiter privilegiatis, quæ specialiter concedantur.
- 12 Habens privilegium revocandi domum, dum est in Curia, poterit in proprio conveniri domicilio: sed si laesus probetur, restitutione jurabitur.
- 13 Lex 4. tit. 3. p. 3. conciliatur cum lege 2. S. Omnes, de judic.
- 14 Hujusmodi privilegiati, præter Legatum, in Curia ad iudicium vocari possunt ex contractibus extra provinciam sui domicilii celebratis, nisi ut viatores contraxerint.
- 15 Legatus convenitur Romæ, si in Italia sub tempus legationis se obligaverit.
- 16 Legatus, & similes in Curia respondere tenentur pro obligationibus contractis tempore residentia necessaria.
- 17 Qui forum sortitur in loco contractus, ibi comparere in iudicio compellitur, etsi illuc ex causa necessaria pervenerit.
- 18 Legati, & alii pariter privilegiati, si convenierint quemquam in iudicio, reconventioni subjacebunt: & utrum ex hoc quilibet in eos agenti respondere cogantur.
- 19 Limitatur.
- 20 Legati dum munere suo funguntur in Curia, nec propria negotia gerere possunt, nec litigare, nisi de Principis facultate.
- 21 Legati, ac ceteris privilegiati post finitam legationem, vel causam necessariam residentiam, in Curia poterunt conveniri.
- 22 Non tenentur juramentum in iudicio delatum suscipere, nec jurare.

Si causa sit tempore peritura, compelluntur litem contestari: imò si ex suspensione iudicii jus actoris deterius fiat, usque ad definitivam in causa prosequi debent.

CAPUT V.

SUMMARIUM.

- 1 Curia Principis omnibus subditis forus est communis, ut quisque ibi repertus possit conveniri.
 - 2 Roma hodie cunctis Ecclesiasticis forus communis est, ac laicis qui in temporalibus Sedi Apostolicæ sunt subjecti.
 - 3 Locus ubi Prætorium Regium existit, est forus communis.
- In Rebuspublicis liberis forus est communis ubi residet supremum gubernium, ibid.
D. de Faria Covar. Enucl.

CURIA Principis superiorem non recognoscentis, est forus omnibus subjectis communis, ut in ea quisque repertus possit conveniri, l. Necnon 28. S. Si cum, ex quib. caus. major. l. 11. in fin. tit. 7. lib. 6. Recop. ubi Azeved. Petr. Barbosa in l. 2. S. Legatis, num. 44. de judic. Anton. Fab. in ration. ad eundem text. Cujac. ad lib. 1. Digest. Salv. Julian. in l. Si legationis, de judic. & in cap. fin. de foro compet. Ant. de Mattheis tract. de pro-rogat. num. 48. Duaren. ad tit. de judic. ubi de foro compet. Parlad. different. 10. num. 15. Alciat. disjunction. lib. 2. cap. 21. Cur. Philip. part. 3. S. 5. ad fin.

- 2 De Curia Romana agentes laudat plures August. Barbosa *in collect. ad cap. fin. num. 1. de for. compet.* quibus addendi Petr. Barbosa, & Ant. de Matth. *ubi proximè.* Sed hodie Roma non est forus communis, nisi Ecclesiasticis, ac laicis qui subjiuntur Ecclesiæ in temporalibus. Scacc. *de judic. lib. 1. cap. 16. num. 24.* Petr. Barbosa *num. 32. & 41.* cui assentitur Aug. Barb. *ubi nuper,* qui ex illo capite conclusionem ad clericos coarctatam deducit, tametsi Cujac. *in dict. cap. fin.* docuerit, Romæ Christianum quemlibet jure conveniri.
- 3 Curia autem intelligitur, nedum ubi Pontifex, aut Princeps solium constituit, & habitationem, sed etiam locus in quo supremum residet Prætorium, seu Cancellaria, velut Pintiana, ac Granatensis in Hispania, & quæ in novo Indiarum orbe consistunt. Petr. Barbosa *num. 39. 40.* Ant. de Matth. & Cur. Philip. *ubi proximè.* Idem juris servabitur in Rebus publicis liberis, ut Venetiis & Genuæ. Petr. Barbosa *num. 44.* Imò si quis intra quinque leucas, quæ Curia districtu & nomine comprehenduntur, ut prænotatur capite præcedenti, *num. 44.* reperiatur, ut illa poterit conveniri.
- 4 Cavendum est ab Ant. Fab. *in d. §. Si cum,* qui licet subdubius tradit, in Curia conventum non teneri, nisi ad litis contestationem, remissa in domicilium causæ disceptatione: quod & juri, & Interpretum omnium sententiæ opponitur apertissimè, nec aliud ex textu *in d. §. Si cum,* potest inferri, perpensa, de qua loquitur, specie.

Ibi: *Quibus adjiciendum.*

- 5 Roma duplex distinguitur, anterior, & posterior, quæ Constantinopolis: illa de qua nobis sermo, pluribus egregiis nominibus insignitur, quæ congerit Glossa *verb. Anterior, in authent. ut Eccles. Romana cent. annor. &c.* Dicitur communis patria *in l. Roma 33. ad municipal. l. 21. de Prætor. & Quæst. C. Thodos.* Quapropter communis forus habetur, *l. 4. tit. 3. p. 3.* & quilibet in illa existens conventus judicium subterfugere vetatur, *l. Necnon 28. §. Si cum, ex quib. caus. major.* Ant. Fab. *in ration. ad d. l. 2. §. Legatis, §. Omnes, de judic. & in d. §. Si cum,* Glossa *in d. l. Roma,* Cujac. *in cap. fin. de for. compet. & in l. 2. §. Legatis, de judic.* Duaren. & alii laudati *sup. num. 1.* Petr. Barbosa *num. 10.* sua enim in patria quisque sortitur forum, *l. 32. tit. 2. part. 3.* ubi Gregor. Lop. *gloss. 4.* Petr. Barbosa *num. 1.* Anton. de Matth. *sup. num. 27.* Guaz. *de defens. reor. defens. 1. cap. 26. num. 25.* Quæritur cur Roma communis patria dicta sit? Et ea reddi ratio solet, quod ex constitutione Imperatoris Antonini Pii omnes subditi Imperio Romano cives Romani sunt effecti, *l. In orbe Romano 17. de stat. homin. sic Alciat. dict. cap. 21.* Petr. Barbosa *num. 13.* & alii: quæ responsio displicet Vasconcel. *lib. 3. diversor. cap. 16. ex num. 1.* nec immeritò, tum quia ejus legis littera aliter habetur in Etruscis Pandectis; teste Alciato, in quibus legitur, *In urbe Roma:* tum etiam quia jus civitatis multifariam assequitur, non nativitate duntaxat, unde non concludit, Civis Romanus est:

Ergo Roma illi patria. Quare aptior fortè ratio videbitur, quod sicut Imperator subditorum omnium parens censebatur, *authent. Nec virum, quod ex dote, &c. §. fin. collat. 8.* ubi Glossa *verb. Dicimus.* Gregor. Lop. *in l. 2. gloss. 3. tit. 19. part. 2.* ita Roma cunctis patria censebatur: quam considerationem ac paritatem æquè in Curia cujusque Principis militare constat, ut patria communis subditis existat.

An in Curia reus accusari possit pro delictis alibi perpetratis, quæstionis est. Negare videtur D. Covar. *hic,* dum expressit, *In civilibus.* Idem apertè tenuit Petr. Barbosa *in dict. l. 2. §. Legatis, num. 46. de judic.* per textum *in l. 15. tit. 1. part. 7.* qua traditur, ubi reus criminis conveniendus, & forus originis, sive patriæ non assignatur; unde infert, ut sicut in vera patria accusatio nequit exerceri, ita nec in Curia:

Oppositum verò perspicuè comprobatur *ex 7 l. 10. tit. 7. lib. 6. Recop.* ubi privilegium tribuitur Procuratoribus per Respublicas missis ad Curiam comitorum causâ, ne civiliter, vel criminaliter vexentur sub muneris tempus pro contractibus, vel delictis antè commissis, pro quibus si aliàs accusari non possent, frustra indulgeretur quod jure communi omnibus concedebatur. Præterea verius est, quod reperlus in patria accusationem evadere nequit pro scelere alibi patrato. D. Covarruv. *infra, cap. 11. num. 6.* Aug. Barb. *in collect. ad l. 1. num. 2. C. ubi de crim. agi oport.* Guazzin. *sup. d. cap. 26. in princ. & num. 25.* qui *dict. defens. 1. cap. 14.* fusè disserit, utrum judex ex officio procedere valeat: ac licet contrà tenuerit, affirmativam tamen magis communem agnoscit. Imò idem Petr. Barb. *in l. Hæres absens, §. Proinde, art. de foro delicti,* docuit judicem originis post cœptum judicium non teneri reum remittere ad locum delicti admissi. Sic adversus Petr. Barbof. tenet Ant. de Matth. *tract. de prorog. num. 48.* etiam in criminalibus Curiam forum esse communem, si delinquens adsit. Ad dictam legem 15. Partit. satisfit asserendo in ea agi de foro absoluto, in quo sive præsens, sive absens reus accusari permittitur: in patria sive origine in absentem criminofum nulla est jurisdictio, sicut nec in civilibus.

Ad Num 1.

Præmissa regula, ut quisque in Curia sui Principis repertus, si civiliter, vel criminaliter conveniatur, respondere, ac litem suscipere debeat, exceptioni subjacet generali, scilicet nisi reus jure revocandi domum se tueatur, id est, privilegio revocandæ cognitionis ad locum domicilii, ut ait Ant. Fab. *in ration. ad l. 2. §. Legatis, de judic.* quod privilegium in primis jure communi tribuitur legationis munere fungentibus, cæterisque omnibus, qui ex causa necessaria in Curia reperiuntur. Exempla necessariæ residentia in præsentibus exhibentur ex Regiis, ac Imperialibus decisionibus, de quibus fusè Petr. Barbosa *in d. §. Legatis, à num. 48.* Greg. Lop. *in l. 4. tit. 3. p. 3.* Duaren. & Ant. de Matth. *ubi proximè, num. 48.* Ant. Fab. *in d. §. Legatis,* Cujac. *in d. §. Legatis, & ad lib. 1. Digestor. Salv. Julian. in l.*

Si legationis, de judic. Marian. Socin. in cap. fin. de for. compet.

Ibi: *Missum autem à municipio.*

Addas Petr. Barbosa *ubi proximè, ex numero 87.*

Ibi: *Competit & hoc jus, ut constat.*

9 Idem privilegium communiter ampliatur ad illos, qui ex causa justa ac probabili Curiam adeunt. Gregor. Lop. & Ant. de Matth. *ubi nuper.* Anton. Fab. *in d. l. Legatis*, à quibus recedit Petr. Barbosa contrarium tuens *ex numero 325.*

10 Legati jure eodem juvantur, etsi per fordes, ac ambitionem munus legationis obtinuerint. Petr. Barbof. *num. 66.* Ant. de Matth. *num. 48. vers. Redeundo.* Idem juris erit, si à persona privilegiata conveniantur in Curia, ut à minore, vidua, vel milite. Ant. de Matth. *num. 48. in princip.* quod videtur temperandum quoad eas personas, quæ adversarios invitos ad Curiam trahere valent in prima instantia, de quibus *infra, cap. proximo*; frustra enim Legati, & similes jus revocandi domum allegarent, qui ad Curiam venire cogentur, domicilio relicto, ob agentium prærogativam. Faciunt tradita per Barbof. *num. 112.* tamen durante legatione à nemine poterunt conveniri, ne à muneris sui expeditione retrahantur.

Ad Num. 2.

11 Quanquam præfatum revocandi domum privilegium cunctis sit commune, qui ex causa necessaria, vel quasi ad Curiam accedunt, Legatis tamen, ne à negotiorum publicorum expeditione distrahantur, præ cæteris indulgetur tum quod conveniantur pro contractibus Romæ initis ante susceptam legationem, *l. 2. §. Omnes, de judic.* tum quod non teneantur cautionem præstare iudicio sistendi, *d. l. 2. §. Sed utrum, Azeved. in l. 10. tit. 7. lib. 6. Recop.* Petr. Barbosa *num. 264.* licet *in d. §. Sed utrum, & in l. 4. tit. 3. p. 3.* generaliter caveatur, ut omnes, quibus est jus revocandi domum, nuda cautione, absque satisfatione iudicio se sistere spondeant. Præcipuam, prioremque resolutionem tenent Petr. Barbof. *num. 49. & 104.* Cujac. *in d. l. Si legationis, & in d. §. Legatis, Azeved. ubi proximè.* Ant. Fab. *in d. l. 2. §. Omnes, vers. Si ibi contraxerint.* Ant. de Matth. *d. tract. de prorogat. num. 49.* Similiter nec pro criminibus in Curia ante legationem patris accusari Legati permittuntur. Petr. Barbosa *num. 105.* Imò si lite jam contestata, legationis munus superveniat, iudicium suspenditur. Idem Barb. *num. 90.* Nec interest utrum lis afferat muneris præjudicium, nam etsi facile expediri valeat, privilegio locus est: idem *num. 58.* Sed si iudex sciens sententiam proferat in Legatum, etiam non allegantem privilegium, illa erit ipso jure nulla: secus si ignoret privilegium litigantis. Barbosa *num. 74.*

Non tamen ex hoc privilegio immunes ¹² sunt Legati, & similes, ne in proprio domicilio, dum in Curia existunt, possint conveniri. Ant. de Matth. *suprà num. 48.* Auxilium verò restitutionis in integrum Legatis, si læsi probentur, non denegabitur, quod absentibus causâ Reipublicæ competit, *l. 1. l. 4. l. Legatis 8. ex quib. caus. major.* Multis de causis privilegium istud denegatur, de quibus latè Ant. de Matth. *sup. à num. 49.* Duaren. *ad tit. de judic. ubi de for. compet.* Petr. Barbosa *ex num. 122.*

Adversus discrimen, de quo *suprà num. 31.* ¹³ obicitur lex *4. tit. 3. p. 3.* quatenus parificat Legatos, ac cæteros similiter privilegiatos, ut omnes conveniri queant in Curia pro contractibus ibi ante susceptum munus celebratis, quod expressim opponitur dictæ legi *2. §. Omnes*, ex quo D. Covar. videtur jus commune corrigi per Regium Partitarum. At ut correctio excludatur, dici posset, ac differentia casus constitui: nam *in dict. §. Omnes*, sermo est de illo, qui cum in Curia existeret privatus, ante legationem commissam ibi contraxit, qui agenti respondere, jam suscepta legatione non cogitur: sed *in d. l. 4.* agitur de eo qui jam Legatus factus, officii exercendi causâ Curiam adivit; hic etenim etiam durante legatione, de jure communi non prohibetur conveniri pro obligationibus ibi contractis, *d. §. Legatis.* Et hoc quidem ex contextu regie constitutionis non obscure percipitur, ibi: *Pero por qualquiera destas maneras sobredichas que viniere à la Corte el demandado, si estando y vendiere, &c.* Ubi exprimitur causam adventus in Curiam fuisse legationem, unde nequivit in ea ante legationem susceptam contrahere; & aliud juris foret si se obligaret in Curia nondum ad legationem constitutus, quod *in d. §. Omnes, Consultus* decedit.

Verf. Sed & omnes.

Obtinentes privilegium revocandi domum, ¹⁴ Legatis exceptis, jure conveniuntur in Curia ante necessariam residentia causam: si extra propriam provinciam contraxerint. Cujac. *in dict. §. Legatis*, Ant. de Matth. *tract. de prorogat. num. 49. vers. Unde capias*, Anton. Fab. *in l. 2. §. Item si extra, de judic.* Petr. Barbosa *in l. 2. §. Legatis, num. 108. eod. tit.* Limitatur si tanquam viator contraxerit, quia non fortitur forum ratione contractus, nec potest extra domicilium conveniri, *l. Heres absens 19. §. Proinde, de judic.* ubi Pet. Barbosa *num. 49.* Greg. Lop. *in l. 32. gloss. 10. tit. 2. part. 3.* Aug. Barbosa *collect. cap. 1. §. Contra-hentes, de for. compet. in 6.* Anton. Fab. *in ration. ad d. §. Proinde*, Ant. de Matth. *ubi proximè*, Carleval. *de judic. disput. 2. q. 4. num. 237.* ubi declarat, si contrahatur cum sciente advenam esse eum, cum quo contrahit, & ille sequatur fidem promittentis; aliàs pro rebus illicò ibi solvendis viator subicitur foro contractus. Vide pro prima, & principali conclusione laudatos quoad limitationem adjectam.

Verf. *Legatus autem,*

- 15 Legatus ex obligationibus intra Italiam contractis sub legationis tempus in Curia Conventus, privilegio revocandi domum minimè juvatur. Petr. Barbosa in *d. S. Legatis*, num. 131. Ant. de Matth. num. 49. Ant. Fab. in *ration. ad l. Cum furiosus*, S. fin. de *judic.* Quod restringitur si ut forensis in Italia contraxerit. Ant. de Matth. ubi proximè. Præterea Legatum de licentia Principis contrahentem, ubique, Romæ, seu in Curia convenire licebit etiam legatione persistente.

Ad Num. 3.

- 16 Legatus, vel alius similiter privilegiatus, si in Curia contrahat sub tempus necessariæ residentiae, etiam ut advena, non valet suo se tueri privilegio, sed ibidem suis creditoribus respondere compelletur. Et quamvis contra sentiant Petr. Barbosa in *l. 2. S. Legatis*, num. 282. cum seqq. Ant. de Matth. tract. de *prorogat.* num. 47. sententia tamen D. Covar. tenenda est, quoniam non alia ratione quicquam in Curia repertus convenitur, nisi quia communis habetur patria: nec quicquam interest, an ut advena contraxerit, necne. Hinc est, ut cum privilegiatus jure revocandi domum non gaudeat, pro obligationibus tempore necessariæ occupationis contractis possit in Curia conveniri, quanquam ibi ratione contractus neutiquam forum sortiatur. Ex quibus apparet quoad rem, de qua nobis sermo est, nihil interesse utrum Legatus, vel alius privilegio simili gaudens contrahat in Curia hoc vel illo modo; nam & in cæteris non privilegiatis, si quis in Curia etiam ut forensis contraxerit, poterit ibidem conveniri, tamen forum propter contractum minimè sortiatur, ut jam supra, num. 14. præmisimus, quia ut communi patria tenetur respondere.

Ibi: Quid ergo si contractus.

- 17 Qui contractus ratione alicubi potest conveniri non excusabitur, nec jure revocandi domum juvabitur, quantumvis ex causa necessaria ad locum accesserit: secus erit dicendum de originis foro; nam si ex necessitate in patriam venerit, ibi ad litigandum per creditores non constringetur. Ratio differentiae in eo constituitur, quod ille forus à principio fuit voluntarius, & necessarius iste. Petr. Barbosa in *d. S. Legatis*, numero 357. & in *l. Heres absens*, S. Proinde, numero 44. de *judic.*

Ibi: Hic equidem libenter.

De his actum supra, num. 16.

Ad Num. 4.

- 18 Si Legati aut alii privilegiati, non cessante munere, aut causâ residendi in Curia, ibi iudicio egerint, reconveniri poterunt. Illud quæstionis est, an respondere teneantur, si à quibuslibet suis creditoribus eos conveniri contingat? Quæ controversia de jure communi

procedit ex textu in *l. 2. S. Sed etsi agant*, ff. de *judic.* ibi: *Sed etsi agant, compelluntur se adversus omnes defendere.* De qua Petr. Barbosa in *d. S. Legatis*, à num. 215. Ant. Fab. in *ration. ad d. S. Sed etsi agant.* Duaren. ad *tit. de judic.* ubi de *for. compet.* Ant. de Matth. tract. de *prorogat.* num. 51. in *princ. & verf. Septimò limitatur*, ubi pro opinionum concordia Legatos à cæteris privilegiatis distinguit. De nostro Jure Regio Partitarum aperta extat decisio in *l. 4. tit. 3. p. 3.* quæ reconventionem duntaxat contra Legatos, ac similes permittit.

Sed si Legati, & reliqui in iudicio com-¹⁹pareant propriam prosequentes injuriam, velut damnum, vel violentiam sibi illatam resarciri postulantes, tunc quidem locus reconventioni non præstabitur, *d. S. Sed etsi agant*, *d. l. 4. Partit.* Petr. Barbosa supra num. 229. Duaren. ubi proximè. Ant. Fab. in *ration. d. S. Sed etsi agant.* Ant. de Matth. *d. num. 51. verf. Nonò ubi prosequeretur.* Ad hæc si nomine alieno egerint dum legationis munere funguntur, proprio reconveniri vetantur. Ant. de Matth. *d. num. 51. verf. Septimò limitatur.* Tandem si quis adeat Curiam appellationis prosequendæ gratiâ, non reconvenitur ab appellato coram iudice ad quem. Greg. Lop. in *d. l. 4. gloss. 4.* Ant. de Matth. num. 48.

Est observandum quod Legatus dum mu-²⁰neris suo fungitur, nulli alii negotio proprio vel alieno incumbere valet, nec libellum offerre, nec in iudicio agere, nisi Principis licentia intercedat, *l. Paulus 8. S. ult. l. Legatus 10. l. Is qui 15. de legation.* Ant. Fab. in *d. S. Sed etsi agant.* Petr. Barbosa in *cod. S. Legatis*, num. 123. Ant. de Matth. num. 51. & contrahens cum Principis facultate ubicunque, Romæ omninò respondere compellitur. Petr. Barbosa num. 131.

Legati & alii si post finitam legationem vel²¹ causam necessariam in Curia persistent, ibi ut quilibet conveniri poterunt: quod ita est accipiendum, ut aliquid temporis illis tribuatur à die extincti muneris ad comparanda quæ ad iter desiderantur. Petr. Barbosa num. 190. Ant. de Matth. num. 50.

Tandem addere libet, quod Legatus sicut²² iudicium suscipere non compellitur, ita nec jurare cogendus, si judicialiter conveniatur, ut actionem excludat, *l. Sed etsi 28. S. 1. de judic.* Duar. ubi supra. Ant. Fab. in *ration. ad d. S. 1.* quod si actio ejus sit naturæ, ut temporis lapsu pereat, privilegiati litem contestari debent, dilato actionis exercitio, & ad domicilium remisso, *d. l. Sed etsi, S. Sed etsi dies.* Anton Fab. in *ration. ad l. 2. S. In omnibus, de judic.* Duar. supra. Petr. Barbosa num. 195. Imò si oporteat instantiam prosequi usque ad sententiam, privilegium revocandi domum cessabit. Barbosa num. 210. & hæc generaliter traduntur in *d. S. In omnibus*, ubi regula constituitur, ne privilegium creditoribus officiat, qui temporali nituntur actione. Consule Fabrum *ibi.* Hæc utique obtinebunt in cæteris, quibus competit revocandi domum privilegium.

SUMMARIUM.

- 1 Non licet in prima instantia agere coram Principe, nec Judicibus Regii Pratorii, etiam ubi illud residet.
- 2 Excipiuntur casus aliqui de Curia dicti, de quibus remissivè.
- 3 Item causa miserabilium personarum, & alie, si adversum potentiores proponatur controversa.
- 4 Instantia prima cœpta in Cancellaria, in ea finire debet, etsi cesset privilegium, aut ratio propter quam causa fuit admessa.
- 5 Quid ex contrario, si causa pendente coram ordinario, litigante privilegium superveniat.
- 6 Personæ miserabiles an valeant in laicos Ecclesiasticum adire Tribunal? & num. 8.
- 7 Quid de cæteris, si iudex secularis jus reddere omiserit.
- 9 Pupillus, & qui in utero est, eo gaudent privilegio, ut causas suas deferant in prima instantia ad suprema Pratoria.
- 10 Orphani eodem potiuntur privilegio, & qui tales censeantur, & num. 11.
- 12 Vidua, pupillus & alii similes præfato privilegio juvantur, tamen si divitiis affluant, & num. 13.
- 14 Pauperes audiuntur in prima instantia apud Cancellarias.
- 15 Qualis probatio paupertatis desideretur.
- 16 Paupertate laborans ex propria culpa, an excludatur ab illo privilegio.
- 17 Quæ maritum occidit, non gaudet viduitatis privilegio.
- 18 Quis pueretur pauper, ut præfato potiatur privilegio, & num. 19.
- 20 Persona miserabilis quis habeatur, ut hujusmodi privilegium obtineat, & num. 21.
- 22 Privilegiis intuitu paupertatis, ac pietatis concessis renunciatis nihil agit.
- 23 Quæ causa deferantur in prima instantia per privilegiatos ad Curiam.
- 24 Advocati tenentur egenis patrocinari absque honorario.
- 25 Ad idem sunt ascripti iudices, procuratores, & tabelliones.
- 26 Quid si aliter fecerint, peccant, & restituere debent, si quid acceperint.
- 27 Dives an cogatur alimenta, & litis expensas exhibere adversario inopi, & numero 28. & 31.
- 29 Liberi agentes ad parentum hereditatem, an & quando alimenta, ac sumptus litis exigere valeant, & num. 30. 32. & 34.
- 33 Pro sententia præsumitur, licet ab ea provocetur.
- 35 Ut alimenta, & litis sumptus litiganti tribuantur, semper paupertatis probatio præcedit, & qualis sufficiat.
- 36 Paupertate utrinque probata, sumptuum litis, ac alimentorum cessat exactio.
- 37 Pauperi agenti ad quantitatem, aut rem singularem, num sumptus litis, & alimenta præstentur.
- 38 Pauper an teneatur ad restitutionem alimentorum, ac expensarum, quas litigans accepit, & num. 39.

- 40 Quantitas pro alimentis, & expensis iudicis arbitrio assignatur.
- 41 Cui præstantur litis sumptus, alimenta non denegantur: sed aliquando regula fallit.
- 42 Filio cum patre litiganti super filiatione, hic alimenta, & expensas exhibere compellitur.
- 43 Quod procedit, si filius aliunde non habeat.
- 44 Assignatio alimentorum, & expensarum nullum parit præjudicium quoad causam principalem.
- 45 Qui tanquam filius alimenta, & litis sumptus percepit, quamvis succumbat in causa, non tenetur ad restitutionem, & num. 46.

CAPUT VI.

Nemini regulariter licet omisso iudice inferiori competente, apud Principem, seu Cancellarias in prima instantia causas suas civiles, vel criminales agere, l. 8. tit. 3. lib. 4. Recop. ubi Azeved. Castell. controvers. lib. 3. cap. 25. num. 8. in fin. Cujac. in paratitl. ad tit. C. quando Imper. int. pupil. Trentacinq. variar. lib. 2. tit. de citationib. resol. 2. num. 4. Pichard. manuduct. ad prax. part. 1. §. 2. num. 2. Paz prax. tom. 1. temp. 1. num. 19. Duaren. ad tit. de iudic. §. de for. comp. Monter. prax. tract. 5. in princ. Carleval. de iudic. lib. 1. disp. 2. num. 576. & 583. quod etiam observatur in civitatibus, ubi suprema resident prætoria, l. 21. tit. 5. lib. 2. Recop. Alioqui processus nullitatis defectu laborabit, quæ exceptio in quovis litis statu opponi permittitur. Paz d. temp. 1. in fin.

Ad Num. 1.

Plures sunt casus, Curia, vocitati, quia de illis Senatores in prima instantia cognoscunt, de quibus in l. 8. 9. 12. tit. 3. l. 5. tit. 13. lib. 4. l. 4. tit. 15. lib. 9. Recop. eosque recensent Gregor. Lop. in l. 5. gloss. 2. tit. 3. p. 3. Carrasc. tract. de casib. Cur. à num. 2. Azeved. in d. l. 8. & 9. Recop. Monter. ubi proximè. Cur. Philip. part. 1. §. 9. num. 7. cum seqq. De illis, qui Curiam Principis sui juris persequendi gratiâ in prima instantia adire possunt juxta legem unicam, C. quand. Imperat. ut pupillus, vidua, miserabileque personæ, ultra nostrates nuper laudatos, agit Menoch. de arbitr. lib. 2. cent. 1. cas. 65. num. 3. Mastrill. de Magistrat. lib. 3. cap. 4. num. 58. Gail. lib. 1. observ. 1. Duar. ubi supra. Afflict. decis. 257. Cujac. & Castell. ubi proximè. Didac. Perez in l. 1. verb. Pobres, tit. 1. lib. 3. Ordin. Amat. variar. part. 2. resol. 65. num. 51. Carol. de Tapia in constit. Statuimus, de offic. magist. judiciar. num. 20. Mascard. de prob. conclus. 1065. Escob. de ratiocin. cap. 7. ex num. 56. Cancer. variar. lib. 2. cap. 2. à princ. Barb. pluribus congestis in collect. ad d. l. unic. C. quand. Imperat. cui conveniunt lex 41. tit. 18. lex 20. tit. 23. part. 3. Salgad. Labyrinth. credit. p. 1. cap. 7. num. 45. Tondut. de præv. jud. p. 2. c. 59. num. 45.

Ibi:

Ibi: *Nam praxis idem admittit.*

- 3 Dubium non est, quin persona miserabilis causas suas deferre valeat ad Curiam, etiam si adversarius non sit ex potentioribus, ut sentiunt omnes prælaudati; nam & cæteris non privilegiatis subvenitur, ut ad Curiae auxilium confugiant, quoties potentiam collitigantium formidant. Escob. num. 61. Barbof. num. 22. Canc. num. 18. Mastril. num. 166. Azeved. in d. l. 8. num. 2. Carlev. num. 629.
- 4 Licet causa cesset privilegii post cœptum apud Curiam iudicium, veluti si vidua nuptui se tradat, aut pauper hæreditate quæsitã ditescat, ibidem liti finis debet imponi. Mastril. num. 165. Barbosa num. 19. Tapia sup. num. 15. Amat. ubi proximè. Trentacinq. num. 15. Carlev. num. 618. Salg. sup. num. 83. & alii ab ipsis laudati.
- 5 Quid è contra si mota lite coram inferiori, privilegii causa superveniat? ut si uxor de viri licentia agens in iudicio illius obitu ad statum viduitatis deveniat, aut dives jam lite contestata, subito fortunæ casu pauper fiat. Et causam ad Curiam revocari posse, probat Cabed. Lusit. decis. 24. & 25. ubi num. 8. id expressim decisum illius regni ordinamento testatur quoad pupillos, ac viduas. Verùm apud nos, qui absque fori declinatione coram inferiori comparens litigat, etsi casum Curiae habeat, amplius suo privilegio uti non valet. Carrasc. sup. num. 64. D. Covar. infra, cap. proximo, num. 5. vers. Nond ubi lis. Azeved. in l. 8. num. 5. tit. 3. lib. 4. Recop. & in praxi receptum habetur, quanquam de jure communi contrarium haud paucis placeat, quos refert Barbosa d. collectan. num. 11. Advertere oportet, quod non obstante praxi nostra, posset Cabedi sustineri decisio; etenim qui privilegio gaudens illud contemnit, dignus est ut amplius eodem non juvetur, cui renunciasse censetur, argumento legis *Queritur* 14. §. Si venditor, de adilit. edict. hoc autem imputari nequit ei, cui post litem cœptam privilegium calamitas tribuit, de quo latè Carlev. supra num. 635. cum seqq. Salgad. supra à num. 79.

Ibi: *His & illud convenit.*

- 6 Laici forte miserabiles adversus laicos agentes de rebus profanis, ob negligentiam iudicum sæcularium ad subsidium Tribunalis Ecclesiastici refugere permittuntur. Menoch. de arbitrar. lib. 2. casu 66. numero 5. Marant. de ordin. judic. part. 4. dist. 9. numero 195. Gregor. Lop. in l. 48. gloss. 8. tit. 6. p. 1. Did. Per. in l. 1. verb. Pobres, vers. Cum jam, tit. 1. lib. 3. Ordin. & alii per plures apud Bobad. Politic. lib. 2. cap. 17. numero 108. lit. D, & Barbof. in collect. ad cap. Ex tenore 11. numero 3. de for. compet. Velasc. de privil. paup. part. 1. quæst. 52. numero 13. qui ita tenet etiam absque omissione iudicis laici. Verùm hæc in praxi non sunt admittenda, nisi ubi propter distantiam nimiam miserabili recursus ad superiorem laicum deficiat, ut observant Greg. Lop. & Bobad. imò nec in istis amplissimis Indiarum plagis id obtinuisse privilegium unquam percepi.

Non desunt qui opinentur, idem refugium omnibus fore commune, cum Judex laicus notoriè justitiæ denegat administrationem: eos refert Barbosa in collect. ad cap. Licet ex suscepto, num. 2. de for. compet. Velasc. supra num. 12. quibus refragatur dicta lex 48. Partit. Bobadilla, & alii communiter.

Vers. *Imò & in hoc tractatu.*

Pauperibus, cæterisque miserabilibus fori electionem competere, ut in quo maluerint, Ecclesiastico vel Sæculari, suum jus etiam in laicos persequi possint, communis docet opinio, pro qua sunt plures, quos in unum congerit Barbosa in collect. ad cap. Ex parte 15. num. 1. 6. 7. de for. compet. & Velasc. de privil. paup. quæst. 52. num. 13. qui ex num. 39. pro viribus contendit, id pauperum privilegium esse de jure regio omnino observandum, non obsistente lege 10. tit. 1. lib. 4. Recop. Apud nos oppositam sententiam praxis amplectitur, valde enim cavendum, ne confusioni jurisdictionum ansa præbeatur, cui pluribus Regiis Sanctionibus est prospectum, l. 5. tit. 3. lib. 1. l. 3. 4. 10. tit. 1. lib. 4. Recop. adnotant Molin. de primog. lib. 2. c. 15. num. 76. vers. Sed hæc opinio. Menoch. & Bobad. ubi proximè. Azeved. in d. l. 10. Recop. num. 47. Castill. de aliment. cap. 6. num. 6. & num. 5. alios refert: ipse tamen unum excipit casum scilicet si alimenta testamento pauperi relinquuntur, quod tamen satis est controversum, ut ibi apparet, ubi Meli. in addit. num. 2. cum Castillo tenet communem. Et præmissa praxis in Regiis Auditoriis Hispaniæ viget, licet pauper simul oppressus, sive spoliatus reperiatur. Castill. num. 19. & 20. Eo tamen casu posset fallere, si judex laicus abesset, & periculum immineret ex mora. Bobad. d. cap. 17. num. 109. & 110.

Ad Num. 2.

Adde Cujac. & Alciat. in l. Pupillus 239. 9 de verb. signif. Pupillus dicitur à verbo Pupo, id est puero. Narbon. de etat. ad act. hum. req. ann. 7. q. 3. Is autem qui in utero est, licet appellatione pupilli non contineatur in favorabilibus, quia pro nato est, l. Qui in utero 7. de stat. hom. pupillus tamen censetur. Bald. conf. 458. in fin. Tusch. lit. P, conclus. 423. num. 5. Barbosa de appell. verb. jur. sign. appellat. 230. Unde qui nondum editus patrem amiserit, si ejus nomine agatur, gaudebit privilegio dictæ legis unicæ, C. quando Imperat. Thom. Valasc. alleg. 65. num. 13. tom. 1.

Orphanorum nomine etiam puberes intra vigesimumquintum annum continentur, si patre caruerint, l. Orphanotrophos 30. de sacros. Eccles. Cujac. in paratitl. ad tit. C. de Episcop. & Cleric. Joan. Corraf. tract. de invent. num. 5. Similiter de jure nostro huerfano dicitur major quatuordecim annorum patre orbatus, ut in rubric. & l. 13. cum sequent. tit. 16. part. 6. Atque ita quicquid de jure communi sit, ex Regio nostro secundum propriam vocis significationem istud privilegium puberibus infra legitimam ætatem conceditur, cum leges Regiæ de illo agentes, verbo huerfano utantur, l. 5. tit. 3. l. 41. tit. 18. l. 20. tit. 23. part. 3. atque ita observatur. Gregor. Lop.

in dict. l. 5. gloss. 4. ac in d. l. 41. gloss. 1. Escob. de ratioc. cap. 4. numer. 60. Carrasc. de casib. Cur. num. 17. Monter. Prax. tract. 5. cap. 1. num. 10. Villad. Polit. lib. 1. c. 1. num. 9. Cur. Philip. part. 1. §. 9. num. 12. Carleval. de judic. lib. 1. disp. 2. num. 532. 565. & 566. Orphanus intelligitur etiam qui genitricem habet, ut præcitati sentiunt, & omnes: aliud tamen sensit Didac. Per. in lib. 1. verb. Pobres, vers. Item est notandum, tit. 1. lib. 3. Ordin. Jure communi pupillus extra patriam potestatem constitutus quomodolibet, juvatur Imperiali constitutione, Barbosa in collect. ad l. unic. num. 33.

Idem jus tribuendum videtur orphano, qui patrem inutilem habet, velut captum apud hostes, absentem absque spe revertendi, vel perpetua ægritudine vexatum, argumento eorum quæ de femina nupta inepto viro traduntur per DD. à Barbosa laudatos *ubi proximè*, num. 9. propter rationis identitatem, l. Illud 32. ad l. Aquil.

Ibi: *Obtinet tamen hoc privilegium.*

Vidua, atque orphanus, etsi divitiis affluant, à beneficio tamen miserabilibus indulto non remouentur; nam adhuc in miserando versantur statu. Gregor. Lop. in d. l. 41. gloss. 1. Menoch. de arbitr. lib. 2. casu 66. num. 4. Trentacinq. variar. lib. 2. tit. de citat. resol. num. 16. Azeved. in d. l. 8. tit. 3. lib. 4. Recop. num. 9. Didac. Per. sup. vers. Cum jam sit, & vers. Hinc dicit Angelus: Gail. lib. 1. observ. 1. num. 39. Carrasc. de casib. Cur. numero 20. Mascard. de probat. conclus. 1065. numero 4. quibus jungendi plures quos cumulat Barbosa d. collect. num. 20. Contra sentientes exhibent Trentacinq. & Mascard. necnon Velasc. d. quest. 52. num. 35. omninò videndus, & Carlev. num. 511.

Quod ampliatur ad alias personas miserabiles, non pauperes. Didac. Per. versic. Item causa privilegii, Azeved. *ubi proximè*. Sed in praxi minimè receptum testatur Gregor. Lop. in d. l. 41. gloss. 2. in fin. de sensibus ac valedudinariis differens, quanquam hi in miserabilibus merentur in dict. l. 41. lib. 20. tit. 23. p. 3. & communiter per Interpretes. Orphanus verò, qui veniam ætatis interpretaverit, eo privilegio carebit. Carrasc. sup. ex num. 22. Similiter qui rationes administratæ alibi tutelæ minor sibi reddi in Curia postulerit, non audietur, sed ad locum administrationis remittetur. Escobar de ratioc. lib. 1. capit. 7. numero 56. ubi limitat, Carlev. numero 651.

Verf. *Secundus subsequitur casus.*

Pauper in prima instantia auditur apud suprema Tribunalia, lib. 41. titul. 18. lib. 20. tit. 23. part. 3. ubi Gregor. Lop. & in lib. 5. gloss. 5. tit. 3. ead. Partit. Carrasc. numero 44. Didac. Per. *ubi sup. verb. Probres*, Cur. Philip. d. §. 9. num. 11. Azeved. in d. lib. 8. Recop. vers. Y personas miserables, Trentacinq. num. 32. Castill. controvers. lib. 3. capit. 25. numero 18. Monter. dict. cap. 1. num. 9. Velasc. sup. quest. 5. num. 16. Carlev. de judic. lib. 1. disputat. 2. num. 561.

D. de Faria Covar, Enucl.

Ibi: *Ad hunc verò effectum.*

Qualis probatio paupertatis desideretur, ut locus sit privilegio dictæ legis unicæ, tradunt Castill. *ubi proximè*, Velasc. quest. 5. numero 16. Barbosa in dicto collect. numero 36. Azeved. in l. 8. num. 16. Carrasc. numer. 227. vers. Secundo declaratur, Cur. Philip. dict. §. 9. in fin. Carlev. num. 563. Vide infra, num. 18.

Verf. *Sed si quis in paupertatem.*

Solet generaliter controverti, an pauper effectus proprio crimine, vel culpa, gaudeat privilegiis, quæ miserationis gratiâ egenis jura concedunt? De quo cum D. Covar. actum in addit. variar. lib. 2. cap. 16. ex numero 87. ubi in favorem paupertatis resolvitur, nisi quis datâ operâ in inopiam labatur. Adde Velasc. quest. 54. per totum & num. 8. in specie dictæ legis unicæ D. Covarr. sententiam cum aliis amplectitur: idem tenet Barbosa *ubi proximè*, Azeved. in d. l. 7. ad fin. Dissentit Trentacinq. d. resol. 2. num. 32. recedere non oportet quoad rem, de qua in presenti, de quo Carlev. numero 616.

Ibi: *Quod si vidua maritum.*

Vidua quæ virum enecuit, aut ad necem illius cooperata est, hoc, & aliis viduitatis prærogativis redditur indigna. Azeved. in l. 8. num. 11. tit. 3. lib. 4. Recop. Mexia in pragm. tax. pan. conclus. 1. num. 10. Barbosa sup. numero 23. Trentacinq. dict. resolut. 2. num. 16. vers. Hæc conclusio, in fin. Cur. Philip. num. 13. Carlev. num. 559.

Ad Num. 3.

Pauper quis censeatur quoad hoc privilegium, apud nos videtur definitum, ut sit ille, qui tria millia marapetinum in bonis non habet. Azeved. *ubi proximè*, numero 14. versic. Y personas miserables, Monter. d. cap. 1. num. 16. Sed verius est hoc judicantis arbitrio relinqui. Gregor. Lop. in l. 20. gloss. 2. tit. 23. part. 3. Carrasc. de casib. Cur. num. 46. Didac. Perez in l. 1. verb. Pobres, tit. 1. lib. 3. Ordin. Et regulare est, quoties quæritur an aliquis egestate laboret. Meli. in addit. ad Castill. de aliment. cap. 1. num. 13. Velasc. cum plurimis quest. 1. num. 75. Carleval. de judic. lib. 2. disputat. 2. num. 562. & diximus in addit. variar. lib. 2. cap. 6. num. 42. Sed quæ probatio paupertatis sufficiat, pro negotii qualitate Judex quoque arbitrabitur. Velasc. quest. 5. numero 50. quem consulere oportet *ibi*, ac in dict. quest. 1. si de paupertatis probatione agi contigerit; nam non semper eodem modo probanda, & in causis tenuis præjudicii sufficit communis existimatio. Gregor. Lopez, *ubi proximè*, Velasc. quest. 5. num. 32. ubi alii. Vide sup. num. 15.

An ille, qui nihil in bonis habet præter alimenta sibi assignata, debeat pauperibus jungi, ut isto juret privilegio, quærit Carrasc. sup. num. 47. Et inficiatur, quia ipse pauper non est. Surd. d. aliment. tit. 7. quest. 37. numero 7. nisi ita exigua sit alimentorum præscripta, ut alimentarius liberorum numero, vel alia ex causa egere noscatur.

G

Verf.

Verf. relinquendum tamen est.

Ad Num. 4.

20 Miserabilis persona æstimabitur, qui in statu fortunæ injuriâ versatur, ut naturaliter prudentium animos ad pietatem, & commiserationem inducat: hoc cum multis, variisque causis contingere solet (nam si homo miseris repletur multis,) ideo definiri nequit quibus sit hoc privilegio intuitu miseracionis subveniendum. Plures recensuere Trentacinq. *variar. lib. 2. titul. de citatione resol. 2. ex numero 25.* Didac. Perez ubi proximè; Carrasc. *sup. Masc. d. concl. 1065. num. 2.* Barbosa in *collect. ad d. l. unic.* sed tandem judicis arbitrio committitur, Menoch. *de arbitr. lib. 2. casu 66. num. 1.* Trentacinq. *num. 36. verf. Animadvertendum.* Didac. Perez *de verb. Probres, in fin.* Cancer. *variar. lib. 2. cap. 2. num. 14.* Barbosa numero 40. ubi alii, Velasc. *in præfat. num. 1. quæst. 4. num. 77.* Carlev. *sup. num. 529. & 560.*

21 Hoc tamen arbitrium quoad statum miserabilium, ac paupertatis excluditur, quoties lege cautum reperitur quis miserabilis, pauperve sit quoad aliquos juris effectus. Gregor. Lop. *in l. 20. gloss. 2. tit. 23. part. 3.* Velasc. *d. quæst. 4. num. 78.* Sicut in eadem lege regia inter miserabiles numeratur, qui ex prosperitate, affluentiaque divitiarum in infimam sortem infortunio dejectus miseram degit vitam. etsi aliàs pauper non putaretur: observat *ibi* Gregor. Lop. illud Boëtii, *Infelicissimum infortunii genus est, fuisse felicem.* Carasc. *de casib. Cur. à num. 52.*

22 Privilegiis pauperum, ac miserabilium renuntiantes nihil agunt, quia contra bonos mores, ac pietatem est, ut non subleventur oppressi. *Glossa verb. Excedere, in l. unic. C. quand. Imperator, &c. Trentacinq. sup. num. 37.* Cancer. *num. 30.* Castill. *contro. lib. 3. cap. 25. num. 7.* Velasc. *quæst. 47. num. 10. & in specie lib. post quæst. 55. num. 5.* August. Barbosa cum pluribus in *collect. ad d. l. unic. num. 41.* Carlev. *d. disp. 2. num. 598. & 603. cum seqq.* Ac tacita renunciatio sustinetur, ut si pauper promittat se certo loco soluturum; nam *ibi* conveniri poterit. Petr. Barb. *in l. 1. art. 4. num. 69. de judic.* August. Barb. *in collect. ad cap. dilecti, de for. compert.*

23 Sunt nonnulli casus, in quibus non est locus privilegio dictæ legis unicæ, etsi personæ aliàs privilegiatæ existant: hi apud nos in praxi excipiuntur, causæ criminales, super debitis regalibus, exequutivæ, si apud inferiorem judicem absque fori declinatione per litis contestationem exceptæ, si non excedant quantitatem decem mille marapetitorum, similiter si privilegiatus contra pariter privilegiatum contendat, de quibus Carrasc. *ex numero 71.* Monteros. *tract. 5. cap. 1. num. 11.* Cur. Philip. *part. 1. 9. num. 15. 16.* August. Barbosa in *collect. ad d. l. unic. num. 25. 29. 30.* Carlev. *sup. d. disput. 2. num. 596. 602. 630. & 649.* qui alias limitationes, pluresque ampliationes ad eam constitutionem concessit: eas itidem exhibet Trentacinq. *d. resol. 2.* Illud libet adjicere, quod si post inchoatum judicium non privilegiato litiganti privilegiatus succedat, causa ad Curiam revocari nequibit. Cancer. *sup. num. 27.* Barbosa *num. 13.* ubi alios Interpretes videndos laudavit.

Glossa verb. Implorando, in cap. 1. de offic. Ordinar. docet Advocatis quondam de publico salaria fuisse constituta, quam reprobant D. Covar. *variar. lib. 3. cap. 14. num. 1.* Barbosa in *collect. ibi, num. 5.* Imò Neronis constitutione cautum fertur, ut Advocati, nullo interveniente honorario, litigantium clientelam susciperent, ut ex Alexand. observat Menoch. *de arbitr. lib. 2. casu 369.* quod jure ad pauperes restrictum est, cæteri namque mercedem advocationis pendere cogebantur *l. 1. §. In honorariis, de variar. & extraord. cognit.* Trajanus ante omnes, Patronos de publico, stipendiis præstitis, pauperibus deputavit, quod in quavis in Republica benè instituta servari oportet, ut cum D. Covar. adnotat Benincas. *de paupert. q. 1. num. 19.* inhumanum quippe foret, egenum cum divite in judicio contendentem, utili advocationis juvamine destitui, aut id minùs idoneum emendicatum quærere, *l. 1. §. At Prator, de postuland.* cum inter litigantes quoad patrocinium omnimoda desideretur æqualitas, *l. Providendum 7. C. eod.* Unde apud nos stabilitum, ut Advocati pauperum expensis publicis designentur, & ubi desunt, quisque pro inopibus gratis patrocinari tenetur, ac per Judicem jure compelli poterit, *l. 6. tit. 6. par. 3. l. 16. titul. 16. lib. 2. Recop. Greg. Lop. in l. 16. gloss. 7. tit. 9. part. 2.* Menoch. *casu 369. à princip.* Salgad. *Labyrinthi p. 1. cap. fin. num. 112.* Bobad. *Polit. lib. 3. cap. 13. num. 16.* Azeved. *in d. l. 16. Recop. Paz Prax. tom. 1. annot. 5. num. 65.* Barbosa in *collect. ad cap. Ex litteris, num. 2. de offic. Ordin. Mastrill. de Magistrat. lib. 5. cap. 8. in fin.* Menchac. *illustr. lib. 1. cap. 41. num. 3.* Pichard. *in §. Tam autem, num. 8. Instit. de inoffic. testam. Avil. in cap. 7. Prator. gloss. An de llevar, numer. 3.* Flor. Diaz *variar. lib. 1. quæst. 8. §. 1. num. 52.* Guazzin. *de defens. reor. in præfat. num. 5.* Velasc. *de privileg. paup. quæst. 28. num. 43.* ubi quod Advocati jurejurando promittunt, cum in supremis Auditoriis admittuntur, pauperes, viduas, & orphanos tueri, quod idem Velasc. fusè prosequitur. Clerici quoque, licet aliàs coram laico judice advocare prohibeantur, pauperum tamen causas agere possunt. Barbosa cum pluribus *de Jur. Eccles. tom. 2. lib. 1. cap. 40. num. 86.* De salariis causidicorum, quæ quondam apud Romanos, & alias gentes præstari consueverunt, videndus latè Tiraquel. *de nobilitat. cap. 29.*

Quæ de Advocatis diximus, ad Procuratores, Tabelliones, ac Judices, cum quid sportulorum nomine percipere licet, ampliantur. Velasc. *num. 41. 60. & 61.* Menchac. Guazzin. Benincas. & alii nuperrimè laudati. Jungas his quæ adnotantur in *addit. variar. lib. 3. cap. 14. num. 1.*

Ibi: Imò apud Gallos.

Idem tradit ex Baldo, & Guidione Papa Benincas. *de pnpert. quæst. num. 11.*

Ibi: Nam & in conscientie judicio.

Qui egenis litigantibus patrocinium, vel ministerium proprium subtrahit, aut gratis non

non exhibet, in foro interno peccati reus fit, & ad restitutionem ejus, quod acceperit, obligatur. Benincas. *de paup. quest.* 7. num. 10. Azeved. *in l. 16. num. 1. tit. 16. lib. 2. Recop.* Guazzin. *sup. num. 3.* Boëz. *de inop. debit. cap. 12. num. 15.* Flores Diaz *ubi proximè*, Velasc. *de quest.* 28. num. 41. & 44. *cum seqq.*

Ad Num. 5.

27 Dives litigans non tenetur pauperi adversario actori intuitu egestatis alimenta, vel litis expensas ministrare. Menoch. *de præsumpt. lib. 1. quest.* 35. num. 22. Surd. *de aliment. tit. 1. quest.* 110. *in princ.* Anton. Fab. *in ration. ad l. Si instituta, §. De inofficioso, de inoffic. testam.* Bossius *prax. tit. de aliment. uxor. præstand. num. 1.* Gratian. *disceptat. cap. 954. num. 26.* Paul. Meli. *in addit. ad Castell. de aliment. cap. 1. num. 1. & decis. 116. num. 1.* ubi plures, Lara *in l. Si quis à liberis, §. Si vel parens, num. 4. de liber. agnosc.* Simon de Præt. *de interpret. ultim. volunt. lib. 5. dubit. 2. interpr. 2. num. 28.*

Ibi: Idem ipse profiteor.

28 Præcedens conclusio communiter limitatur quoties cum paupertate actoris haud levis præsumptio boni juris concurrat; tunc enim alimenta, & litis sumptus reus dives exhibere cogetur. Menochius ac Bossius *ubi nuper*, Surd. *sup. quest.* 119. Merlin. *de legitim. lib. 5. tit. 3. quest.* 12. num. 5. Meli. *ubi proximè*, cum pluribus, Gratian. *num. 27.* Velasc. *de privileg. pauper. quest.* 39. num. 24. 25. Castell. *controvers. lib. 3. cap. 27. num. 52.* Lara *num. 58.* Trentacinq. *variar. lib. 1. tit. de aliment. resol. 1. num. 32.* quem videas *num. 41.*

Verf. Constat sanè Jure Civili.

29 De intellectu legis *Si instituta, §. De inofficioso, de inoffic. testam.* agit Menoch. *sup. ex num. 4.* Surd. *quest.* 111. *cum seqq.* Lara & Bossius *ubi proximè* Trentacinq. *num. 32.* Velasc. *num. 22.* Cujac. *in d. l. Si instituta*, Fabr. *in ration. ad d. §. de inofficioso*, & apud laudatos ampliaciones, & limitationes ad eum textum reperies. Illud ex Trentacinq. & aliis observandum, filio alimenta, & litis sumptus esse præstandos dum agit ad alimenta, si in quasi possessione filiationis existat, aut aliam præsumptionem non elisam per alias pro se habeat. Melin. *d. cap. 1. num. 7.* Molin. *de primog. lib. 2. cap. 16. num. 30.*

Ad Num. 6.

30 De his omnibus egerunt præcitati, & specialiter de nepotibus, aliisque descendentes, quibus litigantibus sumptus litis, & alimenta debentur, *ex d. §. De inofficioso*, Menoch. *sup. num. 15.* Molin. *num. 34.* Duenn. *regul. 365. num. 5.* Velasc. *num. 22.* De ascendentes Menoch. *num. 16.* Surd. *quest.* 111. *numero 26.* Duenn. *num. 6.* Trentacinq. *d. resol. 1. num. 40.* De uxore Meli. *d. cap. 1. num. 17.* Bossius *sup. Menoch. num. 18.* Trentacinq. *num. 37.* Velasc. *num. 21.*

Ibi: Secus esse in extraneis.

Cunctis, ut prænotavimus *suprà num. 28.* 31 litis expensæ debentur, paupertate cum bono jure agentis conjuncta, idemque de alimentis dicendum dum litigat pauper: sic his concurrentibus, fratri sunt alimenta & expensæ litis assignandæ. Molin. *d. cap. 16. num. 35.* Menoch. *d. q. 35.* Duenn. *reg. 365. in fin.* Surd. *de aliment. quest.* 117. ex quibus aliqui, scilicet Trentacinq. & Duenn. distinguunt, ut per D. Covar. hic: sed distinctione opus non esse, ex præmissis videtur.

Verf. Secundum quod Doctores.

Filio agenti ad patris hæreditatem, etiam in prima instantia sumptus litis, & alimenta penduntur, modò præsumptione boni juris juvetur, atque ita sententia pro ipso lata non præcisè desideratur: nec obest decisio legis *Si instituta, §. De inofficioso de inoffic. testam.* nam ibi exhæredationis nota in filium conjecturam producebat. Sic tenent Menoch. *sup. num. 4.* Molin. *num. 36.* Boss. *num. 2.* Meli. *num. 16.* Leoncill. *de privileg. pauper. privil. 22. num. 44.* Gratian. *dict. cap. 954. num. 27.* Trentacinq. *num. 32.* Velasc. *num. 26.* ubi quod regulare est quoties pauper hæc in judicio postulat. 32

Ibi: Penes quos lata est examinatio.

Quamvis per appellationem judicatum extingatur, *l. 1. §. ultim. ad Turpillian.* tamen illa pendente, pro sententia est præsumptio. Anton. Fab. *in ration. ad d. l. Si instituta, §. De inofficioso*, Menoch. *lib. 2. præf. 67. à numero 36.* Surd. *sup. q. 120. num. 11.* 33

Ibi: An sit locus eidem responso.

De hac quæstione consulas laudatos *sup. numer. 32.* & distinctionem hic traditam inter jus antiquum Digestorum, & novum, quam amplectitur Menoch. *d. quest. 35. num. 4.* Surd. *q. 112. verf. Tertium requisitum*, ubi respondet etiam, quod *in d. §. De inofficioso*, ita evenit, ut proponitur casus; non tamen negatur, quo in prima instantia etiam subveniatur pauperi agenti, si alioqui apparuerit justam prosequi causam, Surdus *eadem q. 119;* 34

Verf. Tertio requiritur.

Paupertatis probatio omninò desideratur, etiam in liberis, ut alimenta, litisque expensas, donec quis litigat, consequantur. Surd. *q. 112. num. 1.* Menoch. *num. 1.* Bossius *sup. num. 1.* Leoncill. *dict. privileg. 22. num. 34.* Gratian. *num. 28.* Meli. *dict. cap. 1. num. 10.* ubi quod est concludenter probanda. Vide Velasc. *quest. 1. num. 18.* Cevall. *commun. q. 757. num. 20.* qui tenet, unius testis depositionem sufficere. Sed à Melii opinione recedendum non est, cum regulariter paupertas saltem duorum testimonio sit probanda. Velasc. *d. q. 5. num. 7.* 35

36 Sed si utrinque paupertas probetur, exhibitio sumptuum & alimentorum denegatur. Velasc. *quæst.* 39. num. 72. Meli. *num.* 4. Ant. de Marin. *lib.* 1. *resol.* 349. num. 23. Gratian. *ubi proximè*, & alii quos ipsi referunt.

37 Quæstionis est, utrum hæc debeat rem solùm agenti ad hæreditatem vel universitatem bonorum, sed etiam ad rem singularem, seu quantitatem? Inficiatur Surd. *sup. tit.* 1. q. 120. num. 14. Cost. *de port. rat. quæst.* 59. num. 6. Leoncill. *num.* 36. Ricciul. *de jur. person. lib.* 2. *cap.* 21. num. 6. Contrà sentiunt Merlin. *de legitim. lib.* 5. *titul.* 3. *quæst.* 12. num. 8. Meli. *in addit. ad Castell. de aliment. cap.* 1. num. 5. & *allegat.* 113. num. 17. Velasc. *dict. quæst.* 39. num. 47. Et licet prior sententia longè sit communior, affirmativa tamen æquior videtur, ac eam decisionibus corroboratam testantur qui eam sustinent.

Ad Num. 7.

38 Similiter converti solet de restitutione quantitatis, quæ agenti inopi nomine alimentorum, ac litis sumptuum præstatur, si in iudicio succubuerit, ac de cautione ab ipso per Judicem exigenda. Et ad utrumque teneri pauperem sentit Molin. *de primogen. lib.* 2. *cap.* 16. num. 43. cautionemque sic concipiendam: *Ut accepta, nisi obtinuerit in causa, sic redditurus, quatenus ad id de jure astringatur.* Nam liberi, quibus alimenta pendente lite præstantur, immunes à restitutione existunt, etsi succumbant per diffinitivam. Molin. *ibi numer.* 40. ejusdem sententiæ est Lara *in l. Si quis à liberis, §. Si vel parens, num.* 54. *de agnosc. liber.* & alii, D. Covarruv. *in cap. in fin.*

39 Oppositum tamen esse receptius constat ex his, quæ tradit Velasc. *quæst.* 39. *numer.* 62. Menoch. *de pres. lib.* 1. *quæst.* 35. num. 37. Surd. *sup. tit.* 1. *quæst.* 124. num. 4. Marefcot. *Variar. lib.* 2. *cap.* 83. num. 26. Merlin. *d. cap.* 12. num. 12. Trentacinq. *Variar. lib.* 1. *titul. de aliment. resol.* 1. num. 45. ubi quod cautio præstari jubeatur, si judex fraudem præsumpserit. Sed si de ea apparuerit, semper erit restitutioni locus, argumento legis 1. §. *Interesse, ff. si mul. vent. nom.* Quid cum actor superat? Consulas Velasc. *num.* 65. Marefcot. *sup.*

Verf. Solet tamen dubitari.

40 Pro alimentis, sumptibusque litis quantitas pauperi litiganti tribuenda iudicis arbitrio decernitur, Molin. *d. cap.* 16. num. 47. Menoch. *num.* 35. Meli. *d. cap.* 1. num. 8. & *decis.* 116. num. d. Merlin. *d. cap.* 12. *in fin.* Lotter. *de re beneficiar. lib.* 2. *quæst.* 5. num. 39. Leoncill. *de privileg.* 22. num. 63. Trentacinq. num. 46. Velasc. *quæst.* 39. num. 7. Fontanell. *de pact. nuprial. tom.* 2. *gloss.* 2. *part.* 3. à num. 65. Marefcot. *d. cap.* 83. num. 12. Surd. *de aliment. tit.* 4. *quæst.* 23. num. 41.

41 Actum est promiscuè de alimentis ac litis expensis, quæ pauperi litiganti debentur; eadem est enim ratio, imò favorabilior est causa alimentorum, quàm hujusmodi sumptuum. Surd. *tit.* 1. q. 119. & 120. num. 10. Verùm aliquando sumptus litis concedi debent litiganti, non autem alimenta, veluti si aliunde habuerit ad victum præcisè necessaria duntaxat;

huic namque subveniendum erit litis sumptibus, ne aliàs ipse, ejusque familia, subtractis ad litigandum alimentis, maximum patiantur incommodum, aut agens de advocato gratis patrocinate animadvertit Flor. Diaz *variar. lib.* 1. *quæst.* 8. §. 1. num. 52. Ita temperandum est quod docet cum aliis Velasc. *quæst.* 39. num. 55. *ubi num.* 48. probat litis sumptus non esse denegandos pauperibus, quanquam advocati & procuratores eorum sint deputati publicis expensis.

Ad Num. 8.

42 Folio contententi in iudicio cum patre super filiatione ad alimenta consequenda, vel alium effectum, interim alimenta, & litis sumptus assignantur à parente solvendi, summaria præcedente cognitione, sufficientique præsumptiones, unius testis omni exceptione majoris depositio, vel sola quasi possessio filiationis. Molin. *sup. num.* 39. Castell. *de aliment. cap.* 4. num. 9. 10. ubi an desideretur libelli oblatio, litisque contestatio. Leoncill. *d. privileg.* 22. num. 15. Meli. *in addit. ad Castell. d. cap.* 4. *ex num.* 13. Mascar. *de probat. concl.* 786. num. 10. Gregor. Lop. *in l. ultim. gloss.* 3. *titulo* 19. *part.* 4. ubi quod non præstat jusjurandum filii nisi conjecturæ concurrant. Trentacinq. *variar. lib.* 1. *titul. de aliment. resol.* 1. num. 32. Cevall. *commun. quæst.* 757. num. 120. Menoch. *d. quæst.* 35. num. 35. Surd. *quæst.* 120. *ex numero* 22.

Hæc alimenta, litisque expensæ, sicut & cætera, quæ juris dispositione, & iudicis officio liberis, aliisque debentur, non aliàs sunt præstanda, nisi aliunde habeant ut sibi valeant providere. Velasc. *quæst.* 39. num. 50. Meli. *ubi pronuper, cap.* 19. num. 5. Marefcot. *sup. num.* 7. Trentacinq. *ubi proximè ad fin. Surd. quæst.* 112. num. 31. *vers. Ad do quod si filius.*

44 Decretum de alimentis exhibendis filio, vel alii pauperi litiganti, nihil in præjudicium causæ principalis operatur. Menoch. *d. quæst.* 35. *in fin.* Trentacinq. num. 47.

Ibi: Nam & alimentorum causa.

45 Distingue si pauperi debeantur, prout distingunt Castell. *de aliment. cap.* 6. num. 7. Meli. *in addit. ad eum, cap.* 3. num. 1. Menoch. *lib.* 4. *presumpt.* 115. num. 15. Tiraq. *de privileg. pia caus. in presat. num.* 21.

Ibi: Et sanè ubi hoc modo.

46 Qui à parente, dum litigat, filiatione quomodolibet probata alimenta, & litis sumptus percipit, quamvis in principali causa succumbat, minimè ad restitutionem illorum compellitur. Menoch. *d. quæst.* 35. num. 37. Molin. & alii laudati *sup. num.* 38. 39. quod, nisi fraudem intervenisse constiterit, est verum, *ex l. 1. §. Interesse, ff. Si mulier. vent. nomin.* Hinc, juncta sententia D. Covar. tradita *num.* 7. colligitur discrimen constitui quoad hujus restitutionis obligationem inter filios, & extraneos, cujus meminit Molin. *d. cap.* 16. num. 41. Sed plerique docent, omnes ad ejusmodi restitutionem nequaquam esse astrictos, ut præmittitur *sup. num.* 39.

S U M M A R I U M.

- 1 Viduis castitatem observantibus privilegium competit revocandi causas suas in prima instantia ad Regia pratoria.
- 2 Turpiter se gerens vidua cunctis exiit status privilegii: quod declaratur num. 3.
- 4 Honestatis probatio pramitti debet, ut vidua eo privilegio potiatur, sed hæc feminis illustribus apud nos ex stylo remittitur.
- 5 Quæ bona viduis ob turpitudinem auferantur, remittuntur.
- 6 Viduæ non adimuntur bona, quæ à priore habuit viro, etsi post secundas nuptias luxuriosè deliquerit.
- 7 Fæmina quæ nunquam nupsit semper honestè viventi, utrum præfatum viduarum privilegium conferatur, & num. 8.
- 9 Moniales eadem gaudent prærogativa litigantes.
- 10 Utrum ad meretrices extendatur.
- 11 Mulieri nupsit viro absentem, vel aliàs inutili, sicut viduæ privilegium idem tribuitur.
- 12 Vidua, pupillus, miserabilesque persona alio juvantur privilegio, ne scilicet per alium privilegiatum extra domicilium possint conveniri, nisi per rescriptum derogetur expressim legi unicæ, C. quand. Imper. int. pup.
- 13 Ecclesiæ an competat jus trahendi proprias causas in prima instantia ad Curiam, & num. 15.
- 14 Spoliata per laicos, valet eos in foro Ecclesiastico convenire.
- 16 Utitur jure minoris, & pupilli.
- 17 Pauperum causæ ante omnes debent expediti.
- 18 Causæ minoris quantitatis non inducuntur per privilegiatos ad curiam in prima instantia.
- 19 Privilegiatus ut causas deferat ad Regia Pratoria, num in pariter privilegiatum eo jure uti permittatur, & num. 34.
- 20 Generaliter utrum privilegiatus in pariter privilegiatum suo juvetur privilegio, per plures casus explanatur, & num. seqq.
- 23 Vidua an causam deferat ad Curiam adversus pariter privilegiatum.
- 27 Privilegium sic interpretatur, ut quid contra, vel præter jus commune operetur.
- 28 Privilegium quo res ad regulas juris communis revertitur, latè interpretatur.
- 29 De liberis ordinariis, quæ in Cancellariis expediuntur pro viduis, & aliis privilegiatis.
- 30 Privilegium de quo actum est, competit viduis, ac similibus, sive agant sive defendantur.
- 31 Viduæ, & aliis privilegiatis utrum in criminalibus gaudeant suo privilegio, & numero 32.
- 36 Privilegiatus per similem in domicilio conventus, ibi respondere compellitur.
- 37 Privilegiatus in Curia habitans, in Regio Pretorio nequit invitus conveniri.
- 38 Aliud est privilegium trahendi causas ad Curiam, & aliud ne quis extra proprium domicilium extrahatur.

- 39 Universitas populi potest apud Regia Pratoria convenire, ac conveniri, & num. 41.
- 40 Domini vassallorum, & alij, qui magistratus constituunt, in prima instantia trahuntur ad Curiam.
- 42 Causa cæpta apud inferiorem, non avocatur per Curiam ob litigantis privilegium. Quid si minor restitui postulet, qui litem est contestatus, ibid.
- 43 Causa communis privilegiato, & aliis trahitur ad Curiam quoad omnes.
- 44 Privilegiatus, qui velut venditor ad iudicium accedit, quod cum emptore agitur, nequit causam in prima instantia ad Regium Pratorium deferre. Idem est de herede qui prosequitur instantiam cum antecessore inchoatam, ibid.

C A P U T. VII.

Ad Num. 1.

Vidua eo gaudet privilegio, ut quo ad primam instantiam litigans, Curiam Principis valeat adire. Tusch. lit. V, conclus. 203. n. 1. Velasc. de privil. pauper. part. 1. quest. 52. numero 35. Tondut. de prevent. judic. part. 2. cap. 59. numero 45. Aug. Barbosa in collect. numero 2. ad l. unic. C. quand. Imper. int. pupill. & alii plures, quos recensuimus supra cap. prox. numero 2. Carleval. de judic. lib. 1. disp. 2. à numero 225. Sed illud ita demùm indulgetur viduis, si status honestate decorentur. Greg. Lop. in l. 5. gloss. 2. titul. 3. part. 3. Tusch. num. 2. Azeved. in l. 8. num. 11. titul. 3. lib. 4. Recop. Cancer. variar. libro 2. cap. 2. num. 8. Thom. Valasc. tom. 1. alleg. 65. numero 31. Trentacinq. variar. lib. 2. tit. de citationib. resol. 2. numero 16. vers. Hæc conclusio, ad fin. Surd. de aliment. titul. 7. quest. 24. numero 17. Did. Perez in lib. 1. verb. Pobres, vers. Quod intelligendum, titul. 1. lib. 3. Ordin. Cur. Philip. part. 1. §. 9. numero 13. Monteros. in pract. part. 1. tract. 5. cap. 1 numero 11. Barbosa cum aliis numero 24. licet contra sentiat Carleval. numero 554.

Non solum vidua ob turpitudinem illâ prærogativâ destituitur, sed etiam cæteris omnibus, quæ viduitatis intuitu conceduntur. Tusch. Barbosa, Surd. Trentac. ubi pronuper, Matienz. in l. 5. gloss. 8. num. 13. tit. 9. lib. 5. Recop. Tiraq. de Nobilit. cap. 18. num. 13. Marquard. tract. de cælibat. Sacerd. non abrogand. cap. 12. num. 4. & 21. Nec vidua dici meretur, quæ impudicitiam honorem status denigrat; viduam etenim non efficit habitus, sed honestas, l. Decreto 15. & ibi Glossa, C. ex quib. caus. infam. irrog. Marquard. supr. numer. 2. & non solum in moribus, sed & in vestibus honestas viduitatis est servanda. Theat. vitæ hum. lit. V. verb. Viduæ, §. Viduitatis ornamenta, vers. Cæterum summum.

Quæ temperanda veniunt, si vidua semel sui corporis copiam fragilitate sexus fecerit, ut videtur Surdo d. quest. 24. numero 20. Matienz. supra ex num. 7. & aliis apud eos. Similiter vidua, quæ olim lapsa respuit, vitamque degit honestam, beneficio Imperiali indigna non est. Trentacinq. d. vers. hæc conclusio, ad finem.

4 Ut viduis id privilegium tribuatur, opus est honestatis probatione: sed apud Suprema Hispaniæ Prætoria in gratiam illustrium fœminarum urbana viget praxis, ut quoties vidua generis, aut opum nitore coruscans, hoc privilegium sibi competere ut decernatur exoptulat, illicò nullâ de moribus informatione susceptâ concedatur. Monteros. *dict. cap. 1. numero 7.*

Ibi; *Quibus & illa serè.*

5 Quæ auferantur viduæ viventi luxuriosè, tradunt latè Sanchez *de Matrim. lib. 7. disp. 90. à numero 4.* Anton. Gom. *in l. 14. Tauri, numero 17.* Surdus *sup. ex numero 17.* Marquard. *d. cap. 12. numero 3.* Matienz. *d. gloss. 8. de quo lex 5. titul. 9. lib. 5. Recop. lex 3. titul. 12. pag. 4.* De dote communiter placet per turpitudinem non amitti. Matienz. *numero 10.* Menoch. *lib. 5. præf. 32. numero 21.* Molin. *suprà numero 9.* Acosta *in cap. Si pater, part. 1. verb. Legavit, numero 44. de testam.* Molin. *de primog. lib. 1. cap. 9. num. 55.* Petr. Barbosa *in l. 2. part. 1. in princ. à nu. 65. ff. solut. marr.*

6 Quod autem dicitur de privatione bonorum, quam vidua patitur propter turpitudinem, accipi ita debet, ut si ad secundas convolaverit nuptias, ac deinceps in corpus suum peccaverit, nequaquam amittat quæ intuitu prioris matrimonij comparaverit; non enim primo consorti injuriam censetur irrogare. Molin. *d. disp. 90. num. 3.* Merlin. *de leg. lib. 4. tit. 2. q. 6. nu. 11.*

Ad Num. 2.

7 Fœmina honesta, quæ cœlibem duxit ab infantia vitam, fruitur prærogativa dictæ constitutionis, ut sentiunt Greg. Lop. *in l. 5. gloss. 2. tit. 3. pag. 3.* Trentacinq. *variar. lib. 2. tit. de citation. resol. 2. num. 16. vers. Hæc conclusio,* Carleval. *d. disp. 2. numero 533. & plures alij apud Barbosa in collect. nu. 7. ad l. unic. C. quand. Imperat. int.* Sed D. Covar. accedentes oppositum sustinent Castill. *controvers. lib. 3. cap. 25. num. 16.* Gail. *lib. 1. observat. 1. num. 44.* Carrasc. *de casib. Cur. numero 70.* qui apud nos sic receptum testatur, tametsi hujusmodi fœminis omnia viduarum privilegia competere scripserit Alciat. *in l. Malum, §. Viduam, num. 24. de verb. signif.*

Verf. Ceterum quia.

8 Sententiam cui adhæsi, limitat Præses noster, si qua mulier jam grandæva cœlebs persistat, pudicitia observatrix, cui adinstar viduæ subveniendum præfato beneficio. Consentiant Carrasc. & Gail. *ubi proxime.* Quod quidem in divite satis dubium videtur, cum & in verè viduis haud pauci id non admittant: nec miserationis rationem assequor in illa, quæ ultrò in cœlibatus libertate moratur, cum condigno viro nubere valuerit. Aliud juris erit quoties nobilis fœmina, atsi pauperie non opprimatur, nequit tamen facultatum tenuitate juxta suam conditionem conjugem intervenire, quam in miserabilibus merito recenset Didac. Perez *in l. 1. verb. Pobres; vers. Item puella, titul. 1. lib. 3. Ordin.*

9 Quibus privilegiatis fœminis sunt jungendæ moniales, ut miseratione dignæ, utpote quæ

à familia fegregatæ, ac communi commercio, clausæ intra claustra tenentur. Cabed. *Lusit. decis. 54. ex num. 8.*

10 Quamquam in fœminis ad fruendum ejusmodi beneficio pudicitia observatio desideretur, ut ex præmissis liquet; non tamen desunt, qui id meretricibus tribuendum scripserunt, ut Barbosa *in d. collect. numero 10.* Velasc. *de priv. paup. q. 54. numero 9.* Carleval. *suprà numero 574. & alij, quos referunt.* Sed quam juridica ratione, me præterit omninò; nam etsi propter animæ periculum, & infamiam miserimæ æstimentur, non idèò tamen ex improbitate, in qua ultroneæ versantur, commodum privilegii reportabunt, quod jura non finunt, *l. Ita demùm 36. de arbitr. l. Si ab hostibus 11. §. 1. ff. solut. matrim. cap. Intelleximus 7. de judic. Argel. de legitim. contradict. quæst. 4. art. 2. numero 64.* Tiraquellus *de retract. lignag. §. 1. gloss. 9. numero 68.* Barbosa *axiom. 143. numero 3.* Alioquin facinorosi, atque criminibus irretiti inter privilegiatos ex ea constitutione venirent numerandi quoniam in miserando jacent statu, de quibus in simili casu ita ratiocinatur Did. Per. *d. verb. Pobres, vers. Item miserabiles.* Nec rectè arguit Velascus de paupere ex proprio scelere ad meretricem, inter quos patens diversitatis ratio reperitur; ille enim, etsi maximè velit, ab inopiæ miseria sese eximere non valet, nec illi pœnitentia prodest: meretrix verò à sua turpitudine, & commiserationis causa poterit resilire: unde huic egestate laboranti legis auxilium videtur deferendum.

Verf. Est & in eodem tractatu.

11 Mulier viro inutili nupta ob captivitatem, exilium, aliamve rationem, prærogativa præfata constitutionis ut vidua juvabitur. Carleval. *de judic. lib. 1. disp. 2. numero 540.* Azeved. *in l. 8. numero 10. titul. 3. lib. 4. Recop. Trentac. sup. vers. Hæc conclusio,* Gail. *numero 44.* Carrasc. *numero 67.* Cur. Philip. *part. 1. §. 9. numero 13.* Did. Per. *sup. vers. Sed cum jam, Mezia in pragmat. tex. pan. fund. 10. part. 2. numero 23.* Barbosa *d. collect. numero 9.* Cancer. *Variar. lib. 2. cap. 2. numero 9.* Thom. Valasc. *tom. 1. alleg. 65. numero 19.* Estque regulare, ut quoad omnia privilegia viduitatis, uxor viri inutilis vidua reputetur. Gratian. *discepr. cap. 666. numero 9.* Bobad. *Polit. lib. 1. cap. 11. numero 7.* Tiraquell. *de legib. connubial. l. 6. numero 12.* Petr. Barb. *in l. 1. part. 1. numero 47. ff. solut. matrim. Palac. Rub. in cap. Per vestras, §. 1. notab. 2. numero 12. de donat. int.* Thom. Actius *tract. de lud. schaccor. quæst. 8. numero 42.* Aug. Barbosa cum aliis *in collect. numero 11. ad cap. Inter corporalia, de elect.* Imò & viduæ appellatione comprehenditur. Alciat. *suprà num. 30.* Sic Ecclesia, cujus Prælati omninò ineptus, vidua nuncupatur. Bobad. & Actius *ubi pronuper, Carrasc. numero 69.*

Verf. Habent præterea.

12 Vidua, pupillus, reliquique miserabiles alterum nanciscuntur privilegium, ut à proprio domicilio extrahi non possint, ut in Curia, vel coram alio iudice in prima instantia pulsati respondeant, etiamsi actor in alios jure, rescripto,

rescripto, vel privilegio ea facultate uti permittatur, nisi expressim Imperiali constitutioni derogeretur. Castill. dict. cap. 25. num. 17. Cancer. num. 24. Ant. Thesaur. Pedemont. decis. 177. num. 12. Azeved. num. 8. Cabed. Lusit. decis. 54. num. 10. 11. Thom. Valasc. num. 59. Trentac. d. resol. 2. ex num. 1. Marant. de ord. judicior. p. 4. dist. 9. num. 193. Barbosa in collect. ad d. l. unic. num. 3. ubi alij, Carleval. sup. num. 576. Salgad. Labyrinth. credit. part. 1. c. 7. numero 48. 49. Maltrill. decis. 137. à numero 28.

Ad num. 3.

13 Ecclesiæ competere privilegium legis unicæ, C. quand. Imperat. int. docuerunt Castill. contrrov. lib. 3. cap. 25. num. 30. Mart. de jurisd. part. 4. cent. 1. cas. 49. Thesaur. sup. d. decis. 177. num. 9. Carleval. de judic. tom. 2. disp. 2. à num. 585. Cur. Philip. part. 1. §. 9. num. 10. Monteros. pract. tract. 5. cap. 1. num. 4. Barbosa cum pluribus in collect. ad d. l. unic. num. 38. & obiter adnotavimus Variar. lib. 1. cap. 4. num. 12. quod jure non probari constat juxta constitutionem dictæ legis unicæ; nam Imperator illis solum personis consultum voluit, quæ ad misericordiam naturaliter movent. Ecclesia autem ad religiosam pietatem inducit, sed non est miseratione digna; nisi inopiâ laboret, violentum patiatu spolium, aut Prælatu careat, vel inutili oneretur; nam tunc vidua reputabitur, ut prænotatur supra num. 11. in fine. Ita sentit Cancer. variar. lib. 1. cap. 2. num. 15. Vide inf. numero 15.

Ibi · Idcirco Ecclesia potest eligere.

14 Ecclesia per vim, vel dolum spoliata à laïco, Ecclesiasticum, aut Sæculare Tribunal pro restitutione adire poterit. Bobad. Polit. lib. 2. cap. 17. num. 37. Decian. tract. crimin. lib. 6. cap. 16. à princ. Paz in prax. tom. 2. prelud. 2. num. 19. Bernard. Diaz in Praxi, cap. 90. num. 1. ubi Salced. in addit. lit. A. vers. Apud Hispanos, Tusch. lit. 1. concl. 446. num. 31. Parlad. different. 9. §. 2. num. 1. Cur. Philip. part. 3. §. 2. num. 7. Idem juris erit quoties laïcus infert Clerico injuriam, ut tenent plures apud Barbof. in collect. num. 3. ad cap. Cum sit generale, de for. compet.

Ibi : At in hoc Castelle Regno.

15 Apud nostra suprema Prætoria usu receptum habemus, ut quævis Ecclesia, sive Hospitale in prima instantia audiatur, secundum decisionem dictæ legis unica, cujus praxis meminit Velasc. de privil. paup. q. 52. num. 33. Trentac. Variar. lib. 2. tit. 2. de citat. resol. 2. Carlev. sup. num. 585. & 630. Cur. Philip. part. 1. §. 9. num. 10. Monteros. ubi proximè, qui id ampliant ad Confraternitates, Collegia, & Universitates. Illud quidem est æqua ratione inducendum, cum jure nostro plures sint Curia casus, non ob miserationem, sed ob personarum qualitatem, l. 8. tit. 3. lib. 4. Recop. in quibus meritò Ecclesia recenseri deberet, cum summa ratio pro Religione faciat, l. Sunt persone 43. de religios. & sumpt. funer.

Ibi : Hoc enim usu.

Pragmatica hæc est lex 12. tit. 2. lib. 1. Recop. Consule Azeved. ibi.

Ibi : Habuit verò qualibet.

Ecclesia jure minoris, sive pupilli utitur, 16 l. ult. tit. finali, pag. 6. ubi Gregor. Lop. gloss. 1. Glossa in l. Libertos 8. C. de excusat. tutor. Mart. d. cas. 49. num. 14. 15. Barbosa cum pluribus de Jur. Ecclesiast. tom. 2. lib. 2. cap. 13. num. 8.

Verf. His accedit.

Pauperum causæ prius per judices sunt expediendæ, etsi tempore posteriores l. 27. tit. 5. lib. 2. l. 17. tit. 2. lib. 3. Recop. Bobadil. lib. 2. cap. 2. num. 62. 63. Velasc. sup. q. 55. num. 9. Did. Perez in l. 13. verb. E de las personas, rit 3. lib. 2. Ordinam. Barbosa in collect. ad cap. In primis, 2. q. 1. Medic. tract. de casib. fortuit. part. 2. q. 4. num. 14 Benincas. tract. de paupert. q. 4. num. 9.

Verf. Hoc tamen privilegium.

Causa nulla per privilegiatum potest in prima instantia ad Curiam introduci, nisi ejus valor ad summam decem mille marapetinarum ascendat, ut obiter prænotatur sup. cap. proximo, num. 23. nam Cæsar noster Carolus V. anno 1534. ita constituit, aucta sex mille marapetinarum quantitate, l. 11. tit. 3. lib. 4. Recop. ubi Azeved. & in l. 9. ejusd. tit. num. 13. Carrasc. sup. num. 66. Monteros. num. 11. Cur. Philip. d. §. 9. num. 15. Barb. in d. collect. ad l. unic. num. 30. ubi quod in singulis regnis præscripta est quantitas, ut infra illam casibus Curia locus non sit. Carleval. de judic. lib. 1. disp. 2. num. 620. Unde in Cancellariis novi orbis propter opulentiam ampliari oportet summam lege regiâ definitam, ut animadvertit Author Curia Philip. ubi proximè, qui eam ad sexaginta mille marapetinos extendit: mihi verò magis placet, ut Senatorum arbitrio decidatur, ut aliud agens tenet Carrasc. num. 217. nam & generaliter quæ sit modica quantitas, judicantis arbitrio committitur. Menoch. de arbit. lib. 2. casu 52. num. 11. & casu 145. num. 4.

De hac quæstione agit Gregor. Lop. in l. 5. gloss. 2. versus finem, tit. 3. part. 3. Carrasc. de casib. Cur. num. 65. & 92. cum seqq. Trentacinq. variar. lib. 2. tit. de citat. resol. 2. num. 18. Caravita tit. 288. num. 3. Afflict. in const. Statuimus, num. 24. Thesaur. Pedemont. decis. 177. Azeved. in l. 9. num. 7. tit. 3. lib. 4. Recop. & alij, quos exhibet Barbosa collect. num. 29. ad l. unic. C. quand. Imperat. & diximus sup. cap. prox. n. 23. Ex quibus cum D. Covar. tenendum, quod privilegiatus juxta dictam constitutionem adversus pariter privilegiatum audiri non debet. Carleval, cum aliis sup. num. 633.

Ibi : Quod pariter privilegiatus.

L. Assiduis 12. §. Duabus, C. qui potior. cap. 20 Auditis 3. d. in integ. restit. ubi Barbosa collect. num. 6. haud paucos congerit, ex quibus, & aliis juribus venit in axioma, ut privilegiatus contra pariter privilegiatum non gaudeat suo privilegio: id inter cætera recensuit Barbosa axiom. 190. ipsiusque meminerunt Ant. Fab. in ration. ad l. Verum, §. fin. de minor. Tondut. de prævent. judiciali, part. 2. cop. 59. num. 40. Leotard, de usur. quæst. 52. num. 16.

Verum

21 Verùm ea regula nonnunquam fallere folet , ut ex dicentis apparebit , ac videre licet apud Greg. Lop. in lib. 4. gloss. 1. titul. 11. pag. 6. Tusch. lit. P, conclus. 760. Barbosa d. axiom. 190. ex numero 2. Tiraq. de priv. pia caus. priv. 26. numero 4. cum sequent. Mandos. de privileg. ad instar , quæst. 10. à numero 2. Sfort Odd. de restic. in integ. quæst. 18. art. 4.

Verf. Præsertim hoc ipsum.

22 Privilegiatus in specie suo jure uti non prohibetur adversus privilegiatum in genere. D. Covar. in regul. Possessor , part. 2. §. 2. numero 4. Surd. de aliment. titul. 8. privileg. 18. numero 7. & privileg. 61. numero 13. Simoncel. tract. de decret. titul. 5. inspect. 1. numero 3. Mangil. de imputat. quæst. 18. numero 25. & quæst. 120. numero 12. Tiraquel. ubi proximè , numero 5. Sfort Odd. num. 34. Mandos. numero 4. Secus si uterque privilegium obtineat in specie. Greg. Lop. in l. 4. gloss. 1. titul. 11. pag. 6.

Vers. Primus etenim casus.

23 Greg. Lop. en l. 5. gloss. 2. in fin. in ea est opinione , ut vidua agens in pupillum , vel alias personas miserabiles , privilegio suo uti valeat favore sexus. Sed contrà tenet Carrasc. de cas. Cur. ex num. 92. Imò Franch. Neapolit. decis. 188. hanc quæstionem vanam reputavit propter identitatem privilegij. Confulas à Barbosa laudatos in collect. ad d. l. unic. numero 29.

Verf. Primò quia Bartolus.

24 Ubi privilegium non est idem , ac ex diversa causa conceditur , potentiùs prævalet , ut eo privilegiatus in privilegiatum jurevetur. Tondut. de prævent. judic. part. 2. quæst. 59. numero 44. 45. Afflict. decis. 56. Mandos. supra numero 2. Idem evenit si quis duplici privilegio muniatur. Barbosa d. axiom. 190. numero 2. Duo enim vincula vincunt unum , l. penult. C. d. adoption. Garc. de nobil. gloss. 6. numero 56. Menoch. conf. 176. numero 26.

Verf: Secundò , quia uterque.

25 Qui agit de damno vitando , fungitur suo privilegio contra pariter privilegiatum de lucro capiendò certantem , l. Verùm 11. §. fin. de minor. l. fin. ex quibus caus. major. D. Covar. & Mandos. ubi proximè Tiraquellus d. priv. 26. nu. 6. Barbosa cum pluribus num. 3.

Verf. Tertio constat.

Adde Greg. Lop. in l. 5. gloss. 2. ad fin. titul. 3. pag. 3. ad finem Carrasc. sup. à numero 92.

Verf. Quarto , si res.

26 Sic conquassatis utrinque privilegiis , res ad jus commune reducitur ; nam uterque in actu contraria inter se obtinent privilegia , ad quæ faciunt tradita per Fabrum in ration. ad l. fin. ex quib. caus. major.

Verf. Quintò esset equidem.

27 Privilegium ita debet interpretari , ut quid præter , vel contra jus commune indul-

geat , alioqui prorsus foret inutile , l. 1. C. de thesaur. lib. 10. cap. ult. ad fin. 25. quæst. 1. ibi : Neque enim privilegia alicui concederentur , si præter generalem legem nulli aliquid speciale indulgeretur. Observat post alios Barbosa in collect. ad capit. in his , numeris 2. de purgat. canonic.

Verf. Sextò , idem probatur.

Favorabile est , ac ampliacione juven- 28 dum privilegium , per quod res ad terminos juris communis revertitur. Castill. de tertiis cap. 15. numero 40. Tiraq. de primogen. quæst. 24. numero 5. Guttier. de juram. confirmat. part. 1. cap. 29. numero 4. Sanch. de matrim. libro 1. disput. 12. numero 2. Everard. loc. à ratione legis larga , numero 29. Surd. de aliment. titul. 2. quæst. 15. numero 193. Ex quibus colligitur , quod in lege , sive privilegio , aut quavis dispositione amplectenda est interpretatio , quâ ad jus commune reducatur dispositum.

Ad Num. 5.

De his literis , quæ viduarum favo- 29 re expediri consueverunt juxta legem unicam sæpe jam memoratam , differit Monteros. Practic. tract. 5. cap. 1. numero 11. Cur. Philip. part. 1. §. 9. numero 15. Carrasc. numero 64. qui numero 66. observat eas litteras , quas vulgò Provision ordinaria , dicimus , nedum viduis , sed & cæteris similiter privilegiatis miserabilibus concedit : idemque tradidit Author Curiaë Philippicæ.

Ibi : At si conveniantur , ac vocentur.

Beneficium præfatæ constitutionis compe- 30 tit privilegiatis , sive agent , sive conveniantur ; utroque enim casu illis litigantibus Curiaë pater aditus. Azeved. in lib. 8. numero 5. 6. titul. 3. lib. 4. Recop. Carrasc. sup. numero 71. Tondut. d. cap. 59. numero 45. Trentacinq. variar. lib. 2. titul. de citationib. resolut. 2. numero 5. Monteros. ubi pronuper , Cur. Philip. supra numero 14. Carleval. supra numero 525. Salgad. Labyrinth. credit. pag. 1. cap. 2. §. 2. numero 35.

Ibi : Nihilominus literæ.

Quos casus obiter recensuimus supra cap. proximo , numero 23.

Ibi : Tertius ubi causa.

Contrarium de jure communi docent fre- 31 quentissimè DD. Trentacinq. Variar. lib. 2. tit. de citation. resol. 2. num. 11. ubi alij. Azeved. sup. num. 5. Barbosa cum pluribus in collect. ad d. l. unic. numero 11.

Ibi : Si causa criminalis.

Intellige si privilegiatus accusetur , vel 32 per inquisitionem in eum procedatur : secus si ipse accuset ; nam in Curia admittitur. Carrasc. numero 71. Jure autem communi indistinctè quoad causas criminales privilegiatus apud Curiam auditur. Trentac. num. 13. Barbosa numero 21. ubi alij Carleval. d. disp. 2. numero 592.

33 Sextus additur casus in causis exequutivi, ut prænotatur *sup. cap. prox. numero 23.* de cuius praxi Carrasc. latè, omninò videndus à numero 80. Alius item habetur in *l. 1. cap. 12. tit. 13. lib. 3. Recopil.* in causis mercatorum, de quibus Consulatatus iudices cognoscunt. Azaved. in *l. 1. num. 42. tit. 1. & in l. 8. num. 11. tit. 3. lib. 4. Recop.*

Verf. *Octavò hanc interpretationem.*

34 Communis sententia fert, quod privilegiatus ex *d. l. unic.* non utitur privilegio suo contra pariter privilegiatum, ut videre est apud laudatos *suprà numero 19. & 13.*

Verf. *Secundus tandem casus.*

Aliud videtur Gregorio Lop. in *l. 5. gloss. 2. tit. 3. pag. 3.* quem refert, ac refutat Carrasc. de *casib. Cur. ex num. 93.*

Verf. *Tertius erit casus.*

Ita patet ex premissis, & tenent laudati *sup. num. 19.* & per Barbof. in *collect. ad d. l. unic. num. 29.*

Verf. *Quartus casus*

35 Consule quos retulimus *suprà numero 19.* nec quoad fori privilegium procedit distinctio, de qua *suprà numero 25.* quod in restitutione, aliisque causis obtinet.

Verf. *Quintus deducitur.*

36 Si privilegiatus similem conveniat in proprio domicilio, reus apud suprema Prætoria non audietur in prima instantia; conquassantur enim privilegia, & jus commune debet observari, ut notant præcitati Interpretes *sup. numero 19. 20.* Sic locus est axiomati, quod privilegiatum non utitur suo privilegio.

Verf. *Sextò deinde.*

37 Privilegio hoc munitus quanquam in Curia domicilium hebeat, nequit in supremo Prætorio invitus conveniri, sed ad iudices inferiores causa est remittenda. Trentacinq. *suprà d. resol. 2. numero 8.* prænotavimus *suprà, cap. prox. numero 1.* etenim qui duplici foro ex privilegio potitur, eligere potest quem maluerit, ut respondeat: quod si à jure communi multiplicitas fori proveniat reo, actori electio competit, ut cum D. Covar. tradidimus in *addit. variar. lib. 1. cap. 18. numero 39. & 40.* ubi plures.

Verf. *Septimò: ubi quis.*

38 Hæc ita; nam actor habet privilegium in specie, & actu; reus verò in genere, ac habitu, secundum prænotata *numero 25.* Exemplum deduci poterit ex *l. 9. tit. 3. lib. 4. Recop.* ubi enumerantur plures, qui ad Curiam causas suas deferre in prima instantia possunt, non tamen gaudent privilegio, ne ex proprio domicilio ad litigandum extrahantur.

D. de Faria Covar. *Enucl.*

Verf. *Octavò, si alicujus castri.*

39 Sciendum est, populi communitatem gaudere privilegio, ut ad Curiam adversarios quoad primam instantiam vocare queant, quoniam sub illa miserabiles continentur personæ. Menoch. de *arbitr. lib. 1. cas. 66. numero 23.* Trentacinq. *d. resol. 2. numero 35.* Caravita *tit. 219. numero 3.* Barbofa *collect. ad d. l. unic. numero 39.* Monteros. *pract. tract. 5. cap. 1. numero 2.* Cur. Philip. *part. 1. §. 9. numero 10.* Carleval. de *judic. lib. 1. disp. 2. numero 586. & 592.* Rurfus contra communitatem ipsam cuique casus Curiae datur propter potentiam & suspicionem iudicum, quos eligere decurionum collegium solet. Monter. & Cur. Philip. *ubi proximè.*

40 Præterea vassallorum Domini ad Curiam in prima instantia venire compelluntur, ut qui sint ex potentioribus, & qui Magistratus in proprio territorio præficiunt: nec subterfugere supremi Prætorij iudicium permittuntur, etsi pupillus, vidua, vel alias privilegiatus existat. Carrasc. *suprà numero 100.* Monter. *numero 5.* Cur. Philip. *ubi proximè.* Unde si Concilium civitatis Dominum ejus convenerit in Curia, ibi respondere tenebitur, nec aliquo privilegio se excusare valebit.

Ibi: *Ipsa verò communitas.*

41 Contrarium videbatur respondendum ex præmissis; nam populi universitas potitur privilegio dictæ legis unicæ, ne ex proprio domicilio educatur ad lites, ut ceteri miserabiles. Barbofa *suprà numero 35.* Praxis nihilominus id non admittit, ratione perpensa, de qua *suprà numero 39. in fin.*

Verf. *Nonò, ubi lis esset.*

42 Post inchoatum, lite contestata, iudicium apud iudicem inferiorem, jure nostro Curiae aditus privilegiatis ex dicta lege unica clauditur. Alfar. de *offic. Fisc. gloss. 16. n. 24.* Carlev. *sup. nu. 601.* & jam præmonuimus *cap. prox. nu. 32.* Sed si minor, qui contestatus est, restitui postulaverit erroris prætextu, minimè audiendum esse hîc docemus. Obstet tamen quod auxilium restitutionis non est minoribus subtrahendum, nisi jure cautum reperiatur. Maref. *variar. lib. 2. cap. 98. numero 6.* Cyriac. *lib. 2. controv. 268. numero 28.* Sfort. *Odd. de restit. in integ. part. 1. quest. 15. art. 6. numero 44.* Molin. de *primog. lib. 3. cap. 13. numero 65.* Guttier. *Pract. lib. 2. quest. 88. ad fin. & lib. 3. quest. 21. num. 4.* Nec omisso privilegij ceteri debet modici præjudicij, quandoquidem illud specialiter jura miserabilibus indulgent, ne litibus vexentur iniquè apud iudices inferiores; quod eo vel maximè observandum, quia juri communi consonat, sicut ex aliis adnotavimus obiter *suprà numero 31.* Sic tenet Carleval. *numero 602.*

Verf. *Solet autem dubitari, fin.*

43 Si lis, de qua controvertitur, privilegiato, & aliis communis existat, & individua, non privilegiatus beneficio Imperialis Constitutionis per participationem juvatur: secus si commode divisionem recipiat, de quo fusè Carrasc. de *casib. Cur. ex numero 22.* Greg. Lop. *in*

in l. 5. gloss. 4. tit. 2. part. 3. Trentacinq. d. resol. 2. num. 9. Cancer. *Variar. lib. 2. cap. 2. num. 28.* Castill. *controvers. lib. 3. cap. 25. num. 29.* Roderic. *de ann. redditib. lib. 3. q. 4. num. 45.* Barbosa in *collect. ad dict. l. unic. num. 17.* Carleval. num. 626.

- 44 Libet præmissis annectere, quod si vidua, vel alius privilegiatus accedat ut author laudatus ad tuendum emptorem, cui de evictione teneretur, nequibit causam ad Curiam revocare, ex *dict. l. unic. C. quand. Imper. Ita Amat. variar. part. 2. resol. 86. num. 66.* Muscatel. in *praxi, p. 3. partis 1. princip. num. 4.* Similiter si lite cum non privilegiato inchoata, ei privilegiatus successerit, non valebit causam ad Curiam trahere. Carleval. cum pluribus *de judic. lib. 1. disput. 2. num. 625. & 626.* & asseruimus *sup. cap. proximo, num. 23. in fin. Petr. Barbosa in l. Hæres absens, in princ. num. 159. de judic.*

S U M M A R I U M.

- 1 Si Clericus laicum, vel è contra, heredem instituerit, an coram Ecclesiastico, aut Seculari insinuatio testamenti fieri debeat? & numero 2.
- 3 Quid de inventario bonorum hereditatis.
- 4 Clericus hæres laici ceptam cum testatore instantiam in foro seculari prosequi tenetur.
- 5 Clericus venditor litigaturus pro defensione emptoris laici, fori privilegio uti non poterit.
- 6 Aliud in fisco vendente qui causam ad proprios judices advocat, & numero 8.
- 7 Ampliatur ad eumentem à fisco.
- 9 Fiscus sive agat, sive conveniatur, omnes causas desert ad proprium, ac peculiare forum.
- 10 Clericus ut principalis suscipiens, causam super propria re contra tertium motam, declinatoria fori se tueri potest.
- 11 Ampliatur doctrina tradita num. 5.
- 12 Ecclesia venditrix ut emptorem in judicio tueatur laicum, in foro seculari debet comparere.
- 13 Ecclesia, aut Clericus agens in laicum, si conveniatur, in foro seculari respondere tenebitur.
- 14 Ecclesia si laico successerit, inchoatum cum antecessore judicium in foro seculari peragere debet.
- 15 Ecclesia non gaudet omnibus fisci privilegiis.
- 16 Fiscus causam pendente cum illo, cui succedit, ad suos judices evocat: & utrum instantia transeat in fisco.
- 17 Ampliatur doctrina tradita num. 4.
- 18 Clericus hæres laici an conveniatur per creditores defuncti in foro seculari, & num. 19.
- 20 De intellectu legis 57. titul. 6. pag. 1. remissivè.
- 21 Quod attinet ad forum, idem observatur in laico heredem clerici, ac in clerico heredem laici.
- 22 Agens adversus jacentem hereditatem, forum defuncti sequitur, non heredis.
- 23 Clericus hæres laici ex actione reali in defunctum convenitur coram Ecclesiastico.
- 24 Exequutivè agi non potest in foro seculari adversus clericum ut heredem laici.
- 25 Lex Principis secularis pro bono communi condita, etiam Ecclesiasticos astringit.

- 26 Puplicum instrumentum, ac cætera, quæ apud nos paratam habent exequutionem, etiam in foro Ecclesiastico merentur eandem: non tamen eadem forma exequendi in utroque foro observatur, num. 29.
- 27 Judex secularis si aliquando in clericum jure procedat, non exequitur per se sententiam, sed exequutionem Ecclesiastico remittit.
- 28 Clericus hæres secularis defuncti quo in foro conveniri debeat.
- 30 Pœna stabilita in eos, qui non jure clericos ad forum sæculare trahere intendunt.

C A P U T VIII.

Ad Num. 1.

Insinuatio, seu publicatio testamenti à laico conditi, in quo est clericus hæres institutus, coram defuncti judice fieri debet, non coram Ecclesiastico, l. 15. tit. 4. lib. 5. *Recop. ubi Azev. num. 7. Matienz. ibidem, gloss. 2. Petr. Barbosa in l. Hæres absens, in princ. num. 190. de judic. Bobadill. Polit. lib. 2. cap. 18. num. 168. Carleval. de judic. lib. 1. disp. 2. num. 332. Molin. de just. & jure, tract. 2. disp. 250. Pichand. manuduct. ad prax. part. 2. præcept. 4. num. Curia Philip. part. 1. §. 5. num. 30. Paz prax. tom. 2. prælud. 2. num. 42. ubi quod aliàs hæres hæreditate privatur, sicut idem obtinuisse testatur, licet hæc adversentur conclusioni quoad jus commune. Tusch. lit. I. concl. 345. & alij.*

Rursus laicus hæres clerici pro insinuatione testamenti sæculare Tribunal adire tenetur. Guttier. *Practic. lib. 2. quæst. 48.* Tell. Fernand. in l. 3. *Tauri numero 11. Azeved. sup. num. 9. Carleval. ubi proximè, Petr. Barbosa num. 190. & 197. qui duo ultimi in ea resident opinione, ut semper insinuatio sit peragenda in foro sæculari, etsi clericus succedat clerico: tum quia in illo cautiùs publica instrumenta servantur, tum ne testatoris dispositio celetur, quod faciliùs in Tribunalibus Ecclesiasticis potest contingere: de quo tamen consulas Molin. Guttier. ubi pronuper, Cur. Philip. num. 26. & 28. Sed si quis ad pias causas testetur, Ecclesiasticus Judex erit competens ad insinuationem. D. Covar. in cap. Si heredes, num. 3. de testam. Molin. ubi supra Cur. Philip. num. 26. Quando insinuatione sit opus, & qua forma expedienda, tradit Ant. Gom. in l. 3. *Tauri, num. 4.**

Præmissæ quæstioni affinis est illa de judice competenti ad inventarij confectioem, cum Clericus laicum instituit, vel è contra: de quo varia extant placita, ut videre est apud Phanut. *de inventar. part. 3. num. 25.* Franc. Marc. *part. 1. decis. 1060. num. 4.* Roland. à Valle *de confectio. inventar. quæst. 17.* Cur. Philip. *sup. num. 30.* Carleval. *d. disp. 2. à num. 133.* Petr. Barbosa *num. 177. cum seqq.* Guttier. *d. lib. 2. quæst. 49.* ex quibus Carlev. & Barbosa consequenter idem de inventario, ac de insinuatione sentiunt, ut scilicet confectio ad sæcularem judicem spectat.

Ad Num. 2.

Cœptum cum laico reo judicium per litis contestationem ejus hæres Clericus prosequi apud eundem judicem tenetur, explosa fori declina-

declinatoria. Greg. Lop. in l. 57. gloss. 6. tit. 6. p. 1. Castill. controvers. lib. 3. cap. 25. num. 49. Petr. Barb. sup. à num. 129. Carleval. num. 309. Bobad. d. cap. 18. num. 165. Gail. lib. 1. observ. 37. num. 8. Paz. d. præl. 2. num. 40. Tondut. de prævent. judic. pag. 1. cap. 30. ex num. 51. & p. 2. cap. 12. nu. 52. Aug. Barb. de jur. Ecclesiast. lib. 1. cap. 39. num. 102. ubi plurimi, Parlad. quotidian. lib. 2. cap. fin. part. 2. §. 1. num. 10. Amat. variar. resol. 86. num. 60. Villalob. Arar. commun. opinion. lit. C, num. 103. Olan. concord. jur. lit. C, num. 28. Avendann. de exequend. mandat. lib. 1. cap. 1. num. 33. Salgad. de retent. Bullar. part. 2. cap. 12. num. 32. Simili modo si laicus clerico successerit post motam litem, coram Ecclesiastico causam peragere constringetur. Carleval. num. 319. Tondut. sup. part. 2. cap. 30. num. 50. Cujus resolutionis extensionem reperies infra, num. 17.

Ad Num. 3.

5 Clericus venditor, ut emptorem laicum super re vendita conventum tueatur, nequit causam ex sæculari deducere foro. Greg. Lop. in l. 57. gloss. 6. tit. 6. p. 1. Petr. Barbosa in l. Venditor, num. 139. de judic. Ant. Gom. variar. lib. 2. cap. 2. num. 39. Bobad. d. cap. 18. num. 169. Hermos. in l. 33. gloss. 1. num. 17. tit. 5. pag. 5. Guzm. de evict. q. 7. per tot. Salgad. de retent. Bullar. part. 2. cap. 13. num. 51. Amat. sup. num. 62. Aug. Barb. in d. c. 13. nu. 116. & 118. Molin. de just. & jur. tract. 2. disput. 380. num. 15. Fachin. controver. lib. 2. cap. 37. vers. Communis est, Tondut. de præv. judic. part. 1. cap. 20. num. 19. Vide num. 11.

Ibi: Tametsi contrariam sententiam.

Pro qua plures apud Petr. Barbof. Guzm. & Aug. Barb. Sed prior ut receptor, ita & verior est, ideoque amplectendam sentio.

Ibi: Ad similitudinem Fisci.

6 Fiscus causam suscitatum adversus illum, qui emit ab ipso, ut defendat, ad proprios judices advocat. Cancer. variar. lib. 2. cap. 16. num. 44. Tondut. d. cap. 20. num. 21. Peregrin. de jur. fisc. lib. 7. tit. 1. num. 9. Alfar. de offic. fiscal. gloss. 16. num. 24. Carleval. de judic. lib. 1. disp. 2. num. 703. ubi pluribus recensitis, de praxi Castellæ, ac Neapolis testificatur, Farinac. fragment. lit. F, num. 183. Guzm. de evict. quest. 8. per totum Mangil. eod. tract. quest. 6. à num. 16. Duaren. ad tit. de judic. cap. de for. compet. in fin. Cavalcan. lib. 1. decis. 8. Hermos. in d. l. 33. gloss. 1. num. 19. & ibi alij.

7 Imò emptor ipse, vel alius à Fisco causam habens, eo gaudet privilegio, ut ad fiscales judices, opposita declinatoria, conventus refugiat; quandoquidem de jure, ac præjudicio fisci discutitur. Peregrin. sup. num. 3. Hermos. num. 19. Alfar. gloss. 34. num. 69. Verùm si fisci procurator patiaturo judicium cum emptore peragi, ipso tuente, processus absque nullitatis obice sustinebitur, quem judex confecerit ordinarius. Peregrin. num. 5. Tondut. ubi proximè.

D. de Faria Covar, Enucl.

8 Sed adversus præcipuam resolutionem, scilicet fiscum venditorem fori privilegio non juvari, sentiunt Barbosa sup. in d. l. Venditor, ex num. 151. de quo fusè differit, & alij, quos refert Hermos. num. 20. qui distinctione adhibita, inter se pugnantem sententias nititur concordare; sed absolute communiore, ac praxi oportet adhærere. Adde Aug. Barb. de Jur. Eccl. lib. 1. cap. 39. num. 120.

Ibi: Aut nihil refert Fisci privilegium.

9 Fisco omnem suam causam, five agat, five conveniatur, ad proprium, & speciale forum revocare conceditur, l. 2. C. si advers. fisc. l. 2. & per tot. C. ubi caus. fiscal. l. 3. C. de jur. fisc. lib. 10. Carleval. d. disp. 2. num. 698. Guzm. sup. quest. 8. num. 8. Alfar. gloss. 16. num. 23. & 24. Salgad. Labyrinth. cred. p. 1. cap. 7. num. 15. qui plures cumulant: hoc autem singulare admodum privilegium nullibi ad Clericos invenitur extensum. Petr. Barbosa in d. l. Venditor, num. 149. præsertim cum privilegia potiùs sint restringenda, quam amplianda. Tondut. de præv. judic. part. 1. cap. 20. num. 22.

Ibi: Nam hisce verbis non concedit Specul.

10 Adhibenda est distinctio cum Petr. Barbosa ubi proximè, num. 144. etenim si clericus compareat in judicio sicut author laudatus ad auxiliandum emptori, qui jus in re obtinet, & ab illo causam habet, cessat fori privilegium: non sic quando ut principalis accedit, ut propriam rem defendat, quæ existit penes suum colonum, vel inquilinum, qui ab actore lite vexatur; tunc siquidem ad forum Ecclesiasticum causa erit remittenda. Cancer. variar. lib. 2. cap. 13. num. 64. Guzm. de evict. quest. 7. num. 9. Caldas de emptio. & vendit. cap. 31. num. 84. Amat. variar. part. 2. resol. 86. num. 72. Capic. decis. 197. num. 4. Mynsing. lib. 2. observat. 58. ex num. 2. Aug. Barb. cum aliis de jur. Ecclesiast. lib. 1. cap. 39. num. 119. Tond. d. cap. 20. num. 14.

Ibi: Idemque erit, etiamsi lis nondum.

11 Clericus venditor nequit causam contra emptorem laicum ad Ecclesiasticum tribunal introducere, etiam ante inchoatum judicium, quod in se suscipere intendit veluti si oblato coram sæculari iudice per actorem libello contra emptorem, illic clericus ante citationem compareat, postulans in se judicium, remoto principali reo, transferri, ut apud Ecclesiasticum conveniatur; hoc inquam, admittendum non erit; nam etsi jure verum sit, quod author laudatus valeat judicium nondum cæptum cum emptore in se suscipere, id tamen procedit si nullum inde detrimentum agenti subsequatur, quod haud leve sentiet laicus, si translata in clericum causa, in foro alieno Ecclesiastico litigare compelleretur: ex quibus resolutionem præmissam cum pluribus tenet Petr. Barb. in l. Venditor, num. 140. cum seqq. de quo videndi itidem Hermos. in l. 33. gloss. 1. à num. 2. tit. 5. part. 5. Amat. variar. part. 2. resol. 86. num. 64. qui num. 69. observat, idem de venditore laico dicendum, si clericus emptor lite pulsetur; nam causa in foro Ecclesiastico discutietur.

Ibi : *Idemque ipse cenſeo.*

- 12 Quæ de clerico hucusque prænotavimus , æque in Eccleſia venditrice ſunt obſervanda ; emptorem enim ſæcularem apud ejus judicem debet tueri. Petr. Barb. *ſup. num.* 160. Guzm. *de evict. q. 7. num.* 18. Carol. de Graſſ. *de effectib. clericat. effect. 1. num.* 165. Hermoſill. *nu.* 18. Cagnol. *in dict. l. venditor, num.* 19. Amat. *cum pluribus d. reſol. 86. num.* 68.

Verſ. *Hinc ergo conſtat.*

- 13 Videas laudatos *ſup. num.* 5. & quod hîc docemur, etiam in cauſa reconventionis obtinet adverſum Eccleſiam, vel clericum, ut cum aliis ampliatur Amat. *d. reſol. 86. num.* 60.

Verſ. *Hæc autem verba.*

De quorum intellectu acriter inter noſtras diſceptatur, ut ex mox adnotandis apparebit.

Verſ. *Verum contraria opinio.*

Pro qua haud paucos memorat Petr. Barb. *in d. l. Hæres abſens, in princip. num.* 133. Carleval. *de judic. lib. 1. diſp. 2. num.* 312.

Ibi *Quam in Eccleſia, & monaſterio procedere.*

- 14 Eccleſia ſi hæres exiſtat laïci, litem cum antecellore cœptam ad forum Eccleſiaſtico trahere non valet, ut quamplurimos referens, nec adverſariorum oblitus ſuſtinet Amat. *variar. p. 2. reſol. 86. & num.* 60. ad reconventionem extendit.

Ibi : *Nec eſt neceſſaria argumentatio.*

- 15 Licet aliqui ſenſerint, Eccleſiam cunctis fiſci privilegiis gaudere, quos congerit Aug. Barboſa *de jur. Eccleſiaſt. lib. 2. cap. 13. num.* 2. verius tamen eſt hoc perpetuum non fore, ſiquidem multa ſunt Fiſci privilegia, quæ Eccleſiis non competunt. Alfar. *de offic. Fiſc. gloſſ. 9. num.* 10. & *gloſſ. 20. num.* 46. Greg. Lop. *in l. 19. gloſſ. 5. tit. 8. p. 5.*

Ibi : *Siquidem licet Fiſcus.*

- 16 Fiſcus cauſam inchoatam cum illo, cui ſuccedit, ad proprios judices revocat. Guzm. *de evict. q. 8. num.* 12. Sed an tranſeat inſtantia in Fiſcum ſuccedentem, diſceptatur, & communiter diſtingui ſolet; nam ſi ut hæres bona occupat, inſtantia in illum tranſfertur; ſi verò ex conſiſcatione, aut alia cauſa perit, tunc denud cum Fiſci procuratore agendum, de quo latè Carleval. *de judic. lib. 1. diſp. 2. num.* 316. & 712. Petr. Barb. *in l. Hæres abſens, in princip. num.* 140. *de judic. Fachin. controverſ. lib. 2. cap. 38. verſ. Quod autem dicitur de Fiſco,* Scacc. *de appellat. lib. 3. cap. 2. quæ. 7. num.* 123. Amat. *variar. part. 2. reſol. 86. numero 71.* Auguſt. Barboſa *de Jur. Eccleſiaſt. lib. 1. cap. 39. numero 102.* ubi quod ſufficiet antecelloris citatio. Alfar. *de offic. Fiſc. gloſſ. 16. numero 24.* qui ait nunquam ſe vidiffe Fiſcum hæredem. Sed Princeps inſtitui ſolet, in quo hæc ſimili-

ter obſervanda, *l. 3. cum aliis, C. de teſtam.* Utrum ſecunda inſtantia evaneſcat, Fiſco bona litigantis occupante? diſputat Carleval. *affir- mat num.* 714.

Ibi : *His omnibus ipſe.*

Ampliatur conſuſio tradita ſuprà, *num.* 4. ut procedat etiam ante litis conteſtationem, modò defunctus fuerit citatur. Salgad. *cum pluribus de retent. Bullar. p. 2. cap. 12. num.* 31. Petr. Barb. *ubi proximè num.* 143. Gail. *lib. 1. obſervat. 37. nu.* 9. Carleval. *ſup. num.* 309. Aug. Barb. *affentitur de Fiſco agens, pronuper laudatus, licet contra tenuerit Myſinger. cent. 3. obſerv. 45.* Cur. Philip. *part. 1. ſ. 5. num.* 19. Lis enim inchoata, & pendere dicitur ex quo reus legitime ad judicium vocatur. *Clement 2. ut lit. pendent.* Petr. Barboſa *in l. Si quis poſteaquam, à num.* 22. *de judic. Paz prax. annot. 1. num.* 35. *cum ſeqq. Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 202. num.* 4. & 7.

Ad Num. 4.

Clericus hæres laïci à creditoribus defuncti lite pulſatus, niſi Eccleſiaſtico in foro, ſi aſione personali, vel mixta conveniatur, conteſtari non cogitur. Greg. Lop. *in l. 57. gloſſ. 5. tit. 6. p. 1.* Petr. Barb. *in d. l. Hæres abſens, princ. à num.* 166. Azeved. *in l. 15. num.* 6. *tit. 4. lib. 5. Recop. Carleval. de diſp. 2. num.* 101. Parlad. *quotidian. lib. 2. fin. part. 2. ſ. 1. à num.* 8. Gail. *lib. 1. obſervat. 37. num.* 11. Gratian. *diſceptat. cap. 16. num.* 32. & alij plures apud Carleval. & Barboſ.

Ibi : *Fuere tamen apud veteres.*

Sed & neoterici Interpretes huic acceſſere opinioni, præſertim noſtres, ut Olan *concord. Jur. lit. C, num.* 28. & 29. Villalob. *Ærar. commun. opinion. lit. C, num.* 81. præter alios, quos recensuit Carleval. *num.* 303. eamque diſputans tuetur Petr. Barboſa *ex num.* 104. eſti tandem communi oppoſitæ adhæreat.

Verſ. *Hanc literam ſenſim agnoſcunt.*

Legis 57. *tit. 6. p. 1.* frequenter Hiſpani Scriptores meminere, ut Petr. Barboſa *ubi proximè.* Greg. Lop. *in gloſſ. 5. Bobad. Polit. lib. 2. cap. 18. num.* 164. Avend. *de exeq. mandat. lib. 1. cap. 1. num.* 33. Olan. *Concord. Jur. lit. C, num.* 28. Villalob. *Ærar. commun. opinion. lit. C, num.* 103. Parlad. *quotidian. lib. 2. cap. fin. part. 2. ſ. 1. num.* 8. *cum ſeqq. Pichard. manud. ad prax. part. 2. præcept. 4. numer.* 7. ex quibus Olanus ait, non aptari intellectum à Gregorio Lopezio excogitatum verbis conſtitutionis, atque ideo contra tenet reddens fundamenta, quibus ita legum conditores decreverunt. At uſus forenſis, ac noſtri Interpretes eam interpretationem comprobarunt, ut advertit Parladorus: etenim optima legum eſt interpres praxis & conſuetudo, *l. Si de interpretatione, ff. de legib.*

Quæ de clerico hærede laïci prænotavimus, pariter è converſo oportet obſervari quoad laicum clericum ſuccellorem, qui coram Eccleſiaſtico conveniri nequibit, niſi cœpto cum teſtatore judicio. Carleval. *de judic. lib. 1. diſp. 2. numer.* 319. ubi alij.

22 Sed si adversus jacentem hæreditatem agendum sit, quoad forum inspicitur defuncti persona, quem representat; non hæredis. Carleval. num. 322.

Verf. *Quarta conclusio.*

23 Clericus hæres laici petitione hæreditatis, aliave actione personali, vel reali conventus ex persona defuncti, quanquam super re hæreditaria lis moveatur, non cogitur coram sæculari iudice, ut litiget, comparere, nisi iudicio cum antecessore incepto. Bobad. *Polit. lib. 2. cap. 18. num. 164.* ubi multi, Mart. *de jurisdict. part. 4. cent. 2. cas. 125.* Guzm. *de evict. quest. 7. num. 35.* Paz *praxis tom. 2. præl. 2. num. 40.* Aug. Barbosa cum aliis *de jur. Ecclesiast. lib. 1. cap. 39. §. 2. n. 106.* Gratian. *disceptat. cap. 141. numero 16.* Farinac. *prax. q. 8. n. 21.* Azeved. *in l. 10. n. 30. tit. 1. lib. 4. Recop.* Non defunt tamen qui aliter sentiunt, quos exhibet Bobad. & Guzm. *ubi proximè*, Petr. Barbosa *num. 104.* & alter Barbosa. Prior tamen sententia in praxi servanda.

Ad Num. 5.

24 Exequutio contra Clericum laici hæredem ex obligatione defuncti in foro Ecclesiastico debet expediri Pichard. *manu duct. ad prax. part. 2. præc. 4. num. 7.* Parlad. *d. §. 1. num. 8.* Paz *sup. tom. 2. part. 3. cap. unic. num. 1.* Didac. *Per. in l. 4. verf. Intellige tamen, tit. 8. lib. 3. Ordinarum.* Guzm. *de evict. cap. 7. numero 34.* Quod verum est, nisi ante mortem testatoris via exequutiva expediri cœperit, Paz *ubi proximè*, Anton. Gallef. *tract. ad formul. obligat. Cameral. partic. 2. q. 2. à num. 2.* Et sic intelligendum existimo, ut non sufficiat exequuti- vi mandati iudicis autoritate confessio, nisi pignora capiantur, vel reo notorium fiat, ut si præceptum de solvendo intimetur, ut fieri prius solet illustribus viris.

Ibi: *Nihilominus veram esse opinor.*

25 Lex Principis sæcularis pro communi utilitate condita etiam Ecclesiasticos ligat, saltem vi directiva, & in conscientia iudicio, modò libertati Ecclesiasticæ, aut Juri Canonico non adversetur, nec de personis, aut bonis clericorum expressim quid statuatur. Pat. Suar. fusè ac luculenter *de legib. lib. 3. cap. 24. num. 6. 10. & per totum Bobad. lib. 2. cap. 17. num. 195. verf. Deben assi mismo, & cap. 18. cum plurimis, num. 245.* Didac. Perez *ubi supra, verf. Utrum autem clericos, Salgad. de Reg. protection. part. 1. cap. 2. §. 3. num. 17. 18. & fusiùs part. 1. cap. 1. prælud. 3. à num. 64.* Guttier. *practicar. lib. 2. q. ult. num. 3.* Sarmient. *Select. lib. 7. cap. 13. n. 1. Rending. de majest. Princip. verb. Non solum armis decoratam, part. 2. à numero 166.* Matienz. *in l. 7. gloss. 2. cum seqq. tit. 11. lib. 5. Recop. Morla. Empor. Jur. part. 1. tit. 1. de legib. q. fin. num. 9. & 14. & tit. 2. de jurisdict. quest. 12. in fin.* Quæ quidem leges in foro Ecclesiastico debent observari. Morla *d. q. 12. n. 13.* Salgad. *d. §. 3. num. 17.* Bobad. *d. num. 195.* & alii ex prælaudatis, quicquid scripserit Mart. *de jurisdict. part. 4. cent. 1. casu 1. & casu 19.* Adde Aug. Barb. *in collect. ad cap. Quæ in Ecclesiarum, n. 4. de constitutionib.*

Ibi: *Etiam adversus clericos vim habet.*

Publicum instrumentum, cæteraque quibus jure regio via exequutiva competit, eandem vim in foro Ecclesiastico, ac in singulari debent obtinere. Bobadill. *dict. verf. Deben assi mismo, Paz sup. d. cap. unic. 1. n. 1.* Cur. Philip. *part. 2. §. 1. in fin.* Ant. Canar. *de exequut. instrum. quest. 22. Castill. in l. 70. Tauri, Didac. Per. in l. 4. gloss. 1. verf. Utrum autem contra clericos, tit. 8. lib. 3. Ordin. Parlador. quotidianar. lib. 2. cap. fin. §. 11. num. 28.* Pareja *de instr. edit. tit. 1. resol. 3. §. 5. num. 120.* Vela *dissertat. 23. n. 86.* nam sicut clerici regiis juvantur legibus in laicos, ita & eisdem subijci tenentur in suo foro. Matienz. & Didac. Perez.

Ibi: *His accedit.*

27 Regulariter observatur, ut quoties sæcularis iudex licitè procedit in clericum, realem sententiæ exequutionem per se non faciat, sed ad Ecclesiasticum remittat. Amat. *variar. part. 2. resol. 86. num. 60.* Tondut. *de prævent. judic. part. 2. cap. 12. num. 33.* Hodierna *in addit. ad Surd. decis. 10. num. 19.* Guzm. *de evict. q. 8. num. 35.* qui de praxi testatur.

Verf. *Fortassis in casu & specie.*

28 Huic sententiæ assentiuntur Avil. *in cap. 16. Prætor. num. 66.* præmissa scilicet citatione, Olan. *conclus. jur. littera C, num. 29.* Villalob. *Ærar. commun. opinion. lit. C, num. 103.* dum legem regiam Partitarum sic intelligunt, ut clericus hæres in sæculari foro defuncti possit conveniri. Sed oppositum ut receptius sustinendum. Illud tandem oportet admonere, quod 29 tametsi in fo. o Ecclesiastico adversus clericos exequutivè procedatur, sicut prænotatum relinquatur, non servatur tamen eadem forma ac in Regiis Tribunalibus, diversimodeque expediri solet juxta praxim cujusque diocesis. Paz *prax. tom. 2. part. 3. cap. unic. num. 1. 2.* ubi stylym Salmanticensis Episcopatus refert. Avil. *ubi proximè, num. 65.*

30 Sunt pœnæ in eos, qui clericos perperam ad sæculare forum trahere contendunt, stabilitæ. Tondut. *de prævent. judic. part. 1. cap. 20. n. 4.* Aug. Barbosa *in cap. inoluta 11. q. 1.* ubi quod causæ jacturam, & excommunicationis pœnam, sive clericus sit, sive laicus, debet sustinere. Iudex tamen sæcularis, qui de jure in clericum cognoscit, non tenetur ab Ecclesiastico inhibitus in causa superfedere. Amat. *variar. part. 2. resol. 86. num. 70.*

31 Quod *sup. num. 13.* obtinet insinuavi, hic inculcare placet, nempe clericum agentem in laicum, si reconveniatur, in foro sæculari ad respondendum compelli, *l. 57. tit. 6. part. 1.* ubi Gregor. Lop. *gloss. 4.* Tondut. *de prævent. judic. p. 2. c. 58. num. 12.* Barbosa cum plurimis *de jur. Eccles. lib. 1. c. 35. §. 2. num. 137.* ubi latissimè, etsi dissentiant alii, quos refert Mart. *de jurisdict. casu 107. num. 2.* qui consuetudini standum opinatur. Ei accedit Afflic. *decis. 173. num. 3.* Communis sententia sic est amplianda, ut non liceat clerico renunciare actioni deductæ, & ab inchoato iudicio sive adversarii assensu resilire. Tondut. *sup. num. 13.* Mart. *num. 14.* Ursill. *ad Afflic. d. decis. 173. num. 4.* Barbosa cum aliis, *n. 140.*

Huic affinis est quæstio, an scilicet clericus agens possessorio adversus laicum, debeat super proprietate in foro eodem sæculari litigare? Affirmat Barbofa ubi proxime, n. 138. Tondut. sup. num. 15. vers. Alii vers. Fonta. decis. 345. Contrà sentiunt Mart. sup. part. 2. cap. 39. num. 17. 18. Mastrill. decis. 286. num. 15. & alii apud Fontan. num. 9. gloss. in cap. fin. de judic. & hoc verius videtur, saltem ubi peracto judicio possessorio, petitorium deducitur. Consulas Tond. part. 1. cap. 12. num. 15. ubi distinguit ita.

S U M M A R I U M.

- 1 Regius Castella Senatus de quibus causis in prima instantia cognoscat, & num. 2.
- 3 Avocatio causarum definitur.
- 4 Principi liberum est causas omnes coram suis Magistratibus pendentes avocare.
- 5 Idem potest Pontifex quoad causas Ecclesiasticæ jurisdictionis.
- 6 Rex non evocat causas à Dominis inferioribus, nec ab eorum iudicibus absque speciali ratione.
- 7 Quisque valet causas avocare à iudice, quem inde penderet constituit.
- 8 Rex avocare causas pro libito potest ab illis, quibus jurisdictionem in officium, seu administrationem contulit; secus si in majoratum, aut feudum.
- 9 Epedit ne Princeps causas à suis Magistratibus evocare absque ulla ratione.
- 10 Avocatio litis pendens non tenet, si Princeps avocans litis pendentiam ignoret.
- 11 Episcopus à suis Vicariis causas avocat. Sed hoc limitatur num. 13.
- 12 Non avocat pendentes coram Archidiacono.
- 14 Metropolitanus nequit avocare à suffraganeo, etiam præcedente omissione, & num. 15.
- 16 Dum visitat, Pontificalia exercere prohibetur in diœcesi suffraganei.
- 17 Diœcesanei suffraganei Episcopi nullo modo ad Metropolitanum confugere permittuntur, nisi per appellationem.
- 18 Domini vassallorum an valeant causas evocare à iudicibus ordinariis sui teritorii, & num. 23. cum seqq.
- 19 Regii Prætorii, seu Cancellaria Judices non avocant causas ab inferioribus, nisi in casibus Curia, & antequam lis contestetur.
- 20 Causæ pendentes in Cancellariis an per Regem soleant avocari.
- 21 Regius Senatus Castella num causas avocet in scio Rege.
- 22 Utrum Legato de latere, vel Nuntio liceat ab Ecclesiasticis avocare.
- 25 Prætores civitatum à Locum tenentibus causas avocant.
- 26 Principis delegatus quando possit à subdelegato causam avocare.
- 27 Iudex ordinarius causam quam delegavit, poterit avocare.
- 28 Cujus Tribunalis Notarius in causa avocata conciat acta.
- 29 Avocatio duplex est, tacita, & expressa.
- 30 Causa semel Curam ingressa, inde non exit, nisi ex Pontificis commissione, & num. 32. & 33.
- 31 In Beneficiis quoties Pontifex manus apponit, etsi provisio careat effectu, non revertitur jus conferendi ad Ordinarium.
- 34 Si appelletur ad Sedem Apostolicam à sententia interlocutoria, & non jure appellatum pronuncietur, an causa remittatur ad inferiorem.
- 35 Si Princeps causam appellationis ab interlocutoria delegaverit, simul & principalem, si delegatus perperam provocatum proferat, an valeat in negotio principali procedere, & num 36.
- 38 Delegatus ad secundam instantiam, revocet sententiam inferioris, absque novo mandato poterit in causa principali procedere.
- 39 Iudex ordinarius, revocata sententia interlocutoria inferioris, à qua provocatum est, causam retinet decidendam super principali.
- 40 Causa per appellationem ab interlocutoria ad Curiam de lata; solet Princeps jubere, ut ommissio iudicio appellationis, de Principali ibidem cognoscatur.
- 41 Nullus præter Principem id facere valet, nisi de partium consensu.
- 42 De effectu avocationis cum decreto irritante.
- 43 Avocatio cum decreto irritante suos non operatur effectus ad partis preces expedita, si preceptor ea uti noluerit.
- 44 Actus nullus ex dispositione legis subsistit ex assensu ejus, cujus favore nullitas est inducta.
- 45 Lex cum clausula irritante non reddit actus nullos ante sufficientem ejus promulgationem perfectos.
- 46 Lex sufficienter promulgata, etiam ignorantes astringit, quod declaratur.
- 47 An obliget scientes antequam promulgetur.
- 48 Lex cum clausula irritante an ipsum legislatorem liget.
- 49 Avocatio motu proprio an reddat irrita quæ inferior ignarus gesserit à die expeditionis, & num. 50.
- 51 Jurisdictio semel radicata, etsi per superiorem revocetur, quæ dum ignorat, iudex inferior egerit, sustinetur.
- 52 Vicarius Episcopi validè exercet suam jurisdictionem jam extinctam, si eum lateat extinctio.
- 53 Revocatio jurisdictionis motu proprio non facit cassos actus, quos iudex inscius edidit.
- 54 Gesta per procuratorem an sustinenda.
- 55 Avocatio cause motu proprio impedit progressum inferioris ad ulteriora, undecunque revocationis notitiam perceperit.
- 56 Avocatio motum proprio differt ab ea; quæ ad extinguendam interim inferioris jurisdictionem.
- 57 Quid si in eodem avocationis rescripto apponatur clausula, Motu proprio, & simul constet preces partis intervenisse.
- 58 Advocatio ad partis supplicationem non admitit jurisdictionem inferiori, nisi ei litteræ intromittuntur.
- 59 Principis delegatus ad certam causam, licet sciat alii eandem commissam, supersedere non tenetur antequam illi rescriptum notum legitime fiat.
- 60 Proreges, Præsides, Prætores, & alii quibus est ordinaria jurisdictio, eam jure exercent scienter sibi successorem electum, usque ad hujus adventum, actualemque numeris possessionem.

CAPUT IX.

Supremi Castellæ Senatus Consiliiarii de omnibus causis in prima instantia cognoscere valent, de quibus idem Rex, exceptis quibusdam, quæ Regiæ Majestatis iudicio privatè relinquuntur, l. 22. tit. 4. lib. 2. Recop. Paz prax. tom. 1. temp. 1. num. 15. qui latè prosequitur recensens quæ spectent ad cognitionem iudicium, qui in Cancellariis, & aliis Regalibus Auditoriis Hispaniæ resident: de quo etiam Monter. pract. tract. 5. per totum. Sunt plura supremo Senatu reservata, quæ in Cancellariis expediri vetantur, ut prænotatur supra, cap. 4. num. 46. ubi quid in novi orbis Regiis Prætoriis.

Rursus nonnullæ lites à supremo Senatu ad Cancellarias remitti iubentur, ut Casus Curia, l. 11. tit. 5. lib. 2. Recop. concursus creditorum ad bona majoratus, ut habetur in remission. ad tit. 2. lib. 2. Recop. aliæ itidem causæ referuntur l. 21. eod. tit. 4.

Ad Num. 1.

Item avocationis definitionem diminutam agnoscit Tondut. de prævent. judicial. part. 1. cap. 7. num. 5. ita definiens: *Est litis pendens, vel que pendere debet coram inferiore, ad Principem, aut superiorem absque provocatione facta translatio*, adjectis verbis, quæ pendere debeat; quia avocatio non solum fit de causis pendentibus, sed etiam de nondum inchoatis, quæ ad tribunal inferius spectant. Dicendum est tamen, D. Covarruv. de avocatione agere presè sumpta; nam propriè non avocatur causa antequam radiceretur apud inferiorem, cum privatio habitum præsupponat, l. Tirio usufructus 95. de condit. & demonstr. l. Decem 117. de verb. oblig. Aug. Barbosa cum plurimis axiom. 199. Nec causa dici verè potest antequam lis pendere incipiat, deducto in iudicio jure actoris. Paz d. tom. 1. annot. 2. num. 2. Parlad. different. 136. num. 2. Tondut. sup. cap. 30. num. 13. Unde licet vulgò avocatio nuncupetur, cum superior inhibet inferiori, nec de causa examinanda cognoscat, quæ nondum pendet, in lata significatione, ac impropria verbum id usurpatur.

Vers. Hoc jus avocandi.

Supremis Principibus liberum est causas vel cœptas coram quibuscunque suis Magistratibus avocare, ut per se de illis cognoscant, aut aliis delegent iudicandas. Mastrill. de Magistratib. lib. 3. cap. 4. num. 248. Salgad. de retent. bullar. part. 2. cap. 31. num. 86. Petr. Barbosa in l. Si quis posteaquam, num. 17. de iudic. Cancr. variar. lib. 3. cap. 10. n. 8. Aug. Barbosa in collect. ad cap. Ut nostrum, num. 2. & cap. Ut debitus, num. 20. de appellat. Avendann. de exequend. mandat. p. 2. cap. 19. num. 2. vers. Rex verò Azev. in l. 32. tit. 4. lib. 3. Recop. Bobad. Polit. lib. 2. cap. 16. num. 100. Marta de iurisdic. part. 1. c. 43. num. 7. ac plurimi apud Salgadum.

Quod utique in summo Ecclesiæ Præsule adnotarunt Cardin. Tusch. lit. A, concl. 561. Salgad. sup. cap. 6. num. 15. Villalob. Arar. commun. opinion. lit. A, num. 269. Cabed. part. 2. decis. 85. num. 4. Bobad. ubi proximè, Avend. sup. cap. 5. num. 12. vers. Solus enim Papa, Aug. Barbosa cum pluribus de potest. Episc. part. 3. allegat. 81. num. 18.

At Rex non avocat causas à Proceribus, seu Baronibus subditis, nec à Judicibus, quos illi in propriis dominiis constituunt, nisi negligentia ipsorum, aliave justa causa id suadeat, & urgeat. Tondut. sup. part. 1. cap. 11. num. 14. Azeved. in l. 1. ex num. 32. tit. 1. lib. 4. Recop. Mastril. ubi proximè, à num. 35. & lib. 4. cap. 16. num. 60. Cabed. sup. num. 3. Quicquid senserit Menoch. de præsumpt. lib. 2. præf. 18. num. 7. & Bobad. ubi proximè. Faciunt per me tradita sup. cap. 1. num. 147. In casibus verò Curia avocatio permittitur à tribunali inferiori Domini ad Cancellariam juvari privilegio postulare. Mastrill. d. cap. 16. num. 233. Avend. part. 2. cap. 5. num. 11. vers. Dixi autem, Bobad. sup. Quod quidem apud nos contingere nequit, nisi ante litem motam, ex præmissis sup. cap. 6. num. 23. & cap. 7. num. 42.

Ibi: *Is etenim, qui liberè iudicare jussit.*

Non tantum Princeps, sed & quisque, qui Magistratum independentè constituit, aut iudicare præcepit; jus avocandi consequitur, lib. 21. tit. 4. p. 3. ubi Gregor. Lop. gloss. 1. Tondut. part. 2. cap. 63. num. 10. 11. Avil. in cap. 1. Prætor. num. 42. vers. Sed an potest. Bobad. Polit. lib. 2. cap. 16. num. 100. vers. El primero es. Salgad. de Reg. protection. part. 1. cap. 7. num. 42. Avendann. de exeq. mandat. part. 1. cap. 19. num. 2. vers. Et est ratio; Ant. Fab. in ration. ad d. l. iudicium solvitur, de iudic.

Nec pugnant hæc cum prænotatis supra, num. 6. nam etsi omnis iurisdic. in a ditionem à Rege tanquam ab unico fonte in inferiores Dominos diffundatur, quam liberè concessit à principio, ut dixi supra, cap. 1. num. 145. ipse tamen Rex hanc sibi legem imposuit, ne in prima instantia propriam iurisdictionem in vassallis inferiorum Procerum exerceret, nisi iusta subsistente ratione, ut ait Avendann. d. cap. 5. num. 11. vers. Dixi autem. Unde rectè distingui solet inter iurisdictionem à Principe concessam in administrationem, seu officium; vel in feudum, sive majoratum, ut scilicet in priori casu avocatio sit libera, non in posteriori. Mastrill. de Magistrat. lib. 3. cap. 2. num. 37. cum seqq. Tondut. de prævent. iudic. part. 1. cap. 11. num. 14. quæ autem sint causæ iustæ, ut Rex in prima instantia causas avocet à Domino inferiore, recenset plenè Mastrill. lib. 4. cap. 16. ex num. 214.

Ibi: *Princeps igitur avocare poterit.*

Licet autem Princeps valeat pro libito causas à suis Magistratibus evocare, Paul. de Castr. in authent. Qua in provincia, C. ubi de crimin. agi oport. & cons. 318. num. 2. Mart. de iurisdic. part. 1. cap. 33. num. 101. Avend. sup. part. 1. cap. 19. num. 2. vers. Rex verò, Bobad. d. cap. 16. num. 100. expedit tamen ne absque rationabili causa Princeps avocatione utatur, cedit etenim in ludibrium ordinariæ iurisdictionis, iudicium contumeliam, ac litigantium detrimentum, ut animadvertunt Mastrill. d. lib. 3. cap. 4. ex num. 251. Ponte de potest. Proreg. tit. de abundant. civitat. §. 1. num. 16. & decis. 36. num. 12. Tondut. part. 1. cap. 7. nu. 7. Carol. de Tapia decis. 1. à num. 12. Azeved. in lib. 32. tit. 4. lib. 3. Recop. Salgad.

Salgad. *de retent. Bullar. part. 2. cap. 31. num. 90.* Scaccia *de judic. lib. 1. cap. 66. ex num. 11.* Causæ autem legitimæ ad avocationem sunt utilitas publica, gravitas negotii, & judicis suspicio. Tondut. *part. 2. cap. 36. num. 2.* Scacc. *ubi proximè*, Rebuff. *ad constit. Regni, tom. 1. tit. de evocation. in præfat. num. 57.*

10 Ut autem avocatio litis pendentes coram inferiori subsistat, necesse est quod Princeps litis pendentiam non ignoret; nec in dubio præsumitur scientia, nisi exprimat in rescripto. Salgad. *ubi proximè. ex num. 87. ad 92.* Carol. de Tapia *num. 8.* Octav. Vestrus *Pract. Cur. Rom. lib. 3. cap. 9. num. 5.* Aug. Barbosa *in collect. ad cap. Ut debitus, num. 20. de appellat.* Menoch. *de arbitr. lib. 2. cas. 202. num. 4.* Etenim gravior inferitur injuria judicii jam de casu cognoscanti, & jus commune læditur, *l. ubi acceptum 30. de judic.* quapropter difficilius avocatur causa jam coepta. Tondut. *d. cap. 36. num. 4.* Cyriac. *controv. 515. num. 6.* Semperque evocatio causarum ut odiosa restringi debet. Castill. *de tertiis, cap. 41. num. 124.* Salgad. *num. 93.* Azeved. *ubi proximè*, & in dubio non præsumitur. Lancellot. *de attent. cap. 10. num. 40.*

Verf. Primò hinc deducitur.

11 Episcopo licet causas pendentes, vel in futurum tractandas coram suo Vicario Generali pro libito avocare. Avend. *de exeq. mand. part. 1. cap. 5. num. 12. vers. Solus enim Papa.* Bobad. *d. cap. 16. num. 100.* Tondut. *sup. part. 2. cap. 1. num. 21.* Curia Philip. *part. 1. §. 9. num. 3.* Idem juris est quoad vicarium foraneum. Jacob. Sbrotz. *tract. de Vicar. Episc. lib. 3. quæst. 39. num. 1. & quæst. 40. num. 32.* Tondut. *num. 35.* Prælati namque sicut liberè Vicarium eligit, ita ad nutum amovet, etiamsi ille Pontificia confirmetur autoritate. August. Barbosa *cum aliis de potest. Episc. part. 3. alleg. 54. num. 145. & 154. vers. Illud. hinc Bobad. lib. 1. cap. 16. num. 9.*

12 Inde est, ut quanquam Archidiaconus Vicarius Episcopi censeatur quoad causas, de quibus cognoscere permittitur, Barb. *de jur. univ. Eccles. lib. 1. cap. 24. num. 34. & 35.* quia tamen jure illi jurisdictio defertur, *cap. 1. ubi Barbosa num. 2. de offic. Archidiacon. & de potest. Episc. part. 3. alleg. 54. num. 17.* ab ipso Prælati jam inchoatam causam avocare nequit. Tondut. *de præv. judic. part. 2. cap. 36. num. 13.*

13 Præterea cum Vicarius Generalis ex delegatione Pontificis ut talis in causa procedit, Episcopus avocare eam prohibetur, & si indirectè valeat ejusdem cognitionem impedire, ipsum à munere removens. Tondut. *part. 2. cap. 1. à nu. 48. ac quæstion. benefical. part. 2. cap. 4. §. 1. num. 12.* Garc. *de Benefic. part. 6. cap. 1. nu. 19.* Sbrotz. *tract. de Vic. Episc. quæst. 135. & 136.*

Ad Num. 2.

14 Archiepiscopus causam pendentem, aut quæ pendere debet coram suffraganeo, avocare prohibetur, ex Trident. *sess. 24. de reform. cap. 20.* ubi etiam Nuntiis, ac Legatis de latere interdicitur, extatque declaratio Sacræ Congregationis apud Salgad. *de retent. Bullar. part. 2. cap. 5. §. 2. num. 5.* Tondut. *de præv. judic. part. 2. cap. 36. num. 13.* Aug. Barbosa *de potest. Episcop. part. 3. alleg. 126. num. 7. & in collect. ad cap. Pastoralis, num. 2. de offic.*

Ordinar. Nec Metropolitanus potest jurisdictionem in subditos suffraganeorum exercere, nisi per appellationem, vel in causis aliàs jure permissis, de quibus Barbosa *de potest. Episc. part. 1. tit. 4. num. 3. cum seqq. & de jur. Eccles. lib. 1. cap. 7. ex num. 5.* Solorz. *de jur. Indiar. tom. 2. lib. 3. cap. 6. à num. 31.* atque ita nec de partium consensu jus inter illos dicere valet, & consequenter nec causas avocare, *l. 15. tit. 5. part. 1.* Solorzan. *num. 29.* Paz *prax. tom. 1. præl. 1. à num. 14.* Barbosa *d. titul. 4. num. 2. & d. cap. 7. num. 51.* Sanch. *de matrim. lib. 7. disp. 100. num. 9.* Salgad. *d. cap. 5. num. 1.* Tondut. *d. part. 2. cap. 8. num. 3.* apud quos quamplurimi.

15 Imò nec propter negligentiam Episcopi Metropolitanus causam avocare permittitur, nec inter ejusce subditos jurisdictione uti, nisi interposito appellationis auxilio, ut latè adversus alios probat August. Barbosa. *d. alleg. 126. à num. 8.*

Ibi: His accedit Glossa.

16 Archiepiscopus etiam inter visitandum non valet, nec suis subditis, nec suffraganei, in cujus diocesi existit, Ordines conferre, aut aliàs exercere Pontificalia, nisi de proprii Prælati consensu. Barbosa *d. cap. 7. num. 92. & 132.* ac in *collect. ad cap. 1. num. 6. de offic. Ordinar. in 6.* Machad. *tract. de perfect. confessar. tom. 2. lib. 4. part. 7. tract. 1. docum. 4. num. 6.*

Ibi: Præsertim concludit ad hoc.

17 Diocesani suffraganei adire nequeunt Archiepiscopi Auditorium per simplicem querelam, nec agere de utilitate sententiæ principaliter: quibus solum per appellationem aditus Pater Sanchez *ubi proximè.* Barb. *de jur. Eccles. lib. 1. cap. 7. num. 67.* Marc. Anton. Genuens. *prax. Archiep. Neap. cap. 70. num. 7. vers. Limita quartò*, Scac. *de appellat. q. 19. remed. 1. conclus. 6. num. 85.* quod obtinet adhuc data Episcopi negligentia. Barbos. *d. alleg. 126. num. 14. & 85. in collect. ad cap. 1. num. 5. de offic. Legat.*

Ibi: Sic denique Dux, Marchio.

18 Hæc prænotavi *sup. cap. 4. num. 27. & ibi laudatis addas Tondut. de præv. judic. part. 2. cap. 46. numero 16. & veniunt limitanda ex Bobad. lib. 2. cap. 16. num. 100. vers. El primero, cum seqq.* Maxime si judices ordinarii de negligentia arguantur; tunc enim Dominus oppidi per querelam poterit adiri, ut causam vocet, de quo inferius *num. 24.*

Ad Num. 3.

19 Ad Regias Hispaniæ Cancellarias, quæ Liberiæ, ac Pintia consistunt, nulla potest causa ab inferiore Tribunali evocari, nisi sit de casibus Curia, & hæc antequam coram Ordinis judicibus inchoentur; quia superioribus supremi Prætorii cognitio in prima instantia regulariter interdicitur, *l. 21. tit. 5. lib. 2. Recop. Paz Prax. tom. 1. temp. num. 19.* Azev. *in l. 12. tit. 5. lib. 2. Recopil.* ubi quod nec per simplicem querelam, nec de nullitate principaliter agens quis auditur in illis Curia.

Quan-

20 Quamquam contingat per Supremos Principes causas pendentes in Cancellariis, seu Parliamentis avocari, ut de Imperatore, & Galliae Rege testantur quos refert Tondut. *de præv. jud. p. 2. c. 36. nu. 14.* apud nos tamen non admittitur talis avocatio, nisi fervetur in rescripto forma legis 23. *tit. 5. lib. 2. Recop. & legis 7. & 8. tit. 14. lib. 4. ejusdem Recop.*

Ibi: *Qui idem esse censet.*

21 Supremi Senatus Consiliiis vetita est, Rege inconsulto, causarum avocatio, *l. 4. tit. 2. lib. 3. Ord.* quæ in nova Regiarum legum compilatione deest: sed & litteras incitativas non facile expediendas ad judices inferiores, cavetur *l. 32. tit. 4. lib. 2. Recop.* ubi Azeved. Nihilominus supremo Senatui avocatio permessa videtur *ex l. 22. tit. 4. lib. 2. Recop.* notat Bobad. *Polit. l. 2. cap. 16. num. 100.*

Verf. *Quarto hinc.*

22 Nuntiis Sedis Apostolicæ, ac Legatis de Latere non licet ab Ordinariis causas avocare. Trid. *sess. 24. de refor. cap. 20.* ubi August. Barbosa latè in remission. *ad Conc. & de potest. Episc. alleg. 81. part. 3.* Salgad. *de retent. Bullar. p. 2. c. 5. S. 2. nu. 5. & de Reg. protect. p. 2. cap. 17. nu. 2.* Paz *prax. r. 2. præl. ult. à princ. Grat. disc. c. 837. nu. 15.* Vivian. *prax. jurispatr. part. 2. l. 7. cap. 3. nu. 8.* & plurimi apud Barbof. Excipitur in ipso decreto, si præcesserit Ordinarii omiffio. Similiter causa poterit avocari Pontificis rescripto, ejusdem propria manu subscripto, non aliàs. Præterea avocationi locus dabitur communi assensu Ordinarii, ac utriusque litigantis. Barbosa *d. cap. 20. nu. 2.* Salgad. *de retent. Bullar. part. 2. c. 3. S. unic. à nu. 5.* De Auditore Cameræ ardua existit controversia, num causas avocare valeat ex camerale obligatione procedentes? de quo Barbof. *in d. cap. 20. in Concil. nu. 4. & d. alleg. 81. nu. 16.* Salgad. *de c. 3. n. 20.* Flores Diaz *var. quest. 12.*

Ad Num. 4.

23 Dux, Marchio, Comes, & alii quilibet vassallorum Domini jurisdictionem in oppidis obtinentes, nequeunt evocare causas coram judicibus ordinariis sui territorij pendentes. Bobad. *d. cap. 16. n. 100.* Azev. *in l. 45. à n. 3. tit. 4. lib. 3. Recop.* Cur. Philip. *part. 1. S. 9. nu. 3.* Tondut. *de præv. judic. part. 2. c. 36. nu. 11.* ubi regulam tradit, quod ille duntaxat valet avocare, qui per se solum constituit judicem. Vide *sup. c. 4. n. 27.*

24 Quod fallit si judex Ordinarius per dominum jurisdictionis, vel ejus judicem requisitus, justitiæ administrationem omiserit. Bobad. *ubi prox. verf. El segundo caso.* Cur. Philip. *sup. num. 5.* Avend. *de exeq. mand. part. 1. c. 5. nu. 12. verf. Judices tamen.* Ex contrario nec illis Magnatibus, eorumque Vicariis permittitur causas coram se pendentes ad judices ordinarios remittere, ut eas etiam inviti definiant. Azev. *sup. n. 3. & 7.* Bobad. *d. num. 10. in fin.* Cur. Philip. *num. 4.*

Ibi: *Nisi quibusdam in locis.*

Hujusce consuetudinis meminere Bobad. *d. c. 16. num. 101.* Cur. Philip. *ubi proximè.*

Ibi: *Quod si Dux, Marchio, vel Comes.*

25 Hucusque actum de judicibus oppidorum, vulgò *Alcaldes ordinarios*, qui à conventu Decurionum electi per Dominum confirmantur: verum si alicubi, non præmissa electione, ipse Dux, *D. de Faria Covar. Enucl.*

vel Marchio hos judices absque populi dependentia præponat, ipse ab illis causas avocare, aut ad eos retinentes remittere non prohibetur. Avendann. *sup. part. 1. c. 19. n. 2. verf. Et est ratio.* Aviles *in c. 1. Prætor. nu. 42. verf. Sed an potest.* Bobad. *num. 100. verf. El primero estando.* Azev. *in d. l. 45. nu. 8.* Cur. Philip. *num. 3.* Tondut. *ubi proximè.*

Sic civitatum Prætores causas à suis Locumtenentibus evocant. Avil. *ubi proximè.* Cur. Phil. *part. 1. S. 9. nu. 3.* Avend. *sup. part. 1. cap. 3. nu. 3. verf. Sextò deducitur.* Bobad. *l. 1. c. 12. n. 46.* Azev. *in l. 10. nu. 5. tit. 5. lib. 3. Recop.* Justam tamen causam præcedere oportet, ut admonent Bobadilla, Azevedus, & Avilefius. Sed si ex delegatione alterius Locumtenens de causa cognoscat, cessat avocatio. Bobad. *ibidem.*

26 Delegatum autem Principis à subdelegato causam commissam avocare posse, re integra, non dubitatur, at postquam lis cœpit discuti, ita distinguendum ut si delegatus nihil jurisdictionis in commissione reservaret, avocare non valeat, aliàs sic, *l. 21. tit. 4. p. 3.* ubi Greg. Lop. *gloss. 1.* qui subdit non permitti, nisi Principi causam avocare, ut alteri deleget: de quibus latè Tondut. *sup. part. 2. c. per tot.*

27 De judice ordinario non ambigitur, quin indistinctè valeat avocare, *d. l. 21. Partit. & Greg. Top. ubi prox. l. Judicium solvitur, § 8. de judic.* ubi Ant. Fab. *in ration.* docet non de delegato, sed de judice dato consultum agere, cui non nisi post litem contestatam causa mandari poterat. Semper ut avocatio fiat, expedit quod justa causa interveniat, quam & in Principe desiderari observavimus *sup. n. 9.* & generaliter Tondut. *part. 1. c. 7. num. 7.* tamen ab avocatorio decreto appellans non auditur. Salgad. *de Reg. protect. part. 3. c. 13. à num. 52.*

28 Cujus Tribunalis notarius scribere debeat in causa avocata, disputat Tondut. *de Præv. judic. part. 1. c. 7. & part. 2. c. 36.* resolvens quod si avocetur causa nondum inchoata, notarius superioris acta conficiet; si jam cœpta, inferioris.

Verf. *His equidem prænotatis.*

29 Avocatio fieri solet tacitè, vel expressim. Tacita dicitur quoties, nulla mentione avocationis facta, superior de causa cognoscere incipit, vel alij examinandam committit. Expressa, cum decretum avocatorium, seu inhibitorium intervenit, aut in rescripto commissionis alteri factæ clausula avocationis inferitur. Avend. *de exeq. mand. part. 1. c. 19. num. 2. verf. Et est ratio.* Vivian. *prax. jurispatr. lib. 14. c. 1. p. 76. 77.* Tondut. *d. c. 7. num. 17.* Salgad. *de retent. Bullar. part. 2. c. 22. num. 4.* Lancelot. *de attentat. c. 10. n. 9. & 13.* Tusch. *lit. A. concl. 561. n. 1.*

Ad Num. 5.

30 Causa semel ad Curiam quomodolibet delata, & curialis effecta, nunquam inde exire potest, nec redit ad Ordinarium, nisi ex Pontificis delegatione. Tusch. *ubi prox. num. 4.* Barbosa *in collect. ad c. Ur nostrum. num. 3. de appellat. & in c. Pastoralis, num. 12. de offic. Ordinar.* Lancelot. *sup. num. 4.* Solorz. *de jur. Indiar. tom. 2. lib. 4. c. 7. nu. 28.* Riccius *collect. decis. part. 5. collectan. 1451. verf. Infertur quintò.* Bern. Diaz *reg. 262.*

Idem in Beneficiis contingit, nam per manus appositionem Papæ ita manent affecta, ut licet gratia non fortietur effectum, Ordinario veteratur ad collationem procedere. Garcia *de Benefic. part.*

part. 5. cap. 1. §. 2. numero 138. Aug. Barb. in collect. ad cap. Ut nostrum, num. 5. de his que fiunt à major. part. Capit. Æneas de Falconib. tract. de reservat. Benefic. q. 4. effect. 5. num. 1. Vivian. d. cap. 1. num. 66. Salgad. de retent. Bullat. part. 2. c. 22. num. 1. & alii apud Barbof.

Ibi: *Quod si Papa semel dele-
gaverit.*

32 Hanc sententiam pro viribus tuetur Salgad. d. part. 2. cap. 12. à num. 45. ubi probat, extincta Pontificia delegatione, Ordinaria jurisdictionem ipso jure suscitari.

Verf. *Quin & illud.*

33 Provocatione interposita ab interloquutoria sententia ad Romanam Curiam, quanquam malè appellatum pronuncietur, causa non devolvitur ad judicem à quo, sed retinetur. Lancellot. sup. d. cap. 10. num. 5. Pet. Barbofa in l. 1. art. 1. n. 33. de judic. Tusch. lit. A, Aug. Barbofa in collect. ad cap. Ut debitus, n. 9. de appellat. Gratian. discept. cap. 6. n. 7. Beroi. question. familiar. 12. num. 22. verf. At de stylo.

Verf. *Prima conclusio.*

34 De jure appellatio ab interloquutoria si perperam interposita proferatur, causa ad inferiorem redire debet, ut super principali procedat, l. 27. tit. 23. p. 3. l. 7. tit. 17. lib. 4. Recop. ubi Azev. Tusch. lit. A, concl. 371. n. 2. Cujac. in cap. Ut debitus, de appellat. Paz Prax. tom. 2. part. 5. cap. unic. n. 20. Lancellot. sup. n. 5. Cur. Philip. part. 5. §. 3. n. 11. Surd. decis. 175. n. 3. Mandof. tract. de inhibet. quest. 36. Sed si à definitiva sit provocatum, quæ meruit confirmari, sententiam exequitur confirmans judex. Sed aliud de jure nostro videtur dicendum ex d. l. 27. Partit. & l. 6. tit. 17. lib. 4. Recop. ubi Azeved. à num. 3. Pichard. manu duct. ad prax. part. 4. §. 24. per tor. Marant. de ordin. judicior. part. 6. act. 3. n. 6. ubi quod deferta appellatione, judex à quo de jure communi ad executionem procedet,

Verf. *Secunda conclusio.*

35 Causa appellationis ab interloquutoria cum negotio principali accessorie commissa, ita intelligitur, ut si injustè appellatum judex pronunciet, non valeat ulterius procedere ad principale. Surd. decis. 175. per tor. qui sic Mantuanum Senatam observare testatur. Aug. Barb. collect. ad cap. Causam quæ, num. 2. de rescript. Vant. tract. nullit. ex defect. jurisdictionis, n. 65. quia subintelligitur sub tacita conditione causa principalis commissa, si rectè fuerit provocatum, prout de jure constituitur, cui Princeps non præsumitur derogasse, nisi ex rescripti contextu id appareat, ut inquit Vantius. Nec in dubio admittenda avocatio, quæ ut odiosa præsumi non debet. Lancellot. de attendat. cap. 10. nu. 40.

Ibi: *Tametsi Francus.*

Hujus contrariæ opinionis fundamenta expendit Surd. decis. 175. num. 2. 9.

Verf. *Tertia conclusio.*

36 Si Princeps causam appellationis ab interloquutoria sic delegaverit, *Committo tibi appellationem*

causam, & negotium principale; licet delegatus perperam provocatum declaret, poterit tamen de principali cognoscere. Discrimen inter hanc & proximam conclusionem in eo versatur, quod Princeps verbo *cum*, vel *&*, fuerit usus; hoc enim principaliter æquè unit, illud accessorie conjungit, ut per Barbof. tract. de Diction. usufreq. dict. 75. & 110. ubi de natura, & differentiis earum satis. Sed videtur non tantum deferri oportere verborum cortici, ac discrimini, ut à juris principiis recedatur, Et quamvis Surd. d. decis. 175. hac de re latissimè differuerit, utriusque sententiæ rationibus exhibitis, hujusce tamen verborum differentiæ non recordatur. Ad hæc cum hominis dispositio semper juri conformis præsumatur, l. Heredes mei 57. §. Cum ita, ad Trebellian. Bart. in l. Gallus, §. 1. de lib. & posthum. Menoch. lib. 4. præf. 21. n. 21. quod maxime procedit in Principe, qui omnia jura in scrinio pectoris censetur habere, cap. 1. de constit. in 6. ejus rescripta secundum Jus exaudiri debent, non ut legis observationem solvant. Glossa verbo *Fuerat inferenda*, in cap. Causam quæ, de rescrip. ubi Barbofa. in collect. n. 2. & in cap. Ecclesia vestra, de elect. Sic explosa distinctione dictionum, magis placet, delegationem causæ appellationis super articulo, & negotii principalis simul, non tribuere jurisdictionem principali in causa, nisi injustè appellatum pronuncietur. Surd. decis. 175. num. 9. & 10. Gratian. disceptat. cap. 6. à princ. Erit tamen standum praxi Curie Pontificis, vel cujusque Principis, si per eam delegationem omni modo causæ avocatio, ac principalis commissio indistinctè inducatur: consuetudo namque privilegia, & scripturas interpretatur Barbofa in collect. ad cap. Cum dilectus, n. 7. de consuetud.

Verf. *Quarta conclusio.*

37 Conjunctim hinc accipio juxta immediatam tertiam conclusionem, de qua jam quid dicendum, præmissimus. Disjunctim, seu divisim, cum in diversa oratione aut rescripto causa principalis delegatur, quo casu avocatio illius præsumitur, sive malè, sive benè fuerit provocatum ut servatum apud Senatam Mantuæ testatur Surd. d. decis. 175. n. 9. & 10.

Verf. *Quinta conclusio.*

38 Judex delegatus ad causam appellationis ab interloquutoria, si rectè provocatum decidat, poterit absque novo mandato de negotio principali cognoscere. Surd. ubi proximè, n. 9 Barbofa in collect. ad cap. ex tenore, n. 6. de for. compet. Mich. Grass. tom. 1. commun. opin. lib. 22. n. 64. Azeved. in l. 7. num. 13. tit. 17. lib. 4. Recop. Gratian. discept. c. 6. n. 4. Ex quo argumentum desumitur haud leve adversus prænotata pronuper, n. 35. 36. ut videre est apud Surdum ubi proximè; nam si ex sola delegatione causæ appellationis ab interloquutoria competit delegatio facultas procedendi in principali, si rectè fuerit provocatum, quid operabitur expressa commissio principalis causæ, nisi revocatio concedatur, etsi malè appellatum decidatur. At Gratianus ex Felino satisfacit, asserens admonitionem ut operetur, sufficere, maxime cum possit merito dubitari?

Ibi : *Nam in ordinario iudice.*

39 Judex ex jurisdictione ordinaria de appellatione ab interloquutoria cognoscens , si bene appellatum pronunciet , causam principalem retinet decidendam , l. 27. tit. 23. p. 3. l. 7. tit. 17. lib. 4. Recop. & ibi Azeved. n. 12. Tusch. lit. A. concl. 371. n. 2. Paz prax. tom. 2. part. 5. cap. unic. n. 19. Cur. Philip. part. 5. §. 3. n. 11.

Verf. *Quibus equidem prenotatis.*

40 De hujusmodi praxi agunt laudati sup. n. 33. quæ adversatur dictis n. 34.

Ibi : *Quod si causa appellationis.*

Hoc est contra quintam conclusionem nuper traditam.

Ad Num. 6.

Princeps ad Curiam si causa deferatur per appellationem ab interloquutoria , ad partis supplicationem , potest , & solet præcipere , ut omisso provocacionis articulo , de negotio principali cognoscatur , modò precator jurejurando asseveret , quod veretur , quod justitia sibi per inferiorem non administrabitur. Petr. Barb. in l. 1. art. 1. n. 24. de judic. Gratian. sup. d. cap. 6. n. 9. 10. Aug. Barbosa collect. ad cap. Ut Debitus , n. 9. de appellat. & cap. 1. n. 4. eod. tit. in 6. Surd. decis. 175. n. 10.

Ibi : *Quod minimè licet iudici inferiori.*

41 Speciale est in supremo Principe , quod immediate præmissimus ; ut observant ibi laudati : at nullus inferior appellationis iudex id agere permittitur , nisi ex illis sit , qui possunt per querelam adiri , ac partium accedat consensus , vel saltem solius appellati. Gratian. d. cap. 6. ex num. 13. Tusch. d. concl. 371. num. 4. cum seqq. Bern. Græv. in pract. Cam. Imper. lib. 1. concl. 136. n. 1. Surd. decis. 175. num. 11. Sed cum D. Covarru. hîc tenet Scacc. de appellat. quest. 17. limit. 47. memb. 3. num. 9. cum seqq. Aug. Barbosa in collect. ad cap. 1. num. 3. de for. compet. in 6.

Verf. *Hinc denique.*

De avocationis differentia actuum est supra , num. 29. De ejus effectibus mox agendum.

Ad Num. 7.

42 Avocatio causæ cum decreto irritanti , sive motu proprio , sive ad supplicationem partis , efficit ut quæ postea iudex inferior incius avocationis in iudicio egerit , ipso jure nullitatis vitio evanescant. Lancellot. de attent. cap. 10. n. 27. Tusch. lit. A. concl. 562. num. 3. Villalob. Arar. commun. opin. lit. A. num. 271. Marefcot. variar. lib. 2. cap. 38. num. 122. Gratian. disceptat. cap. 18. n. 45. Vivian. prax. jurispatron. lib. 13. cap. 8. n. 170. & 174. de quo decreto , ejusque effectibus latè August. Barbosa tract. de claus. usufrequent. claus. 40. num. 7. cum seqq. Tusch. lit. D. concl. 117. Marefcot. d. cap. 38. Salgad. de Reg. protect. p. 3. cap. 10. à num. 62. Decreto irritanti nullus , qui Princeps supremus non existat , uti poterit , ut suos producat effectus. Tusch. nu. 19. & 22. & alii jam laudati.

D. de Faria Covar. Enucl.

Ibi : *Quod si is , cujus causa.*

43 Avocatio ad partis postulationem expedita cum decreto irritanti , non vitiat quod postea actum fuerit , si ea uti noluerit qui impetravit. Hanc conclusionem (etsi controversiâ non careat , ut videre licet apud Ant. Gabr. commun. opin. lib. 6 tit. de claus. concl. 3. n. 17. ubi etiam oppositæ sententiæ cumulat sequaces ,) sustinent Cardin. Tusch. lit. D. concl. 117. n. 8. 10. Aug. Barbosa d. claus. 40. num. 33. Rebuff. tract. de nominat. quest. 14. n. 152. Lancellot. sup. cap. 31. n. 93. Sarmient. de reddit. Eccles. lib. 1. cap. 2. n. 20. Ant. Gab. d. concl. 3. n. 25. Marefcot. d. cap. 38. n. 25. Caputaq. part. 1. decis. 249. n. 1. nam decretum illud eandem recipit conditionem tacitam , quæ avocatoriæ inest , si precator ipsa uti voluerit. Lancellot. sup. limit. 30. num. 40. quia deficiente nihil valet operari. Vivian. sup. n. 173. Marefcot. n. 31. Præterea cum decretum sit accessorium dispositioni , cui adijcitur. Tusch. d. concl. 117. num. 10. 23. quoties locus non est principali , ipsum nullos effectus producere poterit. Salgad. de retent. Bullar. p. 2. cap. 34. n. 132. Redoan. de reb. Eccles. non alien. rubric. 21. num. 79. & 80. Avocatio autem nisi intimetur , iudicis manus non litigat. Lancellot. sup. cap. 10. num. 33. & alii communiter inferius laudandi. Igitur nec decretum irritans actus contrarios irritos reddet. Aliud juris est in Beneficiis ; nam etsi persona , cui Papa Beneficium confert , non utatur gratiæ rescripto , manent tamen ligatæ inferioris manus. Tusch. lit. D. concl. 115. n. 3.

Ibi : *Quo in loco probare conatus sum.*

44 Ex consensu illius , cujus solum favore nullitas actus introducta , ille viribus subsistit , quantum fiat adversus legem , vel rescriptum Principis , l. Non eo minus 14. C. de procurat. Salg. sup. cap. 17. n. 48. Sarmient. ubi proximè , Ant. Gom. variar. lib. 2. cap. 2. n. 21. in fin. Aug. Barbosa collect. ad cap. Ut super. §. Possessiones , n. 7. de reb. Eccles. Surd. de aliment. tit. 8. priv. 56. n. 80. & 81. Vela dissertat. 14. num. 34. & 37. Cancer. variar. part. 1. cap. 13. & ex num. 86. Mantic. de tacit. convent. lib. n. 4. tit. 20. num. 61. Nec nullitas opponi potest in eum , cujus gratiâ discernitur , aliàs in ejusdem retorqueretur detrimentum , si fortè sibi expediat quod vitiosè actum est , ut prenotatur per me variar. lib. 1. cap. 20. n. 17. & lib. 2. cap. 16. n. 64.

Ibi : *Eadem voluntas presumenda.*

45 Lex cum clausula irritante non ligat , nec actus contrarios nullos efficit , qui præcesserunt antequam sufficienter promulgetur , id est , priusquam prætereat tempus duorum mensium , vel aliud à legislatore præscriptum , quo lapsa , cunctos subditos vel ignorantem tenet , & quoad nullitatem actuum , & quoad pœnam. Suarez de legib. lib. 3. cap. 18. n. 7. & 8. Molin. de just. & jur. tract. 5. disp. 70. n. 3. Tusch. lit. D. concl. 117. n. 23. Gregor. Lop. in l. 20. gloss. 1. rit. 1. p. 1. Azev. in l. 1. n. 7. tit. 1. lib. 2. Recop. Barbosa collect. ad cap. 2. n. 9. de constit. In rescripto autem speciali à die data decretum irritans operatur. Ratio diversitatis consistit in eo , quod ut accessorium sapit

lapit naturam ejus, cui adhæret. Marefcot. *sup. n. 26. vers. Sed quamvis*. Et sicut lex non obligat ante publicationem, ita nec decretum ligat: quod in rescriptis cessat, quæ eam solemnitatem non exigunt pro forma, ut astringant: Tusch. *lit. D. concl. 116. n. 4. & seq. n. 23. & per tot.*

46 Licet autem post promulgationem legis ignorantibus ligentur & quoad pœnam, & quoad actus nullitatem, *l. 2. tit. 1. lib. 2. Recop.* illa tamen est remittenda, si de ignorantia invincibili probabiliter doceatur. Suar. Molin. & Azeved. *ubi proximè*: actuum tamen nullitas non ideo evitabitur, ad quod ignorantia illa non proderit. Molin. *d. disp. 70. n. 2.* Sed si Princeps expressim actus irritaret à die conditæ legis, corruerent facti ante promulgationem. Azeved. *in d. l. 1. n. 7.* & apud nos regulariter lex obligat à publicationis die, *l. 6. 8. tit. 15. lib. 5. Recop. nisi certum tempus exprimitur, l. 44. tit. 25. lib. 4. Recop.* quod ab arbitrio pendet Legislatoris. Suar. *lib. 3. cap. 18. num. 8.* qui docet, Principi non licere subjectos cogere ad legis observantiam ante tempus, quod ad sufficientem promulgationem necessariò desideretur, *tract. de legib. lib. 3. cap. 17. num. 3.*

47 Quæri solet, an lex obliget scientes ante tempus per Legislatorem, vel à jure ad promulgationem sufficientem assignatum? Affirmat Greg. Lop. *in l. 20. gloss. 1. tit. 1. p. 1.* Negat Suar. *d. lib. 3. cap. 18. num. 8.* quia præsumitur Princeps nolle ante tempus illud subditos adstringere, quod æquitate nititur, ut sicut post promulgationem ignari ligantur, sic ante illam conscii non obligentur. Pro utraque sententia refert plures Barbosa *collect. ad cap. 2. num. 9. de constitutionibus.*

48 Tanta est vis decreti irritantis, ut discutatur apud Interpretes, num Pontificem, aut Reges ipsos constringat? De quo Marefc. *Variar. lib. 2. cap. 38. ex num. 33.*

Verf. Secunda conclusio.

49 Avocationis rescriptum cum clausula motus proprii, reddit à die datæ acta per inferiorem etiam illius ignarum irrita. Gratian. *discept. cap. 18. num. 45.* Villalob. *Ærar. commun. opin. lit. A, n. 270* Tusch. *lit. A, concl. 562. n. 1.* estque communis, teste Lancellot. *de attent. cap. 10. num. 30. vers. Secundò limita.*

Ibi: Sed & falsam esse.

50 Hæc sententia, cui assentitur contra præmissam D. Covar. ex eo etiam fulciri potest, quod clausula, *Motu proprio*, nihil valet contra mentem, ac præsumptam Principis voluntatem. Selva. *de Benefic. part. 3. quæst. 11. n. 41.* Hier. Gig. *de pension. quæst. 9. n. 6.* Barbosa cum aliis *de claus. usufreq. claus. 79. n. 50.* Si enim Princeps vellet eos actus irritos fieri à die datæ, id exprimeretur in rescripto, argumento capituli *Inter corporalia, de translat. Episc. l. unic. §. Sin autem ad deficientis, C. de ad tollend.* Tiraq. *in l. Si unquam, verb. Libertis, num. 3. C. de rev. donat.* Barbosa *in collect. ad idem cap. n. 14.* ubi plures. Facit etiam regula legis *Quoribus 13. de reb. dub.* ut scilicet in dubiis pro actus validitate respondeatur.

Ibi: Cum nullibi in jure tantus.

Ut videre est apud Barbof. *d. claus. 79.* ubi cunctos ejusmodi clausulæ effectus recensens, hujus non meminit.

Ibi: Jurisdictio etenim semel data.

Jurisdictio quæsitæ, per revocationem non expirat, & interim gesta sustinentur, modò judex mandatum superioris ignoret. Greg. Lop. *in l. 21. gloss. 1. tit. 4. p. 3.* Barbosa *collect. ad cap. 2. n. 4. de offic. deleg. Gratian. discept. cap. 8. n. 43.* Tusch. *lit. R. concl. 324. à princip.* Ant. Fab. *ration. ad l. Si fortè, de offic. Præsid. Sanch. de matrim. lib. 3. disp. 30. num. 11.* Quod limitat Greg. Lop. *sup.* si jurisdictio nondum sit radicata, velut si delegans decesserit, re integra; nam etsi delegatum obitus lateat, tamen per eum facta habentur irrita, de quo consulendus Sanch. *d. lib. 3. disp. 22. ex num. 55. ad 59.*

Ibi: Collationem Beneficii factam.

Collatio Beneficii, & alii jurisdictionis actus viribus consistunt, quos Vicarius exercet ignarus mortis, revocationis, excommunicationis, vel alterius causæ extinguentis Prælati, sive suam jurisdictionem. Glossa *verb. Ad illum, in cap. Auditis, de procurat. Lancellot. sup. cap. 10. n. 22.* Gratian. *discept. cap. 18. n. 48.* Barbosa *de potest. Episc. allegat. 54. à num. 152. part. 3.* Jacob. Sbroetz. *de Vicar. Episc. lib. 3. quæst. 136. n. 9.* Flamin. *de resignat. Beneficior. lib. 7. q. 24. n. 33.* Sanch. *d. disp. 22. num. 59. & disp. 30. n. 11.* quò loci probat sustineri acta per Vicarium scientem jurisdictione carere, si communis error existat, & apud omnes moris, vel aliud impedimentum penitus ignoretur, *ex l. Barbarius, de offic. Prætor.*

Verf. Igitur ex predictis illud superest.

Revocatio jurisdictionis etiam motu proprio nequaquam facit irritum à judice postea confectum absque illius notitia, ut ex prænotatis aperte deducitur. Verùm si propter crimen à jure aliquis jurisdictione privetur, exinde actus jurisdictionales irriti censentur. Gratian. *d. cap. 18. n. 47.* quod limitatur occultum sit, propter communem errorem, publicamque utilitatem. Sanch. cum pluribus *d. disp. 22. n. 56.*

Ad Num. 8.

Quæstionis est, num valeant gesta post revocatum mandatum, si procurator mutatam domini voluntatem ignoret? Magisque communiter in affirmativam sententiam ab Interpretibus irum est, ac tenet Cujac. *in l. Fundi venditor. de acq. possess.* exceptis quibusdam casibus lege decisus, ut matrimonio, dominiique translatione, quæ post revocationem, etiam incio procuratore, non subsistunt: & rursus renunciatio beneficii sustinetur *ex Clement. unic. de renunciation.* Hæc plenè tradit Sanch. *de matrim. lib. 2. disp. 11. n. 6.* Gratian. *discept. cap. 18. n. 39. cum seqq.* Hinc quæsitum est, an Pontifici decisio de renunciatione agens: observari debeat in præsentatione ad beneficia, ut si procurator præsentet incisci revocationis mandati, collatio teneat? Negativè resolvit Paulus Castrensis, cui adhæret Vivian. *prax. jurispart. lib. 5. cap. 6. n. 28.* assentitur Christoph. Roffiniac. *tract. de Benefic. cap. 24. à princ. qui num. 11.* ait, specialiter ita cautum in renunciatione, ne Prælati decipiantur: quæ quidem ratio pariter in præsentatione reperitur, ut cum D. Covarruvias adversus Castrensem teneamus validam fore ejusmodi præsentationem, admittit vera opinione prælibata de gestis post revocationem mandati.

Quid

Quid cum per epistolam, vel nuntium illud juberetur, quod ante executionem retractatur, docet Sanch. *d. disput. 11. num. 7.* Greg. Lop. *in l. 23. gloss. 1. tit. 5. part. 3.* Molin. *de just. tract. 2. disp. 263. num. 2.*

Verf. Tertia conclusio.

55 Avocatio cum clausula, *Motu proprio*, ligat inferioris manus statim ac ad ejus notitiam quomodocunque pervenerit, nec intimatione opus est. Ab hac conclusione sunt laudati *sup. num. 49.* & quotquot sentiunt, eam clausulam ignorantes astringi, atque expressim Tusch. *lit. A. conclus. 562. num. 1.*

56 Ex quo, & aliis jam prælibatis apparet, quænam differentia in rescriptis avocatorii versetur; etenim quoties avocatio ad preces cujusque forma ordinaria expeditur, iudex inferior etiam illius conficiendo jure procedit, quoad sibi præsentetur, Tusch. *ubi proximè, num. 3.* Lancellot. *de attentat. cap. 10. num. 33. 34. & infra, num. 58.* Sed si adjiciatur decretum irritans, etiam ignari iudicis ligantur manus, secundum tradita *sup. num. 42. & 43.* Præterea cum clausula, *Motu proprio*, inseritur, notitia undecunque habita nocet processui postea confecto, ut pronuper adnotatur numero proximo. An avocatio valeat post causam instructam, docet Lancellot. *sup. num. 16. cum seqq.* Tusch. *lit. A, concl. 561. num. 5.* ubi quod non tenet, nisi derogetur regulæ.

57 Sed quæri poterit opportunè, si fortè avocatorium concedatur rescriptum cum clausula, *Motu proprio*, ad partis supplicationem, cujus mentio in literis fiat, ut contingere solet, Constant. Roger. *de legis potent. part. 3. num. 62.* Petr. And. Gamban. *de author. legat. de later. lib. 3. num. 61.* an tunc sufficiat notitia aliunde quæsitæ, vel intimatio desideretur, ut inferior nulliter ulterius progrediatur? Et cum eisdem Interpretibus responderetur, non impediri effectus præfatæ clausulæ, eo quod preces intervenerint litigantis. Sic, intimato rescripto, acta omnia corruent à die, qua avocatio ad aures judicantis undecunque pervenit.

Verf. Quarta conclusio.

58 Avocatio causæ expressa, vel tacita ad Partis supplicationem non impedit inferioris jurisdictionem, nisi illi intimeretur rescriptum; ideo quanquam aliunde notitiam avocationis habeat, validè interim procedit. Barbosa late *collectan. ad cap. Audita, num. 3. de restit. spoliat.* Lancellot. *d. cap. 10. num. 33. & limit. 30. num. 40.* Villalob. *Arar. commun. opinion. lit. A, num. 272.* Tusch. *d. concl. 562. num. 3.* faciunt prænotata *sub. n. 43.* At apud Curiam indistinctè observatur, ut quicquid post avocationem inferior egerit, irritum habeatur, ut testatur Lancellot. *dict. cap. 10. num. 35.*

Verf. Quinta conclusio.

59 Delegatus Principis ad causam, etsi agnoscat alij postea commissam non tenetur superfedere, sed validè ad ulteriora progreditur, usque dum rescriptum sibi notum fiat. Barbosa cum aliis *ubi proximè.*

60 Similiter Proreges, Provinciarum Præsides, & alij Magistratus, quibus jurisdictio ordinaria conceditur, etsi sibi constet successorem à Principe electum, suo munere fungi non desi-

nunt usque ad eventum, actualemque possessionem subrogati, ut plenè, præmissa disputatione resolvit Solorz. *de jur. Indiar. tom. 2. lib. 4. cap. 11. & Politic. lib. 5. cap. 14.* qui jura, & DD. refert: quod obiter & D. Covar. attigit. *sup. hoc cap. num. 7. verf. Secunda conclusio, post medium.*

S U M M A R I U M.

- 1 Iudices sibi invicem auxilium impartiri tenentur.
- 2 Iudex Ecclesiasticus prohibetur procedere ad executionem contra laicos, sed debet auxilium secularis brachij implorare, & num. 11.
- 3 An delegatus, vel exequutor Ecclesiasticus auxilium exigere valeat, & num. 4.
- 5 Utrum Ecclesiasticus priusquam auxilium postulet, uti censuris teneatur.
- 6 Iudex laicus non permittitur propria autoritate exequi sententiam in Clericum, sed Ecclesiastico remittit executionem.
- 7 Ecclesiasticus potest compellere censuris iudicem laicum, ut auxilium exhibeat.
- 8 Ecclesiastico denegante auxilium in Clericos, recurritur ad Metropolitanum, ut ipsum compellat.
- 9 Regulariter ut auxilium iudex impartiat, opus est ut sibi de justificatione sententia constet ex actis.
- 10 Iudex laicus censuris affectus ob auxilium denegatum, quo remedio sit usus.
- 12 Laicus captus per Iudicem laicum ad requisitionem Ecclesiastici, quo in carcere custodiendus.
- 33 Num valeat consuetudo, ut Ecclesiasticus per se procedat ad executionem in laicos.
- 14 Iudex Ecclesiasticus in criminalibus an reos laicos propria autoritate capere valeat, & num. 16.
- 15 Nequit laicum criminis reum, si civiliter tantum agatur, per se capere.
- 17 Caput propria autoritate Clericos sibi subditos.
- 18 Postulat auxilium in Clericos resistentes.
- 19 An possit Episcopus armatam familiam habere.
- 20 Laicus Iudex per alium monitus requisitoris literis exequi tenetur.
- 21 Contrahens si reperiatur in loco contractus, ibi convenitur: quod ampliatur, num. 28.
- 22 Iudex contractus loci quid decernere valeat in debitorem absentem, & num. 25.
- 23 De primo, & secundo decreto, ac de ejus effectibus remissive.
- 24 Intellectus ad caput Romana, §. Contrahentes, de for. comp. remissive.
- 26 Regulariter debitor ex contractu non remittitur ad locum iudicij.
- 27 Remittitur administrator ad locum administrationis, ut rationes reddat.
- 29 In loco destinata solutionis forum sortitur promissor.
- 30 Declaratur hoc, & num. 31.
- 33 Renuncians fori privilegio uti non potest privilegio ejus, quod jure communi sibi competit.
- 34 Clericus nequit, nisi de licentia Episcopi, suo foro expressè renunciare.
- 35 Potest tacitè contrahens in diocesi non sua.
- 36 Jurans comparere in loco contractus, aut solutionis, etiam absens poterit ibi conveniri.
- 37 Secus cum absque juramento id promisit in loco contractus.
- 38 Utrum promittens comparere in loco solutionis, ibi absens jure conveniatur.
- 39 Quid si spondeat certo die, & loco solvere.

- 40 *Qui promissit alio loco solvere, an sortiatur forum etiam ubi contraxit & num. 41.*
 42 *Judex in civilibus utrum possit citare reum in territorio alieno.*
 44 *In criminalibus an valeat capere delinquentem.*
 45 *Exequutio petita in absentem per literas requisitorias ad judicem loci, ubi reus existit, sortitur effectum.*
 46 *Judex an possit exequi sententiam ab alio latam absque litteris requisitoriis.*
 47 *Judex ut exequatur litteras requisitorias, per superiore compellitur.*
 48 *Debitor ex usu forensi non remittitur, sed contra eum ut absentem proceditur.*
 49 *Expenditur lex 1. de eo quod cert. loc. ad tradita sup. num. 39.*

CAPUT X.

Accidit frequenter, ut Judex, sive Ecclesiasticus, sive sæcularis, jure, vel injuria impediatur exequutioni mandare quod justè decernit, ex mox tradendis apparebit: quapropter publicè interest; tum me delicta impunita persistant, tum ut jus suum unicuique tribuatur, quod Magistratus vel diversi fori ad rectam justitiæ administrationem mutuo inter se foveantur auxilio, ad quod tenentur quoties fuerit legitime postulatum. Bobad. *Polit. lib. 2. cap. 17. num. 186.* Azeved. *in l. 14. num. 1. tit. 1. lib. 4. Recop. Paz prax. tom. 2. proæm. num. 1.* Barb. *collect. cap. Dilecto, num. 10. de sent. ex com. in 6.*

Ad num. 1.

Judex Ecclesiasticus, qui jure sententiam fert in laicum, nequit in ejus persona, aut bonis exequutionem facere, sed debet ad sæcularem recurrere potestatem, cui damnatus subjicitur: alioqui acriter plectitur, *ex l. 14. & 15. tit. 1. lib. 4. Recop. Menoch. de arbitr. cas. 452. num. 4.* Azeved. *in d. l. 14. nu. 2.* Card. Tusch. *lit. B, concl. 152. num. 1.* Parlad. *quotid. lib. 2. cap. fin. part. 2. §. 2. num. 2.* Paz *sup. tom. 2. pralud. 2. num. 54.* Pichard. *manuduct. ad prax. part. 2. præcept. 4. num. 39.* Gratian. *disceptat. c. 66. num. 8.* Garcia *de Nobilit. gloss. 9. num. 53. vers. Sexta conclusio.* Redin. *de Majest. Princ. verb. Non armis solum decoratam, part. 2. num. 141.* Francisc. Leo *Thesaur. fori Eccles. p. 1. c. 1. nu. 16.* Farin. *prax. q. 97. ex num. 81. part. 3.* Aug. Barbosa *in collect. ad cap. 1. num. 7. de offic. Ordin. Bobad. sup. num. 107.* Avil. *in cap. 2. Prætor. verb. Juntaran, num. 10.* Jul. Clar. *lib. 5. §. fin. ll. 37. num. 8.* Didac. *Per. in l. 4. tit. 1. l. 3. Ordin. D. Frasso de Reg. patronat. Indiar. cap. 86. num. 17. & alij infra, nu. 11.* Ecclesiasticus etiam in Clericos non obsequentes Brachio sæculari juvatur, *l. 59. in fin. tit. 6. p. 1.* Mart. de Fano *tract. de auxil. num. 2. & alij ex jam laudatis; sed diversimodè, ut videre licet infra. nu. 9. & 18.*

Ibi: Hec verò Archidiaconi opinio.

Etiam judici delegato licet ejusmodi auxilium invocare, etsi in literis id non permittatur expressim. Navar. *in cap. Cum contingat. remed. 1. à num. 1. de rescript. Tusch. sup. nu. 6.* Azev. *in d. l. 15. Recop. v. 3. Farinac. sup. num. 86.* Redin. *num. 159.* Villalob. *Ærar. commun. opin. lit. I, num. 162.* Aviles *in cap. 20. Prætor. verb. Usurpan, num. 27.* Bern. Græv. *ad pract. Camer. Imper. lib. 1. conclus. 115.* Bobad. *numero 179.*

Mart. *de jurisdict. part. 1. cap. 50. num. 25.* Gratian. *num. 7.* Ludov. Rodolphin. *tract. de Brach. sæcul. num. 30.* Menoch. *de retin. possess. remed. 3. num. 360.* Exequutor itidem auxilium valet implorare. Azev. *ubi prox. Navar. in d. cap. Cum contingat, remed. 2.* qui etiam delegatus, omisso recurso ad Ordinarium Ecclesiasticum, ad Magistratum sæcularem pro auxilio poterit confugere, etsi aliquibus placeat, prius Ecclesiasticum auxilium implorandum. Bobad. *ubi prox.*

Rursus delegatus si familiam habeat armatam, tenetur auxilium impartiri. Mandos. *ad reg. 14. Cancell. q. 1. in fine, Gratian. num. 9.* qui alios refert. At delegatum non valere Brachium Regium postulare, nisi in rescripto ea tribuatur facultas, tueretur enixè Mart. de Fan. *de auxil. implor. à nu. 3. & sic in praxi apud Curiam servari refert Gratian. ubi nuper.*

Ut Ecclesiasticus exigere queat auxilium, præcedere debent censuræ, quibus contemptis, ad subsidium Brachii sæcularis devenitur, ut sentiunt Parlad. Avil. Pichard. *ubi prox. Paz num. 18.* Mart. de Fan. *nu. 2.* Redin. *nu. 142.* Franc. Molin. *de Brach. sæcul. Ecclesiast. pract. cap. 3. numero 28.* & alii communiter, quos congerit Barbosa *in cap. Ut officium, num. 8. de heret.* At quod prætermisso excommunicationis remedio, possit per Ecclesiasticum auxilium postulari, tenent Bobad. *sup. num. 169.* de praxi testatus, Salced. *ad Bern. Diaz, prax. cap. 164. num. 5. edition. novissima, Segura Daval. Director. Judic. Eccles. part. 2. cap. 13. numer. 34.* Tusch. *lit. A, concl. 125. num. 5.* qui præmittit *num. 4.* post decretum Trid. *sess. 25. de refor. cap. 3.* non utendum censuris, nisi in ultimum subsidium, etiam prius Brachij sæcularis auxilio implorato.

Vers. Eadem ratione judex.

Similiter Judex Ecclesiasticus adiri poterit, ut exequatur sententiam à laico Magistratu in Clericum prolatam, aut legis. vel statuti pœnam extorqueat: quam exequutionem judex sæcularis expedire vetatur Salgad. *de Reg. protect. p. 1. cap. 6. num. 34.* Barb. *collect. ad cap. quoniam, nu. 6. de offic. Ordin. Azeved. in l. 5. nu. 10. tit. 1. & in l. 11. n. 5. tit. 3. lib. 1. Recop. Mart. de Fan. sup. ex num. 17.* Avil. *in cap. 20. Prætor. verb. Usurpan. n. 21. 22.* Villal. *sup. n. 165.* Bobad. *d. cap. 17. n. 130. tom. 2. proæm. nu. 4.*

Ibi: Qua in re illud discrimen.

Judex Ecclesiasticus laicum non exhibentem auxilium ritè, ac rectè imploratum censuris ad id compellere valet, Salgad. *num. 35.* Didac. *Per. in l. 4. tit. 1. lib. 3. Ordin. Farinac. prax. part. 3. q. 97. num. 82.* Diana *resol. moral. part. 1. tract. 2. resol. 120.* Avil. *sup. nu. 21.* Villalob. *nu. 165.* Decian. *tract. crimin. lib. 4. cap. 10. nu. 13. vers. Octavo, Barbosa in collect. ad cap. 2. nu. 8. de maledic. Paz nu. 5.* Rodolphin. *sup. nu. 45.* Bobad. *d. lib. 2. cap. 17. nu. 80. & 182.* Mart. *part. 1. cap. 52. nu. 1.* Cur. Philip. *part. 2. §. 12. nu. 14.* Cæsar. *variar. p. 3. cap. 19. nu. 17.* Non semper idem judex, qui auxilium exposcitur, excommunicationis pœnam neganti Magistratui valet irrogare; nam si illud petat delegatus, vel ordinarius carens jurisdictione in excommunicandum, opus erit ut recurrat ad ejus proprium Episcopum seu judicem diocesanum, ut ipsum constringat. Aviles *num. 23.* Bobad. *num. 182.*

Judex

8 Judex verò laicus non potest per se Ecclesiasticum cogere, ut auxilium præstet, sed oportet, appellatione intercedente ad Metropolitanum, ut compellat, recurrere. Salgad. Bobad. Villalob. Avil. *ubi proximè*, Paz num. 4. Azev. in l. 15. n. 10. tit. 1. l. 4. Recop. 5. Prænotatum discrimen inter Judicem Ecclesiasticum; ac sæcularem, cui auxilium denegatur, observare Avil. nu. 22. Paz *ibidem*, Curia Philip. part. 3. §. 11. nu. 9. Carleval. de jud. l. 1. disp. 2. num. 40. quem vide.

9 Regulariter ad exhibendum auxilium desideratur, ut judici exhibituro constet de sententiæ, aut mandati justificatione per acta. Fallit in crimine hæreseos & aliis merè spiritualibus causis, de quibus laicus judex cognoscere prohibetur. Tusch. lit. B. concl. 125. ex nu. 14. Parl. d. part. 2. §. 2. nu. 4. & 6. Pichard. *manud. ad prax. p. 2. præc. 4. nu. 40. & 41.* Did. Per. in d. l. 4. Ordin. Bobad. sup. nu. 171. cum seqq. Cur. Phil. *ubi prox.* Paz. nu. 6. Azev. in d. l. 15. Rec. ex nu. 4. Avil. in cap. 2. Prætor nu. 11. & cap. 20. nu. 20. & alij apud me in *addit. variar. l. 1. cap. 1. nu. 43. & 44.* Quid liceat inquirere judici laico cùm reus traditur in causa hæresis, tradidit Bobad. num. 172. Sed si detrectet exequi absque legitima ratione, arbitrariè punietur, quod generalitèr docuit Menoch. de arbit. casu 452. nu. 3. quod in usu non fore nisi in causa hæresis, advertit Bobad. num. 80. & 81.

10 Quoties laicus judex propter auxilium non impartitum ab Ordinario Ecclesiastico censuris coercetur, Cancellariam per viam violentiæ debet adire, observans quæ monent Azeved. in d. l. 15. nu. 11. & Bobad. sup. nu. 182. Cancer. d. cap. 19. num. 15.

Ad Num. 2.

11 Judex Ecclesiasticus, etiamsi jure in laicos procedere aliquando permittatur, nunquam tamen ad executionem in persona, vel bonis valet accedere, sed auxilium sæcularis competentis tenetur exigere. Azev. latè cum aliis in l. 14. ex nu. 2. tit. 1. l. 4. Recop. Franc. Marc. decis. 448. Bobad. Polit. l. 2. cap. 17. nu. 167. Mich. Grass. comm. opin. c. 8. nu. 8. Didac. Per. in l. 4. tit. 1. l. 3. Ord. Decian. tract. crim. l. 4. c. 17. nu. 15. Cur. Philip. part. 3. §. 11. nu. 9. Bellug. Specul. Princ. rubr. 12. §. *Quædam*. n. 97. Guttier. Pract. lib. 1. q. 45. Jul. Clar. l. 5. §. *fin.* q. 37. nu. 8. Parlador. *quæst. quotid. lib. 2. c. fin. part. 2. §. 2. nu. 1.* Aviles in c. Prætor, n. 12. & c. 20. nu. 15. cum seqq. Paz *prax. tom. 2. præl. 2. nu. 54.* Contrarium fusè nititur probare Mart. de *jurisdic. part. 2. c. 29. per tot.* Excipitur reus hæresis, cujus personam, & bona, Ecclesiasticus capit judex propria familia & autoritate. Bobad. nu. 171. Azeved. nu. 13. Villadieg. de *hæretic. quæst. 11. num. 3.* Vide *sup. num. 2.*

Ibi: *In carcerem proprium mittere.*

12 De quo Bobad. d. c. 71. nu. 187. ubi disputat, num laicus, si per suum judicem capiatur, ad requisitionem Ecclesiastici sit detinendus in carcere cujus, qui auxilium exhibuit, aut qui postulavit? Et licet pro Ecclesiastica jurisdictione ster communis, tamen ipse Bobadilla nihil decedit, sed relinquit cogitandum.

Verf. *Primùm ubi consuetudine.*

23 Legitima consuetudine vigente, poterit Judex

Ecclesiasticus, quoties de laicorum causis cognoscit, eos propria autoritate in carcerem detruere, & bona in executionem capere. Est tamen de hac resolutione ingens apud nostrates controversia, attente dispositione Juris Regii in l. 14. & 15. tit. 1. l. 4. Recop. Confulas Azeved. in ead. l. 14. à nu. 7. Bobad. nu. 170. & 177. Paz. d. præl. 2. nu. 55. Avil. in c. 2. Prætor. verb. *Juntaran*, ex nu. 11. Cur. Philip. *ubi prox.* qui alios referunt: ex quibus Bobad. resolvit, sustinendam hujusmodi consuetudinem, ubi post leges Regias fuerit legitime præscripta, ut de Diocesi Salmanticensi Paz, ac de Placentina Azev. testatur. Verùm haud paucis videtur, id de jure Ecclesiasticis Judicibus competere, ex Trident. sess. 25. de reformat. c. 3. Card. Tusch. lit. B. concl. 125. ex n. 4. Aug. Barbosa in remission. ad Concil. eo c. nu. 28. qui plures recenset.

Verf. *Secundò, quoties Judex.*

De jure cùm Ecclesiasticus judex in criminali causa contra laicos procedit, eos in vincula autoritate propria conjicere non prohibetur. Ita sentiunt laudari à Barbosa *ubi proximè*, ac ipse in cap. attendendum, 17. q. 4. & in cap. Contra idololatorum, 26. q. 5. Paz sup. num. 56. Azeved. nu. 11. Contrà tenet Bobad. nu. 170. excepto hæresis crimine, illique jungendi relati supra n. 11. dum indistinctè eam facultatem Judicibus Ecclesiasticis denegant, quæ in re consuetudini stare oportebit, argumento legis *Si de interpretatione* 37. de leg. Sic judices Ecclesiastici, & Interpretes, quod de hæresi dictum est supra nu. 11. in fine, ad similia scelera extendunt in praxi Azeved. *ubi proximè*; Bobadilla. num. 173.

Verf. *Tertiò, illud erit.*

Judex Ecclesiasticus in causis civilibus, & criminalibus civiliter agitatis, nequit in laicos exequi sententiam, quam juridicè tulit, nisi implorato laicæ jurisdictionis auxilio, l. 4. tit. 1. lib. 4. Ordin. l. 14. & 15. tit. 1. l. 4. Recop. tenent recensenti sup. n. 11. quicquid alij sentiant, quorum memini nu. 13. in fin. qui à Barbosa adducuntur.

Sed non facile investigari potest ratio discriminis inter causas civiles, ac criminales, quoad rem, de qua agitur; nam quæ communiter traditur, scilicet Episcopus non esse territorium, æquè militat in utroque causarum genere; cumque præfatæ constitutionis non distinxerint, nec nobis distinguere licebit, l. De pretio 10. de publ. in rem act. cum aliis, quæ cumulat Barbosa axiom. 136. nu. 4. Nec urget decisio Concil. in d. cap. 3. ubi promiscuè tribuitur Judicibus Ecclesiasticis facultas capiendi reos clericos, & laicos; sed per suos, vel alienos ministros. Sic singula singulis reddi debent, videlicet ut Ecclesiasticus reos carceri subjiciant propria autoritate; sæculares verò per auxilium Brachii sæcularis, prout de jure magis receptum est. Ex quibus dicendum, id fervari oportere, quod praxi ubilibet introduxerit.

Verf. *Quartò, non est prætermittendum.*

Judex Ecclesiasticus ad capturam Clerici sibi subjecti nullo eget sæcularis Magistratus auxilio, l. 59. in fin. tit. 6. part. 1. Aug. Barbosa in collect. ad cap. Cùm Episcopus, num. 9. 10. de offic. Ordin. in 6. Azeved. in d. l. 14. Recop. num. 5. Avil. d. cap. 20. Prætor. num. 14. Bobad. sup. num. 167. Jul. Clar. d. q. 37. num. 8. in fin. Paz

Paz tom. part. 5. cap. unic. n. ubi quod observandum antequam ad Clerici capturam perveniatur. Cardin. Tusch. lit. C. conclus. 86. Cur. Philip. part. 3. §. 11. n. 9. Clericus tamen ob æs alienum, nisi ex delicto perveniat, nec carceri, nec excommunicationi subjicitur, ut observavi addit. variar. lib. 1. cap. num. 64. & quibus Clericis id competat privilegium, n. 66. Episcopus in clericos propriæ Diocesis ideo & ad capturam procedit, & carcerem habere debet, quia in illos merum obtinet imperium. Barbosa de potest. Episc. allegat. 107. num. 20. Mart. de jurisdic. part. 2. cap. 29. num. 7.

Ibi: *Nisi eo casu, quo ejus potestas.*

18 Judex Ecclesiasticus solet auxilium invocare contra clericos subditos ad capturam personæ, vel bonorum, cum scilicet veretur, aut experitur resistenciam: quod laicus judex teneri ministrare, l. 59. in fin. tit. 6. p. 1. Nec opus erit, ut huic exhibeatur processus causæ, ut de justificatione sibi liqueat, aut traditur sup. num. 9. nam illud verum est, cum auxilium postulatur per judicem, qui propria autoritate exequi sententiam non valet. Aliud juris est, si solum ex defectu armatæ familiæ, judex alienæ juvamen petierit, sicut in præsentis contingit, cum impartitor nullam jurisdictionem exerceat, sed duntaxat satellites accomodat. Bobad. lib. 2. 17. num. 177. Paz sup. tom. 2. proem. n. 9. & 10. Quod limitatur si notoriè de iniquitate judicis postulantis auxilium constet, cui cooperari non licet. Gloss. verb. *Etsi sciat, versus finem, in cap. Pastoralis, §. Quia verò, de offic. judic. delegat.*

Ibi: *Etiamsi alioqui soleat disputari.*

19 Ambiguæ admodum quæstionis est, an Episcopis liceat armatam familiam habere, de qua Mart. cap. 29. à num. 7. Barbosa pro utraque sententia plures concessit. d. allegat. 107. n. 1. & seq.

Verf. *Sed & apud judices,*

20 Inter Magistratus ac Judices sæculares usus est litterarum, quas requisitorias vocant, quibus annuere debet requisitus, ut sententiam, vel decretum requirentis exequatur, l. *Properandum* 12. §. *Sin autem reus, C. de judic.* Anton. Gom. variar. lib. 3. cap. 9. num. 4. Paz tom. 1. part. 5. cap. 2. num. 6. Pichard. *manuduct. ad prax. part. 2. præcept. 4. num. 30. & 31.* Carleval. *de judic. lib. 1. disp. 2. n. 26.* Barbosa *collect. ad cap. Postulasti, n. 10. de for. compet. Jul. Clar. sup. q. 96. n. 9.* Cur. Philip. part. 2. §. 12. n. 2. Parlador. *dict. cap. fin. part. 2. §. 1. num. 7.* Bobad. lib. 2. cap. 13. num. 69. ubi quod pleçitur judex si non exequatur. Paz num. 10. & 11. & de aliis remediis, quibus uti licet, Carleval. *ex num. 38.*

Ad Num. 3.

21 In loco contractus forum fortiri contrahentem, nemini dubium est, at ibi nisi adfit conveniri non poterit, Tusch. lit. F. conclus. 438. n. 1. Tondut. *de prævent. judic. part. 1. cap. 10. n. 80.* Pichard. n. 3. Paz 7. Barbosa *collect. ad cap. Romana, n. 13. de for. compet. & ad cap. fin. num. 7. eod. tit. in 6. Amat. variar. part. 1. resol. 33. n. 8.* Carleval. n. 160. & 218. Gregor. Lop. in l. 32. gloss. 10. tit. 2. part. 2. & exprobat lex 8. tit. 9. part. 1. lex *Hæres absens, §. Proinde, de judic.*

ubi latissimè Petr. Barbosa. Judex tamen ejus loci procedere non prohibetur, etiam absente reo, si aliqua ejus bona reperiantur ibidem Tusch. & Amat. *ubi proximè, Trentacinq. variar. lib. 3. tit. de solution: resol. 26. num. 27.* Cyriac. *controvers. cap. 318. num. 21.* Tondut. *sup. cap. 18. num. 12.* Carleval. num. 220.

Ad Num. 4.

22 Licet judex loci contractus nequeat in absentem reum procedere, ut invitus trahatur ad judicium, non tamen prohibetur missionem bonorum ejus decernere ibi, vel in aliena jurisdictione constitutorum, nisi responsurus compareat de quo omninò videndus Carleval. *d. disp. 2. à num. 220.* Petr. Barbosa in *d. l. Hæres absens, §. 1. num. 8. cum seqq.* notant DD. in *cap. Romana, §. Contrahentes, de for. compet.* quos refert Aug. Barbosa in *collect. ibi, num. 1. & 12.* Tusch. lit. F. *concl. 438. num. 14.* Trentacinq. *ubi proximè.* Hinc inferendum, quod si reo nullibi bona existant, & ipse absit à loco contractus, judici illius nulla competit jurisdic. Carleval. num. 228. At si judex, ubi extant bona, exequi detrectet requisitorias literas ad citationem rei, poterit qui jurisdictioni præest in loco contractus procedere tanquam in absentem, bonique distrahere, aut creditoribus in solutum dare. Tusch. *ubi proximè, Carleval. n. 41. vers. Tertio Bartolus,* vel mittere proprium nuntium, ut reum citet in alieno territorio, Carleval. n. 41. Sed prius reprobatur Petr. Barb. in *l. Hæres absens, §. 1. n. 35. de judic.*

23 De primo, ac secundo decreto, eorumque expeditione, ac effectibus, fusè Tusch. lit. D. *concl. 111. cum seqq. & lit. M. à concl. 283.* Paz *pax. tom. 2. cap. unic. ex num. 17.* Guid. *Papa tract. de prim. & sec. decer.* Jacob. Belvis. & Guid. de Suzar. *eod. tractat. Pichard. in §. Summa, cap. 3. & 4. Instit. de interdict.*

24 Pro intellectu capituli *Romana, §. Contrahentes*, ultra ejus Interpretes, quos laudat Aug. Barbosa in *collect. num. 1.* legendi Carleval. *de judic. lib. 1. disp. 2. num. 220. cum seqq.* Petr. Barbosa in *d. l. hæres absens, §. 1.* Villalob. *Ærar. commun. opinion. lit. D, num. 68.* Gail. *Practicar. lib. 1. observat. 56.*

Ibi: *Idemque erit quod secundum decretum.*

25 Index loci contractus nullo modo valet mittere creditorem in possessionem bonorum debitoris ex secundo decreto, sive citatus non compareat; sive latitet, ne citetur. Carleval. num. 221. Petr. Barbosa num. 18. & 104. Gail. n. 4. *cum seqq.* Villalob. *sup.* Ex quibus asserendum, quod judex loci contractus, absente debitorè nihil agere potest, nisi possessionem dare ex primo decreto bonorum, quæ sunt in propria, vel aliena jurisdictione ad debitorem attinentia, juxta distinctionem casuum, quam constituit Carleval. n. 220. & explicat num. seqq.

Verf. *Tertio subinfertur.*

26 In contractibus regulariter non est locus remissioni debitoris ad eum locum ubi contraxit. sive bona ibi habuerit, sive non. Carleval. n. 218. Petr. Barbosa num. 118. Marla *Empor. Jur. part. 1. tit. 2. q. 20. n. 16. vers. Sed nihilominus, Greg. Lop. in l. 32. gloss. 10. vers. Quarto limita, tit. 2. p. 3.* Parlad. *sup. lib. 2. cap. fin. part. 2 §. 1. num. 2, in fin. Avil, in cap. 27. Prator. n. 16.* Amat.

Amat. d. resol. 33. n. 15. Villalob. ubi proximè, Peregrin. de fideicom. art. 53. num. 7. Guttier. de juram. confirmat. part. 3. cap. 16. num. 1. Tusch. lit. R. concl. 152. num. 36. Paz tom. 1. part. 5. cap. 2. n. 8. Ant. Baveriæ tract. de virtut. juram. num. 56. Petr. Antibol. tract. de munerib. n. 15. Quid de jure Regio ex l. 1. tit. 16. lib. 8. Recop. docent præcitati nostrates, & Avendann. de exeq. mund. part. 2. cap. 7. n. 9. Montalv. in l. 1. tit. 17. lib. 8. Ordin. Carleval. n. 233. ubi latè,

num. 17. & 18. Trentacinq. num. 260. legendus ex num. 284.

Sed in hujusce foro non aliter poterit promissor conveniri, nisi in loco destinatæ solutionis adfuerit Tusch. concl. 442. num. 1. Trentac. num. 12. Amat. num. 7. Carleval. num. 262. Petr. Barbosa in d. l. Heres absens, §. 1. n. 40. Quod limitatur si contrahens proprio foro renunciet, quia etiam absens convenietur ubi spondit solvere. Tusch. num. 2. Guttier. de juram. confirmat. part. 3. cap. 16. num. 3. Alciat. de præsumpt. reg. 3. præf. 36. num. 12. Menoch. eod. tractat. lib. 6. præf. 6. num. 7. Villalob. Erar. commun. opinion. lit. D, num. 68. Paz prax. tom. 3. part. 5. cap. 2. num. 3. Carleval. num. 1251.

Verf. Quarto, illud præmissi.

27

Quanquam in civilibus remissio non fiat, Cardin. Tusch. d. concl. 152. in fin. Antibol. ubi proximè; ille tamen qui bona Reipublicæ, vel privati administravit, cogitur, ut rationes reddat; in loco administrationis comparere. Gregor. Lop. in d. l. 32. gloss. ult. Aug. Barbosa in collect. ad l. 1. C. ubi de ratiocin. Avil. d. cap. 27. verbo Entreguen, n. 22. Surd. de aliment. tit. 1. q. 47. num. 9. Ofvald. ad Donell. lib. 16. cap. 15. lit. K. Escob. de ratiocin. cap. 7. num. 6. Morla d. q. 20. n. 18. verf. Sunt tamen, Carleval. sup. disp. 2. num. 168. Petr. Barbosa in d. §. 1. num. 72. Vide quæ observat Surdus de administratore, qui paratus ad ratiocinia, in loco administrationis non admittitur, an redire illuc teneatur, atque cujus expensis. Utrum privilegiatus ex l. unic. C. quand. Imperat. possit compellere administratorem, ut Curia rationes reddat, tradit Escobar sup. d. cap. 7. ex num. 56. & præmissi sup. cap. 6. num. 13.

Observat Petr. Barbosa in d. l. Heres absens, §. 1. num. 45. quod ut contrahens possit inveniri in loco contractus, aut destinatæ solutionis, sufficit fori proprii renunciatio absque submissione aliqua; nam absens comparere cogetur. Quid si ad eadem loca accedat, non ultrò, sed ex causa necessaria. Idem docet in eadem lege, §. Proinde, à num. 41. resolvens ibi conventum declinatoria non juri,

Ibi: In his enim Castelle regnis.

Hæc pragmatica in novissima legum regni editione est lex 20. tit. 21. lib. 4. Recopil. de qua Paz d. cap. 2. ex num. 12. Cur. Philip. part. 1. §. 12. à num. 9. Carleval. num. 1054. Parlad. Villalob. Pichard. Morl. ubi sup.

Ad Num. 5.

28

Qui jurisdictioni loci contractus se expressim submitit, proprio foro renuncians, ibi etiam absens convenitur, & ad judicem ibi competentem remittendus. Tusch. lit. F, conclus. 442. n. 9. & 11. Avil. ubi proximè, n. 19. Morl. n. 18. verf. Secundus casus, Pichard. Manud. ad prax. part. 2. præcept. 4. num. 3. Villalob. ubi sup. lit. D, num. 68. Parlad. quotidian. lib. 2. cap. fin. part. 2. §. 1. num. 8. Amat. Variar. resol. 33. num. 14. Gutier. de juram. confirmat. part. 3. cap. 16. num. 4. Orosc. in l. 1. n. 6. ff. si quis in jus vocat. Bern. Diaz. reg. 642. Cepoll. caut. 70. Carleval. sup. n. 1251. Petr. Barbosa in l. 1. art. 3. n. 224. de judic. & in l. Heres absens, §. 1. num. 43. eod. tit. & numer. 46. remissionem non admittit.

Verf. Septimò, ut semel.

Quanquam renuncians privilegiis suis, non censeatur renunciare quod jure communi sibi competit, Bald. in l. Generaliter, §. His, C. de secund. nupt. Sebastian. Monticul. tract. de invent. præfat. num. 119. Petr. Barbosa cum in d. l. Heres absens, in princ. num. 91. Attamen quoties contrahens renunciat fori privilegio, intelligitur renunciasse quod & de jure communi fortitur. Menoch. de præsumpt. lib. 6. præf. 6. num. 7. Alciat. in sim. tract. reg. 3. præf. 36. num. 12. Etenim cum ea sit contrahentium mens, ut promissor nulla profus fori exceptione juvetur, parum interest ut quislibet verbis exprimat, quæ sensui, ac intentioni deservire debent, cap. Humana, 22. q. 5. & dixi in addit. variar. lib. 1. cap. 13. num. 24.

Verf. Sextò subdeducitur.

29

Quoties contrahens alium locum assignat ad solutionem, in eo forum fortitur perinde ac si ibi contraheret, l. 32. tit. 2. part. 3. ubi Greg. Lop. gloss. 11. Tusch. lit. F, conclus. 442. n. 1. Cujac. in cap. Significasti, de for. compet. Aug. Barbosa in collectan. num. 8. ad cap. Dilecti, eod. tit. Amat. variar. resol. 33. num. 6. Trentacinq. variar. lib. 3. tit. de solution. resol. 26. num. 5. Carleval. n. 248. Petr. Barbosa in d. l. Heres absens, §. Proinde, n. 58. adde legem 20. verf. Orrofi mandamos que en quanto, tit. 21. lib. 4. Recop. l. 8. tit. 8. p. 1. Tunc quidem in loco contractus forum non fortitur, nisi in ipso actu contrahendi promittatur alibi solvere: secus cum ex intervallo, quo casu foro forus adjicitur. Petrus Barbosa nu. 50. Tusch. lit. F, conclus. 438. D. de Faria Covar. Enucl.

Verf. Octavò, ab eadem radice.

Clericus absque Episcopi sui licentia nequit expressim suo foro renunciare, se alienæ jurisdictioni Ecclesiasticæ subiciens. Tusch. lit. C, conclus. 387. num. 3. Cujac. in cap. significasti, de for. compet. ubi Aug. Barbosa in collect. num. 7. qui rationem inquirat, Tondut. de prævent. judic. part. 2. cap. 35. numero 33. Avil. in cap. 27. Prætor. verb. Entreguen, n. 21. Petr. Barbosa in l. 1. art. 3. num. 132. & in l. Heres absens, §. 1. num. 59. de judic. Carlev. d. disp. 2. num. 1075. Villalob. Erar. comm. opinion. lit. D, num. 68. Capyc. decis. 9. n. 13. Quod

Quod limitatur in clerico nec Ordines, nec Beneficium habente ab Episcopo diœcesis ubi relidet, qui poterit alterius Prælati jurisdictioni se submittere. Tusch. *sup. num. 6.*

Verf. Nonò, ex proximè traditis.

- 35 Clericus contrahens absque sui Episcopi assensu, si promittat extra diœcesim propriam solvere, forum sortitur in loco destinatae solutionis. Idemque est de loco ubi contraxit, *lit. 9. p. 1. Petr. Barbosa in l. 1. art. 3. à num. 222. & in Heres absens, §. 1. num. 60. de judic. Villalob. ubi proximè, Tusch. lit. F. concl. 442. num. 7. Carleval. num. 1083. & num. 1087. quid de clerico in minoribus. Imò si clericus renuntiet proprio foro, ibi etiam absens conveniri potest. Petr. Barbosa n. 224.*

Ad Num. 6.

- 36 Promittens, præstito juramento, se in loco contractus, vel destinatae solutionis comparere, ibi etiam absens ad iudicium trahi jure poterit. Tusch. *lit. F. concl. 442. num. 4. Avil. ubi nuper, num. 19. Seraphin. de privileg. juram. privil. 105. num. 3. Villalob. ubi proximè, Guttier. de jur. confirm. part. 3. cap. 16. num. 6. Morla Empor. Jur. part. 1. tit. 2. quæst. 20. num. 18. verf. Quartus casus, Bern. Diaz reg. 642. lim. 2. Carlev. de judic. lib. 1. disput. 2. num. 271. licet dubius, Ant. Baveriæ de virtut. juram. num. 56.*

Verf. Undecimò ex his.

- 37 Quamvis promittat aliquis, se in loco contractus, ut respondeat, compariturum: modò juramentum, aut renunciatio fori non interveniat, nequit ibi conveniri, nisi præsens. Tusch. *lit. F. Petr. Barbosa in d. l. Heres absens, §. 1. num. 51. & num. 53. quod in Lusitania aliter ex Constitutione Regia servatur. Carleval. num. 1250.*

Verf. Duodecimò, ubi quis.

- 38 Ubi quis se astringit ad solvendum certo loco, ibique sui copiam facere absens jure ad iudicium vocari permittitur, ac erit remittendus. Guttier. *de juram. confirmat. part. 3. cap. 16. nu. 3. Bern. Diaz sup. limit. 3. Montalv. in l. 1. tit. 17. lib. 8. Ordin. Molin. de Brach. secular. lib. 2. cap. 31. Avil. in cap. 27. Prator. verb. Entreguen, num. 18. Morl. ubi proximè, verf. Tertius casus, omisiss pluribus, quos refert Carleval. num. 266. ipse tamen contra tenet num. 268. ac mihi quidem absconditur ratio discriminis inter hanc, & immediatam conclusionem; cur enim aliud juris in loco contractus, & aliud in loco destinatae solutionis, cum utrumque forum à pari procedat, ut reus, nisi adsit, conveniri nequeat, sicut jam præmissum relinquitur. Vide in capitis calce.*

Verf. Decimotertiò idem erit.

- 39 Qui promissit quantitatem, vel rem certo loco, & tempore, velut nundinarum præstare, ibi in jus vocabitur, & absens adducetur ad iudicem ibidem competentem. Tusch. *lit. F. concl. 442. num. 3. Guttier. d. quæst. 16. in fin. Molin. sup. cap. 32. Bern. Diaz limit. 15. &*

alii apud Carleval. *num. 267.* qui hanc, & præcedentem conclusionem merito impugnat; etenim quoad istam, patet opponi communi, scilicet quod contrahens non possit conveniri in loco destinatae solutionis, nisi reperiat ibidem, de qua *sup. num. 30.* siquidem regulariter in obligationibus dies ad solutionem adjicitur, aut jure subintelligitur, si in alium locum contractus implementum conferatur, *l. Continuus 137. §. Cum ita, de verb. oblig.* Igitur admittitur hac sententia, nunquam evenire poterit, ut reus absens non conveniatur in loco destinatae solutionis, cum semper res, ac dies cum loco solutionis exprimat, de quo *infra, num. 49.*

Non omittam propalare quid sentiam de illa apud Scribentes recepta opinione, videlicet quod collata solutione in locum alium, promissor non fortitur forum, nec præsens possit conveniri ubi contractum est, ut prænotatur *sup. num. 29.* nam veniã tantæ auctoritatis Interpretum, dicendum videtur, utrobique forum sortiri reum, si debito tempore non exsolvat in loco præscripto. Hoc mihi expressim probat Venulejus *in decis. §. Cum ita, ibi: Eoque transacto (nempe tempore) quamvis Roma remanserit, nec possit Ephesi pecuniam dare, nihilominus ei rectè condicetur, vel quia per ipsum stetit, quominus Ephesi daret, &c.* ubi Glossa *verb. Condicetur,* ait posse Romæ debitorem conveniri.

Nec satisfacit qui responderit, reum Romæ conveniri, non quia locus contractus, sed quod propria communis, secundum notata *sup. cap. 5. num. 5.* cum idem sit in quovis oppido, ubi contractus celebretur, *l. Eum qui 43. de judic. l. Si duo 16. §. 1. de constit. pec. l. 1. de eo quod cert. loc.* quibus dicitur, reum qui certo loco, & die dare promissit, post moram quocunque in loco posse conveniri. Et licet aliqui existiment, id intelligendum de foro aliàs ideò veluti domicilii, ex *l. Heres absens, §. fin. de judic.* verius tamen alii, ut Anton. Fab. *in ration. ad d. l. 1.* sentiunt indistinctè tenentes, debitorem ubique conveniendum, si adsit, de quibus Glossa *verb. Quocunque loco, in d. §. 1. & in d. l. 1. verb. Ad suam:* etenim ut reus domicilii loco teneret iudicium suscipere, opus non erat pendere æquitatem, quam agnoscit Consulutus *in d. l. 1.* nec utilem actionem concedere; quandoquidem domicilii forus cum omnibus jure concurrat. Carleval. cum aliis *de judic. lib. 1. disputat. 2. num 7.*

Verùm tametsi ea jura accipiantur strictè de loco, ubi aliàs forum sortitur debitor, non excluditur locus contractus; nam quamvis sub pacto de solvendo in alio, includatur tacita renunciatio fori contractus, ut ajunt laudati *sup. num. 29. in fine,* creditor tamen non astringitur ad observandam talem renunciationem: quoniam debitor conventioni non stetit de solvendo ubi spondit die præfinita; ideò jure suo uti non prohibetur, argumento capitis *Frustra 75. de reg. jur. in 6. cum vulgatis,* quæ congerit Barbosa *axiom. 98. num. 7.* Ex quibus deducitur, quod si hic debitor, mora commissa per lapsum diei, reperiat in loco contractus, ibidem poterit conveniri.

Ad Num. 7.

42 Ubi iudex loci contractus debet reum ad iudicium citare in alieno territorio existentem, id non valet propria autoritate expedire, sed per litteras auxiliares, seu requisitorias, etiam si uterque iudex eidem Principi subijciatur. Rebuff. tom. 3. ad leg. Gall. art. 1. gloss. num. 2. Paz prax. tom. 1. part. 5. cap. 2. num. 9. Bapt. Costa de remed. subsidiar. rem. 16. à numero 7. Cur. Philip. part. 1. §. 12. num. 14. Morla Empor. Jur. part. 1. tit. 2. q. 20. num. 18. vers. Tertius casus, Camil. Borel. Sum. decision. tit. 44. de citat. num. 62. Avil. in cap. 27. Prator. verb. Entreguen, num. 19. vers. 19. vers. Et nota practicam. Villalob. Arar. commun. opinion. lit. D. num. 68. qui docent verbalem citationem extra territorium facere iudicibus non licere, & alii infra num. seq. in fin. videndi.

43 Contrarium apud nos cavetur l. 7. tit. 3. lib. 4. Recop. ubi Azeved. l. 5. tit. 2. lib. 3. Ordin. Didac. Perez in l. 1. gloss. 1. vers. Quero tertio, tit. 2. lib. 3. Ordin. Greg. Lop. in l. 18. gloss. 5. tit. 1. part. 7. Tusch. lit. C. concl. 241. num. 4. Cevall. commun. q. 59. ubi quod priorem opinionem praxis observat. Carleval. d. disp. 2. ex num. 16. plenissimè differit, ac num. 27. resolvit, hanc sententiam veriore de jure, usu tamen priorem receptam, & omnino servandam. Jul. Clar. lib. 5. §. fin. quest. 31. num. 20. Petr. Barbosa in l. Heres absens, §. 1. ex num. 80. de iudic. quos consulas.

44 In reali autem citatione procul dubio requisitoria littera desiderantur, ut reus in aliena jurisdictione possit apprehendi. Carleval. num. 25. Farinac. prax. q. 7. num. 40. Anton. Gom. variar. lib. 3. cap. 9. nu. 4. ubi Ayllon. in addit. plures cumulat, & ita observatur, ut si iudex insequutus reum fugitivum, alienum ingrediatur territorium, non valeat eum propria autoritate capere, sed auxilio Magistratus illius jurisdictionis; & si de facto delinquentem comprehenderit, ipsum exhibere debebit, ut sibi legitime remissio fiat. Anton. Gom. num. 5. Carleval. num. 756. Bobadil. Polit. lib. 2. cap. 13. num. 66. & 67. qui & contra sentientes refert. Avil. in cap. 1. Prator. num. 6. ubi de poena jurisdictionem exercentis in territorio non suo.

Ibi: Eadem ratione si contractus.

45 Si ex publico instrumento coram iudice domicilii in absentem exequutio postuletur, vel in loco loci contractus, quando licet, litteris requisitoriis est utendum ad Magistratum loci ubi reus commoratur, ut exequutionem expediat. Anton. Gomez. d. nu. 4. Parlad. quotid. lib. 2. cap. fin. part. 2. §. 1. num. 7. Paz prax. tom. 1. p. 5. cap. 2. num. 5. Pichard. manud. ad prax. part. 2. prec. 4. num. 5. & 47. vers. Non obstat. Morl. Empor. Jur. part. 1. tit. 2. q. 20. à princ. Avil. ubi proximè, Villalob. d. num. 68. Ut autem requisitus iudex exequi teneatur, necesse erit ut litteris inseratur instrumentum, ex quo petitur exequutio. Pichard. ac Parlador. ibidem, Cur. Philip. part. 2. §. 12. num. 13. Carleval. num. 26. ubi quæ solemnitas in huiusmodi litteris adhibenda. Rodrig. de execution. cap. 2. num. 10. Molin. de Brach. secular. lib. 2. cap. 24.

D. de Faria Covar. Enucl.

46 An sine litteris requisitoriis iudex rei possit exequi sententiam ab altero Magistratu in illum latam, disputat Morla d. quest. 20. per totum; in negativam propendens: sed contra edocet Greg. Lop. in l. gloss. 4. tit. 27. p. 3. Gratian. discept. cap. 389. num. 2. cum pluribus. De publico instrumento cum clausula guarentegia, ut exequi possit ubi reus fuerit repertus, tenet idem Morla num. 7. & ita in usu est apud nos, cum ex stylo Tabellionum adjiciatur clausula submissionis generalis cum proprii fori renunciatione, ut observat Pichard. dict. prec. 4. ex num. 2.

Ibi: Quod si Iudex requisitus.

47 Iudex legitime per litteras hortatorias requisitus ab altero ejusdem fori secularis, nisi exequutioni operam det, per superiore compellitur. Carleval. d. disp. 2. num. 39. August. Barbosa collect. ad cap. Nullus, num. 4. de jure patron. Paz sup. d. cap. 2. num. 10. & 11. Villalob. ubi proximè, Avil. de vers. Et nota practicam, & ad interesse parti læsæ tenetur, quod in syndicatu extorquebitur. Carleval. & Avil. ibidem, Gratian. discept. cap. 398. num. 1. Quid ultra agendum in iudicem, qui renuit hæc litteras expedire, aut exequutioni mandare, fusè docet Carleval. ex d. num. 39.

48 Frequenter de remissione debitorum hucusque: verum ab usu forensi recessisse videtur, quod rei debendi ab uno Tribunali transmittantur ad aliud, excepto fugitivo; sed causa ut in absentem examinatur, bonis curatore constituto: vel per litteras requisitorias monetur iudex loci ubi residet reus, ut ad exequutionem sententiæ, vel instrumenti procedat. Observat Petr. Barbosa in d. l. Heres absens, §. 1. num. 46. Morl. dict. quest. 20. num. 18. vers. Secundus casus.

49 Addere libet id quod obiter supra insinuaui num. 39. nempe non esse eum remittendum ad locum destinatæ solutionis, qui certa die dare promisit, quanquam id non adimpleret: pro quo expendo legem 1. de eo qui cert. loc. qua apertè assertum probatur, ubi in eadem specie respondet Consultus, dandam creditori utilem actionem, ut ubicunque debitorem conveniat, hanc subjungens rationem, quia datâ operâ, vel casu reus non accederet ad locum destinatæ solutionis, ut possit conveniri. Unde evidenter deducitur, non esse locum remissioni; etenim si invitum trahi ad iudicium liceret, nihil interesset, quod ipse pervenire illuc detractet, nec opus erit extraordinario auxilio actionis utilis, existente ordinario remissionis, l. causa 17. de minor.

SUMMARIUM.

- 1 Iudex potest exequi litteras requisitorias, sciens intimationis tempore requirentem obiisse, aut aliâ jurisdictione: quod ampliatur num. 11.
- 2 Aliud juris est in delegato.
- 3 Quid de iudice dato.

- 4 *Mandatum ex causa necessaria num obitu mandantis expiret, & n. 5.*
- 6 *Gratia consistit, licet concedens ante rescripti expeditionem decedat.*
- 7 *Qua gerit procurator inscius revocationis mandati, sustinentur: quod limitatur num. 9.*
- 8 *Differentia inter procuratorem, & simplicem mandatarium.*
- 10 *Officialis, cui iudex executionem mandati commisit, etsi iste moriatur, poterit ad illam procedere.*
- 12 *Jurisdictione delegato concessa dignitatis nomine, quamvis delegans obeat, re integra, illa non perit, nisi dignitas ipsa supprimatur.*
- 13 *Successor iudicis requisiti tenetur exequi litteras ad antecessorem directas.*
- 14 *Reus sortitur forum in loco delicti, ut ibi puniri possit.*
- 15 *Aliquando ex uno crimine delinquens diversis in locis forum sortitur.*
- 16 *Ex quasi delicto sortitur quis forum, sed non fit remissio rei, num. 20.*
- 17 *Reus expedit ut puniatur ubi deliquit, ideo illuc remitti debet, & n. 19.*
- 18 *Quoad forum anime nullus subicitur Parocho loci ubi peccat.*
- 21 *Si quis bis deliquerit in diversis territoriis, & capiatur in uno, iudex non tenetur requisitus reum remittere antequam ipsum pœnis afficiat pro crimine intra suam jurisdictionem patrato.*
- 22 *Ob nimiam distantiam delinquentis cessat remissio.*
- 23 *Reus an subiciatur iudici loci delicti, amisso sui fori privilegio, & num. 24.*
- 25 *Regularem habentem curam animarum coercet Episcopus, si ille in officio deliquerit, & quid si extra claustra.*
- 26 *Caput Cùm capella, de privileg. intelligitur.*
- 27 *De intellectu legis Cùm tabernam, de pignor. & num. 28.*
- 29 *Nullus iudex tenetur reum ad locum delicti remittere, nisi per litteras requisitorias exoratus.*
- 30 *Iudex requisitus, etsi aliàs in reum nullam obtineat jurisdictionem, eum capere ad remissionem potest.*
- 31 *Delinquens quibus in locis possit accusari, & plecti.*
- 32 *Iudex domicilii, vel originis, qui in causa prævenit, procedens contra delinquentem, utrum ante sententiam, vel post cogatur requisitus reum ad locum delicti remittere, & num. 36. & 37.*
- 33 *Iudex domicilii an valeat ex officio procedere in eum, qui in alio territorio delictum patravit, & num. 34.*
- 35 *Quid de iudice loci, ubi diu delinquens inhabitavit.*
- 38 *Per capturam rei an censeatur causa præventa, ut remissioni locus non sit, & num. 39.*
- 40 *Vagabundus delinquens ubique accusari, & puniri potest: sed remitti debet, iudice exigente, & ad locum delicti.*
- 41 *In levibus delictis remissio rei locum non habet.*
- 42 *Leve delictum quale censeatur.*
- 43 *De forma litterarum, quæ requisitoria nuncupantur.*
- 44 *Fur apprehensus cum re furtiva, quam in alio territorio surripuit, à quo iudice puniendus.*
- 45 *A Curia Romana Reus ad locum delicti non remittitur.*
- 46 *Remissio non admittitur delinquentis de regno unius Principis ad regnum alterius.*
- 47 *Ampliatur.*
- 48 *Princeps solus ex urbanitate potest delinquentem remittere ad regnum extraneum, ut puniatur.*
- 49 *Iudex requisitus per litteras subsidiales non acquirit in reum jurisdictionem ad pœnam irrogandam, sed ad capturam & remissionem.*
- 50 *Consuetudo non remittendi ut res, debitas luant pœnas, an jure subsistat, & num. 51.*
- 52 *De fugitivo, qui deliquit, ac de ejus missione ad locum delicti, & num. 53.*
- 54 *Superior ad inferiorem utrum remittere teneatur.*
- 55 *Ex cujus bonis sumptus remissionis rei exsolvendi.*
- 56 *Cum delincente acta contra eum iudex debet mittere.*
- 57 *Hereticus ubicunque puniatur, & plures iudices adversus eum simul procedere possunt.*
- 58 *Hereticus si legitime petatur, ad locum delicti remittitur.*

CAPUT XI.

Ad Num. I.

Judex exequi potest, ac debet litteras requisitorias, quanquam sciat intimationis, seu receptionis tempore requirentem defunctum, vel aliàs jurisdictione carere. Salgad. de Reg. protect. part. 4. cap. 6. num. 66. Tondut. de prævent. judic. part. 2. cap. 2. num. 17. & ampliatur infra, num. 11.

Nec obstat, quod delegatus, re integra, nequit de causa sibi mandata cognoscere, cessante jurisdictione delegantis, l. 21. itt. 4. p. 3. l. Et quia 6. de jurisdic. omn. judic. inter quem ac iudicem requisitum illud versatur discrimen, nam hic nomine alieno jurisdictionem incipit exercere, cum nihil proprium habeat, l. 1. §. Qui mandatam, de offic. ejus cui mand. est jurisdic. quapropter extincta in delegante jurisdictione, ipsius nomine quicquam agere non valebit, observat Cujac. in d. l. Et quia. Requisitus verò iudex propria utitur jurisdictione, quæ in illo semper supponitur, c. Romana, §. Contrahentes, de for. comp. in 6. ibi: Loci diocesanus ad denunciationem ipsorum: & l. Properandum, §. Sin autem reus, ibi: Sive per relationem ad majorem, C. de judic. idè casus requisitis non impedit mandati executionem.

In cujus corroborationem docet Cujac. ubi proximè, iudicem datum non prohiberi causam commissam definire, licet re integra, qui eum dedit, obeat, aut sit à Magistratu remotus, quia per mandatum iudex constituitur independens à jurisdictione dantis, ex quo ad iudicem requisitum arguere licet, ut arguit Carleval. de judic. lib. 1. tit. 3. disp. 17. num. 12. de quo Osuald. ad Donel. lib. 17. cap. 26.

4 Est satis receptum, mandatum ex causa præcisè necessaria mandantis obitu non perire. sed executioni tradendum, ex l. *Fundi venditor* 33. §. ult. de acquir. possess. Sic tenent Salg. sup. num. 70. Tusch. *Practic. conclus. lit. M, conclus. 65. num. 48. & 51.* Mantic. de tacit. & ambig. convent. lib. 7. tit. 23. num. 45. Castald. de Imperat. quest. 115. num. 4. Pichard. §. Rectè, num. 16. Inst. de mandat. Ant. Massa ad form. Camer. oblig. part. 2. part. 5. vers. *Quæri etiam hic, numer. 4.* Cùm ergo iudex ex necessitate ejusmodi litteras expediat, nam ad id jure compelli potest, Carlev. suprà lib. 1. disp. 2. numer. 38. morte ipsius mandatum non expirat.

Ad Num. 2.

5 Præfata communis sententia impugnatur in superabili fundamento, cui assentitur Cujac. in d. l. *Fundi venditor*, docens ibi interiisse mandatum, sed ex hæredum consensu possessionem fuisse rectè traditam: quod æquitate potius, quàm juris rigore procedit, ut in simili cavetur §. Rectè, Inst. de mandat.

Ibi: *Nam eo decisio specialem rationem.*

6 De qua August. Barbosa cum pluribus collect. ad cap. *Super. gratia, num. 2. de offic. jud. deleg. in 6.* Etenim gratiarum concessam non reddit irritam mors concedentis ante rescripti confectionem contingens: quod obtinet non solum in supremo Principe, sed etiam in inferiori, cui competat facultas beneficia, vel munera conferendi: nec successor permittitur factum antecessoris retractare, imò tenetur titulum expedire, ut cum pluribus de Prorege agens tenet Solorzan. de jure Indiar. tom. 2. lib. 2. cap. 4. num. 92. Item est in sententia, l. 19. tit. 22. p. 3.

Ibi: *Deinde illud est constitutissimum.*

7 Quanquam mandatum morte domini, re integra, evanescat, quæ tamen procurator incius ejus peregit, regulariter sustinentur. Sanch. de Matrimon. lib. 1. disp. 6. numer. 9. & lib. 2. disp. 11. num. 6. Gratian. disceptat. forens. cap. 18. ex num. 37. Molina de just. & jur. tract. 2. disp. 263. numer. 5. Ant. Gom. variar. lib. 2. cap. 4. numer. 3. Tusch. lit. R, conclus. 324. num. 1. Matienz. in l. 16. gloss. 10. num. 3. tit. 11. lib. 5. Recop.

8 Est notatu dignum discrimen, quod constituit Molina inter procuratorem, & simplicem mandatarium; nam quicquid ille egerit domini nomine post mandati revocationem, hujus ignarus, omninò tenet, secus in mandatario: at quod bona fide impendit, aut si ex mandato contraxit, eatenus subsistit, ut nec ipse, nec tertius in damno versetur deceptus.

Verf. *Non tamen dominium, ad exemplum.*

9 Licet actus alij post mandati revocationem propter ignorantiam sustineatur secundum nu-

perimè præmissa; domini tamen translatio nunquam subsistit. Anton. Gom. & Matienz. ubi proximè, Tusch. num. 6. Gratian. num. 39. Barbosa collect. ad Clem. unic. d. renunciat. numero 13.

Verf. *Secundò, hoc ipsum.*

10 Si iudex executionem decernat, ac officia li suo committat, atque statim decedat, aut jurisdictione privetur, potest, ac debet ejus mandatum exequi Mantic. d. tit. 23. num. 48. Gratian. sup. cap. 783. numer. 19. Sargad. de c. 6. nu. 67. Tusch. lit. M, concl. 65. nu. 49.

Verf. *Quartò, eadem sententia.*

Cujus fundamenti meminit Salgad. num. 68. & apertissimè id deducitur ex authentica *Ut nulli iudicium, §. Et hoc jubemus, vers. Si verò & præcepta, collat. 9.* quem textum ad tertium argumentum D. Covarruvias induxit.

Verf. *Quinta ratio.*

Adde Barbosa, & quos recenset in collectan. ad cap. *si super gratia, numer. 2. de offic. judic. delega. in 6.*

Verf. *Postremò, illud his accedit.*

11 Verè non urget hæc consideratio; nam etsi per Principem supprimeretur Magistratus, à quo subsidiales literæ processerunt, iudex tamen requisitus eas exequi teneretur propria auctoritate independenti à persona, seu tribunali ejus requisivit.

12 Observa fallentiam ad regulam, quod delegatio mortis delegantis, re integra expirat, quæ minime obtinet quoties causa solius dignitatis nomine committitur. Aliud juris foret, si dignitas ipsa extingueretur, quia delegatus postea non valeret incipere causæ cognitionem, cùm eadem militet ratio in morte personæ, ac in suppressione officii. Facit ad præmissa, quod gratia concessa ad beneplacitum Pontificis, cum ipsius vita periit, non sic ad Sedis Apostolicæ voluntatem, quæ perpetuò permanet. Barbosa collect. ad cap. *Si gratiosè, num. 2. & 5. de rescript. in 6.*

13 Præterea successor iudicis requisiti subsidiales litteras exequi debet, nec admittenda distinctio capituli *Quoniam Abbas, de offic. judic. deleg.* quæ in delegato observatur, cui si Magistratus existat, causa delegari potest ut personæ publicæ, vel ut privato. At hujusmodi litteræ ad jurisdictione fugentem dirigi nequeunt, ut prænotavi, ideo licet nomine proprio Magistratus defuncti expresso conficiantur, successor implementum earum reculari nequibit, ex notatis in d. cap. *Quoniam Abbas, ac probatur d. §. Et hoc jubemus, vers. Si verò & præcepta.*

Ad Num. 3.

14 Reus foro, & jurisdictioni subicitur, ubi deliquit, ut ibi & accusari, & merito supplicio affici queat, l. 32. tit. 2. part. 3. l. 8. tit. 9. p. 1. l. 15. tit. 1. p. 7. l. 1. & per tot. tit. 16. lib. 8. Recopilat. cap. 1. de raptor. cap. Placuit 6. question. 3. l. 3. de offic. Presid. Greg. Lop. ni

in d. l. 15. gloss. 1. Ant. Gom. *variar libr. 3. cap. 1. num. 87.* Tondut. *de prævent. jud. part. 2. cap. 11. num. 16.* Salgad. *de retent. Bullar. part. 2. cap. 5. §. 3. num. 12.* Guazzin. *de defens. reor. defens. 1. cap. 26. Farin. num. 1. prax. 9. 7. nu. 1.* Aug. Barbofa *collect. ad cap. Postulasti, num. 2. de for. compet. Decian. tract. crimin. lib. 4. cap. 17. numer. 1. Carleval. sup. d. disp. 2. numer. 716.* Cujac. *in cap. fin. de for. compet. Pet. Barbofa in l. Hæres absens; §. Proinde, art. de for. delict. nu. 2. & 9. de judic. Novar. de elect. for. sess. 2. q. 2. & alij plurimi apud August. Barb. Carleval. Quod forum ut potissimum, cæteris prævalet. Greg. Lop. sup. Carleval. num. 782.*

15 Aliquando evenit, ut pro uno, eodemque crimine quis diversis in locis forum fortiat, quod multifariam potest exemplificari, veluti si existens in uno territorio, missâ sagittâ eum occidat, qui in altero reperitur; nam utrobique accusari, ac plecti potest, pœna tamen non multiplicatur, sed qui præverit iudex de causa cognoscet, ac plectet delinquentem, de quo Salgad. *de Reg. protect. p. 2. cap. 10. num. 63.* August. Barb. *collect. ad cap. Postulasti, nu. 6. & 7. de for. compet. latè Carleval. d. disp. 2. ex num. 727.* ubi plures, Guazzin. *d. defens. 1. cap. 17. num. 77.* Jul. Clar. *Senten. lib. 5. §. fin. quæst. 38. ex num. 7.* Azeved. *in l. 1. nu. 74. tit. 16. lib. 8. Recop.*

16 Forum quoque fortitur quis ex quasi delicto, ubi sic egit perperam. Pet. Barbofa *in d. l. Hæres absens, §. 1. num. 5.* Carleval. *num. 718.* Vide infra, *num. 20.*

Ibi : *Primum enim maxime congruit.*

17 Scandalum quod patitur Respublica atrocitate facinorum, supplicij formidabili repræsentatione oportet pugnari, nec pœna alibi inflicta pariter præstat ad terrorem, strictius enim per aspectum, quàm per auditum res humanæ mortalium cordibus infiguntur, §. *fin.* & ibi Glossa *verb. Per aures, Infirm. de gradib. cognat.* Hinc usu receptum in grassatoribus, & aliis ex enormibus maleficiis capite damnatis, ut membra eorum locis publicis, in quibus deliquerunt, affigantur: sic restricta severæ animadversionis memoria pravos coërcet, ne iniquorum repetant vestigia. De aliis rationibus ad fortiendum forum in delicti loco, latè Carleval. *num. 802.* Peguera *decis. 66.* Franc. Molinus *de Braob. sæcul. cap. 4. num. 1.* Azeved. *in l. 1. ex num. 63. tit. 16. lib. 8. Recop.*

Ad Num. 4.

18 Quoad animæ iudicium nemo subditur foro loci ubi admisit scelus, se proprio Parocho illud patefacere in confessione tenetur. Pat. Suar. *in 3. part. tom. 4. disp. 25. sect. 1. numero 18.* Julius Clarus *d. quæst. 38. numero 5.* Duennas *regib. 378. limit. 1.* Petrus Barbofa *ubi proximè, numero 65.* Navarr. *in capit. Placuit, numero 63. de penit. dist. 6.* Carleval. *cum aliis numero 784.* Azeved. *numero 39.*

Verf. Secundò, illud est.

19 Reus ut debitas pœnas luat, præmissa judiciali cognitione, ad locum delicti debet

transportari, l. 1. & 2. *titul. 16. libro 8. Recop. l. 18. titul. 1. pag. 7. l. Non dubium 11. §. 1. de custod. reor. D. Covar. variar. lib. 2. cap. 20. numero 15. vers. Vicesimo octavo, Gregorius Lop. in decis. l. 18. Partit. gloss. 1. Tufchus litera R, conclus. 152. numero 45.* Petrus Barbofa, *suprà numero 66.* Fachin. *controvers. libro 9. cap. 21.* Carleval. *d. disp. 2. numero 801.* Clar. *num. 19.* Villalob. *Ærar. commun. opinio. litera R, numero 34.* Augustus Barbofa, *in collect. ad cap. 1. numero 3. de raptor. Azeved. in l. 1. numero 13. titul. 16. libro 8. Recop. & dixi d. cap. 20. libro 2. variar. numero 189.*

Licet autem, ut præmittitur supra, numero 16. fortiat forum ex quasi delicto, remisso tamen fieri non debet, cum in levibus delictis denegetur, ut asseretur infra, numero 41.

21 Si reus capiatur in loco delicti, & remitti petatur per iudicem alterius territorij, ubi etiam ante crimen perpetrarat, non est remissioni locus, nisi prius iudex requisitus causam absolvat, & sententia executioni mandetur. Azeved. *ex numero 14.* Guazz. *numero 66.* ubi requisita ad remissionem congerit Clar. *numero 26.* Farinac. *quæst. 7. num. 40.* Carleval. *cum pluribus numero 815.* Petrus Barbofa *in l. Titia, numero 55. solut. matrimon. Molinus sup. cap. 48. numero 1.*

22 Ad hæc remissio denegatur propter nimiam regionum distantiam, velut per iudicem novi orbis petatur ab Hispano Magistratu, Azeved. *numero 57.* Carleval. *ex aliis num. 863.* quamvis testetur aliter decisum à Supremo Indiarum Senatu in causa adulterij, instante accusatore; nam reus remitti iustus est ad Peruvium. Similiter observandum, cum suspicio urget in iudicem requirentem, quod in justitiæ administratione deficiet. Carleval. *numero 862.* Decian. *d. libro 4. cap. 19. numero 24.* Guaz. *suprà numero 69.*

Ad Num. 5.

23 Qui exemptionis fori privilegio gaudet, non subicitur iudici ordinario loci, in quo crimen patravit, nisi privilegium ad certum limitem, seu territorium restrictè concessum appareat. Aug. Barbofa *collectan. ad cap. 1. num. 3. de privileg. in 6.* Sed contrarium receptius, ut scilicet privilegium, etsi universale sit, & absolutum, amittatur propter delictum, ut in eo privilegiatus puniri possit, cap. *Dilectis 17. de for. compet. Tufch. lit. E, conclus. 244. num. 3. & conclus. 565. à num. 8.* Cabed. *Lusitan. decis. 68. num. 7. part. 2.* Azeved. *in l. 1. num. 116. cum seqq. tit. 16. lib. 8. Recop. Jul. Clar. sup. q. 35. numer. 24.* Petr. Barbofa *de foro contractus agens in l. 2. §. Legatis, num. 114. de judic.* Est quidem perplexa res, pro cuius enodatione consulendus August. Barbofa *de potest. Episcop. part. 3. allegat. 321. per totam,* ubi plures casus distinguit, ac resolvit. Quamquam privilegio fori privetur delinquens, ut præmissum est cum communi, non ideo tamen subicitur extraneæ iurisdictioni, atque ita Clericus non subicitur Magistratui laico loci ubi deliquit. Cujac. *in cap. Dilecti, de for. compet. Aug. Barbofa ubi proximè num. 7.*

Ibi :

Ibi : *Possit tamen Panormitani sententia.*

25 Regulares etsi ordinaria jurisdictione exempti, quoties curam animarum suscipiunt, ratione administrationis, & quoad illam Episcopi potestati subduntur. Trident. sess. 25. de Regular. cap. 11. cap. Quoniam 21. de privileg. l. 26. tit. 7. part. 1. Tusch. d. concl. 244. num. 5. Aug. Barbosa ubi proxime, alleg. 74. num. 20. Solorzan. de jur. Indiar. tom. 2. lib. 3. cap. 17. num. 11. & 47. Marefcot. variar. lib. 2. cap. 32. num. 122. & 134. Tondut. questio. benefical. cap. 42. num. 1. Greg. Lop. in d. l. 26. gloss. 4. & dixi sup. cap. 4. num. 8. Idem de jure dicendum, si religiosus extra monasterium crimen admiserit, non frangens sui Ordinis regulam, quia ab Episcopo puniri poterit Diocesis, in qua deliquerit, nisi speciale privilegium obsistat. Barbosa d. allegat. 123. num. 6. qui recte monet in cap. 1. num. 3. de privileg. maxime privilegiorum verba inspicienda esse.

Ibi : *Obiter tamen erit expendendus.*

26 Pro intellectu capituli Cum capella 16. de privileg. consulas Aug. Barbof. in collect. ibi, & quos ipse refert. Solorz. d. cap. 17. num. 48. cujus decisionis ea redditur ratio, quia privilegium contra jus commune, & ordinariam jurisdictionem restringi debet, ut lædat quanto minus possit. Gregor. Lop. in l. 19. gloss. 1. titul. 18. p. 3. Carleval. d. disp. 2. num. 307. Mel. de induc. debitor. q. ult. num. 31. & alij, quos laudavi in addit. variar. libro 1. cap. 17. numero 137.

Ibi : *Hinc sanè aperitur.*

27 Planè Bartoli distinctio non probatur ex allegatis juribus, ut ex illis apparet; nam in specie legis Cum tabernam, de pignorib. erat taberna aliena, ut ibi observat Glossa: quare in illa subsistere obligatio nequibat, ut Consultus insinuat, atque ita necessè rido venerunt merces, ut propriæ contrahentis, in obligatione: Sed si taberna ad debitorem attinerit, unà cum mercibus obligaretur, ut Bartolus docet, aliud sentiens si hoc casu taberna legaretur, quia merces non cederent legato, sed solum tabernæ ædificium, cum esset testatoris. Ratio differentiae ex eo provenit, quia in contractibus ambigua conventio in eum interpretatur, qui potuit apertius, distinctiusque suam exprimere voluntatem, ne aliàs alter contrahens decipiatur, l. Veteribus 40. de pact. & ibi Fab. in ration. Gloss. in l. Semper in obscuris, de reg. jur. nec quemquam latet; debitorem assignaturum bona propria, quæ hypothecæ submittit. Hinc sub generali bonorum hypotheca futura quoque obligata censetur, quia de quibus senserit, non distinxit debitor, l. fin. C. quæ res pign. oblig. poss. l. 5. tit. 13. part. 5. ubi Greg. Lop. gloss. 5. Merlin. de pignor. lib. 1. q. 11. numer. 14. Hevia Bolann. commer. ter. lib. 2. c. 3. numero 4.

28 In legatis autem, ubi dubium emergit, minimum præstatur, l. semper in obscuris 9. & ibi Revard. de reg. jur. l. Si ita sit 14. de legat. 1.

l. Nummis 73. de legat. 3. quia præsumitur testator hæredem ut magis dilectum ab injuncto onere quoad possit relevare, l. Unum ex familia 69. §. Si rem, de legat. 2. l. 1. de liber. legat. l. Cum alienam 10. C. de legat. Cyriac. lib. 2. controv. 283. num. 25. Menoch. conf. 395. num. 86. Surd. conf. 7. num. 56. Unde si quis decedens pannorum tabernam testamento relinqueret, cum etiam ædificij dominus existeret, merces legatario non cederent, stricta voluntatis interpretatione admissa, ut Bartolo videretur. Quod si taberna ad alium attineret, ut in casu dictæ legis Cum tabernam, merces duntaxat deberentur; atque ita nulla est inter legatum, & hypothecam in hujusmodi specie differentia, quoniam cum quis rem legat, in qua partem habeat, eam tantum ut propriam relinquere intelligitur, non alienam, l. Servi electione 15. §. fin. l. Si domus 71. §. ult. de legatis 1.

Ibi : *Quartò erit animadvertendum.*

29 Nullus judex reum ad locum delicti mittere astringitur, nisi requisitoriis literis excitetur. Ant. Gom. variar. lib. 3. cap. 1. num. 87. Fachin. controvers. lib. 9. cap. 20. vers. Respondeo, Farinac. prax. q. 7. n. 38. Cevall. commun. cont. comm. quest. 678. nu. 19. Guaz. de defens. reor. defens. 1. cap. 17. numer. 1. Tondut. de prævent. judic. part. 2. cap. 11. num. 11. Carleval. de judic. lib. 1. tit. 1. disp. 2. num. 826. Azeved. in l. 1. num. 35. tit. 16. lib. 8. Recop. Nec per epistolam monitus à judice loci delicti ad remissionem compelleretur: ex urbanitate autem amittere licebit. Decian. tract. crimin. lib. 4. cap. 19. num. 1. Tusch. lit. R. concl. 152. num. 9. Guaz. Tondut. & Azeved. ubi proxime, ad quod nulla petitio desideratur: à qua remissione voluntaria cavendum suadet Carlevalius adnotans limitationem præmissæ regulæ ex l. 13. tit. 13. lib. 8. Recop. qua judices, vulgò Alcaldes de la hermandad, jubentur absque requisitoriis literis reos ad ordinarios Magistratus remittere statim ac cognoverint, causam ad suam jurisdictionem non pertinere Azeved. in l. 2. num. 9. titul. 13. lib. 8. Recop. & in l. 1. numero 37.

Ad Num. 6.

30 Judex legitime requisitus, tamen aliàs in reum nullam obtineat jurisdictionem, potest, ac debet ipsum capere, atque remittere, l. 1. tit. 16. lib. 8. Recop. ubi Azeved. nu. 20. Carleval. sup. num. 20. & 819. Clar. d. quest. 38. num. 22. Franch. decis. 37. numer. 2. Barbosa in l. Heres absens, §. Proinde, art. de for. delict. num. 81. de jud. Boff. Prax. tit. de for. compet. numer. 52. Fachin. d. l. 9. cap. 22. in fin. quidquid sentiant nonnulli, quos retulit Carleval. num. 820. quibus accedit Guazzin. cum aliis num. 3. Illud autem non procedit in judice incapace requisito, veluti si remittendus sit clericus, quem sæcularis Magistratus capere ad remissionem non valebit. Fachin. vers. Ego iis consentio, Guaz. num. 82. Præterea nec ex urbanitate criminofum remittere judex permittitur absque requisitoriis literis, cum jurisdictione caret in illo. Carleval. num. 826.

Verf.

Verf. *Sextò in hoc tractatu.*

31 Delinquens subicitur foro delicti, origins, ac domiciliij, ut accusari, & pœnis possit affici, Petr. Barbosa *ubi proxime*, num. 9. Aug. Barbosa *collect. ad cap. Postulasti* num. 2. *de for. compet.* Carlev. num. 809. quorum primum potentius est cæteris. Azeved. *numer.* 26. Carlev. *ubi proxime*, ita ut iudex originis, vel domiciliij teneatur rerum, si petatur, ad locum commissi delicti remittere. Carlev. cum plurimis num. 804. Azeved. num. 24. Est observandum, in loco originis reum nec accusari, nec plecti de consuetudine posse. Petr. Barbosa *sup. num.* 38. Thesaur. Pedemontana *decis.* 90. *in fin.* ubi alij, & colligitur *ex l. 15. tit. 1. pag. 7.* in qua fori ejusce nulla fit mentio.

Quæri igitur solet, si iudex domiciliij, postquam causam rei capti propriâ definierit sententiâ, literas requisitorias recipiat, ut ad locum delicti damnatum, ut ibi meritas luat pœnas, remittat, an obsequi teneatur? Negant Decian. *d. c. 19. num. 12.* Guaz. *sup. c. 17. num. 32.* Petr. Barbosa *in d. S. Proinde*, *art. de for. delict.* num. 114. Farin. *prax. quæst. 7. num. 24.* Molina *de Brach. sacul. cap. 42. num. 15.* Carlev. cum pluribus *d. disp. 2. num. 812.* Mastrill. *decis.* 147. *ex num. 12.* Avil. *in c. 27. Prætor. verb. Entre-guen.* num. 7. Ant. de Matheis *tract. de prorog. jurisdict.* num. 75. *vers. Quintò fallit*, Greg. Lop. *in l. 1. gloss. 2. tit. 29. p. 7.* Vide *inf. num. 41.*

32 Quid si reus absolvatur per iudicem domiciliij, ac postea remitti petatur ad locum delicti? Et videtur talis adhibenda distinctio, ut si definitivè fuerit absolutus, remitti non debeat, quia cum de innocentia ejus semel in iudicio constiterit, nequit iterum pro eodem crimine molestari, ut per D. Covar. *Variar. lib. 2. cap. 10.* ubi dixi *in addit. num. 2.* Sed si absolutio procedat ab instantia, sive observatione iudicij remissioni locus erit; nam reus non liberatur omninò, sed manet subiectus, ut ex novis probationibus possit damnari. D. Covar. *numer. 1.* & laudati per me *d. c. 10. num. 8.* maximè cum verosimile sit, quod in loco delicti testes faciliùs inveniantur, propter quorum defectum sic meruit absolvi, sicut ait D. Covar. *hoc cap. numero 3.*

Verf. *His equidem Authoribus suffragatur.*

33 Num iudex domiciliij, vel originis valeat procedere, ac animadvertere in subditum delinquentem extra proprium territorium, controversi solet. Et quidem receptum habetur, ut si uterque locus subiciatur eidem Principi, & pars læsa accuset, valebit ejusmodi iudex cognoscere, ac punire: de quo latissimè Carlev. *d. disp. 2. ex num. 736.* Pet. Barb. *in l. Heres absens*, *S. Proinde*, *art. de for. delict.* à num. 27. & num. 128. Guazzin. *de defens. reor. defens. 1. num. 14. à princip.* Sed per inquisitionem minimè ei licebit, quam distinctionem probat ex pluribus Guaz. *numer. 5. vers. Pro conciliatione*, ac pro utraque sententia Authores ipse refert, ac Carlev. num. 736. & 739. quibus jungas Tondut. *de prævent. judic. part. 2. cap. 11. num. 4.* Greg. Lop. *in l. 15. gloss. 5. titul. 1. p. 7.* Cyriacus *controvers. 399. numer. 11.* August. Barbosa *collect. ad cap. 1. in fin. de raptor.*

34 At Carlev. num. 743. cum seq. æquissimè sic resolvit, quod si reus extra territorium delinquens non enormiter, sed ex aliquo accidenti impulsus, in loco domiciliij, vel originis honestè, ac rectè se gerat, perperam operabitur Magistratus in eum per inquisitionem procedens. Aliud respondendum si facinorosus variis irretitus criminibus alibi commissis, ad domiciliium, vel patriam confugiat, ex quo Reipublicæ scandalum generetur, timerique possit, ut maleficia ibi repetat. Sic honestè viventem ob præteritum crimen non fore inquisitione vexandum, scripsit Petr. Barb. *sup. num. 35.* Pro qua distinctione faciunt lex *Qui cum natu 14. S. Libertus*, *de bonis libertor.* Ibi: *Ignoscendum est ei, qui voluit se ulcisci provocatus: & lex Si adulterium 38. S. Imperatores*, *ad leg. Jul. de adulter.* ibi: *Difficillimum enim est justum dolorem temperare.* Et quoad ejus ultimum asser-tum facit lex *Quisquis. S. Filii verò*, *C. ad leg. Jul. Majest.* ibi: *Paterno enim deberent perire supplicio, in quibus paterni criminis exempla metuuntur: & Non omnes 5. S. A. Barbaris*, *de re militar.* Ex quibus deducitur à Magistratus arbitrio pendere, an procedendum per inquisitionem in subditum, qui extra jurisdictionis limites facinus perpetravit.

35 Quod dictum est de iudice domiciliij, venit ampliandum ad iudicem loci, ubi quis decennio habuit habitationem; nam pro delictis sub id tempus admittis, etiam extra territorium puniri potest. Greg. Lop. *in l. 15. gloss. fin. tit. 1. part. 7.* Ant. Gom. *variar. lib. 3. cap. 1. num. 87.* Farin. *prax. quæst. 7. num. 5.* August. Barbosa *in collect. ad cap. Postulasti*, num. 3. *de for. compet.* Licèt autem quis accusari possit ubi majorem bonorum portionem habet, *d. l. 15. Partit.* ubi Greg. Lop. *gloss. 6.* Cur. Phil. *part. 3. S. 5. num. 3.* iudicem tamen ejus loci ad inquisitionem pro delicto alibi commissio procedere non posse verius videtur, cessante ratione quam in loco domiciliij, vel habitationis militare perpenditur. Similiter contingit in iudice, cujus jurisdictio partium consensu prorogatur, veluti si reus, ubi nullum forum sortitus repertus accusetur, ac ultrò litem contestetur, cui deinceps non licet declinatoria uti, *d. l. 15.* & ibi Greg. Lop.

Verf. *Quamobrem opinor.*

36 Iudex domiciliij, sive alius competens, si in causa prævenit ad instantiam accusatoris, incipiens de causa cognoscere, etsi requiratur, non cogitur reum ad locum delicti remittere. Sic quamplurimi tenent, quos cumulat Carlev. num. 805. Aug. Barbosa *in cap. Postulasti*, num. 9. *de for. compet.* Guaz. *d. defens. 1. cap. 17. num. 34.* qui etiam tenet, per inquisitionem procedendo non teneri ad remissionem, quando prævenit. Alij distinguunt inter iudicium accusationis, & inquisitionem, ut in illo sit locus remissioni, non in isto. Azeved. *in d. l. 1. Recop. num. 24.* & alij apud Carlev. num. 806. ipse tamen *ex num. 807.* fuisse tuetur, remissionem omninò faciendam quomodolibet iudex domiciliij procedat, non obstante præventionem: quod quidem jure verius videtur, & de hoc est legendus Greg. Lop. *in l. 1. gloss. 2. ad fin. tit. 29. pag. 7.*

37 Licet præventio, ut pluribus placet, remissionem impediatur, id limitatur nisi affectata, & fraudulenta noscatur, veluti si reus fatigaret, vel ejus fautores, ut judex domicilii de crimine cognosceret, ad effugiendam iudicis loci delicti reſtitutionem. Greg. Lop. *ubi proximè*. Bosſius *in praxi, tit. de for. compet. num. 80.* Guaz. *defens. 1. cap. 9. num. 17. & 31.* Tondut. *de prævent. judic. p. 2. cap. 11. num. 8.* Alias limitationes exhibet Greg. Lop. *ubi nuper.*

38 Illud observandum, per summariam informationem, quæ capturæ rei præmitti solet, præventionem non induci. Tondut. *d. c. 11. num. 8.* & licet aliàs per realem citationem præventa causa dicatur, ut latè per Guaz. *d. c. 9. num. 13.* ubi alii: tamen per capturam rei judex domicilii non censetur prævenisse, ne teneatur remittere ad delicti locum, si requiratur, ut insinuat D. Covar. *sup. num. 6. vers. His equidem*, dum postulat, quod judex de causa cognoscere incipiat. Aug. Barbosa *collect. ad Clem. Pastoralis, num. 16. de re judic.* Tondut. *ubi nuper, num. 7.* qui ait difficiliorem reddi remissionem post capturam, imò penitus impediri tradit Tusch. *lit. R, conclus. 152. num. 72.* Azeved. *in l. 1. num. 24. & 38. tit. 16. lib. 8. Recop.*

Verf. Contraria sententia placuit.

39 Sed & aliis haud paucis videtur judex domicilii etiam post sententiam teneri damnatum ad locum delicti, si petatur, remittere, quos congerit Carleval. *de judic. lib. 1. disp. 2. num. 811.* de quo Gregor. Lop. *in l. 1. gloss. 2. tit. 29. part. 7.* Qui contra sentiunt, laudantur supra, *num. 31. vers. Queri igitur*, quorum opinio acceptior est, ac verior. Vide supra *num. 31.*

Ad Num. 7.

40 Vagabundus ubicunque repertus pleſti potest: sed si judex loci delicti reum petierit, ut puniat, remitti debet. Menoch. *de arbitrar. lib. 2. casu 531. num. 3.* Fachin. *controvers. lib. 9. cap. 24.* Decian. *sup. lib. 4. cap. 13. num. 7. & cap. 19. num. 12.* Azeved. *num. 33.* Didac. Per. *in l. 2. gloss. 2. vers. Quero ulterius, tit. 14. lib. 8. Ordin.* Foller. *in constitut. capitaneor. num. 26.* Avil. *in cap. 27. Prætor. verb. Entreguen, num. 15.* & alii apud Carleval. *sup. num. 817.* Contrarium, scilicet remissioni locum non fore, opinatur Tusch. *d. conclus. 152. num. 41.* Guazzin. *d. cap. 17. num. 4.* & alii, quos idem refert, & Carleval. *num. 817.* Sed Petr. Barbosa cum Avendanno *in d. l. Heres absens, §. Proinde, tit. de for. delict. resolvit quod si pars instet pro remissione, fieri debet, aliàs non.* Verior tamen est prior, ac communis sententia.

Verf. Octavo, remissioni.

41 In delictis levibus remissio non admittitur. Greg. Lop. *ubi proximè.* Tusch. *num. 53.* Jul. Clar. *sentent. lib. 5. §. fin. q. 38. num. 23.* Villalob. *Ærar. commun. opinion. lit. R, num. 36.* Guaz. *d. cap. 17. ex num. 11.* Duenn. *reg. 378. limit. 3.* Tondut. *d. cap. 11. num. 7.* Farin. *quest. 7. num. 36.* Decian. *d. lib. 4. cap. 19. num. 5.* D. de Faria Covar. *Enucl.*

Petr. Barbosa *num. 104.* Carleval. *num. 853.* Azeved. *num. 39.* Aug. Barbosa *ubi proximè.* De jure tamen decisum videtur, ut ex quovis delicto sit remissioni locus, *ex l. 1. tit. 29. p. 7.* ut adnotant Gregor. Lop. *ibi, gloss. 2. in fin.* Carleval. *num. 854.* Petr. Barbosa *num. 105.* Didac. Perez *in l. 2. tit. 17. lib. 8. Ordin.* de quo subdubius agit Gregorius Lopezius: & quidem verba legis præfatam limitationem possunt recipere, etsi generalitatem præ se ferant, cessant etenim in levi delicto præcipuæ rationes, ex quibus remissionem fieri oportet; atque evenire possent, ut magis gravaretur reus in sui remissione, propter expensas, & incommoda, quàm in ipsa delicti pœna. Sic tenet Azeved. *num. 6.* Idem dicendum erit de criminibus etiam gravissimis, si civiliter duntaxat agatur. Azeved. *Clarus, & alii jam laudati.*

Leve delictum hoc in tractatu illud censetur, ex quo pœna corporalis irrogari non potest, ut adnotant pro proxima resolutione præcitati. Quid si pœna exilii veniat imponenda? Sub distinctione respondendum; nam cum aliquis exulare extra regnum, vel in arctissimum præsidium potest, remissioni locus dabitur, quoniam corporali pœnæ æquiparatur: secus cum exilium ab urbe imponitur, seu provincia, sicut aliud agens distinxit Bobad. *Polit. lib. 5. cap. 1. num. 128.*

Ad Num. 8.

Requisitoria litteræ, ut ad executionem astringant requisitum, ita sunt conficiendæ, ut per illas constet de corpore delicti, de jurisdictione requirentis quoad causam illam, ac de culpa resultanti ex summaria informatione (quæ debet inferi,) adversus reum qui remitti petitur. Carleval. *de judic. lib. 1. disp. 2. num. 26. & 777.* Decian. *tract. crim. lib. 4. cap. 19. num. 15.* Guaz. *de defens. reor. defens. 1. cap. 17. num. 4.* Avil. *in cap. 27. Prætor. verb. Entreguen, num. 8.* Did. Per. *in l. 2. vers. Queri potest, tit. 17. lib. 8. Ordin.* Bobad. *sup. lib. 2. cap. 13. num. 69.* Azeved. *in d. l. 1. Recop. num. 40.* Avendann. *de exequend. mand. part. 2. cap. 7. num. 8.* quanquam opus non esset, quod talis informatio mittatur, sed judici requirenti fidem esse adhibendam, scripserit Petr. Barbosa *in l. Heres absens, §. Proinde, art. de for. delict. num. 77. de judic.* Ad judicem requisitum examen literarum spectat, cognitionem verò causæ nullam habere potest. Ant. Gom. *Variar. lib. 3. cap. 1. num. 87.* Clar. *d. quest. 38. num. 19.* Guaz. *d. cap. 17. num. 8.*

Ad Num. 9.

Fur qui rem uno loco surreptam in alium transportat, & ibidem cum ipsa apprehenditur, ad locum commissi furti remitti debet. Carleval. *num. 726.* Bobad. *sup. num. 73.* Did. Per. *in d. l. 2. Ordin. vers. Queri etiam potest.* Azeved. *num. 32.* qui limitat si dominus rei furem accuset ubi captus est; nam cessabit remissio, *ex l. 4. tit. 14. p. 7.* de quo fusè Gregor. Lop. *ibi, gloss. 1. & dixi in addit. variar. lib. 2. cap. 20. num. 190.* & quod fur necessarid remittendus sit ad locum delicti, sentiunt quotquot docent, furem etiam cum re furtiva comprehensum, quam in alio territorio surripuit,

puir, non posse in loco apprehensionis plecti, de qua controversia Decian. *sup. lib. 4. cap. 13. num. 4. & cap. 17. num. 15.* Guaz. *defens. 1. cap. 15. per tot.* Carleval. *d. disp. 2. num. 720.* Farin. *prax. quest. 7. num. 7.* Caball. *quest. crim. cas. 163. à princ.* Bobad. *d. cap. 13. num. 72. & 73.* Clar. *quest. 38. num. 16.* Bossius *prax. tit. de furr. num. 18.* ac receptius est contra Bartolum, quod fur plecti non possit criminaliter: non sic ubi civiliter agitur ad restitutionem rei cum duplo vel quadruplo, ut per Greg. Lop. *ubi proximè.*

Verf. *Undecimò erit præterea.*

- 45 A Romana Curia reus ad nullum iudicem extra illam remittitur, quod etiam observarunt Card. Tusch. *lit. R. concl. 152. num. 13.* Clar. *sup. num. 25.* Decian. *d. lib. 4. cap. 19. num. 25.* Azeved. *num. 44.*

Ad Num. 10.

- 46 Communis est omnium sententia, non fieri remissionem delinquentium quoties iudex requirens, ac requisitus diversis Principibus subjiuntur, & ita consuetudine apud omnes gentes obtinuit, de quo Decian. *d. cap. 19. ex num. 10.* Petr. Barbosa *d. art. de for. delict. num. 131. cum seqq.* Caball. *cas. 161. à num. 14. & cas. 162. à num. 9.* Carlev. *d. disp. 2. ex num. 827.* Gregor. Lop. *in l. 18. gloss. 4. tit. 1. p. 7. ubi probatur, Guaz. d. defens. 1. cap. 17. num. 23. cum aliis, Farinac. d. quest. 7. ex num. 25. Clar. sup. num. 21. Salgad. de retent. Bullar. cap. 27. num. 65. Tondut. de præv. judic. part. 2. cap. 11. num. 13. Azeved. num. 12.* Solent tamen inter confines principatus convenire, ut delinquentes invicem remittantur, quod servare Magistratus omninò debent. Guaz. *num. 5.* Carleval. *num. 832.* Sed inferior iudex, ut remittat, Principem, vel eius Locumtenentem in regno teneretur consulere. Tondut. *num. 21.* Clar. *num. 22.* Tusch. *num. 61. & 62.*

- 47 Ampliatur proxima conclusio, ut etiam inter regna uni Monarchæ subiecta non exercentur remissio, cum scilicet principaliter uniuntur, ut Aragonia, & Castella: secus si accessoriè, ut novus Indiarum orbis, & Hispania. Carleval. *num. 829.* qui ampliaciones alias & limitationes recenset, inter quas eam omitti non placet, quod omnes Iudices Ecclesiastici etiam absque regionum distinctione ad remissionem reorum, quoties jure petitur, astringuntur. Carleval. *num. 828.* Petr. Barbosa *num. 134.*

Ibi: *Remissio non est in præcepto.*

- 48 Ex urbanitate reus ex uno regno ad aliud diversi domini remittitur puniendus, sed non per alium nisi ipsum Principem, aut ejus vices gerentem. Clar. *ubi proximè.* Carleval. *num. 831.*

Ibi: *Ea vero lex.*

- 49 Quamvis iudex non acquiescat requisitoriis literis, non ideo tamen plus jurisdictionis in reo sibi comparat, quam aliàs obtinebat;

nam si incompetens iudex (ut fieri potest,) requiratur, nec obtemperet, nequaquam reum punire valebit. Nec propter capturam prorogatur jurisdictionio, nisi accusatus consentiat, declinatoria prætermissa, *l. 15. tit. 1. part. 7.* Neque reus fortitur forum regulariter, nisi in loco delicti, originis, vel domicilii. Carleval. *num. 840.* quare accusari, aut puniri nequibit alio loco, quamvis ibi reperiatur. Petr. Barbosa *num. 8.* Idemque D. Covar. paulò inferius agnoscit.

Verf. *Validam esse consuetudinem.*

Consuetudinem denegandæ remissionis reorum ex diversa Principis ditione probant Interpretes, qui ejusdem meminere laudati *suprà num. 46.* nec est ideo damnanda, quia delinquentes impunitate foventur; alioqui azyla cuncta sacra, vel profana, iniqua putarentur; tueri namque profugos est Majestatis decus: & quid indignius regali clementiâ, quam cruentæ tradere vindictæ, qui alieni imperii præsidio propriam salutem crediderunt: nec eos plectere decebat, imò nec licebat, qui in distincto dominio deliquerunt, nullâ injuriâ illatâ illi, in quo profugi resident. Præterea non est prorsus à pœna immunis, qui alienus à patria, parentibus, cognatis, ac amicis vitam infelicem degere cogitur. Carleval. *num. 847. & 849.*

Ejusmodi autem consuetudinem, si fortè inter territoria unius regni vigeret, ita ut iudex qui punire non valeret, ad remissionem rei non teneretur, reprobant nonnulli, quia sic delicta manent impunita. Tusch. *d. concl. 152. num. 22.* Clar. *sup. num. 21.* Decian. *num. 18.* Azeved. *num. 49.* qui de jure nostro Regio indubitatum existimat. Nihilominus pro tuenda consuetudine, si alicubi viguisset, dici posset, non tolli jus partis læsæ omninò, nec delinquentium impediri supplicium, cum pateat aditus ad Principem, qui remissionem fieri jubebit: nec suprêmâ hæc jurisdictionio consuetudine, aut quovis alio modo excludi poterit, de quo *suprà, cap. 1. num. 153.* Faciunt quæ tradit Carlev. *num. 847.*

Ibi: *Attamen est animadvertendum.*

De vagabundo actum est *suprà, num. 40.* sed profugus non est vagabundus. Carleval. *d. disp. 2. num. 852.* Quid si in oppido territorii, ad quod refugit, incolatum suum constituat? prout animadvertit Petr. Barbosa *d. tit. de for. delict. num. 19.* Præterea vagabundus post delictum se conferens ad regnum aliud, ibi puniri non potest, nec remitti. Carleval. *num. 834. 839. & 849.*

Ibi: *Nemo enim insiciabitur.*

Quod fugitivus delinquens, cum non remittatur ex regno extraneo, debeat in eo pœnis meritis affici, tenuit cum D. Covar. *hic,* Petr. Barbosa *ubi proximè, numero 145.* Rectius tamen cum pluribus contrâ fusè docet Carleval. *dict. disp. 2. ex numero 839.* Possit merito nostri Præsidis assertio sustineri, utpote quæ plurimum æquitatis præ se ferat, si pars

si pars læsa civiliter ageret ad damni illati satisfactionem, vel rei usurpatæ restitutionem; nam foret audienda, nulli enim patrocinatur auxilium, ut aliena retineat injustè.

Verf. *Decimotertiò, illud ab iisdem.*

54 Vulgò jactatur, superiorem judicem non remittere ad inferiorem delinquentes. Guazzin. *d. defens. 1. cap. 17. num. 30.* Tusch. *lit. R. concl. 152. num. 11.* Carleval. *num. 855.* Petr. Barbosa *in l. Heres absens, §. Proinde, art. de for. delict. num. 106.* Tondut. *d. cap. 11. num. 15.* Baiard. *addit. ad Clar. quest. 38. num. 71.* Farin. *prax. quest. 7. num. 33.* Azeved. *in l. 1. num. 50. tit. 16. lib. 8. Recopil. qui, Farin. Tondut. Carleval. Guazzin. ac Baiard. cum D. Covar. id admittunt, si judex ita superior sit, ut causam avocare possit, vel retinere aliàs remittere ad tribunal inferius compelletur: & cum superior inferiori remittit, habet cognitionem de justitia subsidialium literarum.* Tusch. *num. 6.*

Ad Num. II.

55 Cujus expensis transmittendus sit delinquens, de jure communi non constat, diversæ namque sententiæ reperiuntur, ut videre licet apud Decian. *d. cap. 19. num. 19.* Guaz. *num. 80.* Caravita *rit. 235, ex num. 13.* Petr. Barbosa *ex num. 88.* Farin. *num. 39.* Carleval. *disp. 2. num. 865.* ubi resolvit quod si remissio fiat instante accusatore, ipse expensas persolvere tenetur, aliàs ex publico præstandas à judice requirente. Extat regia decisio *in l. 3. tit. 16. lib. 8. Recopil.* qua statuitur, ut ex substantia delinquentis sumptus subministrantur, ob cujus defectum accusator sustinet onus, qui si solvendo non sit, publicâ pecuniâ oppidi ubi reus capitur, remissionis expensæ fiunt. Adnotant Azeved. *ibi, num. 8.* Carleval. *ubi proximè.* Petr. Barbosa *num. 90.* Idem quoad jus commune probant Decianus, Caravita, Molinus ac Farinacius apud Carlevallium.

56 Unà cum delinquente remittere est opus acta per remittentem confecta, non originalia, sed transumpta; quia licet requirens eis stare non teneatur, aliqualem tamen informationem important. Azeved. *ubi proximè, & in l. 16. num. 3. tit. 25. lib. 4. Recop.* Guaz. *d. cap. 17. num. 84. & 85.* qui tamen distinguit.

Ad Num. 12.

57 Hæresis reus ubicunque comprehensus jure punitur, quanquam in eo loco minimè deliquerit. Decian. *sup. lib. 4. cap. 19. num. 23.* Duenn. *regul. 378. limit. 7.* Alfar. *de offic. fisc. gloss. 20. num. 293.* Farinac. *num. 17.* Carleval. *num. 845.* Molin. *de Brach. secular. cap. 44. num. 7.* Azeved. *in d. l. 1. num. 41.* Imò non obstante præventionis exceptione, in hæreticum pro eodem crimine plures judices procedere simul permittitur. Carleval. *num. 903.* Aug. Barbosa *collect. ad cap. Per hoc, num. 14. de heretic. in 6.* Clar. *d. lib. 5. Sentent. §. Hæresis, num. 6.* ubi quod judices debent concurrere, ut ferant sententiam.

D. de Faria Covar. Enucl.

Sed si legitimè petatur hæreticum remitti ad locum delicti, fieri debet remissio ex quacunque orbis parte, non habita regnorum distinctione. Guaz. *d. defens. 1. cap. 17. num. 36.* Decian. *tract. crimin. lib. 4. cap. 33.* Baiard. *ad Clar. quest. 38. num. 37.*

S U M M A R I U M.

- 1 *Petitio hereditatis definitur.*
- 2 *Est judicium universale.*
- 3 *Dari solet etiam pro re singulari.*
- 4 *Est actio in rem, quæ & mixta vocatur.*
- 5 *De forma libelli in ea actione.*
- 6 *Petitio hereditatis contra quos comperat.*
- 7 *Datur in eum, qui successit possidenti pro herede, aut pro possessore.*
- 8 *Debitor hereditarius negans actorem heredem, hac actione non convenitur.*
- 9 *Successor universalis in possidentem titulo non agit petitione hereditatis, sed rei vindicatione.*
- 10 *Utrum petitio hereditatis cum rei vindicatione possit cumulari.*
- 11 *Hereditatis petitio non excluditur tempore, nisi triennali.*
- 12 *Eliditur per legitimam rei hereditaria usucapionem.*
- 13 *Hac actione nemo tenetur, nisi possideat, aut dolo deserit possidere, & num. 31.*
- 14 *De remedio possesso legis finalis, C. de edict. D. Adriani tollend.*
- 15 *Possidens titulo quesito post testatoris mortem, an ea actione conveniatur, & num. 16. 17. & 24.*
- 18 *Emptor hereditatis utrum eadem actione possit conveniri, & num. 26. & 32.*
- 19 *Agenti ex lege finali, C. de edict. D. Adriani tollend. non est legitimus contradictor, qui post obitum testatoris titulum comparavit.*
- 20 *Habens titulum putativum cum errore facti, an conveniri possit petitione hereditatis. & num. seqq.*
- 23 *Possidens cum titulo putativo ex juris errore, hereditatis petitione tenetur.*
- 24 *Titulus quesitus lite pendente, non prodest possessori, ut hereditatis petitionem evitet.*
- 27 *Licet hæres agat ad rem singularem, potest judex damnare possessorem, ut quacunque ex hereditate retinet, restituar.*
- 28 *Qui semel rei hereditaria possessionem nanciscitur, etsi ab illa cadat, nequibit uti petitione hereditatis.*
- 29 *Actio hujusmodi solum datur pro ea parte, qua agens existit hæres.*
- 30 *Datur fideicommissario universali etiam in heredem.*
- 32 *Titulo singulari possidens, tametsi actione ista non conveniatur, adhuc mala fide interveniente, secus tamen erit in possidente cum titulo universali veluti in emptore hereditatis.*

CAPUT XII.

Ad Num. 1.

1 **D**E petitione hæreditatis tractatum ejus definitio antecedere debet, quæ talis est: *Est actio civilis, universalis in rem petitorii judicii, bona fidei, qua quis petit se heredem declarari, hæreditatemque jure ad se pertinentem, ab eo qui pro hærede, vel pro possessore possidet, sibi restitui.* Quam tradunt, ac exponunt Pichard. in *S. Actionum*, q. 30. num. 3. cum seqq. *Inst. de action.* Wesembec. *paratitl. tit. de heredit. petit.* à num. 3. Aliter definitur, ut sit *Actio in rem universalis, & bona fidei, pro repetenda hæreditate, rebusque ejus, successorii competens.* Petr. Greg. *Syntagmat. jur. lib. 46. cap. 7. num. 4.*

2 Ex qua definitione constat, judicium hoc esse universale; nam agitur ad hæreditatem, quæ universitatem continet, *l. Nihil aliud 24. de verb. sign. l. Hereditas 63. de regul. jur. adnotant Greg. Lop. in l. 4. gloss. 2. tit. 14. p. 6. Card. Tusch. practic. conclus. lit. P, concl. 34. num. 1. Cujac. in l. Licet, de heredit. petit. Ant. Fab. in ration. ibidem, Pichard. num. 4. Wesembec. num. 5. Ant. Gom. in l. 45. Tauri, num. 153. Petr. Greg. num. 8. Osuald. ad Donell. lib. 19. cap. 12.*

3 Objici solet, quod hujusmodi actione petitur res singularis etiam minima, *l. Regulariter 9. cum seq. ff. hoc tit. & ultra ea, quæ excogitarunt Cujac. & Fab. eisdem locis, Pichard. num. 6. Wesembec. num. 6. dici poterit, quod id judicium universale censetur, in quo agitur ex titulo apto ad plura vindicanda sub colectivo nomine comprehensa, velut de dote, Ant. Gom. ubi proximè. Nec refert si aliquando universali actione res singularis petatur, ut si tota hæreditas ad rem unicam reducatur. Argel. de acquir. possess. quæst. 8. art. 23. num. 9. etenim hoc provenit per accidens ex defectu materiæ, per quod natura actionis non immutatur. Sic vulgò fertur apud Dialecticos: Verba in definitione non dicunt actum, sed aptitudinem. Rursus licet emptor, vel donatarius ad plures res emptas, aut donatas actionem instituat, judicium universale non erit, non enim inspicitur quod petitur, sed quo ex titulo. Osuald. supra.*

4 Petitio hæreditatis verè actio in rem est, Pichard. *sup. num. 7. Achilles Personal. tract. de petit. heredit. num. 633. Petr. Greg. num. 2. Marant. de ordin. judicior. part. 4. dist. 3. num. 61. August. Barbosa collect. ad l. Hereditatis, ex num. 3. C. de petit. hered. Vocatur tamen mixta, quia in eam veniunt personales præstationes eorum, quæ nunquam in hæreditate extiterunt, ut pecunia exacta ab hæreditariis debitoribus, & ab emptoribus rerum hæreditarium. Cujac. in *paratitl. ad tit. ff. de heredit. petit. & in l. 1. eod. Tusch. supra conclus. 33. Donell. commentar. lib. 19. cap. 12. Fab. ration. ad l. Sed etsi, S. Petitio hæreditatis, de heredit. petit. Osuald. ad Donell. d. cap. 12.**

Ibi: *Qua ratione satis est.*

5 Quomodo concipi debeat libellus in actione ista, habetur apud Paz expressa forma, *Prax.*

*rom. 3. cap. 6. Tusch. lit. P, concl. 28. Ant. Gom. sup. num. 165. Pichard. num. 33. Wesembec. num. 12. Personal. num. 549. cum seqq. Nec erit opus exprimere bona sigillatim, quæ petuntur, sed generaliter postulare, hæredem declarari, damnarique adversarium, ut restituat actori quicquid ex hæreditate possidet: quod tamen verificari potest dum judicium pendet, vel post sententiam in executione; etenim jure in hac actione generaliter pronunciare permittitur judex damnans reum ad restitutionem omnium, quæ ex Titii hæreditate retinet. Paz numer. 5. Wesembec. numer. 8. Tusch. concl. 32. numer. 15. Vantius de nullit. ex defect. process. numer. 106. Personal. numer. 772. An explicari debeat in libello successorem esse ex testamento, vel ab intestato, disputat Personalis à numer. 550. qui resolvit, libellum absque distinctione ista conceptum sustinendum, nisi reus excipiat, quod successio- nis causa debet declarari, de quo Osuald. *sup. d. cap. 12.**

Ad Num. 2.

Petitio hæreditatis adversus titulo possidentem non competit; sed in eum qui pro hærede, aut pro possessore possidet, id est qui cum non sit successor, quasi talis rem detinet, & qui nullam legitimam possessionis causam habens, usurpat, ut prædo, *l. Hereditatis 7. C. hoc tit. l. Hereditatem 4. C. in quib. caus. cess. long. temp. præscript. Tusch. concl. 30. à princ. Gregor. Lop. in l. fin. gloss. 1. tit. 14. p. 6. Ant. Gom. num. 158. Argel. de acq. possess. quæst. 1. art. 5. num. 16. Aug. Barbosa in collect. ad d. l. hereditatis, num. 7. Menoch. de adipisc. remed. 1. num. 57. & 61. Faber ration. ad l. Regulariter, hoc tit. Cujac. in l. Nec ullam, ad fin. eod. Petr. Gregor. supra num. 12. Paz num. 9. Pichard. num. 34. Mynsinger. in *S. Actionum*, num. 112. *Inst. de action.* Personal. num. 724. *Parlad. rer. quoridian. lib. 1. c. 1. S. 11. num. 9.* Titulus autem accipitur, ut ad domini translationem sit habilis. Osuald. *ubi supra.* Ant. Gom. Personalis, & cæteri.*

Quæ conclusio observanda non est in eo, qui successit possidenti pro hærede, aut pro possessore; nam etsi legitimo titulo ipse res, quas ab antecessore habuit, possideat, petitione hæreditatis tenetur propter defuncti vitium, quod ex identitate personarum translatum nocet, *l. Neratius 14. cum l. seq. hoc tit. facit lex 2. de verb. oblig. ibi: Non enim ex persona heredum natura obligationis immutatur. Glossa in d. l. Neratius, & ibidem Faber in ration. Greg. Lop. ubi proximè. Personal. num. 750. Osuald. dist. cap. 12. ad fin. quidquid distinxerit Ant. Gom. in l. 45. Tauri, nam. 162.*

Hæreditarius debitor inficiens actorem defuncto creditori successisse, hæreditatis petitione non convenitur, *l. Si debitor 42. hoc tit. ubi Fab. Pichard. d. q. 30. ex num. 28.*

Ibi: *Et alibi passim Juris Civilis Interpretes.*

Videas de hac ratione Gregor. Lop. in l. *fin. gloss. 1. tit. 14. part. 6. Ant. Gom. sup. num. 158. & cæteros, qui recensentur num. 6.*

Verf. *Erit equidem ex pranotatis.*

9 Successor universalis, quanquam titulo munitum, si petitione hæreditatis convenire non valeat, aget rei vindicatione, probans antecessoris dominium: at in illo universali iudicio sat erit si doceat, rem de qua agitur, in hæreditate fuisse relictam quavis ratione, veluti locationis, depositi, vel commodati, *l. Et non tantum* 19. *hoc tit.* Gregor. Lop. *ubi proximè.* Ant. Gom. num. 159. Pichard. num. 33. Ant. Fab. *ration. ad d. l. Non tantum.* Cujac. lib. 20. *Paul. ad edict. in ead. l. Et non tantum.* Tusch. *lit. P, conclus. 32. num. 18.* Quod est verum, si periculum imminet agenti solvendi rei usurpatæ æstimationem. Ant. Fab. *ibidem*, Cujac. *ubi proximè.* Personal. *ex num. 710.*

10 Utrum iudicium petitionis hæreditatis accumulari possit cum rei vindicatione? & quid si agens illa universali actione probet sui antecessoris dominium? Vide apud Ant. Gom. *ubi proximè.* Tusch. *concl. 29. ex num. 8.* Personal. *à num. 559.*

Ibi: *Extat & aliud.*

11 Hæres agens rei vindicatione in possidentem titulo res, quas ex hæreditate fuisse contendit, ita demùm obtinebit, si per tempus ad usucapionem requisitum possidens eas non acquisierit: at actio petitionis hæreditatis non excluditur nisi triennali præscriptione, *l. Hæreditatem* 4. *C. in quib. caus. cess. long. temp. l. fin. tit. 14. part. 6.* ubi Greg. Lop. *gloss. 1.* Molin. *de just. & jur. tract. 2. disput. 246. num. 14.* Menoch. *d. remed. 1. num. 57.* Donell. *ubi supra.* Argel. *de acq. possess. q. 1. art. 5. num. 16.* Petr. Greg. *d. lib. 46. cap. 7. num. 20.* Achil. Person. *de petit. hæredit. ex num. 27.* Aug. Barbosa *in collect. ad l. Hæreditatem, num. 4. C. de pet. hæredit. Tusch. concl. 29. num. 20. & concl. 30. num. 25.* Parlad. *sup. dict. §. II. num. 9.* Osuald. *ad Donel. sup.*

12 Illud observatu dignum videtur, quod si hæres petitionem hæreditatis proponat in possidentem cum titulo, excludetur si excipiat de possessione legitima per tempus, quod ad usucapiendum regulariter desideratur. Argel. *ubi proximè, num. 17.* Personal. *num. 727.* cum aliis. Sed occurrit implicatio; nam si petitio hæreditatis non datur in possidentem titulo, ut prædixi *num. 6.* quomodo conventus ea actione tueri se poterit usucapionis exceptione, in qua omninò titulus desideratur? *princip. Inst. de usucap. & ibi Pichard. rubric. num. 4.* Sed animadvertendum, esse nonnullos casus, in quibus eadem actio in possidentem titulo potest exerceri, quos refert Achil. Person. *sup. ex num. 747.* Vide alium *num. 7.* & *infra num. 21.* ubi de possidente cum titulo putativo, & facti errore, qui secundum plures convenitur petitione hæreditatis, quamvis usucapere possit.

Verf. *Tertiò, hinc apparet.*

13 Consule laudatos *suprà num. 6.* & observationem hæreditatis supponere in reo possessionem, aut quod dolo desit possidere, aliqui ea actione nullus convenitur. Tusch. *concl. 30. num. 42. & III.* Pichard. *in §. Actionum, q. 30. num. 27. Inst. de action. Personal. num. 712.*

Unde qui non possidet, etsi rem apud se detineat, conveniri nequibit: at si non aperiat cuius nomine possidet, quia proprio præsumitur possidere, ejusmodi actione tenetur. Personal. *num. 714.* Vide *num. 31. infra.*

Ad Num. 3.

De remedio adipiscendæ possessionis *ex l. ult. 14. C. de edict. Divi Adr. tollend. affatim Menoch. eod. tract. remed. 4.* Argel. *de acquir. possess. ex l. fin. & de legit. contradict. extantque Regiæ Constitutiones in l. 2. cum seqq. tit. 14. p. 6.* ubi Gregor. Lop. *l. 3. tit. 13. lib. 4. Recop. & Azeved. ibi, Ant. Gom. in l. 45. Sauri, à num. 134.*

Communem resolutionem traditam *suprà, 15 num. 6.* restringunt haud pauci, ut non procedat in possessore qui titulum post mortem ejus, de cuius hæreditatis bonis controvertitur, acquisivit: quæ limitatio licet communiter recepta, teste Tusch. *lit. P, conclus. 30. num. 4.* displicet nostro Præsidi, Gregor. Lop. *in l. fin. gloss. 1. tit. 14. p. 6.* Ant. Gom. *suprà num. 163.* Tusch. *ubi proximè, num. 3.* Achil. Person. *tract. de petit. hæredit. num. 754.* Azeved. *in d. l. 3. num. 5.* Osuald. *ad Donel. lib. 19. cap. 12.* Pro quarum opinionum concordantia asserunt aliqui distinguentes, quod si titulus quæretur ab illo, & procedat qui petitione hæreditatis conveniri posset, tunc prior obtineat sententia; sed si conventus, etiam mortuo domino hæreditatis, emerit ab habente titulum, ex quo agentem ea actione repelleret, nequibit ad hoc vocari iudicium, ut appositè docet Greg. Lop. *in l. fin. gloss. 1. tit. 14. p. 6.* Tusch. *concl. 30. num. 5.* Personal. *cum aliis num. 756.* Osuald. *suprà.*

Sed prætermissa ejusmodi distinctione, verum videtur quod D. Covar. nos edocet; nam jura *in l. Hæreditatis, C. hoc tit. & in l. Hæreditatem, C. in quib. caus. cess. long. temp. præscript.* & communiter Interpretes absque temporis discriminatione tradunt, munitum titulo hæreditatis petitione non astringi, atque ita nec nobis distinguere licet, *l. De pretio 10. cum vulgatis, de Public. in rem. act.* Aug. Barbosa *axiom. 136. num. 4.* Præterea titulum allegans quovis tempore adeptum, potiori juri innititur, quàm hæres, nedum ex actuali possessione, quæ supponitur, sed etiam quia probat dominii, aut saltem usucapiendi causam specialiter respectu rei individuae: non sic hæres, qui licet declaretur dominus hæreditatis, non inde sequitur, dominium sibi fore omnium quæ continentur sub illa. Donel. *ubi sup.* Osuald. *d. cap. 12.* idè prævalere debet qui titulo speciali fulcitur, cum specialia generalibus derogent. Barbosa *fusè axiom. 107. à princ.* Osuald. *ibidem.*

Hæc licet ita sint, suam restrictionem accipiunt; nam si quis emerit rem fraudulenter venditam ab eo, qui petitione hæreditatis poterat conveniri, ut id iudicium subterfugiat, & ipse particeps doli convincatur, ea actione tenebitur. Personal. *tract. de petit. hæredit. num. 756. verf. Alii dixere.* Facit lex *Qui autem 6. §. Hoc edictum, quæ in fraud. cred.*

Ibi: *Ex quo deducitur discrimen.*

- 18 Emptor hæreditatis utili hac actione convenitur, cum scilicet aut venditor non reperitur, aut pretio exiguo emptum est, *l. Etiam 15. §. 1. hoc tit. Glossa verb. Teneatur, in fin. C. de inoffic. testam. Tusch. concl. 30. num. 100. Achil. Person. num. 748. Sed dissentit Fab. in ration. ad d. l. Etiam, latissimè impugnans eam decisionem, cujus litteram corruptam arguit, ut solet.*

Ibi: *Qua tamen ex eo non placet.*

Videas Personalib. ex num. 725. ac tradita sup. num. 12.

Ibi: *Quamobrem ipse aliter accipio.*

- 19 Est magis receptum, quod agenti ex *l. fin. C. de edict. Divi Adr. toll.* non est legitimus contradictor possessor cum titulo, quem post mortem prædefuncti obtinuit; imò ad rei restitutionem compelleretur. Menoch. de adipisc. remed. 4. num. 604. Argel, latè de legitimo contradict. quest. 7. art. 1. per tot. & iterum art. 3. à num. 81. quod limitatur si possessor in continenti de dominio sui authoris probaverit. Menoch. num. 605. Sed de hoc remedio possessorio ad petitionem hæreditatis non semper arguere licet, cum inter utrumque plura adnotentur discrimina, ut observat Ant. Gom. sup. num. 167. maximè quod unum iudicium sit petitorium, alterum possessorium, in quo causa prioris possessionis magis attenditur: quam differentiam quoad rem, de qua agimus, admittit Azeved. in *l. 3. num. 3. tit. 13. lib. 4. Recopilar.*

Ad Num. 4.

- 20 Error facti tripliciter contingere solet, scilicet circa existentiam, validitatem, & iustitiam contractus. Quoad primum, si quis putet se emisse, cum verè nunquam emeret, hic si iustam erroris causam habeat, usucapiet, *l. Quod vulgò 11. ff. pro emptor. non aliàs, §. Error, Inst. de usucap. D. Covar. in regul. Possessor, §. 8. num. 2. vers. Quartum huic rei.* Sed si ante impletam usucapionem hæreditatis petitione pulsetur, succumbet, cum titulum exhibere non valeat. Quoad ultimum, cum aliquis emit à non domino, ad quem rem pertinere credebat, sicut usucapere poterit, ita & petitionem hæreditatis rejiciet, *§. Si quis à non domino, Inst. de rer. divis. d. l. Hæreditatis, d. l. Hæreditatem.* Circa secundum, errat contrahens, qui à furioso emit, quem mentis compotem existimabat: nec dubium existit, quin usucapiat, *l. 2. §. Si à furioso, ff. pro emptor. D. Covarruv. in reg. Possessor, §. 7. num. 6. vers. Præsertim ex his. Cujac. in l. Nec ullam, §. 1. de hæred. petir. Fab. ibidem.* Sed an excludat agentem petitione hæreditatis, quæstionis est, de qua D. Covarruvias hic.

- 21 Negant sentientes, verum titulum desiderari, nec putativum sufficere, Ant. Gom. in *d. l. 45. Tauri, num. 160. Pichard. in §. Actionum, q. 30. num. 26. Inst. de action. Personal, cum aliis num. 726. Affirmant cum D.*

Covar. Greg. Lop. Cujac. & Fab. ubi proximè. Tusch. *lit. P. conclus. 30. num. 50. & 85. Ofuald. supra.*

Licet hæc posterior sententia quoad juris dispositionem tot, & tantis fulcita rationibus appareat, in praxi tamen prior amplectenda videtur; nam si deducta actione petitionis hæreditatis inter litigandum error, tituli que nullitas patet, reus in mala fide constitutus incipiet pro possessore possidere, atque ita debet res hæredi actori restituere, cum ille titulus putativus ad non titulum reducatur, ut in simili tradit Tusch. *d. conclus. 30. num. 9. & 10.* Et sicut superveniente mala fide, interruptitur usucapio, ita exclusio petitionis hæreditatis perit, nec titulus apparens, seu putativus prodest quoties in continenti constat de ipsius nullitate. Argel. de legitimo contradict. *q. 2. num. 184. Facit lex Etiam 15. §. Sed si quis, ff. hoc tit.* ubi possessor hæreditatis cum titulo, quanquam conveniri non posset, nihilominus quoniam de mala fide rei, & bono jure actoris apparuit in iudicio, subsequuta est condemnatio. Extat præterea resolutio Ant. Fab. in *ration. ad l. Si hæreditatem, hoc tit.* ubi docuit, quod si hæres vocaverit ad iudicium hujusmodi eum qui nihil ex hæreditate possidet, etsi actionem ineptè instituerit, ut dixi supra, *num. 13.* tamen si lite pendente quid ex illa incipiat possidere, id restituere compelleretur. Ex quibus deducitur, possessorem cum titulo putativo, si ista conveniatur actione, ad restitutionem ejus, quod possidet, damnandum esse.

Hucusque prælibata minimè locum obtinent in errore juris, qui nec ad usucapionem, nec ad exclusionem petitionis hæreditatis præstat, *l. Nunquam 31. de usucap. l. 2. §. Si à pupillo, pro emptor. D. Covarruv. in regul. Possessor, §. 7. num. 6. Pichard. in §. Error, num. 2. Inst. de usucap. Achil. Person. tract. de petir. hæredit. num. 732. Donel. d. lib. 19. cap. 12.*

Ad Num. 5.

Cum conventus petitione hæreditatis al-
legat se titulo possidere, quem post mortem
antecefforis ejus, qui agit, acquisivit, con-
trovertitur an excludat adversarii intentionem?
Sunt qui negant, quia fraus præsumitur in
acquisitione intervenisse, & est communis
opinio, ut præmisi *num. 15.* pro qua nonnul-
los laudat Achil. Personal. *num. 756.* Con-
trariam sustinent quos idem Personalib. *num.*
756. Ofualdus, & ego *d. num. 15.* conges-
simus: perlegas ibi tradita, & numer. seqq.
quibus accedit decisio legis *Etiam. §. Sed si*
quis, hoc tit. nam emptor hæreditatis non
tenetur actione ista, nec ambigi potest, quin
titulus ille fuerit post mortem comparatus,
cum viventis hæreditas vendi non possit,
l. 1. de hæred. vel action. vend. l. 13. tit. 5.
part. 5. ubi Hermos. *gloss. 5. à princ.* Similis
est textus in *§. Quid si quis,* ejusdem legis:
& quamvis utroque casu emptor actione utili
teneatur, non provenit ex eo, quod titulum
adipisceretur, mortuo hæreditatis domi-
no, sed ex specialibus causis, quæ exprimuntur.
Ratio præsumptæ fraudis non urget, quo-

quoniam hac actione non magis tenetur qui possidet, quam qui dolo desit possidere, d. l. *Etiā*, §. *Item si quis*. D. Covar. *hic*, Personal. *ubi proximè*, Osuald. *sup. d. cap. 12.*

Ibi: *Nam & opinio Bartoli.*

25 Titulus post litem cœptam quæsitus non prodest reo ad elidendam actionem petitionis hæreditatis. Greg. Lop. *in d. gloss. 1.* Personal. *sup. num. 759. vers. Non obstat*; & num. 765. Ant. Gom. l. 45. *Tauri*, num. 159. *vers. Præterea adde.* Card. Tusch. *lit. P. concl. 30. num. 124.* Osuald. *ad Donel. lib. 19. cap. 12.* quod limitatur si reus in continenti dominium auctoris probaverit. Ant. Gom. *ibidem*, Personal. num. 767. Osuald. *ubi proximè.*

Ibi: *Datur siquidem frequenter.*

26 Contra hæreditatis emptorem, sive bonæ, sive malæ fidei, ejusmodi actionem non dari, pluribus contendit Ant. Fab. *in ration. ad d. l. Nullam*, §. *Quid si quis*, & *in l. Quod si in diem*, §. *Idem scribit*, ff. *hoc tit.*

Ad Num. 6.

27 Etsi agens in libello unius rei ex hæreditate restitutionem postulet, reus damnari poterit, ut quæcunque retinet ex bonis defuncti, reddat hæredi. Ant. Gom. *sup. num. 165.* Cujac. *in l. Si Hæreditatem*, *hoc tit.* Fab. *in ration. ibidem.* Contrarium tenet, & probat Achil. Personal. *tract. de petit. hæreditat. num. 556. & 557.* Pro priori sententia facit ratio legis *Etiā* 19. §. *Quid si quis*, ibi: *Ne singulis judicis vexetur*, ff. *Hoc tit.* & utilitas litium extinguendarum, *cap. Finem litibus 5. de dol. l. Properandum 12. C. de judiciis.*

28 Libet admonere, quod petitio hæreditatis denegatur illi, qui semel possessionem eorum, quæ sibi restitui intendit, quæsit; quanquam ab illa cadere quomolibet contingat. Tusch. *lit. P. concl. 30. num. 29. & 43. & concl. 31. num. 12.* Wesembec. *in paratitl. ad hunc tit. num. 9.* Argel. *de acquir. possess. quest. 8. art. 3. num. 14.* Achil. Personal. *sup. num. 722.* Pichard. *in §. Actionum, quest. 30. num. 23. Inst. de action.* Ant. Gom. num. 164. Osuald. *suprà lib. 19. cap. 12.*

29 Præterea petitio hæreditatis competit pro ea parte, qua aliquis hæres existit: unde pro dimidia, seu femisse succedens, à possessore totum, quod retinet, exigere non valebit, sed pro quota hæreditatis, l. 1. §. 1. ff. *Si pars hæredit. petat.* Ant. Gom. *suprà numero 155.* Ant. Fab. *in ration. ad d. §. 1.* quod ita est, etsi res minima, aut quantitas exigua possideatur, actorque multò plus ex hæreditate percipere debeat.

30 Hæc actio datur fideicommissario universali, nedum in alios, sed etiam contra hæredem ipsum, si quid ex bonis hæreditariis restitutioni subjectis retinuerit. Argel. *de acquir. possess. q. 8. art. 3. num. 14.* Filio in legitima, vel aliqua ejus portione instituto conceditur petitio hæreditatis, non solum pro parte, pro qua hæres existit, sed etiam pro legitimæ supplemento. Merlin. *de legitima, lib. 5. tit. 4. q. 4. per tot.* Sed contra sentit Personal. *sup.*

num. 709. ubi limitat: prior tamen opinio veterior videtur, & favorabilior pro legitima consequenda.

Affertum est *sup. num. 13.* petitionem hæreditatis non dari in eum, qui non possidet: quod ita intelligi oportet, ut detentator conveniri non possit, ut ibi subjicitur. Verum sæpe contingit, ut qui nihil ex hæreditate possidet, ea vexetur actione, ut qui dolo desit possidere, vel qui se hæredem dicit, & agentem successorem inficiatur, qui hoc judicio damnatus tenebitur restituere quicquid ex ea hæreditate quandocunque perceperit. Ant. Fab. *ration. ad l. Si hæreditatem, hoc tit.* Osuald. *ad Donel. lib. 19. cap. 12.*

Quamvis titulo singulari nixus, etiam si malæ fidei possessor existat, hac actione non teneatur, Ant. Fab. *in l. Nec ullam*, §. *Quid si quis*, l. *Quod si in diem*, §. *Idem scribit*, *hoc tit.* consentit Osuald. *ubi proximè*; attamen qui universalem titulum allegat, velut emptor hæreditatis, sæpè ob malam fidem, aliasque causas utili petitione hæreditatis astringitur, de l. *Nec ullam*, §. *Quid si quis*, §. *Sed si quis*, §. *Item si quis*, *hoc tit.* quæ aliàs est lex *Etiā*: quicquid Faber id discrimen excludere contendat. Sed hoc ita, quoniam potentius est jus obtinentis titulum singularem, quam universalem. Osuald. *ubi proximè*, ac dixi num. 16. Præterea cessat ratio dicitur §. *Quid si quis*, ne scilicet pro singulis vexetur: quod in possessore singulari præcaveri necesse non est, ideoque hac actione non tenetur.

SUMMARIUM.

- 1 Quibus modis tertius accedat ad judicium, quod inter alios consistit.
- 2 Veniens ut litigantem coadjuvet, causam suscipit in statu, quo existit illa.
- 3 Sententia nec proferrì, nec exequi potest in tertium liti adstantem.
- 4 Venditor comparens ut emptorem tueatur, causam prosequitur prout ipsam invenit.
- 5 Adstantis liti pro suo interesse, valet allegare; ac probare quæ principalis litigator omisit.
- 6 Quid si terminus probatorius jam quoad principalem præterierit.
- 7 Venditor, cui lis mota emptori non denunciatur, non tenetur de evictione, & quoties non tenetur, liti intervenire non permittitur.
- 8 Licet venditori à principio judicium, quod in emptorem dirigebatur, ut principalem assumere, sed non excludet emptorem, ne adstat ceu tertius controversia.
- 9 Sententia in hæredem officit legatariis, etiam litem ignorantibus.
- 10 Possunt liti interesse, si de viribus testamenti controversatur, ubi legata perirent, si adversus hæredem pronunciaretur, & num. 11.
- 12 Res inter alios acta aliis neque prodest, neque nocet regulariter.
- 13 In adulterii crimine sententia absolutoria liberat complicem, quem damnatoria non laederet.

- 14 *Res inter alios acta operatur præsumptionem, & qualem, num. 15.*
- 16 *Testes, & acta inter alios præsumptionem producunt quoad alios.*
- 17 *Sententia in contumacem nulli tertio parit præjudicium.*
- 18 *Cum principalis, & legitimus contradictor litigat, res judicata nocet omnibus, quorum jus ab illo pendebat.*
- 19 *Sententia super filiatione inter patrem, & filium jus facit quoad omnes ex illa linea.*
- 20 *Si cum patre non sit controversia, res judicata quoad alios facit duntaxat præsumptionem.*
- 21 *Sententia adversus heredem non afficit coheredem.*
- 22 *Res judicata super statu, seu qualitate personæ aliis nocet, & prodest, & num. seqq.*
- 25 *Sententia nunquam aliis nocet, si perfunctoriè causa defendatur.*
- 27 *De actionibus præjudicialibus, remissivè.*
- 28 *Qui lite mota, se liberum, aut ingenuum probaverit, talis pronunciari debet, tametsi adversarius iudicio non interfit.*
- 29 *Sententia his verbis enunciata, Servum Titii non videri, cujus sit effectus.*
- 30 *Res judicata circa ætatem jus facit quoad omnes.*
- 31 *Sententia in primogenii possessorem officit cunctis ad illud vocatis.*
- 32 *Possunt vocati ejusmodi adistere liti.*
- 33 *Sententia contra gravatum restituere generat præjudicium fideicommissario.*
- 34 *Citatione opus non est illorum, quibus sententia secundario, ac per consequentiam nocere potest.*
- 35 *Cum aliquis sciens non prohibet ne alius de jure ipsius in iudicio contendat, sententia non prohibenti nocebit.*
- 36 *De intellectu legis Sæpe, de re judic. pluribus distinctis casibus latissimè agitur, & num. seqq. ad 44.*
- 45 *Lectio Florentina ejus textus defenditur.*
- 46 *Pignus unde dictum, ac quomodo ab hypotheca distinguatur.*
- 47 *Sententia adversum libertum, aut servum quando domino, vel patrono præjudicet, & num. 49. & 50.*
- 51 *Sententia in subditum an superiori noceat.*
- 52 *De intellectu capitis Cum super, de re judic. & num. 53.*
- 54 *Utilis est citatio eorum, quorum interest, ut sententia illis præjudicet.*
- 55 *Sententia in heredem num possit nocere legatariis, si ille ex fide causam non defenderit.*
- 56 *Regulariter res inter alios acta favorabilis eis prodest, quibus damnosa noceret. Verùm hæc regula nonnunquam solet fallere.*
- 57 *Si quis actus nullus pronunciatur, veluti testamentum, sententia jus facit generaliter quoad omnes.*

CAPUT XIII.

IDupliciter accedere quisque potest ad iudicium, quod inter alios exercetur, aut proprium deducens ut principalis jus, aut ad fovendam causam alterutrius liti-

gantis, quia sua interest ne succumbat is quem coadjuvare intendit. Card. Tusch. *pract. conclus. lit. I, concl. 83. num. 1. 17.* Azeved. *in l. 3. num. 16. 19. tit. 8. lib. 4. Recop. Carlev. de judic. tom. 2. lib. 1. tit. 3. num. 18.* Urfil. *ad Afflict. decis. 147. in princ.* Gail. *lib. 1. observat. 69.* Villalob. *Ærar. commun. opinion. lit. I, num. 21. 22.* Cancer. *variar. lib. 2. cap. 16. à princ.* Salgad. *cum pluribus de retent. Bullar. part. 2. cap. 13. num. 2.* Marecot. *variar. lib. 1. cap. 20. ex num. 13.* Hermos. *in l. 33. gloss. 3. à num. 5. tit. 5. p. 5.* Scaccia *de appellat. quæst. 17. lim. 6. memb. 4. num. 49.* Ad dignoscendum an quis principaliter, vel accessoriè veniat, talem regulam oportet observari, ut si res judicata noceret tertio comparenti, censeatur juris litigantis adjutor: quod si non officeret, principalis. Ita Salgad. *num. 8.* Merlin. *de pignor. lib. 5. q. 40. num. 1.*

Ad Num 1.

Qui intervenit, ut litigantis jus tueatur in 2 iudicio, causam prosequi tenetur in eo statu, quo eam reperit. Tusch. *sup. num. 1.* Menoch. *de arbitrar. lib. 2. cas. 18. num. 2.* Aug. Barbosa *collect. ad cap. fin. num. 6. ut lit. pend. in 6. & in Clement. Constitutionem, num. 3. de election. Cabed. part. 2. decis. 97. num. 14.* Cancer. *sup. lib. 3. cap. 16. num. 131. & 595.* Surd. *decis. 60. num. 6. & decis. 147. num. 6.* Gail. *d. lib. 1. observat. 71. num. 1. & alii per plures apud Salgad. d. cap. 13. num. 45. cum seqq. etenim tertius hic in iudicio accessorium se habet, ideo statum causæ immutare non valet, cum principali non liceat: nec rei, vel actoris vicem gerit, nec cum eo causa agitari dicitur. Greg. Lop. in l. 7. gloss. 3. tit. 23. p. 3.*

Præterea sententia in hujusmodi tertium 3 dirigi, aut exequi non poterit. Petr. Barbosa *in l. Venditor, num. 102. de judic.* Hermos. *cum aliis sup. num. 23. 26.* Nec valet ex proprio privilegio causam ad aliud revocare Tribunal. Gail. *d. observat. 71. num. 2.* Petr. Barbosa *num. 100.* Ant. Fab. *in ration. ad l. Venditor, de judic. Amat. variar. resolut. 86. num. 63. & ibi plures: quæ quidem obtinent etiam in illo, qui potuit causam à principio, antequam inchoaretur, suscipere, ut venditor. Salgad. sup. num. 57. Hermos. d. gloss. 3. num. 3. & 5. vers. Et admittitur ad causam.*

Ibi: Igitur quoties venditor.

Venditor adstans liti cum emptore penden- 4 ti, causam fovet in eo statu, quo existit. Ant. Gom. *variar. lib. 2. cap. 2. num. 39. vers. Quod tamen.* Giurba *decis. 8.* Guzman. *de eviction. quæst. 6. ex num. 8.* Petr. Barbosa *suprà num. 119.* Hermos. *cum multis d. num. 5. vers. Et admittitur, nec privilegii exemptione juvatur, ut forum declinet, quanquam Ecclesiasticus. Ant. Gom. ubi proxime. Amat. d. resolut. 86. num. 68. ac dixi sup. cap. 8. num. 5.*

Vers. Primum, ex his colligitur.

Adstans tertius liti pro suo interesse poterit 5 allegare & probare quæ principalis litigator omiserat. Petr. Barbosa *in d. l. Venditor, num. 120.* Cujac. *in l. Si suspecta, ff. de inoffic. testam.* Aug.

Aug. Barbosa in cap. 2. numero 9. de procurator. in 6. Gail. d. observat. 71. numero 1. Guzm. d. quest. 6. numer. 36. Hermos. num. 14. Villalob. sup. lit. T, numero 21. Ayllon. addit. ad Ant. Gom. variar. lib. 2. cap. 2. num. 40. vers. Itaque si post finitam, Afflic. decis. 235.

Ad Num. 2.

- 6 Nemini dubium est, quin tertius coadjuvans litigantem, possit testes intra terminum probatorium producere. Ant. Gom. in l. 40. Tauri, numer. 73. Cujac. & cæteri pronuper laudati. Illud autem in controversiam revocatur, an idem liceat temino elapso, sive post attestationum publicationem, cum scilicet tertius antea nullam litem notitiam obtinuerat? Affirmativa placuit Cancr. sup. lib. 1. cap. 3. num. 66. Ursill. cum Afflic. decis. 235. num. 2. Hermos. d. gloss. 3. num. 12. Trentac. variar. lib. 2. tit. de judic. resol. 16. num. 9. Negativa Pet. Barbosa in d. l. venditor, numero 124. Cabed. decis. 96. num. 15. Azeved. in d. l. 3. Recop. num. 16. Tusch. ead. conclus. 83. num. 11. Guttier. Pract. lib. 1. quest. 66. num. 1. à qua deviare non oportet, nisi tertius Reipublicæ causâ abfuerit, vel alia ratione restitutionis beneficium impetraret ex clausula generali, qua majoribus ætate subvenitur, l. 1. & per tot. ff. ex quib. caus. major. sicut minori hoc casu conceditur, ut cum D. Covar. infra, cap. proximo, sub num. 3. comprobabitur.

Ibi: Cujus rei exemplum traditur in venditore.

- 7 Hoc autem exemplum adaptari nequit, nisi venditor remiserit emptori obligationem litem denunciandæ, vel in aliis casibus, de quibus Hermos. in l. 32. gloss. 3. ex num. 76. tit. 5. part. 5. etenim regulariter ille de evictione non tenetur, nisi hic de lite mora ipsum certiore faciat, l. 2. tit. 5. part. 5. ubi Hermos. gloss. 3. art. 1. num. 1. jura cumulat, & Interpretes. Quod ita verum est, ut scientia litem aliunde quæsita non noceat ei, qui vendidit. Hermos. cum pluribus numero 2. Nec audietur venditor, si non sua interfit litem, de qua agitur, quia de evictione non teneatur; etenim tertius nunquam admittitur, ut liti adsistat, nisi de proprio interesse constiterit. Tusch. d. conclus. 83. num. 22. Afflic. decis. 235. & ibi Ursill. num. 2. Menoch. de arbitrar. lib. 2. cap. 18. num. 3. Garcia de nobilit. gloss. 40. num. 7. Salgad. de reg. protect. part. 4. cap. 8. num. 99. Cancr. lib. 2. cap. 16. à num. 31. & alij apud Barbof. collect. ad cap. Veniens 38. de testibus. Trentac. supra numero 10. idque in continenti, ac summarie probandum. Cancr. & alij.

Ibi: Nec poterat venditor emptorem.

- 8 Etsi venditor possit à principio ante iudicium cœptum in se causam assumere, Pet. Barbosa in l. venditor, ex num. 109. de judic. late Hermos. in l. 33. gloss. 3. à nu. 2. tit. 5. part. 5. non valebit excludere emptorem, cum iam mota lite ut tertius comparet; nec em- D. de Faria Covar. Enucl.

ptori ab instantia resilire permittitur. Pet. Barb. sup. num. 104. Sed si venditor novandi animo præveniens ante licem motam causam suscipiat, ita ut emptor nequaquam vexari possit, ut fieri potest, Hermos. ubi proxime, Petr. Barbosa num. 109. emptor ejus interesse cessante, à iudicio repellitur ex proxime præmissis num. precedenti.

Ad Num. 3.

Sententia adversus hæredem pronunciata de viribus testamenti contententem, legatariis, & fideicommissariis, etiam litem inficiis præjudicat, l. 20. tit. 22. part. 3. ubi Greg. Lop. gloss. 24. Tusch. lit. S, conclus. 174. num. 25. Petr. Barbosa num. 170. Peregrin. de fideicommiss. art. 53. ex num. 40. Ursil. sup. decis. 396. num. 6. Villalob. comm. opin. lit. S, num. 74. Aug. Barbosa cum aliis in cap. Cum super, num. 25. de re judic. Salgad. num. 312. Donel. lib. 27 cap. 1. Cujac. & Fab. in l. Si suspecta, de inoffic. testam. qui docent, transactionem hæredis legatariis non obesse: nec sententia in unum ex legatariis ex defectu testamenti aliis nocet, l. 1. de except. rei judic. Cujac. in l. Si servus plurium, ff. de legat. 1. Salgad. de reg. protect. p. 4. c. 8. num. 23.

Ibi: Idem erit in legatariis.

Legatarii ubi controvertitur cum hærede instituto super validitate testamenti, liti adsistere pro suo interesse permittuntur, l. 7. tit. 23. part. 3. Tusch. lit. T, conclus. 83. numer. 16. Cujac. in l. Si suspecta, de offic. testam. Ant. Fab. in ration. ibidem, Phanuc. tract. de inventar. part. 5. numero 35. Donell. commentar. lib. 28. cap. 6. Quod si legatarii non compareant in protectionem causæ, hæresque testamentum perfunctorie, vel per collusionem tuitus succubuerit, sententia non officiet legatariis, qui poterunt aut causam iterum agere, ut cum D. Covar. infra afferetur, num. 25. aut ab hærede, fraude probata, actione in factum relicta per testatorem judicialiter extorquere Cujac. ubi nuper.

Hæc verum habent, si intendatur nullitas testamenti ex defectu solemnitatis, sive falsitatis suspitione, aliave causâ simili, quia legata perirent, hærede superato: non sic cum ob præteritionem, vel exhæredationem liberorum contra testamentum contenditur; nam etsi hæres superatus evadat, legata præstantur, l. fin. tit. 8. part. 6. authent. Ex causa, C. de liber. præterit. idem legatarii adsistere liti nequibunt, cum sua nihil interfit, ex dictis sup. numero 7. ut observat Greg. Lop. in l. 20. gloss. 23 tit. 22. l. gloss. 2. tit. 23. part. 3.

Ad Num. 12.

Res inter alios iudicata regulariter tertio nec prodesse, nec officere solet, cap. Quamvis 25. de re judic. l. 20. tit. 22. part. 3. tit. C, res int. alios act. Greg. Lop. in d. l. 20. gloss. 2. Salgad. de reg. protect. part. 4. cap. 8. ex num. 19. Alciat. in l. 2. num. 59. C. de edend. Tiraq. tractat. res int. al. act. ex numero 2. Menoch. de arbitrar. casu 140. in princ. Merlin. de pignor. lib. 5. q. 39. nu. 1. Cujac. in d. c. Quamvis Fab.

Fab. *ration. ad l. Si superatus de pignor.* Donel. lib. 27. cap. 1. Vivian. *prax. jurispatron.* lib. 11. cap. 9. num. 24. & alii plurimi, quos congruit, juribus adductis, *axiom.* 199. numero 11. Aug. Barbof.

- 13 Aliquando contingit, ut sententia profit tertio cui nocere non posset, ut in crimine adulterij, *l. 21. titul. 22. p. 3.* ubi Greg. Lop. *gloss. 5. l. 9. titul. 17. p. 7. l. Denunciassè 17. S. fin. ad leg. Jul. de adulter.* Tusch. *litter. S, concl.* 174. num. 112. quod restringendum juxta legem *Adulter.* 19. *S. Si eo tempore, ad l. Jul. de adult. & exponit* Gregor. Lop. Alius est casus de agente ad servitutem fundo communi debitam, *d. l. 21. Partit.* At regulariter sententia quibus prodest, nocet, & è contrariò. D. Covar. *infr. num. 5.* Tusch. num. 111. Vide Salgad. num. 350. Tiraq. num. 59.

- 14 Res judicata inter alios, quanquam non omninò noceat tertio, præsumptionem in ipsum operatur. Tusch. numero 91. 94. 95. Tiraq. *sup. numero 55.* Menoch. numero 5. Aug. Barbofa *collect. ad cap. Cùm super. numero 11. de re judic. Craveta tract. de antiquitat. tempor. part. 2. numero 48.* Otor. *de Nobilitat. gloss. 25. num. 8.* Surd. *de aliment. titul. 1. quæst. 126. numero 12.* ubi quod assignatio alimentorum producit præsumptionem ad causam filiationis; etenim præsumitur pro sententia, & judice, quod jure processerit. Menoch. *lib. 2. præsumpt. 67. per tot.* Tusch. *littera S, conclus. 176. numero 55.*

- 15 Quam præsumptionem pariat res inter alios acta, quæritur: & triplex existit sententia. Qualemqualem, levemque conjecturam induci sentiunt quidam: alij semiplenam probationem: alii cum D. Covar. id judicantis arbitrio relinquunt. ut Menoch. *d. cas. 140. numero 6.* Alciat. *in d. l. 2. numero 64. & 65.* quod usque ad semiplenam probationem extendi posse asseverant: at Craveta distinxit, ut in antiquis semiplenam probationem operetur, in recentioribus levem conjecturam. Tusch. *suprà conclus. 176. numero 55.* de quo Cancer. *variar. p. 2. cap. 16. numero 53.*

- 16 Quæ de sententia prænotata relinquuntur, ad probationes, & acta causæ inter alios agitatae ante finitum judicium ampliari debent; nam & hæc præsumptionem operatur. Tusch. *conclus. 176. numero 35.* Molin. *de just. & jur. tract. 2. disp. 647. numero 4.* Alciat. *ubi proximè,* Aug. Barbofa *suprà numero 10.* Salgad. *de Reg. protect. part. 4. cap. 8. numero 301.* ubi plures, pro arbitrorum laudo nulla est præsumptio. Tusch. numero 55.

- 17 Sententiæ inter alios latæ præjudicium cessabit quoad alios, si in absentem proferatur, quia potius ob contumaciam, quam ex bono jure superantis processisse intelligitur. Tusch. *sup. conclus. 174. numero 71. & 72.* Cravet. numero 42. Menoch. *lib. 2. præf. 70. numero 1. 11. & per tot.* D. Covar. *infr. numero 5. vers. Hæc sanè ratio.* Cancer. *numer. 115.* quod limitatur, si ex probationibus, ac processu de justitia sententia constitit. Menoch. *cum aliis numero 15.* Hermos. *cum aliis in 36. quæst. 6. numero 2. 8. titul. 5. p. 5.* Tondut. *quæst. Benefic. libra 1. cap. 37. numero 16.*

Ad num. 5.

Res inter quosdam judicata, sæpe aliis prodesse. ac nocere solet, cum scilicet litigat legitimus contradictor, à quo jus cæterorum pendet, *l. 20. titul. 22. p. 5.* Molin. *sup. d. disp. 647. num. 2.* Card. Tusch. *litter. S, conclus. 174. per tot.* August. Barbofa *in cap. Cùm super, numero 12. cum seqq. de re judic. Tiraq. tract. res int. al. act. à num. 5.* Ant. Gom. *variar. lib. 3. cap. 1 num. 90. & in l. 40. Tauri, numero 73.* Salgad. *de Reg. protect. part. 4. cap. 8. ex numero 310.* qui plures recensent casus. Donel. *libro 27. cap. 1.*

Ibi: *Probat hanc conclusionem.*

Sententia in filiationis causa cum parenti pronunciata prodest, ac nocet omnibus ex linea & cognatione litigantium, etiam si nullam litis notitiam habuerint, *d. l. 20. Partit.* ubi Greg. Lop. *gloss. 22.* qui ampliat ad matrem, Tiraquel. numero 63. Tusch. numero 49. Mascard. *de probat. conclus. 794. numero 1.* Donel. *lib. 27. cap. 1.* Cancer. *variar. p. 2. cap. 16. numero 48.* Hæc, & similia, de quibus mox agendum, intelligi ita oportet, ut de causa in judicio ordinario tractetur, non si summarie ad aliquem effectum, velut ad alimentorum præstationem. Tusch. *litter. S, concl. 174. numero 14* ubi de nobilitate: ad præsumptionem tamen proderit, de quo *sup. num. 14.*

Ibi: *Quod si lis acta non fuerit cum parte.*

Licet sententia super filiatione non cum parente agendo prolata aliis non profit, vel noceat; præsumptio tamen oritur ex illa secundum nota numero 14. observat ex Cotta Aug. Barbofa *in collect. ad d. cap. Cùm super, numero 24.* Quod si quis pronuncietur civis Mediolanensis, ea sententia suffragabitur fratribus ex eodem parente.

Sententia lata in unum ex hæredibus, cæteris non infert præjudicium. Tusch. *conclus. 174. numero 10.* Molin. *d. disp. 647. numero 2.* Merlin. *de pignor. libr. 5. q. 40. numero 2.* Peregrin. *de fideicom. art. 53. numer. 40.* Franch. *decis. 523. numero 16. & decis. 524. numero 1.* Ozasch. *decis. 156. numero 17.* Salgad. *d. cap. 8. numero 23. l. 20. tit. 22. part. 3. l. Si cum uno 22. de except. rei judic.* Sed limitatur favore libertatis, ac in individuis, *l. Judicata 29. eod. tit.* Tusch. numero 11. Nec scientia litis nocebit cohæredi. Donel. *lib. 27. cap. 1.*

Ibi: *Quorum resolutio in hoc etiam tendit,*

Quoad jus publicum attinet, velut in popularibus actionibus, aut si controvertatur, an quis sit habilis ad munera Reipublicæ, vel restrictus ad contributionem, sententia cuncti de communitate, ac descendentibus litigantis nocet, atque prodest. Tusch. *sup. num. 1.* Salgad. *d. cap. 8. num. 323.* Tiraquel. *sup. num. 62.* Roch. *de Curt. tract. de statur. faciend. sect. 8. num. 13.* Aug. Barbofa *ubi proximè, numero 14. & 29.* Donel. *sup.*

Ibi

Ibi : *Idem erit in causa.*

23 Ubi quis legitimè natus, vel spurius pronun-
ciatur, sententia jus facit quoad alios. Tira-
quel. *tract. res int. al. act. numero 63.* Can-
cer. *suprà licet aliud senserit Mascard. de probat.*
concl. 794. numero 2. Idem est in aliis causis,
quæ personæ ad statum spectant, ut si quis
filiusfamilias, Nobilis, aut Clericus in iudicio
ordinario declaratur. Molin. *d. disp. 647. nu-*
mero 2. Tiraquel. *numero 54.* Molin. *de primo-*
gen. lib. 4. cap. 8. num. 3.

Ibi : *Erit & hujusce conclu-*
sionis.

24 Sententia circa statum pronunciata de liber-
tate, vel ingenuitate, litigante legitimo, ac
principali contradictore, quoad alios jus facit.
Greg. Lop. *in l. 20. gloss. 3. titul. 22. part. 3.*
Tusch. *d. conclus. 174. numero 14. & 50.* Aug.
Barbosa recens pluribus *in collect. ad cap. Cum*
super, numero 18. de re judic. Donel. libro 27.
cap. 1. in fin. Tondut. questio. Benef. libr. 1.
c. 37. numero 15. Cancer. ubi proximè.

Ibi : *Hæc sanè ratio.*

25 De his *sup. numero 17.* Præterea res inter alios
judicata ita demùm aliis nocere valet, si supe-
ratus bona fide pro viribus causæ incumbat;
nam si collusio, aut malitia interveniat, eâ
probatâ, iudicium iterum suscitabitur. Mo-
lin. *de just. & jur. tract. 2. disp. 647. num. 5.*
Salgad. *de Reg. protect. part. 4. cap. 8. ex num.*
332. Surd. de aliment. titul. 9. q. 42. num. 32.
Merlin. *sup. d. lib. 5. q. 39. num. 17.* Hermof.
in l. 32. gloss. 3. à numero 59. titul. 5. part. 5.
Scacc. *de re judic. gloss. 14. q. 12. numero 47.*
& 122. cum seqq. Aug. Barbosa in d. cap. Cum
super, num. 29. Donel. lib. 27. cap. 1. Canc.
d. cap. 16. num. 118. Idem erit si constet de
desidia, & omissione, etsi fraus absit. Garc.
sup. d. gloss. 40. num. 9. ubi plures, & alii ex
præcitat. Similiter si sententia nulla per Prin-
cipem confirmetur. Vant. *de nullit. tit. quis poss.*
dic. de nullit. numero 26.

Verf, *Primum etenim constat.*

Consulas laudatos *suprà numero 24.*

Verf. *Secundò apparet.*

26 Adde Greg. Lop. *in l. 20. gloss. 18. titul.*
22. part. 3. & limita ex dict. l. & glossa, ubi
dominus, vel patronus conscius litis penden-
tis cum servo, vel liberto, tacuit, quoniam
illi sententia nocebit, de quo *infra, numero*
49. & 50.

Verf. *Tertiò colligitur.*

Hujus distinctionis nullus ex iis, quos præ-
manibus habui, meminit sed promiscuè de li-
bertate, ac ingenuitate differunt.

Verf. *Primum etenim illud.*

27 De hujusmodi actionibus præjudicialibus agunt
Pichard. Oynotomus, & alii Interpretes in *S.*
Præjudiciales, Inst. de actionibus: quare præju-
diciales appellantur, latè examinat Revard.
de præjudic. lib. 1. cap. 12. de forma libelli,
D. de Faria Covar. Enucl.

Paz *prax. tom. 3. cap. 3. S. 1. & 2.* Ut in
his res judicata jus faciat quoad omnes, sex
requisita refert Vivian. *de jurepar. lib. 11. cap.*
9. num. 25.

Verf. *Tertiò constat.*

Si reus, cui controversia status movetur, 28
actore non comparente se liberum, aut inge-
num liquidò probaverit, talis debet per judi-
cem pronuciari, quod & in cæteris causis ob-
servatur, *l. 9. tit. 22. p. 3. l. Properandum,*
S. Et si quidem, C. de judic. quæ sententia
quoad alios faciet jus, ex traditis *suprà num.*
17. in fin.

Verf. *Quartò, mihi jure verum.*

Sententia lata sub forma illa, *Servum Titii* 29
non videri, de qua *in l. Divi, S. 1. de liber.*
caus. definitiva censetur: ideo Glossa ibi, *verb.*
Videri, & D. Covar. *hic,* docent non licere
victo iterum ita absolutum super statu vexare:
quod liceret, si reus ab instantia absolveretur,
l. 9. titul. 22. p. 3. ex qua si absit actor, &
terminus probatorius delignetur, utrinque
nulla probatione facta, reus debet definitivè ab-
solvi; alioqui ab observatione Judicij tantum,
d. S. Et si quidem Unde inferitur, quod *in*
d. l. Divi, S. 1. vel terminus concessus est ad
probandum, vel favore libertatis placuit
quod definitivè reus absolveretur sub illis ver-
bis, *Titii servum non videri,* ne in causa tan-
ti præjudicii ab eodem iudicium repetatur: aliis
verò ea sententia non nocet, sicut noceret si
ingenuus declararetur; nam quoad omnes jus
faceret, ut insinuat Consultus *ibi:* nec hæc res
captionem ullam habet, & docent Glossa *ibi-*
dem, & D. Covar. *hic,* secundum tradita *sup.*
num. 24. cum ingenuus pronuciari nemo pos-
sit, nisi de matre libera natus legitimis proba-
tionibus appareret, quo casu sententia in ab-
sentem prolata aliis nocere solet, de quo *sup.*
num. 17. in fin.

Verf. *Quintò, colligitur ex*
prænotatis.

Sententiam latam circa ætatem alicujus, ve- 30
luti cum declaratur major, vel minor, aut
certæ ætatis ad aliquem actum requisitæ, jus
quoad alios facere observat Tusch. *lit. S, con-*
clus. 174. num. 48. & 51. Cancer. *variar. p. 2.*
cap. 16. num. 17. Etenim hoc statum perso-
næ respicere videtur, in quo sententia aliis no-
cere, & officere solet: dixi *sup. num. 16.*

Ad Num. 6.

Sententia in primogenii possessorem cunctis 31
nocet ad illud vocatis, nec opus est ut citen-
tur ad litem. Greg. Lop. *in l. 20. gloss. 4.*
titul. 22. p. 3. Molin. *de primogen. lib. 4. cap.*
8. num. 4. Molin. *de just. & jur. tract. 2. disp.*
647. num. 2. Ant. Gom. *in l. 40. Tauti, num.*
73. Salgad. *de Reg. protectione. part. 4. cap. 8.*
num. 312. Mier. *de majorat. part. 4. q. 14. à*
princip. Pinel. in l. 1. part. 3. num. 43. C. de
bon. matern. Aug. Barbosa collectan. ad cap. Cum
super, num. 13. de re judic. Suar. allegat. 27.
num. 3. Parlador, quotidian. libro 2. cap. fin.
part.

part. 3. §. 9. numero 22. Villalob. *Ærar. commun. opinion. lit. A*, numero 49. Cancer. *suprà numero 110.* Hoc fallit si litigans causam iniquè fraude, vel desidia tueatur; nam si de culpa possessoris constet, successor ad litem repetendam admittitur. Cald. Pereyra *de empt. cap. 31. num. 9.* Greg. Lop. Pat. Molin. Aug. Barbosa, & alii prælaudati, & est regulare, ut prænotatur *suprà num. 25.* Scientia litis non desideratur.

- 31 Poterit etiam vocatus adfistere liti, etiam invito litigante majoratus possessore. Anton. Gom. *d. numer. 73. in fin.* quod universaliter cuique tertio pro suo interesse permittitur. Garc. *de Nobilit. gloss. 40. num. 7.* & appellare, ut per Cancer. *num. III. & 112.*

Ibi: *Quorum ea est concors sententia.*

- 32 Sententia adversus hæredem, vel alium restituere gravatum præjudicium generat etiam inscio litis substituto. Greg. Lop. *in l. 20. gloss. 4. tit. 22. p. 3.* & *in l. 10. gloss. 3. col. 2. ad fin. tit. 26. p. 4.* Ant. Gom. *ubi proximè*, Tusch. *lit. 5. conclus. 174. num. 21.* Tiraquel. *tractat. res int. aleg. act. numero 5.* Salgad. *ubi pronuper.*

Ibi: *Hoc ipsum constat.*

- 33 Citatio fieri non debet, ut sententia noceat eis, ad quos causa principaliter non spectat, etsi per consequentiam detrimentum sustineant. Salgad. *sup. num. 310. & 311.* Tiraquel. *tract. res int. al. act. num. 5.* Paz *prax. tom. I. temp. 3. num. 39.* apud quos plurimi Cancer. *sup. numero 100.*

Ibi: *Igitur eisdem nocere debet sententia-*

Hoc regulariter, sed nonnunquam fallit, ut præmittitur *sup. num. 13.*

Verf. *Sunt verò qui censent.*

- 34 Quod vocatis ad majoratum sententia contra possidentem non noceat, nisi citentur, communem, ac tenendam opinionem inquit Villalob. *sup. lit. A, num. 50.* pro qua nonnullos laudat Cancer. *num. 99.* Sed opposita verior est, ac praxi recepta.

Ad Num. 7.

- 35 Cùm quis sciens non prohibet, ne alius de jure ipsius in judicio contendat, sibi præjudicat, illique sententia nocet ex tacito consensu. Salgad. *sup. d. cap. 8. num. 327.* Donel. *libr. 27. cap. 1.* & quasi mandare intelligitur, *l. Semper qui non prohibet 61. de reg. jur. cap. Qui tacet 43. eod. tit. in 6.* Glossa *verb. Tacendo, in cap. Nonne 5. de præsumpt.* Aug. Barbosa *axiom. 217. num. 1.* Nec dolo caret tacens hic, ut adversarius duplicem litigandi molestiam super eadem re, si vicerit, experiatur, bisque periculo litis se exponat, cujus eventus dubius, *l. Quod debetur 52. de pecul.*

Verf. *Sed in specie traditur exemplum.*

Utraque lectio, tam Pisana, quàm Florentina verum habet. Salgad. *d. c. 8. num. 328. & 333.* Merlin. *de pignor. lib. 5. quæst. 39. per tot.* & Florentinam ab omnibus receptam testatur Cujac. *observat. lib. 12. cap. 25.* quamquam D. Covar. eam rejiciat *infra, sub verf. Cæterum.* Donel. *lib. 27. cap. 1.* Ut autem in te adeo lubrica, & inextricabili perspicuè differere valeam, plures casus distinguere oportet, Merlino duce.

Sit primus, cùm debitor jam judicio de re superatus eam pignori tradit, tunc sententia præcedens creditori vel inscio oberit, *l. 20. tit. 22. p. 3. l. Si superatus 3. §. 1. de pignor. l. Si mater 11. in fin. l. Judicata 29. de except. rei judic. & ibi Glossa verb. Præcesserat, Greg. Lop. in d. l. 20. gloss. 8.* Surd. *decis. 256. numero 6.* Merlin. *sup. num. 2.* Ant. Fab. *in ration. ad l. Si superatus, Scaccia de re judic. gloss. 14. quæst. 12. num. 28.* Secundus, si pendente lite, res litigiosa detur in pignus: nam sententia in debitorem prolata nocebit creditori ignaro judicii. Ant. Faber *ubi proximè.*

Tertius, si jam pignore constituto, debitor de eo conventus superetur, res judicata inferet præjudicium creditori, modò litis conscius probetur, *l. 20. tit. 22. p. 3. l. Sape 63. de re judic. juxta Pisanam litteram, D. Covar. infra, verf. Ex quibus apparet; Greg. Lop. ubi proximè, Merlin. numero 4.* Aug. Barbosa *collect. ad cap. Cùm super, num. 20. de re judic.* Surd. *ubi sup. Scacc. d. quæst. 12. num. 63. & 130.* Quartus, post obligatam rem debitor si egerit adversus tertium rei vindicatione: ac succumbat, quia reus legitime probaverit dominium rei pignoratae ad se pertinere, tunc quidem creditor sciens litem motam, ex sententia sentiet detrimentum. Merlin. *cum aliis numero 6.* Scacc. *num. 18. cum seq. assentitur D. Covar. ubi proximè.*

Quintus, si in eadem specie debitor à causa ceciderit, non ex bono jure rei, sed quia ipse defecit in probatione dominii, unde reus meruit absolvi, sententia nullo modo adhuc scienti creditori officiet, *d. l. Si superatus, in princ. de pignor.* Merlin. *cum aliis num. 7.* Negusant. *de pignor. part. 6. memb. 3. numero 40.* Scacc. *num. 24.* Nec scientia litis exceptionem rei judicatae producit in creditorem, qui diverso jure venit, nec tenetur probare dominium debitoris, sed quod pignus foret in illius bonis sub obligationis tempus, quod dominium bonitarium vocatur. Ant. Fab. *in d. l. Si superatus, Merlin. numer. 14. & 15.* D. Covar. *hic, verf. Primum equidem.* De quo est lex *18. tit. 13. p. 5.* ubi Greg. Lop. *fusè gloss. 1.* qua aliud cavetur, nisi accipiatur de actione hypothecaria, & quod Faber docet de Salviana in interdicto. Sic taciturnitas creditoris non operatur consensum in litem ad sui præjudicium, cùm sciat, adhuc superato debitore, jus pignoris illæsum persistere, *l. Sicut 8. §. Non videtur, ff. quib. mod. pign. vel hypoth. solvit.*

40 Discriminis ratio inter hunc casum, & proximum præcedentem in obscuro non est, etenim in illo cum probatur dominium tertii, jus creditoris penitus evanescit, qui contra hunc tertium verum dominum à debitore causam non habentem, hypothecaria experiri prohibetur, cum in re aliena pignus consistere non possit, l. 1. §. de pignor. l. 7. tit. 13. part. 5. ubi Gregor. Lop. gloss. 4. Merlin. de pignor. lib. 2. q. 2. num. 1. In secundo autem casu, etsi reus absolvatur, qui possidet ex defectu probationis dominii, non ideo dominus constituitur per sententiam, solumque exceptionem rei judicatæ consequitur in actorem, & alios, qui de ipsius dominio iterum contendere conentur: at creditor non rei vindicatione, sed Salviano interdicto juvatur, in quo, ut prænotatur, dominium debitoris probare opus non est, d. l. Si superatus.

debitor, etsi litis conscius, sententiâ minimè gravabitur. Negusant. ubi proximè, Merlin. num. 13. sentiunt D. Covarru. & Villalob. ubi nuper. Nonus & ultimus adjicitur de creditore hypothecario, qui rem obligatam non recipit; nam licet hic actoris personam gerens in tertium, cesserit quomodolibet, sententia tamen nullum debitori etiam scienti litem, afferet præjudicium. Idemque erit, si hic creditor agnovit per debitorem causam de proprietate tractari, cui sententia utique non nocebit. D. Covarr. hic vers. Ex quibus apparet, Greg. Lop. in l. 20. gloss. 8. tit. 22. p. 3. Negusant. sup. numero 39. vers. Tertio limita, Merlin. d. q. 39. num. 16.

Verf. Ceterum, ibi. Quam opinionem ipse veriorem.

41 D. Covarru. hic num. 7. vers. Ex quibus apparet, ab ultimo casu videtur dissentire, dum indistinctè docuit, sententiam in debitorem, scienti creditori nocere, & interpretatur dictam legem Si superatus, in creditore litem ignorante. Hinc intellectus præterquam quod divinatorius apparet, rejicitur ex Consulti verbis, qui expressit decidendi rationem, scilicet quia diverso jure venit, & cum quis alia actione agit, quæ in judicium deducta non est, scientia non præjudicat, l. 20. in princip. tit. 22. part. 3. ubi Gregor. Lop. gloss. Merlin. d. quæst. 39. num. 14.

45 Videas supra tradita num. 36. Sed sustinendo cum communi lectionem Florentinam, satisfieri poterit rationibus in eam per D. Covarru. perpensis. Ad primam responderetur, quod debitor valet creditorem de dominio pignoris litigantem à judicio repellere, si eum indemnem quoad jus pignoris reddat, cum jam ipsius nihil inter sit eventus judicii. Ad secundam, quod etsi ad creditorem principaliter attineat pignoris defensio respectu possessionis, & cautionis, Gregor. Lop. d. gloss. 8. in fin. tamen quoad dominii quæstionem debitori præcipuè incumbit litis cura, qui majus detrimentum, nisi res auferatur, sentiet, cum & ad æs alienum astrictus maneat. Tertium non urget, cum Florentina lectio maximè recepta noscatur, ut præmissi num. 36. & ex hucusque traditis satis comprobatur.

Verf. Ex quibus apparet, ibi: Ea verò est intelligenda.

42 Sextus casus juxta Florentinam litteram constituitur in creditore ad judicium pro pignore vocato, qui si sciente litem debitore, causam super dominio agens succubuerit, res judicata afficiet damno debitorem, l. Sape 63. de re judicat. prout habetur in Florentinis Pandectis. Tiraquel. tract. res int. al. act. num. 56. Scaccia d. q. 12. num. 19. Salgad. d. cap. 8. num. 328. Merlin. de pignor. lib. 5. q. 39. num. 8. Gregor. Lop. in d. l. 20. Partit. gloss. 8. ad fin. Oppositum tenet Covarru. hic, vers. Ceterum adversus. Villalob. Arar. commun. opinion. littera A, num. 57.

46 Adde notata jam num. 44. Pignus dicitur à pugno & propriè accipitur pro re mobili, quæ creditori traditur cautionis causâ, l. 1. tit. 13. p. 5. l. plebs 237. §. Pignus, de verb. signific. ubi Alciat. Merlin. de pignor. lib. 1. quæst. 1. ex num. 1. Sed verbum latè sumptum immobilia itidem comprehendit, quorum possessio in creditorem transit, d. l. 1. Partit. Alciat. sup. Merlin. num. 6. Differt ab hypotheca, etenim hæc vox usurpatur pro re obligata creditori mobili, quæ penes debitorem permanet: quoad actionem, ac juris effectus nulla inter pignus & hypothecam differentia dignoscitur, l. Si rem alienam 9. §. Non tantum de pignor. action. l. Res hypothecæ 5. in fin. de pignor. Merlin. quæst. 2. à numero 3. Anton. Fab. in ration. ad l. Contrahitur 4. eod. tit.

43 Septimus, quando creditor agit in rei pignori datæ possessorem, & iste absolvitur, quoniam se dominum legitimè comprobavit, sententia debitori litis non ignaro nocebit, d. l. Sape Merlin. num. 9. Negusant. d. memb. 3. num. 42. Scacc. d. quæst. 12. num. 27. Tiraq. ubi proximè. Similiter hæc resolutio est contra Covarru. Desiderant aliqui, ut videre licet apud Merlin. quod debitor nedum litem, sed etiam de dominio quæstionem agitari cognoscat, quod necesse non videtur; etenim ex quo sibi constat de judicio super pignore, invigilare debet, ac inquirere num de rei proprietate disceptetur, sibi que propriam defidiam imputet; nam jura vigilantibus subvenire consuecunt, l. pupillus 24. ff. que in fraud. creditor. cum aliis, quæ cumulat Barbosa axiom. 227.

Ibi: Tandem in summa.

44 Octavus, quando creditor actoris partes sustinens in possessorem agit, ac succumbit ex eo quod nequivit probare rem in bonis debitoris extitisse tempore contractæ obligationis, reo dominium non probante; tunc siquidem

47 Tria simul existere opus est, ut res inter alios judicata tertio nocere possit, litis scientiam, quod causæ defensio ad eum principaliter spectet, & quod idem jus, quod tertio competit, in judicium litigans deduxerit, cap. penult. de re judic. lib. 20. tit. 22. p. 3. l. Si superatus 3. de pignor. l. Sape 63. de re judicat. l. Judicari 29. §. fin. de except. rei judic. Merlin. sup. lib. 5. quæst. 39. num. 14. 15. & quæst. 40. num. 6. Fab.

Fab. *ration. ad d. Si superatus*, Donel. *lib. 27. cap. 1. Cancer. variar. part. 3. c. 27. num. 553. & 554. videndus.*

Ad Num. 8.

De intellectu capitis *Quamvis 25. de re judic. consulas Cujacium*, & alios quos ibi congerit August. Barbofa in *collectan.*

Verf. Superest nunc hic adnotare.

48 Sententia adversus libertum prolata in causa status, patrono litis conscio infert præjudicium. Gregor. Lop. in *l. 20. gloss. 20. tit. 22. p. 3. Donel. lib. 27. cap. 1. ad fin. Villalob. Erar. commun. opin. lit. A, num. 52. Videas num. seqq.*

Ad Num. 9.

49 Possit hic triplex casus distingui. Primus, si servus Titii, qui pro libero gerebatur, litiget cum alio, qui se dominum illius asseverat; tuncque sententia Titio scienti nocebit, *d. l. 20. Part.* quia illi principaliter causæ tuitio incumberebat, cum de dominio proprii servi ageretur. Secundus, cum liberto Caij controversia moveretur ab actore intendente se patronum pronunciari, de quo idem juris est, *d. l. 20. ubi Gregor. Lop. gloss. 20.* defensio etenim ad Cajum principaliter attinebat; liberti enim parum, aut nihil interest, hunc vel illum patronum agnoscere. Et hæc in status judicio specialiter procedunt, nam in aliis causis aliter in dictæ legis regię initio deciduntur; ideo traditur, in controversia status sententiam aliis prodesse, vel officere, ut prænotavi *sup. numero 24.*

50 Tertius, quando, Sempronii libertum in servitutem revocari per alium intenditur, sententia adhuc conscio patrono minimè nocebit, quoniam causæ, & libertatis defensio præcipuè ad libertum pertinebat, de cujus majori præjudicio disceptabatur, *l. Principaliter 19. C. de liber. caus.* cui conveniunt rationes, quas D. Covar. expendit, nec casus iste lege regia deciduntur, ut ex contextu patet.

Ibi: Sententia latam contra subditum.

51 Cujus distinctionis meminit Villalob. *Erar. commun. opin. lit. A, num. 13. Valasc. de jur. emphiteut. quest. 38. num. 33. Barbofa collect. cap. Cum super, num. 27. de re judic.* Sed præfata lex regia indistinctè decedit, ut sententia in subditum noceat superiori, & in serie totius textus sermo habetur de præjudicio quoad proprietatem, & sentit ita Gregor. Lop. *d. gloss. 20.*

Verf. Ceterum, quod domino.

52 De interpretatione capitis *Cum super 17. de re judic.* videndus Cujac. *ibi Aug. Barbofa in collect.* qui plures refert. Placet quidem D. Covar. existimatio, quod Ovetensis Episcopus minimè possidebit: & illa clausula, *Ne fiat ei præjudicium circa possessionem*, ita accipi debet, ut

Auriensis Antistes non mittatur in possessionem, ne ex ea Ovetensi inferatur incommodum, etiam non possidenti, propter commodum possessionis; nam si ipse actoris partes sustinens, de proprietate non probaret, Auriensis absolveretur, etsi de jure suo non doceret, *l. 28. tit. 2. p. 3. §. Retinenda, verf. Commodum, Inst. de Interdict.* Estque verosimile, quod si Ovetensis possideret, cum eo causa discuteretur, aut idem in se judicium multò susciperet.

Est observandum, in eo textu nullam fieri de litis scientia mentionem ante sententiam, ideo Ovetensi Episcopo sententia non nocet, nec quoad proprietatem, nec quoad possessionem, quam ille non habebat: sed quia non appellavit, sententia executioni mandatur adversus victum monasterium, quoad nulli subiacebat: nec sententia sufficit, quæ omninò probari debuit ex parte Auriensis Præfulis, *cap. Presumitur ignorantia 47. de reg. jur. in 6. ubi August. Barbofa cum pluribus, Menoch. lib. 4. præf. 116. num. 35. Tusch. lit. S, concl. 176. num. 74.*

Verf. Sæpe constitutum est.

Litteram hujus textus mendis scaturientem veræ lectioni restituit Cujac. *observat. lib. 12. cap. 25. de quo etiam Donel. lib. 27. cap. 1.*

Verf. Hinc denique constat.

Utilis est citatio eorum, quorum interest, ut sententia eis inter alios pronunciata nocere valeat absque scientia litis probatione. Tusch. *lit. S, conclus. 176. à princip.* An sententia exequi possit in tertium, qui possidet, citatione præcedente, latè tradit Gregor. Lop. in *l. 20. gloss. 2. tit. 22. p. 4.*

Ibi: Mihi verò is non placet.

Possit tamen Castrensis, & Alexandri opinio sustineri quibusdam concurrentibus circumstantiis. Prima, citationem fieri ad petitionem litigantis contra hæredem. Secunda, quod nulla interveniat collusio. Tertia, legatariis constituisse de fraude, vel desidia hæredis. Quarta, quod ea notitia ad eos pervenerit tempore opportuno, ut possent causam plene tutari; nihil enim imputari potest victori, qui legatarios citari studuit, ut causæ adsisterent: imò ipsis, qui fraudulentis, aut decisio hæredi litem agitandam deseruerunt argumento *§. Præterea, Institut. quib. mod. re contr. oblig.* Nec legatariis via præcluditur, ut jus suum persequantur, vel interposita appellatione, *l. Si perlusorio 14. de appellat. vel adversus hæredem agendo, ut dixi sup. num. 10.*

His adiciendum duxi, in hoc tractatu duplicem regulam vulgò constitui, nempe sententiam inter alios latam illis nocere, quibus prodesset contraria: rursus eis prodesse, quibus noceret, D. Covar. *sup. n. 6. & dixi n. 13.* Prior quidem perpetuò est vera; posterior non utique, ac præter notata *eod. n. 13.* animadvertere oportet, quod

Ad Num. 1.

quod quotiescunque res inter alios iudicata solum tertio scienti litem officit, ipsi ignorantiprodest sententia; quem non læderet. Sic si libertus Lucii conveniatur à Sejo, qui se ejus patronum asserit, inscioque Lucio sententia proferatur pro Sejo, nullum illi præjudicium generatur; sed si libertus favorabilem sententiam reportaverit, se ea Lucius tuebitur, si Sejus de jurepatronatus cum ipso contendere tentet. Similiter de creditore litigante super pignore dicendum, & aliis, de quibus in l. 20. tit. 22. p. 3. l. Sape 63. de re judic. Alius reperitur casus, quo sententia prodest favorabilis, cui contraria non officeret, in l. 21. tit. 23. p. 3. ubi Gregor. Lop. gloss. 2. & 3. de quo consulas Salgad. ac Tiraquel. laudatos sup. numero 13.

Præterea si feratur sententia, quâ aliquis actus, veluti testamentum, nullus pronuncietur, quoad omnes jus facit, modò legitimo contradicatore lis discutatur. Tusch. lit. S. concl. 176. num. 51. Cancer. variat. part. 3. cap. 17. num. 401.

Sententia lata ex defectu juris conferendi adversus beneficii possessorem nocet liti conscio collatori quoad possessionem duntaxat. Salgad. de reg. protect. part. 4. cap. 8. num. 329. Aug. Barbosa collect. cap. Cum olim, num. 4. de caus. possess. & propriet. qui alios referunt. Villalob. Arar. commun. opinion. lit. A, num. 54.

Ibi: *Idem sit dicendum contra electum.*

Præfata conclusio similiter procedit in præsentato, vel electo superato. Salgad. num. 330. & 331. Vivian. prax. jurispatr. lib. 11. cap. 9. num. 21. Mieres de majorat. part. 3. quest. 15. num. 11. Villalob. ubi proximè, Barbosa collect. cap. Cupientes, num. 31. de elect. in 6.

Ibi: *Quam rationem adeò falsam esse.*

Contrà communem D. Covar. nititur probare, nec circa possessionem præjudicium inferri collatori patrono, aut electoribus ex sententia institutum, electum, vel præsentatum, quoad jus illis competens, quanquam de illo litem motam agnoscant: quod referunt Barbosa collect. d. cap. Cum olim, num. 4. Villalob. ubi proximè, Salgad. num. 333. ubi quod noster Præses communem impugnat, sed non meminit Scacciæ de appellat. quest. 17. limit. 6. memb. 4. num. 57. vers. Quamvis, qui etiam à communi recessit. Et quidem inficiari non licet, quin in d. cap. Cum olim. sententia quoad possessionem nocuerit Canonicis, cum jus proprietatis reservetur eisdem; alioqui si sententia in eos nullum operaretur effectum, frustranea existeret reservatio; sat enim foret exprimere absolute, Res inter alios acta aliis non nocet, quo profus Canonicorum jus relinqueretur illæsum, ut cum Episcopo possent etiam de possessione litigare.

Ad Num. 2.

Pro intellectu dicti capituli Cum olim, supponere oportet, quod Canonici petitorio egerunt adversus Archidiaconum intendentes ad se jus conferendæ illius dignitatis pertinere: ipse verò, ommissa proprietatis quæstione, Episcopum in quasi possessione conferendi extitisse apertissimis docuit probationibus, ut in textu refertur, ideo pro decisum est; nam hoc sufficit possidenti, etiamsi quoad proprietatem Canonici intentionem suam liquidò probaverint. Barbosa cum pluribus in collect. ibi, num. 3. manente causa super proprietate indecisa: nec acta cum Archidiacono quoad jus conferendi officere valuerunt Episcopo, vel liti non ignoro; quoniam Archidiaconus illud non tuebatur, nec ipse se juvavit, sed tantum possessione conferendi: quapropter obtinuit, jure proprietatis Canonicis reservato: de quo pronunciatum non est, ac dictum quod res inter alios acta aliis non nocet. Quoad

SUMMARIUM.

- 1 Sententia in beneficii possessorem ex defectu juris conferendi nocet ei qui contulit, scienti litem agitari quoad quasi possessionem duntaxat.
- 2 Idem juris est de electoribus, ac patronis.
- 3 Objicitur opinio contraria, & exponitur caput Cum olim, de caus. possess. & propter. & num. seqq.
- 8 Quasi possessio juris præsentandi, eligendi atque conferendi per unicum actum cum effectu adquiritur.
- 9 Præsentatus à possessore jurispatronatus præfertur per verum patronum.
- 10 Sententia in patronum, collatorem, aut electores lata utrum præjudicium inferat Beneficii possessori, & num. seqq.
- 14 Minor, & alii similiter privilegiati ad iudicium venientes, ut litigantem foveant, poterunt testes producere post publicationem, impetrata in integrum restitutione.
- 15 Intra quantum temporis id beneficium de jure regio liceat postulare.
- 16 De comparente in iudicio seu principali ad utriusque litigantis exclusionem, qui susè egerint.
- 17 Hinc non tenetur instantiam captam prosequi, sed novam potest instruere.
- 18 Utrum iudex, comparente ejusmodi tertio ut principali, debeat supersedere in priore iudicio, donec posterius perficiatur, sententiamque pronunciet.
- 19 Si iudex in priore instantia procedens damnet conventum ad rei restitutionem, quomodo huic consultare, ne iterum vexetur.
- 20 Quid si post rem iudicatam tertius ut principalis supervenit ad litigandum.
- 21 Tertio patienti, ut alius de jure illius in iudicio contendat, quando sententia noceat.
- 22 Quoties duobus insolidum jus aliquod comperit, si unus illud in iudicio deducens, superetur, alteri sententia præjudicium parit.

Quoad possessionem autem sicut Canonicis nocuit, ita & Episcopo noceret, si in Archidiaconum sententia ferretur, cum regulare sit, ut illis noceat quibus prodest, & è converso, sicut prænotatur supra, cap. prox. num. 23. cui subscribent quotquot communem opinionem sustinent laudati sup. num. 1.

5 Nec urget objectio D. Covar. quæ nititur iis, quæ ipse tradidit sup. cap. proximo, num. 7. vers. *Ceterum adversus*, de debitore sciente super dominio pignoris per creditorem litigari: quo argumento utuntur communis sectatores, ut advertit Salgad. sup. num. 333. nam sicut ibidem præmissi, receptius, ac verius censetur, quod debitori præjudicat sententia in creditorem prolata; & quanquam ad possessionem Archidiaconum defensio suæ dignitatis principaliter spectet, æquè ad Episcopum atinebat suam tutari conferendi possessionem, ut in futurum vacante dignitate, eam posset conferre.

6 Unde non immeritò quæri posset, si Archidiaconus non allegaret Episcopi possessionem, sed jus conferendi quoad proprietatem, & super ea pronunciaretur, an sententia Episcopo noceret, aut prodesset qui de jure suo litem non ignoravit? Quid sanè casus nequaquam definitur Pontificem in d. cap. *Cum olim*, ubi super proprietate nihil decisum apparet, nec ex illo communis probatur, quæ præjudicium circa proprietatem non admittit, ut dixi num. 1. & 2. cum sententia nulla intercesserit quoad ejus conferendi, sed quoad possessionem tantummodò.

7 Pro affirmativa urget exemplum debitoris scientis quæstionem de dominio cum creditore haberi: nec mihi liquet differentie ratio inter possessionem, ac proprietatem, ut in illa noceat tertio sententia, quæ in hac non noceret: nec fatishet si respondeatur, majoris esse præjudicii in proprietatis controversia; quia in hoc tractatu id non attendi solet, nec possessio parum interest, cum hæc satis sit ad beneficiorum collationem, seu præsentationem, sicuti ex dicendis apparebit, & obiter insinuavi. Hæc expendere libuit, ut aliis cogitandi ansam exhiberem, nec contra communem, ac venerandum doctrinâ Præsidentem eximium quicquam statuam.

Verf. *Tertium imò.*

Hæc adversantur communi resolutioni, ac nuper traditis.

Ibi: *Acquiritur enim quasi possessio.*

8 Quasi possessio eligendi, conferendi, aut præsentandi in provisione Beneficiorum quæritur unico actu, qui ad effectum omninò pervenit Vivian. sup. lib. 5. cap. 4. num. 29. D. Covar. reg. possessor. part. 2. princ. numero 6. Barbosa collect. cap. consultationibus, num. 6. de jurepart. Gratian. disceptat. cap. 577. num. 22. Nicol. Garc. de Benefic. part. 5. cap. 5. num. 56. Mascard. de probat. concl. 173. num. 8. Joan. Garc. de expens. cap. 9. num. 47. ac plures alii apud Barbosam & Vivian. Præter possessionem plura alia desiderantur, ut patronatus jure quis

uti possit præsentans ad beneficium, quæ memorat Vivian. ex num. 30. Gratian. d. cap. 577. per tot. Barbosa collect. cap. Quærelam. num. 14. cum seqq. de election.

Ibi: *Potissimum, quod præsentatus ab eo.*

9 Si concurrat præsentatus à possessore juris patronatus cum præsentato per verum patronum, interim dum causa super proprietate non deciditur, ille præfertur, instituique debet. Vivian. dict. cap. 4. num. 20. latè agens ex num. 10. Valer. Reginald. prax. fori pœnitent lib. 30. tract. 3. num. 344. Guttier. Practicar. lib. 3. cap. 42. ex num. 40. Barbosa cum aliis collect. cap. Consultationibus, numero 3. de jurepatron. Salgad. de Reg. protect. part. 3. cap. 10. numero 3.

Verf. *Nunc verò maximè.*

10 Sententia in electores, patronum, vel collatorem non nocet etiam conscio litis electo, præsentato, vel instituto, ut à Beneficio removeatur. Tusch. lit. 5. conclus. 176. num. 49. Aliud tenent Salgad. de Reg. protect. part. 4. cap. 8. num. 332. ubi alii, Vivian. sup. lib. 11. cap. 9. num. 21. Villalob. in Arar. comm. opin. lit. A. num. 54.

11 Sed subsistere oportet, nam sententia super proprietate lata in patronum, & similes Beneficii possessori non præjudicat, nec excludi poterit, si legitimè sit præsentatus à possidente jus patronatus; cum præsentatio fructus juris ejus censeatur, qui, maximè consumpti, bonæ fidei possessori cedunt, l. 9. tit. 15. part. ubi Gregor. Lop. gloss. fin. Barbosa cum aliis collect. cap. *Cum olim*, num. 3. de caus. possess. & cap. Consultationibus, de jurepatron. ubi latè, Guttier. sup. Gratian. dict. cap. 577. num. 9. de quo casu controversia non est.

12 Quoties verò lis movetur contra patronum, & alios, quia præsentare nequibat ex defectu possessionis, bonæ fidei, vel ex alio juris impedimento, tunc quidem probata actorie intentione, Clericus à Beneficio repellitur. Gregor. Lop. in dict. l. 9. gloss. 8. Gratian. ubi proximè, Barbosa d. cap. Consultationibus, in fin. Menoch. conf. 80. num. 116. quicquid scripserit contra Vivian. lib. 5. cap. 4. num. 3. 4. Hac igitur in specie locum habet conclusio tradita num. 10. & cum communi tenendum, quod sententia noceat beneficio litis pendentis cum collatore, aut patrono conscio, instar creditoris, qui patitur debitorem super pignore, juxta legem 20. tit. 22. part. 1. legem Sape 63. de re judic. Etenim sicut ad creditorem principaliter spectat tueri pignus, sic ad beneficiarium defensio Beneficii; & dum patitur de jure suo per patronum, vel collatorem in judicio agere, fit locus regulæ præfatorum jurium, ut scientibus noceat res inter alios judicata, ut sentiunt laudati sup. num. 10.

13 Hæc veniunt limitanda quoties alicui ratione dignitatis, vel muneris publici collatio, vel præsentatio competit; nam etsi hic cum verè non existeret Episcopus, aut Magistratus, mala fide præsentet, vel conferat,

ac de usurpata dignitate convincatur; non ideo tamen privari debent Clerici beneficiis, quæ per illos obtinere, nam propter communem errorem utilitatis publicæ causâ cuncta de jure sustinentur, l. Barbarius 3. de offic. Prætor. & quæ ibi notantur, Aug. Barbosa in d. cap. Consultationibus, numero 2. vers. Non obstat, Sanch. de matrim. lib. 3. disp. 22. num. 59. de Jure Regio extat lex 4. tit. 4. part. 3. lex 8. tit. 9. lib. 4. Recop.

Ad num. 3.

- 14 Minor, aut quisque similiter privilegiatus accedens, ut liti pendenti inter alios pro suo interesse adsistat, etiam post publicatas attestations testes producere permittitur, impetrata in integrum restitutione. Petr. Barbosa in l. Venditor, num. 125. & 172. de judic. Caballin. de eviction. §. 2. num. 123. Cabed. decis. 97. in fin. part. 2. Cald. Pereyra de empr. cap. 31. numero 81. Parlador. quotidian. lib. 2. cap. 11. num. 5. Urfill. ad Afflict. decis. 15. numero 1. Hermos. in l. 33. gloss. 3. num. 10. tit. 5. part. 5. Orator. de Nobilit. part. 2. part. 3. princip. cap. 9. numer. 1. Mier. de majorit. part. 4. q. 14. num. 18. Giurba decis. 1. num. 45. Guttier. Practicar. lib. 1. q. 66. vers. Sed nihilominus, Cancer. variar. p. 2. cap. 16. numero 12. et si contrâ opinetur Azeved. in l. 3. num. 16. tit. 8. lib. 4. Recopil. & Afflict. decis. 15. in fin. in judicis arbitrio relinquat.

Ibi: *Et fortassis hæc restitutio erit petenda.*

- 15 Ejusmodi restitutio de Jure Regio postulari debet intra quindecim dies à quo publicatio facta est, ut cum D. Covar. censet Guttier. sup. num. 3. sed aliud in praxi receptum testatur Otalora, cui accedit Parlador. qui dissensus conciliari fortè posset ita, ut prior sententia procedat cum minor, elapso restitutionis termino, comparet, cum antea litis pendentis notitiam habuerit: posterior si cum primùm agnovit de suo præjudicio tractari, ad defensionem prosiliit; nam tempus hoc lege præscriptum est minoribus, qui litigant, & sic scientibus, ut jure, & privilegio suo gaudere, ac potiri valeant, quibus propriam negligentiam nocere oportet: in tertio autem ignaro nihil est, quod eidem imputetur, & in hoc versari potest judicantis arbitrium, ut Afflictis videtur ubi proximè.

Ibi: *An tertius defensor, cui vel ignoranti.*

De hoc statim subijcitur exemplum de principali comparente in judicio, ut jus litigantis foveat, & tueatur, num. 17.

Vers. *Hactenus de tertio.*

- 16 De perveniente ad judicium inter alios cœptum, ut principali utrumque litigantem exclusuro, latè cum pluribus Salgad. de retent. Bullar. p. 2. cap. 13. à num. 3. Castell. controvers. tom. 2. cap. 9. num. Cancer. Variar. lib. 3. cap. 16. numero 7. Fachin. controversiar. libro 1. cap. 5.

D. de Faria Covar. Enucl.

Ibi: *Et tunc non tenetur hic tertius.*

17 Tertius ille ut principalis ad judicium accedens, non cogitur causam in statu, quo reperitur, assumere; sed denuò de jure suo docere poterit, nec acta inter alios ipsi nocebunt. Cancer. sup. d. cap. 16. num. 7. Hermos. in l. 36. gloss. 6. num. 13. tit. 5. p. 5. Cur Philipp. part. 2. §. 26. num. 12. Salgad. cum aliis cap. 13. num. 3. præter laudatos sup. hoc cap. num. 1. Quod si hic tertius elegerit alterutrius contententis adsistere causæ, ommissa facultate principaliter litigandi, astringetur litem in statu, quo existit, suscipere, sicut quisque alius, qui jus alienum pro suo interesse tueatur. Salgad. num. 62.

Ad Num. 4.

18 Controvertitur utrum si tertius ad exclusionem utriusque litigantis superveniat, judex superfedere debeat in pendenti causâ, donec recentior mota definiatur. Affirmat Castell. ubi proximè, vers. Constituo, Urfill. ad Afflict. decis. 235. num. 3. & alij apud Salgad. numero 12. ac Giurba decis. 1. num. 33. Negant plerique cum Præsule nostro, ut Salgad. num. 13. cum seqq. Trentacinq. variar. lib. 2. tit. 1. resol. 16. num. 6. Ant. Fab. ration. ad l. Is à quo 57. de rei vendicat. Cancer. ubi proximè, vers. Secus tamen. Fachin. controvers. libro 1. cap. 5. Giurb. d. decis. 1. Marescot. variar. lib. 2. cap. 121. num. 3. Hermos. ubi nuper, Barbosa collect. cap. Cùm super, num. 4. de re judic. Duennas regul. 274. Greg. Lop. in l. 6. gloss. 2. titul. 10. p. 3. & alij quos refert Salgad. sup. num. 18. & de Reg. protect. part. 4. cap. 8. num. 67.

19 Quoties autem sententia in priori judicio fertur, reusque damnatur ut rem actori reddat, pendente lite cum tertio principaliter, victo consulitur præstita per victorem cautione de indemnitate, si tertius victoriam reportaverit, l. Is à quo 57. de rei vendic. l. penult. ff. de petit. heredit. l. 6. tit. 10. p. 3. ex qua deducitur, victorem nedum teneri rem restituere, si victus per tertium iterum superetur, sed etiam causam, ipsumque litigantem defendere, ibi: *Que le defienda del otro*: nec immeritò, absurdum enim videtur, ut superatus propriis sumptibus, ac molestiâ litiget, cum jam sua nihil intersit victoria. Observant Salgad. num. 11. Cancer. num. 75. Ant. Fab. & alij ex prælaudatis numero proximo.

20 Sed si post sententiam, quæ in rem judicatam transivit, tertius compareat, victorem ad cavendum judex non coget; tutius tamen operabitur, & rectè, si cautio ut præstetur præcipiat. Cancer. num. 76. & 77. Quid juris si omittatur cautio, cum præstari opus sit? Confulas Fabrum ubi pronuper.

21 Non semel prænotavi, tertio nocere sententiam inter alios prolatam, cui principaliter causæ incumbit defensio: sed ita est accipiendum, si litigans proprio nomine contendat, aut ex mandato tertii, sive eodem præsentate de jure suo controverti: at si litigator nomine tertii absque ipsius mandato, aut præsentia condemna-

Condemnatoria nullum pariet tertio huic præjudicium. Salgad. de Reg. protect. part. 2. cap. 8. num. 273. Cancer. variar. part. 2. cap. 16. numero 51.

- 22 Præterea quanquam sententia non præjudicet illis, qui æqualiter, ac independenter jus obtinent, velut si superetur hæres, aut legatarius; nam coheredi, vel collegatario sententia non officit, ut præmissum relinquatur: id tamen fallit quoties duobus, pluribusve jus in solidum competit; etenim si qui prior jus in iudicium deduxit, superetur, alius agere prohibetur, nisi provocationis utatur auxilio. Sic contingit in duobus reis credendi, & in collegatariis re conjunctis. Salgad. d. cap. 8. ex num. 353. ac in duobus reis debendi, l. 20. titul. 22. p. 3.

S U M M A R I U M.

- 1 A sententia inter alios prolata tertio, cujus interest, licet appellare.
- 2 Non admittitur sic appellans, nisi sua interesse probaverit.
- 3 Ob alienum interesse tertius non auditur, si appellet: quod limitatur.
- 4 Appellans quando teneatur causas exprimere.
- 5 Fatalia appellationis à quo die computentur.
- 6 Quid quoad tertium appellantem pro suo interesse, & num. seqq.
- 9 Utrum sententia per injuriam in heredem lata noceat legatariis.
- 19 Tertius superveniens potest appellare antequam principalis.
- 11 Etsi tertius prior appellet, si deinceps principalis provocet, hic talis liti intererit, cui ille adfistere non prohibebitur.
- 12 Si tertio solo provocante, sententiam revocari contingat, num prosit principali.
- 13 Litigans superatus nullo modo obstare potest ne tertius, cujus interfit, appellet, suspensa sententia executione.
- 14 Tertius nequit adversus tres sententias conformes appellare: quod declaratur numero 49. & 50.
- 15 Legatarii an possint provocare à sententia in heredem prolata postquam fatalia præterierint.
- 16 Venditor num valeat appellare à sententia in emptorem pronunciata, quando huic non licet, & num. seqq.
- 19 Venditor, & alius quisque tertius utrum audiat appellans post sententia executionem in principalem, & num. 20.
- 21 Minor an restitui possit, ut à tribus sententiis conformibus appellet.
- 23 Restituitur ut appellet post terminum appellationis præfixum, à sententia lata in eum, cui ipse vendidit.
- 24 Clausula, Appellatione remota, an comprehendat tertium pro suo interesse provocantem, & num. 34. cum seqq.
- 25 Servus ad Ordines sacros promotus, sciente, ac non refragante domino, libertatem assequitur absque juris patronatus gravamine.
- 26 Collatio Beneficii juris patronatus quando sine assensu patroni sustineatur, & num. 33.

27 De interpretatione clausulae, Remota appellatione, ac de intellectu capitis Super eo, de offic. deleg. remissive.

28 Tacens an consentire censeatur, & num. seqq.

30 Sententia de nullitate semper opponi potest, etsi non appelletur ab illa, cum ex defectu jurisdictionis procedit.

36 Clausula, Appellatione remota, ita restringi debet, ut tertium provocantem non rejiciat, cujus appellationi iudex inferior deferre tenetur, & num. 37.

38 Non obistente clausula, Appellatione remota, provocare licebit quoties delegatus fines mandati transgreditur.

39 Res efficitur litigiosa, vel per liti contestationem, vel per citationem.

40 Res non fit litigiosa per actionem hypothecariam, agente creditore.

41 Rei litigiosa alienatio jure non subsistit.

42 Sententia in venditorem rei litigiosa exequitur contra emptorem etiam litigis ignarum.

43 Quanquam res litigiosa non sit, cum in fraudem iudicii quod pendet alienatur, sententia in alienantem lata exequitur contra possessorem liti conscium.

44 Ex venditur exemplum de vendente rem petitam post citationem priusquam litem contestetur.

45 Adjicitur aliud de debitore alienante rem obligatam, dum creditor agit hypothecaria.

46 Tertius possessor contra quem exequitur sententia inter alios pronunciata, ab ea poterit appellare intra tempus, quo principalis superatus audiretur.

His quibus sententia inter alios prolata non nocet, nisi liti consciis, permittitur appellare infra legitimum tempus, à quo notitiam perceperint, ibidem.

47 Scientibus quando noceat res inter alios iudicata.

48 Nec quoad devolutivum effectum tertio appellans auditur.

49 Tertius, cujus interest provocare potest, etsi principalis prohibeatur.

51 Quando tres sententia conformes censeantur, ne liceat appellare.

52 Contra tres sententias conformes non suspensa executione, de nullitate dicere licet, sed non appellare, & quare.

53 Tertio opponente nullitatem adversus tres conformes sententias, an executio differatur.

54 Tertius, omissa appellatione, de nullitate dicere valet.

Cui appellatio prohibetur, potest dicere de nullitate, ibidem.

55 Tertius de nullitate agens si succubuerit, per appellationem auditur intra legitimum tempus, quod non labitur causâ nullitatis pendente.

C A P U T. XV.

Ad Num. 1.

A Sententia inter alios lata tertio, cujus interest, provocare permittitur. Gregor. Lop. in l. 4. gloss. 2. titul. 23. part. 3. Salgad. de retentione Bullar. p. 2. cap. 13. numero 68. Pichard. manud. ad prax. part. 4. §.

4. §. 1. numero 2. & 9. *Cancer. variar. part. 1. cap. 17. numero 57. & part. 2. cap. 16. à numero 54. Marefcot. variar. libro 1. cap. 14. num. 20. Azeved. in l. 3. num. 19. tit. 8. lib. 5. Recop. Lancellot. de attentat. cap. 12. ampliatur. 14. à princip. Vantius de nullit. titul. quis poss. dic. de nullit. numero 26. Cujac. in l. Si suspēta, de inoffic. testam. Scaccia de appellat. q. 5. num. 71. & alij apud Aug. Barbof. collect. cap. Super eo, num. 6. de offic. delegat. Sufficitque qualequale præjudicium, veluti quod provenit ex sententia in alium, quando tertio non nocet, de quo supra cap. 13. numero 14. notant Tiraq. tract. Res int. alios act. num. 55. Scacc. num. 73. & num. 74. limitat si sola spe nitatur tertius.*
2. Ut autem tertius admittatur appellans, causam exprimere debet, propter quam sua interest ne sententia transeat, in rem judicatam, quam summarie, saltem semiplene, probare constringitur. Trentacinq. variar. lib. 2. tit. de judic. resol. 16. numero 12. Salgad. de Reg. protect. part. 4. cap. 8. num. 158. Lancell. sup. num. 24. Villalob. *Ærar. commun. opin. lit. T.* num. 23. Petr. Greg. *Syntagm. lib. 50. cap. 2. num. 39.* Barbofa collect. cap. Romana, numero 15. de appellat. in 6. Scacc. sup. q. 17. lim. 6. memb. 4. ex num. 106. & num. 108. vers. *Declara*, ampliatur quoad effectum devolutivum tantum. Licet autem causa libello non inferatur, appellatio subsistit, modò intra tempora appellantis præscripta coram iudice à quo exprimitur. Marant. de ordin. judic. part. 6. art. 2. num. 154. vers. *Unum tamen scias.*
3. Nulli licet ob alienum interesse ad refugium appellationis convolare. Petr. Gregor. *ubi proximè*, Guid. de Zuzaria tract. de ordin. judic. tit. *quand. appell. fit*, num. 117. Humanitatis tamen intuitu cuique patet aditus ad provocandum pro reis ad supplicium damnatis, etiam renitentibus ipsis, l. *Addictos* 7. C. de *Episcop. audient. l. Addictos* 29. C. de appellat. l. *Non tantum* 6. ff. eod. l. 6. tit. 23. part. 3. Glossa verbo *Humanitatis*, in d. l. *Non tantum*, Petr. Greg. sup. libr. 31. cap. 38. numero 7. Pichard. d. §. 1. num. 3. ubi limitat, quin servus nequit pro damnato appellare. Guazzin. de defens. reor. def. 36. cap. 2. num. 1. 2. potest dici interesse extranei appellantis versari; nam species lucri est beneficii consequi debitorem, l. *Pignore* 56. §. 1. ff. de furt.
4. Regula est, ut appellans à definitiva non teneatur causam exprimere: idem est si vim definitivæ interloquutoria sententia obtinuerit, alioqui provocatio ab interloquutoria causæ expressionem desiderat. Marant. sup. num. 153. & 175. Paz *Prax. tom. 1. part. 6. proæm. numero 34. & 35.* Pichard. *dict. part. 4. §. 11. numero 3. & 10* ubi distinguit, ac rationem reddit.

Ad Num. 2.

5. De jure communi controvertitur, an appellationis legitimum tempus a die latæ sententiæ, vel à quo appellaturus notitiam habuerit, computetur; Haud pauci à sententiæ pronuntiatione computandum existimant, ut videre licet apud Guazzin. d. defens. 36. cap. 1. à princip. Scacc. q. 12. ex numero 1. & num. 49. quibus favet expressim lex 22. tit. 23. part. 3, Plures
- D. de Faria Covar. *Enuch.*

à die notitiæ cum D. Covar. numerandum opinantur, ut Gregor. Lop. in l. 2. gloss. 16. tit. 23. part. 3. Azeved. in l. 2. num. 51. tit. 17. l. 2. numero 63. titul. 18. lib. 4. Recop. Didac. Petr. in l. 1. ad fin. tit. 16. lib. 3. Ordin. Paz ubi sup. num. 14. Trentacinq. variar. lib. 2. tit. de appellat. resol. 7. num. 3. Mascard. de probat. concl. 120. num. 2. Marant. de ordin. judic. p. 6. art. 2. num. 215. Gratian. disceptat. cap. 161. num. 4. Donel. lib. 28. cap. 6. Pichard. d. part. 4. §. 10. num. 3. & alii, quos congestit Barbofa collect. cap. *concertationi*, num. 5. de appellat. ex quibus Donel. distinxit, an victus adfuerit prolationi sententiæ, necne. Aliter Scacc. ut personaliter citatus à die sententiæ intra decem debeat provocare: quod si non citetur ad sententiam à quo notitiam obrinuerit. Apud nos decisum est, quod fatalia appellationis non curant, nisi à notificatione sententiæ, quæ per notarium intimatur: nec scientia aliunde habita sufficit, ut praxis observat per legem 1. titul. 18. libro 4. Recopil. Pichard. *manud. part. 1. §. 14. per totum.*

6. Qua communi opinione retenta, disputatur an ipsa procedat in tertio, qui pro suo interesse intendit à sententia inter alios lata provocare, ita ut quamvis in rem judicatam transeat quoad principalem, qui intra tempus legitimum omisit appellare, ille non excludatur, modò appellationem interponat intra decennium, à quo scientiam latæ sententiæ habuerit. V. g. hæredi scripto de nullitate testamenti superato nota sententia fit, nec infra decem dies appellavit: deinde legatarius, ad cujus notitiam sententia antea non pervenerat, appellaturus comparet, hunc audiendum Dom. Covar. docet, ac probat, cui assentiuntur Gregor. Lop. in l. 4. gloss. 1. titul. 23. p. 3. Pinel. in l. 1. part. 3. numero 50. vers. *Limita tertio*, C. de bon. matern. *Cancer. variar. part. 1. cap. 17. numero 57. Scacc. sup. quest. 12. num. 75. vers. Declara septimo*, & num. 154. cum seq. & quest. 17. lim. 6. memb. 4. num. 95. vers. *Declara ulterius*, Petr. Barbofa in l. *Venditor. num. 173. de judic. Didac. Per. in l. 1. tit. 17. lib. 4. Ordin. Vantius de nullit. tit. quis poss. dic. de null. qui duo de nullitate agunt, à quibus quoad hoc, etsi subdubius, dissentit Azeved. in l. 2. num. 45. titul. 17. libr. 4. Recop. Pro qua sententia est lex 2. ad fin. ibi: *Fasta diez dias desde el dia que lo supiere*, tit. 23. p. 3.*

7. Sunt tamen alii, quibus aliud placet existimantibus, vel quod terminus tertio computatur à die sententiæ, vel à notitia principalis, ita ut tandiu illi, quandiu isti liceat provocare, ut videre licet apud Scacciam *quest. 5. numero 36. Hermos. in l. 36. gloss. 6. numero 10. & 16. cum aliis, tit. 5. p. 5.* ubi de venditore, de quo idem tenet D. Covarruv. infra, num. 4. Sed sustinendo communem, cui Præful noster subscribit generaliter, ad ulteriora progredimur.

8. Cui non refragatur constitutissimum principium juris, quod tertius, de quo nobis est sermo, etiam ignarus litis læditur sententia inter alios lata. & causam assumere tenetur in statu quo existit respectu principalis; nam id verum habet cum pendenti liti ut adsistat pro suo interesse, tertius admittitur tanquam accessorius, ac ideo sequitur principalem. Non sic

si superatus appellationem omittens, causam prorsus deseruerit; quæ nullo in statu persistit, prima instantia perempta, sed tertius ut principalis causam assumit, litem gerit velut actor, novam instantiam instituit, ideo appellare valet, etsi victus lapsu temporis excludatur: nec ei infcio debet nocere sententia quoad jus appellandi, quod independenter ab alio lege illi defertur, quamvis quoad illa, quæ per principalem inter litigandum geruntur, aliud jure caveatur.

Ibi: *Hæc enim sunt Jurisconsulti verba.*

- 9 Legem *Si servas plurium* § 3. §. 1. de legat. 1. egregiè interpretatur Cujac. ibi, & observat. lib. 16. cap. 32. qui dempta negatione, cum D. Covarruv. tenet, sententiam in hæredem per injuriam prolatam nocere legatariis His jus appellandi competit ex l. 7. tit. 23. p. 3. Verùm non temerè sustineri posset contrarium exemplo venditoris, qui de evictione non tenetur, nec læditur sententiâ per iniquitatem judicis in emptorem latâ, ut prædocuit D. Covar. *variari. libro 3. cap. 17. numero 10.* cui consentiunt plures apud Hermos. in l. 36. gloss. 12. num. 2. tit. 5. p. 5. per d. l. 36. l. Emptor 8. l. Si non injuria 15. C. de evictione.

Verf. *Hinc colligitur, posse quandoque.*

- 10 Hæc vera sunt, admisâ Alexandri opinione. Vide tradita suprâ, ex num. 6. Illud est in comperto, tertio licere appellationem interponere priusquam principali, nec hujus exclusio ut præcedat est opus.

Ibi: *Tametsi appellant postea.*

- 11 Quanquam tertius in appellatione prævenierit, si deinceps victus provocaverit, ut principalis hic instantiam prosequetur, ille verò liti adfistere non prohibebitur, l. 7. tit. 23. p. 3. Scacc. de appell. quæst. 5. num. 35. atque etiam causam in se assumere, si eam superatus deseruerit, quod regulariter tertio permittitur. Carleval. de judic. tom. 2. libro 1. tit. disp. 3. num. 5.

- 12 Appellatio tertii prodest principali, si interponatur intra tempus, quo hic provocare posset; alioqui etsi tertius victoriam reportet, nullum commodum sentiet principalis. Lancel. de attent. part. 2. cap. 12. ampliari. 14. numero 26. Cancer. *variari. part. 2. cap. 16. num. 55.* sed quovis tempore prodesse tenet post Gail. lib. 1. observ. 122. numero 7. Scacc. de appellat. quæst. 12. num. 77.

- 13 Superatus nequit impedire tertij appellationem, à qua desistere non tenetur, quanquam principalis transigat, aut suæ appellationi renunciaret. Scacc. *sup. quæst. 17. limit. 6. memb. 4. num. 44. & 45.*

Ad Num. 3.

- 14 Non licet tertio ad appellationis subsidium subterfugere, nec enim adversus tres sententias conformes recursus adest aliquis, Clement. 1. de re judic. l. unic. C. ne lic. tert. provoc. l. 25.

tit. 23. part. 3. l. 5. tit. 17. l. 2. tit. 19. lib. 4. Recopil. quibus cavetur, ut nec supplicare permittatur: latè Salgad. de reg. protect. part. 3. cap. 16. per tot. Azeved. in eisdem regis constitutionibus Recopilationis, Aug. Barbosa collect. d. Clem. 1. in fin. Scacc. de appellat. q. 17. limit. 1. per tot. Trentacinq. *variari. lib. 2. tit. de appellat. resol. 16.*

Quæ quidem regula ampliatur, ut nec tertius, cui sententia inter alios lata præjudicat, valeat tertio provocare, licet ipse in secunda, vel tertia instantia compareat, & antea nunquam appellaverit, sed principalis. Sic legatarii, substituti, ad majoratum vocati, quibus sententia vel ignaris nocet, tertio provocare vetantur. Cancer. *dict. cap. 16. numero 52. verf. Quando principalis, & num. 94.* Lancell. de ampliari. 14. numero 22. Scacc. ubi proximè, numero 17. & quæst. 5. numero 36.

Utrum legatarius audiatur appellans, cum principalis non valeat ob fatalium lapsum? ambigitur. Affirmat D. Covar. *hic*, quem sequitur Scacc. q. 12. num. 155. Legas tradita *sup. num. 6. cum seqq.*

Ad Num 4.

Extra controversiam est, quod nec venditor, sicut nec alius tertius similis, valet provocare, ubi principalis prohibetur, ut præmissi pronuper. Illud autem disputatur, si principalis non excludatur autoritate trium sententiarum conformium, sed quoniam fatalia appellationis præterierunt, an venditor admittatur appellans intra decem dies, à quo idem de sententia certior factus est; Affirmant Fachin. *controversior. libro 11. capite quinto*, Ursill. ad *Afflict. decis. 15. numero 3.* Guzman. de evict. q. 12. numero 26. Tiraquel. *tractat. res int. al. num. 28.* Scaccia de *apelat. quæst. 5. numero 3. juncta quæst. 17. limit. 1. numero 63. & limit. 6. memb. 4. num. 47.* præter alios, refert Hermos. in l. 36. gloss. 6. num. 10. & 11. tit. 5. part. 5. Petr. Barbosa in l. venditor, num. 173. (ubi distinguit) de judic.

Rursus haud pauci cum nostro Præsidente negativam amplexi sunt, velut Giurba *decis. 8. num. 32.* Caballin. de evictione. §. 3. num. 145. Gratian. *decis. 149. num. 14.* Honded. *cons. 25. à num. 23. l. 1.* Hermos. *sup. num. 13.* ubi & alij.

Mihi ut ingenuè loquar, magis prior arridet opinio ex traditis num. 8. nullâ inter venditores & alios, quibus ignaris dicitur sententia nocere, quoad appellationis terminum differentiâ constitutâ; etenim cum illis sicut istis indistinctè pro suo interesse leges provocare permittant, cur potius in venditore, quam in cæteris tempus appellationis restringetur? Nec mens acquiescit rationibus, quas D. Covar. ad tuendum id discrimen inter legatarium, & venditorem expendit paulò inferius.

Quæret aliquis, an quæ nuperrimè de venditore, ac paulò antè de cæteris similibus à numero 6. prædixi, procedant ad impediendam exequutionem duntaxat, non verò post rei judicatae exequutionem? Et quidem Interpretes id communiter non explicuerunt, at Petr. Barb. in d. l. Venditor, num. 173. & Cancer. *variari. part. 2. cap. 16. numero 113.* apertè sentiunt, etiam

etiam post executionem tertii appellationi deferendum infra decem dies , à quo sententiæ conscius est actus , dum prorogant facultatem provocandi in longissima tempora , cum sententiæ executio postquam in rem judicatam transiit , citissimè solet expediri.

- 20 Quicquid illi , sive alii tenuerint , videtur dicendum , quod ubi sententia in rem judicatam respectu principalis translata executioni traditur , audiri nullatenus debet tertius , licet antea sententiam ignoraret , alioqui diuturnæ admodum lites redderentur , quas velociter extinguere oportet , *cap. Finem litibus 5. de dol. & contum.* ubi cum pluribus Barb. *in collect.* Greg. Lop. ad rem *in l. 20. gloss. 4. versus fin. tit. 22. part. 3.* Præterea maximum victori subsequeretur incommodum , si post longa temporis curricula causa prætextu ignorantia suscitetur , cum fortè rem vindicatam distraxerit , vel melioramentis auxerit , propter quæ minoribus restitutio meritò denegatur , *l. Quod si minor 25. S. Scævola , ff. de minor.* Unde conciliari poterunt inter se adversariæ sententiæ , quarum memini supra , *num. 6. 16. & 17.*

Ibi : *Nec in hoc casu venditor minor.*

- 21 An minor restituatur adversus tres sententias conformes , ut iterum valeat provocare , fuse examinat Scacc. *de appellat. q. 19. remed. 2. à num. 95.* qui negativè resolvit.

Ibi : *Non obiter quod paulò ante diximus.*

- 22 Vide præmissa supra *num. 18.* & hoc discrimen inter venditionem & legatarium rejiciunt Fachineus , & cum eo laudati supra , *num. 16.*

Ibi : *Tametsi ubi venditor sit minor.*

- 23 Si venditor minor propter lapsum termini ad provocandum de jure appellare vetetur , restitutionis beneficio erit audiendus. Hermos. *in l. 36. gloss. 6. num. 17. tit. 5. p. 5.* Scacc. *sup. quest. 19. remed. 2. num. 3. & per totum* , Flor. Diaz. *variar. lib. 1. quest. 5. num. 6.* Gregor. Lop. *in l. 1. gloss. 3. tit. 25. p. 3.* Azeved. *in l. 1. ex num. 31. tit. 18. lib. 4. Recop. Garcia de Nobilitat. gloss. 6. S. 1. num. 51.* Anton. Gom. *variar. lib. 2. cap. 14. numero 5. vers. Undecimò insertur* , apud quos discutitur , an minor se læsum ostendere debeat ex sententia , ut restituatur ad appellandum. Et quamvis Greg. Lop. distinxerit inter reum , & actorem communiter receptum dignoscitur , ut læsionis non desideretur probatio : in casu , de quo agimus , constare oportet , quod venditor ad evictionem astrictus existit , alioqui non restituatur , sicut intra tempus legitimum non audiretur appellans , cum sua non interfit : observavi supra , *cap. 13. numero 7.* Restitutus debet provocare , ex quo sibi constet de concessa restitutione infra decem dies , vel quinque apud nos , Scacc. *de appell. quest. 19. num. 80.* ubi alij.

Ad Num. 5.

Clausula , *Appellatione remota* , restringitur ad litigantes principales , nec impedit quominus tertius pro suo interesse valeat provocare. Tusch. *pract. conclus. lit. A. concl. 400. num. 16.* Marant. *de ordin. judic. part. 6. art. 2. numero 339.* Lancellot. *de attent. part. 2. cap. 12. ampliatur. 14. num. 6. & 7.* Guttier. *Practic. lib. 1. quest. 118. num. 2.* Menoch. *de arbitrar. lib. 1. quest. 9. num. 3.* Scacc. *de appellat. quest. 17. limit. 6. memb. 4. num. 42.* Aug. Barbosa cum multis *tract. de claus. 9. num. 5. & 26.*

Cujus clausulæ de effectibus fuse agit Barbosa *ubi nuper* , qui *num. 15.* observat , non prohiberi appellationem justam , ac legitimam , nisi causa Cardinali delegetur. Et *num. 21.* quod regulariter licet provocare , si de injustitia constet ex actis. Guttierrez. *d. lib. 1. quest. 120. à num. 3.* Petr. Barbosa *in l. peremptorem , num. 26. cum seqq. de judic.*

Verf. *Quod si ex adverso.*

De intellectu capitis *Super eo , de offic. delegat.* videndus Aug. Barbosa *in collectan.* & alij , quos ipse refert.

Ibi : *Ubi probatur , valere ordinationem servi.*

Servus si ad sacros Ordines promoveatur , sciente , & non contradicente domino , liber fit , & jurepatronatus immunis , *cap. Miramur 7. de serv. non ordin. l. 18. tit. 6. p. 1. l. 6. tit. 22. p. 4.* Aug. Barbosa *collectan. cap. num. 3. de servit. non ordin.* Azor. *Institut. moral. part. 1. libro 1. capit. 4. vers. Item si servus* , Marian. Socin. *tract. de oblation. libell. 11. num. 10.* Quid si dominus contradicat , aut ignoret , habetur *in d. l. 6.* Quid si ad Episcopatum servus elevetur , *ibidem* , ac *in l. 65. tit. 5. p. 1.* Quod si Religionem ingrediatur , ac professionem emisit , *cap. si Servus , 54. distinct. l. 6. tit. 7. p. 1.* August. Barbosa *collect. cap. Si quis incognitus , 17. quest. 2.*

Ibi : *Ad idem tendit elegans.*

Si Episcopus intra tempus ad præsentandum jure constitutum absque præsentatione , patrono conscio , & non contradicente , Beneficium contulerit , collatio subsistit. Idem juris erit , si patrono ignaro clericus instituatur , modò patronus postquam conscio collationis fiat non reclamet , quia ex tacito consensu , vel expresso superveniente tenet facta institutio ; sed reclamatio fieri debet infra quadrimestre , vel semestrem , quod patronis , ut præsentent , conceditur. Barbosa *collect. cap. Illud , in fin. de jurepatron.* Vivian. *prax. jurispatronat. lib. 11. cap. 3. num. 8. lib. 12. cap. 5. à num. 8. & lib. 14. cap. 3. num. 48. & 49.*

Verf. *Cæterum , lector candide.*

Resolvit D. Covarru. institutionem factam à delegato nullius esse momenti , etiam conscio , ac tacente Episcopo , ad quem spectabat jus conferendi de quo Interpretes laudati per Barbosam *collect. cap. Super eo , num. 1. de offic. delegat.*



Verf. Deinde constat in his.

28 Ex scientia, & taciturnitate non inducitur consensus ad ea, quæ grave generant tacenti præjudicium, l. *In vitum* 4. de *servitut. urban. præd.* l. *Cajus* 39. de *pignor. action.* l. 23. tit. 34. p. 7. Tusch. lit. T, concl. 3. à princip. Gonzal. ad reg. 8. Cancell. gloss. 8. à numero 5. Surd. decis. 302. num. 3. Gratian. *disceptat. cap.* 38. num. 20. & 21. Sanch. de *matrimon. lib.* 1. disp. 5. num. 4. Fachin. *controvers. lib.* 8. cap. 64. verf. *Tertius est*, Merlin. de *pignor. lib.* 4. quæst. 109. num. 54. Angel. de *acquir. possess. quæst.* 3. art. 5. num. 17. Barbosa latè *axiom.* 217. num. 3. Menoch. de *presumpt. lib.* 6. *presumpt. lib.* 3. *presumpt.* 42. num. 10. & 24. & lib. 6. *pres.* 99. per totum.

29 Cui accedit, quod tacens non videtur consentire, quoties ex actu, qui geritur proprium minimè jus lædi cognoscit; l. *Sicut* 8. §. *Non videtur*, ff. *quib. mod. pign. vel hypoth. solvit.* Merlin. cum pluribus *sup. numero* 51. Unde cum Episcopus in casu dicti capituli *Super eo*, non ignoraret ex institutione delegati nulla propter defectum potestatis, sibi non adimi facultatem ejusdem Beneficii conferendi, non quia tacuit, consensisse intelligitur.

Verf. Huic rationi & alia.

30 Ita verum est, quod sententia nulla ex defectu jurisdictionis non convalescit, omitta appellacione, ut de tali nullitate liceat opponere, etiam post tempus ad agendum de illa regulariter lege præscriptum. Azevedus haud paucis laudatis in l. 2. num. 26. tit. 17. lib. 4. *Recopil.* Barbosa *collect.* Clem. *unic. de sequestr. possess. & fruct.* Scacc. de *appellat. q.* 19. *remed.* 1. num. 59. Guazzin. de *defensio. reor. defens.* 36. cap. 20. num. 2. verf. *Et de nullitate.*

Verf. Huic verò conclusioni.

31 Taciturnitas pro consensu habetur in favorabilibus causis, ut Ecclesiæ, libertatis, pupilli, fisci, & multò magis Religionis, argumento legis *Sunt persona* 13. in *fin. de religiof. & sumpt. funer.* Tusch. *sup. de concl.* 3. à num. 18. Alfar. de *de offic. Fiscal.* gloss. 18. num. 29. & 30. Merlin. d. q. 109. num. 60. cum seqq. Barbosa *axiom.* 217. num. 5. Menoch. d. *pres.* 99. à num. 29.

Verf. Tertio, quia qui potest.

32 Qui prohibere potest, si præsens taceat consentire præsumitur: quod probat, & pluribus illustrat exemplis Menoch. lib. 6. *pres.* 99. num. 15. ac observant plures apud Barbosa *dict. axiom.* 217. in *fin.*

Ibi: Quod si institutio facta sit.

33 Si Episcopus bona fide putans Beneficium jure conferre posse, ut si devolutum absque patroni assensu illud contulerit, patrono intra legitimum tempus conquerente collatio irrita efficietur. Vivian. *prax. jurispatron.* lib. 12. cap. 6. à num. 13.

Tandem post diffusam disceptationem D. Covarru. adversus communem, de qua num. 24. tenet, clausulam *Appellatione remota*, obstare nedum litigantibus, sed etiam tertio, cui vel ignaro litis sententia nocet, nisi aliqua speciali ratione appellandi facultas denegatur litigantibus. Sic cum Cardinali causa delegatur, appellacione prohibita, nec tertio licebit provocare, qui rectè pronunciaffe præsumitur, l. 1. *vers. Credidit enim Princeps*, de *offic. Præfecti Prætor.* Faciunt tradita per Barbosa *clausul.* 9. num. 15. *vers. Restringe tamen.* Idem juris erit si natura causæ celeritatem desideret, juxta legem *quisquis*, C. *quor. appellat. non recip.* l. *fin. C. de edict. Divi Adr. toll.* Rursus si ob litigantium morosam calumniam, aliamve causam ea inferatur clausula, tertius beneficio provocationis non carebit, ne ex alieno facto gravamen subeat, c. *Non debet* 22. de *reg. jur. in* 6. ubi Barbosa in *collect.* de quo latè cum D. Covarru. *Variar. lib.* 2. cap. 8. & num. 6. jura & Interpretes recensentur. Illud libet obiter repetere, quod prohibitio appellacionis utriusque litiganti communis est, quanquam unius odio adhibeatur: prædixi *dict. lib.* 2. cap. 12. num. 36.

Extra hoc casus, ac similes, qui præ se ferunt specialitatis rationem, controversiæ locus relinquatur, an præfata clausula tertium provocantem excludat? In affirmativam pergit noster Præses ex adductis per ipsum fundamentis: at pro negativa faciunt ultima verba dicti capituli *Super eo*, ibi: *Quia non illis, sed patribus, inter quas causa commissa est, appellacionis remedium est sublatum.* Præterea cum appellacionis remotio in odiosis numerari debeat, utpote quæ defensionis auferat facultatem, eam restringi oportet, prout eam restringunt plures apud Barbosa *claus.* 9. num. 15. & Salgad. de *regia protect. part.* 3. cap. 6. ex num. 74. Lancelot. de *attent. cap.* 12. *limit.* 5. num. 39. qui eam ad frivolum, & inutilem provocationem duntaxat referunt, nec legitime provocantibus obest, ut illis videtur.

Tandem cum non apparet de causa rationabili ad impediendam litigantibus provocationem, præsumenda erit clausula, *Appellatione remota*, denotariorum stylo (si Lanceloto *sup. num.* 40. credimus, vel supplicantis molestis precibus adjecta; solent enim Principes importunitate vexati deneganda concedere, l. 1. C. de *petition. sublat.* lib. 10. cap. ult. de *rescript.* in 6. Gregor. Lop. in l. 29. gloss. 3. tit. 18. p. 3. quamobrem coartari debet præfata clausula, ne tertium appellare cupientem rejiciat, ut communiter placet.

Ex quibus ad praxim inferitur, quod quicquid de jure sit, judex tenebitur, non obfistente præfata clausula, deferre tertii appellacioni, cum propter communis sententiæ auctoritatem, & rationes pro eadem perpensas in dubio versetur, in quo appellatio decet admitti. Scacc. de *appellat. quæst.* 17. num. ubi alii, & ampliat num. 64. etiam si appellatio regulariter sit vetita, cum propter circumstantias ambigitur. Guaz. de *defens. reor. defens.* 36. cap. 3. num. 3. Salgad. *sup. part.* 1. cap. 2. §. 3. num. 31. qui plurimos cumulat.

38 Quibus addendum quoad intellectum dicti capitis *Super eo*; quod delegatus modum mandati excessit, & quoad excessum clausula *Appellatione remota*, non obstat provocanti, etiam qui litigat, quia intelligitur intra commissionis limites. Sic à mero exequutore, si excedat, provocatur, etsi aliàs appellare non liceat ab illo, *l. Ab exequutore* 4. ubi notatur, *ff. de appellat.*

Ad Num. 6.

39 Res litigiosa efficitur, si actione reali petatur de dominio, vel quasi, utili, seu directo, agendo per solam rei citationem: quod si actione personali, velut ex empto ad ipsam rem agitur, litis contestatione opus erit, ut vitium litigiosi ipsa contrahat. Gregor. Lop. in *l. 13. gloss. 1. & 2. tit. 7. part. 3. Trentacinq. fuse variar. lib. 2. tit. de judic. resol. 17. à princip. Pichard. manud. ad prax. part. 2. §. 2. num. 9. Farinac. fragment. lit. L. ex num. 234. Cacheran. decis. 144. Tondut. quest. benefic. part. 2. cap. 3. §. 3. num. 37. Lancellot. de attent. cap. 4. num. 482. cum seqq. Tapat. variar. titul. 145. Tusch. littera L, conclus. 386. per totum. Cujac. novell. 112. de litigios. Surd. decis. 172. num. 3. Merlin. de pignor. lib. 1. quest. 18. à numero 3. Guid. Pap. decis. 337. Barbosa collect. cap. 1. ex num. 2. de confirmat. utili, vel inutil. Carleval. de judic. tom. 2. lib. 1. disp. 11. num. 2. quicquid contra scripserit Cancer. part. 2. cap. 12. num. 4. asserens actione personali nunquam rem fieri litigiosam.*

Ibi: Posterior verò authoritas.

40 Res in litigiosis non habetur, etsi creditor actione hypothecaria ad illam in judicio contendat. Gregor. Lop. in *l. 17. gloss. 2. tit. 7. part. 3. Cancer. sup. num. 10. Cacheran. num. 7. Merlin. lib. 4. quest. 165. Trentacinq. num. 7. ubi quod actio hypothecaria redditur litigiosa, lite contestata. Tusch. num. 28. Cujac. ubi proximè, etsi aliud senserit Carleval. ubi nuper. Poterit tamen creditor, adepta victoria litis agere in emptorem, nulla executioe præmissa in bonis debitoris, *l. 14. in fin. tit. 13. part. 5. quando incurratur vitium litigiosi in causis executivis, disputat Merlin. d. q. 18. per totum. Res de cujus possessione tantum lis geritur, litigiosa non censetur. Tondut. ubi proximè, Cancer. sup. num. 12. Barbosa numero 5. & 6. quæ concurrere debeant ut res incidat in vitium litigiosi, tradit Trentacinq. num. 19. Vide inferius num. 45.**

Ad Num. 7.

41 Rei litigiosæ alienatio etiam in litis ignarum jure irrita habetur, poenâ in alienantem, ac recipientem scienter stabilitâ, *l. 2. C. de litigios. l. 13. tit. 7. part. 3. ubi Gregor. Lop. Cujac. ad tit. C. eod. tit. Trentacinq. num. 39. ubi de effectibus litigiosi. Aug. Barbosa num. 8. Tusch. lit. L, concl. 371. num. 1. Cancer. num. 14. Merlin. sup. lib. 2. q. 38. num. 3. Pichard. d. §. 2. numero 8. Mantie. decis. 7. numero 4. Thesaur. forens. questione 55. lib. 3. Sed valet alienatio collata in tempus, quo lis extinguatur. Cancer. variar. part. 1. cap. 1. numero 14. Deinde res litigiosa obligari non potest. Merlin.*

ubi proximè, num. 1. Cancer. sup. part. 2. cap. 12. num. 46. Barbosa d. collect. num. 10. nec locari ad longum tempus. Barbosa num. 27. Cancer. num. 47.

Præmissa regula multifariam ampliari, & limitari solet. Cancer. ex num. 48. Trentacinq. num. 20. cum seqq. Barbosa à num. 9. Tusch. lit. L, conclus. 586. per totum, latissimè de ea agunt.

42 Quibus prælibatis asseverandum est, quod sententia adversus venditorem rei litigiosæ executioni mandatur contra emptorem, etiam litis inscium. Greg. Lop. in *l. 13. gloss. 3. tit. 7. p. 2. Cancer. d. cap. 12. num. 17. cum seqq. Trentacinq. variar. lib. 2. tit. de judic. resol. 17. numero 49. & 51. Carleval. de judic. tom. 1. disp. 2. num. 933. & tom. 2. disp. 11. num. 2. Pichard. manuduct. ad prax. parte 2. §. 2. numero 8. & 9. Amat. variar. resol. 45. num. 17. Cur. Philip. part. 2. §. 9. numero 10. Citationem emptoris possidentis præmittendam sentiunt Cancer. num. 25. Carleval. d. disp. 2. numero 934. Amat. cum pluribus num. 16. Si emptor sit clericus, ad ejus forum executio debet remitti. Carlev. d. disp. 11. num. 2.*

Verf. Sed & generaliter.

43 Quamvis res litigiosa non fiat, si de ea in judicio controvertatur, alienatio subsistit, ac venditore superato, executio competit in emptorem, qui litis pendentiam non ignoravit, de quo latè Merlin. lib. 1. quest. 18. per totum. Trentacinq. d. resol. 17. num. 54. verf. Prima est, alioqui revocatoria agendum, ut iidem cum aliis docent.

Verf. Imò ex hac opinione.

44 Expræmissa modò observatione inferitur, quod si venditor ab emptore conventus, ut rem tradat, post citationem, antequam litem contestetur, ipsam alienet, etsi nondum uerit litigiosa; tamen supremo venditore. executio fit adversus tertium possessorem, qui litis conscius rem acquisivit, quia alienatio in fraudem judicii celebratur. Quod si possessor ignorabat litem, revocatoria utendum. Gregor. Lop. in *d. l. 13. gloss. 3. ad fin. Trentacinq. num. 52. Merlin. & Cur. Phil. ubi proximè, Parlador. quotidian. lib. 2. cap. fin. part. 4. §. 5. num. 14. Villalob. Erar. commun. opin. lit. A, num. 142. Pichard. d. §. 2. numero 10. Carleval. d. disp. 11. num. 2.*

Verf. Sed si actione personali actum sit.

Adde Gregor. Lop. *ubi proximè, & Merlin. d. disp. 18. per totum, ubi latè disputat, num. actione personali res fiat litigiosa. Scacc. sup. q. 17. limit. 6. memb. 4. num. 94. verf. Sublimita declarando, ubi quod agitur revocatoria. Paz tom. 1. p. 4. cap. 1. num. 50.*

Verf. Hinc etenim deducitur.

45 Constat per hypothecariam actionem in judicio deductam non fieri rem obligatam litigiosam, nec alienari possit, ut notatur num. 40. at si pendente lite, debitor hypothecam in alium transferat, & succumbat, executioni sententia

tia tradetur contra possessorem, l. 14. in fine tit. 13. part. 5. Trentacinq. d. resol. 17. num. 52. ubi alii, Carleval. ubi proximè, qui litigiosi vitium intervenire opinatur. Quod limitatur si res distrahatur, ut aliis creditoribus satisfiat, & constet de numeratione pretii; tunc enim emptor vexari nequibit ullo modo. Greg. Lop. in d. l. 14. gloss. ult. Amat. variar. resol. 94. concl. 18. ubi de pignore judiciali.

Verf. Illud verò libenter ad-
diderim.

46 Tertius possessor, in quem exequutio fiat, quia in fraudem iudicii rem conscius litis comparavit; appellare permittitur intra tempus, quo posset superatus. Lancell. de attent. part. 2. cap. 12. ampliatur. 14. num. 20. Scacc. sup. quæst. 17. limit. 6. memb. 4. num. 92. verf. Ampliat. secundò, ubi quod hæc appellatio non impedit exequutionem, quod displicet, nam si appellatum fuerit infra terminum præscriptum ad provocandum victo à sententia, hæc exequi nequibit adversus tertium, sicut nec contra principalem, quamdiu appellabilis existit, cum adhuc exequibilis non existat, atque ita provocante tertio possessore, impediatur iudicati exequutio donec secunda instantia terminetur.

Ad Num. 8.

47 Hucusque de tertio, cui ex natura causæ res inter alios acta etiam litis ignaro præjudicat: modò agendum de illis, quibus scientibus tantum nocere inter alios lata sententio: his velut cæteris, quorum interest, appellatip permittitur intra decem, seu quinque dies, vel alium legitimum tempus lege præfinitum, à quo sententiæ notitiam habuerunt, secundum prænotata supra, numero 2. & 6. cum seqq. Scacc. ubi proximè, verf. Declara ulterius, Cancer. d. cap. 16. num. 58.

48 Illud observari oportet, tunc officere sententiam scienti, qui poterat causam assumere, repulso litigante, quando hic nomine proprio causam tuetur. Aliud juris erit, si litiget nomine ejus tertii, ad quem causæ defensio principaliter spectabat; tunc siquidem illi tertio res iudicata non nocebit, etsi litem geri non ignoret, nisi ipse mandaverit, aut præfens tiatur in iudicio de jure suo per alium disceptari, quia mandasse intelligitur. Salgad. de reg. protect. part. 4. cap. 8. num. 272. Cancer. sup. part. 2. cap. 16. num. 5.

Ibi: Quid autem ubi condemnatus.

49 Præmissum est sup. num. 14. non audiri, qui tertio intendit in eadem causa provocare contra tres conformes sententias, ut præter ibi laudatos tradit Guazz. de defens. reor. defens. 36. cap. 30. in fin. & defens. 37. cap. 1. per totum. Illa prohibitio impedit appellatibus aditum etiam quoad devolutivum effectum. Scaccia sup. d. q. 17. lim. 1. num. 13.

50 Regulariter tertio pro suo interesse appellare conceditur, etiamsi principalis prohibeatur. Scacc. de quæst. 17. limit. 6. memb. 4. nu-

num. 47. quod multipliciter limitat ex numero 89. & inter cæteras limitationes hujus meminit, ut scilicet tertius non audiatur post binam sententiam conformem, si ante conclusum in causa tertiæ instantiæ litis notitiam obtinuit; nam si postea scientiam litis acquisierit, ei non obest quod inter alios actum est, cum nec consenserit, ut de jure suo converteretur per litigantem. nec tenetur assumere causam in statu, quo existat. Scacc. num. 99. cum seqq. Cancer. num. 94. & 95. Lancell. sup. part. 2. cap. 12. ampliatur. 14. numero 22. Trentacinq. variar. libro 2. titul. de appellat. resol. 16. num. 15. & 16. Aliud videtur dicendum in tertio, cui incio nocet sententia, cum teneatur causam prosequi in statu, quo est respectu principalis, ut prælaudati sentiunt.

Ibi: His non temerè præmissis.

Qui ante tertiam sententiam in præmissio casu, etiam post conclusum in causa agnovit de jure suo per alium litigari, debet protestari, nec ex ultima sententia sibi præjudicium generetur, alioqui tertio appellans non erit audiendus: cui consentit etiam subditus Scaccia num. 10. in fin. Mihi quidem omisso protestationis sufficiens non videtur, ut tantum præjudicium producat tacenti, ex adnotatis supra, num. 28. maximè cum jam progressum ad ulteriora, conclusione facta, impedire non valeat.

Ad Num. 9.

Quando censeantur tres sententiæ conformes, tradiderunt latè Salgad. de Reg. protect. part. 3. cap. 16. Guazz. de defens. reor. defens. 37. cap. 1. Scacc. d. quæst. 17. limit. 1. à num. 20. In dubiis declarandum; non esse sententias conformes, ut appellationi locus fiat, observat Scacc. num. 18. & super declaratione licet appellare. Scacc. num. 49.

Deeisto Clemeotinae 1. de re judic. cavet ne impediatur exequutio trium sententiarum conformium, etsi de nullitate opponatur: ubi Aug. Barbosa in collect. Interpretes ejus congerit, & limitationes recenset. Non tamen tollitur facultas dicendi de nullitate, non retardata exequutione. Scacc. num. 59. & 61. Aliud in appellatione contingit, quæ nec post exequutionem ad effectum devolutivum admittitur, ut prænotatur supra, num. 48. Ratio discriminis in obscuro non est, etenim per appellationem cognoscitur de justificatione sententiæ, quæ ita præsumitur ex conformitate triplicis decisionis, ut tertia provocatio ut clausula, ac frivola rejiciatur. Scacc. num. 14. verf. Secus est: at cum agitur de nullitate, iudex non cognoscit de justitia sententiæ, sed de validitate, ac substantialibus iudicii requisitis, Scacc. num. 56.

Eadem Pontificia constitutio restringitur, ne procedat quoad tertium qui poterit opponens de nullitate impedire exequutionem trium sententiarum. Scacc. d. limitat. 6. memb. 4. num. 66. Anton. Gabr. commun. opinion. tit. de exequut. rei judic. conclus. 1. numero 19. 20. Cancer. variar. part. 2. cap. 16. à numero 85. Mich,

Mich. Graff. tom. 2. comm. opinion. lib. 7. tit. 16. num. 115. vers. *Secundò limita*, Barbofa collect. d. Clem. num. 3. In quo D. Covar. utitur distinctione, quam præmiserat numero præcedenti de appellatione, an scilicet tertius causam ignoraverit agitari, necne, antequam in causa concluderetur. Hoc tamen interest inter appellantem, ac de nullitate opponentem, quod ille omninò excluditur, hic admittitur, sed executionem sententiæ minimè impedire valebit, quando ante conclusum in causa de lite certiorum factum esse constat, ut D. Covar. rectè docet, quæ colliguntur ex observatis supra, num. 52.

Ibi: *Verùm si tertius appellare potuisset.*

55 Tertius omittens appellationis auxilium sibi competens, non prohibetur de nullitate sententiæ dicere; nam hæc remedia inter se distinguuntur, nec unum pendet ex sui natura ab altero. Sic apud nos licet quis intra quinque dies non provocet, & ideo amplius non audiatur appellans; tamen usque ad sexaginta nullitatem objicere permittitur, l. 2. tit. 17. l. 1. tit. 18. lib. 4. Recop. Inde etiam provenit, ut sublata appellandi facultate, jus dicendi de nullitate non censeatur ademptum. Cancer. *variar. part. 3. cap. 18. num. 23.* Guazz. *de defens. reor. defens. 36. cap. 19. num. 7.* Scacc. *de appellat. quæst. 19. remed. 1. à princ.* quod non procedit si nullitas proponatur accessorie ad appellationem, quia si provocatio veter, de nullitate eo modo dicere non licet. Cancer. num. 24. Scacc. num. 14. ita ut appellatio non admittatur prohibita, quamvis permissæ nullitatis actioni jungatur: imò potius utraque repellatur, quia principalis, id est appellatio, interdicitur, argumento capitis *Accessorium*, cum vulgatis, *de regul. jur. in 6.*

56 Illud oportet addere, quod si tertius intra tempora appellationis de nullitate agens succubuerit, regredi non vetatur ad provocandum ab eadem sententia; etenim fatalia appellationis non labuntur, dum super nullitate discutitur. Pichard. *manuduct. ad prax. part. 1. §. 13. num. 3.* Paz cum aliis tom. 1. part. 1. temp. 12. num. 9.

S U M M A R I U M.

- 1 Citatio eorum, quorum interest, efficit ut ipsis sententia inter alios lata noceat, quibus aliter non noceret: quod limitatur si alio jure venerint.
 - 2 Tertius cui sententia inter alios non officit, dupliciter valet executionem impedire.
 - 3 Tertius intendens executionem suspendi, debet summarie de jure suo statim docere juxta commune jus: & qualis ad hoc probatio sufficiat, num. 6.
 - 4 Quid de Jure nostro Regio, & num. 6.
 - 5 Tertius se opponens executioni sententiæ, si succubuerit, poterit de jure communi iterum via ordinaria experiri; secus de jure regio.
 - 7 Appellatio tertii quoad effectum devolutivum an admittitur absque aliqua probatione juris appellantis.
- D. de Faria Covar. Enucl.

- 8 Exequutio non suspenditur per oppositionem tertii, quoties calumniosa, & fraudulenta præsumitur.
- 9 Fraudis suspicioni locus non est, ubi tertius intentionem suam plenè probaverit.
- 10 Tertii oppositores sunt in triplici differentia, & quando singuli impediunt executionem.
- 11 Si duo rei vindicatione egerint in solidum contra possessorem, quomodo judex procedere debeat ad executionem. Ubi qui prior vicevit, quam cautionem præstet, ut rem accipiat, num. 13.
- 12 Tertius se opponens post rem judicatam, non suspendit executionem, nec cautione opus est.
- 13 Limitatur.
- 14 Quid si duo in solidum rem petant, quæ à nemine possidetur, an suspendatur executio prioris sententiæ pro uno ex actoribus.
- 15 Quid si tertius possideat, & num. 17. & 18.
- 16 Quid si creditore petente executionem ex actione personali, tertius se opponat, dominium, vel possessionem allegans.
- 19 Si tertius solùm allegat possessionem, agnoscens dominium ad victum spectare, non retardatur executio.
- 21 Ut quisque tertius executionem impediatur ceu possessor, habere debet in actu possessionem, nec præstat jus ad illam adipiscendam.
- 22 Merus exequutor quas exceptiones admittere possit, ac debeat.
- 23 Quæ de tertio oppositore contra sententiæ executionem prænotantur, similiter procedunt in oppositore in publicum instrumentum, quod illam paratam affert.
- 24 Instrumentum publicum paratam habens executionem, contra tertium exequi non potest.
- 25 De tertio oppositore in creditorum concursu ad bona debitoris ære alieno gravati, qui solvendo non est, & num. 26.

C A P U T XVI.

Sermo nobis est de tertio, cui etiam litis conscio res inter alios acta non nocet, nisi quoad qualequale præjudicium ex præsumptione, & autoritate rei judicatæ resultans, ut observatur *sup. cap. 13. num. 14.* ejus exempla habentur in l. 2. tit. 22. p. 3. Istis autem si ad iudicium citatione pulsantur, sententia parit præjudicium, & si comparere neglexerint, nisi alio jure veniant, non eo, de quo controversum est, tunc quidem nullatenus per citationem lædi possunt. Greg. Lop. in d. l. 20. gloss. 2. Cancer. *variar. part. 2. cap. 16. à num. 61.* Salgad. *de reg. protect. part. 4. cap. 8. num. 362.*

Ad Num. 1.

Tertius, de quo agitur, bifariam valet executionem sententiæ inter alios pronuntiatæ evitare, vel interposita appellatione, vel opposita exceptione juris, quod res inter alios acta aliis nocere non permittitur. Cancer. num. 56. Scaccia *de appellat. quæst. 17. limit. 6. memb. 4. num. 69.* Et licet videatur huic denegandum esse provocationis beneficium, cum sua non intersit retractari sententiam, quæ illi non nocuit, ex traditis supra, *cap. 13. num. 2.* tamen

tamen ideo conceditur, quia patitur detrimentum ex præsumptione, ut jam præmissi. Præterea si res victori tradatur, fieri aliquando potest deterior conditio tertii, aut ob adversarii ampliorem potentiam, aut alia ratione. Scacc. num. 74. & 83. Cancer. num. 74. Salgad. num. 78.

3 Nulli regulariter licet se ingerere liti, quæ inter alios discutitur, nisi sua interesse præducuerit. Ant. Gom. *variar. lib. 2. cap. 2. num. 39. col. 7. vers. advertendum tamen.* Cancer. *sup. num. 31.* Menoch. *de arbitrar. lib. 2. casu 18. in princ. & prædixi cap. 13. num. 7. & cap. 14. num. 2.* Sic quoties aliquis intendit executionem sententiæ inter alios latæ suspendere, probare tenetur in continenti, seu intra tempus breve à iudice præfinitum, jus quo nititur, ut executioni se opponat, *l. 3. tit. 27. p. 3. l. à Divo Pio 15. §. Si super rebus, vers. Sed sciendum, de re judic.* Salgad. *sup. num. 99.* Scacc. num. 68. Cancer. num. 64. Paz *in praxi, tom. 1. cap. 4. num. 2.* Carleval. *de judic. tom. 2. disp. 8. num. 11.* Amat. *variar. resol. 94. num. 5.* Gratian. *disceptat. cap. 439. num. 21.* Barbosa *collect. cap. Veniens 38. num. 10. de testib. Argel. de legitimo contradict. quæst. 7. num. 5.* Azeved. *in l. 41. tit. 4. lib. 3. Recop. Ant. Gom. ubi proximè.* Intra quantum temporis tertius de jure suo docere debeat, judicantis arbitrio committitur. Menoch. num. 5. Cancer. num. 33.

4 Apud nos hæc res aliter se habet; nam comparente tertio oppositore, executio suspenditur, & cum eo (non ut quondam de jure communi summam) via ordinaria agitur, & plenariè cognoscitur de causa oppositionis, quæ absolutâ, profequitur in executivo iudicio, *l. 41. tit. 4. lib. 3. Recop.* per quam ita in praxi observari testantur Paz, & Cancer. *ubi proximè.* Parlador. *quotidian. lib. 2. cap. fin. part. 5. §. 11. num. 59.* Salgad. *sup. part. 2. cap. 7. num. 127.* Pichard. *manu duct. ad prax. part. 2. §. 15. num. 2.* Cur. Philip. *part. 2. §. 26. num. 3.* Azeved. *in d. l. 41. Recop. Carleval. ubi sup. & disp. 12. num. 5.*

5 Unde provenit, ut licet de jure communi tertius se opponens executioni, si succubuerit, possit iterum via ordinaria in victorem experiri, nostro tamen Regio minimè audiat. Cancer. num. 82. Salgad. num. 364.

Ibi: *Ut sufficiat semiplena probatio.*

6 De jure communi, ne ad ulteriora in executione progrediatur, opus non est, ut tertius plena probatione de jure suo doceat, cum semiplena sufficiat. Cevall. *tract. de cognit. per viam viol. q. 16. num. 16.* Ant. Gom. *ubi supra.* Gratian. num. 22. Amat. *cum aliis num. 8.* Scacc. *d. quæst. 17. limir. 6. memb. 4. num. 68. & 106.* Trentacinq. *variar. lib. 2. tit. de judic. resol. 16. num. 10.* ubi quod per juramentum, vel conjecturas probatio admittitur apparens. Nostrates oppositionem recipiunt per libellum cum juramento calumniæ, ac juris tertii allegatione, qui deinceps id probare termino ordinario constringitur, quicquid contra senserit Guttier. *Practic. lib. 1. quæst. 114. versus fin.* dum ait, aliquo modo de jure tertii statim constare oportere, de quo laudati supra, num. 4.

Ibi: *Satis erit causam in ipso appellationis libello.*

Tertius appellans, non ut sententiæ executionem impediatur, sed ad effectum devolutivum duntaxat, non habet necesse causam, ob quam sua interest, probare, quam sat est ut libello provocationis exprimat: cui refragatur Scacc. num. 108. nam etiam ad effectum devolutivum aliqualis probatio interesse in tertio desideratur, ex præmissis ab eodem Scaccia *ex num. 106. & à me sup. num. 3.* Sed D. Covar. sententia procedet, si appellans fuisset citatus, etsi causæ non adfuerit, aut si juramentum libello infereretur, vel aliàs appareret verosimiliter de præjudicio tertii: alioqui non teneretur iudex deferre appellationi, nisi legitimatâ personâ provocantis.

Ad Num 2.

8 Tertius se opponens executioni audiendus non est, quoties de calumnia illius suspicio emerferit. Scacc. *sup. num. 77. & 87. vers. Limita primò.* Aloyf. Ricc. *collect. Decision. part. 1. collect. 188.* Castill. *in l. 64. Tauri, num. 96.* Cald. Per. *in l. Si curatorem, verb. Por quod, num. 27. C. de in integr. restit. Parlador. sup. dict. §. 11. num. 60.* Barbosa *collect. cap. Suscitata, num. 4. de in integr. restit. Cancer. d. cap. 16. num. 27.* & generaliter omnis dilatio de calumnia suspecta rejici debet; judicem tamen credulum nimis esse non expedit, ut fraudem præsumat, ut per Menoch. *de recuper. possess. remed. 15. à num. 325.* Carleval. *de judic. tom. 2. disput. 12. num. 16.* ubi plures.

9 Præmissæ resolutioni non erit locus quoties tertius se opponens, plenè de jure suo statim doceat; etenim per legitimam probationem omnis calumniæ præsumptio cessat, si in continenti offeratur. Cancer. num. 24. Barbosa *collect. cap. Interposita, num. 4. de appellat.* Scacc. *suprà q. 11. num. 68. q. 17. limir. 4. num. 16. vers. Declara nunc, & limir. 6. memb. 7. num. 133. vers. Confirmatur secundò.* Etenim cum de bono jure tertii verè, ac plenariè constet, iudex omninò supersedere debet, nec præsumere potest, quod oppositio sit fraudulenta, non quia tertii interfit; sed ut victorem vexet, aut victum tueatur, cum aliud plenè probatum reperiatur. Ubi autem semiplena, & qualisqualis exhibeatur probatio incontinenti, quæ sat est ad suspendendam executionem, ex traditis supra num. 6. tunc iudex ex conjecturis fraudis æstimabit, an profequi, vel suspendi oporteat executionem.

Vers. Sed etsi tertius docere, velit.

10 Hi, quos Tertios vulgò nuncupamus, sunt in triplici differentia, ut constat *ex l. Sape, de re judic. l. 20. tit. 22. p. 3.* Igitur si tertius, cui sententia nullatenus etiam scienti officere valet, plenam in continenti offerat probationem, præcisè suspenditur executio. Rursus si similiter se opponat tertius qui & ignarus litis sententiâ læditur, in executione supersedendum non est. At si compareat ille, cui

cui nocet sententia, cum litem agitari prænoverit, & non aliter, tunc distinguere opus est; nam si ignoravit causam agi, obstabit executioni; si scivit, repellatur. Quæ sunt accipienda cessante provocationis auxilio, juxta quam distinctionem procedit communis opinio, quæ docet, tertium litis conscius non admitti ad impediendam sententiæ executionem, de qua Scacc. d. q. 17. limit. 6. memb. 4. num. 56. & 75. cum seqq. Marefcot. variar. lib. 2. cap. 121. num. 7. Aug. Barbosa cum aliis collect. cap. Veniens 38. num. 2. de testib. Cevall. de cognit. per viam viol. q. 16. num. 12.

Ad Num. 3.

- 11 Quoties possessor à duobus in solidum rei vindicatione pulsatur, prius iudicium minimè suspenditur, sed qui primùm victor evaserit, rem percipiet, præstita cautione de eadem reddenda, indemnique victo servando, si ab altero superetur: quæ prænotantur supra, cap. 14. num. 18. & 19. ac ibi laudatis adjunge Scacciam ubi proximè, num. 82. Fachin. controv. lib. 1. cap. 5. Carleval. de iudic. tom. 2. disp. 12. num. 13. Duennas reg. 274. Aug. Barbosa collect. cap. Cum super, num. 4. de re iudic. Osuald. ad Donel. lib. 20. cap. 7. lit. L. Petr. Barbosa in l. Si alienam, num. 15. ff. solut. matrim. & alios plures apud Salgad. de retent. Bullar. part. 2. cap. 13. num. 18. ac de Reg. protect. part. 4. cap. 8. num. 67.

Ibi: Quo fit, ut si post sententiam latam.

- 12 Præmissa obtinent, cum pendente lite etiam post sententiam, secundus comparet actor: quod si cum jam in rem iudicatam transierit, tertius superveniat, ut executio suspendatur, audiendus non erit; imò nec cautio præstari decet. Salgat. d. cap. 13. num. 19. & cap. 8. num. 68. Scacc. num. 78. Petr. Barbosa & Osuald. ubi proximè, Cancer. variar. part. 2. cap. 16. num. 76. rationem discriminis reddunt iidem, maximè Salgad. d. cap. 8. num. 70. Et hic primus est casus, quem D. Covarruv. proponit, cum scilicet agitur actione reali, & possessio est penes litigantem victum: tuncque executio per oppositionem neutiquam impeditur, ut constat ex jam laudatis, & Azevedo statim laudando.

Ibi: Quod si tertius hic executio- nem velit, &c.

- 13 Quanquam tertius post rem iudicatam superveniat, si tamen alleget, sua plurimum interesse, ne res victori tradatur absque cautione, propter suspicionem fraudis, egestatem, aut nimiam potentiam, audiri debet, atque si iudici visum fuerit, cavere jubebit. Scaccia num. 83. Cancer. num. 77. Salgad. d. cap. 8. num. 74. qui observat cavendum fore tertio comparenti post sententiam, quæ nondum in rem iudicatam transierat. Quomodo cavere victor debeat, docet Anton. Fab. in ration. l. Is à quo, de rei vendic. ut idoneus nuda promissione; suspectus, vel pauper satisfatione. Sed in hoc iudicantis arbitrium versabitur. Menoch. de arbitr. lib. 2. casu 140. num. 2.

D. de Faria Covar. Enucl.

Vers. Secundus casus.

Accedit secundus casus; cum scilicet res, 14 quæ per executionem est tradenda, vacat nemine possidente, veluti si ad hæreditatem jacentem pertineat, & si tertius in continenti de jure suo docuerit, calumniæ suspitione non urgente, iudex superfedere tenetur. Scaccia cum aliis num. 74. Lancell. de attent. part. 2. cap. 12. ampliatur. 14. num. 14. & 56. Cancer. num. 73. Salgad. de Reg. protect. part. 4. cap. 8. num. 76. Aliud sustinet Argel. de legit. contradic. quest. 5. art. 2. ex num. 26.

Vers. Tertia solet tradi species.

Tertius subsequitur casus, si contradictor 15 possideat: & quidem probata in continenti possessione, executio remorabitur. Azeved. in l. 6. num. 8. tit. 17. lib. 4. Recop. latissimè ampliatur & restringens. Scaccia de appellat. quest. 17. limit. 6. memb. 4. à num. 52. Cancer. d. lib. 2. cap. 16. ex num. 68. Parlad. quotidian. lib. 2. cap. fin. part. 5. §. 11. num. 58. Marefcot. variar. lib. 2. cap. 121. num. 1. Valasc. consult. 55. num. 1. part. 1. Aug. Barbosa collect. cap. Veniens 38. num. 2. de testib. Salgad. d. cap. 8. num. 32. & 81. Cevall. tract. de cognit. per viam viol. quest. 16. à princip. quod ita verum est; ut etiam executionem triplicis sententiæ conformis tertius possessor evitet. Barbosa ubi proximè, & collect. cap. Cum super, num. 6. de re iudic. Scacc. sup. num. 52. Marefcot. num. 2. Azeved. ubi pronuper: sufficitque ad eum effectum civilis tantum possessio, vel per constituti clausulam comparata. Salgad. d. cap. 8. numero 110. & 114. apud quem, ac Scacciam plenam rei cognitionem percipies.

Ad Num. 4.

Quartus tandem, & ultimus casus adest, 16 cum creditor actione personali contendit, ut quantitatem debitam persequatur, cui erit legitimus contradictor, ut executio suspendatur, quisquis in continenti se dominum, vel possessorem rei, quæ capi ad solutionem intenditur, ostenderit. Salgad. d. cap. 8. num. 60. Scacc. num. 85. Cancer. num. 66. Cur. Philip. part. 2. §. 26. num. 10. Parlad. sup. d. §. 11. num. 59. Paz Prax. tom. 1. part. 4. num. 2. Azeved. ubi supra. Cevall. d. quest. 16. num. 25. Nostrates observant, de jure regio, & communi stylo non desiderari, quod in continenti possessio, vel dominium probetur; nam oppositione tertii admittitur, proceditur viâ ordinaria, ordinariusque terminus probatorius conceditur. Paz, & Parlad. ubi proximè. Guttier. Practic. lib. 1. quest. 114. Pichard. manu duct. part. 2. §. 15. num. 2. quæ oppositio admittitur, ac impedit executionem etiam post ultimam additionis sententiam; & sic praxi receptum testis est Paz ubi nuper. Sed nullâ præmissâ cognitione, si sibi videatur, poterit iudex omissis bonis, de quibus controversia movetur, ad alia capienda debitoris transgredi. Gregor. Lop. in l. 3. gloss. 11. tit. 27. p. 3. l. A Divo Pio, l. Si super rebus, de re iudic.

Verf. Sed huic distinctioni.

- 17 Ubi constat de possessione tertii, qui se opposuit, sententia executioni mandatur absque præjudicio possessionis, cujus effectus est, ut victor succedat in jus, & actionem, quæ superato competeat, & eadem experiri poterit viâ ordinariâ adversus possidentem, qui privati sua possessione nequibit summarie, quamvis victor in continenti probet victi dominium. Vide Salgad. Scacc. & Cancer. *ubi proximè*. Hoc apud nos proculdubio observabitur, cum semper cum tertio ordinariâ viâ agatur, & plenarie jura partium discutiantur, sicut prænotatur numero præcedenti.

Verf. Primum, ubi contradictor.

- 18 Quoties tertius possessorem se probat, dominium allegans, ut executionem impediatur, victori incumbit probatio domini debitoris. Cancer. numero 67. & 68. Scacc. d. limitat. 6. memb. 4. numero 85. Salgad. numero 64. qui & duas conclusiones subsequentes, in quibus idem est juris, comprobarunt, & Cevall. d. quæst. 16. numero 16. Salgad. d. cap. 8. numero 87.

Verf. Quartum, tribus his.

- 19 Hæc quæ hac conclusione, & quinta exprimuntur, de jure nostro, & praxi nequeunt observari, cum plenario judicio agatur cum tertio oppositore. Adde Cancer. d. cap. 16. num. 78.

Verf. Sextum, majorem dubitationem.

- 20 Si tertius, qui se opponit, agnoscat dominium ad victum spectare, nec justam causam possessionis, quam obtinet, ostendat, in eum executio procedet. Cancer. *variar. part. 2. cap. 16. num. 80.* Salgad. *de Reg. proteçt. part. 4. cap. 8. num. 95. & 360.* ubi quod non prodest tertio fraudulenta possessio. Pichard, *suprà part. 2. §. 2. num. 11.*

Verf. Octavo hic colligitur.

Sequitur Cancer. num. 82.

Verf. Decimo, ex his constat.

- 21 Non impedit executionem tertius, qui non habet actualem possessionem rei, quæ petitur, sed jus duntaxat ad eam adipiscendam. Cancer. *dict. cap. 16. num. 92.*

Ad Num. 5.

- 22 Merus executor tenetur admittere oppositionem tertii, & super ea pronunciare. Salgad. *part. 4. cap. 6. num. 75.* Cancer. *part. 2. cap. 2. num. 267.* Azeved. *in l. 6. num. 7. tit. 17. lib. 4. Recopil. Cur. Philip. part. 2. §. 26. num. 2.* Menoch. *de arbitrar. lib. 2. cas. 38. num. 8.* Peguera *decis. 138.* Joseph. Ludovif. *decis. 26. num. 15.* Cevall. *tract. de cognit. per viam violent. quæst. 16. ex num. 42.* Similiter exceptionem falsitatis, vel nullitatis excipiet, ut ad judicem mandantem remittat decisionem, Idem

num. 50. Azeved. *ubi proximè, de quo fusè Salgad. d. cap. 6. per tot.*

Verf. Postremò illud.

Idem observat Azeved. num. 8. & in praxi fervatur, ut videre licet apud Practicos nostrates præcitatos *suprà, num. 4. & 16.*

Verf. Hæc denique obtinent.

Quæ de oppositione tertii adversus sententiam sunt præmissa, pariter locum habent in publicis instrumentis, quibus lege parata tribuitur executio. Cancer. *suprà part. 2. cap. 16. num. 97.* Cevall. *dict. quæst. 16. in princip.* nullum enim quoad executionem inter hæc versatur discrimen. Cancer. *ibidem.* Menoch. *lib. 3. præf. 13. numero 10.* & Interpretes promiscuè de illis verba agere solent, sicut ex laudatis *suprà, numero 4.* constabit, ut ex Pichard. *p. 2. §. 2. numero 6.* Paz *tom. 1. part. 4. cap. 4. numero 3.*

Ibi: Sed an instrumenta.

Licet ex lege, vel statuto instrumenta publica paratam obtineant executionem, in tertium tamen exequi non permittuntur. Guttier. *practic. lib. 1. quæst. 114.* Cevall. *suprà d. quæst. 16. per tot.* Salgad. *d. cap. 8. num. 85.* Azeved. *in l. fin. num. 12. tit. 21. lib. 4. Recop. Amat. variar. resolut. 13. num. 33.* Merlin. *de pignor. lib. 3. quæst. 41. num. 13.* Pichard. *ubi proximè.* Parlador. *d. cap. fin. part. 4. §. 5. num. 1.* Qui duo fusè tradunt, quando in tertium executioni fit locus. Paz *d. part. 4. cap. 1. num. 50.*

Est aliud oppositionis genus in foro frequentissimæ, quoties debitor qui solvendo non est, executivè convenitur, & tertius se opponit, non dominium, vel possessionem rei pro executione captæ, sed se jure potiorum creditorem asserens, ut sibi prius quam alteri ex distractione bonorum perfolvatur: quo casu apud nos praxis obtinuit, ut sopitâ executionis viâ ordinariâ, inter creditores de prælatione disceptetur: quo peracto judicio, executio ad effectum perducitur, ac juxta prælationis sententiam æs alienum exsolvitur. Salgad. *de Reg. proteçt. part. 4. cap. 8. num. 65.* ubi plures, Carleval. *fusè de judic. tom. 2. disp. 12. per totum.* & alii *suprà memorati, num. 4.*

Sunt tamen qui sentiunt, executionem non impediri, sed primo, qui executionem petit, solvendum: quos laudat Carleval. *num. 10.* Aliis videtur executivâ viâ procedendum usque ad subhastationem, pecuniaque sequestranda interim donec super prælatione pronuncietur, ut creditoribus suo ordine ex sententia satisfiat. Sic docuerunt Gregor. Lop. *in l. 11. gloss. 1. tit. 14. p. 5.* & alii, quos refert, ac sequitur Carleval. *num. 17.* Quicquid de jure sit, usus forensis nostratum *ex l. 41. tit. 4. lib. 3. Recopil.* inductus multum æquitatis præ se ferre videtur, ut temperata viâ executivæ violenta celeritate, miseris ære alieno oneratis temporis angustia relaxentur, ut vel pecuniam quærere valeant, vel à creditoribus inducias impetrent: quod sæpe contingit.

tingit, quo evitant ingens dispendium, quod suis bonis sub hasta divenditis experiuntur. Benè verum est, nonnunquam debitores ea benignitate abuti, objicientes suppositos creditores, ut exequutionem suspendant, cui cautum judicem obviam ire oportebit, quod mihi conjudici in Supremo Prætorio evenisse recorder.

SUMMARIUM.

- 1 De interdicto, quod de interim vocatur, qui egerint, recensentur.
- 2 Hoc interdictum spectat ad possessoria remedia adipiscenda, retinenda, ac recuperanda.
- 3 Propriè appellatur interdictum, & de vocis etymologia.
- 4 Sententia est interlocutoria, quæ in eo judicio profertur.
- 5 Eam judex qui tulit, non valet revocare.
- 6 Quod interdictum est preparatorium ad judicium principale possessorium, & ante hoc inchoatum exerceri potest.
- 7 Utrum competat solum possidenti.
- 8 Desiderat causæ summariam cognitionem, & judex potest ex officio procedere.
- 9 Sufficit semiplena probatio.
- 10 Testes in hoc judicio summariissimo examinati an prosint quoad principale, & è contra?
- 11 Non fit probationum publicatio, nec observantur alia solemnia judiciorum.
- 12 Non restituitur minor. & num. 33.
- 13 In judiciis aliis possessoriis non denegatur restitutio, & quid in tenuta.
- 14 In eo interdicto non objiciuntur repulsæ testibus. Aliud in possessoriis judiciis servatur, num. 19.
- 15 Ex eo non datur aliqua possessio, sed mera detentatio.
- 16 Filio litiganti in patrem super alimentis, ea interim dum lis pendet, assignari solent.
- 17 Supplicare an liceat, & num. 31.
- 18 De instrumenti editi falsitate objectio non auditur: quod limitatur.
- 20 In judicio tenuta an repulsæ in testes admittantur?
- 21 Hoc interdictum an simile judicio tenuta?
- 22 Utrum possit concurrere idem interdictum cum tenuta?
- 23 Competit detentatori, vel naturaliter possidenti.
- 24 Utrum ex eo interdicto manutenendus qui habet contra se juris præsumptionem? & num. seqq.
- 29 Si uterque litigans probet se possedisse litis motæ tempore, superabit qui de antiquiore possessione docuerit.
- 30 Manutentio ex hoc interdicto an cesset, prolata in causa principali sententia in detentatorem, à qua ipse provocavit?
- 33 Dicere in hoc judicio de nullitate non licet, nec conceditur privilegiatis restitutio.
- 34 Agens interdicto hujusmodi quid probare debeat.

CAPUT XVII.

AD hæc, quæ velut præludia traduntur, & ad totius capitis enucleationem consulendi Menoch. *de retin. possess. remed. ult. Paz tract. de tenet. cap. 2.* Scaccia *de appellat. quest. 17. limit. 6. memb. 2.* Ant. Gom. *in l. 45. Tauri, num. 226.* Matienz. *de stylo Cancellar. tit. 3. cap. 1. §. 27. gloss. 4.* Molin. *de primogen. lib. 3. cap. 13.* Constant. Roger. *tract. de remed. possessor. num. 15.* Cancer. *variar. part. 3. cap. 14.* Plot. *in l. Si quando, à num. 107. C. de in lit. jurand. Marefcot. variar. lib. 1. cap. 11.* Virgin. *de Boccacis de interdict. Uti possidetis, cap. 20.* Salgad. *de Reg. protect. part. 3. cap. 13. ex num. 2.* ubi plures. Molin. *de justit. & jur. tract. 2. disput. 638. num. 10.*

Ad Num. 1.

De differentiis hujus interdicti, quod de interim vocant nostrates, ac *Uti possidetis*, latè Matienz. *suprà num. 19.* Menoch. *num. 11.* Paz *num. 20.* sciendum est hujusmodi summariissimum interdictum à judicis officio procedens commune fore omnibus possessoriis remediis adipiscendæ, retinendæ, ac recuperandæ, ut constat ex Menochio, qui in suo tripartito de possessione tractatu, caput triplex ultimo loco collocat de hujusce remedio agens. Observat Salgad. *sup. cap. 12. num. 9.* Molin. *dict. cap. 13. num. 70. & 71.* Scaccia *d. memb. 2. num. 9. vers. Hoc possessorium.* Virgin. *de Boccac. num. 11.* nam sicut pro retinenda possessione, ita pro adipiscenda, & recuperanda possunt contententes ad arma devenire, cui judicis auctoritate obviam ire oportet.

Ibi: *Cujus equidem praxis origo.*

Hæc prosequitur, ac refert Anton. Gom. *ubi suprâ.* Menoch. *à num. 12.*

Ibi: *Quod si propriam vim hujus interlocutionis.*

De etymologia verbi, *Interdictum*, non constat, de qua præter Pichard. Mynsinger. Oynotom. & cæteros Institutionem Expositores in *§. 1. Inst. de interdict.* Osuald. *ad Donel. lib. 20. cap. 2. lit. M.* Cujac. *ad tit. Inst. de actionib. in princ. Corraf. in l. penult. num. 2. ff. de servitut.* Petr. Barbosa *in l. Qui prior, num. 7. de judic.* Alciat. *in l. 1. num. 43. de novi oper. nunciat.* Ex quibus deducitur, nostrum possessorium remedium rectè interdictum nuncupari, cum prohibitorium sit, interim, ac inter duos dictum. De interdictis, & quomodo ab edictis distinguantur, videndus Cujac. *observat. lib. 5. cap. 17.* Alciat. *lib. 3. parerg. cap. 15.* fusè Pichard. *rubric. Inst. de interdict.*

Ad Num. 2.

Decretum quod in judicio hoc summariissimo profertur inter sententias interlocutorias recensetur, cum nec quoad proprietatem, nec quoad possessionem quicquam definiat.

Cancer. *sup. d. cap. 14. num. 37.* Menoch. *d. remed. ult. num. 46.* Aug. Barbofa *collect. cap. Cum venissent, num. 6. de institut. Trentacinq. variar. lib. 3. tit. de probat. resol. 12. num. 4.* Ant. Gom. *in l. 45. Tauri, num. 226. ad med. Scacc. sup. d. lim. 6. memb. 2. num. 2. vers. Secunda quia, Salgad. ubi proximè. Valasc. consult. 79. num. 17.* Bernard. Græv. *ad pract. Camera Imper. lib. 1. concl. 7. consid. 1. num. 1.* qua forma consipi debeat interloquutoria, tradit Menoch. *num. 4.*

- 5 Non tamen poterit iudex interloquutoriam eam revocare, quod in aliis permittitur, *ex l. Quod iussit 14. de re judic. Menoch. num. 56. Scacc. num. 5. qui limitat num. 7. si decretum nulla præmissa causæ cognitione pronuncietur; nam tunc peterit retractari.*

Verf. Quo fit, ut hoc interdictum.

- 6 Hoc interdictum, quod est præparatorium ad iudicium plenarium possessionis, intervenire poterit priusquam lis principalis inchoetur. Cancer. *num. 4.* Ant. Gom. Menoch. Constant. Roger. & alii laudati *num. 1.* Imò etsi solummodo super proprietate disceptetur, erit huic interdicto locus. Ant. Gom. *in d. l. 45. Tauri, num. 226. in fin.* Quid apud nos dum pendet lis de tenuta majoratus, quod est iudicium possessorium, *l. 10. tit. 7. lib. 5. Recop. an hujusce interdicto agi possit? Negat Molin. d. cap. 13. num. 71. addens quod si scandalum imminet, Consiliarii manutentione, vel sequestro providebunt, de quo infra, num. 22.*

Ad Num. 3.

- 7 Quanquam remedium istud proponi possit ab eo, qui non possidet, cum agitur de interdicto adipiscendæ, vel recuperandæ, ut prænotatur supra, *num. 2.* at D. Covar. sub hoc capite duntaxat de retinenda possessione differit idè hinc docet, opus esse quod probetur possessio, ut manutentio ex hoc interdicto agenti concedatur; alioqui si se spoliatum queratur, repellatur qui alio remedio interim uti debet, de quo Menoch. *de recup. remed. ult.* Sic conclusionem probant idem Menoch. *de retinend. remed. ult. num. 14. 15. & 29.* Salgad. *d. cap. 12. num. 3.* Trentacinq. & alii cumulati supra, *num. 1.*

Ad Num. 4.

- 8 Summaria causæ cognitio desideratur in hoc iudicio possessorio. Menoch. *ubi proximè, num. 33.* Salg d. & Trentac. *ubi supra.* Scaccia *d. q. 17. lim. 6. memb. 2. num. 4.* Anton. Gom. *num. 226.* Constant. Roger. *num. 15.* Paz *de tenet. cap. 3. num. 26.* Virgin. de Boccac. *d. cap. 20. num. 8.* nec requiritur ordo iudiciarius, velut libelli oblatio, contestatio litis, aut conclusio causæ. Salgad. *num. 3.* Trentac. *num. 4.* Menoch. *num. 27.* Boccac. *num. 15.* Citatio autem omittenda non est. Menoch. *num. 31. & 33.* Boccac. *num. 8.* Cancer. *part. 1. respons. jur. ex num. 4.* Sed si super actuali possessione apprehendenda rixa, seu scandalum timeatur, iudex ex officio procedere debet, ut possessionem tradat, vel rem sequestro committat. Scacc. *num. 1. & 11.* Virgin. de Boccac. *num. 22.* Ant. Gom. & Roger. *ubi supra.*

Ibi: Nos eadem utimur cautela.

Quam proximè probat Menoch. *num. 33. & 9 num. 34.* subiungit, levem sufficere probationem, vel semiplenam, quod præter ibi laudatos tenent Matienz. *de styl. Cancellar. tit. 3. cap. 1. §. 27. gloss. 4. num. 19.* Surd. *de aliment. tit. 1. q. 112. num. 22.* Aug. Barb. *collect. cap. in omni negotio, num. 18. de testib. ubi plures.* Paz *de tenet. cap. 31. num. 28.* Salgad. *de Reg. protect. p. 3. cap. 12. num. 20.*

Verf. Quartum ex præmissis.

Testes in huiusmodi summario iudicio deponentes, si reproducantur in plenario, fidem faciunt absque novo examine, seu ratificatione: quinimò si pendente lite principali tulerint testimonium, absque reproductione probant quoad hoc interdictum. Quæ vera sunt quando plenariè, ac parte citata fuerunt interrogati. Molin. *de primog. lib. 3. cap. 13. num. 21.* Menoch. *de retin. remed. ult. num. 38.* Molin. *de just. & jur. tract. 2. disp. 637.* Rursus an probationes iudicii plenarii possessionis, vel proprietatis ad hoc summarium profint, docet Menoch. *num. 37.* qui *num. 39.* cum aliis tenet, iudicem posse fidem adhibere dictis testium sine juramento.

Verf. Quintum, est præterea.

In his causis non est opus probationum publicatione, quæ ut aliæ solemnitatis iudicii prætermitti solent, de quibus supra *num. 8.* Menoch. supra *num. 40.* Molin. *d. lib. 3. cap. 13. num. 67.* ubi quod aliud cum de tenuta primogenii controversitur. Paz *d. cap. 2. num. 27.*

Verf. Sextum, accedit ad hæc.

Minor non restituitur eo interdicto agens adversus omissam probationem, & generaliter restitutio illi denegatur in hoc summariissimo iudicio. Menoch. *num. 54.* Molin. *num. 63.* Scacc. *de appell. q. 17. limit. 6. memb. 2. num. 8.* Benintend. *decis. 79. num. 8.* Molin. *d. tract. 2. disp. 638. num. 9.* Contard. *in l. unic. limit. 8. num. 22.* C. *Si de momentan. possess.* Azeved. *in l. 3. num. 27. tit. 8. lib. 4. Recop. Guttier. practic. lib. 2. q. 88.* Paz *cap. 2. num. 28.*

Ibi: Tametsi minor latus in iudicio possessorio.

Quoties de possessione principaliter agitur, minor beneficio gaudet restitutionis. Scaccia *sup. q. 19. remed. 2. num. 2. & num. 8. cum seqq.* Molin. *d. cap. 13. num. 64.* Azeved. *ubi proximè.* Guttier. *d. quæst. 88.* Molin. *d. disp. 638. num. 9. vers. Tota difficultas.* Paz *ubi proximè, cap. 3. num. 5.* Utrum in iudicio tenetæ minor restituatur, disputat Molin. *d. num. 64.* qui licet in negativam propensus videatur, tandem relinquit cogitandum, subdens regia declaratione rem indigere: at Molina alter Theologus affirmativam rectè probat, quæ in praxi observanda, cum in dubiis auxilium restitutionis minoribus concedi debeat. Marefcot. *variar. libr. 2. caput 98. numero 6.*

Cyriac. tom. 2. controvers. 268. num. 28. Sfort. Odd. de restit. part. 1. quest. 15. art. 6. num. 44. Guttier. pract. lib. 3. q. 31. num. 4.

Verf. *Septimò est in eadem questione.*

- 14 Præterea in causis hujusmodi non obijciuntur defectus testibus ad eorum reprobationem. Molin. d. cap. 13. num. 66. Menoch. num. 41. Urfill. ad Afflict. decis. 351. num. 2. Molin. d. disp. 638. num. 9. verf. Molina ubi supra. Paz d. cap. 2. num. 29. Farin. de testib. q. 62. num. 195. quod regulare est in summariis causis, nisi irreparabilis læsio subsequeretur. Azeved. in l. 1. num. 43. tit. 8. lib. 4. Recopil. Rebuff. ad Constitut. Gallie, tom. 3. tit. de reprob. test. art. 1. num. 14. Paz in praxi, tom. 1. temp. 9. num. 25. Marant. de ordin. judicior. part. 6. tit. de testium repuls. num. 19. Aug. Barbosa collect. cap. Veniens 38. num. 6, de testib. Urfill. supra num. 1. Farinac. num. 193. Vide Menoch. de arbitr. lib. 1. cas. 32.

Ibi: *Sed quis debet esse in possessione, lite pendente.*

- 15 Per interdictum de interim, non decernitur cuiquam vera possessio, sed solum declaratur, quis in detentatione bonorum existere debeat, dum de principali causa controversia definitur. Scacc. d. q. 19. remed. 2. concl. 2. num. 17. verf. Quia respondeo. Matienz. in l. 9. gloss. 1. num. 3. tit. 7. lib. 5. Recop. Menoch. de remed. ultim. num. 11. Paz de tenut. cap. 2. num. 15. 16. & cap. 3. num. 12.

Ibi: *Ex quo ipse libenter infero.*

- 16 Dum filius cum parente in judicio plenario contendit super filiatione, ut ab illo alimenta percipiat, solet peti, ut interim dum lis pendet, filius litigans per patrem alatur, ad quod summaria probatio recipitur de filiatione, cujus meminit D. Covar. sup. cap. 6. Surd. de aliment. tit. 1. q. 112. In hac igitur summaria cognitione testium repulsæ non admittuntur. Roman. singul. 388. Urfill. ubi proximè. Aliud est in principali causa super alimentis, Farinac. de testib. q. 62. num. 205.

Verf. *Octavò, ad hujus rei.*

- 17 Observat hinc D. Covar. quod etsi in hoc remedio soleat admitti supplicatio, non tamen terminus in secunda instantia ad probandum conceditur, ex stylo Regii Tribunalis, Granatensis scilicet Cancellariæ, quem refert Menoch. de retinend. remed. ult. num. 33. & immeritò Præsulem nostrum impugnat, probans in hoc judicio supplicationi locum fore, quod non inficiatur, imò affirmat D. Covar. hic, adde Paz d. cap. 2. num. 30. Guttier. Canonic. lib. 1. q. 34. num. III.

Verf. *Nonò, ubi ad hujus interdicti.*

- 18 Non licet contra instrumenta nec de falsitate dicere, si aliqua in hoc exhibeantur judicio,

Molin. d. cap. 13. num. 68. Menoch. num. 43. Molin. d. disput. 638. num. 9. verf. Molina ubi supra. Ratio est, quia hæc altiore exigunt indaginem, quæ in hujusmodi causis rejicitur. Paz d. cap. 2. num. 31. Unde si brevi possit falsitatis suspicio investigari, de ea cognoscetur. Uterque Molina ibidem.

Verf. *Quod si ageretur.*

Licet omnis causa super possessione summaria censeatur, Marant. de ordin. judic. part. 4. dist. 6. num. 46. tamen in illis repulsæ testium obijci, ac probari possunt. Barbosa collect. cap. Presentium, num. 4. de testib. in 6. Paz cap. 3. num. 4. Molin. d. num. 9. Farin. d. q. 62. num. 202. nam cum defensio sit, auferenda non est etiam in judiciis summariis. Afflict. decis. 351. num. 3. nec leve detrimentum censeretur possessio amissio, propter commodum ejus, S. Retinenda, verf. Commodum, Instit. de interd. Paz cap. 20. num. 7. & quæ tradit d. cap. 3. à num. 3. Parlad. differ. 137. num. 20. & lib. 1. quotid. cap. 9. à num. 1.

Ex quo videtur resolvi posse, quæ in dubium revocant nostrates, an scilicet in summario tenentæ judicio objectiones contra testes, & instrumenta admittantur, cum ex l. 10. tit. 7. lib. 5. Recop. possessionis causa per illud penitus terminetur, & solum de proprietate liceat agere: nihilominus Molin. d. cap. 13. locis præcitatis, nihil resolvit, quem sequitur alter Molina ubi proximè, de quo etiam Guttier. Practicar. lib. 2. q. 88. Mihi quidem semper placebit D. Covar. doctrina, ut in tenentæ controversis de justitia litigantium (ob grave admodum præjudicium, cum lites super primogeniis diuturnæ regulariter fiant) exactissimè cognoscatur, idcirco hoc munus universo Consilio Regio reservatur, ut cuncti Senatores ad decisionem concurrant, l. fin. tit. 19. lib. 4. Recopilar. Videas infra num. 33.

Ad Num. 5.

Interdictum Interim, competit civiliter possidenti tantum, modò alius in actuali possessione non reperiat. Menoch. de retin. remed. ult. num. 16. & 17.

Verf. *Ego verò, Ibi: Quod erit ibidem observandum.*

Ex l. 45. Tauri, non solum civilis, sed etiam naturalis possessio jure ipso in legitimum transfertur successorem majoratus: sed cum sæpe contingat, ut duo, vel plures se in successione potiores esse intendant, ex quo jurgia oriri possent dum super apprehensione bonorum contenderent, lite super proprietate pendente; idè lege cautum est, ac introductum, ut in summariissimo judicio de tenuta dicto, de possessione haberetur cognitio, & qui potior jure videretur, actualem teneret interim possessionem, reservato ejus plenario judicio, simul & proprietatis, l. 9. tit. 7. lib. 5. Recopilar. Deinceps hujus judicii natura sic immutata est, ut tenentæ sententiæ judicium possessorium prorsus definiatur, jure tantum proprietatis reservato, l. 10. ead. tit. l. fin. tit. 19. lib. 4. Recopilar. Ex

Ex quibus liquet, quondam tenetæ judicium nostro interdicto fuisse perfimile, ut probat Paz de tenet. cap. 2. à num. 25. hodie non utique, cum de possessione lis vertatur in causis tenetæ, de qua iterum agere non licet, de quibus præter Paz speciali tractatu. Molin. de primog. lib. 3. cap. 19. Anton. Gom. in l. 45. Tauri. Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 637. Matienz. & Azeved. in d. l. 9. & 10. Recop.

- 22 Quæritur utrum hodie, cum judicium tenetæ sit possessorium, in quo de possessione principaliter agitur, locus sit interdicto de interim præparatorio, ut declaretur quis in possessione esse debeat, dum super proprietate pronunciat, cum eo tempore litigantes possint ad arma profilire super bonorum occupatione? Negat Molin. d. cap. 13. num. 71. quem sequitur alter Molin. disp. 638. num. 10. asserens, per supremum Consilium adhibendam esse providentiam, ne litigantes in scandalum labantur, vel data actuali possessione ei, qui meliori jure niti videatur, vel sequestro, aut administratione bonorum decreta: de quo Paz sup. cap. 2. num. 24. qui contra tenentes refert, & cap. 9. à num. 3.

Verf. Sic sanè quicquid Massuerus.

- 23 Interdico de interim, etiam detentator jுவatur. Menoch. de retin. remed. ult. num. 18. Virgin. de Boccac. tract. de interd. uti possid. cap. 2. num. 85. Paz sup. cap. 9. num. 4. Valasc. consult. 79. num. 11. Sic & naturaliter possidentem manutenendum docet Menoch, cum aliis num. 16.

Ad Num. 6.

- 24 Controvertitur an manuteneri debeat ex hoc interdico possessor, qui adversus se habet juris præsumptionem? De quo Menoch. supra à num. 21. Guttier. practic. lib. 3. quæst. 19. à num. 11. Azeved. cum pluribus in l. 2. num. 2. tit. 1. lib. 4. Recop. Avil. in cap. 1. Prætor. gloss. 1. num. 18. Palac. Rub. in cap. Per vestras, num. 46. de donat. int. Tusch. lit. M. concl. 79. Argel. de acquir. possess. quæst. 3. art. 4. ex num. 25. Marefcot. fusè variar. lib. 1. cap. 11. Salgad. de retent. Bullar. part. 2. cap. 16. num. 17. Mart. de juridict. part. 2. c. 5. Pro cujus resolutione nonnullos casus D. Covar. distinguit.

Verf. Primùm, ubi de juribus?

- 25 Quoties privatus castra, jurisdictionem, vectigalia, vel similia, quæ ad Principem jure communi spectant, occupat, aut exercet, cogi poterit ut de titulo possessionis doceat in promptu, alioqui juribus regiis privari debet. Greg. Lop. in l. 9. gloss. 9. tit. 4. p. 5. Marefc. sup. num. 37. Menoch. num. 24. Mart. num. 15. Guttier. à num. 15. Azeved. num. 2. & alii plures, quos recensui supra, cap. 1. num. 146.

Verf. Secundo oportet.

- 26 Ad justificandam possessionem in casu præcedenti sufficit titulus præsumptus, vel apparens, nisi ex ipso nullitas constiterit. Guttier. num. 8. Marefcot. num. 24. & 59. Mart. num. 32.

Verf. Tertio, quoties contra.

Præsumptio juris non vehemens adversus 27 possidentem non impedit manutentionis beneficium. Guttier. num. 14. Menoch. ubi proximè. Marefcot. num. 19. & 45.

Verf. Quarto, non sic respondendum.

Si vehemens juris præsumptio, & quæ 28 publica nititur autoritate, urgeat adversus possidentem, hic manutenendus non erit. Menoch. num. 24. Marefcot. num. 39. Virgin. de Boccacis de interd. uti possid. cap. 20. num. 6.

Verf. Duodecimò, merito in hac.

Si uterque litigans se possedisse litis motæ 29 tempore probet, qui de antiquiori docuerit possessione, quoad hoc interdico prior habebitur; nam regulariter prior prævalet possessio, ac posterior clandestina & turbativa creditur, donec de titulo constet. Menoch. de recup. rem. 15. num. 69. & de retinend. rem. 3. num. 725. Barbofa ex pluribus collect. cap. Licet causam, num. 12. de probation. Gam. decis. 54. Mascard. de probation. conclus. 1195. per tot.

Aliqua non prætermittenda præmissis sub- 30 jungere placet. Primùm, quamdiu hujus interdici effectus, ac manutentio perseveret? Et sententiam latam super principali possessorio, cessare etiam si ab illa provocatio interponatur, resolvit Salgad. de Reg. protect. part. 3. cap. 12. num. 119. Menoch. de retinend. remed. ultim. num. 58. cum seqq. quod de jure communi planè procedit, quo appellatio in possessorio plenariis non operatur suspensivum effectum, ut ait Menoch. num. 60. at cum Jure Canonico, & nostro Regio quoad utrumque effectum in ejusmodi causis admittatur appellatio, videtur dicendum, existentem in possessione ex interdico de interim, non esse spoliandum quamdiu sententiæ in possessorio plenario per appellationem, vel supplicationem, aut in integrum restitutionem executio suspensa est, prout Menochius non obscure insinuat. Consulas Canter. variar. p. 3. cap. 14. à num. 12. Guttier. Canonic. lib. 1. tr. 34. num. 113.

Secundò adnotandum quod omni jure ap- 31 pellatio interdicitur, etiam quoad devolutivum effectum à manutentionis decreto in hoc summariissimo judicio. Salgad. de Reg. protect. part. 3. cap. 12. num. 60. 61. & 80. Menoch. sup. num. 48. cum seqq. Scaccia de appellation. quæst. 17. memb. 2. à princ. Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 638. num. 10. Paz de tenet. cap. 12. num. 6. Trentacinq. variar. lib. 2. tit. de appell. resol. 15. num. 4. & 5. Idem de supplicatione dicendum cum Molina ibidem, ac Menoch. num. 53. etenim ubi illa prohibetur, hæc admitti non debet, nisi appellationem propter judicium præcellentiam vetari contingat. Did. Per. in l. 8. verb. Supplicar, tit. 4. lib. 2. Ordin. Azeved. in l. 1. num. 2. tit. 19. lib. 4. Recop. Pichard. manuduct. ad prax. part. 1. §. 23. num. 3. At D. Covar. sup. num. 4. verf. Octavo ad hujus rei, refert in Granatensi Prætorio aliud observari, imò in tota Hispania usu

usu receptum asseverat Joan. Garf. de Nobilit. gloss. 1. §. 2. num. 5. Guttier. Canonic. lib. 1. q. 34. num. 112. Monter. in pract. tract. 5. cap. 7. num. 5. Olim quoque in summario possessorio remedio, vulgò de tenuta, apud supremum Consilium supplicans audiebatur, l. 9. tit. 7. lib. 2. Recop. quod interdicto interim est persimile. Paz cap. 2. ex numero 21. quamvis hodie contrarium induxerit lex finalis, tit. 19. lib. 4. Recop.

- 32 Tertio, nec de nullitate dicere licet. Menoch. num. 51. Scacc. q. 19. concl. 2. num. 17. Nec minor, aliufve privilegiatus adversus hujusmodi decretum restitutionis auxilio juvabitur. Menoch. num. 49. Paz d. cap. 2. num. 28.

Ibi: *Nam in corporalibus sat est.*

- 33 Agens hoc interdicto suam possessionem probare astringitur de tempore litis motæ, perturbationisve per adversarium illatæ, vel proximo contestationi. Menoch. de retinend. remed. 3. numero 556. Paz de tenut. cap. 2. num. 20.

S U M M A R I U M.

- 1 Testis qualis esse debeat, & quis omni exceptione major censeatur.
- 2 Infamia juris notatus à testimonio prorsus removetur, & quæ illa sit.
- 3 Infamia facti definitur.
- 4 Hæc infamia affectus quando in testem admitti possit, & quanta fides illi adhibenda.
- 5 Infamia canonica quæ dicatur.
- 6 Laicus contra clericum in criminalibus an possit testificari, & num. 7.
- 8 Inimici testimonium non admittitur: quod declaratur, num. 9. & 10.
- 11 Inimicus reconciliatus utrum sit testis habilis.
- 12 Lex Athletæ, §. Dat remissionem, de excusat. tutor. expenditur, ac enodatur.
- 13 Cives, & alii de universitate quando pro ea rectè producantur in testes, & quantam fidem faciant, & num. 14.
- 15 De defectibus, qui in judicio adversum testes obijciuntur, remissivè.
- 16 De praxi ad opponendos ejusmodi defectus.
- 17 Si opponatur quid testi, ne deponat in probatione, quomodo judex procedere debeat.
- 18 In secunda instantia admittuntur litigantes ad probationem defectuum in testes productos in ipsa: & quid de examinatis in prima, & num. 19. & 20.
- 21 Testes in secunda instantia producere non licet de eisdem articulis, aut directò contrariis.
- 22 Limitatur multifariam, ad num. 29.
- 30 Testes num teneantur respondere, atque jurare circa defectus, seu crimina, quæ obijciuntur eisdem?
- 31 De interrogationibus, quæ in omni testimonio apud nos præmittuntur, ac generales legis vocantur.

D. de Faria Covar. Enucl.

- 32 Si judex perperam procedens roget testem de crimine, vel infamia, quæ illi imputatur, ac ipse fateatur, hujusmodi confessio operabitur ad exclusionem testimonii, aut fidem minuendam.

- 33 Utrum ille non legitime interrogatus possit jurans celare veritatem?

- 34 Testis falsò deponens coram judice non suo, qualiter, & quando per eum puniri possit, ex num. 24. ad 32. & ad num. 42.

- 43 Si Ecclesiasticus procedat in clericum, qui in foro seculari testificans pejeravit, nequibit inhibere judici laico, ne in causa principali procedat, donec judicium super perjurio absolvatur.

- 44 Judex laicus potest procedere ad detectionem falsitatis, quam clericus testis coram eo admisit, quatenus ad causæ principalis expeditionem opus sit.

C A P U T XVIII.

TEstes ab omni labe criminis, infamiæ, atque suspicionis exemptos esse oportet, cap. Constituimus 3. quest. 5. cap. Si testes 4. quest. 3. Ant. Gom. variar. lib. 3. cap. 12. num. 15. Tusch. Practicar. lit. P. concl. 191. num. 30. Aug. Barbosa collect. cap. Testimonium, num. 2. de testib. Azeved. in l. 9. num. 103. tit. 17. lib. 4. Recop. Mascard. de probat. concl. 5. num. 18. & concl. 464. & concl. 1357. Joan. Crot. tract. de testib. à princip. In testibus sunt perpendenda ætas legitima, qualitas status, & personæ conditio. Medic. de definitionib. defin. 12. num. 2. Ille igitur omni exceptione major habetur, cui objici nihil potest, quod illi fidem auferat, aut diminuatur. D. Covar. de matrim. part. 2. cap. 8. §. 12. num. 17. & 18. Cancer. variar. part. 1. cap. 20. num. 87. Mascard. conclus. 6. num. 70. & hæc qualitas in quolibet præsumitur, donec aliud appareat. Farinac. in Praxi, de falsit. quest. 158. num. 99. Cancer. part. 1. cap. 6. num. 68. attamen si pro forma lex ad aliquem actum desideret testes exceptione omni majores, id probare est opus, ut præfati cum aliis tenent.

Ad Num. 1.

Est infamia triplex, juris, facti, & canonica, qua testes notari possunt. Crot. supra cap. 3. ex num. 14. Juris infamia definitur, quod est læsæ dignitatis status moribus, ac legibus reprobatus. Tusch. lit. I. concl. 107. num. 1. Cardof. in praxi judic. verb. Infamia, num. 1. Farinac. de testib. quest. 56. num. 1. sicut deducitur ex l. Cognitionem 5. §. 1. de var. & extraord. cognit. qui hac aspergitur macula prorsus à testimonio ferendo repellitur, l. 8. tit. 16. part. 3. Tusch. num. 3. Cancer. num. 91. d. cap. 20. Crot. num. 20. Greg. Lop. in d. l. 8. Azeved. sup. Cujac. ad tit. de testib. cogend. in fin. Guazzin. de defensione reor. def. 19. cap. 10. num. 3. Jul. Clar. sentent. lib. 5. cap. fin. q. 24. num. 13. Mascard. d. conclus. 1357. num. 5. Sed nec facit indicium. Barbosa de potest. Episc. part. 2. alleg. 43. num. 25. Hujusmodi testes, etiam nemine opponente, judex repellit. Crot. num. 24. Anton. Gom. d. cap. 12. num. 22. Sanch. Confil. Moral. lib. 6. cap. 5. dub.

dub. 6. num. 3. Mascard. ubi proximè, num. 12. Farinac. quaest. 62. num. 192. Facit lex *Quos prohibet* 7. de postuland. Et licet testis inhabilis, aut suspecti fides roboretur per contestem egregiae existimationis, ita ut plenè probet, Ant. Gom. num. 21. vers. Item adde. Farinac. num. 328. Mascard. num. 7. id tamen non procedit in laborante juris infamia. Crot. num. 21. Cancer. d. cap. 20. num. 91. Mascard. ubi proximè. Farinac. num. 340. De infamia juris, ac ejus effectibus, atque differentiis, latè Petr. Gregor. Syntagmat. lib. 31. c. 29. Farinac. Crot. Barbosa, Mascard. ubi nuper laudati.

- 3 Facti infamia est apud graves ac honestos viros læsa existimatio. Tusch. lit. I, concl. 107. num. 10. Morl. Empor. Jur. lib. 1. tit. de fid. instrum. quaest. 23. num. 11. Barbosa d. alleg. 43. num. 17. Crot. sup. num. 15. Sanch. d. lib. 6. cap. 3. dub. 4. ubi ait quæ concurrere debeant, ut infamia facti incuratur, scilicet ut sit communis opinio, ut voce per plures in vulgus prodierit, ut sit apud bonos & graves viros, ut à probabili suspitione proveniat. De differentiis inter utramque infamiam agit Barbosa ex num. 18.

Verf. *Hæc enim est facti infamia.*

- 4 Infamiâ facti notatus non censetur testis idoneus, ideo in causis criminalibus, matrimonialibus, ac arduis civilibus non admittitur. Gregor. Lop. in l. 8. gloss. 2. tit. 16. p. 3. Tusch. lit. T, conclus. 209. Crot. de testib. d. cap. 3. à num. 30. Mascard. de probat. concl. 738. num. 1. & 3. Jul. Clar. d. quaest. 24. num. 13. Farinac. de testib. quaest. 56. num. 107. 109. & 115. Idem erit in causa criminali civiliter intentata. Crot. num. 32. licet alii contra, Farinac. num. 119. Nec infamis in sui similem testificari conceditur, latè Morla d. quaest. 23. per tot. Farinac. num. 44. Quamquam regulariter in civilibus hujusmodi infamia non repellat, Farinac. num. 100. sed integra fides testi non adhibetur. Mascard. sup. num. 20. Farinac. num. 112.

- 5 Additur tertia species infamiæ, quæ canonica dicitur, quam contrahit quisque peccati lethalis reus, quamdiu in crimine perseverat, quæ etiam à testimonio repellit. Crot. num. 17. & 38. cum seqq. Morla num. 10. Azeved. in l. 2. num. 5. tit. 8. lib. 4. Recop. Farinac. d. quaest. 56. num. 282. & 283. Infamia occulta etiam juris, testem non reddit inhabilem. Paz de tenut. cap. 40. num. 10. Farinac. num. 86. Azeved. in l. 7. num. 13. tit. 9. lib. 3. Recop.

Ad Num. 2.

- 6 Scire oportet, laicum in criminalibus non recipi in testem adversus clericum etiam primæ Tonsuræ, nisi in criminibus notoriis, vel exceptis, aut si aliter veritas indagari non possit, de quo Farinac. de testib. q. 61. à num. 98. Barbosa collect. cap. de cætero, de testib. ubi plures, Crot. d. cap. 3. num. 54. cum seqq. Mascard. concl. 1359. ex num. 44.

- 7 Ubi laicus deponere permittitur in clericum, ambigi solet, an corpore sic vitiati, ut ad Ordines factos promoveri non possint, excludi debeant à testimonio ferendo? Affirmant, nixi Pontificis auctoritate, Didac. Per. in l. 1.

colum. 14. vers. Irregulares, tit. 3. lib. 1. Ordin. Barbosa sup. num. 5. Bernard. Diaz prax. cap. 131. num. 4. Cur. Philip. p. 3. §. 10. num. 3. Quam sententiam D. Covar. impugnat: dici tamen posset, quod voluerit Pontifex, nullum testem esse recipiendum contra Presbyteros, qui saltem aptitudine in eorum numero recenferi nequiret.

Ad Num. 3.

Nemo idoneus testis est in causa inimici, 8
l. Si quis testibus 16. C. de testib. l. 13. l. 22. tit. 16. p. 3. cap. Meminimus 13. de accusat. cap. accusatores 3. q. 5. & ibi Glossa, Greg. Lop. in d. l. 22. gloss. 2. & 3. Farinac. quaest. 53. ex num. 3. Ant. Gom. variar. lib. 3. cap. 62. num. 14. Larrea allegat. fisc. 48. num. 37. Escob. de purit. sanguinitat. part. 1. quaest. 12. Sanch. Consilior. Moral. lib. 6. cap. 5. dub. 14. num. 9. Mantic. de conject. ultimar. voluntat. lib. 12. tit. 5. num. 4. Tusch. lit. I, conclus. 149.

Inimicus capitalis nullo in crimine etiam 9
læse majestatis ad testificandum admittitur, cap. Per tuas, el primero, de simon. l. 13. tit. 16. p. 3. Gregor. Lop. in d. l. 13. gloss. 2. Tusch. supra num. 18. Mascard. concl. 1114. num. 7. & 8. Anton. Gom. Farinac. & alii pronuper laudati, & per Barbof. in d. cap. Per tuas, num. 2. Nec per torturam suspicio purgatur, Farinac. supra num. 10. Bossius prax. tit. de inquisit. num. 52. Guazzin. de defens. reor. defens. 19. cap. ultim. num. 8. Ex quibus causis capitalis inimicitia præsumatur, tradit lex 22. tit. 16. p. 3. Farinac. quaest. 49. à princip. qua affectus nec ad inquirendum deponere valet, quanquam cæteri inhabiles sufficiant. Bossius supra num. 3. & 52.

Levior autem inimicitia, tamesi testem 10
non omninò repellat, fidem tamen pro arbitrio judicis attenuat, l. 6. tit. 33. p. 7. Greg. Lop. in d. l. 22. gloss. 2. Tusch. & Ant. Gom. ubi proximè. Avendann. de exeq. mandat. part. 2. cap. 5. num. 6. vers. Quod jure. Farinac. d. quaest. 53. num. 51. & 54. An credendum sit producto in testimonium, si profiteatur se inimicum ejus, in quem producit, tradit Bossius supra tit. de opposit. cont. test. num. 64. qui affirmativè resolvit, cessante fraude, & nisi ex intervallo post depositionem id patefaciat.

Ibi: *Quæ quidem suspicio minimè tollitur.*

Recens inimici reconciliatio non prodest, 11
ut ad testificandum admittatur in reconciliatum: secus si jam diu præcesserit. Farinac. d. quaest. 53. num. 58. & 59. Crot. d. cap. 3. num. 111. Ant. Gom. d. num. 14. vers. Limita tamen. Jul. Clar. supra q. 24. num. 6. Menoch. de arbitr. lib. 1. q. 28. num. 8. Mascard. concl. 657. num. 47. & 48. Tusch. lit. I, concl. 149. num. 20. Possent tamen post reconciliationem brevi tot, ac tanta veræ charitatis, & amicitiae opera invicem inter reconciliatos exhiberi, ut omnis odii suspicio penitus extirpetur, veluti (quod frequenter contingit,) cum familiaræ pacis stabiliendæ gratiâ per nuptias affinitate junguntur, in quo judicantis arbitrio locus erit.

Ibi:

Ibi: *Cui objicitur textus in l. Athleta.*

- 12 Hujus loci cum elogio meminit Menochius *ubi proximè*, & quidem lex, quæ objicitur, parum urgere videtur ex rationis diversitate; etenim aliud est, falsò deponere in inimicum; & aliud liberos curæ inimici committere, ut ipse administratione tutelæ oneretur. Illud quotidie dolentes experimur: hoc per rarò evenire solet, cum munus tuendi filios magis dilecto amico parens credere præsumatur, ut notatur in *l. Duo sunt Titii* 30. de *testam. tutel.* de qua Cujac. *lib. 6. questio. Pauli*; ideo cum majus periculum verteretur in admit-tendo reconciliato ad testificandum, majorem oportuit adhiberi cautelam, *l. 1. §. Sed si quis, de Carbon. edict.* ita ut ad excludendam suspic-ionem falsi testimonii antiqua, & firma re-conciliatio desideretur; ad elidendam verò fraudem in datione tutoris recens sufficiat, cujus conjecturæ locus non datur, ubi alia rationabiliter capi potest. Sic quoties inimi-co nondum reconciliatio parens tutelam filio-rum consignat, prava mens in testatore præsumitur, unde tutor excusatione juvatur, *l. Athleta, §. Dat remissionem, de excusat. tutor.*

Ad Num. 4.

- 13 Cives, oppidani, alique de universitate pro eadem rectè producuntur in testes, si de communi utilitate controvertatur, nec ex litis eventu proprium, privatumque commodum sint percepturi. Gregor. Lop. in *l. 18. gloss. 6. tit. 16. part. 3.* Mascard. *concl. 295. num. 19.* Menoch. *de arbitr. lib. 2. cas. 106. num. 4. & 13.* Farinac. *de testib. quest. 60. num. 453. & 495.* Villalob. *Exar. commun. opinion. lit. T, num. 107. & 108.* Bobad. *Politic. lib. 3. cap. 8. num. 96.* ubi de decurionibus, Did. Per. in *l. 22. tit. 11. lib. 4. Ordin. Afflict. decis. 400. num. 1. 2.* Barbosa *collect. cap. Insuper, num. 2. & 6. de testib.* ubi plures. Sed si ex lite tam exiguum sit, quod in utilitatem privatorum cedere possit, ut verosimiliter propter id peje-rare non videantur, judicantis arbitrio recipi non prohibentur in testes. Gregor. Lop. *ubi proximè.* Joan. Garc. *de Nobil. gloss. 25. num. 6.* Barbosa *ubi proximè.* In criminalibus causis, ac civilibus arduis testimonium civis, vel si-milis pro sua universitate non admittitur. Farinac. *num. 508. 521. & 522.* Menoch. *num. 17.* Quando causa ad universitatem, vel ad singu-los attinere censeatur, pluribus docet Farinac. *ex num. 498.* qui latissimè differit *num. 450. cum seqq.*

Ibi: *Quin & ipse admonendum.*

- 14 His qui pro sua universitate testimonium ferunt, etsi nullum sperent commodum, plenè non creditur, propter affectionem. Gregor. Lop. *suprà.* Barbosa *num. 5.* Farinac. *num. 456.* Bobadill. *num. 79.* Urfill. *ad Afflict. decis. 400. num. 2.* etsi Menoch. *num. 8. & 9.* opinetur, integram fidem eisdem adhibendam esse pro personarum qualitate, juxta judicantis arbi-trium.

D. de Faria Covar. Enuel.

Ad Num. 5.

De repulsis, quæ testibus in judicio produ-
ctis objiciuntur, & quâ formâ, & tempore,
videndus Pichard. *manuduct. ad prax. part. 1. §. 9. num. 3. & part. 3. §. 3. num. 29.* Paz *prax. tom. 1. temp. 9.* Azeved. *in l. 1. tit. 8. lib. 4. Recopil. Marant. de ordin. judicior. part. 6. act. 13. à princip.* Cur. Philip. *part. 1. §. 16. num. 30.* Monteros. *pract. tract. 2. Guttier. Practicar. lib. 1. quest. 64.* Bossius *praxis tit. de opposit. contr. test. in princip.*

Ex quibus constat, quod facta probationum
publicatione, opponuntur adversus testes de-
fectus, ad quod jure communi nullus terminus
præfinitus habetur, sed usquedum sit in causa
conclusum objicere licet, & judex ad proba-
tionem pro arbitrio tempus decernit. Apud
nos à die intimatæ publicationis intra sex par-
tibus objicere contra testes permittitur, quibus
elapsis, nec minor per restitutionem opponens
auditur, deinde ad defectuum probationem
terminum arbitrariè judex concedit, qui ex-
cedere nequit dimidiam ejus, qui ad causam
principalem fuit assignatus: fit testificationum
publicatio, sed repulsæ contra reprobatorios
testes non recipiuntur: si aliquis ex litiganti-
bus possit petere restitutionem adversum omni-
fam probationem in causâ principali, testes
non examinantur, nisi post quindecim dies à
facta publicatione; quia hoc tempus duntaxat
privilegiatis tribuitur ad præfatam restitutio-
nem postulandam, *l. 1. 2. & per tot. tit. 8. lib. 4. Recop. & nostrates promper recensì ob-
servarunt.*

Quod si dum probatio super principali age-
batur, aliquid in testem ad illius exclusionem
opponatur, si in continenti de defectu constet,
illicò rejicitur; sed si altiorem requirat inda-
ginem, testimonium recipitur, reservata pro-
batione repulsæ in tempus post publicationem.
Menoch. *lib. 2. præsumpt. 47. num. 7.* Azeved.
in l. 1. num. 4. tit. 8. lib. 4. Recop.

Verf. Ego verò illud.

Quamvis in appellationis judicio terminus
concedatur ad probandos testium defectus, ne-
quibunt tamen probari contra productos in
prima instantia. Avendann. *de exequend. man-
dat. p. 2. cap. 5. num. 29.* Guttier. *suprà num. 2.*
Didac. Per. in *l. 1. ad fin. tit. 4. lib. 3. ordin.*
Azeved. *in d. l. 1. num. 5. & in l. 4. in fin. tit. 9. lib. 4. Recop.* Cur. Philip. *part. 5. §. 3. num. 5.* Paz *suprà num. 7.* Marant. *num. 13.* Urfill. *ad Afflict. decis. 266. num. 1. & 2.*

Verf. Deinde scio.

De jure objectiones contra testes primæ in-
stantiæ in secunda admitti non solent, ut vi-
dere est apud proximè laudatos: sed aliud in
Granatensi Cancellaria observari, modò in ipso
appellationis libello repulsæ exprimantur, D.
Covarruvias asseverat, cujus praxis meminere
Paz *ubi proximè.* Azeved. *in d. l. 1. num. 9.*
qui sic obtinuisse non semel Placentiæ testatur,
Pichard. *suprà part. 1. §. 9. in fin.* quod etiam
de jure procedit, cum judex à quo repulsas
rejecit, aut testes super illis examinare omisit.

Guttier. *d. quæst.* 64. num. 3. Cur. Philip. *ubi proximè*, num. 8. & alii (quos non sequitur,) apud Azeved. num. 8. Idem juris erit, si pars defectum testis pendente prima instantia ignorabat. Avendann. *resp.* 21. num. 4. Guttier. num. 4.

- 20 Poterit etiam in appellationis instantia opponi de falsitate, aut corruptione testium, qui in prima deposuerunt. Afflict. cum Ursil. *ubi proximè*. Azeved. num. 6. Guttier. num. 3. Marant. Avend. Didac. Per. & alii *ubi supra*. Greg. Lop. in l. 37. gloss. 4. tit. 16. part. 3.

Ad Num. 6.

- 21 Testes nequeunt admitti per appellationis judicem super eisdem articulis, vel directò contrariis, de quibus in prima instantia probatio facta constiterit, l. 4. tit. 9. lib. 4. Recop. *ubi supra*. Azeved. num. 2. Guttier. *Practic.* lib. 1. quæst. 71. Viv. *commun. opin.* tom. 1. lib. 4. tit. 10. num. 307. Joan. Garf. *de Nobilit.* gloss. 46. num. 2. Cened. *ad Decretal.* collect. 27. num. 3. Pichard. *manud. ad prax.* p. 4. §. 19. num. 5. Did. Per. in l. 4. tit. 11. lib. 3. *Ordin.* Villalob. *Ærar. commun. opin.* lit. T, num. 182. Barbosa *collect.* Clement. 2. num. 3. *de testibus.* Mascard. *de probat. concl.* 5. num. 46. Cancer. *variar.* part. 1. cap. 20. num. 28. Farinac. *supra* quæst. 75. num. 75. & 302. cum seqq. Scaccia *de appellat. quæst.* 11. num. 106. Olan. *concord. jur. lit. T*, num. 23. Jul. Clar. *cap. fin. quæst.* 61. num. 2. Cur. Philip. *part. 5.* §. 3. num. 4. An hæc de jure communi procedant, absque controversia non est, de qua Farinac. *ex num.* 306.

Ibi: Qua in re illud est.

- 22 Quæ conclusio minimè locum obtinet quoties in prima instantia testes non sunt interrogati super articulis deductis; tunc enim de eisdem, vel directò contrariis judex appellationis probationem admittit. Guttier. *supra* num. 2. Azeved. num. 15. Didac. Per. Olan. Curia Philip. *ubi proximè*. Paz *prax.* tom. 1. p. 6. cap. 1. num. 19. Matienz. *dialog. relator.* part. 3. cap. 49. in princip. & cap. 51. in fin.
- 23 Præterea, si in secunda instantia producat testis, qui in prima deponere non potuit propter absentiam, vel partis ignorantiam, si hoc litigans juramento asseruerit, examinari debet super eodem articulo, vel directè contrario, l. 39. tit. 16. p. 3. *ubi Gregor. Lop.* Matienz. *d. cap.* 49. num. 3. Guttier. *d. quæst.* 71. in fin. Joan. Garf. *de Nobilit.* gloss. 46. num. 1. Barbosa *collect. cap. Fraternitatis*, num. 4. *de testib.* Amad. Roder. in *prax. de form. exam. process.* cap. 8. num. 7. In quo tamen cavendum, ne pejerandi occasio & litigantibus, & corruptis testibus exhibeatur; ideo judex ex circumstantiis arbitrabitur, an testis admittendus, necne, ut admonet Joan. Garf. *supra* numero 12. & 13. Azeved. in *d. l.* 4. numero 3.
- 24 Similiter quoties utraque pars se offert ad probandum super eisdem articulis, testes admittuntur. Paz, & Cur. Philip. *ubi proximè*. Minor, Ecclesia per restitutionis beneficium testes hujuscemodi possunt producere: iidem *ubi supra*. Matienz. *part. 3. cap. 51. limit.* 37.

Alfar. *de offic. fisc. gloss.* 16. num. 194. *ubi de Fisco.* Plures alias limitationes patitur regula posita superius, num. 21. de quibus fusè Matienz. *cap.* 46. cum seqq. Ant. Gab. *commun. lib. 1. tit. de testib. concl.* 21. Farinacius, & Scaccia *ibi* laudati.

Est notandum, quod si publicatis attestatio- 25 nibus super repulsis testium, omnes, aut plerique inhabiles, aut suspecti apparuerint, non prohibebitur litigans in causa appellationis super eisdem articulis alios testes producere. Ita post Rebuffum sentit Azeved. in l. 1. num. 44. tit. 8. lib. 4. Recop. Menoch. *de arbitrar.* lib. 1. cas. 34. num. 15.

Illud revocatur in dubium, quando testes in 26 prima instantia producti, se nescire, vel non recordari responderunt, an in secunda ad probationem ejusdem articuli alii recipi possint? Affirmant Guttier. *Practic.* lib. 1. q. 71. num. 4. Azeved. in l. 4. num. 16. tit. 9. lib. 4. Recopil. at Matienz. *dialog. relator. part. 3. cap.* 47. num. 5. post discussam quæstionem contrà sentit, quod verius videtur, quia testis functus est officio suo, & pars sibi imputet, qui talem in testimonium produxit. Prior tamen opinio jure sustineretur, si testis ante præstitum juramentum, ut se à testificando eximeret, id iudici asseveraverit, ac ideo non deposuit.

Verf. Illud verò solet à quibusdam.

Utrum eadem regula tradita num. 21. pro- 27 cedat in causa nobilitatis, disceptatur, & in Granatensi Senatu in hujusmodi judiciis testes admitti in gradu appellationis super eisdem articulis, aut directò contrariis, refert D. Covarruvias. Idem de Pintiana Cancellaria testatur Olor. *de Nobilit.* cap. 3. num. 2. Joan. Garf. *latè agens eod. tract.* gloss. 46. num. 4. Azeved. *supra* num. 10.

Ibi: In causa verò matrimoniali.

In causis matrimonialibus testes admittun- 28 tur super eisdem articulis in secunda instantia. Joan. Garf. *supra* num. 2. Matienz. *cap.* 49. num. 10. Menoch. *de arbitrar.* lib. 1. cas. 34. num. 7. Barbosa *collect. cap. Series*, num. 2. *de testib.* Farinac. *quæst.* 75. num. 383. cum seqq. Idem generaliter verum est quoties animæ periculum vertitur. Matienz. *ibidem.* Farinac. num. 404. Ant. Gabr. *commun. lib. 1. tit. de testib. concl.* 21. num. 70. & 71.

Ibi: Atque item in causa criminali.

Similiter in causa criminali, saltem pro reo 29 in judicio appellationis testes super eisdem articulis produci permittitur. Farinac. cum pluribus *d. quæst.* 75. à num. 407. Cancer. *variar.* part. 1. cap. 20. num. 43. & 44. Matienz. *d. cap.* 49. num. 11. Cur. Philip. *part. 5.* §. 3. num. 4. Greg. Lop. in l. 37. gloss. 3. tit. 16. p. 3. Azeved. in *d. l.* 4. num. 3. *ubi* quod & adversus reum testis ex legitima causa admittitur. Hinc rectè infertur ad causam nobilitatis, in qua de honore controversitur, qui honestis hominibus vità charior est, l. *Isti quidem*, §. penult. ff. *quod met. caus.* de quo per me *variar.* lib. 1. cap. 3. num. 76.

Ad Num. 7.

30 Testis dum judiciali subicitur examini, non est interrogandus de defectibus, qui illi obijciuntur ad repulsam, si crimen, vel turpitudinem contineant: nec interrogatus cogitur respondere. Farinac. *de testib. quest. 73. à num. 53.* Azeved. *in l. 2. num. 14. cum seqq. tit. 8. lib. 4. Recop.* Barbosa *collect. cap. Cum causam, num. 3. de testib.* Villalob. *antinom. jur. lit. T, num. 162.* de quo sunt variæ sententiæ, ut videre licet apud Azeved. & Farinac. De aliis objectionibus, quæ absque dedecore testem inhabilem, aut minù idoneum efficiunt, fateri tenetur interrogatus veritatem. Farinac. cum aliis *num. 70.* Azeved. *num. 22.* Villalob. *ubi proximè.* Similiter observatur in recusatione judicum superiorum de Consilio, vel Cancellaria, qui tenentur positionibus respondere ad causæ legitimæ recusationis probationem, modò honor, aut existimatio ex confessione non lædatur, *l. 7. tit. 10. lib. 2. Recop.*

31 Jure nostro Regio omnes testes interrogantur de quibusdam defectibus, & hæc interrogatio de generalibus vulgò nuncupatur, inter quos ille ignominiosus recensetur, an sit dono corruptus, *l. 6. tit. 8. lib. 4. Recop.*

Ibi: *Quod si nihilominus fuerit interrogatus.*

32 Si testis perperam de proprio crimine, vel turpitudine rogatus, crimen, vel defectum turpem fateatur, qui eum inhabilem reddat, à testificationis munere removebitur. Azeved. *num. 23.* Farinac. ex aliis *num. 67.*

Ibi: *Hæc verò hujusce questionis.*

33 Consulas quamplures, quos cumulavi *Variar. lib. 1. cap. 2. num. 4.* qui docent, non legitimè in judicio interrogatum posse usum abstractione judicem interrogantem illudere. Verùm jam ab hac sententia omninò cavendum, quia cum aliis pluribus est damnata decreto S. Congregationis Sanctæ Inquisitionis, anno 1679. sub N. S. P. Innocentio XI.

Ad Num. 8.

34 Judex ordinarius, apud quem, dum de causa cognoscit, perjurium, aut falsitatem quomodolibet aliquis admiserit, sic delinquentem punire permittitur, quamvis aliàs in ipsum nullam jurisdictionem obtineat. Gregor. Lop. *in l. ult. gloss. 3. tit. 16. part. 3.* Marant. *de ordin. judicior. part. 6. art. 13. num. 2.* Jul. Clar. *lib. 5. sentent. §. fin. quest. 38. num. 13.* Bossius *prax. tit. de falsit. num. 103.* Mart. *de jurisdict. part. 4. cas. 128. num. 5.* Avil. *in cap. 48. Prator. gloss. Qualesquier Iuezes, num. 1.* Fachin. *controvers. lib. 9. cap. 26.*

35 Sed si judex alterius mandato testem examinaverit, poterit plectere pejerantem: quod si omiserit, à judice de causa principali cognoscente punietur. Gregor. Lop. *ubi proximè.* Azeved. *in l. 1. num. 101. tit. 8. lib. 4. Recop.* etsi aliud senserit quoad judicem mandatarium Avil. *ubi nuper, vers. Sed contra istum.*

Falsi reus ab ejusmodi judice pœna ordinaria erit puniendus: at si judex causarum criminum cognitionem nullam habuerit, reum ad proprium eju. judicem remittet plectendum. Gregor. Lop. *ubi proximè.* Fachin. *d. cap. 26. in fin.* quod de jure communi controvertitur circa pœnæ ordinariæ irrogationem, sicut videre licet apud Jul. Clar. *ubi supra.* Menoch. *de arbitr. lib. 2. casu 313.* ubi distinxit, an per accusationem, vel inquisitionem procedatur. Tusch. *lit. T, concl. 50. num. 12.*

Ibi: *Etiamsi sit Judex delegatus.*

Quoad judicem delegatum triplex reperitur 37 sententia. Prima est quod nullus delegatus coercere poterit quem reum falsitatis apud se commissæ repererit, quam de jure regio tenuit Gregor. Lop. *d. gloss. 3.* Secunda opposita, quod omnis delegatus potest coercere, modò causarum criminalium notione non careat. Hanc cum D. Covar. sustinet Fachin. *d. cap. 26. vers. Rectè igitur.* Barbosa *collect. cap. Super his, num. 2. de pœn.* Tertia distinguit inter delegatum à Principe, & ab inferiore, ut ille punire valeat pro arbitrio extra ordinem, iste nullo modo. Jul. Clar. & Bossius *ubi supra.* Avil. *vers. Sed si est.* Bobad. *Polir. lib. 2. cap. 16. num. 136. & cap. fin. 80.* & alii communiter.

Licet autem quis extraordinariam pœnam 38 subeat, non ideo tamen eximitur ab ordinaria, si apud competentem judicem accusatio legitimè instituat. Bossius *d. tit. de falsitate, num. 104.* aliud tenet Menoch. *d. cas. 313. num. 5.* In quo plurimum judicantis arbitrio deferendum, inspecta pœnæ impositæ gravitate, ac qualitate criminis & causæ, in qua falsum admissum. His de jure Regio locus non est; nam aut judex ordinariam pœnam injungit, aut reum puniendum proprio foro remittit, ut prænotatur supra *num. 36.*

Judex coram quo testis falsò deposuit, 39 eum punire valet, dum lis pendet in qua pejeratum est, etiam ex officio; ea verò finita non utique, nisi per accusationem. Bossius *num. 105.* Hucusque præmissa nedum de teste pejerante, sed etiam de alio quovis falsitatem in judicio committente, sunt accipienda. Videas Menoch. *de arbitr. cas. 310. 311. & 313.* & alios nuper laudatos.

Ibi: *Sed & locus erit huic opinioni.*

Privilegio fori munitus si falsum admiserit 40 in judicio, à judice causæ, eo non obstante, plectetur. Cuttier. *Practicar. lib. 1. quest. 24. num. 1. in fin. vers. Non obstat,* Avil. *in cap. 48. Prator. num. 5.* Fachin. *controvers. lib. 9. cap. 26. vers. Rectè igitur.*

Ibi: *Modò testis non sit clericus.*

Si clericus in crimen falsi inciderit apud 41 judicem laicum, ab ipso puniri non poterit. Gregor. Lop. *in l. fin. gloss. 3. tit. 16. part. 3.* Morla *Emp. Jur. part. 1. tit. 2. in prælud. num. 154.* Padill. *in l. Transigere, num. 112. C. de transact.*

transact. Urfill. *ad Afflic.* decis. 230. num. 1. Guttier. *d. quæst.* 24. *per tot.* Fachin. *suprà* cap. 27. Roland. à Valle *conf.* 12. num. 48. Azeved. *in l. 1.* num. 97. *tit. 16. lib. 8. Recop.* Jul. Clar. *d. quæst.* 38. num. 14. Avil. *suprà* num. 5. Scappia *de jur. non script.* lib. 1. cap. 11. num. 1. Barbofa *collect.* cap. *Super his*, num. 2. *de pœn.* (rejeſta ſententia exiſtimum, clericum per judicem laicum pœnâ pecuniariâ affici poſſe, de qua Guttier. Fachin. & alii ex præcitat.) Bobadill. *Polit. lib. 2. cap. 18.* num. 91. Parlador. *differ.* 9. §. 1. num. 3.

Verſ. *Sed & hac in re.*

- 42 Rurfus ſi laicus de falſo coram Judice Eccleſiaſtico convincatur, ab eo, vel à ſuo ſeculari puniri poterit, data inter ipſos præventionem. Guttier. *suprà* num. 4. Avil. *d. gloſſ. Qualeſquæ juezes*, num. 5. *verſ. Sed ſi laicus*, Azeved. *suprà* num. 100. Jul. Clar. *d. quæſt.* 38. num. 15. Parlador. *differ.* 9. §. 1. num. 28. quod limitat quamdiu lis pendet principalis; nam poſteâ Eccleſiaſticus procedere in delinquentem nequit. Bobadill. *suprà* cap. 17. num. 47. Sed cùm perjuriſ mixti ſit fori, ut prænotavi *variar. lib. 2. cap. 10. num. 36.* Eccleſiaſticus procedere poterit, niſi præventionem impediatur.

Verſ. *Illud verò exiſtimo.*

- 43 Cùm clericus falſo depoſuit coram judice ſeculari, & Eccleſiaſticus in illum ad punitionem procedit, hic non poterit inhibere, ne ille ad ulteriora progrediatur in cauſa principali, donec ſuper falſitate pronuncietur. Guttier. *d. quæſt.* 24. num. 3. Bobadill. *ſup.* num. 91. Farinac. *in praxi, tit. de inquit. quæſt.* 8. num. 26. *verſ. Limitando.*

Ibi: *Quin & ipſe judex laicus.*

- 44 Quanquam laicus judex prohibeatur clericum perjuriſ plectere, procedere tamen poterit ſuper falſitate, quatenus fuerit opus ad cauſam principalem Guttier. *ubi proxime.* Bobadill. *suprà.* Bernard. Diaz *in praxi, cap. 93.* num. 4. Azeved. *in l. 1. num. 99. tit. 16. lib. 8. Recopil. Cur. Philip. part. 3. §. 3. num. 4.*

SUMMARIUM.

- 1 *Instrumenti verbi etymologia, & ſignificatus.*
- 2 *Instrumentum quatenus eſt ſcriptura ad probationem, dividitur, & num. 3.*
- 4 *Cujuslibet actus triplex conſici poteſt ejuſdem contextus instrumentum.*
- 5 *Authenticum instrumentum quod dicatur.*
- 6 *Protocolum, ſeu regiſtrum quomodo apud nos, & apud exteros conſiciatur.*
- 7 *Si huic originale non conveniat, cui ſtandum.*
- 8 *Tabellio legis noſtræ regiæ pœna afficitur, qui non relicto regiſtro, publicum instrumentum ediderit.*
- 9 *Originale quod dicatur instrumentum.*
- 10 *Tabellio prohibetur præter originale, aliud tranſumptum ex protocollo extrahere: quod limitatur.*

- 11 *Publico instrumento an fides adhibeatur, cùm protocolum non reperiatur.*
- 12 *Ex contrario, quid ſi originale parri traditum non appareat, an protocolum per ſe faciat fidem?*
- 13 *Qui originale in judicio producit, protocolum edere, parte petere compellitur, ſi penes ipſum ſit, vel eſſe præſumatur: ſed ſi juramento aſſeveret, non habere protocolum, ceſſabit compulſio, purgata præſumptione.*
Qui originale in judicio productum à ſe recipit, exemplo apud acta relicto, cogi poterit, ut illud exhibeat, ſi pars adverſa id poſtulet, ut ipſius falſitas ex aſpectu detegatur, ibid.
- 14 *Tabellio qui non exhibet protocolum, an poſſit torqueri.*
- 15 *Utrum exemplar ab exemplo diſtinguatur?*
- 16 *De tabellionis officio, & an ſit vile, remiſſivè.*
- 17 *Reſolvitur negativè.*
- 18 *Intelligitur, & explanatur lex Non aliter, de adopt. ubi tabelliones ſervos publicos fore, probari videtur.*
- 19 *Principis miniſtri, quos Secretarios vulgò nuncupamus, ſunt in dignitate, à qua infames remoti ſunt.*
- 20 *Infamis an poſſit creari tabellio? & num. ſeqq.*
- 24 *Si Princeps ſciens infami munus Secretarii, aut Tabellionis conſerat, cenſetur diſpensare.*
- 25 *Infamia juris privât notatum exercitio tabellionatus.*
- 26 *Hæc infamia etiam quaſitas dignitates, & munerâ adimit.*
- 27 *Dum infamia eſt occulta, quicquid tabellio geſſerit, ſuſtinetur.*
- 28 *Facta per perſonam publicam inhabilem, quando propter errorem communem ſubſiſtant.*
- 29 *Infamia facti non aufert tabellioni ſui muneris uſum.*
- 30 *Infamia facti ſolum impedit ad dignitates aditum; ſed juris etiam obtentas tollit.*
- 31 *In tabellionem eligi non debet facti infamiâ notatus, ſed electus ſuſtinetur.*
Tabelliones apud nos antequam recipiantur, quæ probare teneantur, ibid.
- 32 *Spurius an poſſit eſſe tabellio!*
- 33 *Tabellionatus nec aufert, nec conſert nobilitatem quoad contributionem plebeiorum.*
Nobilis genere non ſolvit tributum ignobilium in Hiſpania propter officium vile, ibid.
- 34 *Procuratoris munus an vile, qui ſi nobilitate ſanguinis decoretur, non ſubditur collectâ plebeiorum.*
- 35 *Utrum poſſit infamis tale munus exercere?*
- 36 *Clericis an munus tabellionatus interdicitur? & ad num. 43.*
- 44 *Utrum instrumentum à tabellione clerico in Sacris conditum jure ſubſiſtat? & num. ſeqq.*
- 47 *Regulares à tabellionatus exercitio prorsus remoti ſunt, ſicut nec arbitri conſtitui poſſunt.*
- 48 *Tabellio etiam poſt emiſſa Religionis vora non prohibetur edere instrumenta publica, de quibus antea fuerat rogatus.*

- 49 Si instrumento producto, ejus author negetur esse tabellio, quid producens probare teneatur.
- 50 De comprobatione instrumenti, quæ observatur ut illud fidem faciat in partibus remotis.
- 51 Arguens de falsitate instrumentum, id probare debet: & quare aliud hic, & aliud cum asseveratur non esse tabellio, qui illud confecit.
- 53 Facultas creandi tabelliones ad quos præter Principem spectet de jure nostro regio, & communi, ad num. 58.
- 59 Tabelliones instituti ab inferioribus Dominis prohibentur munus suum exercere extra territorium instituentium.
- 60 Notarii Apostolici, & alii Ecclesiastici, An possint de rebus temporalibus instrumenta conficere? & num. 61.
- 62 Instrumenta per notarios facta, etsi sustineantur, paratam apud nos executionem non habent.
- 63 Notarii Imperiales prohibentur sub pœnis ex jure Regio munus suum exercere.
- 64 Non licet tabellioni protocollum perfectum de partium consensu lacerare.

CAPUT XIX.

Instrumentum ab instruendo originem ducit, & licet aliàs latissimè usurpetur, tamen quoad probationis tractatum completur non solum scripturas, sed etiam testes, confessionem, & cætera, per quæ judex & causa instrui solet: strictè tamen, ac ex communi usu loquendi ad scripturas refertur, l. 1. de fide instrument. l. Notionum 99. §. Instrumentorum, de verb. signif. ubi Alciat. num. 17. Cujac. paratit. ad tit. ff. de fid. instrument. Wesembec. ibidem, num. 1. Duaren. ad eund. tit. Morl. Empor. Jur. part. 1. tit. de fid. instrument. in princip. num. 2. Ant. de Canar. tract. de exequut. instrument. num. 73. Lanfranc. de fid. instrument. num. 1. Barbosa collect. ad tit. C. de fid. instrument. num. 1. Osuald. ad Donel. lib. 25. cap. 7. Pareja de instrum. edit. tit. 1. resol. 2. num. 3. & 11.

Instrumentum multifariam dividitur. In primis in publicum, & privatum, l. 1. tit. 18. part. 3. ubi Greg. Lop. gloss. 1. Duaren. supra. Osuald. cap. 8. Morl. num. 5. Wesembec. num. 2. Lanfranc. num. 4. Publicum instrumentum est solemnis, ac rectè ordinata scriptura per manum authenticæ personæ confecta ad rei gestæ memoriam. Morl. ubi proximè. Ant. Canar. num. 74. Aliter Wesembec. supra num. 1. in fin. Pareja num. 8. & 22. Scaccia de judic. lib. 2. cap. 11. num. 2168.

Præterea instrumentum aliud publicum est, & authenticum aliud: hoc Principis, Episcopi, Ducis, aut alterius simili dignitate fulgentis autoritate, ac sigillo perficitur: illud per tabellionem juris solemnitate servata fit, d. l. 1. & ibi Gregor. Lop. gloss. 1. Parlador. quotidianar. lib. 2. cap. fin. part. 1. §. 11. num. 10. at omnia instrumenta publica appellantur authentica, Tusch. pract. concl. lit. O, concl. 201. num. 7. Wesembec. num. 2. versùs fin. Pareja resol. 3. §. 2. num. 56. & alii. Quæ sint authentica instrumenta, tradunt Gregor. Lop. & Wesemb. num. 4. Pareja ubi supra.

Ad Num. 1.

Cujusvis actus, seu contractus triplex scriptura confici potest, scilicet protocollum, originale, & exemplum. Primum est, quod penes tabellionem servatur, & primò perficitur: secundum, quod ex eo extrahitur, & parti traditur: tertium, quod ab originali legitimè sumitur, l. 114. tit. 18. l. 9. tit. 19. p. 3. l. 13. & 16. tit. 25. lib. 4. Recop. Greg. Lop. in d. l. 9. gloss. 1. Tusch. d. concl. 201. Wesemb. supra. Azeved. in l. 22. ex num. 1. tit. 25. lib. 4. Recop. Cur. Philip. part. 1. §. 17. num. 31. Parlador. supra §. 12. à num. 15. Morl. Empor. Jur. part. 1. tit. de fid. instrum. quest. 1. num. 9. Hæc instrumenta, originale, authenticum, ac exemplar dixit Glossa verb. Indice, in l. 2. de fid. instrum.

Ibi: Qua ratione authenticum significat.

Per authenticum intelligimus instrumentum certam fidem, & indubitam auctoritatem obtinens absque alieno adminiculo. Gregor. Lop. in l. 1. gloss. 1. tit. 18. part. 3. Barbosa collect. cap. 1. num. 5. de fid. instrum. Parlador. d. §. 12. num. 12. Lanfranc. supra num. 4. ubi de publico, Morla supra. Dicitur authenticum ab auctoritate conficientium, proprioque sigillo signantium, ut deducitur ex l. 1. l. 114. tit. 18. p. 3.

Ad Num. 2.

Protocollum simplici l, scribendum monet Ant. Nebriffens. in suo Diction. ab Italis Bastardellus, à nobis Regiftrum nuncupatur: id apud nos non compendio, sed extensivè cum omnibus clausulis, & partium subscriptione fieri debet, signum verò tabellionis non adjicitur, l. 13. tit. 25. lib. 4. Recopilat. exteri substantialia actus in bastardello describunt, deinde in codice instrumentum plenè perficiunt, ex quo originale transcribunt. De protocollo fit mentio in l. 12. 13. 16. & aliis, tit. 25. lib. 4. Recop. l. 9. tit. 19. p. 3. Tusch. d. concl. 201. Mascard. de probat. concl. 1244. Wesembec. num. 1. Par. de Put. de reassumpt. instrument. in princip. & rubric. 25. num. 1. Petr. Gregor. Syntagmat. lib. 47. cap. 42. à num. 5. Cujac. in auth. de tabellion. seu instrum. collat. 4. Menoch. de arbitr. casu 187. à princip. Nostri tabelliones instrumentum, antequam partes discedant, omninò absolvere in registro jubentur, nihilque deinceps detrahare, vel supplere possunt, alioqui pœnæ stabilitæ subduntur, quanquam id de jure communi liceret, d. l. 13. Recop. ubi Azeved. num. 22. 23. quo exteri, sicut præmissi, utuntur, eosque nostrates perperam adversus legem imitantur, ut Azevedus adnotat, ac experimento percipimus, de quo fusè Pareja sup. resol. 3. §. 1. à princ.

Huic primæ, matricique scripturæ stabitur, si authenticum instrumentum ab illa extractum discordet. Petr. Greg. supra num. 9. Lanfranc. de fid. instrument. num. 18. Mascard. cum aliis concl. 1244. num. 2. 3. Marefcot. variar. lib. 1. cap. 93. num. 2. Pareja num. 48.

Verf. *De his, Ibi: Unde tenetur
Tabellio.*

8 Tabelliones protocolla conficere, ac servare astringuntur, alioqui pœnis subjiuntur statutis *l. 12. l. 16. tit. 25. lib. 4. Recop. Gregor. Lop. in l. 9. tit. 19. p. 3. Didac. Per. in vers. Est sextò, tit. 5. lib. 2. Ordin. Morl. ubi suprâ. Azeved. in d. l. 12. Recop. num. 1. 2. ubi quod tenebitur ad interesse parti, qui illud non exhibuerit. Petr. Gregor. ubi proximè. Carrasc. in Recopil. cap. 11. num. 10. quid si tabellio iussus exhibere respondeat protocollum non confecisse, aut illud lacerasse? tradit Azeved. num. 4. Hinc est, ut si post extractam originalem scripturam ex protocollo, ac traditam ei, cujus interest, illud casu perierit, tabellio agere permittatur, ut sibi originale exhibeatur, & ex illo exemplum assumat, ut id, si opus fuerit, edatur. Alciat. in *l. Procurator, num. 20. ff. de edend.**

Ad Num. 3.

De hoc paulò inferiùs agendum, *num. 11.*
& ibi laudati consulendi.

Ibi: Originalis est proculdubio.

9 Originale vocitatur instrumentum, quod ex protocollo desumitur, juxta communem loquendi usum. Wesembec. in *paratitl. ad tit. de fid. instrument. num. 1. ad fin. Cur. Philip. part. 1. §. 17. num. 1. Pareja d. resol. 3. §. 2. num. 1. Verùm registrum etiam originale dicitur. Tusch. lit. O, concl. 201. & 202. Parlad. d. cap. fin. part. 1. §. 12. num. 15. Azeved. in *l. 17. num. 2. tit. 25. lib. 4. Recop. & alii frequenter. Sic utrumque originale dixit idem Azeved. in l. 3. num. 20. tit. 5. lib. 4. Recop.**

*Ibi: Et ideo tabellio, qui semel
dedit.*

10 Postquam tabellio semel instrumentum parti, solemnitate servata, confectum tradiderit, prohibetur etiam ex justa causa aliud transumptum ex protocollo præstare, quod verum est, si ex multiplicitate exemplorum possit alicui præjudicium generari, *l. 17. tit. 25. lib. 4. Recopil. l. 10. tit. 19. p. 3. ubi Gregor. Lop. Azeved. in d. l. 17. Didac. Per. in l. 2. vers. Decimosextò, tit. 5. lib. 2. Ordin. Morl. Emp. Jur. p. 1. tit. de fid. instrum. quest. 1. num. 9. Monterost Practic. tract. 7. tit. Como el escribano puede dar una escritura dos vezes. Etenim ubi opus est secundum extrahi originale quod alicui nocere potest, præcedere debet iussus iudicis, parte præcitata. Sed licet hæc deficient, instrumentum faciet fidem. Pareja *sup. num. 61. sub §. 1.**

Verf. Primum ubi non est.

11 Si appareat originale instrumentum, nec protocollum à quo transcriptum, reperiatur, illi fides adhibetur. Gregor. Lop. in *l. 9. gloss. 1. tit. 19. p. 3. Tusch. lit. O, concl. 202. num. 10. Azeved. in l. 12. à num. 6. tit. 25. lib. 4. Recopilat. Lanfranc. de fid. instrument. num. 17. Cancer. Variar. part. 3. cap. 3. num. 234. Fachin. controver. lib. 11, c. 38. Morl.*

num. 10. Et paratam exequutionem obtinet, fuscè Carrasc. in recopilat. cap. 11. num. 5. cum seqq. apud quem ex num. 11. quando excusetur à pœna tabellio, qui absque protocollo authenticam scripturam confecit. Ait Gregor. Lop. quod si instrumentum non sit antiquum, & in illo partium subscriptio non extet, suspectum censendum est ex defectu protocollis. Accedit Mascard. de probat. concl. 1261. num. 5. Morl. ubi nuper. Quod si cum aliis concurrerit conjecturis, non proderit instrumentum, sicut absolute scripsit Villalob. in Erario commun. opinion. lit. I, numero 113. Joan. de Grassis tract. de substantial. procur. §. 4. numero 2.

Rursus protocollum per se fidem facit in 12
judicio, etiamsi desit authenticum originale. Petr. Gregor. *Syntagm. lib. 47. cap. 42. num. 5. Parlador. quoriàian. lib. 2. cap. fin. part. 1. §. 12. num. 17. ubi alii. Lanfranc. de fid. instrument. num. 17. Illud tamen apud nos paratam exequutionem non mereri, tenent Parlador. ubi nuper. Ant. Canar. de exequution. instrument. num. 77. Opus itaque erit, ex registro authenticam deduci scripturam juxta juris formam, ut eâ productâ in judicio exequutive procedatur, alioqui viâ ordinariâ agendum, de quo consulas Pareja *suprà tit. 1. resol. 3. §. 1. num. 32. & ibi laudatos, Menoch. d. cas. 187. num. 4.**

Verf. Tertium constat.

Si quis instrumentum publicum in judicio 13
exhibuerit, cujus matrix, seu protocollum apud eum est, aut esse præsumitur, cogi poterit ad instantiam adversarii illud edere. Barbosa *collect. cap. Si perpetuus, num. 2. de fid. instrum. Similiter cùm producitur originale, ac parte postulante id redditur, exemplo in actis relicto, si de falsitate arguatur, compelleretur ad iterum edendum, ut ex ipsius inspectione veritas possit indagari. Cancer. Variar. part. 1. cap. 19. num. 26. & 28. Barbosa *collect. l. fin. num. 4. C. de fid. instrum. Azeved. in l. 3. num. 18. tit. 5. lib. 4. Recop. Trentac. Variar. lib. 2. tit. de fid. instr. resol. 9. à num. 1. sed si non exhibeatur, fide carebit exemplum. Barbosa ex aliis ibi. Sed priore casu ab exhibitione ob præsumptionem liberabitur, si jura-verit, penes se protocollum non existere, l. fin. C. de fide instrument. Cancer, ubi proximè. Trentacinq. num. 2. in fin.**

Verf. Quintò & illud.

Si tabellio iussus non edat protocollum 14
Scripturæ, quam tradidit, & aliàs fraudis urgeat suspicio, torqueri jure poterit. Greg. Lop. in *l. 9. gloss. 1. tit. 19. p. 3. Azeved. in l. 12. num. 5. tit. 25. lib. 4. Recop. Did. Per. in l. 2. vers. Quod ita verum, tit. 5. lib. 2. ordin. Lanfranc. de fid. instrum. num. 18. quod limitat in tabellione illæse existimationis Did. Perez, & gravitas negotii, de quo agitur, attendenda.*

Ad Num. 4.

Exemplar ab exemplo distinguitur: illud 15
pro originali, hoc pro transumpto usurpatur, *l. 1. §. Si quis in duobus, de honor. possess. secund. tab. & ibi glossa verb. Exemplaribus.*

Ant. Nebriffenf. in suo diction. vocabul. utriusq. jur. Alciat. in l. Procurator, num. 23. & 40. ff. de edend. Paul Leont. tract. de substitut. tit. de exemplari, num. 7. Verum aliud constat ex cap. 1. de fid. instrum. Glossa in l. 2. verb. Indice, ff. eod. Quapropter dicendum videtur, quod prioris asserti, & Bartoli distinctio procedat ex verborum proprietate. Sed ex usu loquendi aliquando exemplar accipitur pro instrumento, quod ex originali transcribitur.

Ad num. 5.

Verf. His tandem prenotatis.

De tabellionis officio, & utrum sit vile, videndus Greg. Lop. in princ. tit. 19. p. 3. Montalv. in l. 1. verb. Porque los Jurados, tit. 18. lib. 1. for. Petr. Gregor. Syntagmat. lib. 47. cap. 41. num. 4. Palac. Rub. in cap. per vestras, rubric. notab. 3. §. 10. num. 7. de donat. int. Paz in Prax. annotat. ult. de tabellion. ex numero 4. Joan. de Platea, in l. Universos, C. de decurionib. lib. 10. Bobad. Politic. lib. 3. cap. 14. numero 40. cum seqq. Didac. Per. in l. 2. vers. Tertio etiam quero, tit. 5. lib. 2. Ordin. Azeved. in l. 7. numero 16. tit. 9. lib. 3. Recop. Quis sit tabellio & quomodo nuncupetur in jure, tradit Azev. in l. 2. num. 2. & 27. tit. 25. lib. 4. Recop. Joan. de Grassis tract. de substantia lib. procurat. §. Et mei notarii, Paz. num. 1.

Ex quibus colligere licet, quod etsi passim hoc munus vile vocitetur, ut videre est apud Mart. de jurisdic. part. 4. casu 116. numero 18. Mastrill. decis. 159. numero 3. & alios ex jam laudatis; verius tamen est, tabelliones in vilibus non recensendos, ut cum D. Covar. docent Azeved. d. numero 16. Paz supra Guttier. Practicar lib. 1. q. 137. num. 15. & alij plures; imò ratione officii debent honore affici. Ecclesiastici cap. 10. vers. 5. ibi: E super faciem scriba imponet honorem suum. Et ita deciditur l. 14. tit. 19. p. 3. Fatendum est tamen, tabellionibus ad dignitates aliquas, & honores interdictum esse ascensum, l. Universos, C. de Decurionib. lib. 10. Sic ipsi, eorumque filii à militaribus nostris Ordinibus excluduntur. Bobad. d. cap. 14. num. 43. Simili modo in novo orbe Commendas Indorum obtinere prohibentur. Solorz. Politic. Indian. lib. 3. cap. 6. Leont. tract. de confirmaciones reales, cap. 10. numero 21.

Ibi: Tabelliones servos esse publicos.

De intellectu legis Non aliter 18. de adoption. quotenus videtur probare, tabelliones servos publicos fore, agit Ant. Fab. in ration. ibi, Connan. comment. lib. 2. cap. 2. numero 2. Pichard. ad tit. Inst. de adoption. in princ. num. 9. Matienz. in l. 2. gloss. 4. num. 5. in fin. tit. 16. lib. 5. Recop. Bobad. d. cap. 14. num. 41. Ant. Govean. libro 2. lection. cap. 10. Tiraquel. de jur. constit. part. 3. limit. 30. num. 40. & 41. Guttier. d. quest. 137. num. 17. Est igitur duplex interpretatio, una est communis theoricorum, ut scilicet sermo non sit de tabellione, sed de servo vero Reipublicæ, qui pro pupillis, absentibus, ac similibus, qui per se non poterant, stipulabatur, cujus rei gratiâ publica

D. de Faria Covar. Enucl.

existebant mancipia. Alia inter Practicos recepta, ut Consultus de tabellionibus egerit, quos servos publicos dixit, non quia verè in servitute morarentur, sed propter similitudinem; nam sicut per servos stipulantes Dominis obligatio acquiritur, sic & per tabelliones cuique de populo stipulari licebat, nec quemquam latet, de jure communi alteri neminem stipulari permissum, nisi ipsius potestati subjiaciatur, l. Stipulatio ista 38. §. Alteri, de verb. oblig. §. Alteri, Inst. de inutilib. stipulat. de quo Parlador. differ. 45. ex num. 5.

Verf. Prima conclusio.

Principis Secretarii, de quibus in l. 1. C. de proxim. sacror. scrinior. lib. 12. l. 7. sit. 9. p. 2. l. 1. cum aliis, titul. 19. p. 3. tit. 18. lib. 2. Recop. cum dignitate fulgeant, l. 1. l. 8. C. eod. tit. l. 1. C. de mandat. Princ. Greg. Lop. in l. 1. gloss. 2. titul. 19. p. 3. Petr. Gregor. sup. lib. 31. cap. 19. numero 11. Did. Per. in l. 2. vers. Tertio etiam quero, tit. 5. libro 2. ordin. Bobad. sup. num. 43. Azeved. ad tit. 18. libro 2. Recop. infamiâ notati eligi nequibunt. Paz prax. annot. ult. de tabellion. num. 8. Bald. de Perusio tract. de Tabellion. numero 66. Villalob. Arar. com. opin. lit. N, numero 32. Nec enim infamibus januæ ad dignitates panduntur, cap. Infamibus 87. de reg. jur. in 6. l. Neque famosis 2. C. de dignitatib. lib. 12. De hujusmodi Secretariis plenè Per. Greg. sup. lib. 47. cap. 41.

Verf. Secunda conclusio.

De istis tabellionibus agitur in l. 2. & aliis, tit. 19. p. 3. ac sub tit. 19. & 20. lib. 2. Recopilat. Igitur tabellio infamis creari non potest, ut munus suum in Principis Curia exerceat, cum honore sit dignus, l. 14. tit. 19. p. 3. quod patet ex l. 2. eod. tit. Nam si lex bonam famam desiderat in tabellionibus civitatum, & oppidorum, imò & in ordinariis, vulgò Regiis nuncupatis, l. 1. tit. 25. lib. 5. Recopilat. à fortiori infamis repellitur à ministerio, quod est superioris ordinis; argumento legis Qui indignus 4. de Senatoribus & quod tabellio infamis esse non possit, indistinctè docuere Greg. Lop. in d. l. 2. gloss. 5. Bobadill. Polit. lib. 2. cap. 16. num. 96. Azeved. in l. 7. num. 17. tit. 9. lib. 3. Recopil. Paz sup. num. 9. Bald. de Perus. ex nu. 65. Gut. d. q. 137. n. 23.

Ibi: Non enim licet infamibus.

Infamibus adire Curiam, ubi Princeps degit, interdicitur, l. 2. §. Ignominia, de his qui not. infam. l. Milites 14. §. Missionem, ff. de re milit. Glossa verb. Arguentur, in l. 3. C. eod. tit. Ant. Fab. in ration. ad §. Ignominia, Petr. Greg. Syntagmat. libr. 31. cap. 29. numero 11. Avil. in cap. 3. Prator. verb. Procuratores, numero 24. Suspicio in milite ignominia missio specialiter id constitutum ex l. 3. ibi: Præterquam in eis locis, in quibus specialiter arguentur. C. de re milit. libr. 12. ubi Ant. Fab. supra legendum advertit, arguentur; nulla enim reperitur lex, quæ aliis infamia notatis ingressum Curia interdicit, nisi militibus ignominiosè dimissis, eo fortassis ne à Principe quicquam remunerationis pro eo, quod militarunt impetrare contingat.

Verf.

Verf. Tertia conclusio.

- 22 De tabellionibus oppidorum fit mentio in l. 1. & 2. & aliis, tit. 19. p. 3. ac tit. 25. lib. 4. Recop. hoc munus per infames exerceri non posse, caveretur expressim in d. l. 3. ubi Greg. Lop. gloss. 5. Paz sup. numero 5. & 9. & alii laudati num. 20.

Verf. Quarta conclusio.

- 23 Tabelliones non deputati ad aliquam civitatem vel oppidum, quos vulgò regios appellamus, eorumque mentio fit in l. 1. tit. 25. lib. 4. Recop. eligi vetantur ju is infamiâ laborantes, d. l. 1. Paz ubi suprà num. 9. & alii recensiti num. 20. Imò ab omni improbitatis macula immunes esse oportet, quapropter cum ad Consilium Regium examinandi accedunt, præ se ferre debent litteras testimoniales, per quas à Magistratu loci approbantur, l. 3. tit. 25. lib. 4. Recop. Azeved. in l. 7. num. 18. tit. 9. lib. 3. Recop.
- 24 Sed si Princeps non ignarus infamem in secretarium, aut tabellionem elegerit, tacitè censetur dispensare, ut dignitatem, vel munus valeat exercere, ut in simili ex pluribus observat Barbosa de potestat. Episcop. allegat. 43. in fine.

Verf. Quinta conclusio.

- 25 Infamia juris tabellioni superveniens sic eum inhabilem reddit, ut amplius jam suo munere fungi non valeat, l. 1. tit. 25. lib. 4. Recop. l. unic. C. de infamib. lib. 10. Bald. de Perus. tract. de tabellion. ex num. 64. Greg. Lop. in l. 118. gloss. 7. tit. 18. p. 3. ubi quod nequit jure jurando approbare instrumentum, quod ab eodem conditum negatur. Nec fides adhibebitur instrumento, quod confecerit; non tamen prohibetur scripturas perficere, de quibus ante infamiam fuerat rogatus, ut de damnato de falsitate docet Did. Per. in l. 1. tit. 18. lib. 2. Ordin.
- 26 Ratio est, quoniam infamia juris non solum impedit ad dignitates, vel munera publica ingressum; etiam à jam quæsitis repellit, capit. Inter dilectos 11. de excessib. Prælator. l. 7. tit. 6. part. 7. ubi Greg. Lop. gloss. 1. l. Infamia 8. C. de decurion. lib. 10. Tiraquellus de Nobilit. cap. 8. numero 7. Garf. de benefic. part. 7. cap. 8. num. 33. Pet. Barbosa in l. Cum prætor, §. fin. numero 182. de judic. Sanch. in præcept. Decalogi, tom. 1. lib. 2. cap. 28. num. 27. Azeved. in l. 7. num. 11. tit. 9. lib. 3. Recop. Molin. de primog. lib. 1. cap. 13. num. 10. Aug. Barbosa d. allegat. 43. num. 19.

Ibi: Quoties infamia juris est publica.

- 27 Dum infamia juris publica non est, tabellio ea affectus, si aliqua confecerit instrumenta, viribus subsistent, fidemque obtinebunt. Villal. Arar. com. opin. lit. N, num. 33. Contrarium tamen tam de infami, quàm de excommunicato ruetur Bald. de Perus. ubi sup. ex num. 70.

Sed communiter est receptum, ut qui propter infamiam: vel aliam causam à suo munere removetur, dum latet, quicquid gesserit ob publicam utilitatem, erroremque communem sustinetur, l. 4. tit. 4. p. 3. l. 8. tit. 9. lib. 3. Recop. Greg. Lop. in l. 21. gloss. 6. tit. 4. part. 1. Sanch. fusè de matrim. lib. 3. disp. 22. à numero 55. & disp. 30. num. 11. fusè de tabellione Morl. Empor. Jur. part. 1. tit. de fid. instrum. quæst. 3. & de teste infami assertum est suprà, cap. prox. num. 5.

Verf. Hinc deducitur.

Doctrina nuper tradita de subsistentia gestorum propter errorum communem, & utilitatem, restringitur ut locum non habeat, cum nulla interceat superioris autoritas; nam si quis se judicem, vel tabellionem fingeret, nullum titulum habens, quicquid hic egerit, non sustinebitur, sed patefacto errore, irrita fient. Aliud est cum aliquis verè ab habente potestatem eligitur ad munus, quod propter infamiam, aliudve impedimentum exercere vetatur; tunc quidem communis error prodest ad gestorum validitatem. Tiraq. de legib. connubial. gloss. 8. num. 145. Orosc. in l. Barbarius, de offic. Prætor. Azeved. in l. 7. num. 15. tit. 9. lib. 3. Recop. Idem erit si quis munere privatus exerceat.

Verf. Sexta conclusio.

Infamia facti à suo munere tabellionem non rejicit, ideo instrumenta per illum confecta sustinentur, Villal. sup. num. 34. etsi de eorum fide nonnihil detraharur. Obstat lex 1. tit. 25. lib. Recop. quæ desiderat, tabellionem bonæ famæ existere, ut suo munere fungi possit: quod his repetitur. Et juxta communem loquendi stylum non dicitur bonæ famæ, qui apud bonos, & graves viros ob turpitudinem læsam habet existimationem, ut infamia facti notatus. Nec satisfacit dicere de infamia juris actum, id enim superflue exprimeretur, cum jure ab exercitio removeatur. Poterit tamen responderi, ibi sermonem esse de bona fama quoad tabellionatus ministerium, ne sit de falsitate suspectus.

Ibi: Quod infamia facti non privat.

Hoc discrimen versatur inter infamiam juris & facti. Illa privat etiam muneribus obtentis, hæc solum impedit obtinenda. Greg. Lop. in l. 7. gloss. 1. tit. 6. p. 7. Pet. Barb. in l. cum Prætor, §. fin. num. 182. & 193. de judic. Garfia de benefic. part. 7. cap. 8. num. 33. 36. & 37. Campanil. Divers. Jur. Canon. rubr. 18. num. 5. Aug. Barb. cum aliis de potest. Episcop. alleg. 43. nu. 19.

Verf. Septima conclusio.

Tabellio non est creandus, qui infamia facti ex turpitudine procedenti laborat: creatus tamen removeri non debet. Paz d. annot. de tabellion. num. 8. & sic indistinctè tabelliones bonæ famæ eligendos esse caveretur, l. 2. tit. 19. p. 3. ideo cum ad examen accedunt, adducere debent litteras testimoniales Magistratus oppidi, apud quem probatio fit de moribus, vita, & genere examinandi. Azeved. in l. 2. num. 2. tit. 25. lib. 4. Recop.

4. *Recop. Greg. Lop. in l. 4. gloss. 4. titul. 19. part. 3.* Nec princeps hujusmodi infamem confcius turpitudinis eligens , tollere valet facti infamiam , quanquam quæ juris est delere possit. August. Barbosa cum aliis *d. allegat. 43. numero 120.*

Ad Num. 6.

32 Spurius eligi potest in tabellionem : quod in extrajudicialibus procul dubio procedit , sed in judicialibus aliqui inficiantur : de quo Cardin. Tusch. *lit. N. concl. 69. num. 3. & littera S. concl. 415. num. 37. Crot. tract. de testib. part. 4. num. 73. & ibi Moncad. in addit. num. 165. Roland. à Valle conf. 87. lib. 3.*

Ad Num. 7.

33 Tabelliones genere nobiles non coguntur plebeiorum tributum pendere. Guttier. *Practic. lib. 1. quest. 173. Azeved. in l. 3. num. 12. tit. 1. l. 6. Recop. quicquid scripserit Tusch. d. concl. 69. num. 12.* nam etsi per usum officii vilis quis nobilitatis prærogativis exuatur , Did. Per. *in l. 9. vers. No viven por oficios , tit. 1. lib. 4. Ordin. Otor. de Nobilit. p. 4. cap. 7. num. 1. Tiraq. sim. tract. cap. 27. in princ. tabellionatus tamen vile ministerium non est , ut D. Covar. supra prædocuit , cui accedunt plures laudati num. 16. etsi haud pauci contrà senserint , veluti Tusch. *d. concl. 69. num. 1. Tiraq. sup. cap. 13. num. 9. Avil. in cap. 3. Prator. verb. Procuradores , num. 5.* Quod officium sit vile , ex regionis reputatione ac consuetudine dijudicandum. Tiraquel. *sup. cap. 34.* Id compertum est apud nos , officium nullo modo tabellionem eximere à contributione plebeiorum , si fuerit ignobilis , *l. 28. tit. 14. lib. 6. Recop. Guttier. sup. num. 2.* licet aliud quondam alicubi de consuetudine servaretur , *l. 11. tit. 25. lib. 4. Recop. Did. Per. in l. 2. vers. Tertio etiam quero , tit. 5. lib. 2. Ordin.* Sic hoc munus nec tribuit , nec adimit contribuendi exemptionem. Imò in Hispania nostra exercitium etiam vilissimi officii non aufert stirpe nobili immunitatem à collecta plebeiorum. Guttier. *d. quest. 137. num. 21. Otor. sup. part. 2. cap. 3. num. 7. & cap. 5. num. 15. Azeved. in l. 3. num. 11. tit. 1. lib. 6. Recop. Narbon. in l. 14. gloss. 1. num. 46. titul. 2. lib. 6. Recop. Girond. de explicat. privilegior. num. 831. Garfia de nobil. gloss. 1. S. 1. num. 57. & 58. Baëza de inop. debit. cap. 16. à num. 33.**

Ibi : *Sed & idem respondendum de procuratore.*

34 Procurator nobilitate præditus plebeiorum collectæ non subicitur. Paz *in Praxi , annotat. 4. de procurat. num. 47. Guttier. sup. num. 23.* Procuratoris officium vile communiter censetur , imò vilissimum id dixit Tiraquel. *de nobilit. c. 30.* ubi latè contendit , per ipsius usum nobilitatis privilegia perire ; sed nostratibus receptissima habetur distinctio D. Covar. *hic* , ut scilicet munus hujusmodi vile non sit , cum in Curia Principis , summisque Prætoris exercetur : secus si alibi. Paz *ubi proximè , à numero 43. Avil. in cap. 3. Prator. verb. Procuradores , ex numero 2. Didac. Per. in l. 1. verb. Quero secundò , tit. 11. lib. 2. Ordin. Bobad. Politic. lib. 1. cap. 16. n. 42.*

D. de Faria Covar. Eucle.

& ibi glossa *lib. C , Petr. Greg. Syntagm. libro 49. cap. 4. num. 5.* Clericus adhuc in foro Ecclesiastico , & causa non profana procurator existere prohibetur. Aug. Barbosa *de jure Ecclesiastic. lib. 1. cap. 40. num. 85.*

35 Ex præfato procuratorum discrimine decidi potest , an infamis ad hoc officium admittendus sit ; etenim Jure Canonico repellitur , *cap. Infamis , 3. quest. 7. & ibi Glossa : non sic jure communi & civili , Tusch. lib. P , concl. 811. num. 10. Petr. Greg. Syntagm. lib. 31. cap. 29. num. 11. August. Barbosa collect. cap. Cum deputati , num. 4. de judic. Paz. d. annot. 4. numero 47.* Unde infamis in Curia procuratoris munere fungi prohibebitur , non in civitatibus , vel aliis locis. Avil. *num. 24*

Ad Num. 8.

36 De his egit fusè Aug. Barbosa *de Jure Eccles. lib. 1. cap. 40. ex numero 9.* qui cum pluribus docet , Clericis munus Tabellionatus interdictum esse , quod cavetur *l. 10. titul. 3. lib. 1. l. 20. tit. 25. lib. 4. Recop. & ubique Azeved. l. 45. tit. 6. p. 1. & ibi Gregor. Lop. gloss. 8. & 9. l. 15. tit. 18. lib. 2. Ordinam.* quibus jungendi Paz *sup. annotat. ult. de tabellion. num. 10. Marta de jurisdict. part. 4. casu 116. num. 8.* & ita verum est , ut si tabellio ad sacros ascenderit Ordines , à suo munere debeat abstinere.

Verf. Prima conclusio.

37 Clerico in sacris , etiam Beneficium Ecclesiasticum obtinenti tabellionatus munus in Romana Curia non est vetitum. Farinac. *fragm. verb. Clericus , num. 237. vers. Et idem , Salzed. ad Bern. Diaz. in practic. cap. 59. lit. B , August. Barbosa sup. num. 96. & collect. cap. Sicut , numero 7. ne cleric. vel monach. ubi alii Villalob. Erar. com. opin. lit. N , num. 29.*

Verf. Secunda conclusio.

38 Clericus sacris insignitus Ordinibus , etsi careat Ecclesiastico Beneficio , naquit tabellionatum exercere adhuc in Tribunalibus fori sui. Gregor. Lop. *in d. l. 45. Partit. gloss. fin. Tusch. lit. N. conclus. 71. num. 1. Azeved. in d. l. 10. Recop. Bern. Diaz sup. cap. 53. Didac. Per. in l. 15. tit. 18. lib. 2. Ordin.* Barbosa cum aliis *d. cap. 40. numero 91. & d. collect. cap. Sicut , num. 2.* quidquid alii senserint , ut videre est apud Greg. Lop. *sup. Mastrill. decis. 159. numero 7. Villalob. ubi proximè.*

39 Consuetudine tamen licere poterit Clericis in Sacris tabellionatu fungi. Farinac. *numero 229. Franc. Marc. decis. 194. num. 7. Barbosa in d. cap. 40. num. 102.* Sed & in Concilio provinciali Compostellano cautum reperitur , ut unus notarius in Sacris , ubi plures deservierint , constitui possit pro singulis Tribunalibus Ecclesiasticis , & ita in usu foro testatur Azeved. *ubi proximè.* Et in causa hæresis notariatus ministerio Clericus licitè operam dabit , ad quod & poterit compelli , *cap. officium , S. Ad conscribendas , de heretic. in 6. Farinac. sup. num. 228. Mastrill. ubi proximè , Barbosa d. cap. 40. numero 94.*

40 Præterea, si clericus tanta premeretur inopia, ut non habeat unde se alere possit, licebit illi in quavis Ecclesiastica Curia notariatum exercere. Barbofa ax aliis *d. capite* 40. numero 97.

Ibi: *Quorum sententia vera erit.*

41 Sunt qui opinentur, non interdicti clericis in sacris notariatus ministerio vacare in foro Ecclesiastico circa causas spirituales, quos refert Barbofa *collect. d. cap. Sicut*, num. 10. quod limitat Farinac. num. 227. si Clericus Ecclesiastico Beneficio potiatur.

Verf. *Tertia conclusio.*

42 Clericus beneficiarius minoribus tantum Ordinibus initiatus, à tabellionatus munere debet abstinere, modò congruam ex illo percipiat. Greg. Lop. *in d. l. 45. gloss. 8. titul. 6. p. 1.* Didac. Per. *in l. 11. verb. Ni abogado*, tit. 3. lib. 1. *Ordin.* Barbofa cum aliis *de Jur. Ecclesiast. lib. 1. cap. 40. num. 93.* Azeved. *ubi proximè*, Villalob. num. 29. & hujusmodi clericus per usum ejus muneris Ordinibus, ac Beneficio censetur renunciassè. Mart. *de jurisdict. part. 4. cas. 116. in fin.* Conclusio limitatur ex traditis suprà de clerico in Sacris, num. 37. 39. & 41.

Verf. *Quarta conclusio.*

43 Clericus in minoribus Ecclesiastico carens Beneficio, tabellionatus incumbere etiam in foro sæculari non vetatur. Hæc apertissimè deducuntur ex legibus regiis, quæ sunt suprà, numero 36. quibus expressim de Clerico in Sacris fit mentio, ex quo aliis non esse prohibitum constat, & ita observant Farinacius *fragm. verb. Clericus*, num. 233. Mastrill. *d. decis. 159. numero 6.* Barbofa *ubi proximè*, num. 98. Azeved. *in l. 20. num. 2. tit. 25. lib. 4. Recop.* Didac. Per. *ubi sup.* Villalob. num. 31.

Verf. *Quod si Sacerdos.*

44 Si quis in Sacris constitutus, cum sit tabellio, publicum instrumentum confecerit, suam obtinebit istud fidem, & authoritatem, nisi prius per superiorem exercitium prohibeatur; nam tunc erit irritum. Tusch. *lit. N, concl. 71. num. 2.* Flamin. *d. resignat. Benefic. lib. 4. quest. 9. num. 22.* Franc. Marc. *decis. 194.* Mart. *sup. num. 16.* Mastrill. *decis. 159. num. 9.* Bern. Diaz *in practic. cap. 58.* ubi Salced. Barbofa *d. cap. 40. num. 99.* Villalob. *sup. num. 30.* Verum potest, ac debet instrumenta perficere, de quibus ante susceptos Ordines fuerat rogatus. Gregor. Lop. *in d. l. 45. gloss. 9. & in l. 28. gloss. 7. tit. 11. p. 5.* Bern. Diaz *cap. 61. num. 3.* Tusch. num. 7. Sanch. *in præcept. Decalogi, tom. 2. lib. 6. cap. 13. num. 49.* Barb. numero 100.

45 Apud nos in sæcularibus prætoriiis ei instrumento per Clericum condito fides nulla adhiberetur; nam inter laicos Clericis in Sacris instrumenta conficere sub pœna nullitatis prohibetur, *l. 15. tit. 18. lib. 2. Ordin. l. 20. tit. 25. l. 4. Recop.* ubi id observat Azev. Villal. *sup.*

De rebus spiritualibus, ac Ecclesiasticis instrumenta conficere tabellioni Sacerdoti permittitur, ut ex pluribus tradidit Barbofa numero 101.

Verf. *Monachus verò.*

Regulares etiam nullis Ordinibus Ecclesiasticis decorati tabellionatus muneri operam dare vetantur, & si quæ condiderint instrumenta, fidem non merentur, *l. 10. tit. 3. lib. 1. Recop.* ubi Azeved. Greg. Lop. *in l. 28. gloss. 7. tit. 11. p. 5.* Paz *in praxi*, annot. ult. *de tabellion. num. 10.* Didac. Per. *in l. 15. tit. 18. lib. 2. Ordin.* Tusch. *d. conclus. 71. num. 6.* sicut nec procuratoris officio uti possunt. Joan. de Grassis *tract. de substant. procur. verf. Dominos Andream*, num. 7. & id verum existimo etiam antequam professionis emisserit vota. Nec arbitri electus ante ingressum, poterit causam laudo definire. Greg. Lop. *in l. 4. gloss. 6. tit. 4. part. 3.* Azeved. *in l. 7. num. 19. tit. 9. libro 3. Recop.*

Ibi: *Monachus possit post professionem.*

Regularis post professionem, sicut & Clericus post Ordines sacros poterit perficere cœpta negotia, ac de illis edere publicum instrumentum, ut observatur suprà, num. 44.

Ad Num. 9.

Ibi: *Qua ratione forensi usu apud Regia Tribunalia.*

Si objiciatur adversus instrumentum in judicio productum, tabellionem non esse ejus authoritatem, qui produxit, tenetur probare saltem quasi possessionem, & quod publicè munus suum tabellionatus ille exercet. Tusch. *lit. N, conclus. 94. numero 1.* Greg. Lop. *in l. 115. gloss. 4. tit. 18. part. 3.* Mascard. *de probat. conclus. 1098. num. 14. & 21.* Azeved. *in l. 1. num. 137. tit. 21. lib. 4. Recop.* Did. Per. *in l. 2. verf. Decimò accedat*, titul. 5. libro 2. *Ordin.* Villalob. *Ærar. commun. opin. littera N, num. 17. & 18.* Olan. *concord. jur. lit. I, num. 22.* Pareja *de instrum. edir. titul. 1. resol. 3. S. 2. num. 34.* Est de jure communi controversum (si instrumentum antiquum non existat, de quo Parej. à numero 35.) utrùm probatio hæc sufficiat de quasi possessione tabellionis, vel debeat per titulum, vel testes probari? De quo Mascard. *ubi proximè*, à numero 14. & *conclus. 707. num. 6. & 7.* Bald. *de Perus. tract. de tabellion. ex numero 22.* Villal. & Olan. *ubi nuper.* Parlad. *quotid. libro 2. cap. fin. part. 1. S. 12. à num. 11.* Villalob. *Ærar. commun. opinion. lit. N, num. 18.*

Cum instrumentum publicum in remotam transportatur regionem, ut ibi fidem faciat, id comprobatur infra signum trina tabellionum subscriptione, aut eis deficientibus, Magistratus loci authoritate, qui testantur eum, à quo confecta fuit scriptura, publicum existere tabellionem, seu publicè munus suum exercere, fidemque per ipsum gestis adhiberi: atque ita probata quasi possessione, ubi producitur instrumentum alia probatione

opus non est. *Parlad. quotidian. lib. 2. cap. fin. part. 1. §. num. 11. num. 17. Azeved. ubi proximè, num. 138. Mascard. concl. 1098. num. 31. Pareja num. 51.*

Ibi: *Ac ubi contra publicum instrumentum.*

51. Qui instrumento exhibito in iudicio de falsitate opponit, id probare constringitur. *Menoch. lib. 1. pres. 99. numero 16. Mascard. conclus. 744. num. 1. Tusch. lit. I. conclus. 43. num. 4. saltemque tribus testibus probari debet. Tusch. concl. 46. num. 6. Mascard. concl. 741. num. 2. quod regulare, unusquisque enim, si- ve actor; si- ve reus, suæ intentionis fundamen- tum probare tenetur, ut ex plurimis tradidi in addit. lib. 2. variar. cap. 6. num. 10. Sed cur aliud, si notarius se inficietur instrumenti con- ditorem, ut nuper asserui. Ratio, quoniam publicum instrumentum, ex cuius inspectione nullum vitium percipitur, maximam pro se af- sequitur præsumptionem. *Menoch. sup. num. 13. Tusch. d. concl. 43. numero 1. Mascard. conclus. 906. num. 1. 4. & 6. Pareja sup. tit. 1. resol. 3. §. 2. num. 8. cuius effectus est, ut onus pro- bationis incumbat adversario, ut dixi d. cap. 6. num. 11. At cum quis instrumentum producit, fundat suam intentionem in fide tabellionis, ac publica autoritate, à qua tota vis scripturæ pendet. *Menoch. lib. 5. pres. num. 4. idè tabellionem authorem esse probare astringitur. Mascard. d. concl. 906. num. 2. & laudati supra, num. 49. Etenim nulla suaderetur conjectura, quod ille sit tabellio, ut producens à probatio- nis necessitate exoneretur, quandoquidem hæc sit qualitas accidentalis, quæ non præsumitur, nisi probetur. *Menoch. lib. 2. pres. 46. num. 18. & pres. 78. num. 2. sicut clericatus, nobilitas, & similia accidentalia, quæ probaturus est qui se fundat in illis. *Menoch. lib. 6. pres. 6. à prin- cipio & presumpt. 76. num. 1. Mascard. conclus. 302. num. 7. Villalob. num. 17.*****

Ibi: *Prior hujus argumen- tationis.*

52. Pugna existit inter scribentes, an instru- menta condita à non tabellione, qui commu- niter talis putabatur, viribus subsistant, ut videre licet apud *Mascard. concl. 1908. num. 24. 25. qui negantium sententiæ ut veræ, ac magis communi subscribit: sed distingui solet, ut supra, num. 28.*

Verf. *Autoritas autem publica.*

53. Autoritas creandi tabelliones inter rega- lia supremi Principis numeratur. *Menoch. lib. 2. pres. 78. num. 8. Gregor. Lop. in l. 3. gloss. 2. tit. 19. p. 3. Tondut. de prevent. judic. part. 1. cap. 4. num. 6. Petr. Barbosa in l. 1. art. 4. num. 38. de judic. Alfar. de offic. Fiscal. gloss. 2. n. 12. Azeved. in l. 2. tit. 2. lib. 7. Recop. Tusch. lit. N. conclus. 70. num. 1. Avendann. de exeq. mandat. part. 1. cap. 10. num. 10. Paz in praxi. annot. ultim. de tabellion. num. 13. Bobad. Polit. lib. 2. cap. 16. num. 46. Bald. de Perusio tract. de tabellion. à num. 4. Pareja sup. tit. resolut. 9. num. 4.*

De Proregibus standum erit regni consue- tudini, ac regis facultatibus, nam in Sicilia Prorex tabelliones constituit. *Mastrill. de Ma- gistrat. lib. 5. c. 6. num. 273. In novo Indiarum orbe id Proregibus prohibetur. Solorzan. de jure Indiar. tom. 2. lib. 4. cap. 10. num. 22.*

54

Ibi: *Et an Duces, Comite, Marchiones.*

Hi Magnates, & alii vassallorum Domini 55 privilegio, vel præscriptione solent in proprio territorio tabelliones creare. *Bobad. d. cap. 16. numero 43. Molin. de primogen. lib. 4. cap. 25. num. 17. Azeved. in princ. ex num. 10. tit. 25. lib. 2. Recop. Paz ubi proximè, à numero 14. Avendann. sup. num. 2. & consuetudine gene- raliter receptum est. Bobad. ibidem.*

Simili modo jus quibusdam populorum 56 universitatibus competit, l. 2. tit. 2. lib. 7. *Recop. ubi Azevedus, Avendann. sup. num. 13. vers. Et cum universitatibus.*

Qui hac facultate quadraginta annis usus 57 fuerit, quoad possessorium obtinebit, sed in proprietatis iudicio immemorialis erit proban- da, l. 4. tit. 2. lib. 7. ubi *Azeved. Greg. Lop. in l. 3. gloss. 2. tit. 2. p. 3. etsi dissentiat Aven- dann. numero 2. opinatus quadragenariam ad utrumque sufficere.*

De jure communi quisquis jurisdictionem 58 in proprio territorio obtinebat, poterat tabel- liones in illo eligere, quæ facultas coarctatur ad acta judicialia, l. 3. tit. 19. p. 3. ubi *Greg. Lop. gloss. 7. Novissima recopilationis constitu- tione præcipitur, ne quis tabellionatus munere uti valeat, nisi prius examini subjiciatur, & regio Castellæ Consilio approbationem impetra- verit, l. 2. tit. 25. lib. 4. Recopil. & ibi Azeved. Paz de annotat. ult. de tabellion. num. 16.*

Tabelliones ab inferioribus Dominis creati 59 nequibunt suo munere fungi extra territorium illorum, nisi specialiter privilegio, consuetudi- ne, aut præscriptione obtinuerint, ut ubicunque valeat exercere, l. 3. in fine tit. 19. p. 3. ubi *Gregor. Lop. gloss. 8. nullus enim potest uti eo officio extra jurisdictionem illius, à quo crea- tur. Azeved. in d. l. 9. num. 2. tit. 1. 19. nu- mero 1. tit. 25. lib. 4. Recop. de quo Orosc. in Omnia, num. 15. de offic. Prefect. Urb. Burg. de Paz in l. 3. Tauri, num. 1061.*

Verf. *Sed & de Apostolicis.*

Notarii Ecclesiastici, etiam Apostolici, apud 60 nos nequeunt inter laicos instrumenta publica conficere, quæ nullius erunt momenti, & trans- gressoribus pœnæ irrogantur, l. 9. tit. 1. l. 19. tit. 25. lib. 4. *Recop. & utrobique Azeved. Canc. variar. part. 3. cap. 2. numero 232. Parlad. quotidian. lib. 2. cap. fin. part. 1. §. 12. num. 9. Cur. Philip. part. 1. §. 17. numero 29. Ursill. ad Afflict. decis. 145. num. 1. ubi de Neapoli, Did. Per. in l. 2. vers. Eleganter, tit. 5. lib. 2. Ordin. quamvis de jure communi Apostolicis No- tariis licitum esse instrumenta condere, ex Re- buffo scripserit Didac. Per. in l. 6. tit. 3. lib. 1. Ordin.*

- 61 Sed deficientibus omninò tabellionis, non prohiberi notarios instrumenta conficere, tenent Did. Per. *ubi proximè*, Orosc. in l. 1. num. 16. *de offic. Praefect. urb. Cancer. d. num. 232. vers. Ad hac*, à quibus discedit Azeved. in d. l. 19. *ad fin. nec immeritò.*
- 62 Nec instrumenta per notarios confecta, ubi licet, paratam merentur exequutionem, veluti in locatione decimarum, ut adnotat Azeved. in d. l. num. 8. *tit. 25. lib. 4. Recop.*
- 63 De notariis Imperialibus habetur expressa prohibitio, ne quis eo munere fungi audeat, poenâ in ipsum stabilitâ, l. 21. *tit. 25. lib. 4. Recop. lib. 26. tit. 3. lib. 1. Ordinam. Didac. Per. in d. l. 2. vers. Eleganter.*
- 64 Addere libet, quod Tabellioni non permittitur lacerare protocollum perfectum de consensu partium, si à conventis recesserint. Pareja ex aliis *de instrument. edit. tit. 1. resol. 3. §. 1. numero 55.*
- 65 Præmissimus suprâ cum D. Covarru. instrumentum originale fide non carere, quamvis protocollum non inveniatur; quod latè impugnat Pareja d. §. 1. *ex num. 25. opinatus non esse adhibendam fidem, nisi amissio registri legitime probetur per illum, cui custodia incumbat: in quo nitur l. 13. tit. 25. lib. 4. Recop. quâ irrita redduntur instrumenta, si protocollum non præcedat. Deinde opponit, quod esset superflua registrarum servandorum exacta cura, si absque illis publicæ scripturæ fidem mererentur. Sed facilis offertur solutio, nam aliud est protocollum non confici, & aliud non inveniri; illud ex lege vitiat instrumentum, hoc non utique. Ad secundum respondetur, ad alios plures effectus protocollum deservire. ut ad extrahendum aliud originale, si extractum pereat; ad tollendum dubium, si occurrat quoad contenta in originali, & ad similia. Igitur quoties nulla adest falsitatis suspicio, nec de illa agitur, non erit fide indignum instrumentum ex eo solum, quod protocollum non reperitur, alioqui non esset originale, & authenticum, sed exemplum, *cap. 1. de fid. instrument. cum alterius adminiculo indigeat: ut assertum est suprâ, num. 5. Nec ommissio tabellionis in servando registro nocere debet parti, cujus interest, nec facilis est amissionis probatio, cum soleat ab ignaris famulis lacerari, clam furripi, vel etiam à muribus absumi.**

S U M M A R I U M.

- 1 De invocatione nominis divini in publicis instrumentis præmittenda, & num. 2.
- 3 Nomen Pontificis, aut Principis secularis exprimendum, necnon annus Pontificatus, vel Principatus, ac de aliis solemnibus jure communi, & nostro regio, remissivè.
- 4 De anno indictionis inferendo.
- 5 Annorum computatio ab aliquo memorabili eventu inchoari solet.
- 6 Annus conditi instrumenti si omittatur, illud erit irritum omni jure.
- 7 Quid hodie in Hispania.
- 8 Dies quoque, & mensis adscribendus pro forma substantiali.
- 9 Locus, scilicet oppidum, adjiciendus, & an domus.

- 10 Tertium præsentia desideratur: sed an subscriptio.
- 11 Quot testes adhibendi, & num. 12.
- 13 Subscriptionem partium utrum opus sit.
- 14 Tabellionem subscribere, signareque debeat, & num. 15.
- 16 De solemnitate papyri sigillata, quæ in Hispania observatur.
- 17 Tabellio ut agnoscat contrahentes, est opus.
- 18 Quot testes valeant fidem publici instrumenti infringere, & num. seqq.
- 21 Instrumentum ut probet in judicio, qualiter producendum.
- 22 Productum ante litem contestatam, an reproduci necesse sit.
- 23 Usurus unico capite instrumenti plura completentis, num totam scripturam judici, & partem exhibere cogatur, & num. 24.
- 25 Utrum transumptum, quod adversario datur, diem confectionis instrumenti continere debeat, aut possit.
- 26 Producentis instrumentum diversa continens capitula, ut uno utatur, quâ cautelâ se tueri possit, ne in cæteris præjudicium reportet.
- 27 Producenti instrumentum non licet illud, invito adversario, retrahere.
- 28 Instrumento in judicio quando produci debeant, & num. seqq.
- 35 Procurator quando jurare valeat, quod instrumentum fuit de novo repertum, ut producat postquam in causa conclusum est.
- 37 Publica scriptura nedum facit fidem inter ipsos negotium gerentes, sed & quoad omnes: exequutionem tamen paratam non obtinet, nisi contra expressos in ipsa eorumque successores.

C A P U T XX.

Ad Num. 1.

Regia privilegia à Domini nomine exordium fumere debere, cavetur l. 2. *tit. 18. part. 3.* In publicis instrumentis per tabellionem consciendis id non desideratur, nec recenseretur inter cæteras solemnitates quas tacuit lex 54. *eod. tit.* Est de jure communi controversum, an hujus sacræ invocationis defectus irritum reddat publicum instrumentum, quia potiùs de honestate, quàm de necessitate Dei nomen præponi solet? Gregor. Lop. in d. l. 2. *gloss. 2.* Joan. de Grassis *tract. de substantialibus procurat. requis. 1. num. 4.* Villalob. *Ærar. commun. opinion. lit. 1. num. 111.* Osuald. ad Donel. *lib. 25. cap. 8. lit. P.* Marquard. *tract. de Judais, cap. 10. ex num. 1.* ubi latè, de quo Pareja *de instrum. edit. tit. 1. resol. 3. §. 2. num. 57.*

Apud nos ex stylo Divinum nomen in testamentorum confectione, & aliis præmittitur. Monteros. in *Pract. tract. de los testamentos*, Pareja num. 63. Sed etsi prætermittetur, non ideo corrueret ultimum elogium, cum hæc observatio ex pia honestate procedat: cujus rei argumentum ex eo fumitur, quia Anton. Gom. & alii Taurinarum legum Interpretes in l. 3. Matienz. & Azeved. in l. 4. *lib. 4. Recop.* qui de solemnibus testamenti ex professo differunt, hujusce invocationis obliviscuntur, & ita tenet Pareja *ubi proximè.*

Verf. *Secundo, nomen Imperatoris-*

3 Instrumento publico adscribendum est nomen Pontificis, Imperatoris, Regis, vel alterius supremi Principis intra cujus ditionem conditur, & adnotandus annus Pontificatus, Imperii, aut Principatus, alioqui nullam fidem assequeretur, nisi aliud usu sit receptum, ut apud nos Tusch. *Pract. conclus. lit. I, conclus. 244. num. 26. 28. & 57.* Cujac. *in novell. ut præponat. nom. Imper. Morl. Empor. Jur. part. 1. tit. de fid. instrument. q. 9. num. 10.* Pareja *sup.* Quæ adhiberi debeant, ut instrumentum publicum de jure communi subsistat, tradidere Bart. *in l. Si quis ex argentariis, §. Si initium, ff. de edend. Panormitan. in cap. 1. de fid. instrument. Donellus & Osuald. in d. cap. 8. Lanfranc. tractat. de instrument. fid.* De jure nostro regio Bareja *de instrum. edit. tom. 1. tit. 1. resol. 3. §. 2. à numero 57.* Parlad. *quotidian. lib. 2. cap. 20.* Avendann. *ad titul. de las exceptiones, num. 24.* Azeved. *in l. 13. tit. 25. lib. 4. Recop. qua constitutione forma præscribitur.* An in accusatione nomen Principis exprimi opus sit, docet Gregor. Lop. *in l. 14. gloss. 3. tit. 1. p. 7.* qui testatur de consuetudine servari: sed jam in Hispania recessit ab Aula secundum memoraram constitutionem, quæ hanc inter cæteras accusationis solemnitates non recenset.

Verf. *De Indictione.*

4 Annum indictionis currentis adjici in instrumento publico oportet, ut valeat, nisi consuetudine aliud servetur. Tusch. *de ordin. judic. part. 6. tit. de product. instrument. numero 41.* Pareja *ubi proximè, num. 17. & 64.* Lanfranc. *sup. num. 10.* ubi idem de errore circa indictionis annum. De indictionibus egimus *Variar. lib. 1. cap. 12. à num. 16.* in unaquaque populus Romanus tributa in hunc modum pendere cogebatur: post primum quinquennium solvebatur ferrum ad arma fabricanda, post ultimum Imperatori aurum. *Glossa in authent. ut præpon. nom. Imper.*

Ad Num. 2.

5 Ubique gentium habita est juris ratio, sumpto initio ab aliquo memorando eventu. Sic Christiani à Nativitate, vel Incarnatione D. N. Jesu Christi annos dinumerant, de quo *dict. cap. 12. à princip.*

6 Inter cætera, quæ ad validitatem publici instrumenti omni Jure, Canonico, communi, ac Regio necessariò desiderantur, annus confectionis recensetur, qui nisi exprimatur, illud prorsus fide carebit, *l. 13. tit. 25. lib. 4. Recopil. ubi Azeved. num. 16.* Gregor. Lop. *in l. 111. tit. 18. part. 3.* Anton. Gom. *in l. 3. Tauri, num. 42. in fin.* Tusch. *lit. I, conclus. 244. num. 12.* Parlador. *quotidian. lib. 2. cap. 20. num. 1.* Morla *Empor. jur. part. 1. tit. de fid. instrument. quest. 3. num. 13.* Matienz. *in l. 2. gloss. 7. num. 8. tit. 3. lib. 5. Recop.* Lanfranc. *tractat. de instrument. fid. num. 8.* Paz *in prax. annot. ultim. de tabellion. num. 26.* Aug. Barbosa *collect. cap. Quoniam contra, num. 18. de probat. ubi alii, Cur. Philip. part. 1. §. 17. num. 29.* Parej. *sup.*

7 Hodie in Hispania, ubi usus papyri sigillatæ servatur, non videtur irritum fieri publi-

cum instrumentum ex defectu expressionis anni, cum in ipsa papyro sub regio sigillo impressus reperiatur; etenim annis singulis distribuitur tabellionibus papyri hujusmodi quantitas, ut in illa instrumenta publica conficiant pro anno currenti, pro quo tantum potest deservire: quæ sub acerrimis pœnis præcipiuntur ultra nullitatem, *l. 44. tit. 25. lib. 4. Recop.* nam cum finis anni inferendi sit, ut de certo tempore constet, ea forma per æquipollens poterit adimpleri. *Marescot. variar. lib. 1. cap. 20. num. 86.*

Verf. *Quarto, eadem ratione.*

8 Similiter opus est diei, & mensis, quo instrumentum conditur, mentionem fieri, ut viribus subsistat, *d. l. 13. Recop. l. 2. l. 54. tit. 18. p. 3.* Alfar. *de offic. Fiscal. gloss. 44. num. 1.* Villalob. *Ærar. commun. lit. I, num. 112.* Garfia *de Nobil. gloss. 4. num. 32.* Pareja *ubi nuper, & alii omnes nuper cumulati num. 6.* Horam verò adjicere necesse non est, quanquam utile. Gregor. Lop. *in l. 54. gloss. 2. titul. 18. p. 3.* Parlador. *d. cap. 20. num. 9.* Barbosa ex aliis *ubi proximè*; nam si duæ appareant scripturæ ejusdem diei, præfertur horam habens, sicut ex pluribus observavimus *Variar. lib. 1. cap. 16. num. 16.* & tenet cum aliis *Salgad. Labyrinth. cred. p. 2. cap. 4. num. 166.* Dies apponi debet, quo instrumentum perficitur, etsi alio inchoetur, *Greg. Lop. ubi proximè: vel uterque, Tusch. d. concl. 244. num. 17.* Si noctu fiat, sat erit diem exprimere, *Azeved. in d. l. 13. Recop. num. 15.* Quando; & quomodo valeat corrigere errorem in his commissum, tradit *Tusch. ex num. 18.* Lanfranc. *sup. numero 25.* *Did. Per. in l. 2. vers. Nonò etiam, tit. 5. lib. 2. Ordin.* In privatis scripturis omissio temporis nullitatem non inducit. *Azeved. Parlador. Morl. Alfar. & alii ubi sup. num. 6.* Sed si in originali authentico dies deficiat, qui in protocollo reperitur, instrumentum subsistet. *Lanfranc. de fid. instrument. numero 43.* & quando dies expressus in uno, censeatur repetitus in aliis, docet *num. 47.*

Ad Num. 3.

9 Præter tempus, etiam locus in instrumento publico adnotari debet ex omni jure, *l. 54. tit. 18. p. 3. d. l. 13. Recop.* Gregor. Lop. *in d. l. 54. gloss. 4.* Alfar. *sup. gloss. 43. numero 2.* *Marescot. variar. lib. 2. cap. 121. numero 34.* *Matienz. d. gloss. 7. num. 8.* Barbosa cum aliis *ubi proximè, num. 37. & cap. 3. num. 12. de appellat. in 6.* Villalob. *sup. num. 114.* *Azeved. in d. l. 13. num. 19.* *Cald. Pereyr. de emption. cap. 15. num. 9.* Parlador. *d. cap. 20. num. 11.* *Marant. de ordin. judic. tit. de product. instrum. num. 93.* *Gratian. decis. 286.* Pareja *d. num. 57.* Unde si abrasio, vel emenda apparuerit, ubi loci fit mentio, fides instrumenti deficiet, *l. 111. titul. 18. p. 3. ibi: O en el nome del lugar do fue fecha.* Donum autem designare opus non est, quanquam *d. l. 13. exigi videatur, quæ alternativè loquitur, & accipi poterit, cum extra oppidum in fundo, aut æde campestri conditur instrumentum.* Parlad. *ubi proximè, & ita apud nos usu receptum, de quo Lanfranc. sup. num. 8.*

Ad Num. 4.

10 Jure nostro Regio testium subscripto non desideratur, sed præsentia sufficit, *d. l. 13. Recop. l. 111. tit. 18. p. 3.* quibus hæc solemnitas non memoratur. *Parlad. quotidian. lib. 2. cap. 20. num. 15.* Anton. Gom. *in l. 3. Tauri, num. 30.* Villalob. *sup. lit. I. num. 110.* Azeved. *in d. l. 13. num. 39.* Barbosa *collect. cap. quoniam contra, num. 28. de probat. & sic observatur, quanquam de jure communi contra sentiant.* Tusch. *d. concl. 244. num. 7.* & alii apud Barbosam *collect. cap. 1. in fin. de fid. instrument.* quam sententiam fovet *lex 54. tit. 18. p. 3.* ut nostrates prælaudati observarunt.

Vers. Et licet jure communi.

11 Juxta jus commune duo testes adesse satis erit, ut instrumentum à tabellione fabricatum integram fidem obtineat. *Gregor. Lop. in d. l. 54. gloss. Burg. de Paz in l. 3. Taur. num. 124.* & alii, quos adducit Barbosa *collect. cap. 1. num. 7. de fid. instrum.* ac constat apertissimè *ex l. 111 & 154. tit. 18. p. 3.* quibus opponitur *lex 54. eod. tit. ubi forma traditur condendis instrumentis hujusmodi, ac duo tabelliones, aut tres testes intercedere jubentur: ex qua D. Covarru. docet, saltem trium præsentiam desiderari, cui assentiuntur Orosc. in l. Si quis, Tabularum, ff. de edend. Castill. in l. 41. Taur. Villalob. Arar. commun. opinion. lit. I. num. 109.* Olan. *concord. jur. lit. I, num. 29. de quo consulendi Azeved. in d. l. 13. Recopil. num. 37.* *Parlad. d. cap. 20. à num. 16.* *Cur. Philip. part. 1. §. 17. num. 30.* Tabelliones ut tutius operentur, tres testes semper adhibere solent, cui consuetudini standum monet Azevedus, quanquam Parladorus legitimam non esse consuetudinem, ut formam inducat, opinatur. Illud quidem tenendum videtur, quod si conficeretur instrumentum ubi solum duo testes reperiri possent, id sustineretur, non obsistente stylo, nec dicta lege 54. Partitar. quæ formam præscripsit non præcisè servandam, sed ut solemniter scriptura perageretur; ideo clausula irritans non est addita: & ex aliis legibus præcitatæ sic debet intelligi, & declarari. Nec novum est in jure, ut leges ex legibus interpretationem accipiant, sicut notatur *in l. Non est novum 26. ff. de legibus: qui sanè intellectus suadetur itidem ex prænotatis supra, num. 10. circa testium subscriptiones, quas pro solemnitate dicta lex 54. requirit; attamen de forma substantiali non habentur, ex l. 111. eod. tit.*

12 Ex quibus infertur, quo remota consuetudine, non erit reprobanda publica scriptura, si in duorum testium præsentia conficiatur, quoniam dum versamur in dubio ob constitutionum, ac sententiam diversitatem, pro validitate actus responsuri monemur, *l. Quoties 13. de reb. dub.*

Ibi: Qua lege sancitur.

13 Subscriptio eorum, qui contrahunt, vel actum exercent, de quo instrumentum fit, poni debet in protocollo, non in originali authentico. *Parlador. dict. cap. 20. numero 15.* *Azeved. in l. 13. numero 41. titul. 15. lib. 4.*

Recop. Avendann. de exequend. mand. part. 2. cap. 16. num. 2. vers. Quartus casus, Olan. concordant. jur. lit. I, numero 58. *Cur. Philip. part. 1. §. 17. num. 30.* *Carrasc. in Recop. cap. 11. numero 5. quod si scribere nescierint, aut nequiverint, pro illis unus ex testibus, vel alius se subscribit, ut in d. l. 13. cavetur, ac notant prælaudati. Quæ solemnitas de jure communi, & Partitarum non desideratur, ut colligitur ex l. 54. tit. 18. p. 3.* *Azeved. & Olan. bi proximè.* Sed vide legem *Contractus, C. de fid. instrum.*

Ad Num. 5.

14 Tabellio instrumenti conditor ei subscribere, propriumque signum apponere tenetur, alioqui nihil aget, *l. 13. tit. 25. lib. 4. Recop. l. 54. tit. 18. l. 10. tit. 19. part. 3.* *Gregor. Lop. in d. l. 54. gloss. 5.* *Azeved. in d. l. 13. num. 2. & 44.* *Cur. Philip. ubi proximè.* *Marant. de ordin. judicior. part. 6. tit. de product. instrum. num. 40.* *Paz. in prax. annot. ultim. de tabellion. num. 29.* *Morl. Empor. Jur. part. 1. tit. de fid. instrum. quest. 3. num. 13.* *Carrasc. ubi sup. Pareja de instrum. edit. tit. 1. resol. 3. §. 2. num. 57.* Signum verò imprimitur authenticæ scripturæ, quæ parti traditur, non protocollo; sed in fine cujusque anni tenetur tabellio signum adjicere protocollo instrumentum, quæ illo confecerit anno, ut omnia sub uno signo contineantur. *l. 12. tit. 25. lib. 4. Recop.*

15 De jure communi signum tabellionis addere de solemnitate substantiali non est. *Greg. Lop. & Azeved. ubi nuper, Villalob. sub. lit. I, num. 98.* *Marant. ubi proximè.*

Vers. Hæc sanè sunt.

16 Est præterea apud nos alia observanda solemnitatis sub pena nullitatis, & aliis, quia nullum publicum instrumentum conscribi potest, nisi in sigillata papyro, cujus supra meminimus *num. 7.* *Pareja ubi proximè, num. 60.*

17 Tandem tabellio agnoscere debet eos, qui negotium gerunt, de qua cognitione testificatur, *l. 54. tit. 18. part. 3. l. 14. tit. 25. lib. 4. Recopil. Gregor. Lopez. in d. l. 54. gloss. 8.* *Azeved. in d. 14.* *Cur. Philip. ubi sup. Burg. de Paz in l. Taur. num. 1279.* *Pareja num. 59.* Verùm ex omissione hujus solemnitatis fides instrumento non auferetur. *Azeved. num. 7.* *Burg. Paz num. 1284.* *Cur. Philip. ibid.*

Ad Num. 6.

18 De reprobatione publici instrumenti per testes pluribus egimus *Variar. lib. 2. cap. 13. ex num. 112.* Et quidem valdè communis est opinio docens, tam de jure communi, quam Regio duos testes non sufficere ad infringendam publici instrumenti autoritatem, & quatuor postulat expressim *lex 117. tit. 18. p. ubi Greg. Lop. gloss. 2.* *Montalv. in l. 18. tit. 8. lib. 2. for. Olan. concord. Jur. lit. I, ex num. 23.* *Bobad. Polit. lib. 3. cap. 14. numero 48.* *Cevall. quest. 43. & 455.* de jure communi tres saltem concurrere opus esse, tenent haud pauci apud *Farinacium, de falsitat. quest. 158. numero 34.* pluri-

Pluribus tamen placet, duos testes omni exceptione majoris instrumenti fidem evertere, etsi instrumentarii non sint, quam sententiam non ster Præful amplectitur.

Verf. *Prima conclusio.*

19 Duo testes omni exceptione majores adhuc non instrumentarii, si adversus publicam deposuerint scripturam, cujus fidem elidunt, ac destruunt. Ita probatur ex legibus regiis adductis per me in *d. cap. 13. num. 112.* ac ex Interpretibus cumulatis *numero 124.* & aliis, quos laudavit Barbosa *collect. cap. Tertio loco, num. 10. de probat. & cap. Cum Joannes. numero 12. de fid. instrument.* Adde Lanfranc. *tract. de fid. instrument. à num. 31.* egregio compendio rem istam enucleantem. Cum testes oporteat omni exceptione majores existere, Pareja *de instrum. edit. tit. 1. resol. 3. §. 2. num. 15.* hæc qualitas erit præcisè probanda, nec universalis præsumptio idoneitatis præstabit. Menoch. *conf. 380. num. 11. Morl. d. tit. de fid. instrum. quest. 6. num. 5.* quod regulariter verum est, ut ex pluribus adnotavi *variar. lib. 2. cap. 13. num. 121.*

Verf. *Secunda conclusio.*

20 Quoties duo testes instrumentarii inficiantur, fides illius evertitur. Pro hac assertione plures inveniuntur apud me *d. cap. 13. num. 119.* Quid si unus contra instrumentum deponat, *ibi, numero 122.* de quo Lanfranc. *ubi nuper.*

Verf. *Instrumenta autem publica.*

21 Instrumentum, ut in judicio probet exhiberi debet ipsi judici, nec proderit coram tabellione, ac testibus præsentari. Barbosa *collect. cap. Cum dilectus, num. 7. de fid. instrum.* Marant. *de ordin. judicior. tit. de product. instrument. num. 46.* Paz in *Praxi, temp. 8. numero 103.* Azeved. in *l. 2. num. 3. tit. 5. lib. 4. Recop.* Rursus nec sat erit producere scripturam judici, ut juxta illud pronunciare valeat; nam vel idem originale, vel transumptum in actis reponi debet, ut fides illi possit adhiberi. Sic cum pluribus tradidi *variar. lib. 1. cap. 1. numero 34.* Nec ex instrumento non legitime producto sententia ferri potest. Azeved. in *l. 2. num. 6. tit. 3. lib. 4. Recop.* Licebit tamen judici ex illo se extrajudicialiter instruere. Marant. *num. 49.*

22 Quod ita compertum est, ut si actor cum libello instrumentum pro fundamento suæ intentionis produxerit teneatur, ut probet, post litem contestatam ipsum reproducere. Paz *ubi proximè, Cancr. variar. part. 1. cap. 19. numero 13.* Azeved. in *d. l. 2. num. 3.* qui rectè observat, de jure Regio reproductionem non desiderari, quia *l. 1. eodem tit. jubetur actor cum libello primo scripturas producere.*

Ad Num. 7.

23 Instrumentum, etsi plura diversa capita complectatur, integrè exhiberi judici debet: adversario autem transumptum tradendum non est, nisi ejus partis, qua producens ad litem utitur Barbosa *collect. cap. Contingit, num. 2. de D. de Faria Covar. Enucl.*

*fid. instrum. & cap. Cum persona, num. 4. de privileg. in 6. Azeved. in l. 3. num. 3. tit. 5. lib. 4. Recop. Oros. in l. 1. §. Edenda, numero 3. ff. de edend. quod ita est, si producens penes se seriem totius instrumenti habuerit, alioqui edere judici non compelletur, nisi partem, qua est usus, velut si legatarius exhibet clausulam testamenti, quam cum debita solemnitate de originali extrahi postulavit. Cancr. *variar. part. 1. cap. 19. num. 25.**

Ibi: *Sed si ille, contra quem.*

24 Sed si parte instrumenti exhibita, adversarius postulet, ut totum edatur, erit audiendus: quod limitatur ex pro nuper adnotatis, ipseque si sua interest, producere debet integram scripturam ex originali extractam. Secundò limitatur, si litigans petat, ut accusationem adversus producentem instituat. Greg. Lop. in *l. 112. gloss. 1. tit. 18. p. 3. & in l. 113. gloss. 2. eod. tit.*

25 Quamquam de jure transumptum instrumenti producti tradi debeat parti adversæ absque die confessionis, *l. 1. §. Editiones, ff. de edend. d. l. 112. Partit. l. 3. tit. 5. lib. 4. Recop.* id apud nos in usu non est, sed ut producitur in judicio, editur litiganti, Azeved. in *d. l. 3. num. 12.*

26 Consultitur producenti instrumentum quoad unum caput, ne ex aliis sibi præjudicium generetur, ut protestationem præmittat, quod illud non producit, nisi quatenus sibi expedit. Cancr. *d. cap. 19. num. 6.* Azeved. *sup. numero 16.* Sed eam cautelam inanem reputat Cevall. *commun. cont. comm. quest. 696.* Parlad. *quotid. lib. 1. cap. fin. p. 1. §. 5. numero 21.* Concordari ita possunt, ut scilicet protestatio profit, ne videatur producens fateri omnia in scriptura comprehensa; non tamen erit impedimento quominus judex decernat ex producto instrumento, si quid in favorem adversarii contineat, de quo Cevallos egit.

Verf. *Secundò, est hæc in re.*

27 Produccens instrumentum, etsi pœniteat, nequibit illud ex actis detrahere. Oros. in *l. 1. §. Edenda, num. 2. ff. de edend.* Azeved. in *d. l. 3. num. 5.* fit enim productione commune; ideo si petat, adversario est edendum, cui jus quæsitum auferri non poterit. Morl. *Emp. Juris part. 1. tit. de fid. instrum. quest. 6. num. 17. vers. Ex quibus, Cevall. q. 696. num. 3.* Azeved. in *l. num. 13. tit. 5. lib. 4. Recop.* Anton. Fab. in *ration. ad d. l. 1. §. Edenda.* Quod restringitur, nisi instrumentum impugnetur; nam illud retrahi producenti permittitur, Boër. *decis. 252. num. 4.* Azeved. *ubi proximè, & probatur ex l. 3. C. de fid. instrum. l. 116. tit. 18. p. 3.*

Ad Num. 8.

28 Jure Canonico, & communi licet instrumentum producere, donec in causa conclusum non est: deinceps regulariter non admittuntur. Idem statuitur *l. 34. in fin. tit. 16. p. 3.* ubi Greg. Lop. *gloss. 5.* Lanfranc. *de fid. instrum. num. 29.* Barbosa *collect. cap. ex tenore, num. 18. de testib.* Morl. *sup. quest. 5. num. 1.* Cancr. *cap. 19. num. 9.* Mascard, *de probat. concl. 926. n. 1.*

Cevall. *quæst.* 650. num. 1. Did. Per. in l. 6. tit. 11. lib. 3. *Ordin.* Marant. de ordin. judicior. part. 6. titul. de product. instrument. numero 47. Parlador. *quoridian.* lib. 2. cap. 17. num. 1.

29 Instrumenta verò, si de novo habeantur, usque ad sententiæ prolationem recipiuntur. Menoch. de arbitrar. casu 241. Mascard. ubi proximè, Morl. d. *quæst.* 4. Cevall. ac Did. Per. ubi sup. apud quos haud paucas limitationes invenies. Si exhibeatur instrumentum extra tempus legitimum, illud actis adjungi actuario non licet; judex tamen perlegere non vertatur, non ut ex illo in vim probationis decidat, sed ad animi instructionem. Marant. sup. num. 49.

30 Quod si judex præcipiat instrumentum edi termino præfinitior, sub comminatione, quod postea non admittetur, eo elapso, fidem non merebitur. Azeved. in l. 2. num. 2. tit. 5. lib. 4. *Recopil.* Contrà ubi causa adversarii ex mora non sit deterior, tenet Lanfranc. sup. num. 30. Adde Barbof. *collect.* l. fin. numero 6. de fide instrum.

Ibi : *Quòd modo jure Regio.*

31 Jure nostro Regio actor unà cum libello, quo jus suum in judicium deducit, instrumenta producere jubetur, reus verò intra viginti dies, l. 1. & 2. tit. 3. lib. 5. *Recop.* Paz in Praxi, temp. 8. num. 143. Bobad. *Polir.* lib. 5. cap. 3. num. 41. Pichard. *manuduct.* part. 1. §. 4. num. 2. Villalob. *Arar. commun. opin. lit. I.* num. 132. Cur. Philip. part. 1. §. 16. num. 32. Olan. *concord. jur. lit. I.* num. 61. Parlador. d. cap. 17. num. 1. 2.

Ibi : *Hodie tamen receptum est.*

32 Forensis usus adversum Regias Constitutiones induxit, ut scripturæ ab utraque parte productæ absque necessitate juramenti usque ad conclusionem in causa recipiantur: hujus praxis meminere Azeved. in d. l. 2. *Recopil.* numero 1. & Pichard. ubi proximè, qui subdit usum à producente probandum, alioqui servabitur quod jure nostro statutum habetur.

Ibi : *Nec in hoc ulla contingere potest.*

33 Si constet saltem per jusjurandum producentis, quod instrumentum de novo reperierit, etiam post conclusum in causa, jure nostro admittetur, donec sententia proferatur, & ita praxi receptum testatur Bobadilla ubi proximè, quæ jure communi convenit, sicut prænotatur supra, num. 29. observant Azeved. in d. l. 2. num. 5. Did. Per. in l. 6. tit. 11. lib. 3. *Ordin.* Cancer. d. cap. 19. num. 10. Ceval. *quæst.* 650. Morl. d. tit. de fid. instrum. q. 4. num. 3. Villalob. Olan. & Pichard. ubi proximè. Verùm hæc restringere oportet, ut per Menoch. d. casu 241.

Ibi : *Facilius tamen admittitur.*

34 Proxima resolutio, quæ est Bartoli doctrina, tunc vel maximè erit in praxi amplectenda, cum latâ sententiâ nullus litiganti, qui intendit scripturam producere recursus sup-

plicationis, aut provocationis relinquatur, ut adnotant Morl. & Villalob. ubi proximè; nam ubi majus periculum vertitur, cautiùs oportet agere, l. 1. §. Sed etsi quis, de Carboniano edicto.

Verf. *Est tamen hac in re.*

35 Non licet procuratori juramentum in animam domini præstare, quod instrumentum, quod producit post conclusum in causa, de novo fuit repertum, nisi speciale ad hoc mandatum exhibuerit. Morl. sup. num. 4. Villalob. num. 113. §. De jure regio, Azeved. in l. 1. numero 75. tit. 5. lib. 4. *Recop.* regulariter namque procurator etiam cum libera nequit in animam domini jurare sine speciali mandato. Tusch. lit. M, conclus. 52. numero 9. Surd. *decis.* 159. numero 1. Barbofa cum aliis *collect.* cap. Qui ad agendum, num. 5. procurator. in 6. At si procurator idem, adhibitâ diligentia, instrumentum de novo invenerit, nihil erit impedimento, ut juret anima sua.

Verf. *Sed etsi lege.*

36 Ubi evidenter apparet de bono jure illius, qui producere conatur instrumentum post conclusum in causa, absque onere jurisjurandi debet admitti, cum alioqui ipsius justitia prorsus sit peritura, quoniam aliud non superest auxilium. Mascard. d. *concl.* 926. num. 26. Did. Per. in l. 6. *vers.* Fallit quartò, tit. 11. lib. 3. *Ordin.* nec juris stricti observantiæ tantum est deferendum, ut evidenter, ac naturali æquitati præponatur, l. Si servum 91. §. Sequitur, ff. de verb. oblig. ibi: Sub autoritate juris scientia plerumque perniciosè erratur: & l. Divus 8. ff. de restitut. in integr. ibi: Etsi nihil faciliè mutandum est ex solemnibus, tamen ubi aequitas postulat, subveniendum est. Quod maximè congruit Regalium Prætorium egregiis iudicibus, quos D. Covarru. alloquitur, cum veritate cognita procedere valeant, l. 22. titul. 4. lib. 2. l. 10. tit. 17. lib. 4. *Recopil.* ubi Azeved. numero 59. in simili rectè differit.

Ad Num. 9.

37 Instrumentum per tabellionem solemniter confectum publicum est, fidemque ut tale facit non solum quoad illos, inter quos negotium geritur, sed etiam quoad omnes, veluti si res majoratus legitime distrahatur; nam instrumentum venditionis publicum nedum in possessorem, qui alienavit, sed & adversus successores vires obtinebit. Similiter si quis à non domino fundum emerit, ac usufruxerit, instrumentum adversus verum dominum agentem plenè probabit, Lanfranc. d. *fid. instrum.* num. 14. Tusch. lit. S, *conclus.* 74. num. 3. Sed authentica scriptura quoad executionem non nocebit, nisi contentis in illa, ipsorumque hæredibus. Cancer. *variar. part.* 1. cap. 17. numero 34. Pichard. cum aliis *manuduct.* part. 2. §. 2. num. 6. Lanfran. ubi proximè. Per contrarium si instrumentum irritum pronuncietur, ac fide carens per sententiam, quæ in rem judicatam transferit, quoad nullus faciet probationem. Pareja ex aliis de *instrument. cedit.* tit. 1. *resolut.* 3. §. 2. num. 108.

S U M M A R I U M.

- 1 Tabellioni an liceat alii committere instrumenti confectionem , aut aliena manu illud scribere , & num. 2.
- 3 Exemplo scripturae non creditur , nisi appareat originale : quod multipliciter limitatur.
- 4 Princeps valet praecipere ; ac statuere , ut exemplum scripturae prober , & minus legitime probationi plena fides adhibeatur.
- 5 Scripturae referenti non datur fides , nisi constet de relato.
- 6 Quod declaratur.
- 7 Tabellione decedente , morbo , aut aliis impedito ad longum tempus , liberum erit alii ex illius registro instrumenta extrahere , quibus juris solemnitate adhibita plena fides praestatur.
Utrum extrahenti liceat quicquam addere , aut detrabere ex consuetis , ibid.
- 8 Defuncto tabellione , an successor tabellio permittatur ex protocollo antecessoris deducere scripturas absque iudicis autoritate.
- 9 Tabellione impedito mandante , ut alius ex illius registro extrahat instrumentum , iudicis autoritate opus non est.
- 10 Idem erit , si tabellio alii in officio succedat Princeps iussit.
- 11 Tabellione cessante in officio , vel illo privato , quomodo successor acta , & protocolla tradenda.
- 12 Utrum in transcriptione publici instrumenti testes debeant intervenire , qui originali adsuerunt.
- 13 Si plures notarii interveniant actui , quisque solus potest de illo instrumentum condere.
- 14 Ex originali , quod parti traditur , exemplar assumi potest , & probat , intercedente iusta causa , & juris solemnitate.
- 15 Ubi exemplum sigillo Principis , Praelati , aut Magnatis comprobatur , an ad extractionem iusta desideretur causa.
- 16 Exemplar scripturae ab alio deductum an probet.
- 17 In extractione exempli semper non desideratur citatio eorum , quorum interest.
- 18 Transsumptum scripturae , etiam solemnitate servata fidem non facit , nisi in eos , qui sunt citati.
- 19 Sed praesumptionem etiam in non citatos producit.
- 20 Exemplar partium assensu comprobatum plene probat in assentientes etsi iudicis autoritas in transsumptione desuerit.
- 21 Exemplar desumptum ex alio iudicis precepto apud acta relicto , si solennia juris praecedant , quantam fidem mereatur.
- 22 Limitatur.
- 23 Praefatum exemplar non trahit executionem paratam.
- 24 Exemplum iussu iudicis assumptum , & apud acta collocatum , nequit deinceps argui de falsitate , etsi ex originalis serie aliqua suspicio deprehendatur.
Aliud juris erit , si ab hoc exemplo aliud desumatur , quod in diverso iudicio adversus tertium producitur , ibid.

- 25 Temporis diuturnitas supplet in instrumentis solemnitatum defectum : quod subsequenteribus numeris explanatur.
- 26 Scriptura antiqua omni solemnitate destituta , qua de autoritate tabellione mentio non fit , nullam fidem meretur , sed solam praesumptionem ex qualitate loci , ubi reperta est , producit , & num. 32.
- 27 Quid si tabellio author fuisse narretur , nec ulla falsitatis occurrat conjectura , solemnitate deficiente.
- 28 Quid in exemplo a tabellione , omissis solemnitatibus , extracto.
- 29 Quid si in exemplo antiquo tabellio testificetur , omnes intervenisse solemnitates , illas exprimens.
- 30 De differentia solemnitatum , & qua praesumatur , & qua probari debeant.
- 31 Quoties ex contextu instrumenti defectus solemnitatis patet , temporis diuturnitate suppleri non potest.
- 33 Expressio alicujus solemnitatis , praetermissis ceteris , nocet magis instrumento , quam si omnes mitterentur.
34. Si exemplum quod extrahi intenditur , credere non possit in detrimentum alicujus , citatio nulla desideratur , & sola iudicis autoritas sufficit.
- 35 Quoad Principis privilegia exemplo non adhibetur fides , nisi aliud exprimat , & tunc an partis citatione opus sit.

C A P U T XXI.

Ad Num. I.

TAbellio prohibetur per alium instrumentum condere de actu , cui ipse interfuit : permittitur tamen committere confectionem , modo se subscribat , propriumque signum imponat scripturae. Idem de exemplatione dicendum , si per se corrigat instrumentum , & a mendis expurget , antequam subscriptione , ac signo auctoritatem conferat. Gregor. Lop. in l. 5. gloss. 2. tit. 19. part. 3. Cujac. in authent. de tabellion. collat. 4. Paz in praxi , annotat. ult. de tabellion. num. 30. Azeved. in l. 13. num. 3. tit. 25. lib. 4. Recop. Didac. Per. in l. 2. vers. Duodecim dubitatur , titul. 5. lib. 2. Recop. Mascard. de probat. conclus. 711. num. 40. Joan. de Grassis tract. de substantial. procurator. vers. Manu mea , num. 2. & ita de consuetudine apud nos servari , neglecta dictae legis §. Partitar. testantur Gregorius Lopez & Azeved.

Si quis tabellio , quia manum debilem , vel tremulam habet , scribere impediatur , poterit , aliena juvari , ut propria subscribat , & signet ; ipse enim litteras , & characterem perficit , quanquam aptitudo per alium suppleatur. Peralta in rubric. num. 17. ff. de legat. 1. Azeved. ubi sup. num. Quisquis tabellionis officium obtinet in Cancellariis , vel oppidis , per se exercere adstringitur , nec licet per substitutionem inservire , l. 1. tit. 18. lib. 2. Ordin. l. 33. tit. 20. lib. 2. l. 6. tit. 2. lib. 7. Recopil. Avendann. de exeq. mandat. part. 1. cap. 3. num. 5.

Ad Num. 2.

3 Exemplo instrumenti etiam publici fides adhibenda non erit, nisi originale exhibeatur, l. 114. tit. 18. part. 3. ubi Gregor. Lop. gloss. ultim. Salgad. de retent. Bullar. part. 2. cap. 24. numero 34. Cujac. in cap. 1. de fid. instrument. Morla Empor. Jur. part. 1. tit. de fid. instrum. quæst. 1. per totum. Osuald. ad Donell. lib. 25. cap. 8. Villalob. Arar. commun. opinion. lit. I. num. 115. Gratian. disceptat. cap. 859. à princ. Marefcot. variar. lib. 1. cap. 81. numero 2. Alfar. de offic. Fiscal. gloss. 26. num. 2. Pareja de instrum. edit. tit. 1. resolut. 3. §. 3. num. 3. & procedit etiam quoad personas privilegio quovis gaudentes. Pareja ubi nuper, Gratian. numero 1. Mascard. num. 13. quæ communis conclusio multifariam limitatur, ut videre licet apud prælaudatos, præsertim Mascard. & Parejam latissimè differentes, ac Genuam de script. privati. lib. 1. quæst. 16. Scacc. de judic. lib. 2. c. 11. à num. 524.

Ibi: Quamobrem poterit.

4 Princeps & lege generali, & rescripto in causa speciali tertii præjudicium præcipere ex justa causa poterit, ut exemplatæ scripturæ plena fides adhibeatur. Mascard. conclus. 711. num. 14. 15. Cald. Pereyra de empt. & vendit. cap. 35. num. 45. Barbosa collect. cap. 1. n. 6. de fid. instrument. Avil. in cap. 19. Prator. numero 2. sub verb. Traslade, Menes. in l. Sancimus, num. 2. C. de divers. rescript. Gratian. sup. num. 13. Pinel. in rubric. part. 1. cap. 2. num. 13. C. de resc. vendit. Alfar. sup. num. 7. Genua numero 14. & regulariter Principi licet statuere, ut minùs legitimis probationibus in judicio credatur. Menoch. de arbitrar. lib. 1. q. 25. num. 2. Neque refragatur constitutio capitis 1. de fi. instrument. cum Princeps, imò nec privatus sic propria lege ligetur, ut ab ea discedere non valeat, l. Si quis in principio 22. de legat. 3. l. 22. tit. 1. p. 6. Par. de Puteo tract. de reassumpt. instrument rubric. 7. num. 9. Præterquam quod Cujac. in d. cap. 1. litteram corrigi, & non ad exemplaria, sed aut exemplaria, legendum putat.

Vers. Quod si fiat.

5 Regulariter non creditur scripturæ referenti, nisi constet de relata: quod limitatur hîc, si idem notarius instrumentum referens, ac relatum confecerit, veluti si de mandato mentio fiat in scriptura venditionis: sed id impugnat Moral. d. tit. de fid. instrument. q. 1. numero 22. nam opus est, ut mandati series inferatur principali scripturæ, alioqui dignosci nequibit, an sit sufficiens ad actum, qui geritur, de quibus Salgad. d. cap. 26. à num. 57. Afflict. decis. 273. & ibi Ursil. Avil. in cap. 15. Prator. num. 23. vers. in tantum est, Cur. Philip. part. 2. §. 7. num. 8. fusè Mascard. concl. 924. Barbosa collectan. authent. Si quis in aliquo num. 3. C. de edend. Castill. controvers. libro 2. cap. 16. numero 60. Sed si rescriptum Principis referatur ad aliud instrumentum, non probare, nisi de relato constiterit, voluit Salgad. num. 59. Contrarium placuit Mascardo num. 9. & 10. Adde contra conclusionem tenentem Gratian. discept. cap. 268. num. 35.

Ubi instrumentum mentionatum non est 6
necessè ad subsistentiam principalis, etsi illud non exhibeatur, hoc exequi poterit. Mascard. num. 14. Ursill. num. 4. Cur. Philip. ubi proximè, & ibi exempla traduntur.

Ad Num. 3.

7 Tabellione defuncto, vel furore, aut morbo in perpetuum, sive ad tempus longum impedito, licebit alii ex illius registro instrumenta publica extrahere, quæ plenam fidem faciant, modò interveniant judicis autoritas, partium citatio, & cætera quæ habentur in cap. Cum P. tabellio, de fid. instrument. ac referunt Rebuff. in l. Notionem, §. Instrumentorum, de verb. signif. Aviles in cap. 19. Prator. verb. Traslade, num. 1. Sic tenent Tusch. lit. T. concl. 374. num. 5. Gregor. Lop. in l. 114. gloss. fin. tit. 18. part. 3. Marefcot. Variar. lib. 1. cap. 18. à princ. Barbosa collect. d. cap. Cum P. tabellio, num. 1. 2. Menes. in l. 3. num. 5. C. de divers. rescript. Pareja de instrum. edit. tit. 1. resolut. 3. §. 3. num. 119. Mascard. concl. 711. num. 25. & 41. Lanfranc. de fid. instrum. num. 12. Parlador. quotidian. lib. 2. cap. fin. part. 1. §. 12. limit. 2. numero 18. & 19. Ursill. ad Afflict. decis. 6.

8 De jure communi hujusmodi tabellioni permittebatur clausulas consuetas adjicere, cum scilicet ex bastardello, seu breviatura in extensum, seu mundum instrumentum deducebat. At jure nostro regio nihil addere, aut detrahere poterit, nec enim apud nos per imbreviaturam conficere scripturam licet. Parlador. d. l. 2. cap. 20. num. 21.

Vers. Primum est observandum.

9 De jure communi tabellio decedens poterat sicut de propriis bonis etiam de registris, & actis, quæ confecerat, disponere: unde quæstionis est, an hæres, aut legatarius tabellio possit ex eis protocollis sibi relictis scripturas extrahere absque aliqua solemnitate autoritatis judicis, ac citationis. Ast apud nos inanis erit ea disputatio, nam mortuo tabellione, per Magistratum acta, & registra custodia traduntur, donec successor in officio ea autoritate publica excipit, l. 55. tit. 18. part. 3. Gregor. Lop. gloss. 4. l. 24. tit. 25. lib. 4. Recopil. ubi Azeved. quod si interim oporteat instrumentum ex illis registris assumere, desideratur judicialis autoritas, citatioque partis, quanquam tabellio hæres defuncti ipsa apud se retineat, ut depositarius. Greg. Lop. in d. l. 55. gloss. 5. Parlador. d. cap. 20. num. 20. Avil. sup. num. 4. Villalob. Arar. commun. opinion. lit. I. num. 53.

Vers. Verùm ad Panormitani sententiam.

10 Licet sit controversum, an judicis autoritas debeat intervenire, cum tabellio impeditus mandat alii ex suo protocollo instrumentum authenticum extrahere; id tamen decisum habemus: & non requiri constat l. 55. tit. 18. part. 3. ubi Greg. Lop. gloss. 1.

Vers.

Verf. Hoc ipsum plerumque.

Quoties tabellio Principis autoritate alii in officio succedit, non eget iudicis facultate, ut fidem faciant instrumenta, quæ ex antecessoris registro transcribit, l. 55. tit. 18. part. 3. l. 24. tit. 25. lib. 4. Recop. Parlador, ubi proxime, Pareja num. 127. Tusch. lit. E. concl. 550. num. 9. Mascard. d. concl. 711. num. 76. Paratamque executionem merentur. Parlador. d. limit. 2. num. 21.

Verf. Secundo est animadvertendum.

11 Adde Parejam de instrum. edit. tit. 5. resol. 1. num. Aviles in cap. 36. Prator. verb. Sean guardados, Bobadil. Politic. libro 2. cap. 16. num. 119. ubi quod tabelliones, si cessent in exercitio, tenentur successuri protocolla, & acta exhibere. Privatis munere illa sunt auferenda, & quoties traduntur, jubent leges, ut describantur: sic ex inventario apparet, an ulla penes tradentem notarium remanserint, quæ edere compelleretur quocumque tempore. Pacian. de probat. lib. 2. cap. 64. num. 16. & 17. Pareja sup. tit. 5. resol. 1. num. 25.

Verf. Tertio, etiamsi jure communi.

12 Videas d. l. 55. Partit. qua cavetur, ut in explanatione instrumenti adhibeantur duo ex testibus instrumentariis, quod jure Neapolitano observatum refert Par. de Puteo tract. de reassumption. instrum. rubric. 3. Verum hujusmodi solemnitatem quoad nos in desuetudinem abiisse, testis est Gregorius Lopez in eadem l. 55. gloss. 6.

Verf. Quod si contingat.

13 Si duo, pluresve notarii rogentur, omnes rei gerendæ affidere debent, sed quisque eorum solus instrumentum conficere valebit. Mascard. de arbitrar. casu 178. ex num. 7. Mascard. conclus. 711. num. 46. At ad rem, de qua agimus, hæc quæstio nihil refert; nam etsi plurimi in exemplatione interveniant notarii, exemplo fides adhiberi ex multiplicitate exemplantium non debet. Mascard. numero 11. Marefcot. variar. lib. 1. cap. 81. num. 3. & 18. Parlador. d. cap. fin. §. 12. limit. 2. numero 18. Gratian. discept. cap. 859. num. 1.

Ad Num. 4.

14 Ab originali authentico, quod parti, cuius interest, tradi solet, exemplum jure extrahitur, urgente justa causa, solemnitateque præmissa, veluti ob verustatem, periculumve amissionis. Mascard. sup. à num. 17. Pareja tit. 1. resol. 3. §. 3. num. 123. Barbosa collect. cap. fin. num. 2. d. fid. instrum. Cujac. ibid.

15 Sed si Principis, Prælati, aut Magnatis exemplum roberetur, causam non desiderari scripsit Gregor. Lop. in l. 114. gloss. ultim. tit. 18. p. 3. qua hoc requiritur, ut illud fidem mereatur; nec enim justa existente causa, sigillo opus est, nisi dicamus id desiderari, ut quoad omnes plenam fidem obtineat, quam

regulariter non consequitur, ut D. Covar. statim docet: semper verò iudicis autoritate opus est, licet adfit causa. Greg. Lop. ibi.

Ibi: Secundo, hæc exemplatio.

16 Exemplum ut probet, deducendum ex originali, non ex alio exemplo; nam exemplum exempli omnino fide carere plerisque placet, licet D. Covar. dissentiat, de quo Mascard. conclus. 712. per tot. Tusch. lit. E. concl. 550. num. 15. & lit. S. concl. 374. ex num. 32. Pareja latissimè d. resol. 3. §. 4. Marefcot. Variar. lib. 1. cap. 81. à numero 15. Maltrill. decis. 45. num. 3. Gratian. ubi proxime, num. 33. Genua de script. priv. lib. 1. quest. 16. num. 15. at hujusmodi instrumentum, etsi fidem facere concedatur, solum est inter eos, quos ad exemplationem citatos fuisse constiterit, sicut noster Præses opinatur.

Ibi: Tertio exigitur ad solemnem.

17 Inter cæteras solemnitates, quæ ad perfectionem exempli postulantur, præcipua habetur partium citatio. Pareja d. §. 3. num. 120. Barbosa collect. cap. Cum P. tabellio, num. 3. de fid. instrum. Mascard. conclus. 711. numero 19. Gratian. cap. 859. num. 4. apud quos plurimi. Quæ conclusio nonnullas patitur exceptiones, quam meminerunt Pareja à num. 123. Barbosa sup. verf. Hæc tamen citatio, Mascard. num. 20. cum seqq. in quibus ea recensetur, ut si idem notarius protocolla author, qui rei gestæ interfuit, exemplum extrahat, nulla desideretur citatio. Pareja num. 128. Mascard. num. 22. Barbosa ubi proxime. At distinguere oportet cum Pareja num. 24. 25. nam si tabellio referatur ad proprium registrum, nec iudicis præceptum, nec citatio partis desideratur, cum hoc exemplum pro originali habeatur. Greg. Lop. in l. 114. tit. 18. p. Pareja numero 20. Morl. Empor. Jur. part. 1. tit. de fid. instrum. quest. 1. num. 8. Barbosa numero 2. verf. Quando verò, Parlador. d. §. 12. lim. 2. num. 21. Sed si ex originali authentico transcribat, solemnitas citationis, iudicisque autoritas adhiberi debet, quantumvis illud ipse confecerit. In memoriam tamen est revocanda distinctio, de qua supra cap. 19. num. 10. & licet, sicut ibi obiter prænotavimus, Pareja fenerit, non deficere fidem instrumenti, omissa legis regie solemnitate, non caret dubio, cum forma tabellionibus præscribatur; ideo contra sentit cum aliis Salgad. de retent. Bullar. p. 2. cap. 24. num. 34.

Ad Num. 5.

18 Transsumptum publici instrumenti, etiam solemniter extractum non facit fidem, nisi adversus eos, qui citati acquieverint exemplationi, aut contradicentes fuerint superati. Paz de tenur. cap. 26. num. 64. Pareja d. resol. 3. §. 3. num. 118. 122. & 126. de quo tamen non immeritò disputari posset; nam cum hoc exemplum instrumentum publicum, suos operari debet effectus quoad omnes, ut D. Covar. capite prox. in fin. prædocuit, & assentiuntur Paz, & Pareja, dum ille tenuit, exemplum instrumenti nocere citato majoratus possessore, cæteris

Cæteris successoribus, sicut noceret originale, de quo Paz num. 66. quem refert Pareja numero 131. Sed si plures unico instrumento obligati reperiantur, ejus exemplum non probabit contra non citatos, etsi aliqui citarentur; nam quoad illos exemplar ritè extractum non est: atque ita D. Covar. est accipienda sententia. Aliud est quoad illos, qui citari non debuerunt, ac indirectè exemplum præjudicat, de quibus Paz disseruit. Tusch. tit. S, conclus. 374. num. 39.

Ibi: *Tametsi quandam præsumptionem.*

- 19 Quamquam exemplar in non citatos fidem plenam non faciat, præsumptionem tamen in illos operatur pro judicis arbitrio, quæ usque ad semiplenam probationem extendi poterit, circumstantiis perpensis, præsertim si originale amissum constet. Mascard. conclus. 711. numero 12. 26. 56. & 87. Tusch. tit. S, conclus. 374. numero 22. Pareja d. 3. numero 160. Genua sup. num. 20.

Verf. *Poterit tamen.*

- 20 Exemplar partium assensu comprobatum plenè probat quoad consentientes, etsi judicis non interveniat autoritas. Mascard. num. 52. cum seqq. Avil. in c. 19. Prætor. verb. Trasladeñ, num. 1. Pareja num. 78. ubi plures. Idem erit si partes exemplum in judicio produxerint, quia probare censentur. Mascard. numero 88. Sed aliis officiet. Idem numero 55. An fat sit tacitus consensus, disputat latè Pareja ex num. 79. Genua num. 42.

Ad Num. 6.

- 21 Si originale in judicio productum reddi jubeatur per judicem, transsumpto in actis relicto cum adversarii citatione, deinceps poterit ab hoc exemplari aliud deduci, accedente judicis jussu, ac partis citatione: quod plenam fidem merebitur, modò transcribatur ab ipso actorum notario. Greg. Lop. in l. 114. tit. 18. part. 3. gloss. ult. Mascard. conclus. 711. à num. 66. & conclus. 712. num. 6. Pareja S. 3. num. 135. & S. 4. num. 18. Ursil. ad Afflict. decis. 273. numero 5. & decis. 282. numero 9. Tusch. sup. conclus. 374. numero 71. Quod si exemplum exempli reperiatur apud acta, transsumptum ab illo fide carebit plena, ut voluit Tusch. lit. E, conclus. 550. num. 2. de quo latè Pareja d. resol. 3. S. 4. à num. 19. ac tenendum videtur, tantam fidem ultimo exemplari ex actis deducto adhibendam esse, quanta primo deberetur extra processum: nec acta fidem producti instrumenti augere possunt, quamquam de illa testentur ad probationem faciendum.

- 22 Restrigitur præfata principalis conclusio, si productò, ac exemplato instrumento, pars petat adversa, ut iterum edatur originale, quod de falso arguere contendit; etenim si producens illud exhibuerit, exemplum apud acta relicto nullam fidem merebitur. Azeved. in l. 3. num. 18. tit. 5. lib. 4. Recopil. & consequenter nec exemplato ab illo exemplari creditur.

Quamquam exemplum exempli existentis apud acta probet, paratam tamen executionem nunquam adipiscitur. Mascard. d. conclus. 711. num. 74. Tusch. lit. S, conclus. 374. numero 32.

24 Exemplum ex originali extractum, postquam actis conjungitur, per se fidem facit, adeo ut si originale deinceps appareat aliqua falsitatis suspitione maculatum, velut abrasione, vel emenda, nequeat per adversarium impugnari, Mascard. numero 68. At quamvis hoc verum putetur, nihilominus si ab hoc exemplari aliud deducatur, poterit is, contra quem in judicio fuerit exhibitum, postulare ut originale edatur; & si suspectum de falsitate convincatur, nec exemplar ejus transcriptum ex actis subsistet ad probationem; nam etsi, ut sensit Mascardus, per productionem instrumentum censeatur approbatum, restringi tamen debet quoad judicium illud, ac in præjudicium approbantis: sed hoc non officiet tertio, contra quem exemplum producitur, cum res sit inter alios acta, ex l. Sape, cum vulgatis, ff. de re judic.

Ad num. 7.

25 Communiter fertur, ob temporis antiquitatem suppleri defectum solemnitatum, ut fidem faciat instrumentum, quoniam intervenisse omnes substantiales existimatur. Tusch. lit. E, concl. 550. num. 20. & lit. S, conclus. 374. numero 68. & 98. Castill. controvers. lib. 2. cap. 16. ex numero 56. Mascard. d. conclus. 711. ex num. 81. Paz de tenut. cap. 26. num. 17. Avil. in cap. 19. Prætor. verb. Trasladeñ, numero 3. Ant. Gabr. commun. lib. 1. conclus. 1. num. 32. Pareja de instrum. edit. titul. 1. resol. 3. S. 3. num. 49. Menes. in l. 3. num. 13. C. de divers. rescript. Quot annorum lapsus desiderentur ad hujusmodi solemnitatum supplementum, certò definiri non potest. Centenarium tempus regulariter antiquitatem operatur: at in materia probationis judicantis arbitrio committitur, sicut ex dicendis apparebit, ac docet Menoch. de arbitrar. lib. 2. casu 3. nu. 2. Pareja, pluribus laudatis, ubi proximè, num. 82. & 86.

Verf. *Ceterùm, quia hac in questione.*

De qua latè Cravet. tract. de antiquitatib. tempor. part. 3. S. ult. incip. Vidimus in genere. Pareja d. S. 3. ex num. 49. Gironda de privileg. q. 132. ex num. 638.

Verf. *Erimus etenim.*

26 Si scriptura producatur omni carens solemnitate, nec author enunciatur tabellio, fidem nullam ex antiquitate temporis obtinebit, aliqualem verò operabitur præsumptionem, si repta probetur in publico loco, velut archivo, in quo non solent instrumenta nisi authentica reponi. Gratian. d. cap. 859. num. 30. Pareja sup. num. 27. & 41. Mascard. num. 64. Imò & privatæ scripturæ ex archivo deductæ fides adhibetur, Pareja d. resol. 3. S. 5. numero 4. & pro antiquo instrumento præsumitur. Menoch. de præsumpt. libro 1. question. 48. numero 26.

Verf.

Verf. *Secundus casus.*

27 Quoties in instrumento narratur à tabellione confectum, publicum esse præsumitur; si centum anni à die confectiois præterierint, nec alia concurrere debent adminicula, omni scilicet falsitatis suspitione cessante. Pareja ex pluribus *d. S. 3. numero 58.* Menochius libro 2. *presumpt.* 78. num. 11. Urfill. *ad Afflict. decis.* 245. numero 45. Mascard. *conclus.* 1097. à numero 6. Gregorius Lop. in l. 115. *gloss.* 5. titul. 18. p. 3. Gratian. *disceptat. cap.* 554 numero 35. Et licet Pareja numero 60. post Cravet. *de antiquit. temp. part.* 3. *S. ult. numero* 18. opinetur alias requiri conjecturas, seu probationem, aliud tamen est cum D. Covar. tenendum, cui accedunt Gratian. numero 42. Mascard. numero 8. & 9. & receptum apparet: quod ex aliis limitat Pareja numero 65. ubi de maximo præjudicio controverteretur, sicut de auferendis majoratus bonis.

Verf. *Tertius casus.*

28 Ubi quæstio non est de tabellionis fide; sed in exemplo nulla invenitur solemnitas ex iis, quæ ad exemplationem postulantur, nec refertur interfuisse; illi non creditur, nisi aut centum effluxerint anni, aut triginta cum observantia per usum; vel possessionem ejus de quo in scriptura actum apparet. Menoch. *pres.* 80. lib. 2. & lib. 3. *pres.* 132. num. 79. Gratian. *cap.* 268. num. 3. Barbosa *collect. cap. Pervenit, numero* 3. *de empt. & vend.* Garc. *de nobilit. gloss.* 4. num. 31. & 32. Tiraq. *de prescript. S. 1. gloss.* 4. num. 87. Pareja *d. S. 3. num.* 56. num. *seqq.* at Menoch. numero 64. id iudicis arbitrio committit. Observantia debet esse vera, cum scientia, & patientia ejus, ejus interest: nec præsumpta prodest. Barbosa & Menoch. *ubi proxime.* Pareja numero 149. qui latissimè de hujusmodi observantiæ requisitis agit *ex numero* 136. Gratian. *disceptat. cap.* 268. *ex num.* 7.

Verf. *Quartus casus.*

29 Cum exemplo tabellio inserit cunctas intervenisse solemnitates, eas sigillatim exprimens, ei fides tribuitur, si quadragenarium præterierit spatium. Menoch. *d. pres.* 132. num. 54. & 55. Mascard. *concl.* 1316. num. 10. & 11. De tempore variæ sunt sententiæ, ut videre licet apud Menochium.

Hic pro enucleatione casuum, quos D. Covar. discernit, oportet observare, solemnitates esse in duplici differentia; aliæ enim sunt intrinsecæ, quæ actui cohærent, ac inseparabiliter debent comitari, & hæ intervenisse præsumuntur; aliæ extrinsecæ, quæ actum præcedere, ac subsequi possunt, nec illi præcisè junguntur, & hæ non præsumuntur, sed sunt probandæ de quibus cunctis latè Menoch. lib. 3. *pres.* 132. *per tot.* Pareja *de instrum. edit. titul.* 1. *resol.* 3. *S. 3. ex num.* 52. Mascard. *de probat. conclus.* 1315. *cum seqq.* Tusch. *lit. S. conclus.* 320. *cum seqq.* Nobis autem est sermo de extrinseca solemnitate, scilicet citatione partis, & iudicis autoritate in exemplatione instrumenti, quæ ex temporis antiquitate, aliisque circumstantiis præsumi solet.

31 Id quidem minimè procedit, cum ex inspectione exemplaris manifestè deprehenditur solemnitatis defectus; quia cessat præsumptio ex antiquitate temporis, nec potest adversus veritatem prævalere. Pareja *d. S. 3. 71. cum seqq.* Gratian. *disceptat. cap.* 268. numero 3. Barbosa *collect. cap. Pervenit, num. 5. de empt. & vend.* apud quos plurimi. Idem erit si appareat; solemnitatem intervenisse, sed nulliter adhibitam fuisse. Urfill. *ad Afflict.* 305. num. 13.

Verf. *Quintus casus.*

32 Si exemplum appareat absque solemnitatibus, nec de authoris tabellionatu constet, nulla fide erit dignum ex sola temporis antiquitate, nisi ratione loci, ubi repertum fuerit, aliquam producat præsumptionem, sicut assertum est supra, numero 26. maxime cum solemnitas non enunciatur, de quo Pareja cum pluribus numero 71. Alioqui si ex solo temporis lapsu induceretur probatio per exemplum, via fraudibus panderetur; facile enim posset fabricari nunc instrumentum, quasi antiquitus conditum, die, & anno supposito. Gratian. *cap.* 554. num. 39. Pareja num. 81.

Verf. *Sextus casus.*

Pro hoc, & sequentibus consule jam laudatos, præmissa à nobis illis possunt & accommodari.

Verf. *Decimò id liberè.*

33 Aliquando defectus unius solemnitatis nocet magis, quam si omnes omitterentur. Unde si tabellio in exemplo enunciaverit, auctoritatem iudicis præcessisse, nec citationis meminerit, præsumptio erit, quod hæc solemnitas non intervenerit; nam si utraque intercessisset, cur potius auctoritatis meminit, quam citationis. Gratian. *disceptat. cap.* 268. num. 14. & *cap.* 859. num. 17.

Ad Num. 8.

34 Quando ex exemplatione instrumenti præjudicium nulli generari potest, citatio aliqua non desideratur, sed sola iudicis autoritas. Mascard. *d. concl.* 711. *in fin.* & alii apud Parejam *d. S. 3. num.* 124. licet ipse dissentiat, opinatus cum aliis, quos refert num. 125. citationem generalem per proclama, vel edictum requiri: sed id debet intelligi, cum ex exemplo aliquis damno affici potest, qui latet, aut si dubitetur an officere possit. Aliud tenendum, cum ex natura rei gestæ nullum tertii præjudicium imminet.

Ibi: Regia tamen lex.

Cujus meminimus supra, num. 15. & est lex 114. non 124. *tit.* 18. p. 3.

Ibi: Solet tamen in privilegiis.

35 In Principis privilegiis, cum de eorum executione agitur, exemplo fides non adhibetur, l. Pro-

1. *Probatorias, C. de divers. offic. lib. 12. Mascard. d. concl. 711. numero 51. Alfar. de offic. fiscal. gloss. 26. num. 1. & 2. ubi per totam fusè dicitur de clausula, ut exemplo rescripti creditur: ac citationem partis non desiderari, præsertim in casu speciali, de quo agebatur, resolvit propter difficultatem, seu impossibilitatem.*

S U M M A R I U M.

- 1 *Scriptura privata definitio expenditur, ac explanatur.*
- 2 *Divisio in apocham, librum rationum, & epistolam.*
- 3 *Scriptura privata, nisi comprobetur, non probat: publica per se absque admniculis probat.*
- 4 *An lege, aut consuetudine statui possit, ut privata scriptura per se probet.*
- 5 *Scriptura privata, etsi negetur, duobus de re gesta testificantibus, comprobatur.*
- 6 *Alius modus probationis subjungitur.*
- 7 *Chirographum quid sit, & qualiter comprobetur, ut plenè probet.*
- 8 *Chirographum nihil interest, à quo scriptum, modo à debitore subscribatur.*
- 9 *Per recognitionem debitoris in judicio plenè probat.*
- 10 *Utrum sufficiat, duos testes deponere de consecutione chirographi, ut ipsi plena fides adhibeatur.*
- 11 *Testium depositioni an jungenda litterarum comparatio, ut chirographum plenè probat, & num. 18.*
- 12 *Comprobatio per testes asserentes subscriptionem debitoris esse, quia litterarum formam agnoscunt, non sufficit ut chirographum probet. Quid si simul testificentur, se consecutioni interfuisse.*
- 13 *Femina ad probationem illam chirographi in testes recipiuntur.*
- 14 *Testibus suas subscriptiones agnoscentibus, & testantibus chirographum à debitore coram ipsis scriptum, aut subscriptum, plena resultat probatio, & num. 17.*
- 15 *Neceffe non est, ut accedat litterarum comparatio.*
- 16 *Privata scriptura scribi, aut subscribi debet à debitore.*
- 19 *Posterior creditor hypothecarius ex instrumento publico præfertur anteriori ex chirographo, etiam comprobato, aut recognito: quod limitatur, & num. 28. 30. & 31.*
- 20 *De prælatione ob papyri qualitatem in Hispania inter chirographarios creditores.*
- 21 *Solemnia scriptura nuncupatur, in qua observatur forma legis Scripturas, §. 1. C. qui potior.*
- 22 *Quas solemnitates præfata constitutio desideret.*
- 23 *Si unus ex testibus instrumentarius propriam subscriptionem non recognoscat ob impedimentum, an cesset dispositio dictæ legis Scripturas, & quid si duo, vel omnes decesserint.*
- 24 *Creditor qui duobus testibus contractum cum hypotheca probaverit, an præponatur posteriori publicum instrumentum habenti, & num. 26. cum seqq.*

- 28 *Probatio per instrumentum potior non habetur probatione ex testibus, nisi ubi pro forma requiritur scriptura.*
- 32 *Si duo testes tantum subscripserint chirographo, an defectus tertii suppleri possit aliis admniculis, ut creditor chirographarius anterior non postponatur posterior cum publico instrumento.*
- 33 *Debitor an sit opus ut propriam subscriptionem agnoscat in casu dictæ legis Scripturas.*
- 34 *Chirographum sola comparatione litterarum, aut testium depositione, qui non subscripserunt, comprobatum producit tantum semiplenam probationem.*
- 35 *Epistola quid sit, & quando plenam, vel semiplenam probationem faciat.*
- 36 *Ut Epistola noceat scribenti, necesse est ut perveniat ad eum, cui mittitur, vivo scribente: quod sub distinctione verum est.*
- 37 *Epistola quando probet adversus recipientem, & quomodo comprobetur per testes.*
- 38 *Liber rationum definitur.*
- 39 *Probat contra scribentem, non in alios regulariter.*
- 40 *An scripta in libro rationum pro Titio, & contra eum per libri dominum, ita probent, ut illi sicut profunt, nocere debeant.*
- 41 *Liber rationum utrum fidem faciat contra tertium, ubi scribentis nihil interest.*
- 42 *Non paucis in provinciis receptum constat, ut libris mercatorum, aut camporum etiam pro scribente fides adhibeatur, quod restringitur.*
- 43 *Scriptura signata sigillo privati quam probationem faciat in signantem, remissivè.*
- 44 *Sigillum persone publicæ authenticum præsumitur de consensu domini impressum: secus privatum, & an scriptura sic signata probet in dominum, etsi non constet, eum sigillum adhibuisse.*
- 45 *Si quis neget, sigillum suum esse ac contrarium probetur, non audietur idem allegans absque ipsius voluntate appositum scripturæ.*
- 46 *Ubi pro forma desideratur subscriptio, ejus defectus per sigilli impressionem non suppletur, etsi aliàs suppleatur regulariter.*
- 47 *Quod sigillum dicatur authenticum, remissivè. Publica quomodo custodiri debeant, & de Cancellariis, qui in Regiis Prætoriis resident, ibid.*
- 48 *Sigillum an sit de substantialibus in rescriptis.*
- 49 *In privata scriptura debet exprimi causa, ut subsistat, & probat; defectu autem diei non vitiat, quæ aliter se habent in publico instrumento.*

C A P U T XXII.

PPrivata scriptura definiri potest, ut si instrumentum inter privatos confectum, carens publica forma, & autoritate, quod per se plenam fidem non meretur, nisi aliunde legitime comprobatum. Sic colligitur ex Genua tract. de privat. scriptura, libro 1. quæst. 1. Scaccia de judic. libro 2. capite 11. numero 1172. qui diversas definitiones tradiderunt.

Dicitur

Dicitur *instrumentum*, loco generis, quia convenit cum publica scriptura: & quamvis controvertatur, verius tamen est privatam instrumenti appellatione contineri, cum ad instruendam causam possit deservire, secundum notata *cap. 19. num. 1.* atque ita tenent Pareja *de instrument. edit. tit. 1. resol. 3. §. 5. numero 1.* Genua *sup. quest. 3. numero 2. & quest. 5. per tot.* Reliqua pro differentia ponuntur; etenim publica scriptura sine adminiculis ex se probat, ut dicitur *sup. cap. 19. num. 20.* hæc non utique, sicut ex dicendis apparebit, & hic D. Covarru. edocuit. Additur, *carens publica auctoritate, & forma*; nam etsi unus, vel plures notarii scripturam conficerent, ac subscriptione roborarent, non tamen erit publicum instrumentum, nisi formam jure præscriptam observarent, Genua *d. quest. 1. num. 8.* Tusch. *lit. S, concl. 74. num. 20.* Pareja cum aliis *num. 5.* Mascard. *de probat. concl. 1295. num. 9.*

2 De scripturæ privatæ divisione videndus Tusch. *ubi proximè*, Genua *q. 2. Cancr. Variar. part. 1. cap. 22. numero 1.* Lanfranc. *tract. de instrum. num. 54.* Mascard. *concl. 6. numero 26.* Osuald. *ad Donell. lib. 25. cap. 8. littera T,* secundum quos est triplex apodixa, seu apocha, quæ parti traditur, liber rationum, & epistola. Quo jure sit inventa tradit Genua *q. 3.*

3 Exorditur D. Præses à principio inter publicam, & privatam scripturam discrimine; illa enim, extinctis notario auctore, ac testibus, fidem plenam facit, Morla *Empor. Jur. part. 1. tit. de fid. instrum. quest. 3. num. 1.* Genua *lib. 1. quest. 14. num. 1.* hæres non nisi per recognitionem, ac testes comprobetur. Cujac. *in cap. 2. de fid. instrument.* Unde communiter fertur, scripturam privatam per se non probare, *l. 119. tit. 18. p. 3.* Gregor. Lop. *in l. 114. gloss. 5. eod. tit.* Tusch. *lit. S, concl. 76. num. 2.* Barbosa *collect. cap. 2. num. 2. de fid. instrum.* Genua *q. 4. numero 1.* Osuald. *sup. d. cap. 8. lit. I,* Mascard. *concl. 1295. num. 9.* Marefcot. *variar. lib. 1. cap. 79. num. 1. & cap. 82. n. 17.*

4 Quam conclusionem multipliciter ampliant, ac adstringunt Interpretes, ut videre licet apud Tusch. *d. concl. 76.* Pareja *d. §. 5.* Genua *lib. 1. quest. 4.* Mascard. *concl. 1295.* Marefcot. *d. cap. 79.* Quæri solet, an lege, vel consuetudine statui possit, ut privatæ scripturæ absque ullo adminiculo plena fides adhibetur? De quo Tusch. *d. concl. 76. num. 54.* Genua *sup. n. 19.* Cancr. *d. cap. 22. num. 8.* Affirmant plerique, aut mercatorum observari variis in provinciis agnoscimus, tum ob commercii facilitatem, tum quia cum illis contrahentes, ipsorum fidem sequi, ac probare censentur, ut liberis sui ministerii plena fides adhibeatur: at quoad apochas, & epistolas nulla ratio patitur, ut papyro simplici credatur; dum aliquo modo non constat, ab eo qui dicitur; confectam fuisse scripturam; ideo nonnulli facultatem constituendi, ut scripturæ plenè credatur, Principibus denegarunt, quos Genua refert.

Ad Num. 1.

5 Scriptura privata, si ab obligato non agnoscat, duobus testibus de veritate rei gestæ deponentibus, solet probari, ut plenè probet. Gregor. Lop. *in l. 114. tit. 18. part. 3.* Salgad. *Labyrinth. credit. part. 2. cap. D. de Faria Covar. Enucl.*

20. num. 30. Mascard. *concl. 110. numero 4.* Vela *dissertat. 21. num. 34.* Genua *lib. 2. q. 1. num. 155.* Merlin. cum aliis *de pignoribus, lib. 4. quest. 51. num. 36.* Morl. *sup. num. 17.*

Ibi: *Quandoque tamen testes.*

6 Altera forma, & propria quidem comprobandæ scripturæ privatæ, est cum testes duo, vel plures deponunt, se interfuisse illius confecti, ac vidisse quod ipsam scripserit, aut eidem subscripserit is, qui narratur, *l. 119. tit. 18. part. 3.* Tusch. *littera S, concl. 76. numero 18.* Mascard. *concl. 110. à numero 9.* Barbosa *collect. cap. 2. num. 2. vers. Deinde advertere, de fid. instrum.* Menoch. *de arbitr. lib. 2. casu 114. num. 19. & 20.* Marefcot. *variar. lib. 1. cap. 79. numero 1. & alii statim recensendi.* Sed si non liqueat scriptura an sit publica, vel privata; potius privatim, quam publicè confecta præsumitur. Pareja *sup. d. resol. 3. §. 5. num. 11.* Genua *lib. 1. quest. 4. num. 19.* Videas infra, *num. 10. & 11.*

Ad Num. 2.

7 Chirographum (quod est promissio obligatoria manu debitoris subscripta, Alciat. *in l. Procurator, num. 34. C. de edend.*) obtinet plenam fidem, si legitime probetur conscriptum vel subscriptum ab illo, cujus nomen exprimit. Genua *lib. 2. quest. 1. de apocha, num. 95. & 156.* Lanfranc. *tract. de fid. instrum. num. 54.* Cancr. *variar. part. 1. cap. 22. num. 16.* Trentacinq. *variar. lib. 2. tit. de fid. instrum. resol. 12. num. 18. & alii pronuper laudati.* Hæc de apocha pariter accipienda sunt, quæ etiam privata scriptura est obligationem continens, & parti tradi solita, sed absque solemnitate confecta legis *Scripturas, C. qui potior, sicut præcitati docent.* Quomodo probatio fieri debeat, ex dictis, ac dicendis apparebit.

Ibi: *Quæ sensit idem esse quoties.*

8 Quoad probationem chirographi nihil refert, si debitor scripserit, vel alius de ejus mandato, si idem subscripserit, *l. 114. tit. 18. part. 3.* Tusch. *d. concl. 76. num. 32.* Mascard. *num. 7. & 13.* Guttier. *Præctiar. lib. 1. quest. 121. in fin.* Genua *d. quest. 1. tit. de apoch. man. tert. conscript. numero 40. ac lib. 1. q. 4. num. 108.* Cancr. *num. 4.* Parlador. *quotidian. lib. 4. cap. fin. part. 1. §. 5. num. 5.*

Ibi: *Probatur verò.*

9 Chirographum adipiscitur fidem plenam, si debitor à se confectum in judicio fateatur. Genua *dict. lib. 2. q. 1. num. 8.* Marefcot. *sup. num. 2.* Barbosa *num. 4.* Mascard. *num. 2.* Tusch. & Lanfranc. *ubi proximè.* Quod ita verum est, ut apud nos paratam mereatur executionem, *l. 5. tit. 21. lib. 4. Recop. ubi Azeved. Parlador. sup. numero 1.* Morl. *Empor. Jur. part. 1. tit. de fid. instrum. q. 3. num. 7.* Pareja *numero 24.* quod nulli privatæ scripturæ aliter comprobata concessum est. Parlador. *num. 14.* Azeved. *in l. 1. num. 28. tit. 21. lib. 4. Recopil. cujus meminimus Variar. lib. 2. cap. 11. n. 28.*

Hæc locum obtinent, quanquam agnoscens chirographum, se debere inficietur. Genua ubi proximè, Fachin. *controvers. lib. 11. cap. 29.* Mascard. *d. conclus. 110. num. 8.* quicquid alii sentiant, ut Morl. à numero 8. Præterea, quanquam scriptura manu creditoris appareat confecta debitoris subscriptione, per hujus confessionem plenè probat. Genua *de script. priv. lib. 1. q. 16. conclus. 1. num. 2.* ac ex lege regia executioni mandatur, *d. §. 5. num. 6.* ut docuit Parlard. Quomodo fiat recognitio, tradit Genua *q. 14.*

Ad Num. 3.

10 Disputationis est an duo testes sufficient de confectione chirographi, ut assertum est, deponentes, ut illi plena fides adhibeatur; nam tres omninò desiderari non paucis videtur, & probat Genua *lib. 2. quæst. 1. ex numero 149.* Contrarium tenet *ex l. 119. tit. 18. p. 3. Greg. Lop. in l. 114. gloss. 8. eod. tit. Merlin. de pignor. lib. 4. quæst. 15. num. 12.* Mascard. *concl. 110. num. 3. & 4.* Cur. Philip. *part. 1. §. 17. num. 36.* Id iudicis arbitrio relinquit Menoch. *d. casu 114.* Consulas relatos supra, *num. 6. & lege infra, num. 34.*

11 Ad hæc controvertitur etiam, unum testium declaratio litterarum comparatione debeat coadjuvari, ut scriptura plenam fidem producat? Ad quod videndi Gregor. Lop. *ubi proximè, Genua num. 56. cum seqq.* Mascard. *conclus. 285. num. 2. & 3.* Trentacinq. *variar. lib. 2. tit. de fid. instrument. resol. 12. num. 17. & 18.* & alii, quos cumulat Anton. Gab. *commun. lib. 1. tit. de probat. concl. 9. num. 5.* & de jure vera videtur distinctio Trentacinqui, ac Morlæ *sub num. 16.* ut scilicet si testes subscripserint, & proprias agnaverint subscriptiones, ad similitudinem non recurratur, alias secus. Genua verò etsi teneat; apocham sola testium depositione roboratam, nec semiplenam probationem operari; in praxi tamen plenam producere testatur *num. 225. cum seqq.* Adde notata infra, *num. 34.*

12 Si testes depofuerint, subscriptionem esse debitoris, quia cognoscunt literas, ac characterem, quibus ille uti solebat, non probant. Tusch. *lit. §. conclus. 176. numero 15.* Cancer. *variar. part. 1. cap. 22. num. 15.* Barbosa *collect. cap. 2. num. 9. vers. Deinde, de fid. instrument. Genua lib. 2. q. 1. num. 202.* Marefcot. *variar. lib. 1. cap. 79. num. 6.* ast si simul se confectioni scripturæ interfuisse testentur, semiplenè probabunt. Genua *num. 204.* vel etiam plenè in causa parvi præjudicii. Cancer. *num. 16.* Videas inferiùs *num. 34.*

Ibi: Nec requiritur, quod hi testes.

13 In hujusmodi chirographi comprobatione etiam fœminæ admittuntur in testes, etsi aliàs excludantur, sicut adnotabitur inferiùs, Mascard. *concl. 110. num. 22.*

Ad Num. 4.

14 Quoties testes apochæ subscripti suas scriptiones agnoscunt, ac præterea asseverant, scriptam, aut subscriptam fuisse à debitore, adfistentibus ipsis, plenam faciunt probationem. Menoch. *de arbitrat. casu 114. num. 2.* Genua *lib. 2. q. 1.*

num. 201. Mascard. *conclus. 110. num. 1.* Lanfranc. *de fid. instrum. num. 54.* Trentacinq. & Morla *ubi proximè.* Satque erit si ex tribus testibus duo hujusmodi testimonium ferant, Menoch. *num. 3.* Mascard. *cum aliis num. 3.*

Ibi: Sic nec in hac specie sufficit.

15 In præmissis casu non est opus, ut litterarum adhibeatur comparatio. Genua *ubi proximè, Trentacinq. & Morla ibidem.* At Thesaur. *quæstion. forens. lib. 1. cap. 24. num. 11.* Farinac. *fragment. part. 1. ex num. 495.* Mascard. *concl. 330.* Genua *d. quæst. numero 495.* Menoch. *d. casu 114. à num. 6.* tradunt quanta fides litterarum comparationi præstanda, de quo infra, *num. 34.* Ubi de comprobando chirographo agitur, maximè iudex attendere debet personam creditoris, si talis sit, ut de eo fraus præsumi non possit. Marefcot. *d. cap. 79. num. 14.*

Ibi: Idem esse, quod scriptura.

16 Apocha per debitorem subscribi debet, si ab alio scribatur; sed si ipse eam scriperit proprium nomen, ac cognomen exprimens, subscriptione non eget. Menoch. *sup. num. 4. & 5.* Cancer. *d. cap. 22. numero 34.* Genua *de privat. scriptur. lib. 1. quæst. 4. num. 118.* Merlin. *de pignor. lib. 2. quæst. 89. num. 14.* Trentacinq. *variar. lib. 2. tit. de fid. instrum. resol. 12. n. 5.* Sed & manu creditoris scribi poterit, si à debitore subscribatur. Genua *lib. 2. quæst. 2. num. 13.* nam subscribere, ac scribere idem est. Genua *lib. 1. quæst. 4. num. 128.*

Verf. Quartò comprobatur.

17 Quod præmissum est supra, *num. 14.* æquè procedit quanquam obligatus, qui chirographum propria manu confecit, subscriptionem omiserit, cum hoc nihil interfit, ut proximè laudati adverterunt. Consulas Genuam distinguentem à *num. 136.* Scaccia *de judic. lib. 2. cap. 11. num. 976. cum seqq.* Anton. Gab. *commun. lib. 1. tit. de probat. concl. 9. num. 14.* Mascard. *concl. 330. num. 28.*

Ibi: Ubi testes non fuerint subscripti.

18 Sic distinximus supra, *num. 11.* nam si testes subscribant, per recognitionem, ac testificationem de confectione scripturæ probant plenè, remota litterarum comparatione: si non subscripserint, comparatio desideratur, nec sat est, si asseverint, sibi notam debitoris subscriptionem, sicut prænotatur *num. 12.* Vide infra, *num. 34.*

Ad Num. 5.

19 Agens hypothecaria ex chirographo vel debitoris confessione, vel aliter comprobato, non præferetur posteriori creditori, si publico instrumento muniatur, *l. 31. titulo 13. p. 5.* Tusch. *lit. §. concl. 79. num. 1.* Merlin. *de pignor. lib. 4. q. 15. num. 1.* Genua *lib. 1. quæst. 16. concl. 2. num. 1.* ubi latè, præter quamplures, quos congerunt Salgad. *Labyrinthi credit. part. 2. cap. 20. num. 27.* Pareja *de instrum. edit. tit. 1. resol. 3. §. 5. num. 77.* & adnotavi *variar. lib. 2. cap. 11. num. 31.* Morla *sup. num. 15.* Vide infra, *num. 26. 30. & 31.*

Fallit

20 Fallit verò, quoties chirographum trium testium subscriptione conficitur, quod si per eos agnoscat quovis tempore, retrotrahitur ad diem contractæ obligationis, ita ut chirographarius creditor præponatur instrumentariis qui interim contraxerunt. Tusch. num. 3. Salgad. num. 29. Genua d. quæst. 16. concl. 3. num. 1. Merlin. num. 3. Pareja num. 63. Trentacinq. variar. lib. 2. tit. de instrum. fid. resol. 12. num. 1. Matienz. in l. 7. gloss. 5. num. 12. tit. 16. lib. 5. Recop. Morla sup. vers. Cæterum, & alii, quos recensui ubi supra num. 32. Disputat Pareja à num. 64. num hodie apud nos, ex l. 48. tit. 25. lib. 4. Recop. præferatur creditor chirographarius ex schedula in papyro sigillata conscripta, ei qui in communi chirographum confectum habet trina testium subscriptione roboratum? Et negativè meritò resolvit num. 78.

Verf. Primum, illud constat.

21 Scriptura privata confecta secundum legem Scripturas, §. 1. C. qui potior. à solemnitatibus, quas requirit, solemniter nuncupatur. Tusch. lit. S, concl. 74. num. 10. In primis tres intercedere testes oportet, qui sint masculi, l. 31. tit. 13. p. 5. Tusch. num. 4. Merlin. sup. num. 16. Genua d. concl. 3. num. 23. Trentacinq. num. 9. Mascard. concl. 285. num. 5. Guttier. Practic. lib. 1. quæst. 125. num. 3. Tiraq. de retract. convent. gloss. 7. num. 54. Cravet. de antiq. temp. §. Queritur etiam, num. 34. Morla ubi nuper.

22 Numerus testium pro forma traditur, ita ut duo nequaquam profint ad prælationem Marefcot. num. 11. Paz in praxi, tom. 1. part. 4. cap. 1. num. 31. Bolannos commerc. terrestr. lib. 2. cap. 12. num. 52. Azeved. in lib. 5. num. 23. tit. 21. lib. 4. Recop. & alii proximè enunciat. Adverte ad notanda inferiùs, num. 32.

Verf. Secundo, requiritur.

23 Subscripturus est necessariò, qui se subjicit obligationi. Tusch. supra num. 3. Greg. Lop. in d. l. 31. gloss. 6. Mantie. de tacit. & ambig. convent. lib. 11. tit. 24. num. 9. Negufant. de pignor. part. 5. memb. 2. num. 47. & alii ex jam adductis. Sat tamen erit, ut obligatus scribat chirographum absque subscriptione. Trentacinq. supra num. 5. Genua num. 28. & 29. Idem erit si sigillo proprio munierit. Tusch. lit. S, concl. 239. num. 2. Sed aliud probat Cravet. supra num. 44. Vide infra, num. 46.

Verf. Tertio, necessarium erit.

24 Testes autem suas debent agnoscere subscriptiones, quod leges expressim jubent, ac observat cuncti numeris præcedentibus recens. Sed si ex tribus unus decedat, vel absit testis, reliqui duo recognoscentes suas & tertii subscriptiones, plenam facient fidem. Trentacinq. d. resol. 12. num. 11. vers. Secunda est opinio. Genua d. concl. 3. à num. 53. Quid si omnes in fata concesserint, cognito per debitorem chirographo, an posteriori instrumentario fiet præjudicium? Interpretes dissentiant, quos refert Merlin de pignor. lib. 4. quæst. 15. num. 48. Verius videtur, quod non, cessante dictæ legis Scripturas, dispositione, ut tenet Trentac. num. 15. qui eod. tit. resol. 7. num. 1. egregiè

tradit formam hujusmodi recognitionis, iterumque d. resol. 12. in fin. Adde Morl. d. tit. de fid. instrum. quæst. 3. num. 18.

Vult præterea lex, testes probatæ, ac integræ opinionis: quæ qualitas, si pars opponat, quod idonei non sunt, etiam nullo objecto defectu, erit omninò à producente scripturam probanda. Trentacinq. d. resol. 12. num. 10. Genua d. quæst. 16. conclus. 3. num. 12. Craveta de antiquitat. tempor. §. Queritur etiam, num. 39. Morl. supra num. 15. vers. Cæterum: quod per alias probationes suppleri posse, scripsit Marefcot. d. cap. 79. num. 12.

Ibi: Hypothecam priorem duobus tantum.

Est communiter receptum, ut si creditor duobus testibus probet contractum, & obligationem cum hypotheca, præferri debeat posteriori, qui publico instrumento munitur. Gregor. Lop. in l. 31. gloss. 5. tit. 13. p. 5. Marefcot. supra num. 13. Genua d. quæst. 16. conclus. 2. num. 11. Bolannos commerc. terrestr. lib. 2. cap. 12. num. 53. Merlin. supra d. quæst. 15. num. 36. Salgad. Labyrinth. credit. part. 2. cap. 20. num. 30. Vela dissertat. 21. num. 34. & alii, quos cumulat Ant. Gab. commun. lib. 1. tit. de probat. conclus. 10. num. 9. Contrarium saltem quoad jus nostrum regium amplectitur noster Præses per legem 31. tit. 13. p. 5. Vide supra num. 19.

At tanti, communisque magistrum veniã præfata sententia quoad utrumque sustinenda videtur; sumus etenim extra terminos legis Regiæ, & Imperialis, quæ statuunt, cum comparatio fit de scriptura ad scripturam, tunc quidem nemini dubium esse, quin creditor ex instrumento publico, etsi tempore posterior, præponatur chirographario, nisi hic contraxerit cum solemnitate illis constitutionibus requisita. Aliud est cum anterior creditor, licet chirographum habeat, non illo innititur, sed testium fide deponentium de anteriori hypotheca, quibus, non scripturæ, creditur, nec illa indiget agens. ut rectè observat Gregor. Lop. ubi proximè: nec scriptura privata nocere potest huic creditori, cum quæ abundant, nocere non soleant, l. Testamentum 17. C. de testam. l. non solent 95. de reg. jur. Barbosa cum pluribus axiom. 3. num. 1.

Seclusa igitur inter publicam, & privatam scripturam collatione, circa quam præfata leges statuerunt, communi opinioni earum dispositio minimè refragatur; etenim quæstio, in qua versamur, est num creditor hypothecarius anterior, quæ legitima testium probatione juvatur, potior habeatur posteriore ex publico instrumento? Et hanc affirmativè decedit communis per legem In exercendis 15. C. de fid. instrum. Et quamvis disputetur quæ ex his probationibus validior sit, ac dignior, ut videre licet apud Mascard. de probat. quæst. 6. à princip. veritas tamen est, ut quoties non consideratur pro forma ad probationem actus scriptura, utriusque probationis par sit robor, ac firmitas. Glossa in d. l. In exercendis, Mascard. num. 21. Hypotheca autem sine scriptura contrahi potest, l. Contrahitur 4. de pignor. Merlin. eod. tract. lib. 2. quæst. 94. num. 5. Unde in æquali causa, ac probatione creditor tempore ante-

anterior præferetur posteriori. Idem corroboratur ex illicò tradenda resolutione, nam si creditor prior ex chirographo præponitur posteriori instrumentario, si hic anterioritatem scripturæ fateatur, cur non erit idem, cum de illa per testium depositionem legitime constiterit?

- 29 Ex quibus inferenda est ampliatio notabilis ad traditam conclusionem supra, numero 19. nam quod ibi dicitur de prælatione creditoris posterioris ex publico instrumento, pariter procedet in illo, qui legitima testium probatione innitatur, cum in utroque ob paritatem probationis eadem ratio militet, nec qui communem tuentur sententiam, quam sustinere intendimus, hujusmodi illationem poterunt inficiari, de qua alii cogitent, & faciunt adnotata inferius, num. 31.

Verf. *Poterit tamen.*

- 30 Eadem resolutio, de qua num. 19. fallit etiam, ut pronuper aiebamus, si posterior creditor ex instrumento concesserit chirographum non solemne antè tempore. Azeved. in l. 5. num. 24. tit. 21. lib. 4. Recop. Trentacinq. variar. lib. 2. tit. de fid. instrum. resol. 12. num. 21. Merlin. supra lib. 4. quæst. 15. num. 24. Genua de script. privat. lib. 1. quæst. 16. concl. 2. num. 15. Guttier. Practic. lib. 1. quæst. 125. num. 5. Bolann. commerc. terrest. lib. 2. cap. 12. num. 51.

Ibi: *Idem erit quoties.*

- 31 Si scriptura privata absque solemnitate dictæ legis *Scripturas*, legitime per testes comprobetur, antequam debitor per publicum instrumentum alii obligetur, prior creditor ex illa quoad hypothecam potior habebitur. Genua cum aliis num. 16. Guttier. num. 6. & 7. Merlin. num. 25. Idem juris erit, si debitor chirographum judicialiter recognoverit. Genua num. 14. & lib. 1. quæst. 4. num. 230. Bolann. ubi proximè. Merlin. num. 44. & 50.
- 32 Addit præterea Genua d. concl. 2. num. 26. ex nonnullis, quod si duo tantum testes subscripserint chirographo, & subscriptiones agnoverint, poterit suppleri defectus tertii per alia adminicula æquivalentia. Imò alii generaliter docent, quod ubicunque constat legitime, non ex confessione debitoris, sed ex aliis probationibus de hypotheca prioris creditoris absque scriptura privata, erit præferendus posteriori ex publico instrumento. Merlin. num. 32. Trentacinq. ubi proximè. Genua num. 12. & 13. Marefcot. Variar. lib. 1. cap. 79. num. 13. ex quibus roboratur ampliatio præmissa, num. 29. Verùm à mente D. Covar. deviare videntur.

Verf. *Hinc sanè constat.*

- 33 Utrum desideretur, ut debitor propriam subscriptionem agnoscat in casu legis *Scripturas*, C. qui potiores satis ambigitur. D. Covar. etsi subdubius affirmat, quem referunt Guttier. supra num. 8. Azeved. num. 23. qui solum recognitionis testium meminit. Bolannos num. 52. etiam debitoris agnitionem exigere opinatur, Morl. d. quæst. 3. num. 17. in fin. & Genua d. concl. 3. in fin. difficilem resolutionem passus, remittit ad Mantic. de tacit. & ambig. convent.

lib. 11. tit. 24. num. 10. Ast mihi videtur, non præcisè desiderari, ut debitor suam comprobet subscriptionem; nam si lex id voluisset, expressisset, cap. Ad audientiam 2. de decim. l. unic. §. Sin autem ad deficientis, C. de caduc. roll. cum aliis apud Barbof. axiom. 136. numero 5. Nec Interpretes, qui de requisitis per eam constitutionem fusè disseruerunt, hujus solemnitatis mentionem faciunt, ut videre licet apud Genuam d. quæst. 16. concl. 3. Merlin. d. quæst. 15. Trentacinq. d. resol. 12. Craver. de antiquitat. temp. §. Queritur etiam.

Ad Num. 6.

Chirographum sola depositione testium, qui 34 non subscripserunt, aut sola literarum comparatione roboratum, semiplenam duntaxat produxit probationem, l. 114. tit. 18. p. 3. Trentacinq. d. tit. de fid. instrum. resol. 7. num. 1. Morl. Empor. Jur. tit. de fid. instrum. quæst. 3. per tot. Fachin. controvers. lib. 11. cap. 29. & 30. Mascard. concl. 110. & 111. Lanfranc. de fid. instrum. num. 54. Genua lib. 2. quæst. 1. num. 65. cum seqq. & à num. 150. Menoch. de arbitr. lib. 2. cas. 114. à num. 6. & num. 20. qui id iudicis arbitrio relinquit. At si utrumque concurrat, plena resultabit probatio, ut asseritur num. 11. Quoties testes chirographo subscripserint, ac subscriptiones agnoverint, plenè probant absque literarum comparatione. Genua lib. 2. quæst. 1. ex num. 163. Morl. num. 16. verf. Ego tamen, ac dixi ex Trentacinquo supra num. 11. sed Menoch. num. 6. iudicis arbitrio illud committit, de quo supra, num. 10. 11. & 14.

Ad Num. 7.

Epistola est scriptura, qua aliquis absenti, 35 vel quasi, mentis suæ intentionem declarat. Genua de privat. script. lib. 3. quæst. 1. num. 2. hæc in scribentem probat plenè, si recognoscatur ab illo, aut literarum comparatione comprobetur, etsi aliqui huic solam semiplenam tribuant probationem. Trentacinq. d. resol. 7. num. 6. Mascard. concl. 626. Fachin. d. lib. 11. cap. 35. Menoch. supra cas. 94. Genua lib. 2. quæst. 1. ex num. 126. & lib. 3. quæst. 1. num. 31. ubi latissimè. Lanfranc. supra num. 58. Farinac. fragment. lit. A, num. 526. Scaccia de judic. lib. 2. cap. 11. num. 10. & 16. Mich. Grass. comm. opinion. lib. 4. tit. 11. num. 525. Craver. de antiquit. tempor. §. Queritur etiam, num. 68. Morl. supra num. 19. Imò recognita paratam obtinebit executionem. Genua d. lib. 3. quæst. 1. num. 32. Parlador. quotidian. lib. 2. cap. fin. part. 1. §. 5. num. 17.

Ut autem epistola obliget, ac noceat scribenti, necesse erit, ut perveniat ad eum, cui mittitur. Gregor. Lop. in l. 2. gloss. 1. ad fin. tit. 13. p. 3. sed etiam supervivere debet qui scripsit, ut teneatur tempore, quo epistola recipitur. Menoch. supra num. 17. Hoc ita demùm procedet, cum de contrahenda obligatione agitur, ac utriusque contrahentis desideratur consensus, sicut de hypotheca tradit Merlin. supra lib. 1. quæst. 14. num. 11. Aliud juris erit, si quis in Epistola fateatur, centum accepisse à Titio, ad quem scribit, ac statim decedat priusquam ei tradatur; nam confessio, facta literarum comparatione, nocebit hæredi,

Epistola

37 Epistola nocet, ac probat contra recipientem si in ea referatur quantitas illi mutuo data, & post illam acceptam taceat, nec contradicat, quia consentire censebitur, quod testibus probari poterit, qui ipsam legi audierunt à recipiente. *Cancer. variar. part. 1. cap. 22. num. 19. Lanfranc. ubi proximè. Menoch. lib. 3. pres. 65. num. 1. Morl. num. 20.* Quoad epistolam comparatio literarum fieri potest per testes, qui asseverent subscriptionem esse illius qui exprimitur, quia sibi nota, cum sæpè ipsam scribere viderint. *Genua lib. 2. quest. 1. num. 128.* etsi in apocha non sufficiat, ut dixi *num. 12.*

Ad Num. 8.

38 Liber rationum diversimodè definitur, ut constat ex *Genua lib. 4. quest. 1. à princip.* atque sic adæquatè describi posse videtur, ut sit codex, in quo quilibet per se, vel per alium accepta, & expensa alicujus negotiationis, vel administrationis causâ scribit ad memoriam & rationem. Unde rationale, seu rationarium nuncupatur.

39 Ille quidem, ubi non ambigitur ad quem spectet, adversus ipsum plenè probat. Sed si negetur, adhibita literarum comparatione, eundem effectum operatur, ut videre est apud *Genuam lib. 2. quest. 1. num. 121. & lib. 4. quest. 1. ex num. 95.* ubi plenè Escobar *de ratiocin. cap. 10. cum seqq.* Mascard. *concl. 330. num. 17. & concl. 976. cum seq.* Lanfranc. *de fid. instrum. num. 56. Menoch. de arbitr. cas. 91. cum aliis, Tusch. lit. L, conclus. 343. & seqq.* *Cancer. supra num. 6. Fachin. d. lib. 11. à cap. 32. Gregor. Lop. in l. 121. gloss. 1. tit. 18. part. 3. Trentacinq. sub. resol. 7. num. 5. Bolann. commerc. terrest. lib. 2. c. 8.* ubi de forma conficiendi rationale. Pro scribente autem regulariter nulla probatio ex ejus libro deducitur, ut observant præfati omnes, apud quos & limitationes, & ampliaciones utriusque conclusionis reperies.

40 Illud in difficili est, si in eodem codice reperiantur parcelle pro scribente, & contra illum respectu Titii, an hic teneatur stare illis quæ sibi nocent, quanquam à domino libri adnotatæ, de quo *Menoch. casu 93. Escob. cap. 13. Genua lib. 4. quest. 2. Parlad. supra part. 1. §. 5. num. 20.* In quo plurimum judicis arbitrio deferendum, qui maximè attendere debet ad qualitatem, ac existimationem communem scribentis. Liber sanè rationum recognitus paratam habebit exequutionem. *Parlador. ubi proximè.*

Ibi: Quandoque tamen ex libro.

41 Cùm sit multiplex librorum rationum differentia, de quibus *Genua lib. 4. per tot.* certò definiri non potest, quanta fides sit illis adhibenda quoad alios, ubi nullum interesse scribentis excogitari potest, ideo judicis arbitrio omninò relinqui debet. Id observandum, libros rationum Theaurariorum regii patrimonii omnibus plenam fidem producere, sed pro ipsis nequaquam faciunt, nisi ex instrumentis verificentur solutiones legitimæ, quanquam aliud de Theaurariis generaliter scripserit Mascard. *concl. 976. num. 47. de quibus Genua d. lib. 4. quest. de libris Theaurar. Gazophylac. Reg. lib. 2. part. 1. cap. 12. num. 2.*

Ibi: Quandoque tamen libro.

Pluribus in provinciis lege, vel consuetudine obtinuit, ut mercatorum camporumque libris plena fides adhibeatur. *Tusch. lit. S. concl. 77. Menoch. supra cas. 91. num. 16. Mascard. concl. 976. num. 16. Cancer. var. part. 1. cap. 22. num. 7.* quod nonnulli restringunt ad summas exiguas, quos refert *Cancerius.* Verùm quod prædiximus non est ita absolutè accipiendum, ut judici auferatur arbitrium, ne possit, examinatis circumstantiis, eis libris fidem denegare; alioqui statutum, vel consuetudo à ratione, ac bonis moribus deviare. *Genua lib. 4. quest. 1. ex num. 731 de quo supra, num. 4.*

Ad Num. 9.

Quam probationem scriptura sigillo privati roborata contra sigillantem faciat, tradidere *Tusch. lit. S. concl. 239. cum seq. Menoch. de arbitr. casu 113. & de presumpt. lib. 2. pres. 57. Gregor. Lop. in l. 114. gloss. 2. & 3. tit. 18. part. 3. Mascard. concl. 1303. Cravet. de antiquit. temp. §. Queritur etiam, à num. 44. Barbosa collect. cap. 2. num. 15. de fid. instrum. Conzal. ad reg. 8. Cancellar. gloss. 61. Salgad. de retentione Bullar. part. 2. cap. 6. §. unic. Alfar. de offic. Fiscal. gloss. 48. Gasp. Ant. Thesaur. quest. forens. lib. 2. cap. ult. Bertachin. tract. de Episcop. part. 1. ex num. 21.* Qui etiam agit de autoritate, ac fide sigilli authentici, veluti Principis, Episcopi, & similium.

Illud discrimen constituitur inter sigillum authenticum, ac privatum; nam illud præsumitur de voluntate domini impositum, hoc non utique, sed probari opus est. *Greg. Lop. d. gloss. 2. Menoch. d. pres. 57. num. 7. & 30.* ubi quod etiam præsumitur de consensu custodis publicum impressum. Quæstionis tamen est, si constet per confessionem, vel aliàs sigillum Caji esse, an probet contra ipsum ex conjectura, quod de ipsius voluntate apponeretur? De quo *Menoch. ubi proximè, ex num. 30. & d. casu 113. num. 3. Mascard. sup. num. 8. cum seqq. Cravet. num. 46. Gambar. de authorit. Legat. lib. 8. num. 232.* qui ait communiter receptum, ut præsumatur de voluntate domini sigillatum.

Ibi: Nisi Quis negaret.

Si is, cujus sigillum præsumitur, suum esse inficietur, ac de mendacio vincatur, non erit audiendus, etsi alleget in illius appositione non intervenisse. *Mascard. num. 12. Menoch. d. casu 113. num. 3.*

Ibi: Nec ubi constat de sigillo.

Quanquam regulariter per sigilli impressio nem suppleatur subscriptionis defectus, id tamen non habet locum quotiescunque lex pro forma subscriptionem desiderat. *Salgad. d. §. unic. num. 27. Cravet. supra num. 45. Menoch. num. 11. Cod. Fabrian. tit. de probat. definit. 20.* etsi contra adnotaverit *Tusch. d. conclus. 239. num. 2.* cujus memini supra, *num. 23.*

Verf. Quod sigillum.

Quod sigillum authenticum censeatur, discet ex *Gregor. Lop. & aliis, quos recensuimus supra, num. 43. præter laudatos per Barbosam ubi*

ubi supra, qui observat cum D. Covar. sigilla publica, præsertim regia, sedulo custodienda, debentque fido servatori tradi Gregor. Lop. in l. 26. gloss. 4. tit. 18. part. 3. Alfar. sup. num. 2. ideoque munus istud perillustre magnis Cancellariis committitur, qui per substitutos in summis Prætoriiis administrant, ut experitur, & advertit Menoch. d. præf. 57. num. 7. De Cancellariorum dignitate actum est supra, cap. 4. num. 47.

Ibi: *Sigillum regium esse.*

- 48 Sigillum esse de substantialibus regalium litterarum, seu privilegiorum, adnotat Alfar. num. 4. Petr. Peckius tract. de amortizatione bonor. cap. 26. num. 3. quod verum est in illis, quibus solet sigillum imprimi; multa enim rescripta absque illo Regis subscriptione expediuntur, ut animadvertit Menoch. dict. præf. 57. in fin.
- 49 Quæret aliquis, an epistola, aliave privata scriptura probet, si nec dies, nec locus confessionis adjiciatur? Et affirmativè cuncti respondent, ut Merlin. de pignor. lib. 1. quæst. 44. num. 10. Mascard. l. 1. quæst. 6. num. 32. Morl. Empor. Jur. part. 1. tit. de fid. instrum. quæst. 3. num. 13. Quod in publicis instrumentis aliter se habet; nam & locus, & dies, ut subsistant, exprimi debet, ut plenè prænotavimus supra cap. 20. ex num. 6. Rogabit etiam alius, an causâ promissionis omisâ, scriptura privata probet, aut valeat? Et negativè resolvitur communiter. Genua de script. privat. lib. 1. quæst. 4. num. 254. Tusch. Practic. lit. S, concl. 76. num. 18. Parlador. quotidian. lib. 2. cap. 3. num. 55. qui in calce ejusdem capituli, & in fine partis 1. §. 1. num. 23. aliud in publico instrumento edocet, cui accedit Cur. Philip. part. 2. §. 8. num. 6.

S U M M A R I U M.

- 1 Quid sit attentatum.
- 2 Qui in attentatum incidere possunt, & quid si appellans, vel tertius innovet, & num. 3.
- 4 Attentata debent ante omnia revocari: quod tamen restringitur.
- 5 Per appellationem suspenditur jurisdictio iudicis à quo: quid si ab interlocutoria appelletur.
- 6 Sententia an suspensa, vel extincta dicatur per appellationem, & num. 7.
- 8 Quando appellatio sententiam, & jurisditionem suspendat.
- 9 Judex exequens sententiam post appellationem, graviter delinquit, & variis afficitur pœnis.
- 10 Facultas revocandi attentata appellatione pendente, ad quem iudicem spectet.
- 11 Iudici à quo quæ facere liceat, appellatione pendente.
- 12 Quæ probari opus sit, ut attentatorum revocatio subsequatur.
- 13 Ut attentata revocari debent innovata intra tempus ad appellandum præsumptum, ante interpositam appellationem, necnon dum controversitur, an sit appellationi locus: quod limitatur, num. 19.
- 14 Ultimo supplicio damnatus an testari permitta-

tur, si pendente appellatione decedat, & quid jure nostro regio.

Confiscatio bonorum ex sententia num sortiatur effectum, si reus, secunda instantia pendente, obeat, ibid.

- 15 Qui ex sententia munere privatur publico, si appeller, quæ interim gesserit, etsi confirmetur judicatum, subsistunt.
- Aliud est in actibus privatis, velut testamento, ubi testari prohibetur.
- 16 Si quis ex sententia infamis declaretur, & provocet, à quo tempore incurrat infamiam.
- 17 Excommunicationis sententiam non suspendit appellatio, sed si post istam illa proferatur, est ipso jure nulla.
- 18 Judex Ecclesiasticus intra fatalia appellationis potest damnatum censuris compellere, ut sententia decretum adimpleat, quod speciale est.
- 20 Res judicata dicitur sententia, à qua appellari non potest.
- 21 Quando revocatio attentatorum in secunda instantia possit postulari.
- 22 Spoliato an liceat suspendere petitorium, & possessorio agere? remissivè.
- 23 Agenti ad revocationem attentatorum an opponatur notorius tituli defectus.
- 24 Remedium revocandi attentata magis privilegiatum habetur, quàm interdictum Unde vi.
- 25 Attentata non censentur, quæ judex egerit post appellationem, cui de jure deferre non debet.
- 26 Pluribus in causis appellare non licet, de quibus remissivè.
- 27 Appellatio semper admittitur, nisi expressum jure prohibeatur.
- 28 In criminalibus auditur appellans etiam reus læsæ majestatis.
- 29 Hereticus appellare prohibetur.
- 30 Confessus, atque convictus appellationis subsidio non juvatur.
- 31 Limitatur, & num. 37.
- 32 Nefas est torquere convictum, it confessus appellare non valeat.
- 33 Reus convictus in caput alienum torqueri potest, & quando liceat de complicitibus interrogare.
- 34 Quanquam non rectè judex operetur, questionem habens de convicto, hic tamen tenebitur in foro interno fateri veritatem.
- 35 Aliquando licet torquere convictum, ne appellare valeat.
- 36 Judex jubens torqueri convictum, quam protestationem præmittere debeat.
- 38 Confessus an audiatur, si appeller, & quid de convicto, & num. 40.
- 39 In quibusdam criminibus confesso, aut convicto appellare non permittitur.
- 42 Solus Princeps valet causam committere, appellatione remota, aut lege auxilium istud tollere.
- 43 Quid de prima citatione, & utrum ea omissa, Princeps ipse possit judicare.
- 44 Citatio ad sententiam est de substantialibus iudicii, sed eam solemnitatem Princeps servare non tenetur, quam & lege tollere potest.
- 45 Princeps, omissa citatione, disponere potest in tertii præjudicium, quæ à suo libero pendens arbitrio.
- 46 De intellectu capituli 1. de caus. possess. & propriet.

- 47 *Clausula Supplentes omnes defectus, referunt tantum ad illos, qui à jure positivo proveniunt.*
- 48 *Princeps causas etiam gravissimi præjudicii committere valet idoneis iudicibus, appellationem removens, & num. 50.*
- 49 *Etiam ubi prohibetur appellatio; poterit iudex justa ex causa deferre illi.*
- 51 *A sententia, seu correctione Pralati Regularis num liceat provocare.*
- 52 *De clausula, Appellatione remota, qui egerint, & an tollatur etiam devolutivus effectus.*
- 53 *Post appellationem, qua solum devolutivum obtinet effectum, iudex procedens non committit attentatum: quod limitatur.*
- 54 *In iudiciis possessorii an sit locus appellationi, qui tractent.*
- 55 *Jure Canonico appellatio in possessorii utrumque effectum operatur.*
- 56 *Quid de jure nostro Regio, & num. 61.*
- 57 *Quid jure communi, & num. 58.*
- 59 *In possessorii summarissimis, velut ex lege finali, C. de edict. D. Adriani toll. omni jure appellatio non suspendit executionem.*
- 60 *Limitatur.*
- 63 *Jure communi, quando sententia infert irreparabile detrimentum, appellatio effectum suspensivum in possessorii operatur, licet regulariter secus sit.*
- 64 *In iudicio possessorio tenuta non admittitur supplicatio.*
- 65 *Cum appellatur in possessorii ab inordinario iudicio, etiam de jure communi suspensivus resultat effectus.*
- 66 *Licet jure communi non suspendatur executio in possessorii per appellationem, si simul possessor damnetur ad restitutionem rei cum fructibus, interesse, vel expensis, rei restitutio non suspendetur, sicut fructuum, aut expensarum solutio, donec secunda instantia absolvatur.*
- 67 *De interpretatione legis 3. tit. 7. lib. 7. Recop.*
- 68 *Executionem publici instrumenti non impedit appellatio, qua solum producit devolutivum effectum.*
- 69 *Idem juris est de præcepto de solvendo.*
- 70 *Quoties prohibetur appellatio, non aufertur devolutivus effectus.*
- 71 *Appellatione verita, num liceat supplicare, remissivè.*
- 72 *Appellatione interposita ab attentatorum revocatione, an suspendatur executio.*

C A P U T XXIII.

I **A**ttemptatum est omnis actus sine rationabili causa, lite, appellatione, vel his æquipollentibus pendentibus, à iudice, seu parte, aut ab habentibus causam ab eis contemptum jurisdictionis, & præjudicium partis factus, officio ejus, cujus fuit læsa majestas, in primis, & ante omnia revocandus. Lancellot. tract. de attentat. part. 1. in præfat. numero 14. qui singula verba expositione illustrat, ac de verbi hujus significatione fusè disserit à num. 1. de quibus etiam Herculan. in simili tract. cap. 1. & 3.

Unde observandum, non committi attentatum, nisi per iudicem à quo, vel per litigantem appellatum, aut ab illis causam habentibus; nam si appellans innovet, censetur appellationi renunciare, & iudex à quo ad ulteriora progredi non prohibetur, revocans perperam innovata. Greg. Lop. in l. 36. gloss. 5. tit. 23. p. 3. Lancell. cap. 26. numero 122. Barbosa collect. cap. Non solum, numero 15. de appellat. in 6. Si tertius, iudex illius ordinarius spoliatum restituet. Scaccia de appellat. quest. 3. à num. 62. Greg. Lopez ubi proximè, Lancell. in d. præfat. num. 24. Menoch. de recuper. possess. remed. ult. num. 44. Barbosa num. 12. & in cap. fin. num. 35. de appellat. Marefcot. variar. lib. 2. cap. 121. num. 60. Adeo verum est renunciare appellationi provocantem, qui attentat, sive spoliat, ut nec pœnitentiæ sit locus, quanquam ultrò ablata restituat. Menoch. numero 39. Salgad. de Reg. protect. part. 2. cap. 10. num. 20.

Attentatum committere poterit successor iudicis à quo; nam idem reputatur cum antecessore. Salgad. p. 1. cap. 3. num. 53. nec ignorantia excusabitur. Morla Emp. Jur. part. 1. titul. de jurisd. omni. judic. num. 172. in præmissis. Præterea si ab eadem sententia ad diversos iudices per utrumque litigantem appelletur, & eorum inferior sciens ad superiorem provocatum, de causa appellationis cognoscat, quicquid egerit, ut attentatum retractabitur. Tondut. de prævent. judic. cap. 12 numero 14. Lancellot. cap. 12. ampliatur, 15. num. 28. Scacc. quest. 10. à num. 10.

Ad Num 1.

Attentata per iudicem à quo, vel partem, pendente appellatione, ante omnia debent revocari, capit. Non solum 7. de appellat. in 6. Tusch. lit. A, conclus. 543. num. 4. & 6. Barbosa collect. d. cap. fin. numero 38. Scacc. quest. 3. num. 47. Afflict. decis. 98. num. 5. Salgad. part. 2. cap. 13. num. 17 Achil. Person. tract. de adipisc. possess. numero 359. Lancellot. d. præfat. num. 14. Argel. de acquir. possess. q. 2. art. 1. num. 83. Marefcot. sup. numero 56. Monter. in præct. tract. 5. cap. 4. num. 2. & alii, quos dat Barbosa collect. d. cap. Non solum, num. 2. Sed non semper ante omnia debent attentata reponi. Lancell. num. 33. Herculan. sup. cap. 13. in princip. sunt etenim haud pauci casus, in quibus suspenditur revocatio, congesti per Lancell. cap. 30. privig. 25. qui ead. præfat. ex numero 35. quotuplex sit attentatum edocuit. Herc. cap. 31.

Ibi: Est etenim per appellationem.

Præcipuus appellationis effectus est suspendere quoad causam, vel articulum, de quo appellatur, Jurisdictionem iudicis à quo. Scacc. quest. 3. num. 16. Salgad. part. 1. cap. 6. num. 39. Barbosa de jur. univ. Eccles. lib. 1. cap. 7. num. 61. Pichard. manud. ad prax. part. 4. §. 16. num. 3. Cujac. in cap. significavit, de appellat. Paz in praxi, tom. 1. part. 6. proem. nu. 11. Marant. de ordin. judicior. part. 6. act. 2. num. 171. & 173. Lancell. part. 2. in præfat. num. 82. & 109. Quod ita est, si à definitiva interponatur appellatio, sed ubi ab interlocutoria

loquutoria provocatur, non suspenditur jurisdictione quoad causam principalem, nisi articulus ita sit ei connexus, ut hoc non decisio, ad ulteriora procedi nequeat. Scacc. q. 17. limit. 47. memb. 2. per tot. qui num. 14. advertit, in praxi indistinctè per appellationem impediri jurisdictionem inferioris.

Ibi: *His accedit, quod sententia.*

6 Sententia, à qua appellatur, ad præsens suspensa, ad futurum extincta censetur, cap. 1. de re judic. Tusch. lit. A, concl. 377. num. 7. Lancel. ubi proximè, num. 114. Ant. Fab. in ration. ad l. furti, de his qui not. inf. Marefcot. variar. lib. 1. cap. 36. num. 17. Guazzin. de defens. reor. def. 36. cap. 15. num. 1. Barbosa collect. cap. Veniens 19. num. 7. de jurejur. Gregor Lop. in l. 5. gloss. 5. tit. 13. p. 3. Scacc. quest. 3. nu. 82. Pichard. sup. numero 2. Disputatur, an sententia suspendatur, vel extinguatur? Quam quæstionem, cum de nomine sit, contemnit Scaccia, cui magis placet, ut suspensa dicatur, nec immeritò.

7 Primùm, quia renunciatione, vel desertione appellationis convalescit sententia, quæ semel extincta reviviscere nequiret, argumento legis Inter stipulantem 83. S. Sacram, de verb. oblig. Barbosa axiom. 90. Secundò, etiam post appellationem suos operatur effectus, tum numeratur confirmata, ut impediatur tertio appellari, tum præsumptionem producit, l. Si instituta 27. S. D. inofficioso, de inoffic. testam. ubi Fab. in ration. quos si foret extincta, producere non valeret ex juris axiomate, de quo Barbosa cum pluribus axiom. 164. num. 1. Ultimò potest confirmari per superiorem, & si esset extincta, confirmationis efficeretur incapax, quæ sine subiecto consistere non valet, cum non entis nullæ sint qualitates, l. Ejus qui in provincia, ff. si cert. petat. Barbosa axiom. 196. à num. 1.

8 Ut appellatio jurisdictionem, ac sententiam suspendat, opus est ut legitimè interponatur, vel quod judex illi deferat, quia licet jure repelli possit sæpè provocatio, si tamen eam edmiserit judex, sibi ligat manus, ne ad ulteriora valeat progredi. Salgad. de reg. protect. part. 3. cap. 18. à princ. Ant. Gom. variar. libro 3. cap. 13. num. 32. Farinac. in prax. quest. 101. numero 106. Sanch. Consilior. Moral. lib. 3. cap. unic. dub. 15. Scacc. quest. 17. limit. 47. num. 41. Lancel. cap. 12. lim. 1. num. 66.

Ibi: *Præsertim, quia ea exequutio.*

6 Judex qui exequitur suam sententiam, à qua est appellatum, jus, judicem, ac partem offendit. Menoch. de recup. remed. ult. num. 25. Greg. Lop. in l. 27. gloss. 8. in fin. tit. 23. p. 3. Lancell. c. 23. num. 24. Barbosa collect. cap. ult. num. 29. de appellat. Quapropter variis pœnis coërcetur, quas in unum congerit Lancell. cap. 31. à num. 7. Scacc. quest. 13. ex numero 100. Inde etiam provenit, ut judex superior ex officio valeat attentata revocare, quamvis pars id non postulet. Lancel. cap. 27. num. 6. Barbosa num. 43. Menoch. num. 32. Greg. Lop. ubi proximè, quicquid scripserit Pichard. sup. d. S. 16. num. 2.

Verf. *Prima igitur sit.*

10 Facultas revocandi attentata, appellatione pendente, ad judicem ad quem spectat privativè, nec alius talem jurisdictionem obtinet.

Salgad. part. 1. cap. 3. numero 1. Barbosa num. 41. Scacc. quest. 11. num. 18. Tusch. lit. A, conclus. 544. numero 1. Lancellot. cap. 27. num. 35. ad quod ipse tenetur, Lancellot. num. 3. Verùm & judex à quo permittitur à se, vel à parte attentata revocare. Tusch. num. 2. Lancell. cap. 12. limit. 17. Scacc. quest. 3. num. 24. Barbosa collect. cap. Veniens 19. num. 7. de jurejur. Salgad. num. 17. Pichard. num. 11.

Non solùm hæc, sed etiam alia judex à quo, pendente appellatione, peragere absque vitio attentati poterit, modò tendant ad faciliorem ejus expeditionem, & ne innovetur per partes: quæ refert Scacc. quest. 3. à num. 20. Lancellot. cap. 12. limit. 4. per tot. Mascard. de probat. conclus. 48. ex num. 20. Herculan. de attentat. cap. 5. quæ in judice ordinario locum obtinent, non in delegato, cujus jurisdictione per appellationem profus expirat. Scaccia num. 38.

Verf. *Secundò præscripta regula.*

12 Ut ad revocationem attentato um deveniatur, necesse est ut probetur intra legitimum tempus appellatio interposita, nec adversarii confessio facta erit. Lancell. cap. 12. limit. 50. nu. 1. & 37. & cap. 26. num. 17. Mascard. concl. 1278. num. 4. Scacc. quest. 12. num. 42. Imò tria copulativè sunt probanda, scilicet pronuntiatum, appellatum intra fatalia & per habentem facultatem, & attentatum. Salgad. de Reg. protect. part. 1. cap. 3. num. 9. Lancel. d. cap. 26. Mascard. ubi proximè, Barbosa collect. cap. Non solùm, num. 9. de appellat. in 6. quod limitatur si judex post lapsum fatalium appellationi detulerit, ac deinde innovaverit, ut colligitur ex præmissis.

Ad Num. 2.

13 Etiam ceu attentata debent retractari, quæ innovata reperiuntur per judicem, vel partem, dum labuntur decem dies, vel alius terminus appellationi præfinitus. Salgad. part. 1. cap. 7. num. 27. Scacc. quest. 3. numero 50. Tusch. lit. A, conclus. 377. num. 9. & conclus. 542. nu. 2. Pichard. manud. ad prax. part. 4. S. 16. num. 12. Villalob. Arar. commun. opinion. lit. A, num. 258. Marant. de ordin. judicior. part. 6. act. 2. nu. 400. Barb. collect. cap. fin. nu. 41. de appell. Herc. sup. cap. 30. nu. 15. Idem est de innovatis dum controvertitur, an sit appellationi deferendum, necne. Salgad. ubi proximè, Mascard. concl. 148. num. 14. Illaque de stylo Curia revocantur, etsi appellatio deferatur. Marefcot. num. 63.

Ibi: *Qua ratione constat intellectus.*

14 Apud nos hæc locum habere nequeunt, cum capite damnatus non veteretur testamentum condere, l. 4. Tauri, ubi Ant. Gom. ad rem, num. 6. l. 3. titul. 4. lib. 5. Recop. Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 605. num. 1. Quoad jus commune ex Scaccia quest. 3. à num. 71. qui latè de effectibus suspensionis sententiæ per appellationem, præsertim num. 74. verf. Sublimita secundò, Barb. collect. cap. Sæpè, num. 6. de appellat. si quis ultimo supplicio damnatus, bonis fisco addictis appellet, ac eo pendente judicio decedat, distingui solet, ut si bonorum confiscatio adjiciatur accessorie ad pœnam capitalem, per mortem utraque extinguitur: secus si per se, ac separatim pecuniaria pœna irrogetur; nam fisco confirmatâ sententiâ bona percipiet. Tusch. lit. A, concl. 377. nu. 25. Clar. sententiar. cap. fin. quest. 51. num. 14. & quest. 94. num. 7. Illud

15 Illud discrimen placet observare, nam quæ pendente appellatione geruntur ratione publici muneris, quo aliquis per sententiam privatur, viribus consistunt, nec retractantur, quamvis per superiorem confirmetur: non sic in actibus privatis, veluti si reus testamentum confecerit, quod confirmatio sententiæ reddet irritum. Scac. n. 75.

Ibi: *Nam, etsi sententia ipsa.*

16 Videas de suspensione infamiæ per appellationem Scacciam *quest. 3. num. 74. vers. Sublimata secundò, & q. 17. limit. 22. num. 2. Ant. Fab. in ration. ad l. furti, ff. de his qui notant. infam.* Ex quo advertendum ad hîc tradita per D. Covarruv. sententiam, ex qua infamia irrogatur, non illicò eam inferre damnato, sed post lapsum termini ad appellandum, si non interposuerit appellationem; tuncque retrahitur ad diem sententiæ prolatae, seu intimatae. At si provocetur, distingui oportet; etenim si deseratur appellatio, similiter est locus retractioni: at qui prosequutus instantiam succubuit, confirmata infamiæ sententia minimè retrahitur, sed ex tunc infamis habebitur, ut *ex d. l. Furti, Faber deducit rationem reddens differentia. Molin. de just. & jur. tract. 4. disp. 9. num. 4.*

Verf. *Illud tamen.*

17 Sententia excommunicationis per appellationem non suspenditur, *cap. Pastoralis 53. S. Verum, de appellat. cap. is cui 20. S. fin. de sentent. excomm. in 6. l. 21. tit. 1. part. 1. ubi Greg. Lop. gloss. 1. Salgad. de reg. protect. part. 1. cap. 5. à num. 3. Guazzin. de defens. reor. def. 36. cap. 6. num. 1. Barbosa collect. d. cap. Pastoralis, num. 5. Scacc. de appellat. quest. 17. limit. 22. per tot.* Imò & post appellationem excommunicatus potest denunciari. *Salgad. num. 12. Lancell. cap. 12. limit. 40. num. 6. & alii ex prælaudatis.* Sed si post appellationem ea sententia feratur, nulla est ipso jure. *Tusch. lit. E, concl. 451. n. 6. Salgad. num. 1. Farinac. fragment. crimin. lit. I, num. 327. Scacc. sup. n. 54. Lancellot. limit. 8. n. 1. & 5. Barbosa collect. cap. Ad presentiam, num. 2. de appellat. Mart. de jurisdict. part. 3. cap. 18. num. 7.* Ideo non convalescit, deserta appellatione. *Tusch. n. 4. Quoties eodem die, & excommunicationem, & appellationem concurrisse constat, illa præcessisse præsumitur, nisi aliud probetur. Mascard. concl. 699. à n. 3.*

18 Illud speciale est, quod hîc docemur; nam si sententiam Judex Ecclesiasticus proferat, poterit intra decem dies ad appellandum concessos excommunicationem damnato imponere, ut pareat judicatis: & hoc in cæteris non licet judici, nec ad exequutionem procedere, labente appellationis tempore: alioqui attentatum incurreret, ut prænotatur supra, *num. 13. Sic, tenuere Barbosa collect. cap. Venerabilibus, num. 11. de sentent. excomm. in 6. Tusch. ubi proximè, num. 16. Pichard. manuduct. ad prax. p. 4. S. 16. num. 13. Villalob. Ærar. comm. opin. lit. A, num. 260.*

Ibi: *Tradit, non esse revocandam.*

19 Quæ judex egerit ad exequutionem sententiæ infra tempus appellationi præscriptum ita demùm revocari debent, si appelletur; alioqui firma persistunt. *Scacc. quest. 3. num. 52. Villalob. sup. D. de Faria Covar. Enucl.*

num. 259. Barbosa collect. cap. fin. n. 41. de appellat. Lancell. cap. 11. n. 42.

Ibi: *Propriè siquidem dicitur sententia.*

Res judicata propriè vocatur sententia, à qua non potest appellari. *Barbosa collect. cap. Non solum, num. 11. de appellat. in 6. Wefembec. in paratit. l. ad tit. ff. de re judic. num. 3. Pichard. manud. ad prax. p. 2. in prel. S. 2. n. 4.*

Ad Num. 3.

Usque ad conclusionem in causa appellationis ad revocationem attentatorum agere licet. *Lancell. fusè cap. 23. ex num. 5. Scacc. quest. 3. num. 81. Marant. de ordin. judicior. part. 6. act. 2. de appellat. num. 403. Pichard. d. S. 26. n. 1. Menoch. de recuper. remed. ult. num. 37. vers. Verum.* An post conclusum in causa sit audiendus, qui attentatorum revocationem intendit, disputat *Lancell. à n. 14. & affirmativæ accedit, maximè si post conclusionem attentata contingant, aut in notitiam agentis deveniant. Herculan. de attent. cap. 30. n. 30.*

Ibi: *Huic etiam opinioni accedit.*

Quando valeat spoliatus suspendere petitionem à se, vel ab alio propositam, & possessorium deducere, tradunt laudati per me *Variar. lib. 1. cap. 16. num. 72.*

Ad Num. 4.

In ea controversia, num agenti ad revocationem attentatorum obstet notorius tituli defectus, triplex reperitur opinio. Quidam absolute affirmant, quidam inficiantur, alii distinguunt, ut scilicet in beneficialibus obstet, non tamen in profanis, de quo plenè *Lancell. cap. 24. q. 1. Tusch. lit. A, concl. 543. & 546. Mascard. de probat. concl. 146. ex num. 6.* Sed affirmativam absque distinctione cum D. Covar. sustinent *Menoch. ubi proximè, num. 32. Villalob. num. 261. Urfill. ad Afflict. decis. 98. num. 3. Marescot. variar. lib. 2. cap. 121. num. 58. Herculan. de attent. cap. 15. num. 10.* Judex tamen ex officio poterit innovata retractare, remque sequestro tradere, donec principalis causa definiatur. *Menoch. ibid. Lancellot. num. 58. qui communem traditam distinctionem amplectitur. Quæ aliæ exceptiones impediunt attentatorum revocationem, docent Menoch. ex num. 28. & Lancellot. d. cap. 24. per tot.*

Ibi: *Quasi majoris sit privilegii.*

Remedium istud possessorium, quod à iudicis officio provenit, *Menoch. sup. num. 24. quoad privilegia potius habetur interdicto Unde vi. Tusch. lit. A, concl. 548. Menoch. num. 25. Salgad. de Reg. protect. part. 2. cap. 10. num. 22. Scac. quest. 17. limit. 47. memb. 1. num. 173.* De privilegiis hujus remedii egit *Lancellot. cap. 30. per tot.*

Verf. *Sextò est omninò.*

Appellatio de jure non admittenda non efficit attentatum quod judex postea gesserit. *Lancell. cap. 12. limit. 6. de frivola, limit. 50. de nulla, limit. 53. de jure prohibita. Cancr. variar. part. 1. c. 17. num. 58.*

num. 58. Villalob. *Ærar. comm. opin. lit. A. n. 265.*
Tufch. *lit. A. concl. 542. n. 11.* Barbosa *collect. cap.*
Non solum, num. 8. de appell. in 6. Mascard. concl.
148. num. 31. Scaccia quæst. 3. num. 69.

Ibi: *Casus autem quibus.*

- 26 Sunt quamplures casus, quibus jure Pontificio, Regio, ac communi appellatio rejicitur, tam in criminalibus causis, quam civilibus, quos in unum congerunt Scacc. *sub quæst. 17. Tufch. concl. 402. cum seqq.* García *reg. 33. Barbosa cap. ut debitus, à num. 14. de appellat. Duennas regula 41. Damhouder. in prax. cap. 230. cum aliis, Salgad. de reg. protect. part. 2. & 3. per tot.*

Ibi: *Regula siquidem juris est.*

- 27 Appellatio semper est admittenda, nisi jure expressim prohibeatur, l. 1. *tit. 17. lib. 4. Recop. ubi Azeved. num. 71. Scacc. de appellat. quæst. 17. num. 1. Barbosa ubi proximè, num. 13. Paz in praxi, tom. 1. part. 6. proæm. à num. 17. Cevall. tract. de cognit. per viam viol. gloss. 6. n. 30. Ant. Nicell. de concordia glossar. num. 15. Menoch. de recup. possess. remed. 9. n. 317. Argel. de acquir. possess. quæst. 2. art. 4. n. 6. Sic in dubio appellationi deferendum. Tufch. *lit. A. concl. 369. n. 4. Guazzin. de defens. reor. defens. 36. cap. 3. num. 2. Menoch. num. 318. Salgad. de reg. protect. part. 1. cap. 2. §. 3. num. 31. ex quo inferit, Judicem Ecclesiasticum facere vim, dum in dubio non deferat appellationi.**

Ibi: *Nam in criminalibus.*

- 28 In criminalibus regulariter auditur appellans etiam in crimine læsæ majestatis. Salgad. *part. 3. cap. 14. num. 1. Ant. Gom. variar. lib. 3. cap. 13. n. 31. Guazzin. num. 1. & per tot. Boss. in praxi, tit. de appellat. num. 1. Farinac. in prax. q. 101. cap. 1. num. 2. quod æquitati convenit, cum plerumque de penis corporalibus, ac fama hominis disceptetur; ideo quia majus periculum vertitur, cautius agendum, l. *fin. C. de probat. l. 1. §. Sed & si quis, ff. de Carbon. edict. sic facultas provocandi in criminalibus ampliatur, l. 6. tit. 23. p. 3. l. Non tantum 6. ff. de appellat. Sunt tamen scelera, à quibus rei appellare vetantur, quæ referunt Farinac. d. *quæst. 101. à princip. Salgad. d. cap. 14. n. 26. cum seqq. Guazzin. sup. cap. 4. n. 1. Ant. Gom. num. 31. Bajard. ad Clar. q. 94. Scacc. quæst. 17. limit. 4. ex num. 76.***

Ibi: *Cujus opinio falsa quidem.*

- 29 Hæresis damnato appellationis auxilium non conceditur. Ant. Gom. *ubi proximè, Scacc. num. 67. Farinac. de hæresi, q. 185. §. 15. num. 127. Barbosa collect. cap. Ut inquisitionis, num. 6. de heretic. in 6. Salgad. d. cap. 14. num. 34.*

Ad Num. 5.

- 30 Convictus, ac confessus, sive in civilibus, sive in criminalibus, appellare prohibetur. Ant. Gom. *d. cap. 13. num. 31. Scacc. sup. num. 10. cum seqq. & de judic. lib. 1. cap. 97. num. 124. Farinac. d. q. 101. n. 114. Paz in praxi, tom. 1. part. 5. cap. 3. §. 12. num. 9. Guaz. sup. cap. 11. n. 1. Duennas reg. 136.*

in princ. Lancell. cap. 12. ampliatur. 4. n. 12. Clar. in praxi, q. 94. n. 1.

Fallit si pœna, quæ imponitur, non sit ordinaria; nam ab excessu licet appellare. Scacc. *d. lim. 4. num. 96. Guaz. cap. 22. n. 1. vers. prout appellat. Farinac. quæst. 101. n. 110. vers. Sublimata quarto, Lancell. de attentat. cap. 12. lim. 9. num. 10. Donell. lib. 28. cap. 6. Cujac. lib. 8. observat. 33. Similiter si reus in confessione addiderit qualitatem exclusivam, vel diminutivam delicti. Guaz. cap. 11. n. 3. vers. Si verò confessus. Tandem si judex appellationi detulerit, nequibit deinceps sententiam exequi. Lancellot. *lim. 11. num. 79. Scacc. limit. 4. n. 27.**

Ibi: *Hinc sanè judices.*

Non licet judici legitime convictum torquere, ut delictum passus appellare non possit. P. Sanch. *Consil. Moral. lib. 6. cap. 4. dup. 4. Ant. Gom. d. cap. 13. num. 20. Villalob. Ærar. comm. opin. lit. T. num. 216. Jul. Clar. quæst. 64. n. 7. Bajard. in addit. num. 116. Boër. decis. 163. n. 13. Cevall. commun. cont. comm. quæst. 375. Paz tom. 1. part. 5. cap. 3. §. 12. à num. 6. Cur. Phil. p. 3. §. 16. n. 2. Petr. Gregor. Syntagm. lib. 48. cap. 12. num. 31. Vide infra, num. 35.*

Ibi: *Primum, posse convictum.*

Licet torquere convictum de crimine, ut socios, ac participes detegat, quoties de illis potest interrogari. Clar. *num. 8. Caball. tract. crim. cas. 2. num. 26. Guaz. defens. 30. cap. 9. Ant. Gom. d. lib. 3. cap. 12. n. 17. Farinac. quæst. 43. Scaccia de judic. lib. 1. cap. 81. Menoch. de arbitr. cas. 523. n. 6. Cur. Phil. part. 3. §. 16. n. 12. Sanch. lib. 6. cap. 3. dub. 22. Petr. Greg. n. 32. Non semper permittitur reus de aliis complicitibus interrogari, nisi in criminibus exceptis, & quæ sine complice nequeunt perpetrari, aut si constat plures ad facinus, velut furtum, vel homicidium concurrisse, quod de homine libero dicitur; servus enim torqueri semper poterit, ut mandantem, vel foventem declaret. Ant. Gom. *ubi proximè, num. 16. Farinac. d. quæst. 43. ubi enumerat casus, quibus reus in caput alienum torturæ subjicitur. Cur. Philip. ubi sup. Ut autem delinquens in alios torqueatur, oportet confessum esse, vel convictum.**

Ibi: *Secundò, illud sit.*

Licet judex perperam operetur de convicto quæstionem habens, ut beneficio appellationis privetur confessus, hic tamen sub reatu lethalis culpæ veritatem tenetur aperire, quia legitime interrogatur, etsi medio non legitimo. Aliud est quando absque probatione semiplena, vel indicis sufficientibus interrogatur, de quo egimus *Variar. lib. 1. cap. 1. à num. 4.*

Ibi: *Tertiò itidem.*

Vide supra, num. 32. Iniquius quidem, ac favius etiam appellationis recursum, aufert judex extorquens confessionem, quam si deferretur appellationi non deferret, cum utrumque jure non liceat. Aliquando tamen permittitur ea uti cautela ob publicam utilitatem, quæ celerem vindictam desiderat;

desiderat: quod raro, & attentè exequendum, ut D. Covar. monet.

Ibi: *Ceterum, admissa Baldi opinione.*

36 Judex dum convictum de crimine torqueri jubet, sive ad exclusionem appellationis, sive ad superiorum indaginem, protestari debet, se non interrogare de legitime probatis, quibus nullum præjudicium fieri intendit: alioqui si reum delictum inficiari contingat, probationes per quas damnari posset, enervantur, de quibus Ant. Gom. *variar. lib. 3. cap. 13. num. 20.* Clar. *quest. 64. num. 8.* Guaz. *defens. 30. cap. 9. ex num. 4.* Farinac. *q. 40. num. 13.* cum aliis, Bajard. *ad Clar. d. q. 64. num. 122.* & *quest. 68. ex n. 16.* Fachin. *lib. 9. cap. 6.* qui, & alii communiter docent, ommissa ea protestatione, reum si neget tortus delictum, omninò absolvendum esse aut (quod verius est) mitiori pœna afficiendum. Sed tenuit Ant. Gom. opinatus ordinariam pœnam irrogandam esse. Accedit Cur. Phil. *p. 3. §. 16. num. 2.* referens D. Covar. *hic*, cui opponitur Fachineus illius argumentis elisis. At licet judex protestetur, si modum cruciatus excefferit, negantem levius punire tenebitur. Guaz. cum aliis *num. 12.*

Ibi: *Ubi quis fuit confessus.*

37 Convictus, & confessus appellans auditur, si rationabilem, ac verosimilem excusationem alleget, quod judicis arbitrio committitur. Scaccia *d. q. 17. limit. 4. à num. 15.* & inferius *num. 89. vers. Probatur secundo.* & *limit. 48. n. 26.* Farin. *quest. 101. à num. 143.* Guaz. *defens. 36. cap. 11. n. 3.*

Verf. *Secunda conclusio.*

38 Confessus tam in criminali, quàm civili causa non admittitur ad appellandum. Guaz. *sup. cap. 13. per tot.* Scacc. *à num. 30.* Farinac. *n. 154. cum seqq.* Lancell. *cap. 12. ampliatur. 4. n. 13.* Clar. *q. 94. n. 1.* Salgad. cum pluribus *de Reg. protect. part. 3. cap. 14. num. 21.* Barbosa *collect. cap. Romana, num. 13. de appellat. in 6.* Unde est, ut intra decem dies ad appellandum exequi sententia possit. Scacc. *n. 53.* Sed si causa proponatur probabilis, veluti justus erroris, erit appellationi deferendum, Scacc. *d. n. 30. vers. Hæ opiniones & num. 25. & 47.* Farinac. *quest. 81. n. 326.* Barbosa *num. 15.* Guaz. *num. 2.* apud quos plurimi. Quando sit verosimilis causa, idem judex à quo æstimabit. Scacc. *num. 48.* Junge his tradita *sup. n. 31.* Convictus tantum, quod appellare valeat, non ambigitur, de quo Guaz. *cap. 12. ubi vers. Bene verum, crimina excepta recenset, & alii adducti supra, num. 28. in fin.*

Verf. *Imò quibusdam placet.*

39 Horum criminum meminere Ant. Gom. *var. lib. 3. cap. 13. num. 31.* Salgad. *ubi proximè, à n. 24.* Guaz. nuper laudatus, Scacc. *d. lim. 4. ex num. 76.* in quibus convictus tantum, vel confessus provocare vetantur, Guaz. *ibidem*, Salgad. cum aliis *n. 29.* Decian. *tract. crim. lib. 7. cap. 19. num. 5.* Scaccia *num. 76.* & alii laudati *num. 28.*

Verf. *Quacunq̃ tamen in causa.*

40 Damnatus ex propria confessione quavis in causa, quantumvis à judice inferiori non audia-
D. de Faria Covar. *Enucl.*

tur appellans, admitti debet per superiorem, qui si inhibuerit inferiori, sententiæ exequutio est suspendenda Scacc. *d. limit. 4. num. 15. vers. Contra hanc, & vers. Deduco ex hac*, ubi etiam de convicto, & confessio: ac *n. 26.* de inhibitione, Farinac. *quest. 101. num. 119.* quod est verum si de jure admitti possit. Scacc. *lim. 48. num. 27.*

Verf. *Usus tamen forensis.*

41 Quod scilicet in criminalibus non deferatur appellationi, consuetudine observari in Imperio, Hispania, & Flandria, testis est Scacc. *d. quest. 17. limit. 48. num. 1.* Ofsuald. *ad Donell. lib. 28. cap. 6. lit. CC.*

Ad Num. 6.

42 Appellationis auxilium lege, vel rescripto per Principem nemini subjectum tolli posse, tenent Greg. Lop. *1. in l. 13. gloss. 10. tit. 23. p. 3.* Scacc. *quest. 16. ex num. 2.* Lancell. *cap. 12. limit. 8. n. 15. cum seqq.* Pinell. *in rubric. art. 1. cap. 2. num. 21. de resc. vendit.* Rebuff. *ad leg. Gallia, tom. 2. tit. de rescript. num. 161.* Barbof. *collect. cap. 3. à n. 5. de appellat. Paz in praxi, tom. 2. part. 5. cap. unic. num. 1.* Nec obstat caput *Pastoralis, §. ult. de offic. deleg.* nam ibi delegatus Pontificis subdelegat, appellatione remota, ad illudendam litigantis fraudem: quod non facit autoritate propria, sed legis, ut animadvertit Molin. *de just. & jur. tract. 5. disp. 27. num. 4.*

Ibi: *Citationem à Principe tolli non posse.*

43 Regulariter Princeps nullo modo potest primam tollere citationem. Tusch. *lit. C. concl. 271. à princip.* Vant. *de nullit. ex defect. citation. n. 6.* Paz *in praxi, temp. 3. num. 9.* Marant. *de ordin. judic. part. 4. dist. 16. num. 12.* Pinell. *ubi proximè.* Menoch. *de arbitr. lib. 1. quest. 17. num. 6.* Petr. Greg. *Syn- tagmat. lib. 48. cap. 2. in fin.* Guttier. *Canonic. lib. 2. c. 16. num. 6.* & alii apud Barbof. *collect. cap. 1. n. 7. de caus. possess. & propriet.* Imò nec Princeps ipse, ommissa ea citatione judicare permittitur. Paz, Marant. Menoch. *ubi proximè*, Guttier. *n. 7.* Barbofa *num. 8.* Matienz. *dialog. relator. part. 3. cap. 44. num. 1.* Aliquando tamen ex causa absque citatione procedere poterit, ut Guttier. Barbofa, & alii ex nuper adductis observant. Guaz. *sup. defens. 10. cap. 1. num. 7.* & alii communiter,

Verf. *Primum, hinc.*

44 Citatio ad sententiam sic desideratur, ut ommissio illius nullum reddat judicatum, *l. 1. §. Item cum ex edicto, ff. quæ sent. fin. appell. resc. l. 5. tit. 22. l. ult. tit. 26. p. 3.* & ibi Greg. Lop. Paz. *sup. temp. 10. num. 6.* Matienz. *num. 4.* Vant. *num. 56.* Nihilominus per principem hanc substantialem solemnitate omitti, non est vetitum, sive per se, sive per alium de causa cognoscat. Sed & lege generali idem poterit statui, ut de pluribus civitatibus testatur Tusch. *sup. concl. 272. ex num. 29. ad 34.* ubi ex statuto, vel consuetudine non est opus citatione ad sententiam, de quo Ursill. *ad Afflict. decis. 238. n. 2.* Paz *d. temp. 3. n. 12.* Guaz. *ubi proximè, n. 6.* qui asserunt præter primam citationem cæteras per principem omitti posse.

Verf. *Secundò, item constat.*

- 45 Absque citatione Princeps peragere valet etiam in tertii præjudicium, quod à suo libero beneplacito pendet. Tufch. *liv. C. concl. 272. ex num. 50.*

Verf. *Tertiò colligitur.*

- 46 Pro intellectu capituli 1. *de caus. possess. & propriet.* consule Barbos. *in collect. an. ibi, num. 10.* Nec enim Pontifex sibi, aut aliis Principibus legem imponit, sed ad naturalem se refert, qua defensionem tollere non licet.

Verf. *Quartò ex his.*

- 47 Clausula, *Supplentes omnes defectus*, restringitur ad nullitates ex omissione omnium, quæ sunt de jure positivo, non de naturali, ut prima citatio, cujus defectus per eam clausulam minimè refarcitur. Vivian. *in praxi jurispraton. lib. 13. cap. 8. num. 165.* Barbosa *claus. 177. n. 2.* Mart. *part. 1. claus. 181. n. 7.* Tufch. *sup. claus. 343. n. 2. & 9.* Menoch. *conf. 1. num. 40.*

Verf. *Quintò, Probari.*

- 48 Principi licet causam etiam gravissimi præjudicii, appellatione remota, committere judici notæ peritiæ, ac integritatis. Scaccia *de appellat. quæst. 16. limit. 1. num. 21.* Pichard. *manud. ad prax. part. 4. §. 7. num. 7.* Princeps etenim pro eo, quem eligit, præsumit. Scacc. *n. 22.* & cum appellatione opus sit propter incertiam, vel iniquitatem judicantium, si utraque in tali delegato cessat, ut quid provocationis refugium, maximè cum non semel bene late sententiæ reformentur in pejus, *l. 1. ff. de appellat.* Nec ex hoc præcluditur aditus ad Principem ipsum, per effectum devolutivum, qui non aufertur. Pichard. *n. 8.*

Verf. *Sextò infertur.*

- 49 Quibus in casibus appellatio prohibeatur, tradiderunt laudati *n. 26.* & latissimè Ant. Nicell. *tract. de concord. glossar. ex num. 15.* Licet autem appellare non permittatur lege, vel rescritto, tollitur quidem necessitas deferendi, non facultas; nam non obfistente prohibitione, poterit iudex supersedere, admittà provocatione, non pro libito, sed cum ex circumstantiis æquum, & juri consonum id estimaverit. Scacc. *d. quæst. 17. limit. 48. num. 25. & 27.* ut si reus justam, ac probabilem causam alleget, ut jam prænotavimus, & tenet Azev. *in l. 6. num. 16. tit. 18. lib. 4. Recop.*

Verf. *Septimò, illud est.*

- 50 Non est liberum principibus causas appellatione remota delegare, sed perpensa earum, & judicium qualitate maturè, alioqui ea clausula effectus suos non operabitur, ut hodie contingit, quia de stylo adjici solet. Lancell. *de attent. cap. 12. limit. 8. num. 38. & 39.* Scaccia *q. 16. limit. 1. num. 105. verf. Quartus casus. & n. 21.* Pichard. *sup. d. §. 7. n. 8.* Barbosa & alii mox referendi, *n. 52.*

Verf. *Octavò apparet.*

- 51 Regularis à correctione Prælati, seu sententia

pœnam irrogante juxta Religionis statuta, appellare non permittitur, *cap. Ad nostram 3. de appellat. ubi Barbosa in collect. num. 2.* plures refert, Scacc. *quæst. 17. limit. 26. num. 8.* Sed si Prælati modum correctionis excefferit, subdito licebit provocare, *cap. De priori 31. de appellat. ubi Barbosa cum aliis in collect. num. 3. ac in remission. ad Trident. sess. 25. de regular. cap. 4. n. 10.* Imò si non defexat superior legitimæ appellationi, pœnam depositionis incurret. Barbosa *in d. cap. priore, n. 4.*

Verf. *Effectus autem.*

De clausula, *Appellatione remota*, tradiderunt plura Tufch. *lit. A. concl. 400.* Barbosa *tract. de clausul. claus. 9.* Lancell. *cap. 12. limit. 8.* Pichard. *ubi sup.* Scacc. *quæst. 16. ex num. 26.* & aliqua attingimus supra, *cap. 15. à n. 34.* Controversia est, an per illam tollatur effectus devolutivus? Affirmant. Lancell. *num. 8.* & nonnulli: sed aliud est tenendum cum Scaccia *d. quæst. 16. n. 105. verf. Declara decimoquintò.* Barbosa *num. 25.* Pichard. *num. 8.* apud quos alii. Sunt etiam plures clausulæ æquipollentes, per quas appellatio sublata censetur, quas refert Scaccia.

Ad Num. 7.

Quoties appellatio non obtinet suspensivum effectum, sed devolutivum dumtaxat, non est attentatum, quod possit revocari. Azeved. *in lib. 6. n. 1. tit. 18. lib. 4. Recopil. Guttier. Canoniar. lib. 1. cap. 34. num. 92.* Scacc. *d. lim. 1. n. 103.* Sed id contingit, ut solum ex provocatione effectus devolutivus resultet de quo Barbosa *collect. cap. ut debitus. ex n. 14. de appellat.* Sed si iudex deferat appellatione absolute, vel superior aditum inhibuerit, quæ postea gesserit inferior ceu attentata debent revocari. Scacc. *d. num. 103. verf. primus est*, ac prænotavi supra, *n. 5.* Vide infra *ex num. 57.*

Ad Num. 8.

Utrum in judiciis possessoriis liceat provocare, latissimè perdocuit Scaccia *de appellat. q. 17. limit. 6.* de quo etiam Tufch. *lit. A. concl. 407.* Cancer. *variar. part. 1. cap. 17. à n. 23.* Menoch. *de recuper. possess. remed. 9. ex num. 316.* Lancell. *de attent. cap. 12. limit. 25.* Contard. *in l. unic. C. si de momentan. possess. Salgad. de Reg. protect. part. 3. cap. 12.*

Verf. *Prima conclusio.*

Jure Canonico in possessoriis appellatio admittitur quoad utrumque effectum, suspensivum, ac devolutivum. Ant. Gom. *in l. 45. Tauri, in fin.* Salgad. *cum pluribus num. 67.* Joseph. Ludovif. *decif. Perus. 20. num. 11.* Cancer. *num. 24. verf. De jure verò, Menoch. n. 328.* Scacc. *d. limit. 6. memb. 7. num. 1.* Barbosa *collect. cap. Cum ad sedem, num. 11. de restit. spoliar. Guttier. Canoniar. lib. 1. cap. 34. num. 86.*

Adversus conclusionem objicitur Ægidiana Constitutio, & caput finale 2. *quæst. 6.* quibus satisfacit Salgad. *ex num. 71.* Scaccia *num. 2. & 25.* qui restrictiones unà cum amplificationibus *ex n. 3.* refert.

Ibi:

Ibi: *Hæc eadem conclusio.*

56 De jure nostro Regio in possessoriis ad utrumque effectum appellationi defertur. Mol. *de primog. lib. 13 c. 13. n. 17.* Guttier. *n. 98.* Molin. *de just. & jur. tract. 2. disp. 637. num. 6.* Joan. Garc. *de Nobilit. gloss. 1. num. 5.* Cevall. *commun. cont. commun. quest. 15. num. 6.* quod constat *ex l. 8. tit. 20. lib. 4. Recop.* per quam appellatio in possessoriis videtur restricta, ut non liceat quoad suspensivum effectum secundo provocare, extantibus sententiis duabus confirmatur, quæ statim executioni mandari debent, non obstante appellatione. Sic sentiunt Ant. Gom. *sup. Felician. de censib. lib. 3. cap. 1. num. 11.* Cur. Philip. *part. 2. §. 27. num. 14.* Salgad. tamen subditus refert *num.* Etenim ea constitutio disponit circa sententias in summis Prætoriiis latis, ut non suspendatur executio per supplicationem secundam: quod ipsum de judicio proprietatis stabilitur *l. ult. eodem tit.* ut animadvertit Azeved. *in d. l. 8.* Unde videtur per dictam legem 8. nihil in possessione innovatum quoad appellationem, sicut nec in proprietate, *ex d. l. ult.*

Verf. *Secunda conclusio.*

57 In judiciis possessoriis de jure communi appellatio admittitur tantum quoad devolutivum effectum. Salgad. *n. 27. & 62.* Felician. *ubi proximè,* Tusch. *lit. A. concl. 322.* Scacc. *d. lim. 6. memb. 3. n. 3. & 20.* Fachin. *controv. lib. 1. cap. 75.* Ant. Gom. *sup. Lancell. d. lim. 25. num. 2.* Cevall. *num. 1. & n. 5. verf. Rursus conclusio,* Guttier. *num. 91.* Pichard. *manuduct. part. 4. §. 12. num. 2.* Cancer. *d. cap. 17. n. 23.* Achil. *Person. tract. de adipisc. possess. à num. 420.* Trentacinq. *Variar. lib. 2. tit. de appellat. resolut. 15. num. 7. & 8.* quicquid contra scripserit Joan. Graf. *ubi sup.*

58 Est quæstionis, num hæc resolutio obtineat non solum in appellatione à definitiva sed etiam ab interloquutoria, de qua disputat Scacc. *memb. 7. à num. 28.* & cum aliis affirmat, conclusionem adhuc & in interloquutoria procedere. Idem multipliciter ampliat & restringit eam, nec non Ant. Gom. *sup. Salgad. d. cap. 12. ex num. 82.*

Verf. *Tertia conclusio.*

59 In possessorio summano, *ex ult. C. de edict. D. Ard. toll.* ubi scilicet scriptus hæres mittitur in possessionem bonorum hæreditatis, appellandi facultas quoad suspensivum effectum denegatur. Salgad. *num. 77.* Achil. *Person. à num. 330.* Scacc. *memb. 7. num. 12.* Joan. Garc. *dict. gloss. 1. §. 2. num. 5.* Guttier. *num. 99.* quod omni jure verum, ac generaliter observatur in omni remedio summariissimo, ac extraordinario possessionis, ut fusè per Scacc. *d. limit. 6. memb. 2.* Cancer. *d. cap. 17. n. 26.* Joseph. Ludovif. *d. decis 20. num. 10.* Salgad. *n. 80.* Menoch. *de adipisc. rem. 4. num. 840.* Lancellot. *cap. 25. num. 27.* Argel. *de acquir. possess. quest. 19. art. 1. num. 11.*

Ibi: *Quamobrem Baldus existimat.*

60 Justa suadente causa, suspendetur executio, interposita appellatione, in casu dictæ legis finalis. Menoch. *ubi proximè,* Scaccia *memb. 7. num. 110,*

ubi exemplum exhibet, cum ex testamento evidenter irrito missio decerneretur.

Verf. *Hinc Constat.*

61 Quanquam Jure nostro in possessoriis liceat provocare, id tamen verum est in ordinariis, secus in extraordinariis, ac summariissimis, velut in remedio *ex dict. l. ult.* Salgad. *cap. 12. num. 60.* Cur. Philip. *part. 2. §. 27. num. 14.* Joan. Garc. *sup.*

Verf. *Sic denique mihi.*

62 Hoc discrimen inter Jus Canonicum ac Cæsareum fatentur omnes pro prima, & secunda conclusione nuper laudati, quod evertere conatur Joan. Garc. *d. §. 2. num. 5.*

Ibi: *Tametsi Jure Cæsareo.*

63 Inter cæteras limitationes, quibus coarctari solent secunda conclusio, hæc præcipua habetur; nam etiam de jure communi in possessoriis utrumque effectum nanciscitur appellatio, cum per sententiam irreparabile inferitur detrimentum. Salgad. *d. cap. 12. num. 115.* Ant. Gom. *in l. 45. Taur. num. 194. verf. Tertio limita,* Marant. *de ordin. judicior. part. 6. art. 2. de appellat. num. 310.* Scacc. *d. limit. 6. memb. 8. num. 1.* ubi latè ampliat, & exempla gravaminis irreparabilis demonstrat.

Verf. *Pari sanè jure.*

64 Hæc lex in nova compilatione est *9. tit. 7. lib. 5. Recop.* cui jungenda lex *10. eod. tit.* ac lex finalis, *tit. 19. lib. 4.* nam in judicio summano, quod de tenuta vocitatur, nullus est supplicationi locus, nec hodie agitur de mera detentatione, sed vera possessione, solo jure proprietatis reservato, de qua in Cancellariis cognoscitur, ad quas hæc causæ remitti jubentur. Observat Joan. Garc. *d. §. 2. n. 6.* de quibus Paz *tract. de tenur.* Molin. *de primogen. lib. 3. cap. 13.* Azeved. *in d. l. 9.* ubi & Matienz. Molin. *de just. & jur. tract. 2. disp. 637.*

Verf. *Ceterùm licet.*

65 Additur alia limitatio ad eandem secundam conclusionem, nam & de jure communi suspenditur executio ac jurisdictio, quando ab inordinato processu provocatur. Menoch. *d. remed. 4. n. 808.* Achil. *Perf. sup. num. 337. verf. Vel & quoque,* Salgad. *de Reg. protect. part. 2. cap. 13. num. 137.* Scacc. cum aliis *limit. 6. memb. 7. num. 117.* quando dicatur inordinatus processus, tradit Scaccia, & Person. *n. 334. verf. Ego autem.*

Verf. *Idem erit quoties.*

66 Si judicio possessorio peracto, reus non solum damnetur ad possessionem tradendam, sed etiam ut fructus victori restituat, tunc appellatio suspendet executionem respectu fructuum dumtaxat. Idem erit quoad condemnationem interesse, vel expensarum. Salgad. *part. 2. cap. 7. ex n. 56.* ubi alii, Menoch. *dict. remed. 4. num. 869.* Marant. *ubi sup. num. 309.* Scacc. *d. lim. 6. memb. 9. num. 22. & 31.*

Ad Num. 9.

67 De interpretatione legis 3. tit. 7. lib. 7. *Recop.* videndus Avend. *de exeq. mandat. cap. 4. num. 17.* Mexia *ad leg. Tolet. Azeved. in d. l. 3. qui observat num. 52.* per appellationem non suspendi executionem sententiæ, & id limitat, si interveniat fructuum restitutio, aut appelletur ab inordinato processu. Idem erit, si pronuncietur adversus Ecclesiam, vel alia loco pia, Ordinem Militarem, aut habentem titulum à Concilio, litigantem juxta formam legis 5. ejusdem tituli.

Vers. Tertium exemplum.

68 In causis executivis apud nos velut ex instrumento publico appellatio executionem non suspendit, etsi causam ad superiorem devolvat. Azeved. *in l. num. 3. tit. 21. lib. 4. Recop.* ubi probatur. Scacc. *d. quest. 17. limit. 10. num. 6. & 22.* Pichard. *manud. ad prax. part. 2. §. 16. num. 5.* Menoch. *d. rem. 4. num. 828.* Cur. Philip. *part. 2. §. 21. num. 3.* Canar. *de exequut. instrum. num. 86.* Paz *in praxi, part. 4. cap. 3. num. 43.* Didac. Per. *in l. 5. ad fin. vers. Quæro utrum in causa, tit. 8. lib. 3. Ordin.*

69 Quod ampliatur ad præceptum de exequendo, à quo si appelletur, executio non impeditur, quantumvis causa ad superiorem devolvatur. Salgad. *cum pluribus sup. part. 4. cap. 1. à num. 9.* Scaccia *d. limit. 10. à n. 8.* Canar. *num. 85.* Did. Per. *ubi proximè, Cancr. var. p. 1. cap. 17. n. 29.* & non pauci apud Salgad. *n. 11.* qui & adversarios concessit.

70 Alia exempla deduci possunt *ex l. 6. tit. 18. lib. 4. Recop.* ubi suspensivo effectu prohibito, devolutivus expressim reservatur, pluraque ex nostro, ac communi jure cumulare in difficile non est. Illud oportet observare, quod regulariter quoties appellatio per legem, vel rescriptum vetatur, quoad suspensivum effectum dumtaxat intelligitur, devolutivo permisso. Azeved. *in d. lib. 6. Recopilat. n. 1.* Cur. Philip. *part. 5. §. 1. num. 19. & 20.* Paz *in praxi, tom. 2. part. 5. cap. unic. num. 2.*

71 Utrum appellatione sublata, sit supplicationi locus, docet Azeved. *in l. 1. n. 1. & 2. tit. 19. lib. 4. Recop.* Scaccia *q. 19. remed. 3. à princip.* ac tradidi supra, *c. 17. num. 31.* ubi insinuavi supplicationem non esse denegandum quoties appellare licet, saltem quoad devolutivum effectum; nam & executione non dilata in gradu supplicationis poterit de causa cognosci: quod ab arbitrio supremorum judicum pendet.

72 Adjicere libet præmissis aliud exemplum ad nostrum tractatum attinens; nam si à sententia revocatoria attentatorum provocetur, causa ad superiorem devolvitur, sed executio fortitur effectum, ut latè agentes sentiunt Salgad. *sup. part. 2. cap. 10. num. 34.* Lancell. *cap. 28. num. 21.* tamen affirmantium, ad utrumque effectum appellationem prodesse, opinionem teneat Scacc. *q. 17. limit. 47. n. 172.* ac in praxi apud nos supplicare licet, executione suspensa. Monter. *in pract. tract. 5. cap. 4. num. 4.*

S U M M A R I U M.

- 1 A sententia interlocutoria quando appellatio permittatur, & num. 2.
- 3 Innovata post appellationem ab interlocutoria, non statim ante omnia revocantur, sed causâ appellationis justificatâ.
- 4 Limitatur, & num. 5.
- 6 Ampliatur, & num. 8.
- 7 In appellatione ab interlocutoria debet exprimi causa, seu gravamen: secus si à diffinitiva provocetur.
- 8 Judex pendente appellatione ab interlocutoria, quando valeat ad ulteriora progredi.
- 9 Potest interlocutoriam exequi infra terminum, quo licet provocare.
- 10 Utrum acta post appellationem ab interlocutoria, si justè appelletur, sint à principio nulla, aut veniant rescindenda, sicut valida.
- 11 Inhibitionis definitio.
- 12 Inhibitio ut suum producat effectum, debet esse legitime expedita, & ut ita expediatur, que considerentur.
- 13 An non legitima per inferiorem possit contemni procedendo ad ulteriora.
- 14 Attentata revocari possunt, etsi malè appellatum decidatur, aut pars appellationi renunciât, illamve deserat.
- 15 Innovata per tertium post appellationem vel inhibitionem, ut attentata non retractantur.
- 16 Gestâ post appellationem extrajudicalem non revocantur ante omnia, & de differentiis inter istam, & judicalem, remissivè.
- 17 Nullitas objectio an sententia impediât executionem.
Nullitas definitur, & utrum acta judicio super illa pendente, ceu attentata revocari debeant remissivè, ibid.
- 18 Nullitas dupliciter opponitur.
- 19 Nullitas principaliter objecta num suspendat sententiam executionem, & num. 20.
- 21 Opinio communis negativa limitatur.
- 22 Exequente judice sententiam, dum super nullitate illius causa discutitur, executio ut attentata non retractatur, & quid si inhibitiô precedat, & n. 24. ubi distinguitur.
- 23 A sententia nulla licet appellare, nec appellans renunciare nullitatis remedio censetur.
- 25 Nullitas proponi potest simul cum appellatione dupliciter.
- 26 Appellatio absolute interposita causam nullitatis ad superiorem tacitè devolvit, nisi jus nullitatis excipiatur.
Utrum judex superior, qui de nullitate principaliter cognoscit, non interposita appellatione, valeat sententiam confirmare, vel revocare, ibid.
- 27 Cum sententia confirmatur, à qua appellatum est, an possit appellans de nullitate agere, quam cum appellatione deduxerat.
- 28 Si nullitatis cognitio tacitè devolvitur cum appellatione, numquid poterit superior, extincta appellatione per renunciationem aut desertionem, super nullitate ferre sententiam.
- 29 Appellationis desertor agere de nullitate permittitur, quam cum appellatione deduxit.
- 30 Quid si principaliter appellans proposuerit nullitatis defectum.

31 Desertio appellationis à quo iudice declarari debeat.

CAPUT XXIV.

damnum infert irreparabile. Salgad. d. cap. 1. num. 226. & d. cap. 18. num. 7. Herculan. cap. 30. num. 199. Scacc. quest. 17. limit. 47. memb. 1. num. 87. & 208.

Ad Num. 1.

Innovata, pendente provocatione, non debent ante omnia retractari, et si appelletur ab interlocutoria super articulo adnexo causæ principali; sicque explicatur, & ampliatur decisio capituli. Non solum, §. 1. de appellat. in 6. Scacc. d. limit. 47. memb. 2. num. 10. vers. Declara secundò. Pro cuius intelligentia subijunge inferiùs adnotanda, num. 8.

Ibi: Siquidem in hoc distinguitur.

Appellatio à definitiva, causæ, seu gravaminis expressiōem non desiderat; non sic cum ab interlocutoria provocatur, quia debet exprimi, alioqui nihil prodest. Marant. d. act. 2. de appellat. n. 153. Scacc. quest. 4. num. 25. & 30. Paz sup. d. cap. unic. num. 10. Tusch, lit. A. concl. 360. num. 1. & 14. Pichard. sup. part. 4. §. 12. num. 3. estque specialiter libello gravamen inferendum. Salgad. part. 2. cap. 2. num. 13. Sed si interponatur appellatio ab interlocutoria vim definitivæ obtinente, causam allegare non est opus. Paz ubi proximè, Tusch, num. 23. Scacc. num. 28. Pichard. num. 10.

Vers. Alioqui si hæc.

Est communiter receptum, ut iudex à quo appellatur circa articulum non connexum causæ principali, possit ad ulteriora procedere, quantumvis appellationem admiserit, aut per superiorem inhibeatur, quia ad hunc non desertur per provocationem aliud, nisi id super quo interponitur. Scacc. quest. 17. limit. 47. memb. 2. num. 12. Lancellot. cap. 20. limit. 2. num. 15. quod si articulus connexitatem habuerit, suspenditur quoad totam causam iurisdictio iudicis à quo; nihilominus etsi perperam innovet, ea non statim ante omnia revocantur, sed causam appellationis justificatâ, nisi vel appellationi detulerit, vel inhibitione superioris astringi contigerit. Herculan. tract. de attentat. c. 31. n. 34. Villal. Arar. commun. opin. lit. A. n. 187. Salg. de Reg. protect. part. 2. cap. 17. num. 11. Scacc. late d. memb. 2. n. 1. 12. & 27. Lancell. c. 12. lim. 2. num. 40. Barbosa collect. cap. Super eo 10. num. 5. de appellat. quando articulus sit connexus causæ principali, exemplis exhibitis docet Scacc. à num. 10. Adde tradita sup. ex num. 4.

Admonendi sumus, quod iudex potest suam interlocutoriam exequi intra tempus, quo ab ea licet provocare, etsi articulus sit connexus, ac sententia vim obtineat definitivæ. Lancell. cap. 12. ampliatur. 11. num. 30. cum seqq. Scacc. d. lim. 47. num. 29. sub memb. 1.

Ad Num. 2.

Quæ iudex exequitur post justam ac legitimam provocationem ab interlocutoria, etiamsi non intercedat inhibitiō, quoad jus sunt à principio irrita, quanquam id apud nos incertum sit, donec per superiorem causa appellationis decidatur. Accedit Pichard. part. 4. §. 16. num. 4. Barbosa collect. cap. Super questionum, num. 13. de offic. deleg. communis

1 DE natura, & effectibus interlocutoria sententiæ edidit haud pauca Tusch. Practicar. lit. S. concl. 111. à qua regulariter appellare non licet, nisi aut vim habeat definitivæ, aut damnum inferat per definitivam irreparabile. Trident. sess. 24. de reformat. cap. 10. l. 2. de appellat. recip. l. apertissimi 14. C. de iudic. l. Ante sententiâ 7. C. quor. appellat. non recip. l. 13. tit. 23. p. 3. l. 37. tit. 5. l. 10. tit. 7. lib. 2. l. 3. tit. 18. lib. 4. l. 5. tit. 5. lib. 7. Recop. Azeved. in d. l. 3. Salgad. de Reg. protect. part. 2. cap. 1. à princ. Donel. lib. 28. cap. 6. Duennas reg. § 2. Paz in praxi, tom. 2. part. 5. cap. unic. num. 3. Scaccia de appellat. quest. 17. limit. 47. memb. 1. ex num. 28. Pichard. manuduct. ad prax. part. 4. §. 11. num. 1. Lancell. de attentat. cap. 12. limit. 1. Tusch. lit. A. concl. 547.

2 Similiter appellatio recipitur, si interlocutoria afferat damnum, quod difficilè per definitivam possit refarciri. Gregor. Lop. in d. l. 13. gloss. 3. Salgad. d. cap. 1. num. 232. Scaccia quest. 17. limit. 6. memb. 8. num. 3. Idem juris erit, si in totum reparabile non sit. Scacc. num. 2. Exempla utriusque exceptionis, tam interlocutoria habentis vim definitivæ, quàm inferentis irreparabile damnum, exhibent Salgad. & Scaccia, atque Marant. de ordin. iudicior. part. 6. act. 2. de appellat. ex num. 42.

3 Inter alia discrimina, quæ inter definitivam, & interlocutoriam sententiam constituuntur, de quibus Marant. ex num. 140. illud se nobis offert, nam gesta post appellationem ab interlocutoria non revocantur, nisi causam appellandi justificatâ: sed innovata, interpositâ provocatione à definitiva, ante omnia debent retractari, ut prænotatur supra, cap. prox. num. 4. Tusch. ubi proximè, à princip. Mascard. de probat. concl. 148. num. 28. Achil. Person. de adipisc. possess. n. 354. Herculan. de attent. cap. 30. num. 198. Marant. num. 172. Lancell. sup. num. 2. Scacc. num. 28. & 81. Farinac. prax. quest. 38. num. 11. Barbosa collect. cap. non soium, num. 7. de appellat. in 6. Salgad. part. 2. cap. 1. num. 223. & part. 3. cap. 18. n. 6. Pichard. sup. §. 16. num. 4.

Ibi: Nisi novatio fiat post.

4 Fallit præfata conclusio, quoties superior inferiori inhibeat; nam quicquid post inhibitionem actum fuerit, ante omnia retractatur. Tusch. num. 3. Salgad. d. c. 1. num. 224. & d. cap. 18. num. 7. Mascard. ubi proximè, Paz num. 14. Marant. n. 207. Achil. Person. sup. Herculan. cap. 31. num. 94. Barbosa n. 3. Scacc. num. 38. Lancell. num. 46.

5 Fallit secundò, si iudex deferat appellationi, quia sibi manus ita ligat, ut quod deinceps egerit, ante omnia ceu attentatum revocetur. Marant. sup. Person. num. 358. Mascard. num. 30. Scacc. num. 41. Lancell. num. 50. Tertio, si interlocutoria ad decisionem causæ principalis influxerit, veluti cum in causa restitutionis in integrum super ætate pronunciatur. Scacc. num. 168. Salgad. d. cap. 18. num. 7. Quarto tandem innovata post provocationem ab interlocutoria, ante omnia retractantur, cum hæc vim obtinet definitivæ, aut

munis tamen habet, quod ante inhibitionem sustinentur ut valida, sed prolata sententiâ superioris retractantur ceu attentata. Lancellot. *d. limit. 2. num. 39.* & alii laudati supra, *num. 3.* Imò processum factum ea appellatione pendente, non revocari, etiamsi illa justificetur, & revocatio interlocutoriae subsequatur, tenet Scacc. adversus. Lancellotum *d. limit. 47. memb. 2. num. 11.*

Ad Num. 3.

11 Inhibitio ita describitur: *Est provisio quadam ad jurisdictionem, & jura partium de cetero conservandum, actus contra eam facti nullitatem, & poenarum incursum inducens, à jure introducta, vel ab habente jurisdictionem ordinariam, aut delegatam, per suam interlocutoriam ex officio, vel ad instantiam partis emanata.* Lancell. *cap. 20. n. 7.* de cujus effectibus quoad attentatorum revocationem, agit Lancellot. *cap. 20. Tusch. lit. I, concl. 140. cum seqq. Mandos. tract. de inhibit. Herculan. de attent. cap. 28. Farinac. in fragment. lit. I, ex num. 312. Salgad. de Reg. protect. part. 2. cap. 10.* præter alios, quos referunt idem, ac Barbosa *collect. cap. Romana, num. 6. de appellat. in 6.*

12 Ut inhibitio valeat, suosque operetur effectus, canonicè, seu legitime expediri debet, nempe præviâ partis citatione, ac cognitione causæ, qua constet jure provocatum, ut devolutioni ad superiorem locus sit. Trident. *sess. 22. de reformat. cap. 7.* ubi Barbosa *in remission. Salgad. sup. num. 20.* Achil. Person. *tract. de adipisc. possess. num. 355.* Marant. *de ordin. judic. part. 6. act. 2. de appellat. num. 208.* Herculan. *num. 10.* & alii plurimi apud Salgad. Barbof. & Mandos. *quest. 18.* ubi quid in praxi, de qua Paz *sup. tom. 2. part. 5. cap. unic. à num. 13.* sed si non ritè superior inhibuerit, ab eo poterit provocari. Salgad. *num. 14. & 17.* Scacc. *quest. 3. num. 11.* quanquam à canonica inhibitione appellare non liceat, ut latè per Salgad. *ex num. 2.* post Lancellot. *cap. 20. limit. 2. num. 15.* & licèt de jure, præsertim post Tridentinum, nequeat judex superior inhibere antequam constet sibi de probabili causa, ac legitima appellationis interpositione: in praxi obtinuit, ut statim ac de illis cognoscere incipiat, inhibitionem expediat. Barbofa *in remiss. ad d. cap. 7. Concilii, Scacc. quest. 11. n. 34. art. 4. vers. Ego enim.* De stylo inhibitionum in Cancellariis, videndus Monteros. *in pract. tract. 5. cap. 8.*

Verf. Quarto, hæc inhibitio.

13 Superior potest revocare attentata post suam inhibitionem, etsi appellans appellationi renunciaret, illamve deserat. Barbofa *collect. cap. ult. num. 43. de appellat.* imò pars ipsa post renunciationem, seu desertionem agere ad revocationem attentatorum non prohibetur. Lancellot. *cap. 12. ampli. 1. & 2.* Salgad. *part. 1. cap. 7. n. 29. Mascard. concl. 148. num. 18.* Semperquè licet judici, cujus autoritas parvipenditur, iniquè attentata revocare. Lancellot. *cap. 27. num. 7.* & dixi supra, *cap. prox. num. 9.* Hoc ita verum, si judex legitime inhibuerit, alioqui gesta per inferiorem attentata non sunt. Lancellot. *cap. 17. num. 67.* Imò inhibitio non canonica impunè spernitur, nisi ob supremorum judicium reverentiam. Scacc. *quest. 17. lim. 4. num. 26. vers. Subrestringe eandem,* Lancellot. *cap. 20. limit. 1. num. 3.* De stylo Curie inhibitio etiam non cano-

nica manus inferioris ligat. Lancell. *d. cap. 20. ampli. 11.* Processusque nullus habetur, etsi deferatur appellatio. Lancellot. *d. cap. 20. ampl. 2.*

Verf. Quinto, idem crit.

14 Quanquam per superiorem pronuncietur perperam appellatum, ad rectè judicatum, tamen attentata post inhibitionem jure revocantur. Lancell. *sup. ampli. 7.* Herculan. *cap. 29. num. 74.*

Ibi: Verum generaliter.

15 Innovata à tertio post appellationem, vel inhibitionem, ceu attentata non retractantur, Barbofa cum aliis *collect. cap. Non solum, num. 12. de appellat. in 6.* & prænotatur *sup. cap. prox. num. 2.*

Ad Num. 5.

16 Post appellationem extrajudicalem gesta non revocantur ante omnia, sed pendent, donec superior super principali decidat, ex cujus sententiâ, aut irrita fiunt, aut consistunt in posterum. Tusch. *lit. A, concl. 547. num. 13.* Mich. Grass. *commun. opinion. lib. 7. tit. 2. num. 195.* Salgad. *part. 2. cap. 13. num. 1.* Rebuff. *tract. non inat. quest. 17. num. 28.* Scacc. *quest. 3. num. 53.* Lancellot. *cap. 12. limit. 3. num. 3.* Marefcot. *vari. lib. 2. cap. 64. num. 20.* Barbofa *collect. d. cap. non solum, num. 13.* Nec revocantur ante omnia, quæ innovantur post appellationem contra ipsam. Lancellot. *num. 9.* Marant. *sup. part. 6. act. 2. de appellat. num. 401.* De differentiis inter hanc, & judicialem appellationem differunt Salgadus, Scaccia, & Lancellotus. Observatur autem quod judicialis propriè dicitur appellatio; extrajudicialis, provocatio. Salgad. *num. 294.* Scacc. *num. 33.*

Ad Num. 6.

17 Utrum nullitas principaliter, vel per exceptionem opposita impediatur sententiæ executionem, & an lite super illa pendente, innovata debeant ut attentata revocari, difficilis quæstionis est, ut ait Lancellot. *cap. 17. num. 2.* ubi latissime, de quibus etiam Scacc. *quest. 19. rem. 1. concl. 4. & 5.* Asin. *in praxi judic. §. 32. cap. 2. lim. 1.* Vant. *tract. de nullit. tit. quot & quib. mod. nullit. ex num. 29.* Tusch. *lit. N, concl. 135. num. 136.* Ex quibus plenam tractatus cognitionem discere Lector poterit. Est autem nullitas vitium, vel defectus rei gestæ, ob legis transgressionem proveniens. Vant. *num. 1.*

Verf. Tandem in hac quæstione.

18 Nullitatis jus dupliciter deducitur, vel principaliter de illa agendo ad impugnandum actum, seu sententiam; vel per exceptionem, ad impediendam executionem sententiæ. Tusch. *conclus. 135. num. 7.* Paz *in praxi, temp. 12. num. 8.* Scacc. *d. concl. 3. num. 1.* Lancellot. *d. cap. 17. num. 7.* Marefcot. *sup. lib. 2. cap. 121. num. 42.* Menoch. *de adipiscend. rem. 4. num. 882. & 884.* Vant. *sup. num. 1.*

19 Est communis resolutio, quod nullitas principaliter proposita sententiæ executionem non suspendit. Scacc. *d. rem. 1. concl. 4. n. 1.* Marefcot. *ubi proxime, num. 43.* Vant. *num. 29.* Menoch. *n. 882.* Azeved. *in l. 1. num. 152. tit. 21. lib. 4. Recop. Lancel.*

Lancel. num. 28. Argel. de acquir. possess. quest. 2. art. 1. num. 69. Mandos. tract. de inhib. quest. 24. ubi quod inhibere non licet.

20 At Præful noster non omninò communi resolutioni assentitur, dum docet quod si pendente lite super nullitate, petatur exequutio, erit deneganda, donec iudicium nullitatis absolvatur. Aliud erit si post petitam exequutionem actio de nullitate proponatur, quia illa nullatenus impediatur. Hanc distinctionem retulit Scacc. n. 2. vers. Primò advertendum: sed adversùs eam, scilicet non impediri sententiæ exequutionem petitam post iudicium ceceptum, ac pendens super nullitate, sustinent Lancelot. disputans ex num. 9. Azeved. ubi proximè, Amat. variar. resol. 36. num. 6. Marefcot. num. 44. Scacc. d. num. 2. vers. Infero ex ea.

21 Communis sententia limitatur primò, si iudex de nullitate cognoscens inferiori inhibuerit, ne ad exequutionem progrediatur; nam hic superfedere tenebitur. Marefcot. sup. n. 45. Scaccia num. 87. Lancelot. n. 32. Sed inhibitionem decerni non posse scribit Mandos. d. quest. 24. Secundò, si notoria sit nullitas ex actis apparens, Argel. sup. Scacc. num. 86. Azeved. in d. l. 1. num. 91. Tertio si ex sententiæ exequutione damnum irreparabile subsequatur, ut in pœna corporali. Mandos. ubi nuper, Lancelot. num. 75. Scacc. n. 74. Alias plures limitationes ministrant Lancell. ex num. 63. Scaccia n. 86. cum seqq.

Ibi: *Quod si novatio facta fuerit.*

22 Si iudex sententiam exequatur, pendente super nullitate causa, non revocabitur ut attentata exequutio, nisi præcesserit superioris inhibitiò. Scacc. d. quest. 19. remed. 1. concl. 4. num. 2. vers. Secundò advertendum, Lancell. d. cap. 17. ex num. 39. Sed est satis controversum, inhibitiò hæc manus inferioris liget, cum sit adversùs juris dispositionem, ex præfata communi opinione: de quo Scacc. num. 12. Lancell. num. 64. ac tutius erit adhærere illis, qui opinantur inhibitioni parendum, maximè si per supremum iudicem expediatur; illa enim, sive iusta sive iniusta, est timenda. Marefcot. ubi proximè, Lancel. cap. 20. num. 230. Herculan. cap. 28. n. 3. Tusch. lit. I, concl. 142. n. 5.

Ad Num. 7.

23 Est prænotandum, quod à sententia nulla licet provocare utilitatem appellationis, ut cum communi resolvit Scacc. quest. 17. lim. 19. nec appellans nullitatis remedio censetur renunciare. Cancer. variar. part. 3. cap. 18. num. 25. Paz in praxi, tom. 1. p. 6. præm. num. 51. Quando principaliter, aut incidenter nullitas deducta videatur, tradit fusè Scacc. quest. 19. remed. 1. concl. 3. à num. 3. & cum dicitur, *Ajo sententiam nullam, & si qua est, appello;* nullitatem principaliter deductam sentiunt idem Scacc. num. 4. Pichard. manud. ad prax. part. 4. S. 17. num. 6. Achil. Perfon. de adipisc. possess. n. 338. vers. Sed ibi Vantius, Villalob. Erar. com. opin. lit. A, n. 221.

Vers. Sed etsi verum omninò.

24 Ex suppositione quod nullitate principaliter deducta, iudex non impeditur ad exequutionem procedere, ut fert communis, de qua supra, num.

D. de Faria Covar. Enucl.

19. consequitur attentatum non committi, quod possit revocari: sed hoc restringitur quoties simul nullitatis, ac appellationis remedium proponitur; nam, si dum de nullitate discutitur, inferior innovaverit, ut attentata retractabuntur, cum nullitas propter concomitantiam appellationis naturam assumat, causa quoad utramque ad superiorem devoluta. Scacc. quest. 17. limit. 19. num. 12. Lancell. cap. 17. num. 68. Salgad. Lancell. cap. 17. num. 68. Salgad. cum multis cap. 9. num. 233. Contard. in l. unic. lim. 7. n. 53. C. Si de moment. possess. Brederod. de appellat. part. 1. tit. 12. colum. 42. Sed huiusmodi revocationem non ante omnia faciendam, dum appellatio non iustificetur, scripsit Lancell. cap. 12. ampl. 6. num. 3. de quo ambigi poterit, quia cum per appellationem suspensa sit iurisdictio inferioris, quicquid deinceps egerit, ut attentata ante omnia debent revocari, non nullitatis, sed provocationis virtute. Salgad. part. 4. cap. 3. num. 238.

Ad Num. 8.

25 Quoties unà cum appellatione actio nullitatis principaliter proponitur, velut si dicat appellans, *Affero sententiam nullam, & si valida, appello;* si ille succubuerit, amplius de nullitate agere prohibetur: quod si incidenter de eadem cognoscatur, victus non impeditur iterum iudicium de nullitate principaliter repetere, nisi pronunciet superior benè iudicatum, de quo Vant. de nullit. tit. quot, & quib. mod. nullitas, ex num. 36.

26 Est animadvertendum, quod appellatio simpliciter interposita tacitè causam nullitatis includit, quam sic ad superiorem devolvit, ut de illa cognoscere, ac pronunciare valeat. Scacc. q. 19. remed. 1. concl. 3. n. 10. Pichard. manud. ad prax. part. 4. S. 17. num. 5. Boss. in praxi, tit. de nullit. advers. sent. n. 2. qui laudant alios: quod limitat Scacc. num. 16. si adjiciatur clausula consueta, *Salvo nullitatis jure.* Rursus quæritur, numquid iudex de nullitate cognoscens tantum, possit ut superior sententiam inferioris confirmare, vel reformare: de quo plenè Scacc. q. 111. ex n. 122. Tusch. lit. A, concl. 394. à num. 10. Pichard. n. 7. qui affirmat cum aliis.

27 Igitur ubi principaliter agitur de nullitate simul cum appellatione, si sententia confirmetur, manet jus nullitatis extinctum, etiam si verè sententia fuerit nulla, quam superior aliquando poterit confirmare. Scacc. c. 111. n. 116. ubi fusè differit ex n. 114. Sed si incidenter de nullitate cognoscat appellationis iudex, ac confirmet sententiam, denuò de eadem agere non licebit, ut D. Covarruias nos docet; nam pronunciare rectè iudicatum, nihil aliud est, nisi sententiam confirmare. Ubi verò de nullitate actum non est, licet superior confirmet iudicatum, jus nullitatis permanet illibatum, ut principaliter possit deduci. Tusch. sup. num. 20. Cancer. variar. part. 2. cap. 2. num. 294. & part. 3. cap. 18. num. 25. Ac cum superior non confirmat, nec approbat sententiam, sed profert duntaxat, Malè appellatum, superest actio nullitatis illæsa, ut queat proponi, quanquam fuerit incidenter examinata, ut nostro placet Præfidi. Sed in praxi sententia confirmari, reformari, aut revocari solet, nec huic doctrinæ locus relinquatur, quæ an in se vera sit, alii decernant. Vide Tusch. ubi proximè.

U

Vers.

Verf. *Quod si deserta.*

- 28 Si causa nullitatis accessoriè cum appellatione ad superiorem devolvatur, hac deserta, de illa amplius cognitio haberi nequit in ea instantia. Scaccia *quæst.* 15. num. 105. & *quæst.* 17. *limir.* 2. num. 130. Mynfinger. *observat.* 77. cent. 2. Tusch. *d. concl.* 394. num. 18. Vant. *sup. tit. quoties, & intr. quod temp.* num. 8. *vers. Quidquid tamen.* Idem juris est de renunciatione. Scacc. *d. num.* 130. quod limitatur si notoria sit nullitas, quæ post desertam appellationem profèqui poterit. Cancer. *variar. part.* 2. *cap.* 15. num. 94. Similiter deserta appellatione, antequam super illa pronuncietur, licebit judici de nullitate cognoscere, si adversarius non opposuerit; nam & causam ipsius appellationis permittitur decidere. Azeved. *in l.* 5. num. 128. *tit.* 18. *lib.* 4. *Recop.* Judex tamen ubi notoriè constat de desertione, potest ex officio eam declarare. Marant. *de ordin. judicior. part.* 6. *act.* 2. *de appellat. num.* 409. qui à num. 410. plenè tradit, ac docet quando appellatio deserta censeatur.
- 29 Licet appellationis desertor non audiatur, si eam repetere intendat, nihilominus agere poterit de nullitate in eadem appellatione incidenter inclusa. Tusch. *lit. A, concl.* 394. num. 18.

Verf. *Verùm ubi nullitas.*

- 30 Quoties nullitas æquè principaliter cum appellatione proponitur, etsi hæc desertione, vel renunciatione extinguatur, judicium illius jure peragitur, & hoc discrimen inter nullitatem principaliter, ac incidenter intentatam, observant omnes laudati supra, num. 28. Sub qua distinctione est accipiendum quod docuit Azeved. *in l.* 2. num. 20. *tit.* 17. *lib.* 4. *Recop.* scilicet peremptâ appellationis instantiâ, nullitatis quoque perire.
- 31 Quis judex de nullitate cognoscat, tradidit Vant. *tit. coram quo possit, &c.* De desertione appellationis placet, ut judex à quo super illa valeat pronunciare, aut pronunciatione prætermissa, ad sententiæ executionem procedere: quod ita verum est, nisi pars coram superiora comparuerit; tunc enim apud ipsum de desertione agendum, nec se intromittere inferiori licebit. Marant. *sup. n.* 200. Azeved. *in l.* 2. num. 40. *tit.* 18. *lib.* *Recop.*

SUMMARIUM.

- 1 Nullitatis exceptio quando sententiæ executionem impediatur.
- 2 Non suspendit executionem trium sententiarum conformium.
- 3 In Cancellariis Hispaniæ executio sententiæ revisionis non suspenditur, objecta nullitate, nisi procedat à defectu primæ citationis, & num. 26.
- 4 Idem erit cum prima sententiâ de jure executioni tradi debet.
- 5 Limitatur decisio Clementina 1. de sent. & re judic. & conclusio posita supra, num. 2. ut non procedat si nullitas notoriè appareat ex actis.
- 6 Item si probetur in continenti.
- 7 Item in pœnis corporalibus, aut si aliàs retractari non possit executio.
- 8 In criminalibus locum habet præfata constitutio, si pœna solum pecuniaria imponatur.

- 9 Tres sententiæ conformes censentur, etsi non continuò pronuncientur, & aliqua interponatur diversa.
- 10 Decisio dictæ Clementina 1. procedit tam in sententiis diffinitivis, quàm interloquutoriis.
- 11 Non procedit quoad tertium, qui de nullitate dicere non vetatur.
- 12 Nullitas ex defectu jurisdictionis suspendit executionem triplicis sententiæ conformis.
- 13 Quamvis statuatur, ne exceptio nullitatis audiri possit, semper intelligitur excepta quæ oritur ex jurisdictionis defectu.
- 14 Jure nostro Regio intra sexaginta dies nullitas opponi debet; sed si judex termino præterito admitterit agentem, de ea pronunciare debebit.
- 15 Jurans se non dicturum de nullitate, licetè opponit ex defectu jurisdictionis procedentem.
- 16 Explanatur axioma, Temporalia ad agendum, sunt perpetua ad excipiendum, ne obstet traditis num. 14. & num. 17.
- 18 Exceptio nullitatis, quia sententiâ prolata fuit per judicem, cujus jurisdictionis erat impedita, non suspendit trium sententiarum conformium executionem: secus si pronuncietur à nullam habente jurisdictionem.
- 19 Sententiâ prolata per delegatum ex rescripto ab excommunicato impetrato, exceptio nullitatis opponi potest contra tres sententiæ conformes, ut executio differatur.
- 20 Si duplex sententiâ conformis existat, & à posteriori appellatio deserta declaretur, non sunt tres sententiæ conformes.
- 21 Quid si duæ sententiæ conformes nullæ declarentur, & ab hac declaratione sit provocatum, judexque revocet sententiâ declaratoriam nullitatis, an sint tres sententiæ conformes.
- 22 Si sententiâ nullam judex superior confirmet, non erit duplex sententiâ, sed pro unica reputabitur.
- 23 Ad conformitatem sententiarum non exigitur, ut una aliâ confirmetur.
- 24 Si ultima sententiâ quoad principale præcedentes confirmet cum aliquo novo gravamine, an suspendatur executio opposita nullitatis exceptione.
- 25 Quid si tertius judex confirmans duas sententiæ conformes, absolvat à fructuum restitutione, de quibus anteriores judices nihil decreverunt, solum de re petita reddenda judicantes.
- 26 In Cancellariis nostris supplicatio admittitur à sententiâ revisionis quoad novum gravamen.
- 27 Ubi nulla expensarum in sententiâ fit mentio, an damnatus ab eis censeatur absolutus, remissivè.
Si judex tertius expensarum faciat condemnationem pro instantiis antecedentibus, in quibus fuerat ommissa, licebit damnato provocare, ibid.
- 28 Non sunt sententiæ conformes, si in quantitate discordent: quod declaratur, & num. 29.
- 30 Petita in integrum restitutione, an sententiæ executio suspendatur, ubi scilicet tres conformes præcesserunt.
- 31 Sententiâ Principis executionem non remoratur postulata in integrum restitutio.
- 32 Clericus triplici conformi sententiâ damnatus numquid gaudebit privilegio capitis Odoardus, de solut.
- 33 Ubi ex lege non appellatur à sententiis duabus conformibus, utrum de nullitate dicere permittatur juxta Clementinam 1. de re judic. & num. 34.
- 34 A sententiâ Principis non appellatur, sed de nullitate dicere licet.

CAPUT XXV.

Ad Num. 2.

1 Exequutionem sententiæ non remoratur nullitatis exceptio, nisi summarie de ea constare possit, sive ex actis ipsis, sive ex probationibus in continenti oblatis. Tusch. *Practic. conclus. lit. N. concl.* 135. num. 5. Cancer. *variar. part. 3. cap. 18. num. 25.* Scaccia *de appellat. q. 19. remed. 1. concl. 5. num. 1. & 23.* Azeved. *in l. 1. num. 9. tit. 2. lib. 4. Recop. Salgad. de Reg. protect. part. 3. cap. 3. n. 5 1. & part. 4. cap. 3. num. 232.* Argel. *de acquir. possess. quest. 2. art. 1. num. 69.* Mascard. *de probat. conclus. 686. num. 1.* Amat. *variar. resol. 81. num. 10.* Bossius *de nullit. advers. sentent. num. 4.* Lancelot. *de attentat. cap. 17. n. 93.* Trentacinq. *variar. lib. 2. tit. de exequit. rei judic. ex num. 1. & 10.* quam conclusionem fuse ampliant, & restringunt Scaccia *d. concl. 5. per tot.* Lancelot. *à num. 95.* Trentacinq. *à num. 11.* Tunc verò censetur summarie, ac in continenti probata nullitatis exceptio, cum nec juris solemnitatem, nec prolixum tractatum desiderat. Lancelot. *num. 111.* at rectius id iudicis arbitrio relinquit Menoch. *de arbitrar. lib. 2. cas. 9. num. 5.* Scacc. *sup. concl. 4. à num. 65.*

Ad Num. 1.

2 Nullitatis exceptio non impedit exequutionem trium sententiarum conformium. Menoch. *sup. num. 1.* Petr. Barbosa *in l. Peremptorium, num. 51. de judic. Ant. Gab. commun. lib. 2. tit. de exequit. rei judic. concl. 1. ex num. 1.* Guazzin. *de defens. reor. defens. 37. cap. 4. num. 1.* Azeved. *num. 95.* Salgad. *part. 3. cap. 9. num. 22.* Mascard. *num. 3.* Pichard. *manuduct. ad prax. part. 4. §. 3. num. 5.* Gratian. *disceptat. cap. 42. n. 1.* Cevall. *comm. cont. comm. quest. 808. num. 98.* Aug. Barbosa *collect. Clem. 1. num. 2. de re judic. Molin. de just. & jur. tract. 2. disput. 571. num. 23.* Trentac. *num. 3.* & prænotavi supra, *cap. 15. num. 52.*

Ibi: Sic lege regia sancitum.

3 Post revisionem causæ in nostris Supremis Prætoris non licet superato nullitatis exceptionem objicere, ut sententiæ exequutionem suspendat, etsi notoria sit, ex actis patens, ex jurisdictionis defectu, vel undecunque proveniens, *l. 4. & 11. tit. 17. lib. 4. Recop. excipitur tamen si prima citatio fuerit prætermissa.* Azeved. *in d. l. 4. num. 1.* Guttier. *practic. lib. 1. quest. 69. num. 10.* Cur. Philipp. *part. 4. §. 5. num. 10.*

Ibi: Sed in eo casu.

4 Quoties sententia per Prætorii supremi iudices prolata ante revisam causam exequutioni mandari debet, nullitatis oppositio id minimè impediet, ut expressim cavetur eadem lege quarta, quam condidit Philippus II. anno 1565. ut observat ibi Azeved. *num. 5.* Cur. Philip. *ubi proximè.* Prima verò, aut secunda supplicatione pendente, si de nullitate excipiatur, in definitivam reservatur, *d. l. 4. §. 1. ubi Azeved. num. 12. & in l. 1. num. 97. tit. 21. lib. 4. Recop. Pichard. dict. part. 4. §. 17. num. 5.*

D. de Faria Covar. Enucl.

Decisio Clementinæ I. *de sent. & re judic. de 5* qua supra, *num. 2.* suis subjicitur restrictionibus. In primis exequutio trium sententiarum conformium impeditur exceptione nullitatis notoriæ, quæ constet ex actis. Tusch. *lit. C. concl. 374. num. 2.* Petr. Barbosa *sup. n. 52.* Marecot. *variar. lib. 2. cap. 121. num. 38.* Gratian. *num. 2.* Ant. Gab. *num. 6. vers. Contrarium, Scacc. num. 23.* Mascard. *num. 5.* Aug. Barbosa *num. 4.* Guttier. *n. 6.* Salgad. *part. 4. cap. 3. num. 233.* Guaz. *n. 2.* Azeved. *in d. l. 1. num. 93. & in l. 2. num. 34. tit. 17. lib. 4. Recop.*

Ibi: Ex quibus ut propriè.

Omnes ferè prælaudati, ac plures alii in ea sunt **6** opinione, ut ad impediendam ejusmodi exequutionem sit satis, quod nullitas incontinenti probeatur, etsi ex actis non appareat, ut expressit Argel. *sup. num. 74.* At probationem non fore impedimento, quanquam in continenti offeratur, ut exequutio non fortiat effectum, tenent Salgad. *part. 3. cap. 16. num. 26.* Mascard. Scacc. Azeved. Guttier. uterque Barbosa *ubi proximè.* Guaz. cum aliis *num. 6. vers. Bene verum est,* qui solum nullitatis ex actis notoriæ meminerunt. Idem Scacc. *concl. 4. num. 71.*

Vers. Secundo constat.

Subsequitur alia limitatio, etenim si exequutio **7** retractari non possit, velut in pœnis corporalibus, super sedendum erit objecta nullitatis exceptione, nisi fraudulenter opponatur. Bossius *de tit. de nullit. advers. sent. num. 10.* Guaz. *n. 3.* Scacc. *quest. 19. remed. 1. concl. 4. num. 76.* Lancelot. *d. cap. 17. num. 98.* Cancer. *sup. part. 3. cap. 18. num. 25.* Cevall. *quest. 808.* Trentacinq. *variar. lib. 2. tit. de exequit. rei judic. resol. 1. num. 7.* Guttier. *de juram. confirm. part. 2. cap. 17. num. 33.*

Ad Num. 3.

In criminalibus etiam locum obtinet dispositio **8** dictæ Clementinæ I. si pœna pecuniaria, vel alia retractabilis imponatur, de quo agit Guazz. *d. defens. 37. cap. 4.* Idem juris videtur, si damnum inferendum difficile, aut non in totum queat refarciri, ex præmissis supra, *cap. prox. num. 2.* quia suspendetur exequutio.

Vers. Quarto animadvertendum.

Ut tres sententiæ censeantur conformes, non est **9** opus continuo pronuntiarum, nec contraria interposita obstitit, ne illæ suos assequantur effectus. Tusch. *lit. S. concl. 172. num. 15.* Ant. Gab. *d. concl. 1. num. 12.* Guaz. *d. defens. 37. cap. 1. n. 2.* Salgad. *part. 3. cap. 16. num. 22.* ubi latè, Scacc. *quest. 17. limit. 1. ex num. 20.* Trentacinq. *variar. lib. 2. tit. de appell. resol. 16. num. 10.* Quando sententiæ conformes habeantur, tradidit Tusch. Trentacinq. & Ant. Gab. præter laudatos supra, *cap. 15. num. 51.*

Verf. Quintò, est eadem.

- 10 Quæ præmissimus de nullitate opposita triplici sententiæ conformi, exaudiri debent tam de diffinitivis, quàm interloquutoriis. Salgad. *part. 2. cap. 16. num. 19.* Scacc. *quæst. 19. remed. 1. concl. 4. num. 5.* Ant. Gab. *d. concl. 1. ampl. 8. num. 15.* & in simili Azeved. *in l. 5. num. 1. tit. 17. lib. 4. Recop.* Scacc. *quæst. 17. lim. 6. memb. 6. num. 34.* Sententiæ enim appellatione & interloquutoria regulariter continetur, ut præhabita disputatione, resolvit Barbosa *tract. de appellat. verbor. signific. appell. 242. à princ.* apud quem plures. Scaccia *memb. 7. num. 33.* Illud oportet adnotare, quod inter diffinitivam, & interloquutoriam sententiam conformitas quoad effectus, de quibus agimus, non reperitur, & licet omninò conveniant, non dabitur locus Pontificæ Constitutioni. Tusch. *lit. S. concl. 172. num. 31.* Guaz. *sup. cap. 2. num. 5.*

Verf. Sextò illud in controversiam.

- 11 Tertius contra tres sententias conformes de nullitate dicere non prohibetur. Azeved. *in l. 2. num. 44. tit. 17. lib. 4. Recop.* Scacc. *quæst. 19. remed. 1. concl. 4. num. 98.* ubi plures ultra laudatos per me supra, *cap. 15. num. 53.* at D. Covar. *ibi, num. 9.* distinctionem expendit, quem confulas.

Ad Num. 4.

- 12 Adjungitur tertia limitatio ad d. Clem. 1. cum scilicet objicitur nullitas ex defectu jurisdictionis, quæ triplicis sententiæ conformis executioni obstabit. Tusch. *lit. C. concl. 374. num. 5.* Franc. Marc. *part. 1. decis. 469. in fin.* Marefcot. *d. cap. 121. num. 39.* Mascard. *concl. 486. num. 4.* Barbosa *collect. Clem. unic. de sequestrat. possess. & fruct. in fin. & tract. de clausul. claus. 131. n. 13.* Scacc. *quæst. 19. rem. 1. concl. 5. num. 45.* Guttier. *pract. quæst. 96. num. 8.* Lancelot. *cap. 17. num. 101.* Trentacinq. *sup. num. 8.* Vant. *de nullit. tit. quoties, & intr. quod temp. num. 5.* Azeved. *in l. 2. num. 27. tit. 17. lib. 4. Recop.*

Ibi: Sublata nullitatis exceptione.

- 13 Quoties statuto exceptio tollitur nullitatis, non censetur sublata quæ ex defectu jurisdictionis procedit. Salgad. *part. 4. cap. 3. num. 124.* Guaz. *d. defens. 37. cap. ult. num. 6. & 7.* Villalob. *Arar. com. opin. lit. N. num. 61.* Tusch. *lit. S. concl. 150. num. 3.* Vant. *sup. tit. de nullit. ex defect. jurisd. num. 4.* Padill. *in l. 1. num. 31. C. d. jur. & fact. ignor.* Guttier. *ubi proximè, Azeved. in d. l. 2. num. 28.* Quod pariter procedit, sive absolute auferatur, sive certo præfinito tempore ad opponendum de nullitate ultra id prohibita. Barbosa cum aliis *ubi proximè, num. 48.* nunquam enim exclusæ existimatur, nisi expressim illius mentio fiat. Barbosa *collect. cap. at si clerici, num. 3. de judic.* Azeved. *in l. 4. verb. de incompetencia, tit. 17. lib. 4. Recop.*

Ibi: Qua ratione dicta lex 2.

- 14 Jure nostro Regio nullitatis exceptionem objicere non licet lapsis sexaginta diebus, à quo sen-

tentia prolata, vel ut aliis placet, intimata est. Azeved. *in d. l. 2. num. 42.* Guttier. *sup. num. 9.* Paz. *in praxi, temp. 12. num. 8.* Padill. *ubi proximè, Salgad. d. cap. 3. num. 125.* Mexia *ad l. Tolet. in resp. ad prim. fund. part. 2. num. 12.* Bern. Diaz. *reg. 251.* Didac. Per. *in l. 2. verf. Limitatur secundo, tit. 15. lib. 3. Ordin.* Sed si judex post præscriptum tempus admiserit dicentem de nullitate, super ea pronuntiare tenebitur. Villalob. *sup. num. 59. in fin.*

15 Adeo verum est, nunquam sub generalitate verborum nullitatem ex defectu comprehendi jurisdictionis, ne objici possit, ut etsi quis jurando se altringat ad non allegandam nullitatem, illam absque perjurii labe objicere queat, si ex incompetencia judicis descendat. Barbosa ex aliis *ubi proximè, Azeved. in d. l. 2. num. 27.* Bern. Diaz *ubi sup.*

Ibi: Quia ubi exceptio principaliter.

16 Refragatur resolutioni traditæ *num. 14.* illud axioma, *Temporalia ad agendum, sunt perpetua ad excipiendum,* ex lege *Purè 5. §. ult. de dol. except.* de quo Barbosa *axiom. 28. num. 3.* Unde cum lege regia agere de nullitate concedatur infra dies sexaginta, perpetuò de eadem excipere licebit: cui cum D. Covar. satisfaciunt Azeved. *in l. 2. n. 42. tit. 17. lib. 4. Recop.* & Guttier. *d. quæst. 96. num. 4.* afferentes id verum, quando non competit, nisi exceptio mera: non ita si actio tribuatur simul cum exceptione, certo coarctata tempore; nam illà exclusâ lapsu fatalium, & hæc preëmpta intelligitur, ut in restitutione in integrum, & similibus evenit: quam distinctionem probant Barbosa *ubi proximè, Ant. Gom. variar. lib. 1. cap. 11. num. 20.* Ofvvald. *ad Donell. lib. 22. cap. 2. lit. P.* Carleval. videndus omninò *de judic. tom. 2. disp. 16. num. 9.*

17 Verùm eam Carlevalius impugnat, & quidem ex præcitato textu, ac axiomate supponitur concursus actionis, & exceptionis, ita ut qui aliquandiu agendi habuit facultatem restrictam ad tempus, post illud perpetua exceptione juvetur, quod pro regula traditur, quæ in restitutionis, nullitatis, & similibus auxilio debebat observari: quapropter aliter posset distingui, ut aliud sit actionem tempore perituram concedere, & aliud juris remedium profus excludere. Priore casu locum obtinet decisio dicti §. ultimi: posteriori non utique, sed præterito termino ad agendum, & excipiendi potestas extinguitur, sicut contingit in restitutione minorum, querela inofficiosi, ac nullitate de Jure Regio in quibus jura vetant post præfinitum tempus illis auxiliis uti, atque ita dum lex regia prohibet ultra sexaginta dies de nullitate dicere, sub ea verborum generalitate etiam exceptionem complectitur, & explodit, ut animadvertit Azevedus, alioqui lex solum verbis foret imposita; quid enim refert quoad effectum, si nullitas pro actionem, aut exceptionem deducatur, cum utroque modo finis litium non subsequatur, quem lex desiderat, de quo Scacc. *quæst. 19. concl. 4. à num. 46.*

Ibi: Nullitas siquidem.

18 Hujus concordie ad glossas inter se dissentientes meminerunt Azeved. *in d. l. 2. num. 27.* Guttier. *sup. num. 9.* Guaz. *de defens. reor. def. 37. cap. 4. in fin.* Licet enim judex nulliter proferat sententiam,

tiam, cujus jurisdictio impeditur, veluti per canonicam inhibitionem, Herculan. *de attentat. cap. 28. num. 19. & 20.* Lancelot. *sup. cap. 20. ampliat. 10.* hujusmodi tamen nullitas non oberit executioni trium conformium sententiarum. Aliud juris erit, cum sententia fertur ab illo, qui prorsus caret jurisdictione, ut in exemplo quod statim subjicitur.

Verf. *Hinc sanè deducitur.*

- 19 Cum rescriptum ad lites per excommunicatum, vel alium ipsius nomine impetratum, ipso jure sit nullum, *cap. 1. de rescript. in 6.* ubi Barbosa *in collect.* pluribus laudatis multipliciter ampliat, jurisdictionem aliquam conferre nequit delegato; ideo ab eo prolata sententia ita irrita habetur, ut si de nullitate opponatur, trium conformium executioni obsistat exceptio, juxta pronuper traditam distinctionem.

Ad Num. 5.

- 20 Si duæ pronuntientur sententiæ concordēs, & à posteriore appellatio interponatur, licet ea deserta declaretur, tres non censentur conformes, ut nullitatis exceptio excludatur. Salgad. *part. 3. cap. 16. num. 46.* Tusch. *lit. S. concl. 172. num. 27.* Scaccia *quest. 17. limit. 1. num. 22.* Trentac. *variatur. lib. 2. tit. de appellat. resol. 16. num. 6.* Et quanquam aliud tenuerit cum aliis Guaz. *suprà, num. 5.* non est tamen recedendum à præfata resolutione, cum judex de desertione pronuncians, de meritis causæ non cognoscat, ut possit præcedentes sententias proprio judicio confirmare.

Verf. *Nonò ex proxima interpretatione.*

- 21 Si adversus duplicem sententiam conformem de nullitate sit actum, & judex nullas eas declaret, à quo pars provocavit, ac superior revocans istam præcedentes, sententias confirmavit, distinguitur: nam aut judex tertius media appellatione cognovit simul de nullitate, & erunt tres sententiæ conformes: aut separatim de nullitate habuit cognitionem, & non computabitur ultima sententia cum duabus super principali prolatis, de quo fusè agentes Salgad. *de Reg. protect. part. 3. cap. 16. à num. 50.* Scacc. *sup. quest. 17. limit. 1. num. 24. cum seqq.* Thesaur. *decis. 122.* Guazzin. *n. 2. & 3.* Tusch. *n. 29.* Trentacinq. *n. 5.*

- 22 Est animatverdendum, quod etsi superior sententiam nullam confirmet (sicut potest,) Scacc. *quest. 11. ex num. 114.* Guazzin. *defens. 36. cap. 27. num. 1.* non tamen erit duplex sententia conformis, sed pro unica computabuntur. Scacc. *d. limit. 1. num. 30.* Aliud tenet Trentacinq. *num. 9.*

- 23 Præterea notandum, quod ad conformitatem sententiarum opus non est, quod una aliam confirmet; fat etenim erit, ut quoad substantiam decisionis conveniant. Barbof. *collect. 1. in fin. de re judic.*

Ad Num. 6.

- 24 Quando ultima sententia anteriores confirmat tacitè, vel expressè, aliquo gravamine adjecto, veluti restitutionis fructuum, quorum condemnatio fuerat omiſsa à primis iudicibus, qui rem reddendam auctori duntaxat decreverunt, quoad hoc, non obsistente appellatione, aut nulli-

tatis objectione, sententia illicò executioni mandabitur, quoad fructus verò superſedebitur. Scacc. *d. limit. 1. num. 31.* Salgad. *d. cap. 16. num. 30.* Thesaur. *sup. num. 30.* Contard. *in l. unic. limit. 19. num. 16.* C. *si de moment. possess.* Ant. Gab. *sup. tit. de exequat. rei judicat. concl. 1. ampliat. 2. num. 5.* Tusch. *lit. S. concl. 172. num. 21.* Ratio patet, nam ad rei restitutionem sunt tres sententiæ conformes; ad fructuum unica.

Quod si aliquis ad rem cum factibus egerit, ac in duabus sententiis iudices condemnationem eorum prætermiserint, damnantes reum ut rem petitam reddat, tertiusque judex illas confirmet, à fructuum petitione absolvens, ne quibit actor provocare, tum quia jam de illis est actum: tum quod non inferitur novam gravamen, siquidem per priores sententias reus à fructuum præstatione censetur absolutus, sicut ex aliis observavimus *Variar. lib. 1. cap. 3. num. 3.*

Ibi: *Qua opinione passim.*

Licet regulariter apud nos à sententia revisionis in Supremis Tribunalibus supplicatio non admittatur; id tamen fallit quoties in illa novum aliquod gravamen adjicitur, de quo nullatenus actum est. Azeved. *in l. 2. num. 1. tit. 19. lib. 4. recop.* Paz *in praxi, tom. 1 part. 6. cap. 2. num. 10.* Cur. Philip. *part. 3. §. 4. num. 6.* Monter. *in practic. tract. 5. cap. 3. num. 6.*

Ibi: *Ubi petita sunt expensæ.*

De more petitio expensarum cujusque actionis libello inferi solet. Sed quoad rem, de qua agitur, opus non est inquirere, si nulla earum in sententia mentio fiat, an mera omiſſio, vel absolutio ab ipsis videatur: de quo latè Guaz. *defens. 36. cap. 25. & 26.* Scacc. *quest. 17. limit. 21 ex num. 34.* ideò interjecta ea disputatione, asserendum est quod quotiescunque in ultima sententia fit illarum condemnatio quoad præcedentes instantias, jure poterit provocare damnatus, quia novum experitur gravamen, etiam si non censetur per taciturnitatem anteriorum iudicum ab eisdem absolvi. Salgad. *d. cap. 16. ex n. 35.* Scacc. *d. quest. 17. limit. 1. num. 45.* ac de expensis fusè agendum infra, *sup. cap. 27.* Respectu novi gravaminis tertio provocare licet. Trentac. *variatur. lib. 2. tit. de appellat. resol. 16. num. 4. & 8.*

Verf. *Undecimò, prædictæ Clementina.*

Non sunt conformes sententiæ, quæ discrepant inter se quoad quantitatem condemnationis, ut si prima ad centum, secunda ad octuaginta, & tertia ad sexaginta damnaverit, nisi victor minori summa contentus executionem petierit cui nullitatis exceptio objici nequibit, de quo diversæ sunt opiniones, videre licet apud Salgad. *de Reg. protect. part. 3. cap. 16. ex num. 60.* Scacc. *d. limit. 1. num. 31. & de judic. lib. 1. cap. 2. num. 576. verf. Confirmatur,* Tusch. *lit. S. concl. 172. à num. 3.* Guaz. *defens. 37. cap. 1. num. 11.* Urfill. *ad Afflic. decis. 362. n. 1.* Trentacinq. *num. 7.*

Inde deducitur, non esse audiendum actorem, si intendat, quantitate minima exacta ab ultima sententia pro reliquo provocare, etsi dissentiant haud pauci, qui adversus D. Covarr. tenent. Illud prætermittendum non est, quod si actor à senten-

tia hac ultima appellaverit, non prohibebitur reus illius adhærere appellationi, licet aliàs provocare non valeret: quoniam regulare est, ut prohibitus appellare, possit adversarii adhærere appellationi quoad ea solum super quibus provocatum est. Salgad. *sup. num. 65. Scacc. d. limit. 1. ex n. 50. & faciunt ad præmissa per me adnotata Variar. lib. 1. cap. 2. à n. 29.*

Ad Num. 7.

- 30 Litis pendentia super restitutione minoris, vel cujusque privilegiati, non remoratur exequutionem trium sententiarum conformium, quod est satis controversum, ut constat ex traditis per Scacc. *q. 19. remed. 2. ex num 95. & Lancellot. sup. cap. 18. à n. 81. qui limitat si in continenti de læsione apparuerit, cui subscribunt Flor. Diaz Practicar. lib. 1. q. 5. n. 58. Joan. Garc. de Nobilit. gloss. 6. §. 2. num. 18. Azeved. in l. 2. num. 4. tit. 19. lib. 4. Recop. Quando restitutio in integrum postulata sententiæ exequutionem impediatur, ex professo docent Flores Diaz, ac Lancellotus, Instrumenti publici exequutio suspenditur, si intra decennium læsio comprobetur. Azeved. in l. 1. n. 175. tit. 21. lib. 4. Recop. ubi quod eadem impediunt instrumenti exequutionem, quæ sententiæ.*

Ibi: Quia sententia Principis.

- 31 Sententia Principis exequutioni traditur, etiam si adversus illam in integrum restitutio postuletur. Joan. Garc. *sup. num. 22. Flor. Diaz. num. 60. Cald. Pereyra in l. si curatorem, verb. Per quod, num. 26. C. de in integr. restit. Lancell. ex num. 101. Barbosa collect. cap. Suscitata, num. 3. eod. tit. Verùm hæc, ac præcedens resolutio venit restringenda, si ex exequutione damnum inferretur irrefragabile, ut in simili observat Marant. de ordin. judicior. part. 6. act. ult. num. 58. & colligitur ex præmissis supra, num. 7.*

Verf. Decimotertiò.

- 32 Controvertitur, utrùm Clericus in Sacris triplici sententia conformi in causa civili damnatus, si inopiam probet, gaudeat privilegio capitis. Odoardus, de solution. ut scilicet non teneatur, nisi quantum commodè solvere possit, nec excommunicari, aut in carcerem detrudi ob æs alienum permittatur, ut videre est apud Barbof. in collect. ibi, num. 16. & apud me Variar. lib. 1. cap. 2. num. 70. Affirmativam cum Præside nostro sustinent Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 571. num. 23. Guttier. de juram. confirmat. part. 2. cap. 27. num. 31. & alii apud Barbofam, qui ait non concedi istud beneficium quoad solutionem expensarum.

Ad Num. 8.

- 33 Constitutio dictæ Clementinæ I. ampliatur, ut sit servanda etiam cum ex lege vel statuto à duabus sententiis conformibus non licet provocare, quoniam nec exceptio nullitatis earum exequutionem impediatur. Salgad. *d. cap. 16. num. 69. Scaccia quæst. 17. limit. 1. num. 67. & quæst. 19. remed. 1. conclus. 4. num. 4. qui alios laudavere.*
- 34 Verùm mihi satis dubia ea videtur ampliatio; nam cum ea constitutione novum jus inducatur, ut correctoria restringi debet, ipsius forma ad

unguem observata, argumento legis *Præcipimus 32. in fin. C. de appellat. nec de casu ad casum extendi permittitur, maximè diversitatis militante ratione, ut cum pluribus tradidi Variar. lib. 1. cap. 14. num. 8. Cùm igitur lex numerum trium sententiarum desideret, quare duas sufficere asseverabimus, quod tacitè videtur exclusum. Præterea illud decretum nititur fraudis præsumptione in opponente nullitatem, ex conformitate trium judicum, quæ non ita urget, cum duæ tantum sententiæ præcesserunt. Nec facit ad rem prohibitio appellationis, quoniam non valet augere, aut generare malitiæ conjecturam, ut propter illam nullitatis dicendæ auxilium denegetur, contra communes juris antiqui regulas, quibus appellare prohibitus, ad dicendum de nullitate admittitur. Scac. de appellat. quæst. 17. limit. 1. num. 55. & quæst. 19. concl. 2. num. 1. vers. Est tamen, apud quem alii. Guaz. defens. 36. cap. 19. num. 7. Quod sine exceptione procedit, ita ut licet à sententia Principis provocandi nulla sit concessa facultas, tamen adversum ipsam de nullitate dicens audiatur. Scacc. quæst. 19. remed. 1. concl. 2. num. 10. & de qua nullitate agere liceat, declarat à num. 19. Vant. de nullit. tit. an qualibet sententia, num. 12. & 13. Lancellot. de attentat. cap. 17. num. 59.*

S U M M A R I U M.

- 1 De recusatione scribentes congeruntur.
- 2 Recusatio definitur, & qui iudices recusari possunt.
- 3 Recusatio in omni causa locum habet, ac cuique permittitur, & an per Principem possit prohiberi.
- 4 Iudex ordinarius recusatus non removetur à causa cognitione, sed socium sibi adjungit de jure communi, & nostro Regio: quod limitatur num. 6.
- 5 Adjunctus recusatus an excludatur, & causa recusationis sit exprimenda.
- 7 Delegatus ad universitatem causarum abstinere non debet à causa cognitione, sed socium assumit: secus in delegato ad specialem causam, de jure communi.
- 8 Jure Canonico omnis iudex per recusationem à cognitione prorsus excluditur.
- 9 Nostro regio jure nullus iudex recusatus prohibetur de causa cognoscere, adjuncto suscepto: quod limitatur num. 10.
- 11 Ratio traditur, cur iudices Cancellariæ, & alii recusati omninò removeantur, & inferiores non utique, & num. 12.
- 13 Ad recusationem iudicis ordinarii iusjurandum partis de suspitione sufficit.
- 14 Quando in recusatione desideretur causarum expressio, vel non, traditur regula generalis, & num. 15. & 16.
- 17 Recusationis cause unde originem trahant.
- 18 Non solum iudices, sed & alii publicis muneribus fungentes possunt recusari.
- 19 Iudex quo tempore recusari possit de Jure Canonico, & communi, & num. 20. 29. & 30.
- 21 Exceptiones admittuntur post tempus presinitum ad eas objiciendas, si pars juramento testetur, antea in ipsis notitiam non pervenisse.
- 22 Exceptio dilatoria utrum admittenda de jure regio, lite jam contestata, & num. 23.
- 24 Advocatus afficitur pœna, qui post liris contestationem opponit dilatoriam.

- 25 *Quæ exceptiones post litem contestatam dilatoria objici queant.*
- 26 *Exceptio peremptoria utrum in quovis judicii statu admittatur de jure nostro, & communi.*
- 27 *Recusatio inferioris judicis apud nos quando allegatur, & num. 28.*
- 30 *Utrum recusans judicem, audiatur post conclusionem, & num. seqq.*
- 33 *Dilatoria, que orta est post litem contestatam, tunc proponi poterit.*
- 34 *Exceptio peremptoria post conclusum in causa num admittenda, & num. 35.*
- 36 *Praxis Hispaniæ in recusandis judicibus Regalium Prætoriorum, remissive.*
- 37 *Utrum ea praxis, & pœna legis in non probantes recusationis causas, observari debeat in recusatione patroni Fisci, & num. seqq.*
- 40 *Apud nos recusatio semper admittitur, modo sententia pronunciata non sit.*
- 41 *Judex Regii Prætorii intra quod tempus debeat recusari de Jure Regio.*
- 42 *Adversus omissam recusationem an minor sit restituendus, & num. 43. & 47.*
- 43 *Minor an restituatur ad accusandum.*
- 44 *Non restituitur ad objiciendos defectus contra electum.*
- 45 *Quid quoad retractum.*
- 46 *Utrum locus sit restitutioni adversus omissam allegationem dilatoriæ exceptionis.*
- 48 *De stylo recusationis judicium in foro Ecclesiastico.*
- 49 *Qui eligant arbitros, ut de causa recusationis cognoscant.*
- 50 *Causa omissa cum clausula, Quod si non omnes interesse, &c. uno ex delegatis recusato, reliqui de causa recusationis habent cognitionem*
- 51 *Quid si apponatur clausula, Et eorum cuilibet, an arbitri eligendi, & num. 52. & 54.*
- 53 *Causâ delegatâ cum clausula, Et eorum cuilibet, an omnes simul procedere valeant.*

d. l. 22. partit. Petr. Greg. num. 29. & alii ex prælaudatis, pluresque congerit Barbosa in d. cap. Cum inter, num. 3. ideo regulariter omnes judices recusationis objici subjiciuntur Petr. Greg. num. 22, Carrasc. num. 3. Cabed. part. 1. decis. 64. num. 3. Guaz. cap. 19. ex num. 11. Molin. num. 16. exceptis tamen Summis Principibus, Concilio Generali, Inquisitoribus in Fidei causis, de quibus latè Carrasc. ex num. 19. Sed & judex, quem sibi aliquis impetravit, aut elegit, nisi causa postea supervenerit, recusari ab ipso nequibit. Greg. Lop. in l. 8. gloss. 7. tit. 10. part. 3. Petr. Gregor. ubi proximè, Mascard. num. 42. Barbosa collect. cap. Super questionum, num. 5. de offic. deleg. Morl. n. 190. Molin. num. 1.

Ad hæc recusatio in omni causa, sive civili, sive 3 criminali permittitur, ut ex præcitis juribus, ac Interpretibus constat: nulli litiganti denegatur, ita ut & excommunicato competat, *d. cap. Cum inter*, ubi Barbosa num. 8. Cur. Philip. num. 1. quæ ita sunt vera, ut licet Princeps causam committat cum clausula, *Recusatione remota*, restringi debeat ad frivolam, & absque rationabili causa. Barbof. tract. de Clausul. claus. 131. num. 2. Carrasc. num. 339. Didac. Per. sup. vers. *Est dubium utrum*: nec per Principem tolli posse scripsit Petr. Gregor. num. 28. Guaz. sup. num. 5. cum seqq. ubi limitat. At si expressim etiam legitima recusatio rescripto excludatur, justa suadente ratione, delegatus recusari nequibit. Barbosa num. 3. Carrasc. num. 340. In dubio nunquam auxilium istud sublatum creditur. Barbosa collect. c. *Ad hæc*, num. 9. de rescript. ubi alii. Sunt aliqui casus, in quibus non est recusationi locus, quos refert Avendann. de exeq. mandat. part. 2. cap. 23. à num. 11. Is suspectus censetur judex, cui non adhibemus fidem, cui non turò nos committere putamus, arbitantes cum potius partes adversarii injustè, quàm nostras justè sequuturum. Petr. Greg. num. 2.

CAPUT XXVI.

Ad Num. 1.

1 **D**E recusatione judicum agitur *titul. 10. lib. 2. tit. 16. lib. 4. Recop. tit. 5. lib. 3. Ordin. l. 22. tit. 4. part. 3.* quibus in locis Gregor. Lop. Didac. Per. & Azevedus, Tusch. *Præct. conclus. lit. I. conclus. 421. cum seqq.* Petr. Gregor. *Syntagm. jur. lib. 49. cap. 3.* Mascard. *de probat. conclus. 953.* Carrasc. *in Recop. cap. 9.* Guazzin. *de defens. reor. def. 1. cap. 19. cum seqq.* Marant. *de ordin. judic. part. 6. act. 2. ex num. 14.* Farinac. *in fragment. lit. I. à num. 683.* Paz *in Praxi, tom. 1. temp. 10. num. 18. cum seqq. part. 6. cap. 1. §. unic. & tom. 2. part. 1. cap. 6. ex num. 4.* Rebuff. *ad Constit. Gall. tit. de recusat. part. 3.* Morl. *Empor. Jur. tit. de jurisd. omn. judic. in præmissis à num. 173.* Donel. *lib. 17. cap. 24. in fin. cum seq.* ubi Ofuald. Bobadill. *in polit. lib. 3. cap. 8. ex num. 117.* Cur. Philip. *part. 1. §. 7.* Monter. *in Præct. tract. 5. tit. de recus. Præs. & Auditor.* Molin. *de just. & jur. tract. 5. disp. 23.*

2 Est recusatio, *Jurisdictionis, vel audientie causâ suspicionis proposita declinatio.* Did. Per. *in leg. 1. tit. 5. lib. 3. Ordin. in princ.* Morla num. 184. inventa jure positivo ex ratione naturali. Didac. Per. *ibi*: censetur favorabilis, Donell. *d. cap. 24. in fin.* imò appellatione favorabilior, Petr. Greg. num. 27. & quoniam periculosum est coram suspecto judice litigare, *cap. Cum inter. 5. de except.*

Judex ordinarius de jure communi, si recusetur, 4 non omninò excluditur à causæ cognitione, sed idoneum socium sibi adjungere cogitur, ut recusantis suspicò conquiescat, nec præcisè Episcopus adhibendus, ut praxis observat. Gregor. Lop. *in l. 22. gloss. 9. tit. 4. part. 3.* Farinac. num. 331. Ofuald. *sup. cap. 25. lit. Q.* Cabed. *decis. 207. num. 3. part. 1.* Paz *d. temp. 10. num. 25.* Carrasc. num. 72. Marant. *sup. part. 4. dist. 5. num. 42.* Cur. Philip. num. 12. Azeved. *in l. unic. num. 27. tit. 16. lib. 4. Recop.* Pichard. *manud. ad prax. part. 1. §. 10. num. 5.* Morla num. 204. Idem est de jure nostro Regio, *l. 1. tit. 5. l. 3. Ordin. l. unic. tit. 16. lib. 4. Recopilat.* Molin. num. 4. & 5. & nostrates prælaudati tradidere, de quo inferius num. 9.

Hic judex adjunctus eandem jurisdictionem ac 5 principalis nanciscitur, sed recusari poterit, ac repelli: utrum verò causam exprimere oporteat, ambigitur. Affirmat Greg. Lop. *ubi proximè*, cui accessit author Curiaë Philippicæ. Aliud tenet Carrasc. num. 345. cujus opinionem usus comprobavit. At non esse removendum adjunctum in civilibus, imò tertium adjiciendum ex consensu judicis ordinarii, ac focii, tenet Azeved. num. 30.

Aliquando judex ordinarius debet omninò à 6 causæ cognitione removeri, cum scilicet causa recusationis est talis, ut nec per socium satis consul-

- tum recusantis suspicioni videatur, velut si capitalis intercesserit inter judicem, ac litigantem inimicitia. Gregor. Lop. *d. gloss.* 9. Morl. *num.* 206. Carrasc. *num.* 56. Guaz. *num.* 35.
- 7 Idem quod de Ordinario dicendum est de delegatis ad universitatem causarum, qui eodem jure censentur, ac æquiparari solent. Carlev. *de judic. tom. 1. disp. 4. num.* 32. Cancer. *variar. part. 2. cap. 2. num.* 289. Petr. Barbosa in *l. Cum Prætor. §. 1. num.* 207. *de judic.* Menoch. *de arbitrar. lib. 1. quæst.* 67. *num.* 31. Glossa *verb. Delegatus, in cap. Cum causam, de appellat.* Delegatus verò ad specialem causam si legitime recusetur, jurisdictione omninò destituitur, *l. Apertissimi 14. C. de judic. l. 22. tit. 4. p. 3.* Marant. *d. dist. 5. num.* 42. Molin. *num.* 1. & hæc de jure communi.
- 8 De Jure autem Canonico omnis judex, sive ordinarius, sive delegatus, per legitimam recusationem à causæ cognitione debet abstinere, *cap. si quis contra 4. de for. compet. cap. Cum speciali 41. de appellat.* Greg. Lop. in *d. l. 22. gloss.* 8. Azeved. in *d. l. unic. Recop. num.* 27. Paz *temp.* 10. *num.* 24. Barbosa *collect. d. l. Apertissimi. n.* 15. Guaz. *n.* 40. Ofuald. *ubi sup.* Did. Per. in *l. 1. quæst.* 13. *tit.* 5. *lib.* 1. *Ord.* Carrasc. *num.* 95. Molin. *num.* 16.
- 9 Nostro Jure Regio nullus judex ordinarius, aut delegatus, etsi recusetur, munere suo fungi prohibetur, sed assumpto socio, in causa procedit, *ex l. unic. tit. 16. lib. 4. Recop.* quâ præscribitur forma eligendi adjunctos in causa civili, & criminali, de quo Azev. *ibi*, Greg. Lop. in *d. l. 22. gloss.* 2. Olan. in *epilog. leg. partit. correct. num.* 24. Didac. Perez. *ubi nuper, vers. de Jure verò regni*, Carrasc. *num.* 35. Molin. *num.* 5. atque ita sublata est differentia inter ordinarium, ac delegatum, cujus meminimus *sup. num.* 4. & 7. in *fin.* Verùm resolutio limitabitur ex præmissis *sup. num.* 6.
- 10 Excipiuntur Judices Cancellariæ, vel Audientiæ Regalis, supremique Consiliarii, qui si suspecti declarentur, de causa cognoscere vetantur, *l. 1. cum aliis, tit. 10. lib. 2. Recopil.* quod utique procedit quocunque judice recusato, cui jurisdictione in solidum non est, etenim penitus removetur, ut in Decurionibus contingit, *l. 34. tit. 6. lib. 3. Recop.* Avendann. *de exeq. mand. part. 2. cap. 23. num.* 8. necnon in Tribunali Præpositorum commercii, vulgò Prior y Consules. Bolannos *commerc. terrest. lib. 2. cap. ult. num.* 8. Hinc evenit, ut quoniam Jure Pontificio omnis judex legitima recusatione repellitur, semper sit causa probanda, *cap. Cum speciali 61. de appell. cap. 2. eod. tit. in 6.* Cujac. in *cap. Secundò requiris, de appellat.* Azeved. *num.* 14. Paz *num.* 20. Cevall. *ubi proximè*, Guaz. *num.* 63. Carrasc. in *Recop. cap. 9. num.* 95. Gail. *lib. 1. observat. 3.* Hinc etiam judices de Consilio, aut Cancellaria, cum à cognitione amoveantur, causæ probatio in recusatione desideratur, *l. 1. & 2. tit. 10. lib. 2. Recop.* Carrasc. *ubi proximè*, Cur. Philip. *part. 1. §. 7. num.* 18. Idem servatur ex tradita regula in recusatione advocatorum, qui ob defectum superiorum judicium eliguntur, *l. 4. tit. 10. lib. 2. Recop.* Cur. Philip. *num.* 31. Simili modo quoties aliquis ex judicibus, qui in solidum jurisdictione non funguntur, sed simul cum aliis sub uno corpore collectis recusatur, cum omninò amoveatur, causa probari debet. Avendann. *de exeq. mand. part. 2. cap. 23. num.* 8. Bolann. *ubi proximè.*
- 11 Hic non abs re quæret aliquis, cur suspicio judicis inferioris, qui in solidum jurisdictione utitur, elidatur per unius focii, vel duorum adjunctionem, *ex d. l. unic. Recop.* nec removeatur à causæ cognitione; & aliud fervetur in illis, qui uno corpore congregati jus litigantibus reddunt, qui probatâ recusationis causâ, penitus repelluntur, non attentâ fociorum assistentiâ, præsertim in Supremis Prætoriiis, ubi viri eximii integritate, ac peritia concurrere ad decisionem causarum regulariter solent? Cui respondendum, quod in inferioribus leves admodum causæ ad recusationem sufficiunt, solo recusantis jurejurando comprobatæ: non sic in Regiis Auditoribus, & aliis similibus; imò in his tales esse causæ deberent, ut etiam judicem jurisdictione in solidum fungentem prorsus excluderent, secundum tradita *num.* 6. quod responsum deducitur ex Carrasc. *d. cap. 9. num.* 94. & 95. & hoc maxime animadvertendum, ut causæ recusationis admittantur per Judices, quorum arbitrio committitur. Carrasc. *num.* 98. & 303. ac in ambiguis non solum causarum gravitas, sed & recusati integritas pendenda.
- 12 Illis accedit, quod apud inferiores lites non extinguntur, sicut in Supremis Tribunalibus, idcirco cautius agendum quoad recusationem, ubi majus periculum vertitur, *l. 1. §. Sed & si quis, de Carbon. edict.*
- Ibi: *Eodem Jure Civili.*
- 13 Ut judex ordinarius recusetur, expressione causæ opus non est, satque erit si recusans jurejurando asseveret sibi judicem suspectum. Sic quondam apud Romanos talis forma in usu fuit: *Ejero, iniquus est.* Ofuald. *lib. 17. cap. 25. lit. K.* Quod juramentum hodie ipsi recusationis libello inferi consuevit. Ofuald. *lit. L.* Gregor. Lop. in *l. 22. gloss.* 9. *ad fin. tit. 4. p. 3.* Did. Per. in *l. 1. vers. hodie de stylo, tit. 5. lib. 3. Ordin. Paz in praxi, tom. 1. temp. 10. num.* 21. Lanfranc. *tract. de recusat. num.* 4. Azeved. in *l. unic. num.* 12. *tit. 16. lib. 4. Recop.* Villalob. *Ærar. comm. opin. lit. R, num.* 20. Scacc. *de judic. lib. 1. cap. 66. num.* 15. Marant. *de ordin. judicior. part. 4. dist. 5. num.* 42. Cevall. *commun. cont. comm. quæst.* 347. Pichard. *manud. ad prax. part. 1. §. 10. in fin.* Barbosa cum aliis *collect. cap. Secundò requiris, num.* 4. *de appell.* Idem de Jure nostro Regio Molin. *d. disp.* 23. *num.* 2. ac prælaudati Regnicolæ. Quod limitandum ut infra *num. seq. in fin. & num.* 15.
- 14 Est pro regula statuendum, ut quoties recusatus judex à causæ cognitione removetur, suspicionis rationem exprimi, atque probari necesse sit: non ita ubi cum adjuncto procedere permittitur. Pichard. *num.* 5. Guaz. *d. cap. 19. num.* 54. Bolaños *commerc. terrest. lib. 2. cap. ult. num.* 8. Hinc evenit, ut quoniam Jure Pontificio omnis judex legitima recusatione repellitur, semper sit causa probanda, *cap. Cum speciali 61. de appell. cap. 2. eod. tit. in 6.* Cujac. in *cap. Secundò requiris, de appellat.* Azeved. *num.* 14. Paz *num.* 20. Cevall. *ubi proximè*, Guaz. *num.* 63. Carrasc. in *Recop. cap. 9. num.* 95. Gail. *lib. 1. observat. 3.* Hinc etiam judices de Consilio, aut Cancellaria, cum à cognitione amoveantur, causæ probatio in recusatione desideratur, *l. 1. & 2. tit. 10. lib. 2. Recop.* Carrasc. *ubi proximè*, Cur. Philip. *part. 1. §. 7. num.* 18. Idem servatur ex tradita regula in recusatione advocatorum, qui ob defectum superiorum judicium eliguntur, *l. 4. tit. 10. lib. 2. Recop.* Cur. Philip. *num.* 31. Simili modo quoties aliquis ex judicibus, qui in solidum jurisdictione non funguntur, sed simul cum aliis sub uno corpore collectis recusatur, cum omninò amoveatur, causa probari debet. Avendann. *de exeq. mand. part. 2. cap. 23. num.* 8. Bolann. *ubi proximè.*
- 15 Inde judex ordinarius de Jure Regio, ac Civili, quia cum adjuncto prosequitur in causa suspicionis, probatio non requiritur, ut recusetur, secundum præmissa *num.* 4. & 13. At si (ut aliquando contingere potest, prout prænotatur *num.* 6. & 7. Ordinarius prorsus excludatur à judicio propter vehementem suspicionem, causa erit legitime verificanda, ut colligitur ex traditis per Greg. Lop. in *l. 22. gloss.* 9. *tit. 4. p. 3.* De adjunctis inferiorum judicum

judicum variæ sunt sententiæ, tam quoad amotionem, quàm quoad causæ probationem, de quibus *sup. num. 5.*

16 Excipitur à regula de jure communi delegatus ad specialem causam, qui per recusationem definit iudex esse: attamen absque causæ expressione recusatur, *l. Apertissimi 14. C. de judic. l. 22. tit. 4. p. 3.* De Jure Regio regula non fallit; nam cum adjuncto ad ulteriora progreditur, *l. unic. tit. 16. lib. 4. Recop.* In iudicibus etiam Fisci Patronus numerari debet, qui si recusetur, non exercet, idcirco causæ probatione opus est, ut tenent laudati *num. 10.*

17 Omnes recusationis causæ à quintuplici procedunt capite, nempe amore, odio, pretio, timore, ac ignorantia. Calvac. *de Brach. Reg. part. 3. n. 344.* Guaz. *d. defens. 1. cap. 21. num. 1.* de quibus ipse fusè agit. Caravit. *rit. 265.* Marant. *sup. part. 6. art. 2. à num. 27.* Carrasc. *d. cap. 9. num. 96. cum seqq.* & alii quamplures apud ipsum *num. 92.* ac Guazzinum *ubi proximè.*

18 Non iudices solum, sed & alii ministri, ac personæ recusationi subjiuntur, de quibus Carrasc. *ex num. 29.* ac de effectibus illius *num. 331. cum seqq.*

Ad Num. 2.

19 Recusatio de Jure Pontificio, ac Civili est ante litis contestationem objicienda, *l. fin. tit. 20. p. 3.* Greg. Lop. *in l. 22. gloss. 3. tit. 4. p. 3.* Jacob. Laurent. *tract. de judic. suspect.* Morl. *Emp. Jur. tit. de jurisdic. omn. judic. in princ. num. 178.* Molin. *de just. & jur. tract. 5. disp. 23. num. 1. vers. Dicitur etiam.* Pacian. *de probat. lib. 2. cap. 45. n. 6.* Villalob. *Arar. commun. opin. lit. R. num. 21.* Amat Roderic. *in pract. cap. 10. num. 70.* Barbosa *collect. cap. Inter monasterium, num. 2. de re judic.* Cardof. *in praxi judic. verb. Judex, num. 22.* Marant. *de ordin. judic. part. 6. act. 2. num. 26. & 74.* Farinac. *fragment. lit. I, num. 897.* Paz *in praxi, tom. 1. temp. 10. num. 18.* Ofuald. *ad Donel. lib. 17. cap. 25. lit. Q.* Guazzin. *de defens. reor. def. 1. cap. 19. num. 87.* Pichard. *manud. p. 2. in preclud. §. 2. num. 12.* Imò omnibus exceptionibus declinatoriis anteponendam esse recusationem, omnes ferè prælaudati monuere.

Ibi: Quod si causa recusationis.

20 Hujus limitationis memorantur plures ex nuper adductis, ut Gregor. Lop. Ofuald. Molin. Marant. & Scacc. *de judic. lib. 1. cap. 101. num. 10.* Gratian. *disceptat. cap. 100. num. 31.* Muscatell. *in praxi, part. 2. gloss. Competens, num. 55.* Mascard. *de probat. concl. 953. num. 45.* de qua iterum *infra, num. 29.* Observat Molina notabiliter, quod si quis postquam recusationis causam agnoverit, lite jam contestata, in iudicio apud iudicem prosequeretur, eum recusare non posset, quasi recusationi renunciasse videatur quod sanè difficultate non vacat.

Ibi: Præsertim quia & alia exceptiones.

21 Exceptiones ante litem contestatam, vel intra præscriptum tempus objiciendæ, postea admittuntur, si tunc ad cognitionem litigantis pervenerit, & hoc ipsius juramento comprobetur, *l. 1. tit. 5. lib. 4. Recop.* Rebuff. *ad constit. Gall. part. 3. tit. de excep. num. 379.* Greg. Lop. *in l. 8. gloss. 1. D. de Faria Covar. Enucl.*

& in l. 9. gloss. 2. & 5. tit. 3. p. 3. Barbosa *collect. cap. Pastoralis, num. 12. de except.* Avend. *in d. l. 1. Recop. num. 56. & 73.* Villal. *sup. lit. E, num. 251.* Pichard. *manud. ad prax. part. 1. §. 3. n. 11.* Petr. Greg. *Syntagm. jur. l. 49. cap. 3. n. 20.*

Ibi: Etiam si contrarium tenuerit.

Hanc sententiam de jure nostro regio agentes tuentes Olan. *in epilog. leg. partit. correctar. num. 19.* Guttier. *Practicar. lib. 1. q. 53.* Cur. Philip. *part. 1. §. 3. n. 6.* qui asserunt, post litem contestatam dilatorias exceptiones non esse recipiendas, nisi ut peremptorias, quod in mixtis jure procedit, Paz *sup. temp. 5. n. 44.* non in exceptione merè dilatoria; nam si hæres ignarus pacti non petendi intra annum, cum creditore defuncti antea petente litem contestetur, ac deinceps notitiam pactionis adeptus, exceptionem objiciat, ceu dilatoria admittetur, ut instantia cesset, licet jus agentis non perimat. Nec de fraudis periculo curandum, quæ non præsumitur, *l. Merito 51. Pro socio:* nam ubi ejus suspicio emerferit exceptionem iudex ex officio etiam repellere tenetur, modò levis non sit. Azeved. *sup. num. 56.*

Ibi: Et verè quoties potest.

Restringitur communis sententia, si quid desidiæ excipienti possit imputari. Azev. *n. 74. 78.* Guaz. *n. 95.* Masc. *n. 37.* Sed ea ignavia juramento purgatur allegantis diligentiam adhibuisse. Azev. *ibi.*

Advocato, qui lite contestata dilatoriam objicit, unius libræ auri poenâ coercetur, *l. penult. C. de except. Azev. num. 15.* Paz *num. 14.* Marant. *p. 6. memb. 9. num. 11.* Tusch. *lit. E, concl. 391. num. 2.*

Aliquando exceptionem dilatoriam allegare licet in quolibet iudicii statu, velur excommunicationis, *Clem. unic. de except. ubi Barb. collect. n. 2.* alios dat Greg. Lop. *in l. 8. gloss. 1. in fin. tit. 3. p. 3.* Paz. *n. 59.* aut omnimodæ incompetentiæ. Pichard. *d. §. 3. n. 4.* Guaz. *num. 97.* Pert. Barb. *in l. Si quis ex aliena, num. 80. de judic. & alii apud Aug. Barb. collect. cap. Pastoralis, de exceptionib.* Præterea, si probata exceptione nullus processus retrò redderetur, ea rectè objici potest, lite contestata in quavis iudicii parte, sicut & aliæ præmissæ, Marant. *num. 10.* Paz. *num. 87.* Petr. Barbosa *in l. Cum Prætor, §. fin. num. 145. de judic.*

Ibi: Imò etiam post litis contestationem.

Exceptionem peremptoriam quovis in statu causæ de jure civili apponi licet, *l. Peremptorias, C. sentent. resc. non poss.* Marant. *d. memb. 9. num. 12.* Petr. Barbof. *in l. Venditor, num. 145. de judic.* Cujac. *observ. lib. 18. cap. 34.* Paz *temp. 7. num. 8.* Pichard. *d. §. 3. num. 12.* Ofuald. *lib. 22. cap. 2. lit. N,* Morl. *sup. quest. 25. n. 2.* Sed nostro jure statutum est tempus, ut scilicet intra viginti dies à litis contestatione hujusmodi exceptiones, & non postea objiciantur, *l. 1. tit. 5. lib. 4. Recop.* Greg. Lop. *ubi proximè,* Paz *n. 15.* Pichard. *n. 12.* Cur. Philip. *part. 1. §. 15. num. 3.* Consuetudine tamen obtrinit, præsertim apud Suprema Prætoria, eas exceptiones usque ad publicationem attestatum admitti absque ignorantia, vel supervenientia prætextu. Azeved. *in d. l. 1. num. 55.* Olan. *in epilog. leg. Partit. correct. num. 20.*

Ibi: *In recusatione autem.*

- 27 Apud nos recusationem iudicis inferioris in quovis causæ statu opponi permittitur. Greg. Lop. in l. 22. gloss. 9. in fin. tit. 4. p. 3. Azeved. in l. unic. tit. 16. lib. 4. Recop. Paz temp. 10. num. 19. Cur. Phil. part. 1. §. 7. num. 11. Pichard. part. 1. §. 10. num. 6. Did. Per. in l. 1. vers. Tertio dubitatur. tit. 5. lib. 3. Ordin. Carrafc. in Recop. cap. 9. num. 336.

Ibi: *Ubi verò est necessaria expressio.*

- 28 Etsi expressio, ac probatio causæ ad iudicis recusationem desideretur, tamen post litem contestatam apud nos proponi poterit, sicut observatur in recusatione superiorum iudicum, quæ post coeptum iudicium opponitur, l. 19. & 21. tit. 10. lib. 2. Recop. licet sit causa probanda, l. 1. & 2. eod. tit.

Ibi: *Admittendam esse post litis.*

- 29 Conclusio præmissa num. 19. hinc restringitur; nam omni iure Canonico, & civili auditur post litis contestationem recusatio illius, qui causam ante illam ignoravit, in quo ipsius statum iuramento. Idemque erit si oriatur suspicio lite pendente, ut prænotatur supra, num. 20. & ibi laudatis addendi Morl. Emp. Jur. tit. de iurisd. omn. iudic. in præmiss. num. 198. Guaz. d. cap. 19. n. 95.

Verf. *Sic & post conclusum.*

- 30 Ubi post conclusum in causa occasio nascitur diffidentia, recusatio tunc temporis opponi poterit, l. 4. tit. 10. lib. 2. Greg. Lop. in l. 22. gloss. 9. ad fin. tit. 4. p. 3. Gratian. discept. cap. 20. num. 32. Barbosa collect. cap. insinuante, num. 3. de offic. delegat. Azeved. in l. unic. num. 24. tit. 16. lib. 4. Recop. Mascard. concl. 953. num. 36. Guaz. ubi proximè, Caravit. rit. 265. num. 10. de attent. cap. 6. n. 50. Sed post causam instructam, partemque ad sententiam citatam, non est locus recusationi, nisi postea causa emerferit. Lancel. ubi proximè, Calvacan. de Brach. Reg. part. 3. num. 330. Guaz. num. 95. vers. Quæ limitatio, Mascard. ibi.

Ibi: *Sed si causa suspicionis orta fuerit.*

- 31 Recusari iudex permittitur post conclusum in causa quando antea fuit orta, si tam notoria sit, ut probatione non egeat. Greg. Lop. ubi proximè, Villal. Erar. commun. opinion. lit. E, num. 153. Azeved. ubi sup. facit lex 4. tit. 10. lib. 2. Recopil. qua cavetur quoad Auditores Cancellariæ, ut hoc casu per confessionem recusati tantum causa probari possit. Aliud apud nos servatur, vide n. 40.

Ibi: *Secundò quoties causa.*

- 32 Si occasionem suspicionis ortam ante conclusionem in casu litigans post ipsam agnoverit, recusationem opponere non prohibetur, & casus probare. Azeved. ad tit. 10. lib. 2. Recopilat. Villalob. ubi proximè, Lancel. sup. de qua resolutione, disputatione præhabita, D. Covar. dubitat inferius, sub vers. Sed ubi exceptio. Videas d. l. 4. Recop. & nuperrimè prænotata, ac Did. Per. in l. 1. vers. Nota tamen, tit. 5. lib. 3. Ordinam,

Verf. *Hujus autem.*

Exceptio dilatoria, si post litis contestationem competere incipiat, jure obijci poterit. Rebuff. ad constit. Gall. part. 3. tit. de except. num. 378. Marant. sup. d. memb. 9. n. 8. Borel. in sum. decision. tit. 48. de except. decis. 14. Azeved. in l. 1. num. 76. tit. 5. lib. 4. Recop. Peregrin. variar. lib. 1. tit. de offic. iudic. deleg. num. 34. August. Barbosa collect. cap. Pastoralis, num. 21. de except. Erasim. Cochier. de iurisdic. Ordinar. in exempt. part. 2. cap. 16. num. 1. Villalob. ubi nuper, num. 151. Padilla in l. Error, num. 34. C. de jur. & fact. ignor. Tusch. lit. E, concl. 390. n. 28. Grat. Falcon. reg. 136. Cancer. var. p. 1. cap. 18. num. 5.

Ibi: *Quibusdam placeat non admitti.*

Respice ad tradita supra, n. 22. licet sit sermo de dilatoria competente sub tempore competere cognovit. Sed in præmissis pronuper casu fraudis suspicio prorsus excluditur, modo constet ortam esse jam lite coepta exceptionem. Sed an post conclusum in causa exceptio peremptoria opponi permittatur, si tunc oriatur, quaestionis est, quæ æquitate docente resolvitur sub distinctione; nam si prolata sententiâ, nullus superfit recursus alterius instantiæ, excipiens audietur aliàs secus. Aceved. in d. l. 1. num. 77. Villalob. num. 152. Adde legem 5. tit. 5. lib. 4. Recop. qua statuitur exceptionem post publicatas probationes esse rejiciendam, nisi per adversarii confessionem probari queat: quod Azeved. ibi, num. 1. restringit ad eas, quæ ante publicationem ortæ partem non latebant: quæ limitatio tunc vel maxime amplectenda, si jus excipientis abique spe reparationis per sententiam periret, sicut præmissum est.

Verf. *Sed ubi noviter.*

Non licet post conclusionem in causa exceptionem allegare, quam ante illam litigans sibi competere non ignarus, distulit proponere. Azeved. in l. 1. num. 77. tit. 5. lib. 4. Recop. Villalob. n. 153.

Ad Num. 3.

De praxi recusandi iudices superiores de Consilio, ac Cancellaria, extat titulus 10. lib. 2. Recop. de qua Carrafc. in Recop. c. 9. Paz in praxi, tom. 1. part. 6. cap. 1. §. unic. Cur. Philip. part. 1. §. 7. ex num. 17. Monteros. in Pract. tract. 5. tit. de hac recusatione.

Illud controversitur, an Fisci Patroni in Consilio, vel Cancellaria suo fungentes munere si eos recusari contingat, (ut fieri potest sicut prædiximus num. 10.) inter consiliarios, ac Auditores numerentur, ut poena legis plectatur qui recusationis causas frivolas allegat, vel legitimas probare non valuit? Affirmat Alfar. de offic. Fisc. gloss. 17. num. 40. inficiatur Carrafc. ubi nuper, num. 43. qui ita fervari testis ocularis deponit. At Sorloz. de jur. Indiar. tom. 2. lib. 4. cap. 6. n. 2. priori sententiæ consentit, & merito, qua, ut ipse cum pluribus docuit num. 18. Fiscales Senatorum nomine, tam in favorabilibus, quam in odiosis comprehenduntur: nec quia iudicandi munere carent, iudicibus inferioris habentur. Alfar. gloss. 9. num. 28.

de quorum dignitatis amplitudine fusè gloss. 31. & Solarzan. d. cap. 6. præter alios ab eisdem laudatos.

38 Præterea expedit ut recusatio Fiscalis evitetur magis quàm Senatoriis, cum omnes rei zelum, peritiam, autoritatem, quæ in Fiscis patronis concurrere solent, maximè formident, eosque adversarios effugere cupiant, ad quod frivolas, seu falsas causas machinarentur: quapropter cautiùs agendum in recusatone adversùs Fiscalem, ut pœnæ metu audacia refrenetur, argumento legis 1. S. *Sed etsi quis, ff. de Carbon. edict.*

39 Nec attendendum ad Carrasci fundamentum; nam etsi leges regiæ non meminerint Fiscalium, id provenit ex eo, quod rarò accidit ut Fiscalis recusetur, sicut præfati insinuant DD. ad quæ jura non adaptantur, l. *Nam ad ea 5. de legib.* atque lex semper exprimit casus frequentes. Glossa in l. *unic. C. de rapt. virgin.* Barbosa collect. in princip. num. 41. ad Decretal. Sed ubi casus omissus occurrit, ex similibus decidi debet, l. 10. cum seqq. de legib. Barbosa num. 40. Si ergo utriusque dignitatis nota est similitudo, ac paritas, cur in Fiscali non observabitur quod in Senatoribus stabilitur. Nec nobis negotium facit quod lex pœnalis non est ampliatione juvanda, l. *Cum quidam 19. in fin. de liber. & posthum. l. Interpretatione 42. de pœn.* tum quia hæc non est ampliatio, sed comprehensio, cum sub verbo, *Auditores*, Fiscalis subaudiatur, sicut præmissimus: tum quoniam leges, de quibus agitur, licet pœnam irrogent, favorabiles tamen censentur, cum primariò eò tendant, ut superiorum judicium autoritati prospiciant, ut per Barbof. axiom. 166. num. 5. & 6. nec ambigitur, quin lædatur integritas ejus, qui ob iniquitatis suspicionem à sui muneris functione arceri jubetur, ex quo recusato illata injuria existimatur. Carrasc. num. 348.

Verf. Caterùm illud queritur.

40 Apud nos recusare licet, donec sententia proferatur, quanquam jam subscripta per judicem sit ad pronunciandum tradita tabellioni. Carrasc. num. 336. Paz ubi nuper, num. 5. verf. *Adviertase tambien*, Bobad. Politic. lib. 3. cap. 15. num. 83. verf. *Advierta tambien*, Pichard. manud. ad prax. part. 1. §. 10. num. 6. quod de judicibus inferioribus intelligendum; nam superiores, postquam sententiæ subscripserint, recusari prohibentur, l. 6. tit. 10. lib. 2. Recop. Carrasc. Paz, Pichard. ubi pronuper, Cur. Philip. part. 1. §. 7. num. 11. & 19. Quid si jam cum inceperit legi sententia, in ipso pronuntiationis actu recusatio proponatur? Non esse admittendam tenet Azeved. in l. *unic. num. 33. tit. 16. lib. 4. Recop.* De assessore, quod recusari nequit post consilium in scriptis traditum, etsi nondum sit prolata sententia, probat Avendann. de exeq. mandat. part. 2. cap. 23. num. 12. Jure communi servatur quod tradidi sup. num. 30. in fin.

Ibi: *Sed & hoc anno.*

41 In nova legum compilatione est lex 19. tit. 10. lib. 1. Recop. & triginta dies computantur, à quo acta per judices ad diffinitivam videri cœperunt, de quo laudati suprà, num. 36.

D. de Faria Covar. Enucl.

Ad Num. 6.

Anno 1559. sub Philippo II. edita est constitutio, quæ extat in nova Recopilatione, estque lex 16. tit. 10. lib. 2. Recop. qua præcipitur, ne minoribus, aliisque pariter privilegiatis restitutionis beneficium concedatur ad opponendam recusationem judicibus superioribus: quod adnotarunt Azeved. ad tit. 10. lib. 2. Recop. ubi quod jam quæstio hæc per D. Covar. excitata est omnino superflua. Cur. Philip. num. 19. Paz d. cap. 1. §. *unic. num. 5. ad fin.* Quoad inferiores judices, tam de jure communi, quàm regio adversus omissam recusationem minor, & similis restituitur, ut fusè probat Sfort. Odd. tract. de restitut. in integ. part. 2. quest. 64. art. 6. ex n. 40. Ofuald. lib. 17. cap. 25. lit. P, Guazzin. de defens. reor. def. 1. cap. 19. n. 34. Bajard. ad Clar. §. fin. quest. 43. num. 12. Verumtamen apud nos nunquam eveniet, ut minori profit restitutio quoad recusationem, licet illi competat respectu judicis inferioris; nam aut recusationem opponi desideratur ante cunctis liceat usque ad ipsam sententiæ prolationem suspectum judicem recusare, ut suprà dixi, num. 40. Postea verò nullus est recusationi locus, quæ solum est inventa ad effugium gravaminis futuri, non ad reparationem illati. Avendann. d. cap. 23. num. 12. Jure itidem Pontificio restituetur minor post lapsum temporis ad recusandum præfiniti. Paz tom. 2. p. 1. cap. 6. num. 6.

Verf. Primò, ex lege Auxilium.

43 Quanquam hujusmodi disputatio quoad jus nostrum nullius sit utilitatis, ne tamen quicquam relinquatur intactum, quod ad alia possit deservire, pro explicatione, ac solutione hujus, ac sequentium argumentorum, quæ obsistere videntur resolutioni traditæ suprà, num. 42. quæ de Jure Canonico, ac communi minoribus ad recusandum, auxilium restitutionis concedit, observandum est, hujusmodi beneficium nunquam subtrahendum privilegiatis, nisi expressim in Jure denegatum reperitur, sicut ex pluribus adnotavi Variar. lib. 1. cap. 13. num. 5. unde de uno casu, quo restitutio aufertur, non licet ad alios similes arguere. Præterea Sfort. Odd. num. 4. in specie respondet, minorem restitui, ut accuset, si non egerit ad vindictam, sed ut damnum repellat, aut lucrum capiat, velut ex pœna conventionali. Unde primum eliditur fundamentum.

Verf. Secundo, huic opinioni.

44 Consulas Sfort. Odd. num. 43. Barbosa collect. Clem. 2. num. 4. de procur. nec enim restituitur minor, lapso termino ad opponenda crimina, vel defectus in electum: cui argumentationi convenit quod nuperrimè pro solutione primi assertum relinquatur.

Verf. Tertio, eidem opinioni.

Adde Odd. ubi proximè, Azeved. in l. 1. num. 61. & 70. tit. 8. lib. 3. Recop. & pro solutione videas tradita num. 43.

Verf. *Quartò, ex eo quod.*

45 An minor restituatur ad retractum rei alienatæ post præteritum tempus lege præscriptum, disputat Sfort. *Odd. part. 2. quæst. 87. art. 1. ex num. 1.* & cum communi affirmat: consentiunt Barbofa *collect. cap. Constitutus, num. 4. de in integ. restit. Matienz. in l. 8. gloss. 1. num. 1. & gloss. 11. in princ. tit. 11. lib. 5. Recopil. Joan. Garc. de nobilit. gloss. 6. §. 2. num. 19.* Verùm contrà deciditur *ex d. l. 8. Recop. notant Matienz. ubi proximè, Azeved. in eadem l. 8. num. 6. Hermosill. in l. 55. gloss. 8. num. 32. titul. 5. part. 5. Solutionem habes num. 43.*

Verf. *Quintò, in ejusdem.*

46 Hanc quæstionem discutiunt Guttier. *Practic. lib. 1. quæst. 52. à num. 3.* Sfort. *Odd. d. q. 64. art. 5.* Et licet communiter placeat, non concedendam esse restitutionem ad objectionem dilatoriarum exceptionum, propter præjudicii parvitatem, rectè tamen per Guttier. & Odd. distinguitur, ut si minor graviter lædatur ex omissione in proponenda dilatoria, restitutione juvetur, aliàs non. Quando autem levis, aut gravis læsio ad hunc effectum censeatur, judicis arbitrio relinquatur. Cùm ergo grave sit, ac periculosum coram suspecto iudice litigare, *cap. Cùm inter 5. de exception. restitutio deneganda non est.*

Verf. *Vidi tamen non semel.*

47 D. Covar. communem sententiam amplexus opinatur, restituendum esse minorem, ut recusationem opponat in Consiliarios, & Auditores post conclusum in causa, quanquam suspicionis occasio antè fuisset exorta: cui accedunt Guttier. *dict. quæst. 52. in fin. Didac. Per. in l. 1. vers. Tertio dubitatur. tit. 5. lib. 3. Ordin.* Contrà decisum habemus lege regia, de qua *sup. num. 42.*

Ad Num. 5.

48 De forma præcedendi in recusatione iudicum in foro Ecclesiastico videndus Barbofa *collect. cap. Cùm speciali 62. de appellat. ubi plures, num. 2. Paz in Praxi, tom. 2. part. 1. cap. 6. ex num. 9. Cur. Philip. part. 1. §. 7. num. 5. cum seqq. Molin. sup. num. 8. cum seqq.* Est observandum, non semper de Jure Canonico arbitros eligi, ut de causa recusationis cognoscant; nam si delegatus Pontificis subdeleget, ipse super recusatione subdelegati debet adiri, *cap. Super questionum 27. §. Quem verò de offic. deleg. Item si Vicarius Generalis, sive delegatus Episcopi recusetur, hic de recusatione cognoscit, cap. Si contra num. 4. §. Cùm autem, eo tit. in 6. Barbofa collect. ibi, num. 5. & 27. ubi alii. Molin. num. 15. qui ampliat in delegato cujusque Ordinarii, & limitat quod de subdelegato recusato dictum est, si delegatus causam commiserit, nihil reservans de jurisdictione, quo casu arbitri creati debent Barbofa *collect. cap. Si contra, num. 17. de offic. deleg. in 6.* Ad hæc Ordinarius proposita recusatione, ut arbitrorum electio cesset, causam poterit delegare, *cap. Si quis contra 4. de for. compet. ubi Barbofa num. 3. Molin. num. 17. Paz num. 24. Cur. Philip. num. 8.**

Ibi: *A litigantibus electi.*

Ubi sunt collitigantes, ipsi hujusmodi arbitros eligunt; sed si iudex ex officio procedat, hic, ac recusans simul illos constituunt. *Molin. num. 9.*

Ibi: *Sed si causa fuerit delegata.*

50 Alius subjungitur casus præter enumeratos pronuper, quo iudice recusato, non de venitur de arbitros, cùm scilicet causa pluribus committitur cum clausula, *Quod si omnes interesse non possunt, &c.* Etenim si unus suspectus arguatur, cæteri delegati de recusatione cognoscunt, *ex cap. Si contra unum, de offic. delegat. in 6. ubi Barbofa cum aliis in collect. num. 4. Molin. disp. 24. num. 3. in fin. vers. Secundo modo, Paz num. 16.*

Ibi: *Queritur tandem, an id sit respondendum.*

51 Excitatur hic dubium, num decisio dicti capituli. *Si contra unum,* procedat in delegatis cum clausula, *Et eorum cuilibet.* Et videbatur affirmativè respondendum, propter utriusque clausulæ similitudinem, rationisque paritatem.

Verf. *Nos verò contrariam sententiam.*

52 At nihilominus contrarium placet Præsuli nostro, ut scilicet arbitri debeant eligi, quod fusè probat per utriusquæ clausulæ diversitatem, de qua *Molin. ubi proximè, & num. 4. Barbofa tract. de Clausul. claus. 125. num. 3. cum seqq.* qui de effectû hujus clausulæ differit.

Verf. *Secundò est animadvertendum.*

53 Docemur, quod ex delegatione cum clausula, *Et eorum cuilibet,* nequeunt omnes delegati de causa cognoscere: quod dubium videtur, cùm jurisdictio & omnibus collectivè, & singulis in solidum tributa censeatur, ut ait Barbofa *num. 6.* ubi expressit, plures, vel unum posse uti jurisdictione.

54 Sed prætermisissis cæteris rationibus, quæ pro negativa, & arbitrorum electione adducuntur, supposito quod si delegati concurrant, & litterarum impetrator consentiat, possint duo, vel plures causam examinare, ea videtur adhibenda distinctio, ut quando duo, vel tres delegati jurisdictionem incipiunt per citationem exercere, & unus ante litem contestatam, vel postea (cùm licet) recusatur, locus sit decisioni Pontificiæ, ommissa arbitrorum electione; nulla etenim discriminis ratio excogitari poterit, cùm sint conjudices, qui unus sine alio procedere valet. Aliud juris est, si unus qui solus de causa cognoscit, suspectus asseratur; nam cæteri conjudices non existunt, nec se immiscere permittuntur, nisi qui prævenit, impediatur, ut Molina, & Barbofa observarunt; nec enim per recusationem jurisdictione tollitur, sed suspenditur, donec causa super recusatione terminetur; ideo arbitros eligere oportebit, ut D. Covar. placuit.

S U M M A R I U M.

C A P U T XXVII.

Ad Num. 1.

- 1 Qui in iudicio succumbit, ad litis expensas condemnari debet; sed limitatur num. 11.
- 2 Utrum Fiscus, & Fiscalis ad expensas damnetur, aut repetat quas fecerit à superato.
- 3 Propter temeritatem litigantis, etsi dolus absit, victus expensarum solutione coercetur.
- 4 Per iuramentum calumnia non excusatur expensarum condemnatio.
- 5 Etiam in criminalibus locum habet expensarum damnatio.
- 6 Contumax solutione expensarum punitur.
- 7 Victus super articulo potest ad expensas damnari: & utrum ei liceat provocare, num. 8. & 9.
- 10 Iudex post sententiam quando valeat facere expensarum condemnationem, & num. 28. & 32.
- 11 Superatus qui iustam habuit causam litigandi, expensarum damnatione non oneratur: quod ampliatur num. 15.
- 12 An quis ex iusta causa litigaverit, iudicis arbitrio relinquitur, nec relevatur qui advocatum peritum consuluerit.
- 13 Qui succubuit, non iusta causa litigasse præsumitur.
- 14 Quid si cœpit bona fide agere, ac lite pendente litiganti paruit injustam fovere causam.
- 16 Utrum appellatus, qui in secunda succubuit instantia, possit ad litis sumptus damnari.
- 17 An expensarum condemnatio facta in secunda instantia, intelligatur etiam quoad primam.
- 18 Reus facilius relevatur ab onere expensarum quam actor.
- 20 Si expensæ debeantur jure actionis, ut ex pacto, non prodest iusta causa litigandi.
- 21 Contumax non eximitur ab expensarum solutione, licet iusta de causa in iudicio versetur.
- 22 Excusatur si legitimam rationem non comparendi ostenderit.
- 23 Lex jubens absolutè, superato ad litis sumptus damnari, restringitur, nisi iustam litigandi causam habuerit.
- 25 Iudex non tenetur succumbentem ad expensas damnare, nisi petatur.
- 26 Potest tamen, si sibi visum sit, non habuisse iustam causam litigandi, tametsi victor expensarum non meminerit.
- 27 Ex vulgari clausula, qua iustitiam ministrari postulatur, iudex astringitur ad earum iustam damnationem.
- 29 Quando appellare liceat ab omiſsa expensarum damnatione.
- 30 Quid si expressim iudex absolvat.
- 33 Expensæ debite ex contumacia exigere possunt, etiam principali iudicio extincto.
- 34 Expensarum quantitas iudicis arbitrio designatur.
- 35 A decreto de taxandis expensis non provocatur, sed ab excessu taxationis licet appellare.
Condemnatio expensarum restringitur ad processuales, nisi aliud exprimat, ibid.
- 36 Forma taxandi sumptus litis optima traditur.
- 37 Discrimen quoad taxationem inter iuramentum de veritate, & affectionis pro consequenda reparatione damni illati, vel solutione expensarum.

SUPERATUS in iudicio damnari debet, ut vincenti litis expensas persolvat, l. 7. tit. 17. lib. 3. tit. 22. lib. 4. Recop. l. 4. Eum qui temerè 79. de iudic. l. qui solidum. 80. §. Etiam Respublica, de leg. 2. l. Constitutio 5. de fruct. & lit. expens. §. 1. Inst. de pœn. tem. litig. Greg. Lop. in l. 8. gloss. 1. tit. 22. p. 3. Donell. lib. 16. cap. 3. ubi Ofuald. lit. E. Tusch. lit. E. concl. 626. num. 1. Fab. in ration. d. l. Eum qui, Parlad. quotidian. lib. 2. cap. fin. part. 5. §. 18. num. 1. Azeved. in d. l. 1. Recop. num. 1. Pichard. in d. §. 1. num. 1. & manu duct. ad prax. part. 2. §. 17. num. 2. Hermos. in l. 8. gloss. 5. tit. 3. num. 1. p. 5. Aug. Barboſ. cum aliis collect. cap. Calumniam, num. 2. de pœn. quod pariter in actore ac reo observatur. Petr. Barboſa in d. l. Eum qui, num. 75. nisi iusta litigandi causa victus relevetur, ut inferius adnotabitur.

Patronus quoque fisci, quamvis ab ea regula excipiat, tamen quoties de calumnia aperte confiterit, ad expensas ipse tenebitur. Petr. Barboſa num. 203. Farinac. prax. quæst. 16. num. 20. Lanfranc. tract. de expens. num. 26. tametsi contra sentiat Amaya in l. 1. num. 23. C. de delatorib. lib. 10. Nec prodest sanctimonia vitæ, rusticitas, aut sexus, ne fectus in expensis damnetur. Petr. Barb. à num. 65. At paupertatem, vel arctissimum cognationis vinculum excusare, scripsit Tusch. sup. num. 65. & 78. Addit Petr. Barboſa num. 211. liberari ab expensarum gravamine superato, si adversarius ob privilegium eas solvere non teneatur, de quo est lex 30. tit. 20. lib. 2. Recop. Ex qua constitutione est observandum, quod nunquam fectus ad expensas victori damnatur. Petr. Barboſa num. 199. Alfar. de offic. Fiscal. gloss. 16. privil. 70. num. 216. Azeved. sup. num. 6. Farin. num. 22. Amaya num. 22. licet Fiscalis aliquando damnari possit, ut mox præmissi, ac tenet Cevall. commun. cont. comm. q. 539. num. 8. & quanquam Alfar. & alii doceant, Fiscum superantem non repetere ab adversario sumptus litis, obsistere tamen videtur dicta lex 30. Recop. ubi asseritur damnatum in causa Fiscalis ad expensas, non teneri ad illas, quas ipse tabellionibus ex privilegio non solvit: secundum quæ posset sustineri, quod si ex fiscali pecunia sumptus non modici fierent, velut ad adducendos testes, aut si notarius pro illis examinandis peregrè mitteretur, merito Fisco adversarius superato ad expensas condemnaretur, & ita accipi regiam legem, ac limitari doctrinam Petri Barboſa, de qua proxime, qui num. 204. regulam supra traditam num. 1. ampliat, ut iudex etiam ex officio perperam procedens, ad litis expensas possit condemnari.

Ibi: Et nihilominus huic regula.

VICTUS, etsi in lite absque dolo versetur, putans se iustam fovere causam; tamen si temerè litigaverit propter negligentiam, vel stultitiam, ad expensas litis tenebitur, d. l. Eum qui temerè d. §. 1. Inst. de pœn. tem. litig. Tusch. d. conclus. 626. num. 2. & 21. Fab. ubi sup. Azeved. num. 7. Pichard. in d. §. 1. num. 6. Guttier. Practic. lib. 1. quæst. 135. num. 3. Petr. Barboſa sup. num. 8.

Lanfranc. *ubi nuper*, num. 5. Ofuald. *lib. 24. cap. 3. lit. F.* Paz *prax. tom. 1. temp. 11. num. 24.* Guazzin. *de defens. reor. def. 3. cap. 13. num. 8.* Boff. *pract. tit. de accusat. num. 29.* & frequenter contingit, ut ex temeritate ad expensas damnetur, qui absque calumniæ suspicione dignoscitur. Petr. Barbosa *num. 38.*

Ibi: *Quid autem sit temeritas.*

Confulas Petr. Barbof. *sup. ex num. 3.* Fab. & alios jam prælaudatos.

Verf. *Secundò eadem.*

- 4 Non obstante lege regia Partitæ adducta hîc, de jure communi, & in praxi apud nos usu receptum habetur, ut quanquam de calumnia juraverit victus, ad expensas litis nihilominus damnetur, si absque justa causa litigaverit; nam etsi concedatur, per jusjurandum calumniam excludi præsumptam, temeritas tamen non tollitur, ex qua damnari potest: alioqui apud nos condemnatio ad expensas nunquam haberet locum, cum de stylo nulla actio, vel exceptio deducatur in judicium absque calumniæ juramento quod animadvertit Greg. Lop. *in l. 8. gloss. 2. tit. 22. part. 3.* Sic tenent Tusch. *d. concl. 626. num. 3.* Didac. Perez *in l. unic. verf. Utrum autem, tit. 18. lib. 3. Ordin.* Boff. *in Praxi, tit. de accusat. num. 19.* Lanfranc. *tract. de expens. num. 7.* Freder. Schenk. *in sim. tract. num. 2.* Paz *ubi sup.* Petr. Barbosa *à num. 14.* Cevall. *commun. cont. com. quest. 447.* Ofuald. *ubi proximè, lit. E.* Præcipuè cum id sacramentum jam parvipendi soleat, ita ut uno obolo non æstimetur, ut inquit Baldus, quem refert Ofuald. & Marant. *de ordin. judicior. p. 6. art. 1. de juram. num. 11.* qui subdit hodie videri, potius jurari de calumnia committenda, quàm vitanda. Quid eo juramento comprehendatur, tradit ipse *num. 10.* Quid sit, videndus Ofuald. qui latè de hujusmodi jurejurando differit.

Verf. *Tertiò, hæc ipsa regula.*

Arbiter ad expensas litis damnare permittitur. Jac. de Aren. *tract. de expens. in judic. fact. n. 7.*

Ad Num. 2.

- 5 Condemnatio expensarum etiam in criminalibus fieri debet. Tusch. *sup. concl. 635.* Greg. Lop. *in d. l. 8. gloss. 1.* Jac. de Aren. *num. 13.* Boff. *n. 28.* Petr. Barbof. *in d. l. Eum qui temerè, num. 155.* Bobad. *l. 5. cap. 2. num. 103.* Azev. *in l. 1. num. 5. tit. 32. lib. 4. Recop.* Cevall. *sup. quest. 539. num. 2.* Bern. Diaz. *reg. 20.* Guazzin. *de defens. reor. defens. 1. cap. 13. num. 8.* Gail. *lib. 1. observ. 152. num. 1.* Quicquid disputans teneat Fachin. *controvers. lib. 1. cap. 42.* Sed conclusio ampliatur ad denunciantem. Petr. Barbof. *num. 161.* Clar. *lib. 5. sent. 5. fin. quest. 7. num. 12.*

Ibi: *De expensis ratione contumaciæ.*

- 6 Contumax sumptuum damnatione coërcetur, *l. 5. tit. 3. lib. 4. Recop.* ubi Azeved. Cujac. *lib. 9. observat. cap. 22.* Menoch. *de arbitrar. cas. 154. num. 2.* Lanfranc. *tract. de expens. num. 1.* à quo gravamine non appellat, Scacc. *de appell. quest. 17. lim. 21. num. 67.* nec auditur antequam exhibeat, *cap. 1. de dol. & cont. in 6. l. Sancimus 13. C. de judic.*

ubi Aug. Barbosa *in collect. num. 4.* alios refert, Azev. *sup. num. 5.* Petr. Barbosa *in l. Si quis posteaquam, num. 183. de judic.*

Verf. *Quintò, hæc condemnatio.*

Interloquutoriâ quoque sententiâ, dum lis pendet, ad impensas litis damnari victus super articulo poterit, quæ ante definitivam extorquentur. Scacc. *num. 65.* Mynfinger. *cent. 3. observ. 32.* Afflict. *decis. 42.* ubi Urfill. *num. 1.* Guaz. *defens. 36. cap. 25. num. 2.* Jacob. de Aren. *tract. de expens. num. 13.* Caravit. *tit. 298. num. 2.* Petr. Barb. *sup. num. 152.* Rebuff. *ad leg. Gall. part. 3. tit. de expens. art. 2. gloss. unic. num. 3.* Cevall. *ubi proximè, n. 3.* August. Barbosa *num. 10.* quas expensas percipiens non restituet, etsi in principali causa succumbat. Petr. Barbosa *num. 153.*

Ibi: *Etsi non fuerit appellatum ab interloquutoria.*

Si quis in articulo superatus, ab interloquutoria non provocaverit, deinceps damnari poterit, dum lis pendet principalis, ad expensas, à qua condemnatione appellare prohibetur. Scacc. cum aliis *num. 65.* At si victus in articulo, superet in causa principali, non condemnabitur in definitiva ad impensas, ad quas ex interloquutoria tenebatur. Lanfranc. *tract. de expens. num. 18.*

Quod autem dictum est de prohibita appellatione, ita accipi debet, si victus in articulo non habuerit justam causam litigandi; nam si hoc allegans appellaverit, erit audiendus. Scacc. *num. 66.* Imò idem judex valebit super expensis latam sententiam revocare, aut temperamento restringere. Petr. Barbosa *num. 155.* qui præmittit *num. 154.* cessare hujusmodi damnationem, si sententia interloquutoria super juris quæstione pronuncietur.

Illud interest inter definitivam, ac interloquutoriam sententiam; nam judex in illa post pronunciationem nihil quoad expensas decernere permittitur, nisi eadem pronunciationis die: secus in ista, dum lis pendet super principali, de quo iterum infra, *num. 28.* Ratio est, nam istæ expensæ officio judicis mercenario debentur, quod per definitivam quoad causam penitus expirat: non sic per interloquutoriam, de quo Mynsing. & Guaz. *ubi proximè, Scacc. num. 37. & 40.* Azeved. *in d. l. 1. num. 14. & 15.* Trentacinq. *variar. lib. 2. tit. de expens. resol. 1. num. 3.* ubi quod non intelligitur de die naturali viginti quatuor horarum, sed de residuo illius, quo pronunciatum est.

Ad Num. 3.

Victus victori litis impensas refundere non compellitur, quoties justam litigandi causam habuisse constiterit. Petr. Barbosa *in l. Eum qui temerè, num. 51. de judic.* Menoch. *de arbitrar. casu 177. num. 1.* Farin. *in prax. quest. 16. num. 4. & 73.* Gurtier. *Practicar. lib. 1. quest. 135. num. 5.* Surd. *de alimen. tit. 6. quest. 3. num. 26.* Boff. *in Praxi, tit. de accusat. num. 28.* Tusch. *lit. E, conclus. 626. num. 7. & 80.* Cujac. *observat. lib. 12. cap. 1. & alii laudati sup. num. 1.* licet à solutione expensarum processus non relevare justam litigandi causam tueatur Petr. Barb. *num. 64.* quod restringit *n. 78.* si notoriè appareat de justificatione litigantis superati: sed displicet limitatio.

12 An quis justam litigandi causam habuerit, judicantis arbitrio committitur. Tusch. & Menoch. *ubi proximè*, Farin. num. 40. Guttier. num. 2. Flamin. *de resignat. benefic. lib. 5. quest. 3. num. 209.* Azev. *in l. 1. num. 25. tit. 22. lib. 4. Recop. Petr. Barb. num. 119.* Ex quibus justa litigandi causa debeat aestimari, congeffit Menoch. *d. casu 177. per tot. præter alios, quos laudat Petr. Barb. num. 53.* Non eximitur ab hoc gravamine, qui advocatum consulit, etiam peritissimum. Greg. Lop. *in proem. gloss. 2. tit. 2. p. 3.*

Ibi: *Quamvis in dubio præsumptio sit.*

13 Qui causa succubuit, præsumitur justa litigandi ratione caruisse. Petr. Barbosa num. 67. Menoch. *lib. 2. præf. 87. num. 1.* Amat. Roderic. *in pract. tit. de form. examin. process. cap. 5. num. 37.* Verùm per calumniæ juramentum ea præsumptione eliditur. Menoch. *de præsumt. lib. 1. quest. 85. num. 4.* & alii ex præcitat. n. 4. tamen ex capite temeritatis ad expensas tenebitur, qui de justificatione litigandi non docuerit, ut præmittitur num. 3. Multùm autem interest, an quis ex calumnia, vel temeritate damnetur, quod videre licet apud Petr. Barbos. num. 49. 50. & 250.

14 Opportunè quæritur, si quis à principio judicii justè litigavit, deinde patefacta veritate, mala fide in causa prosequutus superetur, an sit damnandus ad omnes litis sumtus, vel duntaxat pro tempore, quo absque justa causa in lite perstitit? De qua quæstione agit Petr. Barbosa à num. 136. qui contra alios tenet ad favorem superati, ut à parte expensarum relevetur. Fachin. *controv. lib. 1. cap. 41.*

Verf. *Hæc verò sexta declaratio.*

15 Justa litigandi causa ad impensarum solutione excusat, nedum in prima instantia, sed apud judicem appellationis. Petr. Barb. num. 99. Guttier. *d. 9. 135. num. 2.* Scacc. *d. quest. 67. lim. 21. num. 54. verf. Ratio est.* Rebuff. *d. tit. de expens. in princ. num. 29.* Azeved. num. 24. Greg. Lop. *in l. 27. gloss. 3. tit. 23. p. 3.* Sed in prima instantia faciliùs præsumitur justa ratio litigandi, quàm in secunda. Petr. Barbosa num. 91. & 103. Gail. *lib. 1. observ. 152. n. 5.* Guttier. n. 12. Rebuff. *ad leg. Gall. part. 3. tit. de appell. art. 9. gloss. unic. num. 25.* quod & D. Covar. nos docet hîc.

16 Utrum appellatus, qui unam aut dublicem sententiam obtinuit, possit per superiorem revocantem eam ad litis sumptus damnari? tradunt Scacc. *d. lim. 21. ex num. 54.* Petr. Barbosa num. 107. & 108. Guttier. *d. lib. 1. quest. 136.* Guaz. *sup. defens. 36. cap. 26. num. 14. & 15.* Azeved. n. 32. Fachin. *controv. lib. 1. cap. 41.* Facit lex *1. tit. 22. lib. 4. Recop.* & distinguitur, num, ex eisdem actis sententia revocetur, vel ex noviter deductis. Priore casu condemnari poterit appellatus, in posteriore non utique. At iniquitatem notoriam, ac patentem desiderari, tenet Greg. Lop. *ubi nuper.*

17 Si judex appellationis victum gravet, ut refundat expensas, confirmans, vel revocans sententiam inferioris, quæritur an intelligatur de impensis in secunda instantia, vel etiam in præcedenti? De quo latè Scacc. num. 48. Petr. Barbosa num. 89. Rebuff. *sup. tit. de appellat. art. 9. ex n. 29.* Guaz. *d. cap. 26. à num. 2.* qui affirmativè resolvunt, nisi primus judex victum ab expensis absolvisset, aut si justam

causam litigandi in prima instantia habuerit damnatus, aut si apud inferiorem non fuerint petitiæ, ut tenet Gauzzinus contra Scacciam. Etenim si in prima instantia non petantur, nec pro illa apud superiorem peti possunt. Cancer. *variar. part. 3. cap. 16. num. 93.* Rurfus ab expensis absolutus per appellationis judicem censetur, & pro præcedenti judicio ab illarum præstatione liberatus. Guaz. num. 6. nisi ex conventionione debeantur. Idem ibi, Cancer. *sup. cap. 2. num. 246.* Surd. *decis. 261. num. 8.*

Ibi: *Sicut & minor causa excusat.*

Reus faciliùs relevatur ab expensarum onere 18 propter justam litigandi causam, quàm actor. Azeved. *in l. 1. num. 26. tit. 22. lib. 4. Recop.* Petr. Barbosa cum aliis *in d. l. Eum qui temerè, n. 76.*

Verf. *Judices verò, qui Roma.*

Hujus praxis Romanæ Curia meminerunt. 19 Scacc. *d. quest. 17. limit. 21. n. 47. verf. Hoc temperamentum,* Petr. Barbosa num. 62.

Verf. *Hæc tamen sexta.*

In expensis, quæ non officio judicis sed jure 20 actionis debentur, velut ex contractu, aut testamento, nihil interest justa litigandi causa, ne præstentur. Tusch. *lit. E. concl. 626. num. 87.* Cened. *ad Decretal. collect. 60. num. 7.* Surd. *de aliment. tit. 6. quest. 3. n. 28.* Petr. Barbosa à n. 121. Rebuff. *sup. tit. de expens. art. 1. gloss. unic. num. 42.* Mascard. *de probat. concl. 36. num. 49.* August. Barbosa *collect. cap. Calumniam, num. 5. de pæn.* Azeved. num. 29. Cancer. *variar. part. 3. cap. 2. num. 246.* Sed si debeantur expensæ ex lege, aut statuto, excusat justa causa. Petrus Barb. num. 123.

Verf. *Idem erit ubi expensæ.*

Contumax non eximitur ab expensarum solutione etsi justa de causa in judicio contendat. 21 Unde sæpè victor eas victo pendere compellitur, neque post definitivam repetit, veluti si quis bonam causam habens, celet instrumentum iniquè, ut adversarium vexet, aut aliàs litem protelet contumaciter. Tusch. *concl. 626. num. 13. 15. & 45.* Marant. *de ordin. judic. part. 6. memb. 7. n. 2.* Petr. Barbosa num. 140. Parlad. *quoridian. lib. 2. cap. fin. S. 18. in fin.* Scacc. *sup. num. 68.*

Ibi: *Tamen ab eisdem excusabit.*

Qui de contumacia arguitur, à præstatione expensarum liberabitur, si legitimam excusationem probaverit. Tusch. *lit. E. concl. 637. num. 4.* Menoch. *de arbitr. casu 152. num. 3.* Cujac. *observat. lib. 9. cap. 22.*

Ad Num. 4.

Lex, seu statutum jubens superatum victori ad 23 litis sumptus damnandum, ita accipi debet, ut non liget eos, qui justa ex causa litigantes succubuerunt. Greg. Lop. *in l. 27. gloss. 3. tit. 23. p. 3.* Tusch. *lit. E. concl. 626. num. 26.* Azeved. *in l. 1. num. 28. tit. 22. lib. 4. Recop.* Ant. Gab. *comm. opin. lib. 2. tit. de expens. concl. 3.* Guttier. *Practi-*
car.

tar. lib. 1. quæst. 135. à n. 6. Caravit. tit. 298. Petr. Barb. in l. Eum qui temerè, n. 94. & 126. cum seqq. Seraphin. de juram. privil. 13. à n. 16. Gratian. disceptat. cap. 33. à princ. Hermos. in l. 3. gloss. 5. n. 3. tit. 3. p. 5. Sic regia Constitutio in l. 1. tit. 22. lib. 4. Recop. in praxi est recepta, ut in causa appellationis non damnetur ad expensas, qui iustâ causâ in lite processit, licet superetur, sententiâ, à qua appellavit, confirmatâ, non obfistente ea lege, quæ absolutè damnationem fieri præcipit. Ita observant nostrates prælaudati, ac Cevall. comm. cont. comm. quæst. 539. in fin. dissentiente Parlador. quotidian. lib. 2. cap. fin. part. 5. §. 18. de cuius legis intellectu latissimè Petr. Barbosa.

Ibi: Tunc sanè posset.

- 24 De hac limitatione potest dubitari non immeritò, quia ex mente Legislatoris etiam colligere licet, ita demùm actionem expensarum in victum concedere voluisse, si non ex iusta causa litigaret, & ita sentit Petr. Barb. num. 123. At huiusmodi impensæ iure actionis peti poterunt. Petr. Barb. n. 134. Trentacinq. variar. lib. 2. tit. de expens. resol. 1. num. 4.

Ad Num. 5.

- 25 Judex non est adstrictus ad damnationem impensarum, nisi per victorem fuerint petiti. Tusch. lit. E. concl. 626. n. 77. Azeved. in d. l. 1. n. 11. Petr. Barb. in l. Eum qui temerè, n. 171. de iudic. Caravit. rit. 297. n. 7. Villalob. Araz. comm. opinion. lit. E. num. 269. Paz in praxi, temp. 4. num. 37. Ofsald. lib. 26. cap. 4. lit. F. Mynfinger. cent. 4. observ. 55. August. Barbosa collect. num. 10. ad cap. ult. de rescript. Gail. lib. 1. observ. 152. num. 22. Lanfranc. tract. de expens. num. 16. Quamvis autem iudex teneatur satisfacere parti expensas quarum condemnationem injustè non fecit, id verum habet si fuerint petiti. Petr. Barbosa num. 170. Lanfranc. ubi nuper.

Ibi: Iudex verò si velit.

- 26 Judex potest, etiamsi non petantur, victum qui temerè litigavit, damnare ad expensas litis. Scacc. de appel. q. 17. limit. 21. num. 52. Tusch. concl. 630. Freder. Schenk. tract. de expens. num. 18. Lanfranc. & alii præcitati.

Ibi: Primùm, quod sit satis.

- 27 Ex illa clausula generali, Jus & iustitiam ministrari, iudicem teneri ad condemnationem sumptuum, ex aliis tradit August. Barbosa in d. collect. num. 11. Semper tamen de stylo expressim impensæ postulantur.

Ibi: Alterum quidem quod post.

- 28 Judex eadem die, & non postea, permittitur sententiâ diffinitivâ latâ, super expensis decernere, ut prænotatur suprâ, num. 10. & cavetur l. 3. tit. 22. part. 3. ubi Gregor. Lop. gloss. 4. Petr. Barbosa num. 177. qui & Azeved. in d. l. 1. num. 14. praxi receptum testantur, memores D. Covar. hic. Pichard. manud. part. 2. in prelude. §. 3. num. 12.

Verf. Sed si quis.

Si victor lite pendente adversarium ad impensas damnari postularet, iudexque nihil de illis decerneret, quæritur an ab omiſſa condemnatione liceat provocare? In hac quæſtione sic distinguendum est: Aut victus absolutè à sententia appellat, & tunc victor appellare nequit: aut ille non provocat, quatenus sententia sibi præiudicium parit, & victor pro expensis appellans auditur. Tusch. lit. E. conclus. 626. num. 32. & 77. Salgad. de Reg. protect. part. 3. cap. 16. num. 37. Scacc. de appellat. quæst. 17. limit. 21. num. 1. 19. & 33. ubi fusè, Petr. Barbosa in l. Eum qui temerè, à num. 180. de iudic. Paz in praxi, tom. 1. temp. 4. num. 37. Lanfranc. tract. de expens. num. 15. Greg. Lop. in l. 9. gloss. 1. tit. 23. part. 3. Idem juris erit, si victus de nullitate dixerit, quia victor non appellat, cum iudex super expensis valeat pronuntiare. Scacc. cum aliis num. 11. Utrum liceat superanti provocare ab expensarum prætermiſſa condemnatione, cum non fuerint petiti, controvertitur. Affirmat. Scacc. num. 35.

Verf. Caterùm hæc vera.

Cum superatus expressè ab expensis absolvitur, victor indistinctè appellare permittitur. Tusch. num. 34. Greg. Lop. ubi proximè, Scacc. num. 15. Villalob. Araz. commun. opin. lit. E. num. 271. Petr. Barbosa num. 186. qui & Scaccia hunc casum à proximo superiore non distinguunt, & appellatione victorem non egere, si victus simpliciter appellet, opinantur.

Ibi: Quia iudex non videtur ab eis absolvere.

Judex qui petitis expensis, illarum mentionem in definitiva nullam facit, non censetur absolvere superatum ab ipsis. Salgad. num. 36. Azeved. in l. 1. num. 22. tit. 22. lib. 4. Recop. Aug. Barbosa collect. l. 1. num. 4. C. Si advers. rem. iudic. Contrarium haud pauci sustinent, ut Tusch. sup. num. 31. & alii, quos refert, ac sequitur Guazz. de defens. reor. def. 36. cap. 25. num. 1.

Verf. Sed hæc vera sunt.

Prolatâ diffinitivâ sententiâ, expensæ nec peti, nec judicari possunt, nisi ipso die, quo iudex pronuntiavit. Petr. Greg. Syntagm. lib. 50. cap. 1. num. 24. Guaz. sup. cap. 22. num. 2. Scacc. n. 37. & præmittitur sup. num. 10. & 28. Sed fallit si ex conventionem, vel statuto debeantur, nam etsi sententia super principali in rem transferit iudicatam, peti, poterunt præstarique debent. Salgad. sup. num. 42. Surd. de aliment. tit. 1. q. 43. num. 4. Cancer. variar. part. 3. cap. 16. num. 97. Scacc. d. quæst. 17. limit. 21. num. 45. Azeved. num. 16. Trentacinq. variar. lib. 2. tit. de expens. resolut. 1. num. 4. Guaz. sup. cap. 25. num. 4. quod limitat cum pluribus Guazzin. num. 5. cum promittuntur expensæ in iudicio ex necessitate, ut in casu, de quo agit.

Ibi: Qua debentur ratione contumacia.

Expensas solvere tenetur contumax, ut prænotatur suprâ, num. 6. quæ non officio iudicis, sed iure actionis petuntur, ideo post extinctum principale

pale iudicium, de eis agere licet. Salg. & Scacc. ubi proximè, Frederic. Schenk. tract. de expens. num. 18. Villalob. sup. num. 272. Trentacing. num. 5.

Ad Num. 6.

- 34 Expenfarum taxatio fieri debet iudicis arbitrio, perpensa litigantis utriusque qualitate, l. 3. tit. 5. lib. 4. Recopil. ubi Azeved. num. 21. Petr. Barbosa in d. l. Eum qui temerè, num. 266. Jacob. de Aren. tract. de expens. num. 19. Paz in praxi, temp. 11. num. 24. Aug. Barbof. collect. cap. 1. num. 13. de elect. in 6. Quas expensas victus refarcire teneatur, diffusè discutit. Petr. Barbosa à num. 213. Tusch. lit. E. conclus. 632. Petr. Greg. d. lib. 50. cap. 2. num. 47. Cancer. part. 2. cap. 6. ex num. 31. Jacob. de Aren. ex num. 16. Frederic. Schenk. num. 17. Lanfranc. tractat. de expensis, num. 19. Gregorius Lopez in l. 8. gloss. 1. tit. 22. partit. 3.
- 35 Licet à decreto, quo jubet iudex expensas taxari, appellari non possit; ab excessu tamen taxationis provocare quisque permittitur. Scacc. d. limit. 21. ex num. 58. Petr. Barbosa num. 276. Sed quoties victus ad sumptus litis damnatur, in dubio præsumitur de impensis processus, non de personalibus, nisi exprimat. Paz ubi proximè, & ita praxis observat.

Ibi: Ut tandem premissa taxatione.

- 36 Cùm expensarum computationem fieri contingit, semper præcedere debet iudicis taxatio, ac deinde partis subsequitur iuramentum, ut perjuriis auferatur occasio. Petr. Barbosa num. 269. Paz ubi proximè, Mascard. de probat. concl. 717. num. 4. Gail. lib. 1. observat. 152. num. 11. Caravit. tit. 298. num. 5. Azeved. in l. 3. num. 20. tit. 5. lib. 4. Recop. ubi formam taxationis optimam tradit, ut scilicet victor simplicem relationem sumptuum, quos fecerit, exhibeat iudici, qui pro arbitrio moderatione adhibito, jusjurandum parti deferet, ac deinde super taxatione juxta illud pronuntiabit: quam praxim transcripsit Aug. Barbosa collect. authent. post jusjurandum, num. 2. C. de judic. Apud Gallos aliter se res habet, ut videre licet apud Petr. Greg. d. lib. 50. cap. 1. num. 24.

Ibi: Nam cùm hoc iuramentum.

- 37 Illud discriminis versatur inter iuramentum affectionis, cùm scilicet quis injuriæ pecuniariam satisfactionem desiderat, & iuramentum de veritate pro consequendis expensis vel interesse. In illo prius actor jurat, pro centum talem injuriam non sustinuisse: & iudex, si excessisse jurantem arbitretur, de quantitate detrahit. In hoc è contra; nam iudicis taxatio præcedit, ut assertum est. Ratio hujus differentie patet, nam qui excedit in taxatione expensarum, perjurus est; ideo si præcessisset jusjurandum, nequiret iudex excessum reformare; nam supponeret perjurium, quod non præsumitur. Aliud est in æstimatione injuriæ, cùm absque perjurio possit quisque excedere proprio amore ductus, ideo locus est iudicis arbitrio, ut quantitatem moderetur ex personarum qualitate, aliisque circumstantiis neque enim res secundum cujusque affectionem debent æstimari, l. Pretia rerum 63. ad leg. Falcid. de quibus D. Covar. variar. lib. 2. cap. 10. num. 7. vers. Sic injuriam passus, & ego ibi, D. de Faria Covar. Enucl.

num. 81. Vide Hermos. in l. 8. gloss. 8. tit. 3. p. 5. ubi num. 6. ex multis probat, licere iudici, etsi iuramentum partis de veritate præcesserit, quantitatem expensarum, aut interesse minuere juxta facultates debitoris.

S U M M A R I U M.

- 1 Rerum dotialium æstimatio ex quibus causis fiat.
- 2 In dubio præsumitur facta venditionis gratià: quod regulariter in qualibet causa observatur. *Æstimatio rerum dotialium, nisi probetur, minimè præsumitur, ibid.*
- 3 Dote tradita viro æstimanda per arbitros, si nulla fiat æstimatio, an tacita venditio contrahatur, & num. 4.
- 5 Si pro quantitate in dotem promissa fundus viro tradatur, tacitè contrahitur venditio, prout in dote æstimata.
- 6 Idem erit, si mulier secundo marito dotem promittat, non expressâ summâ, cùm ipsa mille priori consorti dederit, ac posteriori fundum tradat, intelligitur his æstimatus accipi pro mille.
- 7 Quid si res accipiat maritus æstimatas ea conditione, ut easdem reddat soluto matrimonio, his formis, quibus sunt tradite.
- 8 Non inducit emptionem æstimatio rerum dotialium, quoties apparet ex conjecturis ad diversum finem facta taxatio.
- 9 Si res tradantur eo pacto, ut maritus eas pro eodem pretio restituat, an æstimatio emptionem operetur.
- 10 Utrum eo casu maritus etiam de levissima culpa teneatur, si res aliqua pereat.
- 11 Lex In iis 67. §. Mancipia, ff. solut. matrimon. explanatur, & num. seqq.
- 16 Lex Si inter virum 21. C. de jur. dot. intelligitur, ac conciliatur cum dicto §. Mancipia, & num. seqq.
- 19 Pactio, quod maritus reddat res pro eodem pretio, quo sunt æstimatæ, quid operetur, si aliqua extinguatur durante conjugio, & num. 20.
- 21 Periculum, & commodum rerum dotialium à quo incipiat ad virum pertinere.
- 22 De pacto, ut res reddantur dotales habita ratione augmenti, & diminutionis, an æstimatio faciat emptionem.
- 23 Quid si ita tradantur, ommissa pactio, quod habeatur ratio augmenti, vel diminutionis.
- 24 Utrum maritus in duplici casu premissis valeat res dotales alienare.
- 25 Ubi convenit, ut æstimatas res easdem maritus reddat, ad quem earum periculum matrimonio constante spectet.
- 26 Quoties convenit, ut res dotales restituantur, soluto matrimonio, tacitè subintelligitur, quod habeatur ratio augmenti, vel deteriorationis.
- 27 Lex ubi culpæ simpliciter facit mentionem, levissimam non complectitur, & ita intelligitur lex 18. tit. 11. p. 4.
- 28 De constitutione dotis æstimatæ cum pacto, ut maritus aut res ipsas, aut æstimationem, extincto matrimonio, exhibere teneatur, prout sibi placuerit.
- 29 Cujus sit periculum eo casu rerum dotialium.
- 30 An liberum sit viro res alienare dotales, invita consorte, in casu proximo.
- 31 Quoties absolute convenit, ut res, aut pretium post matrimonium solutum reddantur, electio est mariti.

- 32 Si expressim convenerit, ut uxor aut res dotales, aut pretium exigat, non censetur venditio celebrata ex æstimatione.
- 33 Nequit maritus in hac specie absque uxoris consensu dotalia alienare.
- 34 Maritus restituit integrum pretium dotis æstimatæ, etiamsi uxor res per usum deteriores redderet, aut exstingueret.
- 35 Apud nos unde resarciatur damnum contingens in rebus dotalibus, durante matrimonio.
- 36 Si in dotem tradantur res, quæ pondere, numero, aut mensura consistunt, quid actum intelligatur.
- 37 Si in instrumento enunciatur, dotem tradi æstimatam, cum de taxatione non appareat, dos inæstimata judicabitur, & num. 41. ubi contrarium sustinetur & num. 42.
- 38 Lex Quidam 96. §. Si tibi servus, de legat. 1. interpretatur.
- 39 Debitor quantitatis respectu certa speciei, hac pereunte, liberatur.
- 40 Lex Vir uxori, de dot. præleg. intelligitur.
- 43 Dotis æstimatio an faciat emptionem, marito inopiâ laborante sub tempus traditionis, & num. 44.
- 46 Si maritus, qui æstimatam recepit dotem, non sit solvendo tempore restitutionis, mulieri datur utilis rei vendicatio pro rebus extantibus ex dote: quod ampliatur, num. 47.
- 46 Utrum jus idem heredibus mulieris tribuatur.
- 48 Mulier vindicans rem dotalem in præmisso casu per tertium possessorem, pretio oblato, excluditur.
- 49 Aliud erit, si mulier egerit ad dotem, durante matrimonio, propter viri egestatem.
- 50 An æstimatio producat emptionem, interveniente in pretio læsione.
- 51 In dotis constitutione adhuc pro modica læsione competit actio ad supplementum.
- 52 Mulier minor an possit dotem æstimatam in immobilibus viro constituere sine juris solemnitatibus, & num. 53.
- 54 Quid de mobilibus pretiosis.
- 55 Mulier minor si dotem ex immobilibus dederit æstimatam, non adhibita solemnitate, poterit soluto matrimonio aut res, aut æstimationem exigere.
- 56 Ecclesia potest agere ad implementum contractus irriti ob defectum solemnitatis.
- 57 Quisque renuncians nullitati pro se introductæ, potest ratum habere contractum nullum, ac petere ut illi aliter contrahens stet.
- 58 Contractus interveniente dolo causam illi præstante initus sustinetur ex voluntate patientis dolum.
- 59 Quoties actum non est expressè, ut dos recipiatur æstimata, si mulier minor, omiſsa solemnitate, dederit immobilia, taxatio non facit emptionem, & ad alium effectum præsumitur facta.
- 60 Hoc casu mulieri incumbit probare (si sua intercessit) æstimationem factam, ut bona in virum transirent, quod ex modo utendi conjectari poterit.
- 61 Ut æstimatio operetur emptionem, quo tempore fieri debeat.
- 62 Dotis æstimatio facit emptionem, etsi res dotales absint.
- 63 Dominium non transit ad emptorem venditione perfecta, nisi subsequatur traditio.
Limitatur ibi, & opus est, ut pecunia pretii fiat accipientis, ibid.
- 64 Per æstimationem non transfertur dominium rerum dotalium in maritum, sed traditione opus est.

CAPUT XXVIII.

Ad Num. 1.

Æstimatio eorum, quæ in dotem traduntur, aliquoties fit ut venditio contrahatur, aliquoties ut constet de singulorum pretio, ut si aliqua pereant, quæ maritus supplere teneatur, opus non sit valorem probare, l. Si inter virum 21. D. de jure dot. Ant. Gom. in l. 50. Tauri, num. 44. vers. Quod tamen intellige, Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 426. num. 4. Fontanell. de pact. nuptial. claus. 5. gloss. 8. part. 13. num. 7. Fachin. controvers. lib. 12. cap. 74. vers. Tertio quia. Amat. cum plurimis variar. resol. 49. num. 4. & 5.

Evenit ut de dotis æstimatione per instrumentum appareat, ejus causâ latente. Et quoniam plurimum interest, an emptio per æstimationem contracta censeatur, necne, id oportet investigare. Igitur in dubio præsumitur maritus bona dotalia, quæ æstimata accepit, tacite sibi emisse. Greg. Lop. in l. 18. gloss. 2. tit. 11. part. 4. Petr. Barbosa in l. Æstimatis, ff. solut. matrim. num. 3. Cancer. variar. part. 1. cap. 9. num. 122. Mascard. de probat. concl. 663. num. 8. Menoch. lib. 3. præf. 74. num. 3. Urfill. ad Afflict. decis. 270. num. 2. Mantic. de tacit. & ambig. convent. lib. 12. tit. 28. num. 4. & alii ferè innumeri apud Merlin. de pignor. lib. 2. quæst. 19. num. 2. Aug. Barbosa collect. l. Quoties, C. de jur. dot. ac Hermos. in l. 22. gloss. 5. num. 21. tit. 5. part. 5. quod nedum favore dotis in dict. l. Quoties, constitutum est, nam mulieris interest bona dotalia in virum transferri, ut ipse periculo eorum subjiciatur, Cujac. lib. 6. q. Pauli in l. 70. ff. solut. matrim. Petr. Barbosa num. 5. sed etiam quia regulariter in omnibus æstimationem venditionis causâ fieri creditur, nisi aliud constet. Aug. Barbosa alios referens collectan. l. Si inter virum, num. 4. C. de jur. dot. Mascard. cum pluribus sup. num. 1. Menoch. sup. præf. 34. num. 4.

Attamen si dubitetur, an æstimatio intercesserit, facta non præsumitur, Cujac. ubi proximè, Merlin. num. 107. qui num. 44. aliud sentire videtur favore mulieris.

Vers. Primum etenim.

Si dos constituatur eo pacto, ut res dotales per arbitros æstimentur, æstimata judicabitur, ac venditio contracta, etsi nunquam arbitrium accedat; nam boni viri judicio pretium assignatum intelligitur juxta tempus dotis receptæ. Tusch. lit. E, concl. 623. num. 17. Mascard. num. 5. Urfill. n. 4. Menoch. num. 5. Giurba ad consuet. Messan. cap. 25. num. 8. Trentac. variar. lib. 3. tit. de jur. dot. resol. 1. num. 4. Aug. Barbosa collect. d. l. Quoties, num. 3. de quo contra sentiunt Mantic. d. tit. 28. num. 9. vers. Sed considera, Petr. Barbosa num. 51. & Merlin. num. 41. ubi distinguit limitans conclusionem, ut non procedat quoties certi designantur arbitri, qui munus suum non subiverunt.

Sed communi sententiæ ut consulatur asserendum est, quod etsi in contractu venditionis, si pretium conferatur in arbitrium tertii, qui tenuit, aut nequivit constituere, actus irritus habeatur, l. fin. C. de contr. empt. Anton. Gom. variar. lib. 2. cap. 2. num. 9. Hermos. in l. 9. gloss. 3. in fin. tit. 5. p. 5. Pichard. in §. Pretium, num. 34. Inst. de emption.

emptio, nihilominus id favore dotis in ea non procedit; nam ut præmissi *num. 2.* utilius est mulieri, si æstimata tradatur: sed altera specialitatis ratio reperitur, cum cæteri, non subsistente venditione, propria retineant, quæ distrahere intendebant: non sic mulier, cui non licet bona dotalia à viro recuperare, matrimonio constante; idcirco æquitati congruit, ut conventio de dote æstimata tradenda, eo modo quo possit, sustineatur, pretio pro boni viri arbitrio constituto: quod in hujusmodi contractibus maximè locum obtinet, *l. Fure succursum 7. §. fin. de jur. dot.* alioqui mulier decepta versaretur in damno, si res dotales casu perirent apud virum.

Verf. Secundo apparet.

5 Si marito tradatur fundus pro pecunia sibi in dotem promissa, emptio contrahitur, & dos æstimata habetur, solutoque matrimonio non fundus, sed quantitas debet restitui, cum ille dotalis non fiat. *Merlin. d. quest. 19. num. 33. & 47. cum seqq. Menoch. lib. 3. præf. 74. num. 6. Fachin. controvers. lib. 12. cap. 74. vers. primò quia. Giurb. sup. n. 11. Trentacinq. num. 13. Gratian. discept. cap. 38. num. 29. Aug. Barbosa ubi proximè, Molin. d. disp. 426. num. 12. Fontanell. de pact. nupt. claus. 5. gloss. 8. part. 13. num. 26. Azeved. in l. 35. num. 8. tit. 18. lib. 9. Recop. Leotard. de usur. quest. 78. num. 53. Quod ampliatur etsi expressim adjiciatur, quod fundus dotalis existat, quia id accipitur improprie, ut maneat speciali hypotheca astrictus pro dotis securitate. *Fachin. d. cap. 74. vers. Ad evitandas, Merlin. num. 63. ubi alii. Simili modo si promittantur marito mille solvenda in ædibus, vel aliis immobilibus, dos æstimata censetur, & ille poterit vel quantitatem reddendo liberari. Merlin. num. 87. Fontanell. num. 74. At restringi poterit conclusio principalis, si considerabilis reperiretur excessus inter pretium fundi, & dotis quantitatem, quia venditio non præsumeretur, ex infra dicendis num. 50.**

Verf. Tertio, quod mihi.

6 Si qua mulier priori marito mille in dotem dedisset, & secundo nubens posteriori dotem non expressa quantitate promiserit, cui fundum tradidit, tacita emptio contrahitur, fundusque pro mille æstimatus habetur, de quo *Merlin. à num. 31. Menoch. num. 7. Mantic. de tacit. convent. lib. 12. tit. 28. num. 8. Idem juris erit, si easdem res, quas marito æstimatas in dotem concesserat, secundo viro simpliciter tribuit, nulla taxatione præmissa. Trentacinq. num. 8. Merlin. num. 34. Giurb. ad consuet. Messan. cap. 15. gloss. 5. num. 13.*

Ad Num. 2.

7 Si res æstimatæ transferantur cum pacto ut maritus eas reddere debeat his modis, & formis, quibus sunt traditæ, emptio nihilominus earundem facta intelligitur, ac vir pretium persolvens liberabitur. *Trentacinq. num. 12. Mantic. num. 6. Sed hanc sententiam valdè periculosum asseruit Merlin. num. 26. & 27. à qua recedunt Petr. Barbosa in l. æstimatis, num. 31. solut. matrim. Fontanell. num. 33. qui distinguunt, nam si promiserit vir res dotales eisdem formis restituere, emptio non contrahitur: secus si dotem ita reddere polliceatur.*
D. de Faria Covar. Enucl.

Ad Num. 3.

Cum æstimatio rerum dotalium ad diversum 8 finem fieri soleat, per illam non inducitur emptio quoties ex conjecturis deprehendatur aliam fuisse mentem contrahentium: quapropter dos inæstimata reputabitur, quanquam rebus dotalibus pretium assignetur. *Menoch. num. 15. Trentacinq. sup. lib. 3. tit. de jur. dot. resol. 1. num. 24. Merlin. de pignor. lib. 2. quest. 19. num. 11. Giurb. sup. gloss. 1. num. 19. Mantic. num. 17. Tusch. lit. E. concl. 672. num. 39. Fontanell. num. 30. vers. Dixi quod, Fachin. de cap. 74. vers. Nec obstat, & alii per plures apud Amat. variar. resol. 49. num. 5. Hinc est, ut si saltem per semiplenam probationem appareret æstimatio ad alium effectum facta, non præsumeretur dotalium bonorum venditio. *Fontan. ubi proximè, Merlin. num. 107. Ex quibus conjecturis videatur æstimatio adhibita ad alium finem, & non ut emptio operetur, jam liquebit per subsequentes resolutiones.**

Ad Num. 4.

Quoties convenit, ut extincto matrimonio, res 9 dotales æstimatæ pro eodem reddantur pretio, nec dos æstimata, nec emptio contracta censetur. *Menoch. num. 16. Merlin. num. 12. Trentacinq. num. 20. Mascard. de probat. concl. 663. num. 17. Tusch. num. 22. Cancer. variar. part. 1. cap. 9. num. 122. vers. In ista materia, Mantic. num. 19. Petr. Barbosa num. 35. August. Barbosa collect. l. Quoties, num. 3. C. de jur. dot. De hujus conventionis effectu inferius agendum, num. 19.*

Ibi: Tenetur tamen maritus.

Ex pacto proximo maritus obligatur ad rerum 10 dotalium deteriorationem, etiam quæ evenierit levissimâ culpâ, ut visum est Paulo Castrensi, cui noster Præses adstipulatur. *Menoch. num. 17. & alii ex pronuper laudatis assentiuntur. Verùm meritò contrà tenet Petr. Barbosa num. 36. nam ex natura contractus vir solum de levi culpa tenetur, non de levissima, ut D. Covar. hinc docet. Petr. Barbosa num. 35. Molin. d. disp. 426. num. 2. quod effugium inventum constat ob difficile Javoleni responsum in l. In iis. 67. §. Mancipia, ff. solut. matrim. de cujus interpretatione mox differendum. Sed nullo jure, aut probabili ratione fulcitur, quod maritus ex præfata pactione strictius obligetur.*

Nec urget si quis dixerit, quod si maritus non 11 astringeretur magis quam secundum naturam dotalis contractus, pactum illud nihil operaretur; nam satis pactum operatur, cum per ipsum apparuerit dotem non tradi æstimatam, quo sublato, æstimatio proculdubio faceret emptioem, ad quem effectum fuit additum, non ut virum ita obligaret, ut detrimentum ex levissima culpa in rebus dotalibus sustineret.

Verf. Unde infertur ad intellectum.

Non pauci in percipiendo intellectu dicti §. 12 *Mancipia*, insudavere, quos laudat Petr. Barbosa num. 36. cui labori & ipse sedulus incubuit, & communiter placet quod D. Covarruvias hinc tradidit, ut scilicet maritus non teneatur, si mancipia dotalia absque ulla ipsius culpa perirent; nam etsi Con-

sultus expresserit, periculum mariti esse, id ita accipi debet, modò aliqua culpa, vel levissima ejus intercesserit: quod roborari poterit ex singulari textu, juncta glossa finali in l. *Opus* 39. ff. *locat.*

13 Verùm enimverò inficiari nequit, quin per præfatam interpretationem vis inferatur textus literæ, ideo aliquandiu remorari nos oportet. Ait Javolenus: *Mancipia in dotem æstimata accepisti, pactum conventum deinde factum est, ut divortio facto, tantidem æstimata redderes; nec de partu dotalium ancillarum mentio facta est. Manebit, inquit Labeo, partus tuus, quia is pro periculo mancipiorum penes te esse debet.* Constat ex contextu, mancipiorum periculum absolute ad virum spectare, etsi intervenierit conventio, ut pro eadem æstimatione, separato conjugio, redderentur, cum contrarium jure competentum apud omnes habeatur: quapropter Castrensis à proprietate verborum recedens, proximè traditam solutionem excogitavit de levissima culpa mariti, quem rectè impugnat Petr. Barbosa, cum periculum ad aliquem spectare censeatur, si casibus fortuitis sit obnoxius: & quoties aliquis periculum suscipit, ad damnum etiam casu contingens obligatur, l. *Si rem.* 19. §. *Si cum mihi, de præscr. verb.* Pichard. in §. *Item is cui, Inst. quib. mod. re cont. oblig. num. 53.* Petr. Barbosa ubi proximè. Inde res post perfectam venditionem extincta emptori perit, etsi culpa ejus non intervenierit, tit. *de peric. & comm. rei vend. §. Cum autem, Inst. de empt. & vendit.* Inde res quælibet domino suo perit absque facto, seu culpa ipsius, l. *Incendium* 11. C. *si cert. petat. l. Pignus* 9. de *pignor. action. l. 20. tit. 13. p. 5.* quod & innumeris roborari posset.

14 Hoc eo vel maximè in specie dicti §. *Mancipia*, locum debet habere, quia agitur de acquisitione partus ancillæ, quæ in conflictu edendi naturaliter mortis exponitur periculo, quod nisi suscepisset maritus, non tribueretur commodum nati ex ancilla: unde liquet Javolenum culpæ levis, aut levissimæ viri non meminisse, sed de proprio periculo cogitasse, ut partus dominium ad maritum attingere decideret, juxta rationem naturalem legis *Secundum naturam* 10. de *reg. jur.* Alioqui admittà Castrensis opinione, evidens posset iniquitas resultare. Ponamus ex partu ancillam obiisse, superstiti filio, hic ex Javoleno lucro mariti cedet, uxore jacturam defunctæ sustinente.

15 Quibus perpensis, mihi videbatur in casu §. *Mancipia*, omne periculum ad virum spectare, unde si ancilla inter enitendum decederet, maritus pretium persolvere cogeretur, quod etiam præstaret, etsi cætera mancipia casu perirent. Et hæc Javoleni expressa decisio congruit communibus juris principiis; nam dos fuit æstimata, ac tacite celebrata venditio, quamvis pactum adjectum de reddendis mancipiis pro eodem pretio. Ratio est, quia ejusmodi conventio cum supervenerit ex intervallo post dotalium contractum perfectum, ut patet ibi, *Pactum conventum deinde factum est*; non valuit immutare naturam illius, nec dotem æstimatam ad inæstimatam reducere, ad quod expressa novatio desideratur, quæ in dubio non præsumitur, l. *fin. C. de novat.* ubi notatur. Merlin. de *pignor. lib. 2. quæst. 19. num. 48. & 64.* Fachin. *controv. lib. 12. cap. 74. vers.* *At hoc dici non potest*, qui cum pluribus docent, quod semel dos constituta, æstimata, sive inæstimata, sic permanet, nec immutatur per pactum, vel actum subsequentem. Idem suaderetur ex communi resolutione, quæ habet ut si fundus

detur in dotem inæstimatus, ita permaneat, quamquam postea fiat ejus æstimatio, quæ non facit emptionem, ut faceret si à principio æstimaretur. Mascard. de *probat. concl. 663. num. 14.* Merlin. *num. 63.* Petr. Barbosa in l. *Æstimatis, num. 25. ff. solut. matrim.* Fontanell. de *pact. nuptial. claus. 5. gloss. 8. part. 13. num. 36.* Menoch. *lib. 3. pres. 74. num. 24.* Cum igitur à principio dos traderetur æstimata, sic post actum perstitit, non obstante illo de restituendis tantidem æstimatis mancipiis: unde nil mirum si periculum maritus sustineat, præsertim cum non implicet & dotem æstimatam retinere, & obligari ad reddenda mancipia, soluto matrimonio pro eodem pretio, ut probat Surd. *conf. 225. num. 1.*

Nec refragatur lex *Si inter virum.* 21. C. de *jur. dot.* qua idemmet decipitur casus, & cavetur per pactum de reddendis rebus dotalibus æstimatis pro eodem pretio emtionem impediri, ita ut ipsæ maneat dotalis, ac consequenter periculum ad uxorem pertinebit. Cui satisfieri in difficili non est, si constituamus discrimen inter pactum istud in continenti appositum, ac ex intervallo, quod hoc modo fuit additum in *Mancipia*, ut advertit Petr. Barbosa *num. 37.* Cumque jam æstimatio suum produxisset effectum, mancipiorum scilicet emtionem, dosque æstimata fuisset constituta, hæc non poterunt per pactum postea conventum retractari, sicut nuper ostendimus.

At in casu dictæ legis *Si inter*, à principio conventit inter contrahentes, ut dotalis res æstimatæ viro traderentur cum onere restituendi illas, soluto matrimonio, pro eadem æstimatione: & pactum hoc ita contractum informavit, ut non obstante taxatione, dos inæstimata consisteret, ac emptio non censetur contracta, prout eveniret si id non adjiceretur: etenim pacta, quæ contractibus insunt, eis legem, & formam præstant, l. *Contractus* 23. de *reg. jur.* quem effectum minimè operantur post perfectos contractus ex intervallo addita. Ideo autem conventio illa de restitutione dotalium emtionem, quia eam fuisse mentem contrahentium jure præsumitur, ex eo quod mulier affectionem ad res proprias sic paciscens demonstravit: unde verosimile non est, ut dominium à se abdicare vellet, illud in virum transferens, quæ sibi dotalia bona conservare cupiebat; nemo enim intelligitur alii cedere quod sibi appetit, l. *Non vult.* 6. de *reg. jur.* propter quam conjecturam æstimatio emtionem facere non valuit, quoniam ad alium finem intervenisse censetur, secundum tradita n. 8. & ita exprimitur in d. l. *Si inter.*

Ex quibus tandem concluditur, quod pactum de reddendis dotalibus pro eodem pretio, si in continenti opponatur, emtionem excludit, dotemque, etsi intervenierit æstimatio, inæstimatam constituit, dict. l. *Si inter virum.* Sed si ex intervallo adjiciatur, dos quæ antea æstimata fuit data, suam naturam retinet, unde maritum rerum periculum sustinere constat, d. §. *Mancipia.* Sic, ni fallor, hæc leges, quæ oppositæ putantur, maneat abque violentia concordæ.

Vers. *Hinc etiam constat.*

Effectus conventionis de reddendis quæ vir in dotem accepit pro eodem pretio dissoluto consortio, hic juxta commune Interpretum placitum refertur, scilicet quod res extantes omnino uxori, vel hæredibus illius restituantur, & si quæ culpâ etiam

etiam levissimâ viri deteriores reperiantur, ipse
damnum refarcire compellitur. Si verò aliquæ pe-
ricerint, mulier jacturam patitur, nisi dolo, aut culpâ
viri interitus contigerit; nam hic pretium exsolvet
secundum factam æstimationem de quo laudati su-
prâ, num. 9. quibus junges Petr Greg. *Syntagmat.*
lib. 9. cap. 18. num. 2. Fontan. *supra, claus. 5. gloss.*
8. part. 13. num. 32.

20 Sed ut consequenter ad ea, quæ præmisimus,
procedamus, asserere oportet, ex illa pactio-
ne maritum non adstringi magis, aut aliter ad damnum
in rebus dotalibus contingens, quàm ex natura con-
tractus teneretur, cum hoc non intendatur per ejus-
modi pactum, sed solum rerum dotalium penes
uxorem post solutum consortium retentio. Igitur
aut ita à principio convenit, & dos inæstimata cen-
setur, quia per pactum illud impeditur emtio, &
domini in virum translatio, *d. l. Si inter virum,*
Petr. Gregor. *ubi proximè*: unde maritus res ex-
tantes reddens, cum matrimonio extinguitur, li-
beratur, nisi aliquæ perierint aut deteriores existant
dolo vel culpa levi ipsius, non levissima, secundum
contractus dotalis naturam. Aut idem pactum ad-
ditur, jam perfecto contractu, ac præcedente æsti-
matione; & tunc periculum omninò ad maritum
spectabit, qui æstimatam dotem recepit, prout
eveniret si ea conventio de restitutione rerum do-
taliū nunquam intervenisset. Quæ omnia pro-
cedunt juxta regulas contractus dotalis, cum dos
æstimata, vel inæstimata recipitur, *l. Plerumque*
11. de jur. dot. Molin. *de just. & jur. tract. 2.*
disp. 426. num. 5. & 6. Petr. Gregor. *ubi proximè,*
nihil pacto influente quoad mariti obligationem,
licet per illud dos inæstimata fiat, quæ aliàs æsti-
mata censeretur.

21 Cum de periculo rerum dotalium sermonem ha-
beamus, meminisse oportet, illud incipere à die initi
matrimonii, quanquam dos antea fuerit tradita:
idemque de earum argumento dicendum, *d. l. Ple-*
rumque, §. Si ante l. 18. tit. 11. p. 4. ubi Greg. Lop.
gloss. 4. Petr. Barbofa *in l. Æstimatis, n. 5. ff. solut.*
matrim. Molin. *n. 8.* Dubium tamen est, an inspi-
ciendum tempus contracti matrimonii solemnitatis
nuptiarum, ductionis uxoris in domum, aut copu-
læ carnalis, de quo Gregor. Lop. In hoc differt
tacita emptio, quæ contractui dotali inest, à cæte-
ris; nam in his periculum, & commodum venditio-
ne perfecta attinet ad emptorem, sicut prænotatur
num. 13. Sed emptio, quæ per æstimationem fit,
habet tacitam conditionem, sicut ipsa dotis consti-
tutio, si nuptiæ sequantur, sine quibus illa ne-
quit consistere. Dixi *variari. lib. 1. cap. 7. num.*
15. Est & aliud discrimen, nam ex hac venditione
gabella non debetur, *l. 35. tit. 18. lib. 9. Recop.*
ubi Azev. num. 4. Molin. *sup. num. 12.* Lassart.
de decim. vendit. cap. 20. num. 36. Bolannos *com-*
merc. terrest. lib. 1. cap. 14. num. 29. quod procedit
etsi post promissam pecuniam in dotem fundus,
vel res alia detur in solutum: & ita tenet Azeved.
contra Lassart.

Verf. Secundo deducitur.

22 Quoties res præmissa æstimatione, in dotem tra-
duntur ea conventionem, ut ipsæ res dotalis, rescisso
matrimonii vinculo restituantur, habita ratione
augmenti, ac diminutionis, nec æstimatio facit em-
ptionem, nec dos æstimata censeretur. Greg. Lop.
in l. 9. gloss. 2. tit. 11. p. 4. Tusch. *lit. E, concl.*

672. num. 24. Trentacinq. *variari. lib. 3. tit. de jur.*
dot. resol. 1. num. 21. Merlin. *de pignor. lib. 2. quest.*
19. num. 76. Menoch. *lib. 3. pres. 74. num. 18.*
Mantic. *de tacit. convent. lib. 12. tit. 28. num. 19.*
Petr. Barbofa *sup. num. 40.* August. Barb. *collect. l.*
Si inter virum, num. 3. C. *de jur. dot.* cujus pactio-
nis effectus est, ut si res pereant, aut deteriores
fiant, detrimentum uxor sustineat, si augeantur,
commodum sentiat, nisi dolo aut culpa viri
interitus, vel deterioratio contingat, qui damnum
refarcire tenebitur: sicut & impensas repetet, si quas
fecerit in rerum augmentum. Vult D. Covar. & alii
ex præcitatatis sentiunt, propter pactum virum præ-
ter contractus dotalis naturam etiam ex levissima
culpa obligari, quod displicet ex perpensis suprâ,
num. 10. & 20.

Verf. Tertio colligitur.

Cum pacificatur, ut res in dotem data, etiam æsti- 23
mata, soluto matrimonio reddantur, nulla em-
ptio contrahitur, & dos ceu non æstimata
habetur. Tusch. *num. 22.* Merlin. *num. 27.*
Menoch. *n. 19.* Cancer. *variari. part. 1. cap. 9.*
num. 122. verf. In ista materia, Trentac. *num.*
28. Petr. Barbofa *n. 29. verf. De his,* Molin. *num.*
13. Fontanell. *de pact. nupt. claus. 5. gloss. 8. part.*
13. num. 31. Greg. Lop. *ubi proximè.* Quo casu
quoad dotis restitutionem eadem sunt observanda,
ac in precedenti, cum illud pactum sub hoc semper
tacite contineatur, ut D. Covar. inferius nos do-
cet. Sed si quis promiserit eandem dotem resti-
tuere, dos ut æstimata reputabitur, & maritus,
pecuniâ solutâ, satisfacit. Petr. Barbofa *num. 31.*

Verf. His verò.

Illis casibus, de quibus pronuper actum est, 24
permittitur viro alienare dotalia, etiam immobilia,
consentiente consorte. Trentacinq. *num. 28.* Mer-
lin. *num. 15.* Sed aliud probat Petr. Barbofa *d. verf.*
de his; nam cum ex pactis dos inæstimata consti-
tuatur, resque traditæ dotalis existant, idem in il-
lis debet observari, quod in aliis simpliciter absque
pacto in dotem præstitis, quæ si immobilia sint, nec
uxore consentiente per maritum possunt alienari,
l. unic. §. Cum lex, C. de rei uxor. act. princip. Inst.
quib. alien. lic. vel non. Nec obstitit lex *Æstimatis,*
solut. matrim. quia quondam sub tempus Scævola
authoris ejus, ex lege Julia licebat fundum alienare
dotalementem, si uxor consentiret: atque ita decisio
procedit, non propter pactum, sed secundum juris
communis regulas, quod tunc temporis vige-
bat, & viguit usque ad Justinianum. Sic eum textum
intelligunt Cujac. *ad illam, lib. 2. responsor. Scævola.*
Petr. Barbofa *num. 33.* Observat Molin. *d. disp. 426.*
num. 11. in corpore Juris leges reperiri, quæ alie-
nationem fundi dotalis, consentiente uxore per-
mittunt juxta jus antiquum, in quibus dicta lex
Æstimatis, numerari debet. De rerum dotalium
alienatione Hermos. cum pluribus *in l. 22. gloss. 5.*
à num. 2. tit. 5. p. 5. Molin. *de just. & jur. tract. 2.*
disp. 428. Guttier. *de juram. confirmat. part. 1. cap. 1.*
Seraphin. *de privileg. juram. privil. 76.* Fontanell.
de pact. nuptial. claus. 7. gloss. 3. part. 13. ex num. 14.

Verf. Horum autem trium.

Ubi dos constituitur rebus æstimatis, cum pacto 25
ut ipsæ soluto matrimonio restituantur, periculum
ad uxorem attinet; maritus tamen tenetur si il-
lius

lius vel levissimâ culpâ damnum contigerit. Quoad periculum ita tenet Petr. Barb. num. 30. nam ut ille ait, cum res sint dotales, & dos inæstimata, uxoris debet esse damnum, vel commodum ex natura contractus, l. Plerumque 11. de jur. dot. Faciunt notata num. 20. Quoad aliud, scilicet maritum ex levissima culpa teneri, vide tradita supra, num. 10. & 20.

Ibi: *Facta simpliciter æstimatione.*

26 Quoties sic contrahitur, ut res dotales soluto matrimonio restituantur, semper subintelligitur, habita ratione augmenti, & diminutionis. Greg. Lop. in l. 19. gloss. 2. tit. 11. p. 4.

Verf. *Quod si hæc.*

27 Lex 18. aut 19. tit. 11. p. 4. quæ adducitur, nobis favet ad excludendam opinionem Castrensis, & sequacium; nam dum dicit constitutio, maritum teneri propter culpam, accipi debet ita, ut levissimam non comprehendat; nam quoties in lege culpæ fit mentio, de levi intelligitur, quæ inter latam, & levissimam medium tenet. Alciat. in l. Magna negligentia 226. num. 2. de verb. sign. & in l. Rogasti, num. 11. si cert. petat. Ofuald. lib. 16. cap. 7. lit. Q. Petr. Greg. Syntagm. lib. 21. cap. 11. num. 4.

Ad Num. 5.

28 Cum res pretio convento in dotem dantur, ita ut marito electio relinquatur easdem, aut æstimationem, soluto matrimonio restituere, dos inæstimata permanet, cum tacita venditio non contrahatur. Molin. num. 13. Trentacinq. num. 25. Fontanell. num. 64. Menoch. n. 20. Merlin. num. 18. Joseph. Ludovif. comm. opinion. tom. 3. tit. de jur. dot. concl. 10. limit. 4. Pro quibus facit quod venditio non valet, si in arbitrium unius ex contrahentibus conferatur, l. In vendentis 13. C. de contr. empt. Greg. Lop. in l. 9. gloss. 2. tit. 5. p. 5. Surd. decis. 114. à princ. Ant. Gom. variar. lib. 2. cap. 2. num. 19. Et cum viro liceat res dotales reddere, vel pretium, ab ipsius voluntate venditio pendet. Contrarium tamen defendit, sic iudicatum testatus Mastrill. decis. 194. ubi nostrum Præsidentem pro sua allegat sententia, qui planè prius asseverat, per præfatam conventionem contrahi emptionem, ac deinde subijcit, propriè non esse talem, quia damnum deteriorationis ad mulierem spectat. Sed sustinendo Mastrilli opinionem potest responderi, hoc provenire ex pacto præter naturam emptionis, quæ partium conventionem in contractibus potest immutari, l. Contractus 23. de reg. jur. & quod de contractu emptionis in arbitrium mariti collato objiciebatur, eliditur; nam contractus non est relictus liberæ voluntati mariti, quia statim mansit obligatus ad dotis restitutionem: sed solutio pretii in ipsius electione fuit posita, ut pecuniam, vel res dotales quasi in solutum redderet.

Verf. *Sed in hoc quarto casu.*

29 In casu proximè præcedenti, si res dotales perierint etiam casu fortuito, maritus tenetur ad æstimationem. Fontanell. ubi proximè, Merlin. num. 21. Sed quare vir tenetur de extinctione dotalium, & non ex deterioratione inculpabili, ut

tenet Mastrill. num. 3. post D. Covar. hic, nemine refragante; Hoc provenit ex natura obligationis alternativæ; nam quoties unum ex promissis dari non potest, alterum omninò debetur, l. Non utique 3. ff. de eo quod cert. loc. l. Si in emptione, §. Si emptio, ff. de contr. empt. Cum igitur vir res dotales, aut pretium reddere spondet, illis peremptis, hoc præcisè debet. Fontan. num. 68.

Ibi: *Posse in hac specie maritum.*

Vir ita, ut proximè assertum est, obligatus, poterit dotalia etiam in vita uxore alienare. 30 Molin. ubi proximè, Surd. consil. 225. num. 2. Fontan. sup. n. 18. vers. Fallit id quod, & claus. 7. glos. 3. part. 13. num. 15. Hermos. in l. 22. gloss. 5. num. 14. tit. 5. part. 5. Mastrill. num. 12. Sed si vir solvendo non fit mulieri succurritur, ut infra, num. 45.

Ibi: *In dubio quoties in contractus.*

Sed si absolute paciscatur, ut conjugio separato, res dotales reddantur, aut pretium, marito electio est, ut quod placuerit restituat, l. 19. tit. 11. part. 4. ubi Gregor. Lop. gloss. 2. Molin. & Merlin. ubi proximè, Tusch. lit. E. conclus. 672. num. 11. Fontan. d. gloss. 8. part. 13. num. 67. regulariter enim in alternativis electio est debitoris, nisi aliud exprimat, d. l. Non utique, d. §. Si emptio, l. Plerumque 11. §. fin. de jur. dot. Gloss. in l. Quidam testamento 99. §. Si tibi, de legat. 1. 31

Ibi: *Quod si electio rerum.*

Si expressim conveniat, ut uxor soluto consortio res dotales, aut æstimationem repetat, emptio contracta per æstimationem non videtur. Tusch. num. 37. Merlin. d. quæst. 19. num. 15. Fontan. ubi proximè, num. 66. quicquid scripserit contra Surd. d. consil. 225. num. 1. quem refert Hermos. sup. n. 25. 32

Ibi: *Tunc maritus, matrimonio constante.*

In casu proximo maritus absque uxoris consensu dotalia alienare nequit. Molin. d. disp. 426. num. 13. 33

Verf. *Quintò, si mentem.*

Maritus compellitur integrum pretium solvere rerum dotalium, quas æstimatas accepit, etiam si per usum uxoris extinguantur, aut deteriores fiant, velut vestes, l. Mortis sue 54. §. Res in dotem, de donat. int. Tusch. d. concl. 672. num. 4. Cujac. lib. 4. respons. Papin. in d. §. Res in dotem, Trentacinq. variar. lib. 3. tit. de jur. dot. resol. 1. num. 21. Petr. Barbosa in l. Estimatis, num. 5. ff. solut. matrimon. ubi limitat si invito, vel ignaro marito, uxor dotalibus utatur, ut habetur in d. §. Res in dotem: sicut è contrario, si maritus uteretur rebus inæstimatis dotalibus in proprium earum usum, & per hoc perirent, aut deteriorarentur, ad nihil teneretur, nisi culpa interveniret. Ant. Gom. in l. 50. Taur. num. 44. in fin. 34

Apud nos ex generali consuetudine damnum contingens in rebus in dotem datis refarcitur, si tempore dissoluti consortii bona eo constante lucrata supersint: quod fallit si culpâ mariti id eveniat, Greg. Lop. in l. 18. gloss. 3. & 8. tit. 11. part. 4. 35

Ad Num. 6.

Verf. Sed huic septima.

36 Res pondere, numero, aut mensura consistentes, si marito dotis causâ simpliciter tradantur; actum intelligitur, ut in illum dominium transferatur cum onere restituendi, soluto matrimonio, tantundem ejusdem generis, & qualitatis. Molin. *de just. & jur. tract. 2. disput. 426. num. 3.* Ant. Gom. *in l. 50. Tauri, num. 43.* Menoch. *d. pres. 74. num. 11.* Guttier. *de juram. confirmat. part. 1. cap. 1. num. 7.* Merlin. *sup. num. 74.* Mantic. *d. tit. 28. num. 21.* Castill. *de usufructu, cap. 4. num. 14.* Fontanel. *d. claus. 5. gloss. 8. part. 13. num. 4.* Hermos. *in l. 22. gloss. 5. num. 28. tit. 5. part. 5.* Sed nisi genus exsolvat, æstimationem præstare compellitur juxta tempus restitutionis. Ant. Gom. & Molin. *ubi proximè*, licet tempus traditæ dotis inspiciendum opinetur Merlinus. Similiter si res talis sit, ut servando servari non possit, etsi non æstimetur, marito quæritur, cujus est periculum, ut eam valeat absque uxoris consensu alienare. Greg. Lop. *in l. 21. gloss. ult. tit. 11. p. 4.* Guttier. *num. 6.* Hermos. *num. 29.*

Resolvit tandem D. Covar. in quæstione de qua supra, num. 37. quod ibi assertum est, sentiens propter incertitudinem pretii dotem inæstimatam censi: at in contrarium urget, quod objicitur de dote tradita eo pacto, ut per arbitros dotalium fieret æstimatio quæ præmissa est, quam dotem æstimatam haberi, noster Præsul antea nos docuit. Et licet diversus sit casus, differentia tamen ratio nulla reperitur; nam sicut emptio vitatur per pretii incertitudinem, sic etiam fit irrita, cum arbitri per contrahentes electi rei venditæ pretium non constituunt, *l. fin. C. de contr. empt.* Si igitur in uno casu favore dotis sustinetur, ut ipsa ceu æstimata habeatur, cur non in alio, quandoquidem quoad effectum uterque idem sit.

Præterea ubi manifesta apparet voluntas dotem constituentis, quod æstimatam eam tradi voluit, aliter nequit penes maritum persistere, nempe non æstimata, cum actus ultra intentionem agentis operari non debeat, *l. Non omnis 19. si cert. petat.* His conveniunt tradita supra, num. 4.

Ad Num. 7.

Ad Num. 8.

37 Si instrumento exprimitur dotem æstimatam tradi, sed de æstimationis quantitate nullatenus apparuerit, dos inæstimata reputabitur. Merlin. *de pign. lib. 2. quest. 19. num. 106.* Mantic. *num. 22.* Fontanell. *num. 52.* Trentac. *num. 16.* Hermosil. *num. 20.* Idem post disputationem in fine hujus numeri tenet D. Covar.

Dotis æstimatio facit emptionem, licet maritus tempore traditionis inopiâ labore, ita ut tunc pretium taxatum perfolvere non valeat. Menoch. *d. pres. 74. num. 22.* Merlin. *de pignor. lib. 2. q. 19. num. 85.* Joseph. Ludovif. *Perus. decis. 89. n. 14.* Trentacinq. *variar. lib. 3. tit. de jur. dot. resol. 1. num. 17.* Roland à Valle *conf. 92. num. 23.* Fontan. *sup. claus. 5. gloss. 8. part. 13. num. 76.* Castill. *de usufruct. cap. 4. num. 8.* Petr. Barbosa *in l. Æstimatis, num. 26. solut. matrim.*

Verf. Nam quod attinet.

38 Ad intellectum legis *Quidam 96. S. Si tibi servus, de legat. 1.* consulas Cujac. *in ea, lib. 39. Digestor. Juliani*, qui sentit, ibi certam quantitatem relictam; nam verba illa, *Usque ad pretium servi*, non sunt testatoris, sed Consulti: unde non propter incertitudinem legatarius pecuniam solvere non cogitur fideicommissario, sed quoniam sicut per mortem servi privatur commodo legati, ita fideicommissi onere manet exemptus, ex regula legis *Ab eo 9. C. de fideicommiss.* Ita Cujacius.

Contrariam sententiam ceu communem sustinent Mascard. *de probat. concl. 663. num. 16.* Cevall. *commun. cont. comm. quest. 3. num. 24.* Gratian. *disceptat. cap. 38. num. 34.* & alii apud ipsos. Sed pro priore facit, quod per æstimationem venditio celebratur, habita fide de pretio in tempus dissoluti conjugii: ideo nihil impedit egestas traditæ dotis tempore, ne dominium cum periculo transeat in virum, qui in uberiorem fortunam durante matrimonio poterit pervenire, ac suo tempore dotalium bonorum pretium restituere, ex quo uxor nullum dispendium patietur, qui subvenitur soluto matrimonio, si maritus solvendo non sit, ut illic subiciemus.

Ibi: Quamobrem succedit conclusio.

39 Debitor quantitatis respectu certæ speciei, quam præstando liberaretur, hac extincta ad nihil tenetur, *l. 1. S. fin. ff. Si cui plusquam per leg. Falc. l. Si servus communis 63. ff. de furt.* Bart. *in l. quod te mihi, num. 4. ff. Si cert. petat.* Jason. *ibidem, Morl. Emp. Fur. tit. de reb. cred. quest. 11. num. 2.* Cancr. *variar. p. 3. cap. 1. num. 183.* Molin. *disp. 199. num. 2.* Anton. Gom. *variar. lib. 2. cap. 2. num. 22.* Guttier. *Practic. lib. 2. quest. 136. num. 2.* Matienz. *in l. 1. gloss. 8. num. 30. tit. 11. lib. 5. Recop.* Hermos. *in l. 34. gloss. 3. num. 4. tit. 5. p. 5.*

Ibi: Quod mulier possit utili rei vendicatione.

Verf. Eadem ratione.

40 De lege *Vir uxori 8. de dot. preleg.* videndus Cujac. *lib. 7. respons. Papinian.* ubi ait, ideo legatum pecuniæ mulieri præstandum, quia certa quantitas erat pro mancipiis relicta: alioqui si dotem testator legasset, servis dotalibus defunctis nihil deberetur. Verum ea lex ad rem, de qua agitur, nequaquam attinet.

Si maritus, qui æstimatam dotem accepit, sub tempore extincti matrimonii pretium exsolvere non valeat, legis ministerio rerum dotalium ad uxorem revertitur dominium, ut utilis rei vendicatione eas possit repetere, sive in bonis mariti, sive apud tertium possessorem reperiantur, postpositis quibuscunque privilegiatis creditoribus. Gregor. Lop. *in l. 7. gloss. 4. tit. 11. p. 4.* Ant. Gom. *in l. 50. Tauri, num. 44. verf. Quod tamen intellige.* Molin. *de just. & jur. tract. 2. disp. 426. num. 10.* Cevall. *comm. cont. comm. quest. 3. num. 27.* Fontanell. *num. 28.* Giurba *ad consuet. Messan. cap. 15. gloss. 1. part. 1. num. 21.* Merlin. *num. 97.* Pinel. *in l. 1. part. 3. num. 15. C. de bon. matern.* Ant. Fab. *in suo Cod. lib. 5. tit. 7. de jur. dot. defn. 43.* Mascard. *concl.*

concl. 619. num. 6. Leotard. de usur. quæst. 51. num. 49. Amat. resol. 49. num. 6. Trentacinq. Petr. Barbosa ubi proximè, & alii quamplures apud Hermos. in l. 21. gloss. 5. num. 32. tit. 5. part. 5. & Aug. Barbosa collect. l. in rebus. C. de jur. dot. quod etiam quoad res mobiles locum obtinet. Merlin. num. 98. Petr. Barbosa in l. 1. part. 5. num. 79. solut. matrim. Fontanell. claus. 7. gloss. 3. part. 13. in fin.

- 46 Dubium est, an hoc jus rei vindicationis transeat ad hæredes mulieris, vel alios quibus ex stipulatione dos debeat restitui? de quo Merlin. ex num. 99. qui tenet, ad liberos, non ad extraneos successores id privilegium transferri, cum Petro Barbosa ubi proximè, num. 80. Quoad stipulatorem pater mulieris eodem jure utetur ac ipsa; non alii, etiam conjuncti: quod verum erit si matrimonium dissolvatur, filia superstite, ex ratione quam refert Merlin. num. 100. vers. Si verò sumus. Excussio desideratur in bonis viri, ut tertius possessor possit conveniri.

Ibi: *Etiam si uxor consenserit.*

- 47 Conclusio præmissa num. 45. procedit licet mulier alienationi rei æstimatæ, quæ per virum celebraretur, consensisset. Petr. Barbosa in l. Æstimatis, num. 28. solut. matrim. Aug. Barbosa ubi sup. num. 6. & adnotavi Variar. lib. 1. cap. 7. num. 126. non enim videtur mulier juri suo renunciare facileque consensum præstaret alienationi de facultatibus mariti confidens, ut sub tempus restitutionis dotis æstimationem dotalium rerum posset percipere.

Ibi: *Sed si uxor egerit.*

- 48 Mulier agens adversus tertium possessorem pro re æstimata, quam maritus alienavit, pretio oblato, repellitur. Petr. Barbosa, in l. 1. part. 5. num. 79. vers. Unde necessarid, & in d. l. Æstimatis, num. 28. Guttier. Practicar. lib. 3. q. 77. num. 13. Morot. de possess. offerent. num. 6. Cevall. sup. num. 36. Aug. Barbosa num. 8. Trentacinq. d. tit. de jur. dot. resol. 1. num. 17. Merlin. sup. num. 101.
- 49 Aliud juris est, si constante matrimonio, propter mariti inopiam mulier egerit ad dotalium rerum repetitionem contra tertium possessorem, qui pretium exhibens non liberabitur, interest enim mulieris, res potius quam æstimationem consequi, ut ex fructibus matrimonii onera supportentur. Greg. Lop. in l. 34. gloss. 2. tit. 13. part. 5. Guttier. & Aug. Barbosa ubi proximè, Cevall. num. 37.

Ad Num. 9.

- 50 Emptionem operatur æstimatio, etsi læsio in pretio contigerit, modò ultra dimidiam non fit. Menoch. lib. 3. pres. 74. num. 27. Mantic. de tacit. convent. lib. 12. tit. 28. num. 24. vers. Sed advertendum, Rolland. à Valle lib. 4. conf. 64. num. 13. vers. non obstat & ultimum, Trentacinq. num. 14. Et licet omnes conveniant, non præsumi emptionem propter inæqualitatem pretii asserentes, tamen controversitur quanta debeat esse læsio, ne æstimatio suum operetur effectum, de quo Fontanella de pact. nuptial. claus. 5. gloss. 8. part. 13. ex num. 45. Merlin. de pignor. lib. 2. quæst. 19. num. 89. cum seqq. Ant. Fab. de error. decad. 8. error. 9. Fachin. controuv. lib. 2. cap. 29. vers. Quo verò ad alteram. Afflict. decis. 270. num. 5. Pinell. in l. 2. part. 1. cap. 1.

num. 9. & 18. C. de resc. vend. Ant. Gabr. commun. tit. de empr. conclus. 1. num. 33. qui, & alii sentiunt, quod ubi intervenit læsio non modica, etiam intra dimidiam, æstimatio non facit emptionem, in quo judicis arbitrio locus erit, ex traditis per Menoch. de arbitrar. casu 145. ex num. 2.

Ibi: *His accedit Regia lex.*

Legem 16. tit. 11. part. 4. desumptam esse constat à lege *Jurum succursum*, S. ult. de jur. dot. & similibus, ut ibi adnotat Greg. Lopez, quæ quidem constitutio supponit emptionem contractam ex voluntate foci, & generi per fundi æstimationem, quo casu ad supplementum læsionis etiam modicæ devenitur.

Ad Num. 10.

Si mulier minor vigintiquinque annorum nubs immobilia æstimata dotis nomine tradiderit, etiam curatore authore, absque judicis decreto, æstimatio non facit emptionem. Menoch. lib. 3. pres. 74. num. 12. Trentacinq. variar. lib. 3. tit. de jur. dot. resol. 1. num. 23. Hermos. in l. 22. gloss. 5. num. 23. tit. 5. p. 5. Vide mox adnotanda num. 55. & 59.

Ibi: *Tametsi quibusdam.*

Est apud nos lex 14. tit. 11. p. 4. qua cavetur ne mulier minor immobilia marito in dotem dedat, nisi judicialis intercedat autoritas: & ita tenent Gregor. Lop. ibi, Petr. Barbosa in l. Si constante, in princ. num. 128. solut. matrim. Menoch. de arbitrar. casu 171. num. 48. Simoncel. tract. de decret. judic. lib. 3. tit. 8. inspect. 3. num. 87. Surd. cum pluribus decis. 278. num. 17. August. Barbosa collect. l. Mulier, num. 2. C. de jur. dot. Verùm aliis placet licere mulieri minori absque judicis decreto immobilia, præsertim inæstimata, dotis suæ nomine præstare. Surd. num. 21. Gait. de credit. cap. 4. quæst. 7. num. 535. Merlin. de pignor. lib. 3. quæst. 83. num. 18. Cyriac. tom. 1. controuv. 29. ex num. 47. Pacific. de Salvian. interd. inspect. 3. cap. 4. num. 159. Etenim per constitutionem dotis inæstimatæ propria alienatio non fit, eùm dominium penes uxorem perseveret. Fontanell. sup. claus. 5. gloss. 8. part. 13. num. 20. Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 426. num. 2. Castill. de usufruct. cap. 4. num. 30. Merlin. sup. lib. 2. quæst. 19. num. 10. Leotard. de usur. quæst. 51. num. 43. Donel. lib. 14. cap. 4.

De immobilibus præmissa, pariter in mobilibus pretiosis, quæ servando servari possunt, locum obtinent, tametsi lex regia absolute res mobiles per minorem fœminam in dotem sine decreto tradi viro permittat. Gregor. Lop. ibi, gloss. 2. hæ namque à pari procedunt cum immobilibus, ne per tutores absque decreto possint alienari, l. Lex que tutores 22. C. de admin. tutor. Molin. sup. disp. 224. num. 20. Donell. lib. 3. cap. 12. Trentacinq. sup. lib. 2. tit. de minor. resol. 9. num. 12. & alii apud Aug. Barb. collect. d. l. Lex que. num. 3.

Vers. *Quod si rerum immobilium.*

Mulier minor si immobilia æstimata viro absque decreto dotis gratiâ tradiderit, poterit soluto matrimonio nullitati suo favore inductæ renunciare æstimationem extorquere. Menoch. ubi proximè,

proximè, num. 3. Adverte ad resolutionem infra, num. 59.

Verf. *Hanc sententiam ex eo probamus.*

56 Contractum nullum de rebus Ecclesiæ ob solemnitate defectum poterit Prælati ad effectum perducere, licet contrahens repugnet. Fontanell. *claus. 4. gloss. 13. p. 1. num. 11. Guttier. Practic. lib. 2. cap. 22. num. 9. Surd. de aliment. tit. 8. privil. 56. num. 63. & alii apud Barbof. collect. cap. Ut super, num. 7. de reb. Eccles. Idem de minore docent prælaudati, pro quibus extat lex Non eo minus 14. C. de procur. ubi August. Barbosa collect. num. 2. plures refert: & num. 3. ampliatur ad Fiscum.*

57 Sed nullum in his privilegium versatur, cum regulariter quoties nullitas actus, alicujus favore introducta reperitur, ei liceat vitii renunciatione compellere ad contractus, vel actus implementum, nec alius permittitur in ipsum nullitatem objicere. Textus egregius in l. Si duobus 12. §. 1. de bon. possess. cont. tab. Ant. Gom. *variar. lib. 2. cap. 2. num. 21. in fin. Surd. decis. 108. num. 4. Cancer. variar. part. 1. cap. 9. num. 86. Menoch. conf. 20. num. 54. Vela dissert. 34. num. 34. & 37. Jason. in l. Transactione finita, C. de transact. quod fallit cum lex actui resistit, quia nullatenus vires obtinebit. Surd. ubi proximè, num. 11. Tiraquel. de legib. connubialib. gloss. 8. num. 98. & alii, quos congerit Hermos. in l. 57. gloss. 1. num. 17. tit. 5. p. 5.*

Ibi: *Sicut contractus dolo.*

58 Contractus nullus ex dolo illi causam dante adimpleri debet, urgente dolum passo, etsi dolosus dissenferit. Scaccia de commerc. §. 1. q. 7. part. 2. ampliatur. 10. num. 10. Sanch. de matrim. lib. 1. disp. 64. num. 3. Carroc. de deposit. tit. advers. quos act. depos. num. 12. Guttier. de gabell. q. 9. num. 7. Tiraq. tract. mors omn. solv. part. 7. declar. 1. num. 8. Matienz. in l. 1. gloss. 1. num. 11. tit. 11. lib. 5. Recop. Farinac. fragment. verb. Deceptio, num. 34. vers. Et deinde, Surd. d. decis. 108. num. 11. Cancer. sup. num. 87. præter alios quos laudavi *variar. lib. 2. cap. 4. num. 66.*

Ibi: *Nisi quis dixerit.*

59 Sentit D. Covar. hucusque præmissa non procedere, cum non apparet æstimatio rerum dotalium foeminae minoris facta, ut alienatio fieret in maritum: & cum in dubio versetur, æstimatioque ad alium finem possit deservire, sicut prænotatur num. 1. ex eo quod non fuit adhibita solemnitas, quæ jure desideratur ad emptionem bonorum immobilium minoris, præsumitur mens contrahentium non fuisse dotem æstimatam constituere, quanquam pretium rebus dotalibus designaretur: quæ conjectura sufficit, ut venditio excludatur. Ita asseritur supra, num. 8. Nec lex præsumit actum vetitum, ubi aliàs legitimè geri potest. l. Merito 51. Pro socio, l. Quoties 6. de reb. dub. observat cum aliis in specie Mascard. de probat. concl. 663. num. 10. Unde æstimatio creditur intervenisse, non ut faciat emptionem prohibitam, sed ad dignoscendum rerum valorem (quod sine solemnitate licet) juxta legem Si inter virum 22. C. de jur. dot. Cum ergo deficere consensus ad D. de Faria Covar. Enucl.

emptionem præsumatur, hic suppleri nequit per uxorem cupientem, ut sibi pretium dissoluto consortio persolvatur.

Quoties autem constaret, æstimationem fuisse peractam ut emptio contraheretur, tunc quidem observabitur resolutio tradita num. 55. quod uxori probare incumbet, cum sit pro viro perpensa præsumptio. At si hic rebus in dotem datis uteretur ut æstimatis, eas sine assensu conjugis alienans, ex modo utendi colligeretur emptionem celebrari contrahentibus placuisse; usus enim, & consuetudo ambiguos contractus interpretatur. August. Barbosa cum aliis in cap. Cum dilectus, num. 8. de consuetud.

Verf. *Undecimò illud hoc.*

Ut æstimatio producat emptionem dotalium rerum, fieri debet simul in ipsa constitutione dotis, seu traditione, aut paulò post; alioquin si ex intervallo fiat, matrimonio constante, non censetur dos æstimata, nec contracta venditio, quod obiter animadverti supra, num. 15. & ibi laudatis jungas Tusch. lit. E, concl. 672. num. 43. Greg. Lop. in l. 18. gloss. 2. tit. 11. p. 4. Trentac. *variar. lib. 3. tit. de jur. dot. resol. 1. num. 19. Gratian. disceptat. cap. 38. num. 31. August. Barbosa in collect. l. Quoties, num. 3. C. de jur. dot. Idque ampliatur ex mente D. Covar. hic, quanquam expressè conveniret, ut res ad emptionem æstimarentur. Azeved. in l. 35. num. 12. tit. 18. lib. 9. Recop. Quando fiat ex intervallo, in judicis est arbitrio, Fontanell. claus. 5. gloss. 8. part. 13. num. 37.*

Verf. *Duodecimò, ne quem.*

Licet res æstimatee præsentis non existant, facit tamen emptionem æstimatio. Menoch. lib. 3. præf. 74. num. 9. Trentacinq. num. 14. venditio enim vera contrahi potest, etsi res quæ venditur, absit, l. 8. tit. 5. p. 5. ubi Greg. Lop. gloss. 2. & Hermos. in addit. num. 1. l. 1. C. de contr. empt. & ibi August. Barbosa collect. num. 1. Ant. Gom. *variar. lib. 2. cap. 2. num. 8.*

Ibi: *Siquidem & in vera venditione.*

Dominium non quæritur emptori rei emptæ, perfecto contractu, nisi traditio subsequatur, l. Clavibus 74. de contr. empt. l. Si pater 8. C. de action. empt. l. Qui tibi 6. C. de hered. vel act. vend. l. Servum emptor. 27. C. de rei vendicat. l. 46. tit. 28. p. 3. ex qua constat ad dominii translationem etiam pretium persolvendum, nisi aliàs sit venditori satisfactum per fidejussores, vel pignora, aut habita fides de pretio, l. Quod vendidi 19. l. Ut res 53. de contrahend. empt. §. Vendita, Inst. de emption. nec sat est venditori pretium tradi, nisi pecunia fiat accipientis, l. Ex empto 11. in fin. princip. de act. empt. Greg. Lop. in d. l. 46. gloss. 2. Mozz. de contract. tit. de emption. cap. de substant. empt. num. 8. Ant. Fab. in ration. ad d. l. Exempto, ubi rationem reddit, cur venditor similiter non teneatur rem emptoris facere.

Ibi: *Imò ipse censeo.*

Res æstimatee in dotem concessæ non transferuntur in viri dominium, nisi traditione interveniente, d. l. 46. Partit. Ant. Gom. in l. 50. Tauri, num. 42.

num. 42. Fontanell. de pact. nuptial. claus. 6. gloss. 1. p. 1. num. 2. Petr. Barbosa in l. De divisione, num. 1. vers. Infertur etiam, solut. matrim.

S U M M A R I U M.

- 1 *Fiscus potest extorquere pecuniam per suum debitorem creditori posteriori solutam.*
- 2 *Ampliatur, licet pecunia sit bona fide consumpta. Quid in aliis privilegiatis, num. 9.*
- 3 *Utrum hoc sit speciale in Fisco, vel commune cui-libet anteriori creditori.*
- 4 *Quid si pro debitore Fisci alius solverit privato creditori posteriori, numquid fiscus pecuniam sic solutam valeat avocare.*
- 5 *Quid si privatus posterior creditor rem quam à debitore Fisci in solutum accepit, vendiderit ipsaque apud emptorem perierit.*
- 6 *Ad interpretationem legis pecunia, C. de privil. Fisci, triplex questio proponitur.*
- 7 *Utrum præfatum Fisci privilegium competat aliis creditoribus privilegiatis, & num. 8. & 10.*
- 11 *An creditor omnis hypothecarius revocet solutionem pecunie factam posteriori. Assertiva multifariam limitatur, num. 13.*
- 12 *Pecunia quando censeatur bona fide consumpta, ut cesset solutionis revocatio, & num. 27.*
- 14 *Utrum inter chirographarios creditores avocatio pecunie soluta concedatur ob privilegium, & n. 15.*
- 16 *Quæ de avocatione pecunie præmittuntur, absque distinctione procedant, sive posterior creditor sit ex causa onerosa, sive lucrativa.*
- 17 *Creditor ex causa lucrativa cogitur restituere antiquiori pecuniam à communi debitore acceptam, quatenus ex illa locupletior reperitur.*
- 18 *Creditor posterior ex causa onerosa non astringitur ad restitutionem pecunie percepta à debitore, exigente anteriore creditore ex causa lucrativa.*
- 19 *Creditor, superato tertio possessore rei hypothecata, potest petere ut res distrahatur, ut ex pretio sibi satisfiat, & quomodo iudex procedere debeat.*
- 20 *Revocatio solutionis ut fiat, nihil refert an pecuniam quesierit debitor quocunque tempore, ante, vel post primam obligationem.*
- 21 *Donatio omnium bonorum an subsistat jure communi, & regio nostro.*
- 22 *Donans omnia bona sua presentia, & futura, constituens se pro donatario possidere, quæ postea ipse comparaverit, etiam quoad possessionem transfert in eum cui donavit.*
- 23 *Interpretatio legis finalis, §. Et si præfatum, vers. Sin verò hæredes, C. de jur. deliber. & num. seqq.*
- 26 *Utrum in foro conscientie peccent, & ad restitutionem teneantur creditor, ac debitor, ubi solutio sit non servato juris ordine, ac prelatione, remissivè.*

C A P U T XXIX.

- 1 **F**iscus potest avocare pecuniam per suum debitorem alii creditori posteriori solutam. Alfar. de offic. Fisc. gloss. 16. privil. 11. num. 153. Amat. quest. forens. part. 2. resol. 51. num. 24. Guttier. Practic. lib. 3. cap. 100. num. 2. Merlin. de pignor. lib. 4. quest. 28. num. 23. Roderic. de ann. redditib. lib. 2. q. 19. num. 23. Marefcot. variar.

lib. 2. cap. 36. num. 6. Flor. Diaz. variar. lib. 1. quest. 6. num. 18. Gait. de credit. cap. 4. num. 1303. Fontanell. de pact. nuptial. claus. 5. gloss. 8. part. 7. num. 36. Peregrin. de jur. Fisc. lib. 6. cap. 6. n. 6. Petr. Barbosa in l. 1. part. 6. num. 23. ff. solut. matrim. Trentacinq. variar. lib. 1. tit. de jur. fisc. resol. 7. num. 1. Parlad. quotid. lib. 2. cap. fin. part. 5. §. 3. num. 45. Bolannos commerc. terrestr. lib. 2. cap. 13. num. 10. Limitatur si ad pœnam egerit. Gait. num. 1310.

Quod ita verum est, quamvis posterior creditor 2 pecuniam, quam percepit, bona fide consumpserit, modò Fiscus ex bonis debitoris, quod sibi debetur, consequi non valeat, ut præfati observarunt: sed viâ ordinariâ agendum tenet Parlador. num. 46. de quo tamen consulendus Alfar. supra, num. 55. cum seqq.

Hoc jus adimendi pecuniam posteriori creditori 3 communiter inter fisci privilegia recensetur: sed non desunt qui inficiantur, opinati cuique anteriori creditori idem jure communi concessum. Petr. Barbosa num. 24. Merlin. ubi proximè, quod an verum, ex dicendis apparebit. Illud fisco competit adversus creditorem etiam ex causa onerosa, sicut inferiùs adnotabitur, nisi hic sit pariter privilegiatus, ut dos, quam eodem jure potiri receptum habetur, de quo paulò post Merlin. num. 35. Gasp. Thesaur. quest. forens. lib. 2. q. 16. num. 6. Guttier. num. 2. Gait. num. 1314.

Quæritur si quis pro amico, ne in vincula 4 publica detruderetur, privato creditori pecuniam perfolverit, num possit fiscus vel alius privilegiatus potior tempore, aut jure, eam revocare? Et negativam sententiam amplectendam esse placet, quia cum nunquam nummi fierent debitoris, in illis fiscalis hypotheca consistere nequivit: nec refert quod debitoris nomine traderentur, quia non ex hoc illius fiunt, argumento legis Singularia 15. ibi: *Obligaris mihi, quamvis meos nummos non acceperis, ff. si cert. petat.* Ita tenent Thesaur. num. 5. licet Romæ aliter decisum fateatur Merlin. num. 28. Gait. latissimè ex num. 1330. qui plures distinguit casus.

Inde etiam similis casus venit decidendus, cum 5 scilicet posteriori privato creditori res traditur in solutum à debitore fisci, quam ille alienavit, ac deinceps penes tertium possessorem perit ipsa; tunc siquidem agere nequit ad pretium. Primò quoniam pecunia nunquam fuit debitoris. Secundò quia creditor commodum ex propria industria per negotiationem quæsivit; nam si non venderet, jacturam pateretur, nec fiscus utilitatem perciperet. Tertio, nam si iste teneretur fisco, esset debitor quantitatis respectu certæ speciei, quam tradens omninò liberatio contingeret: unde per rei interitum mansit ab obligatione solutus, sicut prænotatur supra, cap. proximo, num. 39.

Ad Num. 1.

Circa interpretationem legis Pecunia §. C. de 6 privileg. fisc. triplex à cunctis quæstio excitari solet. Prima, utrum alii creditores privilegiati, ut dos, eodem jure ac Fiscus uti valeant quoad pecunie avocationem? Secunda, an eadem facultas avocandi tribuatur cuique hypothecario anteriori creditori? Tertia, num inter creditores chirographarios privilegiato liceat à non privilegiato

legiato pecuniam solutam revocare? De quibus singulis differendum.

Verf. *His etiam.*

7 Quoad primum est omnium ferè communis resolutio, privilegium fisci doti, aliisque similiter privilegiatis competere. Merlin. *num.* 25. Petr. Barbosa *num.* 24. Trentacinq. *num.* 16. Guttier. *num.* 2. Marefcot. *num.* 5. Fontanell. *num.* 64. Tusch. *lit. C. concl.* 1066. *num.* 4. Parlad. *num.* 46. Amat. *num.* 14. Cancer. *variar. part. 2. cap. 6. num.* 178. Gait. *num.* 1312. *cum seqq.* Quæ conclusio obtinebit etiam si anteriori creditori pecunia sit soluta; nam creditor posterior, qui concursu ex privilegio præferretur, poterit pecuniam avocare, ac si penes debitorem persisteret; nihil enim interest an ex tempore, vel ex privilegio potior creditor jurè habeatur. Præterea, ut pronuper de fisco prædixi, pecunia avocari potest à manibus creditoris ex causa onerosa. Sed de præcedenti ampliacione alii cogitent, quam apud nullum inveni.

8 Verùm Flores Diaz *d. quest. 6. num.* 18. profiteatur se opinionem hujusmodi pro dote, & similibus neutiquam in praxi admissurum contra pauperem, nec adversus divitem, qui ex solutione locupletior factus non reperitur, quæ D. Covar. autoritate tueri possunt, & æquitate. Et quoad divitem videtur juri consonum, ut si constiterit pecuniam amissam fuisse casu, veluti naufragio, incendio, aut latronum incurfu, avocationi nullus sit locus, tanquam si ita species periret: quod multò magis in egeno observandum, etiam in fisco.

9 Quæ de fisco tradidimus, etiam his privilegiatis conveniunt, qui eodem jure quoad avocationem pecuniæ censentur.

Verf. *Nihilominus vidi.*

10 Granatense Prætorium juxta communem pronuntiavit, de qua supra, *num.* 7. etsi D. Covar. contrà sentiat, quem sequitur practicus Bolannos *commerc. interrest. lib. 2. cap. 13. num.* 10. & admisit cum distinctione Flores Diaz laudatus *num.* 8. nec in puncto juris caret probabilitate, ex notatis per me *Variar. lib. 1. cap. 16. ex num.* 11. & per Guttier. alios pro hac sententia referentem *dict. quest. 100. num.* 7.

Ad Num. 2.

11 Accedit secunda quæstio satis discussa, utrum scilicet creditor hypothecarius anterior, omni privilegio carens, valeat avocare pecuniam posteriori solutam: de quo Amat. *question. forens. resol.* 51. *num.* 8. 9. & 18. Merlin. *de pignor. lib. 4. quest.* 28. *num.* 10. 15. & 21. Trentacinq. *variar. lib. 1. tit. de jur. fisc. resol.* 7. *num.* 18. Fontan. *de pact. nuptial. claus. 5. gloss. 8. part. 6. num.* 32. Guttier. *Practic. lib. 3. quest.* 100. *ex num.* 5. Marefcot. *variar. lib. 2. cap. 36. à princip.* Flor. Diaz. *Practic. lib. 1. quest.* 6. *num.* 9. & 10. Petr. Barbosa *in l. 1. part. 6. num.* 24. ff. *solut. matrim.* Gasp. Thesaur. *quest. forens. lib. 2. quest.* 16. *num.* 7. Felician. *de censib. lib. 3. cap. 5. num.* 17. Valenzuel. *cons.* 64. Gait. *de credit. à num.* 1299. Ex quibus, & aliis penè innumeris, quos referunt, resolvendum quod prior creditor hypothecarius avocat pecuniam extantem

D, de Faria Covar. *Enucl.*

apud posteriorem actione hypothecaria; sed si mala fide fuerit consumpta, conditione. Quoties verò pecuniam secundus creditor bona fide acceperit, ac consumpserit, tutus erit. Hæc in praxi recepta, & communiter sunt approbata ex æquitate potius, quam rigore, quem etiam consumptam pecuniam bona fide, avocari per anteriorem creditorem posse tuentur Fachin. *controversiar. lib. 12. cap. 53.* Merlin. *num.* 16. Strach. *tract. de decoctorib. part. ult. à num.* 27. Urfill. *ad Afflict. decis.* 190. *num.* 5. & alii apud Amat. *num.* 8. Videas infra, *num.* 27.

Quando pecunia extare censeatur, tradit fuse fontanel. *d. gloss. 8. part. 7. à num.* 4. & *ex num.* 21. quando bona, vel mala fide intelligatur consumpta, de quibus etiam Gait. *num.* 1317. *cum seqq.* Amat. *num.* 11. Onus probandi existentiam pecuniæ penes creditorem, aut malam fidem, incumbit agenti ceu suæ intentionis fundamentum, *l. Frustra 8. l. Actor 23. C. de probat.* Gait. *n.* 1323.

Conclusio communis multipliciter venit declaranda. Primò, creditor primus non avocat pecuniam etiam extantem à secundo, cum iste sit ex privilegiatis, unde prior tempore cum expressa hypotheca, licet præferatur doti in concursu, nequibit tamen solutionem mulieri factam revocare, quanvis existat apud creditricem. Merlin. *num.* 37. Tesaur. *num.* 21. Gait. *num.* 1369. Secundò, etsi creditor posterior pecuniam bona fide consumpserit, non excusabitur à restitutione per avocationem, si per vim à debitore illam extorserit. Tertiò, idem juris erit si pendentibus creditoribus, debitor per gratificationem alicui posteriori resolverit, hic reddere antiquiori compelletur pecuniam etiam bona fide consumptam, si forte alios creditores ignoraret; alioqui ex mala fide teneretur. Quartò si quis decoctor solverit creditori secundo, primus conditione pecuniam etsi bona fide expensam obtinebit. Hæc observant Gait. *ex num.* 1324. Marefcot. *d. cap. 36. num.* 3. *cum seqq.* Amat. *à num.* 26. & alii ex jam laudatis.

Ibi: *Habet locum in priore creditore.*

Tertia hîc attingitur quæstio de avocatione pecuniæ, solutæ inter personales creditores, in quibus tametsi non tribuatur, ex tempore, ex privilegio causæ competit. Et licet nonnulli sentiant, privilegiatum valere pecuniam avocare non privilegio persolutam, ut Greg. Lop. *in l. 11. gloss. 2. tit. 14. p. 5.* Flor. Diaz. *num.* 7. & Petr. Barbosa *in d. l. part. 6. n.* 21. contrarium tamen communiter placet, sicut pluribus laudatis probant Gait. *lib. 2. observat.* 25. *num.* 15. Guttier. *n.* 3. Trentacinq. *sup. lib. 3. tit. de solution. resol.* 23. *n.* 11. Sesse *decis.* 206. *n.* 49. Fontan. *d. gloss. 8. part. 6. num.* 28. Costa *de portion. quest.* 74. *num.* 4. Gait. *d. cap. 4. num.* 2048. Herlin. *num.* 34. Amat. *num.* 1. Nec mala fides nocet creditori, licet aliud sit in hypothecario. Flores Diaz *num.* 3. Molin. *de just. & jur. tract. 2. disp.* 536. *à num.* 42.

Sed si personalis creditor violenter exegerit, aut per gratificationem, tenebitur pecuniam cæteris communicare. Idem erit si à decoctore percipiat, vel in actione tributoria, quoties respectu alicujus negotiationis plures creditores existunt. Flores, Diaz. *n.* 4. & 5. Trentacinq. *ubi proximè.*

Ad Num. 3.

16 Hucusque tradita de avocatione pecuniæ per anteriores creditores, sunt sine distinctione accipienda, sive posterior creditor sit ex causa onerosa, sive ex lucrativa. Guttier. num. 4. Fontanell. d. gloss. 8. part. 7. n. 65. Merlin. d. quest. 28. num. 24. Trentac. sup. lib. tit. de jur. fisc. resol. 7. num. 8. Caroc. decis. 109. num. 45. Petrus Barbosa ubi proximè, Gait. num. 1308. Quanvis alii non pauci inter causam utramque distinxerint, ut videre licet apud Amat. d. resol. 51. num. 21. Vide inferius num. 18.

17 Animadvertere oportet, quod si secundus creditor ex causa lucrativa pecuniam bona fide perceperit, ac consumperit, nihilominus quantitatem reddere constringetur anteriori. Gait. num. 1371. Fontanell. cum multis part. 7. n. 54. Flor. Diaz. num. 12. Trentacinq. lib. 3. tit. de solut. resolut. 23. num. 7. quod verum est, si ex pecunia percepta creditor secundus locupletior factus reperitur, ut advertit Gaitus. Si prior agat ex onerosa causa, vel lucrativa, non distinguitur.

18 Rursus si recentior creditor ex causa onerosa pecuniam à debitore recipiat, & ipsa apud illum extet, non avocabitur per antiquiorem ex causa lucrativa: tum propter summam æquitatis rationem, quæ in hujusmodi casu perpenditur: tum quia est communis opinio, quam habita disputatione, pro viribus tuctur cum plurimis Carleval. de judic. disp. 30. per tot. secundum quam creditor posterior ex causa onerosa præfertur anteriori ex lucrativa: eaque admittitur sententiâ, nulla de avocatione pecuniæ quæstio esse potest, cum ille tantum revocare solutionem permittatur, qui in concursu perferretur ei, cui solutum est, ut patet ex præmissis. Et cum creditor agens posterior ex causa onerosa pecuniam sibi debitam ante priorem ex lucrativa percipiat, eam jure retinere permittitur, cum facilius retentio quam persequutio concedatur, l. Per retentionem 4. C. de usur. Tusch. lit. I. concl. 306. num. 2. Surd. de aliment. tit. 8. privil. 28. num. 3. Aug. Barbosa axiom. 9. n. 11.

Vers. Ceterum quando.

19 Creditor revocans hypotecaria, aut Salviano inter dicto pignus à tertio possessore, poterit impetrare, ut res obligata distrahatur ad sui crediti satisfactionem, & ita iudex jubebit possessori intimari, ut intra præfinitum à se tempus pecuniam exhibeat debitam sub comminatione subhaftationis rei, quo elapso, illoque non offerente, præceptum exequitur, ac creditori ex pretio fit satis. Hæc eadem extant adud D. Covar. latè agentem Variar. lib. 3. cap. 18. n. 4. ubi & nos aliqua adjecimus. Consultas Gait. de credit. cap. 4. ex n. 794. Molin. de primogen. lib. 2. cap. 5. num. 8. Bolannos commerc. terrest. lib. 2. cap. 13. in fin. Merlin. de pignor. lib. 4. quest. 96. num. 94. & lib. 5. quest. 77. num. 11. & 12. ubi hanc praxim in Curia Romana observari testatur: sed creditor probare debet, ut ad pignoris distractionem deveniatur, quod ex illius fructibus intra decennium sibi plenè satisfieri non potest. Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 538. num. 14.

Ad Num. 4.

20 Quoad revocationem solutionis factæ posteriori creditori nihil refert, an illam debitor acquisierit, postquam cum priore contraxit, vel antea. Trentac. variar. lib. 1. tit. de jur. fisc. resol. 7. in fin. nam quicquid debitor acquirit post contractam generalem hypothecam, obligationi subicitur, cum illa nedum præsentia, sed etiam futura bona afficere non ambigatur. Merlin. sup. lib. 1. quest. 11. n. 14. Greg. Lop. in l. 5. gloss. 5. tit. 13. p. 5. Fontanell. de pact. nuptial. claus. 7. gloss. 2. part. 1. n. 43. Gait. sup. d. cap. 4. n. 58. Mantic. de tacit. convent. lib. 11. tit. 4. Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 528. num. 6. Pacific. de Salvian. interd. inspect. 3. cap. 7. num. 3. quod utique in tacita procedit hypotheca, Mantic. Gait. & alii. Et cum pecunia, sicut cætera bona veniat in generali hypotheca, Merlin. lib. 2. quest. 48. num. 1. ubi plures, ac ex aliis prænotavimus variar. lib. 2. cap. 5. num. 9. creditor anterior jus hypothecæ acquirit in pecunia, quæ in dominium sui debitoris quovis tempore pervenerit, donec sibi non persolvitur.

Ibi: Cujus rei extat exemplum.

21 Donatio bonorum omnium præsentium & futurorum regulariter nullo jure communi, aut Regio subsistit: & licet illo præsentium donatio permittatur, hoc tamen nostro prohibetur, l. 8. tit. 10. lib. 5. Recopilat. ubi Matienz. & Azeved. Ant. Gom. in l. 69. Tauri, & latissimè Hermos. in l. 9. gloss. 1. tit. 5. p. 5. ubi à num. 9. pluribus laudatis, casus recenset quibus ea donatio de jure sustinetur, de quo & nos in addit. variar. lib. 3. cap. 12. Sed etsi valeat, donans omnia bona sua non intelligitur futura comprehendere, ut ex pluribus probat Menoch. conf. 496. n. 115. vers. Respondetur primò. Et generaliter in quacunque alienatione idem censet Tiraquel. de jur. constit. ampliat. 32. num. 19.

22 Si quis omnia bona sua donaverit præsentia, & futura, jure permittente, constituens se pro donatorio possidere, quicquid postea quæsierit, transferet quoad possessionem in eum, cujus nomine possidet. Tiraquel. d. ampliat. 32. per tot. quem perlegere oportet; est enim res valde controversa, quam ipse sedulus examinat, ac enucleat.

23 Meminit D. Covar. sup. n. 1. vers. His etiam, legis finalis, §. Etsi præfatam., vers. Sin verò heredes, C. de jur. deliber. qua videtur probari, quod si prior egerit contra posteriorem, qui debitam sibi pecuniam exegit, poterit eam etiam consumptam avocare, quod opponitur conclusioni traditæ sup. n. 11. cui noster Præses satisfaciens ait, procedere eam constitutionem in hærede, qui confecto inventario adivit, ac judiciali præcepto compulsus creditoribus solvit hæreditariis posterioribus à quibus anteriores supervenientes, si bona defuncti non sufficiant, pecuniam etiam consumptam conditione avocabunt. Huic interpretationi assentiuntur Guttier. Practic. lib. 3. quest. 100. num. 14. Fontan. sup. claus. 5. gloss. 8. p. 7. num. 59. Sed etiam rejiciunt, alias tradentes Flor. Diaz. variar. lib. 1. quest. 6. num. 13. & 21. Petr. Barbosa in l. 1. part. 6. num. 24. ff. solut. matrim.

24 Verum tanti Magistri veniâ, præfatus intellectus nimis restringit generalitatem decisionis, absque

absque eo quod ex litera id colligi possit, atque ita indistinctè eam Interpretes accipiunt, sive coactus, sive ultroneus hæres persolverit. Gregor. Lop. in l. 7. gloss. 9. tit. 6. p. 6. Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 216. num. 7. & alii communiter. Ad hæc quo ad pecuniæ avocationem nihil interest, quod debitor ex præcepto, vel ex voluntate persolvat, quod extra controversiam existit. Adde Flor. Diaz n. 16. Gait. sup. cap. 4. num. 1352.

25 Unde cogitabam ego, Justiniani constitutionum speciali ratione niti, quia hæreditas solvendo non erat, & hæres beneficio inventarii se ab oneribus hæreditariis præservavit; tunc siquidem debitorem morientem decoxisse constat, ac per obitum quasi bonis cessisse intelligitur. ut per successorem suo ordine creditoribus satisfiat, sublata spe melioris fortunæ, cum mors omnia solvat. Hinc provenit, ut creditor anterior repetat pecuniam, vel consumptam, à posteriore; quoniam hoc regulare est in omni decoctore, qui inverso ordine æs alienum persolvit, sicut cum communi observavimus supra, num. 13. Er quanquam hæres, qui solvit, non sit decoctor, non pro se, sed pro defuncto satisfacit, ultra cujus hæreditatis vires non tenetur, cum per inventarium ab illa proprium patrimonium separaverit, nisi quid in distributione dolo commiserit, posteriores creditores anterioribus præferens, prout Greg. Lop. & Molin. advertunt ubi proximè.

26 Utrum in foro conscientiæ peccent, & ad restitutionem adstringantur creditor, ac debitor, ubi in solutione prælationis ordo non servatur, docent Guttier. sup. n. 16. vers. Quod si debitor, Molin. d. tract. 2. disp. 536. n. 46. Flor. Diaz d. quest. 6. §. 2. per tot.

27 Pro complemento addere oportet ad præmissa num. 11. quod pecunia soluta posteriori creditori, consumpta censetur per commixtionem cum alia recipientis, ac proinde vix evenire poterit, ut prior creditor à posteriore avocet. Ita observat ex pluribus Fontanell. d. claus. 5. gloss. 8. p. 7. num. 5. & 6. & confusio pecuniæ ex receptione præsumitur nisi separata appareat manifestè, ut in casu quem refert idem part. 6. num. 37. nam fuit inventa pecunia in sacculo cum schedula exprimente nomen ejus qui solverat. Quod ita verum est, ut si apud argentarium, seu banchum pecunia soluta deponatur, consumpta præsumi debeat, ut prior creditor excludatur, de quo latè disserit Fontanell. part. 7. ex num. 6.

S U M M A R I U M.

- 1 Colonus, sterilitate superveniente, remissio pensionis integrè, vel pro parte conceditur.
- 2 Utrum ex contrario augeatur pensio ob insolitam fructuum copiam.
- 3 Sterilitas unius anni cum fertilitate alterius compensatur.
- 4 Declaratur hoc.
- 5 Remissioni est locus, etsi fructus pereant jam collecti, anteaquam reponantur ubi servari solent.
- 6 Quanta sufficiat sterilitas, ut remittere pensionem dominus, qui locavit, teneatur, latè discutitur, & num. seqq.
- 8 Probata sterilitate, iudex arbitratur, an tota merces, vel quanta pars ejus remitti debeat.
- 13 In dubio mercedis remissio non concedenda.

- 14 Expenditur lex 23. tit. 8. p. 5. ac intelligitur, & num. seqq.
- 18 Qua ex parte pensio minui debeat, de jure communi iudicis definitur arbitrio.
- 19 Inquiritur quanta debeat esse fructuum penuria, ut locus sit Regiæ constitutioni in d. l. 23. Partit. & num. 20.
- 21 Colonus propter sterilitatem non juvatur constitutione legis 2. C. de resc. vendit.
- 22 Colonus usus beneficio Regiæ legis tenetur locatorem monere, ut adstet fructuum perceptioni.
- 23 In Granatensi Cancellaria non semper observari solet præfata lex Regiæ.
- 24 Ubi culpa etiam levissima coloni occasionem præstitit sterilitati, cessat mercedis remissio.
- 25 De remittenda pensione ob sterilitatem qui latè egerunt.
- 26 Quoties rei locatæ usus impeditur, nulla interveniente conductoris culpa, merces non debetur.
- 27 Si usus non omnino impediatur, sed restringi contigerit, pensionis remissio pro portione est facienda.
- 28 Causam impediendam rei usum si conductor tempore contractus agnovit, mercedem integram exsolvere tenetur.
- 29 Qui ex justa causa domum deseruit locatam, num impedimento cessante, cogatur ad eam redire, aut mercedem pro residuo tempore exhibere.
- 30 Licet domino, ad eam locavit, inquilinum ante tempus locationis finitum expellere, si ea indiguerit ob supervenientem occasionem. Quid è contra, si inquilinus commodè, aut omnino ad eam habitare non possit, an delinquere ipsam liceat, pensione non soluta, ibid.
- 31 Utrum dominus famulum ejicere, aut famulus à domino discedere ante tempus conventum ex superveniente causa possit.

C A P U T X X X.

Colonus propter sterilitatem absque ejus culpa contingentem à mercedis solutione proportionaliter relevatur. Greg. Lop. in l. 22. gloss. 1. & 2. tit. 8. p. 5. Ant. Gom. Variar. lib. 2. cap. 3. num. 18. Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 495. num. 1. Donell. lib. 13. cap. 7. ubi Osuald. lit. A. Caroc. de locat. part. 4. tit. de remiss. merced. quest. 1. n. 1. Petr. Greg. Synragm. lib. 27. cap. 1. n. 23. Tusch. lit. C. concl. 615. à princ. Cujac. in l. Certi juris, C. de locat. Morla Empor. Jur. tit. de locat. quest. 1. n. 6. Amaya observat. lib. 3. cap. 3. num. 13. Larrea Granat. decis. 18. num. 4. Bossius in Praxi. tit. de remission. merc. conduct. à princ. Fab. in ration. ad 1. Si merces, §. Vis major, ff. locat. Mozzius de contract. tract. de locat. tit. de accidentalib. locat. num. 1. & alii plures apud Pichard. in §. Actionum, quest. 17. ad fin. Inst. de action. & August. Barbosa collect. cap. Propter sterilitatem, de locat. & l. Licet. C. eod. tit. Sterilitas generaliter accipitur, quia pluribus de causis solet evenire. Molina, Cujacius, & alii ex prælaudatis. Remissio pensionis à contractus bona fide procedit, nam juxta juris rigorem illi locus non foret. Faber, ac Morla sup. Sterilitatem hanc casu insolito evenire oportet, quia si naturaliter vitio terræ, aut pravitate temporis contigerit, nihil ad remissionem prodest, ut ex laudatis constat, l. ex conducto 16. §. Si vis, locat.

Illud ambigitur, an augeat merces conventa propter exuberantem fertilitatem, ita ut fundus duplam reddat messem? Negant. Fab. & Cujac.

sup. Ofwald. *d. lib.* 13. *cap.* 8. *lit.* F. Petr. Barbosa in *l. Divortio, §. fin. num.* 7. *ff. solut. matrim.* Pinell. in *l. 2. part. 1. cap. 3. num.* 34. *C. de resc. vendit.* Menchac. *usufreq. cap.* 54. *num.* 10. Sed contra sentiunt Ant. Gom. *ubi nuper, Amaya num.* 15. Caroc. *sup. quæst.* 8. *num.* 118. & ita decisum habetur in *l. 23. tit. 22. p. 5.* quam ubi Greg. Lop. *gloss. fin.* restringit, ut procedat si casu extrinsecè superveniat ubertas, non si ob cœli benignitatem, aut feracitatem terræ: cui accedit Molin. *num.* 23. sicque in praxi servari existimo, quanvis Morla *num.* 21. restrictionem rejiciat, constitutionemque generaliter accipiendam opinetur.

3 Sæpe sterilitas ad remissionem mercedis nequam prodest, ut videre licet apud Molin. à *n.* 12. Tusch. *ex num.* 29. Caroc. & alios laudatos *sup. num.* 1. Sic cum annus uberrimus præcessit, ob sterilitatem sequentis pensio non minuitur; nam hæc cum fertilitate anteriori compensatur, quod regulariter observatur quoties ad plures annos locatio contrahitur: nec refert an sterilitas antecedat feracitatem, vel subsequatur; nec an immediate, vel mediate contingat: unde si fundus uno anno fructibus affluat, ac uno, vel duobus sine excessu interpositis, superveniat sterilitas, fiet compensatio, *cap. Propter sterilitatem 3. de locat. l. Licet 8. C. eod. l. 23. tit. 8. p. 5.* ubi Gregor. Lop. *gloss. 2. & 3.* Molin. *de disp.* 495. *num.* 16. Bossius *ex num.* 24. Morl. *num.* 18. Caroc. *num.* 46. Joan. Garf. *de expens. cap.* 14. *num.* 9. Petr. Greg. *ubi sup.* Amaya in *l. unic. num.* 42. *C. de collation. donator. lib.* 10. Petr. Barbosa *num.* 6. Ant. Gom. *sup.* Et sterilitas unius fructus cum abundantia alterius compensatur. Greg. Lop. in *l. 22. gloss. 8. tit. 8. p. 5.*

4 Hoc ita verum, si idem contractus persistat etiam per prorogationem tacitam, vel expressam; alioqui si diversus celebretur, vel inter easdem personas, ac eodem pretio, fertilitas unius temporis minimè cum sterilitate alterius compensatur. Molin. *ubi prox.* Valasc. *de jur. emphyteut. quæst.* 27. *num.* 46. Gregor. Lop. *d. gloss. 2.* Morl. *ubi proxime.*

5 Pensionis remissio fieri debet, etsi fructus pereant jam à solo separati, antequam suo loco reponantur, ut triticum in horreo, vinum in cella vinaria, foenum in fœnili. Caroc. *latè num.* 22. Ant. Gom. *sup.* Molin. *num.* 15. Bossius *num.* 90.

Ad Num. 1.

6 Quæritur quando censeatur sterilitas intervenisse, ut remissioni sit locus? Quidam opinantur, standum vulgi opinioni, quâ annus sterilis reputatur. Refert Greg. Lop. in *l. 22. gloss. 9. tit. 8. part. 5.* Menoch. *de arbitrar. cas.* 76. *num.* 2. *vers. Quinta fuit,* Bossius *sup. tit. de remiss. merced. num.* 2. & 10. Mascard. *de probat. concl.* 1334. *num.* 3. Cevall. *comm. cont. comm. quæst.* 57. *num.* 2. Valasc. *dict. q. 27. num.* 24. Caroc. *sup. quæst. 1. num.* 18. Molin. *d. disp.* 495. *num.* 3. Quando hujusmodi probatio proficiat, vide Valasc. & Mascard. *num.* 8. *vers. Prima autem, qui num.* 11. subdit quod si generaliter sterilitas alicujus oppidi probetur, dominus fundi succumbet, ut pensionem remittat, nisi docuerit, suum fundum consuetos fructus reddidisse.

Verf. Aliis placet.

Alia est communis opinio, ut iudicis definiatur arbitrio, an sterilitas sit, ut colonus pensione exoneretur. Molin. *ubi proxime,* Mascard. *num.* 8. Caroc. *num.* 19. Bossius *num.* 12. Menoch. *num.* 3. Cevall. *num.* 6. Morl. *num.* 10. Quæ iudex pendere oporteat, ut æquè arbitretur, tradit Bossius *num.* 14.

Ibi: Nisi prius per probationes.

Ut iudex decernat, utrum colonus ob penuriam perceptorum fructuum à mercedis onere eximatur, prius per legitimas probationes de sterilitate constare debet, cujus arbitrium in eo versatur, ut aestimet, an diminutio messis tanta sit, ut tota merces, aut pars sit remittenda, juxta opiniones, de quibus hîc agitur. Cevall. *num.* 9. Molin. *num.* 3. Seraphin. *de privileg. juram. privil.* 87. *num.* 88. Menoch. *num.* 4. Caroc. *d. q. 1. in fin.* Morl. *num.* 12.

Verf. Est etenim.

Quibusdam placuit, ad effectum remissionis sufficere sterilitatem, qua colonus caret tertia parte fructuum, qui ex fundo quotannis percipi solent: cujus sententiæ, etsi communiter reprobetur, meminerunt Menoch. *num.* 2. Caroc. *num.* 1. Cevall. *num.* 6. & alii, quos refert Aug. Barbosa *collect. d. l. Licet, num.* 12.

Verf. Quamobrem proprius.

Plures sentiunt, mercedem pro rata remittendam, quoties colonus, illa integrè soluta, ultra dimidiam læderetur, velut si habita ratione expensarum, ac fructuum, novem superessent, & domino fundi ex eo anno viginti pro mercede deberentur. Gregor. Lop. in *l. 22. gloss. 8. tit. 9. p. 5.* Ant. Gom. & Morla *ubi proxime.* Petr. Gregor. *Syntagm. lib.* 27. *cap.* 1. *num.* 23. Molin. *num.* 5. Caroc. *num.* 4. Menoch. *num.* 2. *vers. Tertia fuit.* Bossius *num.* 4. Mascard. *num.* 5. Ant. Fab. *sup.* & alii apud Barbosam *ubi pronuper.*

Verf. Sed & hæc sterilitas.

Est & alia opinio, quæ habet, mercedem pro rata minuendam, quoties colonus nec dimidiam partem fructuum colligit, qui percipi regulariter solebant. Gregor. Lop. in *d. l. 22. gloss. 8.* Molin. *num.* 4. Morl. *d. tit. de locat. q. 1. num.* 12. Cevall. *sup. q. 57. num.* 5. Mascard. *num.* 6. Bossius *num.* 2. præter alios, quos dat Barbosa *ubi sup.*

Verf. Bartolus verò.

Adjicitur alia sententia Bartoli, qui docuit, tunc colonum à pensione eximendum, cum deductis expensis, nihil ultra ex fructibus lucratur: de ea memorantur Menoch. *num.* 2. *vers. Quarta fuit.* Cevall. *num.* 1. Caroc. *num.* 17. Gregor. Lop. in *d. l. 22. gloss. 9.* Ant. Gom. *d. cap. 3. num.* 18. Mascard. *num.* 4. Ant. Fab. *sup.* & alii, quos recenset Barbosa in *d. collect. num.* 12. Quam opinionem impugnant post D. Covar. Menoch. Cevall. & Caroc. qui ait Bartolum sententiam mutavisse.

13 Hic animadvertendum, quod in dubiis non oportet iudicem facile remissionem mercedis concedere, sæpe enim evenit, ut sterilitas plus lucri agricolis conferat, quàm ubertas, maximè non egenis, propter exorbitans pretium, quod penuria fructuum constituit, quæ colonis solet esse proficua potius, quàm damnosa, ut aliud agens observat Molin. *d. disp. 495. in fin.* Hæc verum habent, si communis existat in regione fructuum egestas, propter quam pretium eorum apud omnes increvit; non autem si ex accidenti colonus pluri vendidit, fortè quia in tempus penuriæ triticum, aut oleum servavit; hoc enim non ex qualitate, aut sterilitate fructuum, sed ex propria industria, & non absque periculo corruptionis quæsit. Est tamen observandum, quod ubi nulla contingit sterilitas, pretii exiguitas non attenditur ad remissionem mercedis. Molin. *num. 5.* sicut nec augmentum, ut pensionis nomine plus debeatur. Molin. *num. 23. ad fin.* & omnes communiter. Eadem iudicem inspicere convenit, cum de augenda mercede contenditur ob nimiam feracitatem, secundum prænotata *num. 2.* nam si eas sit in pecunia solvenda, & fructus ob copiam, sicut cætera omnia, vilescant ita, ut valde exiguo pretio distrahantur, aut vix emptorem inveniant, cum colonus ex ubertate nullum in re commodum sentiat, nisi quod ex consuetis fructibus perciperet, æquum non erit, ut ampliorum tribuat, locatori mercedem: quæ omnia æquitati, ac bonæ fidei maximè congrua videntur. Adde Fab. *in ration. l. Si merces, Vis major, ff. locat.*

Ad Num. 2.

14 Pro interpretatione Constitutionis Regiæ *in l. 23. tit. 6. part. 5.* consulas Greg. Lop. *ibi*, Molin. *d. disp. 495. num. 8.* Cevall. *comm. cont. com. q. 57. n. 6.* Morl. *Empor. Jur. tit. de locat. quest. 1. num. 12. vers. Neque obstat.* Olan. *antin. jur. lit. S. num. 28.* Joan. Garf. *de expens. cap. 14. n. 9.* Illa statuitur regula, ut si colonus nullos fructus perceperit, omnino à pensionis præstatione liberetur: quod si aliquos, sterilitate contingente, ipse eligat aut eos retinere, integra mercede exsoluta, aut deductis expensis, ipsos tradens locatori nihil pensionis nomine præstet.

15 Ex qua decisione duo inferuntur. Primò, quod pensio pro rata deberi non potest. Secundò, quod si colonus ex fructibus nihil ultra expensas collegerit, ad nihil locatori tenetur, approbata opinione Bartoli, de qua supra, *num. 14.* Hæc accipias de sterilitate, ut supra, *num. 1. in fin.*

Vers. Ex qua palam probatur.

16 Regia lex sterilitatem supponit, quam probari oportet, ut prænotatur supra, *num. 8.* aliàs si colonus in damno versetur propter fructuum vile pretium, vel quia vinum acuit, aut frumentum curculionibus infectum est, non erit electio colono, cum non proveniat ex sterilitate, nec illis causis remissio mercedis concedatur. Ant. Gom. *variar. lib. 2. cap. 3. num. 18.* Molin. *de just. & jur. tract. 2. disp. 495. num. 5. & 15.* Caroc. *de locat. tit. de remiss. merced. quest. 8. num. 65.* & alii ex jam laudatis; nam requiritur inconsueta calamitas.

17 Desideratur etiam ad legis regiæ praxim, ne sterilitas culpâ conductoris contingat, quo casu nullus est remissioni locus, *cap. Propter sterilitatem 3. de locat.* Molin. *num. 13.* Surd. *decis. 37. à num. 3.* Valasc. *de jur. emphyteut. quest. 27. num. 39.* Aug.

Barbosa *collect. d. cap. Propter sterilitatem, num. 4.* quod procedit etsi casus fortuitus culpâ conductoris superveniat.

Ibi: Jure tamen communi.

Quomodo fiat computatio de jure communi, 18 cum merces est pro rata minuenda, tradit Menoch. *de arbitr. casu 77.* quod arbitrio judicantis decernendum verius videtur.

Vers. Illud enim verò est animadvertendum.

Quærit Gregor. Lop. *in d. l. 23. gloss. 8.* quanta 19 fructuum sterilitas desideretur, ut colono electio competat. Et ultra dimidiam damnum requiri docet, veluti si ex fundo centum annua percipi soleant, & nec quinquaginta colligantur: quod probat de jure communi Bossius *in praxi, tit. de remissione remed. conduct. num. 8.* & est opinio recepta fatis, de qua supra, *num. 11.*

Verumtamen ea resolutio, per quam lex nostra 20 nimis restringitur, dubia redditur, quatenus colono ab auxilio remissionis, seu electionis excludit, licet pro dimidia fructuum jacturam sustineat; nam hoc in contractu jura postulant damnum intolerabile, nec quantum definiunt, unde id iudicis arbitrio relinqui opus est, ut ex pluribus præmittitur supra, *num. 7.* quod ita coartari non debet, ut non liceat æstimare intolerabile damnum, quod intra dimidiam contingit, maximè cum versetur in quæstione ex bono, & æquo decidenda; etenim si ex fundo, qui octoginta reddere solet, triginta novem consequatur, erit locus dictæ legis Regiæ dispositioni, ac remissioni, ut Greg. Lop. & communi placet: quod si quadraginta colonus perceperit, ei auxilium denegatur. Sed cur in tam exigua quantitatis differentia adeo diversa juris dispositio? Nam si damnum intolerabile putatur, perceptis tantum triginta novem, non fiet tolerabile per unius fanecæ adjectionem. Hæc quidem æquitati minimè conveniunt. Nec obstat lex 2. *C. de resc. vendit.* quæ ad nostram controversiam non pertinet, ut cum D. Covar. & aliis adnotabitur inferius, *num. seq.* nam etsi ex illa rectè deducatur ad remissionem pensionis requiri damnum intolerabile, quod ultra dimidiam sentitur, quando quidem sufficit ad contractus rescissionem; non inde inferitur, quod in omni materia intra dimidiam læsio ita sit tolerabilis, ut refarciri non debeat; hoc etenim specialiter definitum est ob publicam utilitatem commercii, ac frequentiam ejusmodi contractus, ne iudicibus pro arbitrio ad distractionem procedere liceret: at in re de qua agitur, nihil certum cautum habetur, sed verbis generalibus lex postulat, ut damnum intolerabile colonus patiatur: nec sunt ligatæ manus iudicum, sicut in venditionis contractu, in quo iniquitati parcitur ob majus malum, scilicet litium, vitandum, de quo dixi *Variar. lib. 2. cap. 3. num. 13.* Ex quibus deducitur, ut si iudici damnum intolerabile videatur etiam intra dimidiam, quod colonus propter sterilitatem est passus, illi electionem juxta legem Regiam tribuere possit, ac debeat. Sic Fab. cum Catrensi *in ration. ad l. Si merces, S. Vis major, ff. locat.*

Vers. Hoc ipsum constat.

Remedium legis 2. *C. de resc. vendit.* non com- 21 petit colono agenti ad remissionem pensionis ob sterilitate-

sterilitatem. Pinel. in d. l. 2. part. 1. cap. 3. n. 33. Molin. supra, num. 6. Valasc. num. 24. Morl. d. quæst. 1. num. 12. vers. Neque obstat.

Verf. *Sed colonus is.*

- 22 Colonus qui utitur beneficio electionis ex dicta lege 23. Partit. debet præmonere locatorem, ut adsistat fructuum collectioni; sed licet id omiserit, non excludetur à legis auxilio, modò constet de perceptorum fructuum ac expensarum quantitate. Molin. num. 8. qui in Lusitania de consuetudine servari testatur num. 11.

Verf. *Vidi tamen.*

- 23 In Granatensi Prætorio à forma legis Regiæ recessum esse, testis est noster Præses propter probationum ambiguitatem, iustumque per superiores iudices pro arbitrio pensionem pro parte remitti. Referunt Molin. num. 9. Morl. & Valasc. ubi proximè: at Molina latè differens, eam proximè damnat acriter.

Verf. *His tamen omnibus.*

- 24 Omittendum non est, quod ubi culpa etiam levissima coloni casui fortuito præstitit occasionem, ex quo sterilitas provenit, electio, vel remissio penitus denegabitur. Morl. ex n. 13. Vide Molin. num. 13. Præterea si calamitates, ex quibus subsequitur sterilitas, in regione frequentes non sint, colonus à pensione non excusatur, l. Ex conducto 16. §. 1. vers. Sed etsi. tabes. ff. locat. l. 22. tit. 8. p. 5. ubi Greg. Lop. gloss. 3. Pinell. sup. n. 30. Valasc. n. 34. Caroc. d. q. 8. n. 1. Morl. n. 20. vers. Secundò limitari, Castill. controvers. lib. 3. cap. 3. n. 24. Mantic. de tacit. convent. lib. 5. tit. 8. num. 6. quidquid senserit Molin. d. disp. 495. num. 12. si conductor casibus fortuitis renunciaverit. Vide Molin. num. 19. Bossium sup. num. 56. cum seqq. Morl. d. q. 1. à num. 19.

- 25 Alia plura missa facimus, quæ diffusè traduntur per Caroc. de locat. tit. de remiss. merced. quæst. 8. Tusch. lit. C, concl. 615. Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 495. Bossium Practic. tit. de remiss. merced. conduct. Amaya observat. lib. 3. cap. 3. C. de resc. vend. emphyteut. q. 27. Brit. in cap. Propter sterilitatem, de locat. Mantic. de tacit. convent. lib. 8. Aug. Barbosa collect. d. cap. Propter sterilitatem, & collect. l. Licet, C. de locat. qui plures cumulavit.

Ad Num. 3.

- 26 Quando usus rei locatæ absque culpa conductoris impeditur, pensio locatori non debetur, atque ideo inquilinus si iusto metu belli, pestis, aut cujusque similis calamitatis domum habitare non possit, eam deserere ante tempus præfinitum locationis, soluta pro rata pensione, permittitur. Molin. sup. disp. 493. num. 1. Valasc. quæst. 22. à num. 6. Mozzius de contractib. de locat. tit. quib. mod. finiat locat. num. 3. Ant. Gom. variar. lib. 2. cap. 3. num. 3. Ofuald. ad Donell. lib. 13. cap. 8. n. 3. Morla d. tit. de locat. quæst. 1. n. 8. Cancer. variar. parr. 3. cap. 6. num. 85. Caroc. sup. num. 80. Bossius num. 42. Sufficitque metus non vanus, licet bellum non subsequatur. Molin. Caroc. & alii.

Licet autem inquilinus à domo recedat, peste, aut bello persistente remissio pro parte pensionis fieri debet, si illam conduxisset, ut tabernam meritoriam haberet, & forenses præ timore ad oppidum non accederent. Ofuald. ubi proximè, Cancer. num. 92. Menoch. de arbitrar. casu 440. num. 1. Idem juris erit, cum inquilinus propter periculum, & adverstatem migrat in locum tutum, bonis domi relictis, clavibusque retentis. Cancer. n. 99. contra Caroc. d. quæst. 8. num. 14. & 81.

Sed si locationis tempore inquilinus non ignorabat bellum, pestem, vel aliud malum imminens, non licebit illi recedere, nisi integrè pensione persoluta. Cancer. num. 91. Valasc. num. 18. Bossius num. 84. Molin. ubi proximè, ubi limitat si bellum, aut pestis post conductionem præter spem nimium exarserit.

Ibi: Ita ut cessante peste non teneatur.

Si causa migrandi extinguatur, inquilinus adimplere debet contractum, pro residuo locationis tempore pensionem exsolvens. Cancer. num. 97. Valasc. num. 6. Molin. num. 2. qui limitat quando res non est integra, veluti si aliò transmigravit, ibi permanens, aut ædem aliam conduxit, cujus locatio nondum est finita. Idem erit ex parte locatoris, ut stare contractui teneatur, nisi domum derelictam jam alii locasset, cui convenit communis sententia docens; inquilinum expulsam ob supervenientem domini necessitatem, hac cessante, audiendum ut ædi restituatur, donec tempus contractus impleatur. Gregor. Lop. in l. 6. gloss. 6. tit. 8. part. 5. Molin. disput. 499. num. 11. Tiraquell. tract. causa cessante, lit. E, num. 103. Vela dissert. 20. num. 45. Brit. ubi sup. Quod ut in casu proximo limitandum videtur, cum scilicet res integra non est.

Verf. *Imò exceptâ causâ.*

Certi juris est, domino ædis, qui eam locavit, 30 permitti ante tempus conventionis præscriptum inquilinum ejicere, si ipsi casus post contractum accidat, ex quo conducta egeat æde, l. 6. tit. 8. p. 5. l. Æde 3. C. de locat. & pluribus egi variar. lib. 2. cap. 15. à num. 60. Unde ob vim correlativorum idem dicendum videbatur de inquilino, si aliqua causa superveniat, propter quam habitatione uti non possit, ut ei liceat à domo recedere, non soluta mercede, veluti cum in alium locum necessariò transmigraturus est, ut nuptias contrahat, munusve egregium adipiscatur, qua propter ampla indigeat domo: & ita tenet alios referens Caroc. tract. de locat. tit. de remiss. merced. At aliud hîc per D. Covar. docemur, cui adjungendi Molin. disp. 493. num. 5. Brit. in d. cap. Propter sterilitatem, §. ult. num. 8. Aug. Barbosa collect. dict. l. Æde, num. 17. ac prædiximus d. cap. 15. num. 65.

Verf. *His verò adjiciam.*

Hæc adnotant Molin. d. disp. 493. num. 1. in fin. Valasc. de jure emphyteut. quæst. 22. num. 6.

An dominus famulum ejicere, aut famulus dominium deserere permittatur ex supervenienti causa ante tempus, de quo convenit, disputat Sylva de salar. famulor. quæst. 65. per tot. & num. 14. cum seqq. negativam sustinet, quam ex æquitate limitat, si dominus, aut famulus incommodum ex recessu non pateretur.

SUMMARIUM.

- 1 *Judices Ecclesiastici , & laici intra limites propria jurisdictionis se continere debent.*
- 2 *Num exemptio clericorum sit de jure divino , aut positivo , & num. 3.*
- 4 *Quoad causas spirituales est juris divini.*
- 5 *Quoad temporales à jure ecclesiastico provenit.*
- 6 *Princeps secularis potest coercere clericos in reipublica detrimentum delinquentes , si per ecclesiasticam potestatem pramonitam non cohiberentur.*
- 7 *Clerici apud infideles habitantes , eorum temporali potestati omnino subjiciuntur.*
- 8 *Pontifices jure potuerunt eximere Clericos à jurisdictione Christianorum Principum.*
- 9 *Princeps secularis non valet quicquam statuere adversus Clericorum immunitatem.*
- 10 *Utrum Pontifici sit liberum Clericos submittere temporali jurisdictioni Principum.*
- 11 *Quid de Prelatis aliis.*
- 12 *Possit Pontifex abrogare constitutionem capitis Si quis suadente , 17. q. 4.*
- 13 *Abrogatio legis justa , licet iniqua sit , subditos ab ejus observatione liberat.*
- 14 *Licet Clericorum exemptio à jure divino procederet , Pontifex tamen possit in casu speciali laico in clericos jurisdictionem concedere.*
- 15 *Pontifici non est permessa derogatio , aut dispensatio juris divini , sed licet illud interpretari : & quid de Principe seculari.*
- 16 *Consuetudo jure sustinebitur , quâ Clerici nonnullis in causis jurisdictioni laica potestatis subsint : non tamen in omnibus generaliter.*
- 17 *Si Clericorum immunitas foret de jure divino , an omnibus competeret.*
- 18 *Clerici etiam prima Tonsura sunt jure Pontificio liberi à laicorum jurisdictione in omnibus causis regulariter.*
- 19 *Conjugati solum in criminalibus fori gaudent privilegio.*
- 20 *Quae desiderantur hodie ex Tridentino , ut Clericus in minoribus potiatur fori privilegio , & de jure nostro regio quid statutum pro ejus observatione.*
- 21 *Clericus non servens requisita per Tridentinum , nullo clericali gaudet privilegio , nisi solum Canonis.*
- 22 *Facilius derogatur exemptioni Clericorum in minoribus , quam eorum qui sunt in sacris.*
- 23 *An prima Tonsura sit Ordo , remissivè.*
- 24 *Pontifex jure potuerit restringere exemptionem Clericorum in minoribus.*
- 25 *Clericus in minoribus non servans quae sacra Tridentina Synodus praecipit , fori privilegio privatur ipso jure.*
- 26 *Clericus non observans formam Concilii , in utroque foro puniri poterit.*
- 27 *Clericus cum unica & virgine contrahens matrimonium , fori privilegio in criminalibus utitur.*
- 28 *Desideratur , ut talis clericus honestis vestibus indutus incedat , & quae censeantur honesta*
- 29 *Limitatur hoc.*
- 30 *An Clericus si ense accinctus reperiatur , privilegio fori juvetur.*
- 31 *Conjugati clerici an contineantur lege regia , qua cavetur , ut clerici in minoribus quoad vestes ut Prasbyteri se gerere debeant.*
- 32 *Quoties ambigitur an clericus vestes honestas deferat , ad Judicem Ecclesiasticum spectat cognitio , D. de Faria Covar. Enucle.*

- 33 *Clericus conjugatus ut fori privilegium obtineat , probare debet , continuo vestes , & Tonsuram statui conformes detulisse.*
- 34 *Clericus binas contrahens nuptias , aut ducens ab alio corruptam , non gaudet privilegio fori.*
- 35 *Clericus per matrimonium etiam non consummatum omnibus status privilegiis exuitur , excepto fori , & Canonis.*
Utrum uxor , & filii clericorum eodem gaudeant privilegio , ibid.
- 36 *Quid de vidua Clerici.*
- 37 *Virginitas in foeminis ut qualitas naturalis praesumitur.*
- 38 *Quas vestes gerere debeant Clerici , remissivè.*
- 39 *Utrum consuetudine introduci possit , ut clericus in minoribus non servans Concilii dispositionem , fori privilegio juvetur.*
- 40 *Clericus in minoribus , si vestes , & tonsuram , quas derelinquit , assumpserit , status recuperabit privilegia.*
- 41 *Ut Clericus in minoribus gaudeat fori privilegio , semestri ante delictum continuo debet in Vestibus & Tonsura incedere.*
- 42 *Cleicus qui semel cum virgine contraxit , ac Tonsuram , ac Vestes deposuit , si eas soluto matrimonio iterum deserat , cunctis clericalibus privilegiis restituetur : secus est in bigamo.*
- 43 *Clericus conjugatus negotiator suo fori privilegio non carebit.*
- 44 *Clericis negotiatio prohibetur , & quando clericus negotiator reputetur.*
- 45 *Clerici conjugati , sicut laici tributa exsolvunt , onera publica subeunt , & alia supportant.*
- 46 *Clerici in minoribus , & prima Tonsura , omnibus clericatus privilegiis honorantur , & ante Concilium illis potiebantur , etsi vestes , & tonsuram non deserrent , nisi pramoniti eas gestare negligenter.*
- 47 *Exemptio clericorum à gabellis , & contributionibus , quas laici solvere tenentur , de jure divino non est , & consuetudo quod ecclesiastici easdem praestent , damnanda non est , accedente Pontificis assensu.*
- 48 *Adducitur lex 2. tit. 4. lib Recop. qua cavetur , ut clerici qui in Sacris non sunt , nec beneficium obtinent ecclesiasticum , laici contribuant , & onera sustineant,*

CAPUT XXXI.

SACRIS Pontificum decretis , nec non temporalium Principum constitutionibus inter duplex regiminis Brachium concors discretio frequentissime commendatur , caveturque ut utriusque fori judices terminos propriae jurisdictionis agnoscant , ab extraneae usurpatione abstinentes : quod quantum interfit ad publicam tranquillitatem , non latet ; nam sicut quoties luminare majus cum minore confundi per eclipsim contingit , orbis terrarum patitur : simili modo ubi ecclesiastica , & laica potestas (quae illis comparantur , cap. Solita 6. §. Praterea ; de major. & obed.) falce missa in alienam messem , perperam commiscetur , Respublica perniciousa perturbationis experitur , de quo sunt jura in cap. Novit. 13. de judic. cap. 2. de for. comp. Trident. sess. 25. cap. 20. de reformat. authent. Statuimus , C. de Episc. & Cleric. l. 56. & 57. tit. 6. p. 1. l. 4. & 5. titul. 3. lib. 1. l. 3. & 4. tit. 1. lib. 4. Recop. praeter alia , quae D. Covar. memoratur infra , sub. num. 3.

Ad Num. 1.

Utrum Clerici immunitatem, ac exemptionem à sæcularibus potestatibus de jure divino, aut positivo obtinuerint, acriter controversatur, estque pro utraque sententia communis opinio, ut refert Cevall. *com. cont. commun. quæst. 550.* de qua quæstione omninò videndi in primis Pat. Suar. *de defens. fid. lib. 4. cap. 8. & 9.* Bobad. *Polit. lib. 2. cap. 18. ex num. 16.* Cened. *Canonic. lib. 1. quæst. 4.* Morl. *Empor. Jur. tit. 2. q. 12.* Molin. *de just. & jur. tract. 2. disp. 31.* Joan. Garf. *de nobilit. gloss. 9. à princip.* Mart. *de jurisdic. part. 1. c. 6.* Anastas. Germon. *de Sacror. immunit. lib. 3. §. 22.* August. Barbosa *de jur. ecclesiast. lib. 1. cap. 39. §. 2. à princip. & in collect. cap. Ecclesia S. Mariae, num. 19. de constit. & cap. Si Imperator, 96. dist.* apud quos plurimi. Ex quibus apparet, frequentius in eam sententiam Interpretes consentire, ut exemptio Clericorum à jure divino procedat, etsi contraria etiam sit communis, fatque probabilis, ut fatetur Barbosa *d. §. 2. num. 5.* pro qua nonnullos infra laudabimus. Aliqui pro earum concordia ad distinctionem confugiunt, in quibus Præsul noster, prout ex dicendis apparebit. Adde Carlev. *de judic. lib. 1. disp. 2. à num. 395.* Pontifex est jure divino exemptus ab omni humana potestate, Carleval. *ex aliis num. 400.*

Ad Num. 2.

Istam Gratiani errorem notat Aug. Barbosa *collect. cap. Futuram, 21. quæst. 1.* de quo etiam D. Covar. *Variar. lib. 4. cap. 16. num. 8. vers. Ceterum apud, ubi & nos adjecimus aliqua.*

Ibi: Præsertim quod Nicænum Concilium.

De ea Synodo egimus cum D. Covar. *d. lib. 4. cap. 15. sub. num. 1.*

Vers. Contraria opinio.

Privilegium fori, quod Clericis competit, ne jurisdictioni temporali subdantur, à jure positivo Ecclesiastico originem ducere, cum D. Covar. tenent Molin. *suprà numero 2. & 6.* Cevall. *d. q. 550.* Morl. *num. 6.* Paz *in praxi, tom. 2. prelud. 2. nu. 2.* Escob. *de ratiocin. cap. 7. numero 33.* Mexia *in pragmat. tax. pan. concl. 5. num. 55.* Menchac. *illustr. cap. 22. num. 8.* Joan. Garf. *sup. num. 27. vers. Retenta, Bobad. num. 35.* Valasc. *conf. 100. num. 8.* Trullench. *in Decalog. lib. 7. c. 12. dub. 5. num. 10.* & non pauci, quos referunt Cevall. Morl. & Aug. Barbosa *d. §. 2. num. 1.* Oppositam tamen pro viribus tuentur Pat. Suar. & Marta, *ubi sup. Barbosa d. §. 2. num. 5.* Vide Scacc. *de judic. lib. 1. cap. 11. à num. 44.*

Vers. Prima conclusio.

Clerici quoad causas Spirituales, & Ecclesiasticas jure divino sunt exempti ab omni laica jurisdictione, Salgad. *de Reg. proreçt. part. 1. cap. 1. præf. 3. num. 127.* Molin. *numero 2.* Morl. *numero 7.* Bobad. *num. 32.* Joan. Garf.

num. 23. Barbosa *ubi proxime, num. 6.* Carlev. *sup. num. 397.* ubi plures. Et alii, quos connumerat idem Barbosa *in d. cap. 8. Imperator, numero 5.* De quibus causis nec incidenter judex laicus valeat cognoscere, Bobad. *cum aliis d. cap. 18. num. 38.*

Vers. Secunda conclusio.

Clericus in temporalibus non est exemptus à sæculari potestate Jure Divino, sed Pontificio; illi tamen valde consentaneum censetur, ut nec in causis profanis, seu temporalibus clerici per laicos queant judicari, Molin. *de just. & jur. Eccles. lib. 1. cap. 39. §. 2. num. 7.* Morla *de tit. 2. quæst. 12. numero 11.* Joan. Garf. *de Nobil. gloss. 9. ex num. 16.* Et quod juri divino conforme apparet, de illo esse dicitur. Mart. *de jurisdic. part. 1. cap. 6. num. 15.* sed non propriè, ut ait Pat. Suarez *d. lib. 4. cap. 9. num. 19.* Et pro conclusione præcipua vide laudatos *sup. num. 3. & Carleval. ubi proxime.*

Observat Molina *num. 10.* ex Victoria, & Soto, quod in exemptio Clericorum cederet in communitatis exitium, & Reipublicæ detrimentum, & Summus Pontifex exornatus criminosos Ecclesiasticos cohibere negligeret, licebit Principi temporali suos tueri subditos adversus illos, privilegio exemptionis non obistente.

Præterea Clerici commorantes in regnis Infidelium, Principum potestati in causis civilibus, ac criminalibus subjiciuntur; imò & in foro interno justa tributa, ut alii solvere teneantur. Molin. *numero 12.* Suar. *d. lib. 4. cap. 8. n. 2.* Albert. Pighius *lib. 7. Ecclesiast. Hierarch. cap. 7.* Vide Suar. *cap. 11. num. 16.*

Ad Num. 3.

Jure potuerunt Summi Ecclesiæ Præsules eximere Clericos à jurisdictione temporalium Principum Christianorum absque ipsorum assensu. Molin. *d. disp. 31. num. 9.* Barbosa *sup. §. 2. num. 7.* Morl. *num. 9.* Bobad. *d. cap. 18. num. 33.* Suar. *sup. cap. 8. num. 5.* & la. è disputans *cap. 3. & 11. per totum Carleval. d. disp. 2. num. 397.*

Ad Num. 4.

Princeps Sæculares quidquam non poterit statuere in derogationem exemptionis Clericorum, & si quas leges ita condiderit, viribus non subsistent. Suar. *de defens. fid. lib. 4. cap. 30. num. 6.* Morla *sup. num. 10.* Mart. *de jurisdic. part. 1. cap. 34. ex num. 31.* Menchac. *d. success. creat. §. 12. tim. 11. in fin.* Bobad. *cum pluribus dict. cap. 17. numero 245.* Trullench. *ubi sup. Sanch. Conf. Moral. lib. 2. cap. 4. dub. 49. num. 4.* quod ampliatur etsi privilegium à Principe sæculare fuisset concessum. Suar. *cum aliis num. 7.*

Vers. Primum etenim.

Summus Pontifex nequit in universum, & generaliter Clericos jurisdictioni sæculari submittere, quoad personas omnes, vel causa; non

non tamen prohibetur fori exemptionem coarctare respectu alicujus specialis causarum generis, aut personæ Ecclesiasticæ, permittens seu jubens, ut de illis laicus Judex cognoscat. Suar. *sup. cap. 9. num. 25. & cap. 30. num. 18. & 20.* Salgad. *numero 131.* Tiraq. *de tract. lignag. §. 4. gloss. 1. numero 16.* Bobad. *Polit. lib. 2. cap. 18. num. 45.* Mart. *de jurisdic. part. 4. cas. 64. numero 4. & 18.* Argel. *de legit. contrad. quest. 3. num. 183.* Scaccia *de judic. lib. 11. cap. 11. num. 92.* Farin. *in praxi, quest. 18. num. 4.* Decian. *tract. crimin. tom. 1. lib. 4. cap. 9. numero 66.* Parlad. *different. 9. §. 1. numero 31.* Scaccia *de judic. part. 1. cap. 11. num. 43. vers. Hoc tamen.* Azeved. *in l. 1. num. 2. tit. 4. lib. 1. Recop. Carol. de Grass. de effectib. cleric. effect. 1. num. 14.* Paz *in praxi, tom. 2. pralud. 2. n. 2.* Quod verum est adhuc in causis merè spiritualibus, omnemque jurisdictionem exercere laicus potest ex delegatione Pontificis, velut excommunicationis sententiam ferre, à censuris absolvere, beneficia conferre, exceptis quæ Sacris Ordinibus sunt annexa, ut à peccatis absolvere, Missam celebrare, Sacramenta conferre Ordinis, aut confirmationis. Barbosa *de Jur. Eccles. lib. 1. cap. 2. num. 160.* Villalob. *Ærar. commun. opin. lit. P, num. 96.* Gregor. Lop. *in l. 13. gloss. 4. tit. 13. p. 2.* Bobad. *num. 46.* Sed & fœminæ potest causam spiritualement delegare Greg. Lop. & Bobad. *ibidem*, Barbosa 158. Parlad. *ubi sup.*

11 Nullus Prælati quacunq; dignitate fulgens ejusmodi jurisdictionem in Clerico Laicis concedere permittitur, adhuc in causis temporalibus. Parlad. *ubi proximè*, Barbosa *collect. cap. 2. num. de for. compet.* qui pro utraque opinione nonnullos laudat Bobad. *d. cap. 18. num. 197.* ubi post alios tradit, laicum posse per Episcopi delegationem de causa pecuniaria Clerici cognoscere. Rursus Episcopus in propria diœcesi non valebit in præjudicium laicæ jurisdictionis exemptionem Clericis concedere, ut probat Suar. *d. lib. 4. cap. 11. num. 11.*

Ibi: *Unde si Papa canonem hunc tolleret.*

12 Possit Papa abrogare constitutionem capituli *Si quis suadente*, 17. q. 4. quia omne jus positivum illius subicitur potestati, ut per Barbosa *d. cap. 2. ex num. 118.* qui alios refert, & de derogatione Conciliarium decretorum, *num. 129.* Et licet perperam operaretur Pontifex, si quis tamen postea Clericum percuteret, in illius Canonis censuram non incideret.

Ibi: *Nam quamvis mutatio legum.*

13 Abrogatio legis facta à Principe, vel populo potestatem habente, absque rationabili causa, quamvis iniqua sit, vinculum obligationis in subditis dissolvit, ita ut nullatenus ad observationem sublatae legis teneantur Pat. Suar. *de legib. lib. 6. cap. 25. num. 10.* sed Princeps culpæ reus fit, si nulla justa interveniente ratione, legem abroget Suar. *num. 4.*

Ibi: *Sed & dum ipse præmittit.*

14 Hæc compossibilia absque implicatione probat Suar. *de defens. fid. lib. 4. cap. 9. num. 25.* quia scilicet privilegium Clericorum, licet D. de Faria Covar. *Enucl.*

à jure divino proveniat, ex ipso subordinatur Pontificis potestati, ut in casu speciali laicis causas Ecclesiasticas, & ad clericos spectant s committere possit

Ibi: *Non potest Summus Pontifex illam.*

15 Quanquam Pontifex juri divino derogare non valeat, illud tamen interpretatur, declarans aliquo casu non obligare D. Covarru. *inferius, num. 6. vers. Quinto hinc apparet*, Barbosa cum pluribus *d. cap. 2. à num. 121.* Azeved. *in l. 2. num. 2. tit. 4. lib. 1. Recop. Suar. de legib. lib. 6. cap. 10. num. 9. & per totum*, fuscè de derogatione, & interpretatione, ac dispensatione juris divini, quæ Pontifici permessa non est, ut idem docet *num. 21.* An Princeps temporalis jus divinum possit interpretari, disputat, negativè resolvens Mart. *de jurisdic. part. 4. cas. 93. num. 16.*

Ad Num. 5.

16 Consuetudine introduci poterit, ut clerici aliquibus in causis coram iudice laico conveniantur; non tamen generaliter in omnibus; Salga. *de Reg. protect. part. 1. cap. 1. num. 32. & 120.* Jul. Clar. *Sentent. lib. 5. §. fin. q. 36. num. 3.* Escob. *de ratioc. cap. 7. num. 23.* Scacc. *de judic. lib. 1. cap. 11. numero 42.* Joan. Garf. *de nobilit. gloss. 9. à num. 43.* ubi plura recenset, quæ ex consuetudine diversis in principatibus observantur. Sed contrarium, præmissa disputatione, tuetur Suar. *de defens. fid. lib. 4. cap. 32. ex num. 13.* August. Barbosa cum pluribus *collect. cap. Ecclesia S. Mariae, num. 7. cum seqq. de constitution. Trullenchel. cap. 21. dub. 5. numero 10.*

Verf. *Tertio, illud est.*

17 Si exemptio clericorum ad jus divinum referatur, non competet clericis in minoribus, aut prima Tonsura initiatis, nisi actualiter Ecclesiæ inservientibus. Oppositum placet Suar. *ubi proximè, cap. 27. num. 4.* qui rectè probat. Præter Clericos sunt non paucæ personæ, quæ eodem fori privilegio gaudent, de quibus Suar. *cap. 28.* Bobadil. *Polit. lib. 2. cap. 18. à num. 199.* Morl. *Emp. Jur. tit. 2. in premis. num. 140.* cum aliis, Barbosa *de jur. Eccles. part. 2. allegat. 12. ex num. 37.* Illud specialiter notandum cum Barbosa *in remiss. ad Trident. seq. 23. cap. 6. in fin. de reformatione*, quod Subdiaconus, qui ex dispensatione conjugem etiam non virginem ducit, retinens pensiones Ecclesiasticas, gaudebit fori privilegio, & ita decisum refert Sel. *Select. Canon. cap. 18. num. 29.*

Ibi: *Tametsi & hos prima.*

18 Clerici in minoribus, & etiam primæ Tonsuræ, exempti sunt jure Pontificio à sæculari jurisdictione quoad causas civiles, & criminales, *cap. cum non ab homine, 10. de judic. cap. 2. de for. compet. Suar. de defens. fid. lib. 4. cap. 27. num. 3.* Morla *ubi proximè, num. 13.* Menoch. *de arbitr. casu 247.* Guttier. *de juram. confirmat. part. 1. cap. 17. num. 12.* Paz *de prælud. 2. num. 6.* Farinac. *in praxi, q. 8. num. 5.* Bossius

Bossius in praxi, rit. de for. compet. num. 127. Cur. Philip. part. 3. §. 1. num. 2. Guazzin. de defens. reor. defens. 20. cap. 9. num. 26. Omis-
sis pluribus, quos cumulat Barbosa de potest. Episcopi, part. 2. allegat. 12. num. 1. & 21. & collect. cap. 2. num. 5. de for. compet. & Carleval. de judic. disp. 2. num. 402.

19 Conjugati verò solum in criminalibus fori privilegio jvantur, cap. unic. de cleric. conjugat. in 6. ubi Barbosa in collect. & in d. cap. 6. Concilii, num. 44. & d. alleg. 12. numero 25. qui penè innumeros laudat Villalob. Arar. comm. opin. lit. C, num. 170. Suar. d. lib. 4. cap. 28. in princ. qui observat, ante constitutionem Bonifacii VIII. in d. unic. exemptionem fori æquè clericis conjugatis, ac solutis competere, de quo Tusch. lit. C, concl. 395. per totum. Carleval ubi proximè.

20 Nunc ex Trident. sess. 23. cap. 6. de reformat. Clerici in minoribus, vel primæ Tonsuræ non aliter in criminalibus, vel civilibus à sæculari potestate immunes habentur, nisi vel Beneficio Ecclesiastico potiantur, vel tonsuram, & habitum clericalem deferentes de mandato Episcopi Ecclesiæ ministerio vacaverint, aut in Seminario Clericorum, Schola, vel universitate, quasi in via ad majores Ordines suscipiendos, de Episcopi licentia versentur. Pro cujus capitis enucleatione consulendi Suar. d. cap. 27. ex num. 7. Barbosa in remission. ad Concil. in d. cap. 6. num. 10. cum seqq. & d. allegat. 12. à num. 2. qui utrobique quam plures refert: & iterum de Jur. Eccles. lib. 1. cap. 39. §. à num. 22. Quæ constitutio servari jubetur apud nos lib. 1. titul. 4. lib. 1. Recopil. & declaratur ita demùm fori privilegium hisce clericis concedendum, si ante criminis perpetrationem per semestre continuò tonsuram detulerint; & habitum clericalem ad instar Presbyterorum: & in ejusdem tituli calce extat instructio ad praxim præfati capitis Concilii. Est notandum quod si Clericus, postquam Tonsuram, aut Ordines minores suscepit, se gesserit juxta Concilii formam continuò, & in delictum inciderit, fori privilegio jvabitur, etsi sex mensibus Tonsuram, & habitum nondum detulisset, fraude cessante, de quibus Azeved. in d. l. 1. Cur. Philip. part. 3. §. 1. num. 3. Bobad. Polit. lib. 2. cap. 18. num. 102. D. Covarru. inf. num. 4. in simili.

21 Clericus, qui non servat præmissa, Concilii requisita nullo clericali privilegio gaudebit, nisi solum Canonis in d. cap. Si quis suadente, Suar. d. cap. 27. numero 14. Barbof. de potest. Episc. p. 2. allegat. 12. num. 32.

Ad Num. 6.

22 Faciliùs derogari poterit exemptioni Clericorum primæ Tonsuræ seu minorum Ordinum, quam illorum qui sunt in Sacris constituti, his enim sua privilegia adimi non possunt, nisi propter delictum, seu culpam: illis verò sine crimine aufertur, sicut, in d. cap. 6. Concilii, quoad omnes fori privilegium coarctatur Suar. de defens. fid. lib. 4. cap. 27. num. 21. quondam etenim ante præfata decreta Clerici primâ tonsurâ, aut minoribus Ordinibus initiati integrè privilegio fori gaudebant absque aliquo requisito, nisi ter moniti per Prælatum Tonsuram, & vestes statui convenientes desore negligerent D. Covarru. in fin. hujus capitis,

Barbof. d. allegat. 12. num. 22. Suar. num. 10. Ideo firmiùs habetur privilegium constitutorum in Sacris, quàm inferiorum, quoniam illi ex vi suæ Ordinationis Clericale obtinent privilegium, cum illa secum trahat in eo statu perseverantiam: non ita isti, qui perseverare non astringuntur Suar. num. 6.

Ibi: Et præterea, quia prima Tonsura.

23 An prima Tonsura in Ordinibus Ecclesiasticis sit numeranda, quæstionis est. Vide Trident. seq. 32. cap. 2. de reformat. & ibi Barbof. in remission. ac de potest. Episc. part. 2. alleg. 2. à num. 17. Ego quoque dixi in addit. variar. lib. 1. cap. 10. num. 34. ubi plures pro utraque opinione.

Verf. Quintò hinc apparet.

24 Summus Pontifex justè, ac convenienter exemptionem Clericorum in minoribus potuit restringere, ex cap. unic. de cleric. conjug. in 6. de cujus intellectu videndus Barbosa pluribus laudatis in collect. ibi, Suar. de defens. fid. lib. 4. cap. 28. Id ita verum est, licet exemptio clericorum à jure divino orta concedatur, quod subordinata ex Dei dispositione potestati Ecclesiæ, ut cum doctissimo Suarez præmissimus sup. num. 14. ut scilicet declaret, quæ personæ Ecclesiastico privilegio uti possint, in quo variare pro temporum mutabilitate licebit: atque ita ante Tridentinum conjugati clerici incedentes in habitu, & tonsura, immunes censebantur in criminalibus à sæculari potestate: nunc verò ex d. cap. 6. adjicitur, ut Ecclesiæ actu deserviant. Sanch. de matrim. lib. 7. disput. 46. num. 1. Paz in prax. tom. 2. pral. 2. numero 7. Suar. numero 1. Barbosa cum multis collect. d. cap. unic. num. 3.

25 Clericus qui præscriptam formam per Tridentinum non servat, privilegio fori Jure ipso privatur, ita ut absque degradatione per laicum judicem puniri possit. Guazzin. cum aliis de defens. reor. defens. 20. cap. 9. num. 37. Sed Ecclesiastici Ordinarii sententiam declaratoriam amissi privilegii desiderari docet Barbosa de potest. Episcop. part. 2. allegat. 12. numero 31. contra Sanch. num. 19.

26 Licet Clericus jure fori privilegio privetur, poterit tamen rectè Episcopus eum delinquentem capere, ac pœnis afficere, cujus jurisdictioni Concilium nequaquam intendit derogare, sed solum reo declinatoriæ subsidium denegavit Barbosa de Jur. Eccles. lib. 1. cap. 39. §. 2. numero 22. ubi ampliat etsi laicus præveniret per capturam, testificans sic per sacram Congregationem decisum, ac per Urbanum VIII. canonizatum. Nihilominus in praxi difficilè obtineret, attenta lege 1. titul. 4. lib. 1. Recop. At si Clericus per Ecclesiasticum condignè non coerceretur, liceret laico iterum procedere, & meritas pœnas irrogare, quemadmodum in Clerico enormia perpetrante tenet Petr. Barbof. in l. Si quis postea quam num. 254. de judic. alioqui passim regia jurisdictio fraudaretur, criminibus non sufficienter punitis. Quæ ratione idem in causis mixti fori regulariter observetur, ut prænotavi in addit. variar. lib. 2. cap. 10. num. 39.

Ad Num. 7.

27 Clericus qui cum unica, & virgine per nuptias conjungitur, minoribus Ordinibus, aut prima tonsura insignitus, quoad causas criminales eximitur à laici judicis potestate, ita ut nec civiliter propter illas coram conveniri permittatur. In civilibus verò indistinctè apud tribunal sæculare respondere restringitur, qui & in carcerem detrudi per laicum judicem poterit, sicut alius quilibet propter æs alienum. Suar. de defens. fid. lib. 4. cap. 28. num. 1. & 4. Farin. in prax. quæst. 8. num. 7. Bobad. Polit. lib. 2. cap. 18. num. 110. Guttier. de jurament. confirm. part. 1. cap. 17. Petr. Barbosa ubi sup. num. 207. Sanch. d. disp. 46. num. 22. Paz tom. 2. pral. 2. numero 7. Cur. Philip. part. 3. §. 1. num. 4. Scacc. de judic. lib. 1. cap. 11. num. 20. Aug. Barbosa cum pluribus de potest. Episc. part. 2. alleg. 12. num. 25. vers. Primò, ut eo gaudeant, & remiss. sess. 23. cap. 6. de reform. num. 44. Non desunt aliqui sentientes, post Tridentinum hujusmodi clericos etiam in civilibus fori privilegio potiri, ut refert Barbosa d. num. 25. vers. Quamvis supra dicta. Sanch. num. 21.

Verf. Secundo he Bonifacii.

28 Clericus conjugatus ut fori privilegio juret, vestes honestas ac conformes clericali statui deferre tenetur, sed licet ea non omninò convenient illis, quibus cæteri utuntur clerici, qualitate, figura, aut longitudine: non ideo exemptione carebit, modò eas gerat, quæ secundum regionis consuetudinem conjugatis clericis permittuntur; per quas à laicis secerni possint. Suar. d. cap. 28. num. 4. Barbosa in remission. ad Concil. sess. 23. cap. 6. de reformat. Dian. resolut. moral. part. 1. tract. resol. 26. Sanch. d. disp. 46. num. 5. qui num. 5. advertit vestium honestatem istam in interioribus non desiderari, quia videri nequeunt quia clericalibus reguntur, extra donum.

29 Aliquando hujusmodi Clerici, sicut & in minoribus, aut primæ Tonsuræ, non conjugati, fori immunitate gaudebunt, non incedentes in habitu clericali, & Tonsura, cum scilicet aliqua justa ratione impediuntur vestes clericales induere, velut propter ægritudinem, aut paupertatem: nec dimissio earum ad breve tempus nocebit, quo cum aliis Barbosa de jure Eccles. lib. 1. cap. 39. §. 2. num. 25. Similiter qui capillis caret, ad Tonsuræ conditionem non tenetur. Barbosa ibidem, Jul. Clar. lib. 5. §. fin. q. 36. num. 17. Sanch. sup. num. 9. Scacc. sup. num. 83. An peccent non deferentes habitum, & tonsuram, latè tradit Sanch. Conf. Mor. libro 7. capit. 1. dub. 49. & quâ penâ afficiantur docet Menoch. de arbitr. cas. 392.

30 Clericus qui ense accinctus, aut alio armorum genere munitus incedit, fori privilegium amittit, ut placet Clar. dict. quæst. 36. num. 12. contra Azor. Institut. Moral. tom. 1. lib. 13. cap. ult. in fin. Sed Suar. d. cap. 28. num. 5. ait tutius fore ea non deferre, ita ut exterius appareant: qui de conjugato agunt. De aliis est videnda lex 49. tit. 6. part. 1.

31 In dubium revocari potest, utrum Clerici conjugati contineantur dispositione legis 1. tit.

4. lib. 1. Recopilat. qua cavetur, ut Clerici in minoribus in Tonsura, & vestibus incedat ad instar Presbyterorum, cum in ea constitutione istorum etiam in naratione fiat mentio: in quo videtur consuetudini standum quoad retinendum fori privilegium, quæ optima legum interpretes est, l. Si de interpretatione 37. de legib. cap. Cum dilectus 8. de consuet.

32 Quæstio de habitu clericali si contigerit, per Judicem Ecclesiasticum declarabitur, an tales sint vestes, ut clerico fori privilegium competat, vel denegetur. Barbosa cum aliis de potest. Episc. part. 2. allegat. 12. numero 16. Azeved. in l. 1. num. 5. tit. 4. lib. 1. Recop. Suar. de defens. fid. lib. 4. cap. 26. numero 12. Clar. num. 21. Sanchez num. 7. Scaccia de judic. lib. 1. cap. 11. num. 88.

Verf. Tertio, ut locus sit.

33 Clericus conjugatus non aliter fori privilegio juvabitur, nisi probetur, simul & vestes statui clericali conformes, & tonsuram detulisse continud: non una, vel alia vice. Azeved. de exeq. mand. part. 1. cap. 22. num. 11. vers. Nam tam: Suar. d. cap. 28. numero 4. Farin. in prax. q. 8. num. 68. Barbosa cum aliis de potest. Episc. part. 2. alleg. 12. num. 15. & 28. Ad hæc docere opus est illud, quod sub idem tempus Ecclesiæ de mandato Episcopi frequenti ministerio inserviebat, ex Trident. sess. 23. c. 6. de reformat. Barbosa num. 14. Sufficit verò, si hæc simul intervenisse constet, cum clericus deliquit, & si postea deficiant capturæ tempore, quia illa deseruisset. D. Covar. infra, num. 10. Tom. Valasc. conf. 43. à num. 3. Barbosa numero 18. Cur. Philip. part. 3. §. 1. num. 10. Bobad. Polit. lib. 2. cap. 17. num. 34. Suar. d. lib. 4. cap. 15. num. 14. tempus namque patrati sceleris quoad forum inspicitur. Clar. lib. 5. Sent. §. fin. quæst. 36. num. 10. & 11. sed quod attendatur tempus vocationis judicium, tenet Parej. de instr. edit. tom. 1. tit. 2. resol. 6. spec. 2 num. 266.

Ibi: Uxorem unicam, & virginem.

34 Præterea conjugatus clericus, qui se duplici consorti, vel unicæ non virgini per nuptias conjunxit fori privilegium amittit. Suar. d. cap. 26. num. 6. Ant. Gom. variar. lib. 3. cap. 10. num. 4. Sanch. d. lib. 7. disp. 46. num. 1. Clar. num. 8. Barbosa cum plurimis dict. alleg. 12. num. 26. & in remiss. ad Trident. sess. 23. cap. 6. de reform. num. 41. quoniam ipse redditur indignus ob bigamiam, quam incurrit. Ex quo deducitur, non carere fori privilegio qui à se solo cognitam uxorem ducit, cum bigamus non fiat. Suar. & Ant. Gom. ubi pronuper, Sanch. num. 3. Nec qui cum corrupta ab alio contraxit, si se illi per copulam non commiscuit, Sanch. ubi proxime. Idem erit si qui binas contraxit nuptias, cum una tantum virgine consummavit. Suar. & Sanchez ibidem, Gloss. verb. Virginibus, in cap. unic. de cleric. conjug. in 6. quod ampliandum videtur etsi clericus duceret à se corruptam, quæ matrimonio non consummato decessit; ac deinceps ille in conjugio secundæ uxoris existit, cum qua virgine contraxit.

35 Clericus per matrimonium etiam non consummatum, non verò per sponsalia de futuro, cunctis clericalibus privilegiis destituitur, excepto fori, & canonis. Sanch. *sup. num. 12. & 13.* & alii statim laudandi *num. 47.* at matrimonio soluto eidem integrè restituitur. Sanch. cum aliis *numero 30.* Clar. *num. 18.* An uxor Clerici privilegium fori participet, disputatur. Affirmat cur communi novissimè Trullench. in *Decalog. lib. 7. cap. 12. dub. 5. num. 13.* contrarium expensis rationibus tuentur Sanch. de *matrim. lib. 7. disp. 47. ex num. 2.* Pareja de *instrum. edit. tom. 1. tit. 2. resol. 6. spec. 6.* Barbosa de *jur. Eccles. lib. 1. cap. 39. §. 2. num. 62.* Avend. de *ereg. mand. part. 1. cap. 22. num. 13.* Quod utique procedit in uxore illius qui ea consentiente ad Sacros ascendit Ordines.

36 Similis est quæstio de Clerici vidua, de qua Carleval de *judic. lib. 1. disp. 2. num. 401.* Sanch. *ubi proximè, num. 4.* Didac. Per. in *l. 3. vers. Uxor etiam Clerici, tit. 1. lib. 1. Ordin. Cur. Philip. d. §. 1. num. 7.* Verùm hujusmodi privilegii communicationem in praxi non servandam credit Greg. Lop. in *l. 31. gloss. 7. tit. 2. part. 3.* Filiis legitimis Presbyterorum, quos ex matrimonio procrearunt, privilegium fori competere, ex aliis tradit Barbosa *d. nu. 62. in fin.*

Ibi : *Et femina virgo præsumatur.*

37 Virginitas cum sit qualitas naturalis, in omni femina quæ nunquam nupsit præsumitur, fatque erit, si probetur non fuisse viduam, & virginitas allegetur, ex traditis per Mascard. de *probat. conclus. 1412. num. 19.*

Verf. *Quartò illud est.*

38 Quas vestes debeant clerici gestare, tradit latè Barbosa de *potest. Episc. part. 2. alleg. 9. per tot. & honestate, ac decencia servata, secundum regionis consuetudinem incedere tenentur.* Barbosa cum pluribus *nu. 2.* Avend. de *exeq. mand. part. 1. cap. 22. num. 16.* Sanch. *Conf. Moral. lib. 7. cap. 1. dub. 49. num. 2.* Scacc. de *jud. lib. 1. cap. 11. num. 84.*

Ibi : *Denique post sacrosancta.*

39 Pro enodatione hujus capituli Tridentini Concilii consule Barbosa in *remission. ad illud, & alios plures, quos idem refert.* Sed dubitari potest, an consuetudine, non obstante clausula abrogante omnes contrarias, introduci queat ut Clericus in minoribus non observans Concilii conditiones, fori gaudeat privilegio? Et videtur affirmativè respondendum ex doctrina Pat. Suar. *tract. de legib. lib. 7. bap. 7. à num. 2.* nec enim per hoc libertas, ac exemptio Clericorum restringitur, sed augetur.

Ad *Num. 8.*

40 Quanquam Clericus per desertionem habitus, vel Tonsuræ ipso jure fori privilegio privetur, si iterum illa gesserit, exemptionem recuperabit. Suar. de *defens. Fid. libero 4. capite 28. in fin.* Aug. Barbosa *sup. d. part. 2. allegat. 12. num. 28.* ubi plures, Sanch. *numero 29.* Clar. *num. 15.* & vide Barbosa *ibidem, numero 19.* casus ambiguos decidentem,

Ibi : *Et quatuor mensibus proximis.*

Hodie apud nos quadrimestre ad semestre extenditur, *l. 1. tit. 1. lib. 1. Recop. Cur. Philip. part. 3. §. 1. num. 3.* quod ita accipiendum, ut Clericus ante delicti perpetrationem continuò vestes deserat, & Tonsuram; nam si eas dimiserit, ac iterum assumat, tempus sex mensium computabitur, ex quo ipsas ultimò induit, ut fraudis excludatur suspicio Cevall. *Commun. cont. comm. q. 563. in fin.*

Ibi : *Eadem ferè ratione.*

42 Observa præmissa *sup. num. 35.* & adde quod etsi Clericus unicam, & virginem ducens in uxorem laicis vestibus induatur; tamen si soluto matrimonio, ut clericum se gerat, juxta Tridentinam Synodum, cunctis clericalibus privilegiis gaudebit: secus erit si cum non virgine, aut binas nuptias contraxerit. Suar. *ubi proximè;* neque enim bigamiæ impedimentum per consortis solutionem amoveretur, ut exemptione potiatur. Aliud est in derelinquente habitum, ac Tonsuram, qui his assumptis amissa recuperat.

Verf. *Sextò, eadem privilegia.*

43 Clericus conjugatus per negotiationis exercitium canonis, aut fori non privatur privilegio. Suar. *d. cap. 28. num. 9. 10.* Card. de Grass. de *effectib. clericat. effect. 1. num. 8.* Barbosa de *potest. Episcop. part. 2. alleg. 12. num. 13.* Sanch. cum aliis *d. disp. 46. numero 26.* dissentientibus non paucis, quos Sanch. ac Barbosa congerunt.

Ibi : *Quamvis alioqui clericis aliis.*

44 Negotiationi operam dare clerici præter conjugatos prohibentur, quod latissimè profequitur Barbosa de *Jur. Ecclesiast. lib. 1. cap. 40. ex numero 9.* Trullench. in *Decalog. lib. 7. c. 12. dub. 5. num. 17. & cap. 21. dub. 9. num. 6. & num. 7.* limitat in clerico in minoribus. Adde legem *49. tit. 6. p. 1. à num. 114.* Quando clericus negotiator censeatur, tradit Barb. *sup. alleg. 13.*

Ad *Num. 9.*

45 Clerici conjugati præter privilegium fori, ac canonis exemptione nulla juvantur, sed ad instar laicorum tributa & vectigalia pendere compellantur, sicut & onera publica supportare, *l. 49. in fin. tit. 6. p. 1.* ubi Greg. Lop. *gloss. fin.* Sanch. *ubi sup. sup. num. 16.* Giconda de *gabell. part. 2. num. 37. & 38.* Suar. de *defens. fid. lib. 4. cap. 28. num. 2.* Villalob. *Ærar. comm. opin. lit. C. num. 106.* Bobad. *Polit. lib. 2. cap. 18. num. 263. & 283.* Barbosa *collect. cap. unic. nu. 11. de cleric. conjugat. in 6.* Azeved. in *l. 2. num. 2. rit. 4. lib. 1. Recop. Duenn. reg. 100. limit. 10.* Trullenc. in *Decalog. lib. 7. cap. 12. dub. 5. num. 13.* Matienz. in *l. 11. gloss. 1. nu. 8. rit. 10. lib. 5. Recop.* Unde quia laicus reputatur, Ecclesiasticam jurisdictionem exercere nequit, nec Episcopi vicarius constitui, quamquam assessor ab illo eligi non vetetur. Sanch. *num. 14. ubi plures.*

Ibi

Ibi : *Quibus quidem legibus constat.*

Vides lege 2. tit. 4. lib. 1. Recopil. de qua inferius num. 50.

46 Constituti in minoribus, & prima tonsura initiati, omni exemptionis privilegio fruebantur, quod clericis jura concedunt, ut tenet communis sententia teste Azevedo ubi proximè, pro qua per plures laudat Barbosa de potest. Episc. part. 2. allegat. 12. num. Suar. omninò legendus, de lib. 4. cap. 27. à num. 3. Nec habitum, & tonsuram deferre opus erat, nisi per prælaturum ter præmonerentur: quod sacra Tridentina Synodus salubriter immutavit sess. 23. cap. 6. de reformat. Suar. n. 10. 12. de quo Trullench. in Decalog. lib. 7. cap. 15. dub. 5. num. 10.

Ibi : *Consuetudo legitimè præscripta.*

47 Utrum consuetudine exemptio Clericorum possit restringi, disputat Suar. cap. 32. de quo sup. num. 16. Idem docuit cap. 27. numero 14. & 16. consuetudinem non esse damnandam, per quam Clerici tributa solvere teneantur: sed Pontificis approbationem desiderat, de quo etiam Barbosa d. allegat. 13. numero 2. & hujusmodi exemptionem à jure divino non procedere, contendit Molin. de just. & jur. tract. 3. disp. 51. num. 11. Trullench. ubi proximè.

Ibi : *Tandem Philippi nostri.*

48 Extat in regiis constitutionibus lex 2. tit. 4. lib. 1. Recop. qua cavetur, ut omnis clericus, qui in Sacris non est, aut Ecclesiastico non potitur Beneficio, cum laicis pariformiter contribuatur, & aliis oneribus subjiciatur, ut observant Bobad. d. cap. 18. num. 263. Azeved. in ead. l. 2. num. 2. Olan. anrimon. Jur. lit. C. num. 21. Bolann. commerc. terrest. lib. 1. cap. 14. num. 9. Parlad. quotidian. lib. 1. cap. 3. §. 1. num. 3. Guttier. Practic. lib. 1. quæst. 8. Suar. & Barbosa ubi pronuper, qui duo postremi de viribus, & justitia illius legis dubitarunt, & vigore consuetudinis antea in Hispaniis præscripta: illam subsistere jure opinantur, quæ alias ex defectu potestatis non sustineretur, nec ligaret. Adde Trullench. novissimè, ac fusè agentem de hujusmodi exemptione à tributi, ac vectigalibus, lib. 7. in Decalog. cap. 12. dub. 5. à numero 9. & numero 12. de lege nostra regia Sanch. Consil. Moral. lib. 2. cap. 4. dub. 49. cum seqq. Suar. latissimè de defens. Fid. lib. 4. cap. 20. cum aliis Matienz. in l. 11. gloss. 1. num. 4. tit. 10. lib. 5. Recop.

4 Ante Concilium ut Clericus in minoribus non incedens Vestibus, & Tonsura, fori privilegio privaretur, nominatione opus erat.

5 Clericus in Sacris etiam atrocissimè delinquentem judex laicus absque degradatione, ac traditione punire non valet, quod limitatur num. 7. & 8.

6 De degradationis forma, & effectibus, remisivè.

9 Clericus in Sacris, qui derelictis Vestibus, ac Tonsura, se enormitatibus immiscet, non sine degradatione per laicum judicem coerceri permittatur.

10 Affirmativè responderetur, ubi perniciem Reipublicæ sic Clericus delinquerit, ut expediat absque mora damnari.

11 Clericus in minoribus, etiam in beneficiarius, poterit non præmissa degradatione puniri, si abjectis Vestibus, & Tonsura atrociter deliquerit.

12 Clericus in Sacris ad fori privilegio exuatur, necesse est ut frequenter crimina perpetret: secus in Clerico in minoribus, nam sat erit vel semel atrocitatem committere.

13 Qui post delictum circa fraudem Ecclesiastico Ordine insignitur, à seculari potestate immunis fit.

14 Quid si dolosè Ordines affectet, ut à seculari jurisdictione se tueatur, & num. 17.

15 Quando censeatur ejusmodi fraus in susceptione Ordinum intervenisse: & num. 16.

18 Quid si captus propter delictum intra carcerem Ordines susceperit.

19 Reus mortis, aut membri mutilationis, si per Ordinibus initietur etiam sacris, Curie seculari per Prælaturum tradi debet degradatus.

20 Ut tradatur qui solum minores obrinuit Ordines, degradatione opus non est.

21 Qui emisso voto ingrediendi religionem facinus amisit, adimplens illud à foro seculari liberetur.

22 An steretur juramento delinquentis, si aliter voti emissio probari non possit;

23 Ubi grave tertii vertitur præjudicium, non creditur partis juramenta in eis, quæ ab animo & conscientia pendent.

24 Facile quilibet pejerare solet, ut se à pœna criminis eximat.

25 Votum Religionem ingrediendi etsi testibus probetur, non omninò fraudis suspicionem excludit probatio.

26 Utrum peccent Clerici, non deferentes Tonsuram, ac vestes clericales;

27 Responderetur ad cujusdam opinionis fundamentum circa fraudem in suscipiendis ordinibus post delictum.

C A P U T XXXII.

Ibi : *Clerici sanè primæ Tonsura.*

Sic ex pluribus prænotatur supra, capit. 1. prox. num. 18.

Ibi : *Moribus tamen receptum est.*

Hujusmodi consuetudo sublata apparet ex Trident. sess. 23. cap. 6. in fin. de reformat. & Clerici primæ Tonsuræ observantes ibi requisita, etiam in civilibus gaudent fori privilegio, ut tenent

S U M M A R I U M.

1 Clerici primæ Tonsura observantes dispositionem Tridentini, etiam in civilibus fori privilegio gaudent.

2 Si ea non observet, quæ Concilium decernit, nullo fori privilegio juvatur Clericus in minoribus.

3 Alexandrina constitutio quoad exemptionem Clericorum post Tridentinum apud nos in usu non est.

nent plurimi apud Barbosam *de potest. Episcop. part. 2. allegat. 12. num. 1.* ac nos prædiximus cum aliis suprâ, *cap. prox. num. 46. & 82.*

Ibi : *Nec hi Clerici privilegium istud.*

3 Nunc ex præfato Concilii decreto aliter se res habet, nam Clericus in minoribus, vel primæ Tonsuræ, nullo fori privilegio potitur, nisi in vestibus clericalibus, & Tonsura inceserit, nec monitio, aut sententia declaratoria desideratur, cum sub ea conditione exemptio à sæculari potestate ipsi tribuatur, de quo suprâ *cap. prox. num. 25.*

Ad Num. 1.

4 Alexandrinæ istius constitutionis nulla in nova Regiarum legum compilatione memoria reperitur, neque apud nos post Tridentinam Synodum habetur in usu, & in praxi servatur dispositio legis *1. tit. 4. lib. 1. Recopil. quoad privilegium fori Clericorum in minoribus, aut primæ Tonsuræ.*

Verf. Sex ex Alexandrina constitutione.

5 Olim ante Tridentinum, ut Clericus in minoribus non deferens vestes statui conformes, ac tonsuram, fori privilegium amitteret, trina monitio præcedere debebat personaliter, ac specificè facta, nec generale præceptum publicè intimarum sufficiebat : Farinac. *in pragmat. lit. C. num. 140.* August. Barbofa *de jur. Eccles. lib. 1. cap. 39. §. 2. numero 26. & collect. Clem. 1. num. 10. de vit. & honest. cleric. ubi alii :* sed si per Synodum monitio fiat sub pœna amissionis privilegii hujus, unica generalis nocebit Greg. Lop. *in l. 49. gloss. 2. titul. 6. p. 1. Jul. Clar. sentent. lib. 5. §. fin. num. 20.* Hæc post Concilium recesserunt ab aula, sicut prænotatur suprâ *num. 2.* Adde Scacc. *sup. num. 82.*

Ad Num. 2.

6 Non remorandum circa hæc, quæ abrogatio delevit : de illa egit abundè Avendann, *de exeq. mandat. part. 1. cap. 22.*

Verf. Primùm etenim.

7 Clericum in Sacris constitutum, per judicem laicum minimè puniri permittitur, & si enormissima perpetraverit, nisi actuali degradatione, ac traditione præcedente Farinac. *in prax. q. 8. num. 74.* Clar. *sup. num. 24.* Guaz. *de defens. reor. defens. 39. cap. 1. num. 10.* Scacc. *sup. d. cap. 11. num. 68.* Bobad. *Polit. lib. 2. cap. 18. num. 38.* ubi alii. An absque traditione laicus judex plectere valeat, dubium videtur, Affirmant Bobad. *numero 74.* Villalob. *Ærar. commun. opinion. lit. C. num. 113.* Cur. Philip. *part. 3. §. 3. num. 16.* Negant Barbofa *collect. cap. Cum non ab homine, num. 9. de judic. Clar. num. 37.* Sed conciliari possunt, ut prior sententia procedat pro crimine post degradationem admisso, cum per illam Clericus fori sæcularis efficiatur, Bobad. *cum pluribus, ubi proximè,*

Posterior pro delicto ipso, pro quo meruit degradari, vel alio antea patrato; quoniam nisi tradatur reus per Ecclesiasticum, judex laicus competens non censetur, siquidem quoad forum tempus delicti consideratur, ut tradidimus *cap. prox. num. 35.* Vide legem *61. tit. 6. q. 1.* ubi de degradatione verbali.

De degradatione ejusque forma, effectibus, & quando ad ipsum deveniendum, Barbofa *de potest. Episc. part. 3. alleg. 110.* Menoch. *de arbitr. casu 415.* Guaz. *d. cap. 1. per totum, & notavi in addit. variar. lib. 2. cap. 20. ex num. 195.* & adde legem *60. tit. 6. p. 1.*

Ibi : *Tametsi propter etiam assassinii.*

Clericum assassinii reum, etiam non degradatum, pœna corporali per laicum judicem puniri permittitur, Menoch. *num. 28.* Villalob. *sup. lit. C. n. 125.* Bobad. *num. 54.* Cur. Philip. *n. 26.* Guttier. *Pract. l. 4. q. 7. n. 26.* Trullench. *in Decalog. lib. 8. cap. 1. dub. 8. num. 7.* & alii plures, quos cumulavi *d. cap. 20. num. 115.* de quo latè Barb. *collect. cap. 1. numero 3. de homic. in 6.* ubi contra communem tenet, & saltem sententiam declaratoriam Ecclesiastici desiderat : imò nec degradationi locum esse contendit. Quid si clericus in crimen majestatis inciderit? Consulas Bobad. *d. lib. 2. cap. 18. num. 114.* Barbofa *d. allegat. 110. num. 13.* & quos laudo *d. cap. 20. num. 65.* quid sit assassinus, tradidi *d. cap. 20. num. 104.*

Verf. Secundo est adnotandum.

Clericus etiam in Sacris, qui contemptis Ecclesiæ monitionibus, ac censuris in sceleribus incorrigibilis persistit, à sæculari judice absque actuali degradatione potest puniri, *l. 59. tit. 6. p. 1. Mart. de jurisdic. part. 2. casu 130. num. 9.* Bobad. *num. 113.* Suar. *de defens. Fid. lib. 4. cap. 27. num. 23.* Boss. *in Praxi, titul. de for. comper. num. 131.* Cur. Philip. *d. §. 3. num. 27.* Clar. *sup. num. Villalob. numero 122.* Menoch. *d. alleg. 110. à num. 14.* ubi quando clericus incorrigibilis habeatur. Idem *de Jur. Eccles. lib. 1. cap. 39. §. 2. ex numero 80. & collect. cap. cum non ab homine, n. 7. cum seqq. de judic.*

Verf. Tertio, his erit adjiciendum.

Constitutus in Sacris, tametsi Tonsura, ac vestibus derelictis atrocissima quæque committat, nequit per sæculares potestatem coerceri, nisi degradatione, præmissa. Ita adversus communem cum D. Covarru. tenent Suar. *ubi proximè,* Farinac. *d. q. 8. num. 57.* Bobad. *num. 96.* Villalob. *Ærar. commun. opin. num. 123.* Cur. Philip. *part. 3. §. 3. num. 30.* De quo fusè per Clar. *d. q. 36. n. 23.* Bobad. *sup. num. 95.* Barbofa *d. cap. 39. §. 2. à num. 72.* apud quos plures pro contraria opinione. Scacc. *de judic. lib. 1. cap. 11. numero 81.*

Ibi : *Nisi forsàn crimen aliquod.*

Limitatur præfata conclusio, si clericus in Reipublicæ perniciem ita deliquerit, ut oporteat celeriter illi per punitionem occurrere. Bobad.

Bobad. *ubi proximè*. Clar. d. *quest.* 36. num. 24. Quod si apostata in fragranti delicto per laicum judicem comprehendatur, tunc quidem ab ipso etiam plesti jure poterit Clericus in Sacris Bobad. ex aliis num. 98. Cur. Philip. *part.* 3. §. 3. num. 29.

Ad Num. 3.

11 Secundo limitatur eadem conclusio, cum Clericus in minoribus, aut primæ Tonsuræ, relictis vestibus, & tonsura, enormiter delinquit, quia absque degradatione per sæcularem potestatem capi, ac puniri poterit. Paz in *Praxi*, tom. 2. *prælud.* 2. numero 8. Clar. *suprà* numero 23. *ad fin.* Avend. *de exeq. mandat.* *part.* 1. *cap.* 22. numero 4. Cur. Philip. d. §. 3. numero 16. Villalob. *suprà* numero 123. Bern. Diaz. in *Praxi*, *cap.* 90. *in fin.* Bobad. d. *cap.* 18. numero 96. Quod utique in Clerico beneficiario procedit, Avend. *sub* numero 4. *vers.* *Ubi omnes*. Capyc. *decis.* 112. Hodie ex Tridentino clericus in minoribus pro quovis crimine subjicitur sæculari potestati, nisi in Tonsura, & vestibus clericalibus incedat, aliaque observet, quæ continentur *sess.* 23. *cap.* 6. *de reform.* Sed aliud erit si beneficio potiatur Ecclesiastico, nam hic etiam derelictis Tonsura, & habitu, fori privilegio juvatur, nisi per Prælatum ter monitus, parere neglexerit: nec quoad hujusmodi beneficiarios Concilium aliquid immutavit. Suar. *de defens.* *Fid.* lib. 4. *cap.* 27. num. 8. Barbosa *de Jur. Eccles.* lib. 1. *cap.* 39. §. 2. num. 13. Cevall. *commun. cont. quest.* 563. num. 3. nihilominus in illis limitatio præmissa locum obtinebit hodie, si enormibus se immisceant, quod Avendannus, & Capycius mox laudati tenere.

Ibi: *Et idem erit ubi Clericus primæ Tonsuræ.*

12 Clericus ut fori privilegio privetur propter enormitatem, non sat est, ut crimen unum, vel aliud etiam atrocissimum perpetret; sed frequens facinorum admissio desideratur. Barbosa cum aliis *ubi proximè*, num. 73. Scacc. *de judic.* lib. 1. *cap.* 11. num. 63. Sed hoc limitatur per nostrum Præsulem, ubi clericus absque Sacris Ordinibus, relicto habitu, & Tonsura, in atrocem labitur iniquitatem. Sequitur Clar. *ubi proximè*. Petr. Barbosa in l. *Si quis posteaquam*, num. 253. *de judic.* Quod hodie ex Concilii decisione in d. *cap.* 6. proculdubio procedit. An requiratur degradatio, convertitur. Vide Barbosam *de potest. Episcop.* *part.* 3. *alleg.* 110. num. 8. ubi pro utraque parte aliquos allegat. Et non desiderari dixi *suprà* *cap.* *prox.* num. 25. & docuit D. Covar. num. 8.

Ad Num. 4.

Avendannus etiam impugnant Bobadill. *Polit.* lib. 2. *cap.* 18. num. 77. Guttier. *Practicar.* lib. 1. *quest.* 5. num. 8.

Ibi: *Unde sequitur, quod si quis fuerit.*

Hoc ipsum adnotavimus aliud agentes *suprà*, *cap.* *prox.* num. 20. *in fin.*

D. de Faria Covar. *Enucl.*

Verf. Prima conclusio.

Qui post admissum crimen Ecclesiasticis Ordinibus insignitur bona fide, non ut sæcularis potestatis jurisdictionem subterfugiat, profusus ab illa eximitur, ac fori privilegio juvatur. Jul. Clar. *suprà*, §. *fin. quest.* 36. num. 43. Cancr. *variar. part.* 2. *cap.* 2. num. 14. Suar. d. l. 4. *cap.* 15. à num. 14. Carleval. *de judic.* lib. 1. *disp.* 2. num. 448. Cur. Philip. *part.* 3. §. 1. num. 8. Bobad. d. *cap.* 18. num. 78. Barbosa *de Jur. Eccles.* lib. 1. *cap.* 39. §. 2. num. 87. Paz *de delict.* *cap.* 35. num. 5. Cevall. *commun. cont. comm. quest.* 563. num. 5.

Verf. Secunda conclusio.

Qui fraudulenter ad Ecclesiasticos Ordines suscipiendos accedit, ut si rueatur fori privilegio, ne per laicum judicem dignè coërceatur ob patratum scelus, illi manet subjectus, à quo damnari poterit. Petr. Barbosa in l. *Si quis posteaquam*, num. 219. *de judic.* Guttier. d. *quest.* 5. num. 3. Carleval. *suprà*. Trullench. in *Decal.* lib. 8. *cap.* 1. *dub.* 8. num. 7. Salgad. *de Reg. protect.* *part.* 4. *cap.* 119. & alii omnes pronuper laudati, & hi quos refert Aug. Barbosa d. §. 2. num. 88. Hæc pariter servanda in illo qui Religionem ingreditur, ut plerique ex adductis observant. At Suar. d. *cap.* 15. num. 17. singulariter probat, hunc ordinatum foro sæculari minimè subjici, quia nullam fraudem committit, dum propriæ salutis consulit per Ordinis susceptionem. Sed à communi non est recedendum in consulendo, ac judicando, quam accipe ut *infra*, num. 17. Vide num. 27.

Verf. Fraus verò maximè præsumitur.

Cum fraus lateat in agentis animo, de illa constare nequit, nisi per propriam confessionem; ideò devenitur ad conjecturas, inter quas circa rem, de qua agimus, illa maxima censetur, si delinquens jam accusatus, denunciatus, aut diffamatus ad Ordinum asylum confugerit. Farinac. in *praxi, quest.* 8. num. 110. Trullench. *ubi supra*. Clar. num. 44. Cancr. num. 151. Guttier. d. *quest.* 5. num. 5. Bobad. & Cur. Philip. *ubi proximè*. Petr. Barbosa in l. *Si quis posteaquam* num. 227. *de judic.* Judex Ecclesiasticus, non laicus, cognoscit an fraus in susceptione Ordinis intercesserit. Cened. *Canonic. quest.* 9. num. 22. Decisio S. Congr. apud Barbof. d. num. 88. *vers.* *Utrum* autem nec in dubio fraudem præsumere debeat, tradit Cevall. *tract. de cognit. per viam viol.* *part.* 2. *quest.* 37. num. 7. *vers.* *Et sic sive.*

Ibi: *Sed & in universum.*

Sequitur Guttier. d. *quest.* 5. num. 6. sed videndus Suar. d. *cap.* 15. num. 17. quia distinguit inter delinquentem, qui sacros Ordines suscipit, & illum, qui minoribus initiatur, ut scilicet ille plenam immunitatem consequatur à sæculari potestate, quanquam ea mente Clericus fiat: non ita hic, & ratio in eo consistit, quia per sacrum Ordinem quis perpetuò clericali statui mancipatus, non per inferiorem; idcirco urget præsumptio contra suscipiendos.

pietatem post delictum minores Ordines, quod eorum prætextu à pœna condigna exemptus ab Ecclesiastico recedat instituto, atque ita fraudem admittit. Attamen absque distinctione cum D. Covar. & communi tenenda est conclusio posita supra, numero 14. ex rationibus quas tradunt Interpretes.

Verf. *Tertia conclusio.*

17 Si quis facinore commisso, se ad sacros seu Ecclesiasticos Ordines receperit fraudulenter, ut jurisdictionis sæcularis severitatem evadat, licet corporali pœna per laicum judicem affici non possit, hic tamen non prohibetur in eum Clericum procedere, ac damnare quoad bona. Salgad. d. cap. 14. num. 119. Bossius in *Praxi rit. de foro compet. num. 144.* Guttier. *pract. lib. 1. cap. 5. num. 3.* Bobad. *Polit. lib. 2. cap. 18. num. 77.* Paz de *delict. cap. 35. num. 3.* Barbosa de *jur. Eccles. lib. 1. cap. 39. §. 2. num. 89. vers. Utrum autem.* Cur. Philip. *part. 3. §. 1. num. 8.* Suar. d. cap. 15. in *fin.* Clar. d. *§. fin. quæst. 36. num. 43.* Farinac. in *Praxi, quæst. 8. num. 104.* Petr. Barbosa *sup. num. 221. & 237.* Parlad. *differ. 9. §. 1. num. 1.* Imò Clericus per sæcularem judicem poterit in carceribus detineri. Cancer. *variatar. part. 2. cap. 2. num. 150.* ac in exilium mitti. *Idem num. 149.* post Valasc. *consult. 48.*

18 Sed si reus captus per sæcularem in carceribus recipiat Ordines, aut Beneficium Ecclesiasticum assequatur, nullatenus eximeretur à potestate judicis laici, qui etiam corporalem pœnam illi irrogare non prohibetur. Cancer. *num. 152.* Carleval. de *judic. lib. 1. disput. 2. num. 90.* Petr. Barbosa *suprà num. 243.*

Ibi: *Erit tamen hoc in articulo.*

19 Si quis fraude post scelus patratum dignum ultimo supplicio, aut membri abscissione, ad Ordines ascendat, debet per Episcopum degradatus, si fuerit in Sacris, Curiae tradi sæculari, ut meritam luat pœnam. Jul. Clar. *ubi proximè.* Trullench. *suprà d. dub. 8. numero 7.* Vide Petr. Barbosa in *l. Si quis posteaquam, ex numero 246. de judic.*

Ibi: *Sed si Clericus tantum sit.*

20 Proxima conclusio limitatur, si talis delinquens sit primæ Tonsuræ, qui absque degradatione per laicum judicem etiam corporaliter coerceri permittitur. Ant. Gom. *variatar. lib. 3. cap. 10. num. 5.* & idem de constituto in minoribus observandum, qui quando licet, absque degradatione per laicum judicem corporaliter plectitur, ut docuit D. Covar. *suprà cap. Prox. num. 8.* qui ita minoribus receptum testatur, quicquid de jure sit, ac teneant aliqui apud Barbosa de *potest. Episcop. part. 3. alleg. num. 8.*

Verf. *Ceterum quidam.*

21 Qui emisso voto Religionis, aut suscipiendi sacros Ordines, delinquit, deincepsque promissionem Deo factam adimplet, non liberatur à jurisdictione laici judicis, si aliàs adsint fraudis conjecturæ, maximè si voti emisso solo jurejurando delinquentis probetur; neque

enim per votum fori Ecclesiastici fit, nec per illud fraudis suspicio penitus excluditur. Ita D. Covar. controversam quæstionem decidit, cujus meminit Barbosa de *jur. Ecclesiast. lib. 1. cap. §. 2. num. 89. vers. utrum autem* Consulas per eum ibi laudatos, & Petr. Barbosa in *l. Si quis posteaquam, ex num. 259. de judic. Paz de delict. cap. 35. à num. 5.*

Ibi: *In his enim, quæ in animo.*

Quoad illa, quæ ab animo, & conscientia 22 cujusque pendent, ipsi juranti credendum est, quoties aliunde veritas haberi non potest. Barbosa cum aliis *collect. cap. Si verò 4. num. 8. de sentent. excommun. & plures, quos ego recensui in addit. variar. lib. 2. cap. 10. num. 15. quod num. 16.* cum nonnullis limitavi, si præsumptio existeret adversus Jurantem. Unde ad rem infertur, quod si aliquis jam accusatus, sive de crimine notatus Ordinibus initiatur, quamvis juret se ante delictum vovisse eorum susceptionem, tamen illi fides adhibenda non erit, cum ex ejusmodi ordinatione fraudis insurgat suspicio, sicut nos edocet D. Covarruv. *suprà num. 4. vers. fraus verò.*

Ibi: *Quæ quidem conclusio non est admittenda.*

Ubi vertitur grave tertii præjudicium, non 23 probantur per jusjurandum, quæ ab animo, & conscientia jurantis pendent. Menoch. de *arbitr. casu 186. num. 9.* Mascard. de *probat. concl. 881. num. 12. & 14.* Sfort. Odd. de *restit. in integr. part. 1. quæst. 38. num. 59.* Petr. Barbosa *suprà num. 266.* Plaz *num. 6.*

Ibi: *Præsertim recepta illa tantum, &c.*

Scilicet per jusjurandum delinquentis, qui 24 se voto astrictum asseveret, qui facile pejerandum laboretur, ut se à sæculari eximeret foro; nam sanguinem suum redimere quomodolibet criminosi fatagunt, l. 1. ff. de *bon. eor. qui ant. sent. sib. mortem consciverunt*: quod passim experientia capimus in causis criminalibus, dum reorum confessio recipitur.

Ibi: *Nam etsi probetur plenè votum.*

Possit votum probari testibus, si asserant se 25 præsentibus, cum illud reus emisit: at subesse fraus poterit ex parte voventis, forsitan enim fictè actum illum Religionis edidit, ut patratissceleribus tutius ad Ordinum susceptionem posset confugere absque malitiæ suspitione. Ad hæc posset etiam obligatio voti dispensatione fuisse sublata: & quantum subsistat adhuc est in ambiguo, an meru pœnæ, vel ob voti implementum delinquens ad Religionem, aut Ordines accesserit: quod ex conjecturis deducetur, ac aestimabitur.

Ibi: *Sed & post hujus operis.*

Cujus decreti non semel meminimus hoc 26 capite, ac antecedenti & pro ipsius plena expositione adire oportet Barbof. in *remission. ad Concil. & de Jur. Eccles. lib. 1. cap. 39. §. 2.*

ex num. 12. apud quem plurimi. Inter cætera, quæ ad gaudendum fori privilegio in clericis minorum Ordinum absque beneficio desiderantur, præcipitur ut habitum deferant, & tonsuram, de quo satis prænotatum. Sed quæret aliquis an peccent clerici, sive in sacris, sive in minoribus, qui Tonsuram, & vestes statui conformes derelinquunt: quod plene examinat Sanch. *Consil. Moral. lib. 7. cap. 1. dub. 49. per totum*, & iudicis arbitrio puniendos esse tradit Menoch. *de arbitrar. cas. 392. num. 20.*

27 Adduximus suprâ, num. 14. & 16. singularem sententiam contra communem juris Professorum, venerandi Patris Francisci Suarez, qui probat fraude omninò carere reum, si post delictum Ordinibus Ecclesiasticis insigniatur ea mente, ne à laica potestate possit coerceri. At tam eximii Doctoris veniâ inficiandum non est, quod delinquens ille fraudem committat, nam sub specie Religionis, ac transeundi ad perfectiorem statum Ordines suscipit, cum verè nihil aliud intendat, nisi criminis impunitatem, defraudata sæculari jurisdictione, cui se per simulationem illam subtrahit. Nec paritas, quam idem Pater affert de confugiente ad Ecclesiam, rectè procedit, nam hic nullo utitur velamento, aut simulatione, qui palam asylum quærit, unde nulla fraus, aut culpa in ipso excogitari potest.

SUMMARIUM.

- 1 Cognitio de clericatu, ut reus gaudere possit fori privilegio, ad Judicem Ecclesiasticum pertinet privativè, & num. 2.
- 3 Mora competentia super jurisdictione inter Judicem Ecclesiasticum, & laicum, ille controversiam desinit.
- 4 Laicus iudex nonnullis in regnis ex consuetudine de clericatu cognoscit, ut reus fori utatur privilegio.
- 5 Aliud in Hispania observatur secundum communem sententiam.
- 6 Iudex Ecclesiasticus privativè cognoscit, an reus Tonsuram, ac Vestes detulerit, ut fori privilegio juvetur.
- 7 Clericus in criminalibus etiam post rem iudicatam, opposita declinatoria, ad proprium remittitur forum, nec Ecclesiasticus Iudex stare tenetur processui per laicum confecto.
- 8 Clericus etiam assentiente proprio Prelato, non valet iudicis laici prorogare jurisdictionem.
- 9 Sententia lata per iudicem laicum adversus clericum, etsi consentiat nulla est.
- 10 Ubi iurisdictio consensu partium prorogari non potest, adhuc post sententiam exceptionem nullitatis, & incompetentiæ opponere licet.
- 11 Exceptio nullitatis ex defectu jurisdictionis trium sententiarum conformium executionem suspendit.
- 12 Clericum captum à laico iudice ob delictum, asserentem se non esse Ordinibus insignitum, Ecclesiasticus ad suum forum trahere poterit.

- 13 Clericus qui omisit uti declinatoria, si ad forum Ecclesiasticum remittatur, expensarum damnationem sustinet, & à quo iudice condemnandus.
- 14 Clericatum quomodo probari oporteat, ut aliquis gaudeat fori privilegio, & num. 15.
- 16 Unius testimonio in iudiciis plena fides adhibenda non est, quacunque dignitate testis non suffragante.
- 17 Iudex laicus aliqualem de clericatu cognitionem summariam habere potest.
- 18 Qualis probatio in huiusmodi cognitione fit satis.
- 19 Iudex laicus retinet captum reum donec Ecclesiasticus super clericatu decidit.
- 20 De iure, ubi non extat consuetudo, quid observandum circa retentionem reorum, qui Clerici asseruntur.
- 21 Pendente iudicio clericatus, iudex laicus procedere prohibetur in reum, quem captum retinet.
- 22 Iudex Ecclesiasticus dum de clericatu cognoscit, tenetur in vinculis reum custodire: & quid si pro clericatu pronunciet, pendente lite principali super crimine, & num. seqq.
- 25 Clericus in suo foro remittatur, custodibus est tradendus, & quibus ex bonis remissionis sumptus fieri debeant.
- 26 Huiusmodi remissio absque ulla clerici ignominia est exequenda.
- 27 Qui utitur declinatoria adversus regiam jurisdictionem, ab omni officio, & munere publico removetur de iure nostro Regio.
- 28 Qua cautela huiusmodi pœnam subterfugere intendant delinquentes, & an illis prosit.
- 29 Clericus munere publico functus, an possit per iudicem laicum damnari pro commissis in administratione.
- 30 Qui clerici apud nos præter eos qui sunt in sacris, ad munera publica non possint admitti.
- 31 Qui per declinatoriam à jurisdictione Regia se liberare conatur, cunctis muneribus, ac redditibus, quos Regis obtinet beneficio, de iure nostro privatur.
- 32 Has pœnas incurrit reus, etsi sententia super declinatoria non proferatur: & quid si pœniterit qui proposuit.
- 33 Licet ipso iure irrogentur, sententia declaratoria desideratur.
- 34 Utrum dispensatio, ut declinatoriâ usus admittatur ad munera publica, viribus subsistat, attentata lege Regia?
- 35 Qui se ad forum Ecclesiasticum remitti desiderat, ac postulat, arma deferre deinceps sub pœna prohibetur.
- 36 De quibus personis intelligatur lex Regia imponens pœnam propter armorum usum.
- 37 Clericis omnibus prohibetur omnis armorum usus.
- 38 Ministri laici an possint iure Clericos spoliare armis, quæ deferunt, & num. 40.
- 39 Iudex laicus nequit exigere pœnam legis pecuniariam à Clerico arma prohibita omnibus deferente.
- 40 An teneatur huiusmodi arma Clerico ablata restituere per Ecclesiasticum requisitus.
- 41 Instrumenta vetita piscationis, aut venationis clerico transgressori possunt sæculares ministri adimere.

CAPUT XXXIII.

1 **A**D intellectum capitis *Si iudex laicus 12. de sent. excommun. in 6. consule Barbof. in collect. ibi, qui per multos refert.*

Ad Num. 1.

2 Quotiescunque lis vertitur super clericatu, ut reus privilegio fori potiatur ad Judicem Ecclesiasticum privativè spectat cognitio, l. 7. tit. 4. lib. 1. *Recop. Sanch. Consil. Moral. lib. 7. cap. 1. dub. 1. num. 16. Paz in Praxi, tom. 2. pres. 2. num. 9. Cur. Philip. part. 3. §. 1. num. 11. Mart. de jurisdic. part. 2. cap. 31. in princ. Barbofa sup. num. 2. Bobad. Polit. lib. 2. cap. 18. num. 106. Guaz. de defens. reor. def. 1. cap. 3. num. 1. Menoch. lib. 6. presumpt. 76. num. 34. Carleval. de judic. lib. 1. disp. 2. num. 866. Guttier. Practic. lib. 1. quæst. 6. num. 2. Tusch. lit. C. concl. 395. num. 6. Aliud tamen nonnullis in regionibus praxis observat, sicut inferius adnotabitur, num. 4.*

Ibi: Quibus etiam suffragatur.

3 Ubi inter Ecclesiasticum, & sæcularem Judicem de jurisdictione oritur controversia, ille ut dignior illam decidit. *Guttier. & Guaz. ubi proximè. Petr. Cabal. quæst. crimin. cas. 223. num. 86.*

Ibi: Apud Gallos hujus controversiæ.

4 Non solum in Gallia, sed & in Regno Neapolitano, ac Lusitano moribus, ac statuto receptum est, ut iudex laicus de Clericatu cognoscat, si reus fori privilegio se tueri intendat, de quo testantur Menoch. Carleval. & Aug. Barbofa, qui hoc ex concessione Sedis Apostolicæ procedere ait, & assentitur Mart. d. cap. 31. At eam consuetudinem, seu statutum juri convenire, tenet Petr. Barbofa in l. Titia, num. 34. ff. solut. matrim. agente Clerico primæ Tonsuræ Thom. Valasc. alleg. jur. tom. 1. alleg. 24. ex num. 10.

5 In Hispania, juxta communem iudex laicus de causa Clericatus non habet cognitionem, quod admonere oportet, quoniam Aug. Barb. d. collect. num. 3. Laudato Præsidente nostro hîc, asseverat contrariam praxim apud nos servari, quem Barbofæ lapsus animadvertit antea Carleval. ubi supra, & quidem D. Covar. expressim attestatur, in Hispania solum Ecclesiasticum Judicem existere competentem in Clericatus quæstione.

Ibi: Et ideò Judices Ecclesiastici.

6 Solus iudex Ecclesiasticus definit, an Clericus Tonsuram, ac Vestes detulerit, ut fori privilegio possit gaudere, Truch. supra numero 96. Guaz. supra numero 2. Farinac. in prax. quæst. 8. num. 34. & alii quos recensui cap. 31. num. 34.

Ad Num 2.

7 Tametsi clericus in criminalibus coram iudice laico respondeat, & usque ad causæ defi-

nitioem persistat, adhuc tamen lata sententiâ poterit declinatoriam objicere, ac obtinebit, ut ad Ecclesiasticum remittatur, etiam si tempus appellationis præterierit *Cancer. variar. part. 2. cap. 2. num. 153. Petr. Barbofa in l. Si quis ex aliena, num. 70. de judic. Clar. lib. 5. sentent. §. fin. quæst. 36. num. 5. Bobad. d. cap. 2. num. 186. Carleval. supra num. 811. Caravit. rit. 65. num. 8. Azeved. in l. 1. num. 21. tit. 5. lib. 4. Recop. At hoc casu, & aliis cum Sæcularis causam ad Ecclesiasticum transfert, hîc non tenetur stare sententiæ illius, nec actis, quæ ipse in Clericum confecerit *Bobad. lib. 2. cap. 18. num. 330. Clar. d. quæst. 36. in fin. Cur. Philip. part. 3. §. 1. num. 11. Paz supra, d. prælud. 2. num. 12. & omnes communiter: latè Guaz. de defens. reor. def. 1. cap. 5. Carleval. ubi proximè.**

Ibi: Non enim potuit Clericus.

Clericus etiam de licentia Episcopi sui non valet tacite, vel expresse laici iudicis jurisdictionem prorogare. *Cancer. ubi proximè. Carleval. d. disp. 2. num. 1076. Farin. num. 13. Scaccia de judic. part. 1. cap. 11. num. 38. Bajard. ad Clar. in d. quæst. 36. num. 10. Petr. Barbofa in l. 1. art. 3. num. 173. & 177. ubi num. 176. ampliat ad voluntariam. Aug. Barbofa cum aliis collect. cap. 2. num. 4. de for. compet. Bobad. sup. num. 187. & 191. Argel. de legit. Contrad. quæst. 3. num. 182.*

Ibi: Igitur sententia lata per Judicem.

Sententia quam sæcularis iudex profert adversus Clericum etiam consentientem, & fori privilegium non allegantem, est omninò nulla. *Parlador. differ. 9. §. 1. num. 30. Cancer. ubi supra. Clar. num. 5. & Bobad. num. 186. Carleval. supra. Argel. num. 181. Cujac. in cap. at si clerici, de judic. Hæc nullitas ex defectu jurisdictionis proveniens nullo umquam tempore excluditur, seu purgatur. Vantius de nullit. tit. quoties, & int. quos temp. null. oppon. Guaz. de defens. reor. def. 36. cap. 20. num. 2. etiam si lege terminus ad dicendum de nullitate sit coarctatus, ac vetitum ne ultra illum agens audiatur, ut est apud nos. Azeved. in l. 2. num. 25. tit. 17. lib. 4. Recop.*

Ibi: Hujus opinionis ratio.

Regulariter quoties jurisdictionis consensu partium prorogabilis non est, etiam post latam sententiam exceptio incompetentiæ iudicis jure objicietur, ut illius impediatur exequutio. *Cancer. supra part. 1. cap. 18. num. 8. Cabed. decis. 22. num. 9. Carleval. d. disp. 2. num. 811. Aug. Barbofa collect. cap. Ad petitionem, num. 3. de accusat.*

Ibi: Hæc exceptio impedit exequutionem.

Exceptio nullitatis ex jurisdictionis defectu impedit exequutionem triplicis sententiæ conformis *Cancer. cum aliis ubi proximè. Bobad. numero 186. Carleval. d. disp. 2. numero 811. ac plures, quos laudavimus supra, cap. 25. numero 12.*

Ibi:

Ibi : *His accedit, quod & ipse.*

12 Clericum comprehensum à jure laico propter crimen, quamvis invitum : & profitemem se sæcularem, poterit Ecclesiasticus postulare, & obtinebit ut sibi tradatur Decian. *tractat. crim. lib. 4. cap. 4. num. 116.* Carol. de Grass. de effectib. clericat. effect. 1. num. 329. Sbrotz. de offic. Vicar. libro 2. quæst. 191. numero 11.

Verf. *Clericus verò.*

13 Clericus qui distulit fori privilegium in judicio allegare, si ad Ecclesiasticum veniat remittendus ad expensas litis illuforiæ damnari debet. Parlador. *ubi sup.* & omnes frequenter. Illud quæstionis est, à quo iudice faciendâ condemnatio ; D. Covarru. docet ab Ecclesiastico faciendam esse, cui accedunt Clar. d. q. 36. num. 5. Caravit. tit. 65. numero 1. Salgad. de Reg. protect. p. 1. cap. 2. num. 259. ubi aliis. At Clericum à sæculari damnari posse in expensis, reservata Ecclesiastica executione, opinatur Cancr. *variar. part. 2. cap. 2. num. 154.* pro quo faciunt tradita per Gregor. Lop. in l. 13. gloss. 4. *versus finem*, tit. 13. p. 2. Guttier. *Practic. lib. 1. q. 20. à numero 3. ad 6.* Vide Bobad. num. 188.

Ad Num. 3.

14 Clericatum ut delinquens à sæculari potestate immunis pronuncietur, plenè probari debet per scripturam Prælati attestantis, se illi Ordines contulisse, aut per duos testes : nec semiplena probatio proderit. Bellet. *disquisit. clerical. part. 1. tit. de favor. cleric. person. §. 14. numero 15.* Mart. de *jurisdic. part. 2. cap. 31. num. 4. 5.* Menoch. lib. 6. *pres. 76. num. 31.* Mascard. de *probat. conclus. 303. num. 1.* Avendann. de *exequend. mand. part. 1. cap. 22. numero 17.* Bobad. d. cap. 18. numero 107. in *fin.* Farinac. *sup. q. 8. numero 44.* Barbosa *collect. cap. Si iudex laicus, num. 12. de sentent. excom. in 6.* Guaz. *sup. defens. 1. cap. 3. numero 9.* & plures apud eundem Barbosa *collect. l. Si qua per calumniam, C. de Episc. & cleric.* Verùm & aliter clericatum probari per famam, indicia, præsumptiones, & argumenta, scripserunt Mascard. *concl. 302. & 304. cum seq.* & Barbosa cum plurimis d. *collect. cap. Si iudex laicus, num. 2.* Tusch. *lit. C, concl. 378.*

Ibi : *Et idèò temerarium esse censeo.*

15 Unius testis dispositio satis non erit ad probationem clericatus in hoc de exemptione tractatu. Mascard. *concl. 303. num. 4.* Mart. d. cap. 31. num. 8. & 9. Farin. q. 8. numero 43. Guaz. d. cap. 3. numero 8. & 9. Quartò etiam, quia est causa gravis præjudicii Mart. num. 9. Avendann. *sup.* tum quia impeditur publica vindicta : tum quoniam læditur Regia jurisdictione, quæ tanti haberi solet, ut inter utriusque fori iudices acriter de illa disceptetur. Unde lethalis culpæ reus censetur, qui alienam jurisdictionem usurpat, ut cum D. Thoma, Lessio, ac Salone resolvit Trullench. in *Decalog. lib. 8. cap. 1. dub. 8. num. 2.* Salgad. de *Reg. protect. part. 3. c. 13. numero 349.* & est communis.

Ibi : *His accedit, quod unius testimonium.*

16 Unius testimonio etiam quacunquè dignitate fulgentis in iudiciis ad plenam probationem fides adhibenda non est, de quo ad plenè tradita per me in *addit. variar. lib. 2. cap. 13. num. 1. & 2.* Tamen quoad rem de qua agimus id limitat Mart. num. 9. si versaretur in probatione antiqui Clericatus, ita ut verò similiter credi posset, cæteros testes tempore extinctos, quod adminiculis concurrentibus facile admittendum.

Verf. *Fortassis in hac materia.*

17 Licèt principalis causa super Clericatu ad Ecclesiasticum forum spectet, sicut præmittitur supra num. 2. nihilominus iudex laicus aliqualem cognitionem habet, potestque titulum examinare, ac testes recipere summarie, ut se instruat ad remittendum reum captum ad Ecclesiasticum, aut illum in proprio carcere retinendum, dum causa de Clericatu discutitur, ipsamque summariam informationem mittere Ecclesiastico, ut instructus decidat, num delinquens fori privilegio juvetur, oportebit. Menoch. lib. 6. *presumpt. 76. numero 33.* Didac. Per. in l. 2. *vers. Item probatur. rit. 1. lib. 3. Ordin.* Bobad. *Polit. lib. 2. cap. 18. num. 326.* Mart. de *jurisd. part. 2. cap. 31. numero 1. vers. Tamen iudex.* Guazz. *sup. d. cap. 3. num. 10.* Carleval. d. *disp. 2. num. 866.*

18 Ad quem effectum in hac summaria cognitione fat erit, si clericatus per famam, vel præsumptiones probetur, aut quod per testes constet, captum in Tonfura, & Habitu incedisse clericali, dum comprehenderetur, & alia requisita ad gaudendum foro observavisse. Guaz. *sup. defens. 1. cap. 3. num. 6. & 9. vers. Quoad effectum.* Sed sufficiet unius testis asseveratio, ut contra alios D. Covar. edocet, quanquam Clericatum ubi non agitur de tertii præjudicio, per unicum probari testem scripserint plures, ut Guaz. *ubi proximè, vers. Tertio, ex dicto,* Mascard. *concl. 303. num. 4.* Mart. *ubi proximè, Barbosa collect. d. cap. Si iudex laicus in fin.* qui alios refert. Dici tamen potest, non posse absque præjudicio regie jurisdictionis hujusmodi remissionem ad Ecclesiasticos Iudices, qui raro, aut nunquam delinquentes foro sæculari restituent, de quo acriter quæritur Bobad. d. cap. 18. num. 109. Sententia D. Covar. posset limitari ex prænotatis numero 16. in *fin.* secundum Martæ opinionem, ut scilicet unus testis in antiquis probet clericatum : quod facilius amplectendum hoc casu, quandoquidem de illo non agitur principaliter, sed ad iudicium instructionem, maximè si aliqua conjectura testes depositioni jungatur.

Ibi : *Imò & hodie usus obtinuit.*

19 Quicquid de jure sit, praxi observatur, ut iudex laicus captum delinquentem retineat, dum apud Ecclesiasticum causa clericatus discutitur, nec locus est remissioni, nisi delinquente fori privilegio gaudere pronuncietur. Bobad. d. cap. 18. num. 105. Paz *sup. pralud. 2. numero 10.* Guaz. d. cap. 3. num. 6. Clar. *J. fin. quæst. 36. num. 21.*

num. 21. Farinac. *prox. crimin. q. 8. num. 35.* Scaccia *de judic. lib. 1. cap. 11. numero 90.* Et licet Guazzinus eam consuetudinem ad Hispanias, esse restringendam adnotaverit, Clarus tamen asserit, regulariter servari, non tamen in Mediolanensi statu. Cui praxi procul dubio occasionem præbuit nimia Judicum Ecclesiasticorum propensio ad eripiendos criminosos quomodolibet à Potestatibus laicis cum pernicioso Reipublicæ nocumento, ut ex nostratibus animadvertunt Bobad. *sup. numero 109.* & alii, quos idem refert. Nec facilis foret traditio rei brachio sæculari, etsi captus fori exemptionem non mereretur, præsertim cum in hujusmodi reorum custodia Judices Ecclesiastici non soleant invigilare, ut deducitur *ex l. 17. tit. 4. lib. 1. Recopil.*

20 Quoad remissionem eorum, qui clerici dicuntur, dum lis pendet super clericatu, de jure servatur distinctio capituli *Si judex 12. de sentent. excom. in 6. de una Barbosa in collect. ibi, Mart. sup. d. cap. 31. num. 22.*

Ibi : *Quavis statim judex sæcularis.*

21 Judex laicus, etiamsi captum delinquentem, qui se Clericum allegat, ad Ecclesiasticum non remittat ex consuetudine, ut supra num. 19. prænotavimus, tenetur tamen progressum causæ suspendere, dum judicium super Clericatu consistit, usque ad definitivam, quæ in rem judicatam transferit: & si adversus reum feratur, tunc ad ulteriora jure procedet. Farin. *in Praxi, q. 8. num. 35.* Barbosa *collect. d. cap. Si judex laicus, num. 9.* Bobad. *sup. num. 108.* Bern. Diaz *in pract. cap. 62. num. 21.* Paz *sup. tom. 2. præl. 2. num. 10.* Guaz pluribus landatis, *d. defens. 1. cap. 3. num. 4.* Tusch. *lit. C. concl. 395. num. 6.* Ecclesiasticusque sæcularem per inhibitionem compellet, interim superferat in causa principali, recepta prius summaria informatione de clericatu, saltem per unicum testem. Paz & Guaz. *ubi proxime.*

Ad Num. 4.

22 Si reus non custodiatur per judicem laicum, sed apud Ecclesiasticum adsit, hic omnino debet illum in proprium detrudere carcerem, nec relaxare ipsum sub fidejussoribus poterit, non solum pendente lite super clericatu, sed etiam principali super crimine; alioqui licebit Magistratui sæculari vagantem reum publicis vinculis ad custodiam subicere, *l. 7. tit. 4. lib. 1. Recop. Paz d. præl. 2. numero 13. Bern. Diaz in pract. cap. 116.*

Ibi : *Tametsi quidam judices.*

23 Quanquam publicè intersit, criminosum qui exemptionis beneficio à sæculari potestate liberatur, carceribus intercludi, donec Ecclesiasticus judex super crimine sententiam ferat, ut meritas luat pœnas, & sic vindictæ publicæ satisfiat: verumtamen decisionem dictæ legis 7. Recop. ad hunc casum extendi, ut D. Covar. placet, difficile videtur; nam constitutio expressim disponit, cum de clericatu in judicio controversitur, ibi : *Y mandamos à los dichos Juezes*

Ecclesiasticos, que entre tanto que lo susodicho cerca del clericalo se determina, los tengan presos. Et inferius: Que los prendan, y tengan presos en la carcel seglar fasta que la dicha causa del clericalo sea determinada. Quæ quidem verba palam restringunt dispositionem legis ad tempus, quo super Clericatu disceptatur: imò non obscure insinuat, non procedere postquam sententia pro Clerico lata, super crimine principaliter apud Ecclesiasticum agitur.

Nec recipi solet ampliatio legis, cum rationis disparitas dignoscitur, ut in præsentibus; nam dum lis pendat de Clericatu: judex laicus jus habet saltem dubium ad delinquentis punitionem, quod sua servari interest usquedum incompetentem pronuncietur; ideo illi permittitur, ut si reus extra carcerem Ecclesiastici vagaretur, queat ipsum capere, ac in proprio interim custodire: alioqui si foro sæculari subiectus criminosus declararetur, facile posset aut fugæ se committere, aut ad asyllum sacrum convolare, regia illusa jurisdictione. At cum pro clericatu jam est pronunciatum, sæcularis judex nec spe jus habet in reum, quod conservare per capturam expediat, ad quam procedere impeditur, quia nec actu, nec habitu ullam obtinet in clericum jurisdictionem. Unde etsi Præsidis nostri opinionem expediat amplecti, ne delicta maneant impunita, regali quidem constitutione potius refellitur, quam comprobatur.

Ad Num. 5.

Clericus ut Ecclesiastico Judici per laicum remittatur, custodibus est credendus, ex cujus bonis remissionis expensæ solvendæ: quod si inopiâ laboret, Judex Ecclesiasticus, qui illum petierit, sumptus exhibere tenebitur. Menoch. *de arbitr. casu 228. numero 8. 9.* Paz *in Praxi, tom. 2. præl. 2. numero 11.* Cur. Philip. *part. 3. § 1. numero 11.* Bobad. *cum aliis d. cap. 18. num. 329.*

Remissio ejus, qui Clericus declaratur, per judicem laicum fieri debet absque ulla rei ignominia. Bobad. *numero 328.* Paz *num. 10.* Salced. *ad Bern. Diaz in pract. cap. 122. lit. E.* Clar. *sentent. lib. 5. §. fin. quæst. 36. numero 48.* qui reprobatur consuetudinem provinciarum, ubi qui remittitur, insignia dedecoris, ac ludibrii defert: quam ob rem laicum judicem acriter coercitum refert

Ad Num. 6.

Qui in judicio declinatoriam proposuit, ut intuitu Clericatus à sæculari jurisdictione eximeretur, ad quævis officia, seu munera publica inhabilis efficitur: *l. 3. tit. 4. lib. 1. Recop. ubi Azeved. Did. Per. in l. 27. titul. 3. libro 1. Ordin. Cur. Philip. part. 1. §. 2. numero 14.* Avendann. *de exequend. mand. part. 1. cap. 19. num. 22.*

Solent rei ut istam, & alias pœnas subterfugiant, ea uti cautela; nam Ecclesiasticum Judicem clanculum exorant, ut ex officio eos sibi tradi à sæculari requirant, tanquam ad forum suum attinentes propter Ordines, seu primam Tonsuram. Antonius Gom. *variar. lib.*

lib. 3. cap. 10. in fin. Azeved. *suprà* numero 2. Did. Per. in l. 10. *vers.* *Quæ autem caurela, rit. 1. lib. 3. Ordin.* Sed si hujusmodi fraus probari posset, minimè fraudatori delinquenti prodesset; imò potiùs præter legis pœnas alia arbitraria afficeretur. Azeved. numero 3. Cur. Philip. numero 15.

Ibi: *Siquidem Clericus in minoribus.*

29 Clericus etiam in minoribus nequit de jure per laicum judicem puniri pro commissis in sæcularis muneris administratione, ad quod fuit receptus. Clar. *sup.* num. 25. Sanch. *Consil. Moral. lib. 3. cap. unic. dub. 20. num. 10.* & regulariter in quovis Clerico idem sustinent plures, non paucis dissentientibus, ut videre est apud Barbof. *de Jur. Eccles. lib. 1. cap. 39. §. 2. num. 127. & collect. cap. 2. num. 4. ne clerici, vel Monach.* At ex consuetudine Clericus vel in sacris pro munere syndicatui subjicitur, & à laico judice damnari poterit ad pecuniariam pœnam, suspensionis, seu privationis officii. Suar. *de defens. Fid. lib. 4. cap. 34. in fin.* Solorz. *de jure Indiar. tom. 2. lib. 4. cap. 8. num. 16.* Carleval. *de judic. lib. 1. disp. 2. num. 453. cum seq.* Bobad. cum aliis *Polit. lib. 2. cap. 18. num. 99.* Clar. *ubi proximè.* Cur. Philip. p. 3. §. 3. num. 5.

Ibi: *Qua ratione regia lex.*

30 Ex recentiori constitutione, quæ habetur in l. 3. tit. 4. lib. 1. *Recop.* aliter se res habet; nam sublata differentia inter Clericum conjugatum, & solutum, statuitur ut Clericus minoribus Ordinibus, vel prima Tonsura initiatus munera publica adipisci permittatur, si ita se gerat, ut privilegio fori nullatenus gaudeat, attentata dispositione Trident. *sess. 23. cap. 6. de reformat.* qui enim illo juvari potest, à munerum ejusmodi susceptione prorsus removetur. Azeved. in *ead. l. 3.* Cur. Philip. d. §. 2. num. 14.

Ibi: *Hinc etiam deducitur.*

31 Qui fori exemptionem allegaverit, ne à laico judice possit judicari, cunctis redditibus, officiis, ac muneribus, quæ à Rege obtinebat, ipso jure privatur, l. 4. tit. 4. lib. 1. *Recop.* ubi Azeved. l. 9. & 10. tit. 1. lib. 3. *Ordin.* & ibi Did. Per. *verb. No puedan tener.* Ant. Gom. d. lib. 3. cap. 10. num. 7.

Ibi: *Hæc verò pœna.*

32 Olim quæstionis fuit, an qui declinatoria utebatur, ut ad forum Ecclesiasticum remitteretur, pœnas legibus statutas incurreret, ubi sententia super exemptione non ferebatur, nec subsequeretur effectus: de qua Did. Per. in l. 17. *verb. Pero que si resumiesse corona, rit. 3. lib. 1. Ordin.* Avendann. *de exeq. mand. part. 1. cap. 19. num. 22.* Mexia *ad l. Toleti, in apparat. fundam. 6. part. 2. num. 13.* Sed hodie ex l. 3. tit. 4. lib. 1. *Recopil.* ejusmodi controversiæ locus non est, ut adnotat Azevedus ibi, num. 1. En constitutionis verba: *Aunque no tengan sententia, ni llegue el negocio à ella,*

Ex quibus apparet, quod ex oppositione declinatoriæ sola legis pœna contrahitur. Adhuc tamen sustineri posset, ut si reus ultro desistat ab intentata declinatoria, ac per judicem laicum super crimine judicetur, pœnas legis evadat, ut sentit Azeved. in l. 4. in fin. tit. 4. lib. 1. *Recop.* junctis quæ tradit in l. 10. à numero 3. tit. 1. lib. 4.

Tamet si pœna præfatæ legis ipso jure irrogetur, tamen sententia declaratoria præcedere debet, ut probat Azeved. in d. l. 3. numero 4. à quo non omninò dissentit Did. Per. in d. l. 17. *Ordin. verb. No puedan tener,* etsi contra tenere videatur.

Addit eadem Regia lex, dispensationem à Principe concessam, ut qui declinavit laicam jurisdictionem, ad munus publicum admittatur, viribus non subsistere. Quæ quidem verba potiùs ad terrorem, quàm ad nullitatem actus referri debent; neque enim Princeps sibi legem imponit, à qua ipsi resiliere non liceat, argumento legis *Si quis in principio 22. de legat. 3.* Opus tamen erit, ut hujus legis mentio fiat, si Rex eum ad officium admitti jubeat, quem ipsa prohibet. Ita Did. Per. in d. l. 17. *verb. Y no vale la dispensacion.*

Ad Num. 7.

Is qui fori declinatoria utitur Clericatus prætextu, in posterum arma etiam communiter laicis permessa deferre prohibetur sub pœna amissionis eorum, ac sex mille marapetinum, l. 5. tit. 4. lib. 1. *Recop.* Bobad. lib. 2. cap. 18. num. 69. Paz in *Praxi, tom. 1. part. 8. cap. unic. num. 10.* Padill. *tract. de legib. penal. cap. 57. num. 9.* Azeved. in d. lib. 5. qui ampliatur etsi sententia lata non sit super declinatoria.

Quæ quidem regia sancio videtur nequam Ecclesiasticos comprehendere, qui in clericali statu persistunt; sed illos duntaxat qui postquam de fori privilegio exceperunt adversus sæcularem jurisdictionem, Tonsura, ac vestibus clericalibus derelictis ut laicos se gerunt, his siquidem armorum usus, quæ alioqui eis portare licebat, interdicitur simulque pœna pecuniaria irrogatur citra ullum Ecclesiasticæ libertatis præjudicium. Qui intellectus non obscure deducitur ex ejusdem constitutionis serie, quæ vetat his arma, cæteris similibus permittit: quod Ecclesiasticis nequit convenire, quibus nullum armorum genus deferre licet, ut statim adnotabitur. Igitur de laicis lex loquitur, qui arma quædam, jure permittente, portare valerent; non de clericis, in quibus opus non erat prohibitione.

Ibi: *An clerici arma portantes.*

Clericis etiam in minoribus omninò armorum usus & delatio jure interdicitur, ac propter transgressionem sunt excommunicandi. Barbosa cum plurimis *de Jure Eccles. lib. 1. cap. 40. n. 137.* Bobad. lib. 2. cap. 18. n. 67. Paz *ubi proximè.* Nec illis licet immunitatem Ecclesiasticam armis tueri, dum delinquens à loco sacro per laicum Magistratum extrahitur, ut prænotavi *suprà; variat. lib. 2. cap. 20. num. 225.* Nec propriæ defensionis prætextu Clericus arma portare permittitur. Bobad. num. 67. in fin. nisi

nisi instante periculo veluti obsidionis, aut si per loca non tuta clericus interfecerit. Barbosa cum aliis num. 139. Bobad. ubi proximè.

- 38 Hinc oritur anceps controversia, an scilicet Clericus possit per laicos justitiæ ministros spoliari armis, cum quibus fuerit comprehensus? Pro utraque sententia quamplurimos congestit Barbosa d. cap. 40. num. 140. & 141. tenens negativam, etsi contrariam magis communem fateatur, quæ apud nos in praxi prævaluit, sicut ex pluribus tradidi d. cap. 20. numero 227. & num. 229. contra sentientes recensui.

Ibi: *Et sanè de interdicto armorum usu.*

De quo actum per me d. lib. 2. variar. cap. 20. ex num. 223.

Ibi: *Lex autem Principis secularis.*

- 39 Quando & quomodo lex sæcularis Principis Ecclesiasticos liget, præmissum est supra, hoc lib. cap. 8. num. 25.

Ibi: *De eo tantum articulo controversi.*

Pœnam legibus stabilitam adversus portantes arma vetita, per Judicem Ecclesiasticum, non per laicum à Clerico transgressore extorquendam esse prædiximus ex multis d. cap. 20. num. 225. ubi hujus loci fit mentio.

Verf. *Utrumque tamen sit.*

- 40 Docet Præses noster, licere sæcularibus Magistratibus, ac ministris spoliare clericos armis, si ea deferant, quæ laicis prohibentur, propter quod nullam excommunicationis pœnam incurrunt: & in Hispania usu receptum agnoscimus, prout mox præmonuimus numero 38. Imò sæcularis judex, etsi per Ecclesiasticum requiratur, non tenebitur ablata arma restituere, ut cum pluribus tenet Bobad. Polit. lib. 2. cap. 18. num. 66. dixi d. cap. 20. numero 227. alios referens: nec illicitum erit laico judici Clericos sic arma deferentes capere, ut eos ad Ecclesiasticum remittat. Bobad. ubi proximè.

- 41 Similiter ubi Clericus venditioni, aut piscationi lege regia, vel statuto interdictæ operam dederit, poterunt sæculares ministri ei retia, aves, & alia instrumenta auferre, ac sibi retinere. Bobad. num. 119. Cur. Philip. part. 3. S. 3. num. 11. & alii apud Barbof. de Jur. Ecclesiast. lib. 1. cap. 40. num. 141. ad fin. Azeved. in l. 1. num. 3. tit. 8. lib. 7. Recop.

- 4 Non est capax jurisdictionis spiritualis, nisi ex Pontificis delegatione.

Laico & Clerico Episcopus causam spirituales nequit committere, ibid.

- 5 Axioma, Magis dignum, &c. quomodo intelligi, ac restringi debeat.

- 11 Si Judex Ecclesiasticus procedens in laicum, qui cum clerico deliquit, ob causam individuitatem illum absolverit, aut non dignè punierit, laicus judex in ipsum animadvertere poterit iterum ex novo judicio.

- 12 Publicam, aut solennem pœnitentiam agentes numquid gaudeant fori privilegio? n. 13.

- 14 De forma, de effectibus pœnitentia publica, ac solennis, & de differentiis inter utramque remissivè

- 15 De interpretatione capitis. Aliud II. q. 1. n. 18. & 19.

- 16 Pœnitentes damnati per Sanctæ Inquisitionis Tribunal foris sæculari subjiciuntur, si postea crimen aliquod perpetrent ad jurisdictionem Magistratum spectans.

- 17 An judex valeat pœnas legis temperare, aut quas sententia semel imposuit, moderari? Et quid de Inquisitionibus in causis hæresis.

C A P U T XXXIV.

Ad Num. 3.

SI Clericus, vel alius qui fori privilegio gaudet, unà cum laico delictum perpetret, quisque à suo giudice debet puniri, nec Ecclesiasticus ratione societatis, & connexionis in laicum procedere permittitur. Tusch. lit. C, conclus. 385. num. 17. Jul. Clar. lib. 5. Sententiar. S. fin. q. 36. num. 46. Anton. Gom. variar. lib. 3. cap. 10. numero 6. Fachin. controvers. lib. 9. cap. 31. Cancer. variar. part. 2. cap. 2. à numero 144. Farinac. in praxi, q. 8. num. 151. Guttier. latè Practic. lib. 1. q. 6. numero 7. & per totum Castell. contro. lib. 6. cap. 165. Salgad. de retent. Bullar. part. 2. cap. 14. num. 28. Bobad. Polit. lib. 2. cap. 17. num. 91. Azeved. in l. 10. num. 24. tit. 1. lib. 5. Recop. Barbosa de Jur. Ecclesiast. lib. 1. cap. 39. S. 2. num. 94. Cur. Philip. part. 3. S. 1. numero 11. in fin. Guz. de defenf. reor. def. 1. cap. 11. numero 17. Parlador. differ. 9. S. 1. numero 39. licet alii non pauci contra tenerint, quos laudati recensent, ac Menoch. d. arbitr. casu 371. num. 13. asserens hanc magis communem, sed vix in praxi observari.

Sed priorem sententiam intelligi oportet de crimine merè sæculari; nam si foret mixti fori, Ecclesiasticus etiam laicum valebit coërcere, ut animadvertit Barbosa. ubi proximè, & procul dubio verum est, nisi laicus judex per capturam subditi delinquentis prævenierit. Et quanquam Ecclesiasticus per præventionem etiam adversus laicum cognoscens, ipsum absolvat, aut non pœna condigna afficiat, licebit tamen sæculari Magistratui iterum judicio novo instituto, pœnam legitimam, ac facinorosi respondentem irrogare, prout regulariter in causis mixti fori observari prænotavimus variar. lib. 2. cap. 10. num. 37.

S U M M A R I U M.

- 1 Clerico, ac laico simul delinquentibus, an Judex Ecclesiasticus in utrumque procedere valeat? & num. 2. 8. & seqq.
3 Laicus in casu spirituali utrum arbiter, aut arbitrator possit eligi.

Ibi:

Ibi: *Laicus potest arbiter esse.*

3 De causa spirituali vetitum est in laicum compromitti, sed simul cum Ecclesiastico arbiter esse permittitur. Farinac. *sup. numero 24. vers. Limita secundo*, Bobad. *num. 93.* Tusch. *lit. I, conclus. 4. num. 10.* Mart. Anton. Blanc. *tract. de compromiss. in conjunct. q. 2. num. 62.* Lanfranc. de Oriano *tractat. de arbitr. part. 2. num. 24.* Joan. Bapt. Peruzin. *eod. tract. lib. 4. cap. 15. numero 1.* Barbosa *collect. cap. Per tuas, num. 3. de arbitr. ubi alii, accedente superioris autoritate, ut praefati observant, praesertim idem Barbosa in collect. cap. quod in dubiis, num. 4. de consecration. Eccles. qui cum aliis collect. cap. contingit num. 3. docet quod laicus etiam sine Ecclesiastico eligi poterit arbitrator in causa spirituali, licet contra tenuerit Joan. Baptist. ubi proxime, addens quod nec incidenter laicus arbiter super causa spirituali laudem ferre poterit.*

Ibi: *Tametsi laicus censeri solet.*

4 Laicus incapax censetur spiritualium causarum cognitionis; nisi ex Pontificis commisione, sicut omnis Ecclesiasticae jurisdictionis. Barbosa *collectan. cap. Sacrosancta § 1. numero 2. de elect.* Marc Anton. Blanc. *sup. numero 64.* Tiraq. *de jur. marit. gloss. §. numero 178.* & alii plures apud me *variar. libro 1. capite 17. num. 147.* Unde licet, ut mox ostendimus, arbiter cum Clerico ad causam spiritualem jure constituatur, non tamen Ecclesiastico, & saeculari eadem delegari per Episcopum permittitur. Lanfranc. *sup. numero 25.* Marc. Anton. Blanc. *num. 64. vers. Praterea.*

Ibi: *Actum individuum nomen accipere.*

5 Regula, quod magis dignum attrahit ad se minus dignum, non procedit, cum plures collectivè concurrunt unum corpus constituentes, veluti collegium; quia non attenditur dignitas collegatum, sed quod si par fuerit, dignior pars attenditur, & ab ea communitas nomen, ac naturam accipit, ut in laicorum, & Clericorum collegio contingit. An cum plures ut singuli ad actum quemque congregantur, tunc minus dignum digniori etiam inferiori numero solet cedere, de quibus Azeved. *in l. 10. num. 25. tit. 1. lib. 4. Recopil.* Barbosa *de potest. Episc. part. 3. alleg. 72. num. 128. & collect. cap. Quod in dubiis, num. 4. de consec. Ecclesiast. ac tract. de axiom. jur. axiom. 72.* Tusch. *lit D, concl. 435.*

6 Quod quidem axioma notabiliter restringitur, ut locum habeat quoties ex attractione minus dignum pateretur detrimentum, ut evenire in jurepatronatus Clericis, & laicis communi, observat D. Covarru. *infra, hoc lib. cap. 36. num. 5. vers. Terriò opportunè*, Salgad. *de Reg. protect. part. 3. cap. 9. numero 11.* non enim alteri per alterum iniqua conditio debet inferri, *cap. non debet 22. de reg. jur. in 6. cum vulgatis, que congerit Barbosa axiom. 22. numero 1.*

7 Praterea, limitatur, si magis dignum indigniori accessoriè jungatur? nam illud cedit D. de Faria Covar. *Enucl.*

huic tanquam principali. Petr. Barbosa *in l. Cum Prator, §. fin. num. 112. de judic. Tusch. lit. A, conclus. 76. num. 26.* Castill. *controv. lib. 5. cap. 169. num. 21.* August. Barbosa *axiom. 76. num. 2.*

Ad Num. 2.

Sententiam suam, de qua supra, *num. 1.* 9 D. Covarru. declarat, ut non procedat in causis individuis, quae separationem nequeant recipere; tunc siquidem Clerico, & laico simul delinquentibus, Judex Ecclesiasticus in utrumque, causa cognita, animadvertere poterit propter jurisdictionis praeminentiam. Ant. Gom. *variar. lib. 3. cap. 10. numero 6. in fin. Tusch. lit. C, concl. 395. num. 8.* Guttier. *Practic. lib. 1. quest. 6. numero 9.* Barbosa *de Jur. Ecclesiast. lib. 1. cap. 39. §. 1. num. 95.* ubi exemplum affert de mandante, & mandatario Salgad. *de retent. Bullar. part. 2. cap. 14. num. 28.* Bobad. *lib. 2. cap. 17. num. 91.* Azeved. *in l. 10. numero 25. tit. 1. lib. 4. Recop.*

Sunt qui existimant, quod cum Ecclesiasticus, & saecularis cooperantur ad facinus, causa fit mixti fori quoad laicum, ita ut praeventioni locus sit. Guaz. *de defens. reor. def. 1. cap. 11. num. 17.* Parlador. *differ. 9. §. 2. num. 36.* & sanè quilibet judex probabili, ac communi opinione nixus rectè procedet in laicum, qui cum Clerico deliquit, in suo foro, si illum apprehenderit, praeventa jurisdictione. 10

Quoad civiles causas eadem est recepta distinctio, ut Clericus, ac laicus ex eadem obligatione conveniantur, si causa separationem admittat, quisque in suo foro respondere teneatur; alioqui coram Ecclesiastico uterque litigabit. Quod ita verum est, licet plures laici cum uno clerico concurrant, de quo Salgad. *num. 26.* Barbosa *d. numero 94. vers. Verum contrarium*, Bobad. *cum pluribus num. 92.* Azeved. *num. 23. & 24.* Gratian. *disceptat. cap. 541. à numero 16.* Cancer. *variar. part. 2. num. 147.* Guttier. *sup. q. 43.* Sed in praxi adhuc in causis individuis, & communibus Clerico, & laico, hic coram Ecclesiastico giudice conveniri non permittitur, teste Bobadilla; imò saecularis, qui ipsum in jus vocaverit, in foro Ecclesiastico subjicietur poenae legis *10. tit. 1. lib. 4. Recop.* ut probat Azeved. *ibi*, quamvis eam temperari posse ob communem contrariam opinionem, existimet Guttier. *d. q. 43. in fin.* 12

At in criminalibus, si Judicem Ecclesiasticum ob causae individuitatem laicum, qui cum Clerico deliquit, procedere contigerit, eumque absolverit, aut mitius punierit quam crimen meretur, poterit laicus dehuò de illo cognoscens condignam poenam infligere reo sibi subiecto, sicut in causis mixti fori observari praemisimus supra, *numero 2.* & in specie tenet Guaz. *de defens. reor. def. 1. cap. 11. num. 18.* nam judex laicus non omninò excluditur propter incompetentiam, sed digniori cedit, ne recta judicii expeditio, continentia causae divisae impediatur, quemadmodum per praeventionem in mixti fori delictis inhibetur. Sic nec regia jurisdictio illudetur, nec crimina manebunt impunita. 14

Ad Num. 3.

- 12 Qui solennem aut publicam pœnitentiam agunt propter delictum ex iudicis Ecclesiastici sententia, nec in civilibus, nec in criminalibus fori privilegio juvantur. Clar. *S. fin. q. 35. num. 20.* Decian. *tract. crimin. lib. 5. cap. 25. num. 9.* Morla *Empor. Jur. part. 1. tit. 2. in princ. num. 143.* Bobad. *d. lib. 2. 13. num. 148.* Barbosa *addit. ad collect. cap. Aliud, 11. q. 1.* Cur. Philip. *part. 3. S. 1. num. 14.* Simanc. *de Catholic. Institur. quæst. 47. de pœnit. & convers. num. 19.* Aliquando hi pœnitentes per Ecclesiasticum coërceri possunt ob excessus, quos refert Bobadillo.

Ad Num. 4.

- 13 Contrarium placuit non paucis, ut refert Simanc. *num. 18.* qui oppinantur ejusmodi pœnitentes fori privilegio gaudere in civilibus, ac criminalibus, ex Leonis Magni Pontificis decreto, in *cap. Aliud, 11. q. 1.* quod diversimodè interpretantur pronuper laudati, & alii quos adducit Barbosa in *collectan. ibi*, quorum intellectus fusè D. Covarru. refert, ac refellit.

Vers. Sunt tamen.

- 14 De pœnitentiæ solennis, & publicæ forma, atque effectibus agitur in *cap. In capite 64. dist. 50. l. 18. 19. & 20. tit. 4. part. 1.* ubi Barbosa in *collect.* plures laudavit Trident. *sess. 24. cap. 8. de reform.* ubi publicæ pœnitentiæ fit mentio, quanquam illam exolevisse scripserit Alciat. *lib. 9. parerg. cap. 22.* Sed inter publicam, & solennem pœnitentiam multum interest, maximè quia post hanc pœnitens ab Ecclesiasticis Ordinibus remotus habebatur, *d. l. 19. Partit.* Barbosa *collect. cap. 1. numero 3. de bigam. de ordin. non sic per illam Barbosa in remiss. ad Concil. d. cap. 8. numero 2. & de potest. Episcop. part. 2. allegat. 43. numero 7.* Utrum qui pœnitentiam solennem, aut publicam egit, pro eodem crimine possit per laicum iudicem puniri, dixi *Variar. lib. 2. cap. 10. num. 21.*

Vers. Ipse verò minimè.

- 15 Hic tamen D. Covarru. novum addit intellectum ad *cap. Aliud*, ut scilicet ibi consulat Pontifex, quod pœnitentes non deserant salutaris pœnitentiæ progressum ad prosequendum in forensi iudicio quod sibi debetur; quid enim prodest homini universum mundum lucrati si animæ suæ detrimentum patiat. Ideo magis expedit pro peccatis satisfacere, quam bona temporalia litigando tueri; nam si pœnitens incumberet litibus, à salutifero statu distraheretur: & quanquam id fieri possit sine culpæ reatu, titius erit, obsequi pœnitentia Ecclesiæ iudicio, quam forum pro bonis acquirendis, vel conservandis adire sæcularem. Quam interpretationem amplectitur Morl. *ubi sup. numero 143. vers. Sed mea sententia*, Barbosa in *addit. collect. d. cap. Aliud.* Vide infra numero 18.

Ad Num. 5.

- 16 Illi quibus per sanctam Inquisitionem Tribunal publica injungitur pœnitentia, si crimen postea admiserint quod ad forum spectet sæcularem, per Magistratum ordinarium Judicem coërceri debent. Bobad. *d. cap. 17. numero 148.* Clar. *d. quæst. 35. num. 20.*

Ibi: Nam licet alioqui.

- 17 Judici ex causa sententiæ permittitur legales pœnas mitigare; sed postquam eam tulit, moderari pœnam, quam imposuit, prohibetur nisi in continenti Tusch. *lit. P. concl. 253. num. 7.* Clar. *sup. quæst. 85. num. 10.* & alii plures apud me *Variar. libro 2. cap. 9. ex num. 101.* Sed hoc speciali jure Inquisitoribus licet. Clar. *lib. 3. Sentent. S. Heresis, num. 8.* Penna in *Director. Inquisit. part. 2. quæst. 47. schol. 72.* Menchac. *illustr. cap. 31. num. 3.* Barbosa *collect. cap. Ut commissi, num. de heretic. in 6. prænotavi & ego d. cap. 9. num. 105.*

- 18 Libet hîc adjicere, quod inter plures interpretationes, quas D. Covarru. supra recenset, illa communis videtur verissima, quam tradidit *num. 4. vers. Quartò frequentior*, nempe quod in *d. cap. Aliud, 11. quæst. 1.* consilium tribuitur pœnitentibus litigaturis, ut potius in foro Ecclesiastico, quam in sæculari suas deducant actiones, ubi causæ sine tanta distractione, & strepitu peragi possunt; sed hoc reo consentiente, si laicus sit; in quo nullum pœnitentium privilegium reperitur; nam jure communi cunctis laicis licet Ecclesiasticæ jurisdictionis prorogatio, *l. Episcopale 9. C. de Episc. audient.* Barbosa cum aliis *collect. cap. Significasti, num. 3. de for. compet.* Carleval. *de judic. lib. 1. disp. 2. numero 1120.* tamen jure nostro regio prohibeatur, *l. 10. titul. 1. lib. 4. Recopil. ubi Azeved. quem intellectum, quanquam alium expendat, D. Covar. non impugnat.*

- 19 Alius etiam intellectus accommodari poterit dicto capiti *Aliud*, si perpendamus pœnitentes miseratione dignos, & sub speciali Ecclesiæ protectione constitutos, idcirco possunt inter miserabiles personas reputari, quæ agentes, præsertim oppressæ, etiam laicos apud Tribunal Ecclesiasticum jure conveniunt, ut ex aliis præmissis supra *cap. 6. num. 8.* quam opinionem communem testatur Barbosa *collect. cap. Causam que 7. num. 4. qui fil. sint legit.* Monet igitur Magnus Leo hujusmodi homines, ut omisso rei legitimo foro sæculari, ad Ecclesiasticum confugiant, cum litigare opus sit.

SUMMARIUM.

- 1 *Judex laicus an possit cognoscere de possessione rei spiritualis, qui dispunt. Resolvitur ex numero 6.*
- 2 *Quoties possessorium iudicium habet annexam, causam proprietatis de spirituali, aut annexa, iudex laicus competens non habetur.*
- 3 *Nequit habere cognitionem de Beneficii Ecclesiastici possessione; quæ limitatur num. 17.*

- 4 Potest summariam habere cognitionem de proprietate, & titulo beneficii, ut se instruat ad iudicandum de possessione, si hoc illi liceat, ut volunt plures.
- 5 Si controversatur contra Clericum de possessione rei spiritualis, iudex laicus causam decidere prohibetur.
- 6 Utrum iudex laicus valeat cognoscere de possessione rei spiritualis, absque ulla proprietatis connexionem? & 5. & 8.
- 9 Causam decimarum in quaestione facti iudex laicus definire valeat in sibi subditum.
- 10 Idem & Ecclesiastico Iudici licet.
- 11 Quoties jus percipiendi decimas ad laicos est translatum ex concessione Pontificia, Magistratus saeculares de illis cognoscunt, sive juris, sive quaestio vertatur; quod ampliatur numero 12.
- 13 Novarum decimarum exactionis causa ad supremum Castellae Consilium in Hispania deferuntur, & in Indiis ad Regia Pratoria.
- 14 Num laici decimarum conductores possint in foro Ecclesiastico conveniri? & numero 15. & 16.
- 17 Quomodo cognoscatur in Regiis Pratoriis de possessione beneficii Ecclesiastici, ne vis inferatur possessori.
- 18 Qui aliter sentiant.
- 19 Ex quibus causis Iudices Regii Pratorii habeant extrajudicalem per Iudicis Ecclesiasticos illatam, & num. 20.
- 21 De forma procedendi in eiusmodi causis, & quam cognitionem supremi Iudices habeant.
- 22 De justificatione regia protectionis, remissive.
- 23 Quomodo compellantur Iudices Ecclesiastici ad observanda decreta Regia Cancellaria, ubi de vi auferenda deciditur, & num. 24.
- 25 In quibus causis locus non est protectioni adversus Iudices Ecclesiasticos, saeculares, vel regulares.
- 26 Nuntii Sedis Apostolicae, qui in Curia nostri Regis adsunt, tenentur rescripta sua delegationis, & facultatem in regio exhibere Consilio.
- 27 De retentione Bullarum, quae apud nos est permessa, & qualiter procedatur.
- 28 Causa retentionis legitima est, si extero beneficium Ecclesiasticum conservatur.
- 29 In Beneficiorum provisione regnicola alienigenis proponendi.
- 30 In Beneficii impetratione precator exprimere debet patriam suam, & dioecesim.
- 31 De Beneficiis patrimonialibus, quae in Hispania necessario conferuntur Clericis ortis ubi Beneficium vacans existit.
- 32 Per Bullarum retentionem Sedis Apostolicae auctoritati nullum inferitur praedictum, nec irreverentia vestigium excogitari potest, & numero 33.

CAPUT XXXV.

Ad Num. 1.

- I **A**nceps quaestio decidenda proponitur, teste Parlador. different. 9. §. 1. numero 34. utrum scilicet laicus iudex possit cognoscere de causa possessionis rei spiritualis, aut spirituali annexae: de qua Guttier. *Canonic. lib. 1. cap. 34.* D. de Faria Covar. *Enucl.*

à num. 16. Menoch. *de recup. remed. 15. num. 210. cum seqq.* Joan. Garc. *de Nobil. gloss. 9. num. 46.* Cened. *Canonic. lib. 1. q. 45. num. 415.* & ad *Decret. cap. 4. à princ.* Cevall. *tract. de cognit. per viam violent. part. 1. q. 65.* Paz *de tenet. cap. 12. numero 78.* Bobad. *Polit. lib. 2. cap. 18. numero 141.* Mier. *de major. part. 3. q. 11. num. 26.* omnium novissime, ac latissime Barbosa *de Jur. Eccles. lib. 1. cap. 39. §. 2. num. 160. ad 179.* ubi plures utraque sententia cumulavit.

Verf. Prima conclusio.

Quoties iudicium possessorium annexam 2
habet causam proprietatis super re spirituali, vel annexa, iudex laicus nullam potest habere cognitionem. Menoch. *de retinend. remed. 3. num. 328.* Guttier. *num. 44.* Joan. Garc. *num. 47.* Cevall. *num. 10.* Bobad. *ubi proximè,* & alii communiter. Unde inferitur, quod si agatur interdicto adipiscendae, laicus iudex idoneus non est, quia admixtam habet causam proprietatis. Guttier. *num. 41.* Menoch. *de recup. remed. 15. num. 235.* etsi alii dissentiant.

Verf. Ex quo patet.

Saecularis Iudex incapax censetur, si de 3
Beneficii Ecclesiastici disceptetur possessione, absque connexionem juris proprietatis, de quo consulat Barbof. *sup. num. 175.* Guttier. *num. 26.* & alios qui ab his pro hac sententia D. Covar. laudantur.

Ibi: Cum ad justificandam possessionem.

Licet ad obtinendum in possessorio Bene- 4
ficii probatio tituli saltem colorati desideretur, de illo tamen summarie, & incidenter cognoscitur, quod iudici laico non est vetitum ad se instruendum, ut super possessione pronunciet. *num. 45.* Joan. Garc. *sup. num. 47.*

Ibi: Maximè quia in hac specie.

Si clericus conveniatur super possessione 5
Beneficii, vel cuiusque rei spiritualis, iudex laicus de iure competens nequit esse; nam etsi possessorium deduceretur contra Ecclesiasticum de re omni profana, veluti praedio, aut domo, in suo foro deberet conveniri: quo argumento utitur Barbosa *d. §. 2. num. 157.* cui assentiuntur Guttier. *num. 23.* Menoch. *de remed. 3. num. 349.* Vide inferius *num. 7.*

Verf. Secunda conclusio.

In possessorio rei spiritualis non habente 6
causam proprietatis annexam laicus iudex idoneus habetur. Pro qua resolutione (etsi D. Covar. displiceat,) plurimos referunt Barbosa, Bobad. Cevall. Guttier. & Menoch. & ego recensui nonnullos *variar. lib. 1. cap. 17. num. 194.* & est usu recepta, quam ex nostratibus tenent Salgad. *de Reg. protect. part. 1. cap. 1. pralud. 3. num. 217.* Bobad. *d. cap. 18. numero 141.* Cevall. & Joan. Garc. *ubi supra:* eandem amplectuntur, quando reus est laicus, Guttier. Menoch. & Barbosa laudati *num. 5.*

Verf. *Verùm si diligenter.*

7 Adversus proximam conclusionem docet D. Covar. sæcularem de possessione rei spiritualis, vel quasi judicare non posse, etiam si causa proprietatis non admisceatur, & ita observari in Pintiana Cancellaria testatur Bobad. *ubi proximè*: quam sententiam, non paucis sequacibus recensens, tuetur Barbosa *d. cap. 39. §. 2. à num. 173.* Guttier. *Canon. lib. 1. cap. 34. à num. 23.* ubi etiam plures. Eam tamen restringit, nisi reus sit laicus, quo casu uterque iudex, ut in causis mixti fori, est competens. Guttier. *num. 43.* Menoch. *de retinend. remed. 3. num. 367.* Alia adjicitur limitatio, si Ecclesiasticus ministrare justitiam neglexerit, Menoch. *num. 354.* Guttier. *num. 39.* His conveniunt tradita *sup. num. 5.*

Verf. *Non oberit Glossa.*

His rationibus fufius satisfacit Barbosa *d. cap. 39. §. 2. à numero 26. verf. Et retenta cum seqq.*

Verf. *Primùm etenim illud.*

8 Adde Menoch. *de retinend. remed. 3. num. 324. cum aliis*, & *de recup. remed. 15. num. 234.* qui tres casus distinguit. Primus cum uterque litigans clericus est: secundus, si reus perturbator vel spoliator possessionis rei spiritualis ex Clero sit, actor verò laicus. Et in foro Ecclesiastico causam definiendam utroque casu cum D. Covarru. resolvit. Tertium adjicit, quem Præses noster omisit, cum scilicet reus laicus convenitur; & tunc apud sæcularem Magistratum, vel Ecclesiasticum Judicem agendum tenet, secundum nuper tradita, *num. 7.*

Ad Num. 2.

9 Ubi solum agitur, an decimæ sint solutæ, vel an hic, aut ille ipsas præstare teneatur, quoties laicus est qui dicitur debitor, in foro sæculari causa peragi poterit. Carrasc. *in Recop. cap. 6. §. 2. num. 1. verf. Circa primam*; Barbosa cum pluribus *de Jur. Eccles. lib. 3. cap. 26. §. 4. num. 1.* & alii non pauci; quos congesti *variar. lib. 1. cap. 17. num. 148.* licet non desint, qui contra sentiant; quos adducit Barbosa.

Ibi: Ecclesia siquidem duos.

10 Ecclesiasticus Iudex rectè procedet contra laicum decimarum debitorem, aut si quæstio vertatur, num hic, vel alius eas solvere teneatur. Bobad. *Polit. lib. 2. cap. 18. num. 145.* Guttier. *Canon. lib. 1. cap. 34. num. 50.* ubi quod etiam ipsarum conductor valet laicos in foro Ecclesiastico convenire. Carrasc. *ubi sup.* Azeved. *in l. 10. num. 58. tit. 1. lib. 4. Recop. Paz in praxi, tom. 2. præl. 2. numero 22.* Cur. Philip. *part. 1. §. 5. numero 5.* & alii plures apud eodem: qui decimarum debitores per censuras ad solvendum compelli possunt. Barbosa *ubi proximè, num. 15.* ubi alii.

Verf. *Tertiò quoties.*

11 Si Decimæ à Sede Apostolica concedantur sæculari Principi, Regii Judices, sive de jure, sive de facto super ipsis disceptetur, cognoscunt privativè, etiam inter Ecclesiasticos. Alfar. *de offic. Fisc. gloss. 20. num. 9.* Guttier. *Practic. lib. 1. q. 14. num. 4.* Bobad. *num. 146.* Castill. *de tertiis, cap. 22. num. 20.* Carrasc. *sup. num. 14. verf. Et quoties decimæ*, præter nonnullos laudavimus *variar. d. cap. 17. num. 150.* Idem erit si ad privatos decimæ per legitimam concessionem spectent. Bobad. *d. §. 4. numero 2. verf. Itidem causa.*

12 Quam conclusionem tuetur, & ampliat ante omnes consulendus Solorz. *de jur. Indiar. tom. 2. lib. 3. cap. 1. ex num. 31.* ut procedat etiam si Princeps Ecclesiæ decimas sibi competentes concedat, prout Indiis Occidentalibus contingit: & ita obtinuit apud supremum illarum Consilium, dum Fiscalem agere D. Solorzanus in causa decimarum satis ardua circa jus decimandi; quam agitatam, ac decisam vidimus in eodem Regio Senatu. Adde D. Frasso *de Reg. patron. Indiar. cap. 18. num. 9.*

Verf. *Quartò erit.*

13 Quoties Ecclesiastici novas decimas exigere intendunt, quæ antea per decennium solvebantur, ad Regium Castellæ Consilium per querelam in Hispania patet additus, ne populi, vel privati vexatur, de quo *in l. 6. tit. 5. lib. 1. Recop. Azeved. ibi, ex num. 2.* Avendann. *de exeq. mand. part. 1. cap. 1. numero 32. verf. Item ista jurisdictio*; Bobad. *sup. num. 148.* Cur. Philip. *num. 6.* Solorz. *d. lib. 4. cap. 3. num. 26.* Alfar. *de offic. Fisc. gloss. 24. num. 3.* Carrasc. *d. cap. 6. num. 13.* In novo orbe specialiter indultum est Regiis Prætoriis, ut de hujusmodi causis cognoscatur, quod in Hispania solum Consilio Castellæ reservatur, ut observant Solorz. Carrasc. Alfar. & Cur. Philip.

Verf. *Quintò non video.*

14 Laicum decimarum conductores pro pretio nequeunt in foro Ecclesiastico conveniri, nisi ei se submiserint, vel jurejurando contractum roboraverint. Guttier. *Canonic. lib. 1. cap. 34. num. 49.* Castill. *in l. 6. Tauri, gloss. De qualquier calidad*, Cacheran. *Pedem decis. tom. 1. tit. 34. de for. comp. num. 53.* Bobad. *d. cap. 18. num. 150.* Carrasc. *sup. num. 16.* Idem de conductente fructus Beneficii, tenet Parlad. *differ. 9. §. 3. num. 3.*

15 Contrarium, scilicet ejusmodi conductorem virtute simplicis obligationis subjici foro Ecclesiastico, ut ad solutionem mercedis possit compelli, cum aliis sustinet Barbosa *de Jur. Eccles. lib. 1. cap. 39. §. 2. num. 46.* & in Pintiana Cancellaria observari testis est Azeved. *in l. 10. num. 58. tit. 1. lib. 4. Recop.* cujus praxis fit mentio in Curia Philip. *d. §. 5. num. 7.* Et quidem juri videtur conformis; nam merces locationis loco decimarum succedit, & conductor pro debitoribus illarum subrogatur; idcirco sicut Ecclesia ad exigendas decimas à laicis iudices suos adire potest, ut est nuper præmissum, ita similiter in conductorem, qui

qui ipsas percepit, in proprio foro agere licebit, cum subrogatum sapiat naturam ejus, in locum subrogatur, l. Si eum, §. Qui in juriarum, ff. si quis caution. cum vulgatis, quæ cumulat Barbosa axiom. 207. num. 1.

16 Præterea in omnibus instrumentis hujus conductionis regulariter solet inferi clausula submissionis foro Ecclesiastico, quam si aliquando per imperitiam Notarii prætermitti contigerit, pro expressa haberi debet, ut suum operetur effectum, l. Quod si nolit. 31. §. Quia assidua, de edilir. edict. Barbosa tract. de claus. in princ. numero 1.

Verf. Sextò non negamus.

17 Tametsi D. Covar. sup. numero 1. prædocuisset, laicum judicem idoneum non censeret, ut de possessione Beneficii, vel alterius rei spiritualis cognoscat, id tamen in præfentiarum restringit quoad Judices superiores, qui Regiis Prætorii assident; hi enim potuerunt etiam inter Ecclesiasticos per viam extrajudicialis potestatis impedire spoliolum fieri Beneficii, & factum, violentiâ remotâ revocare, cui obviam ire cuique sæculari Principi in propria ditione incumbere non dubitatur. Quam sententiam in Granatensi, ac Gallico Prætorio praxis observat, pluribusque in Regnis apud exteros, ut videre licet apud Barbof. de Jur. Eccles. lib. 1. cap. 39. §. 2. num. 63. & comprobatur jure nostro regio ex l. 2. tit. 6. lib. 1. l. 10. tit. 1. lib. 3. Recop. tenent. Bobad. d. lib. 2. cap. 18. num. 141. Joan. Garc. de Nobilit. gloss. 9. num. 46. Cevall. tract. de cognit. per viam violent. part. 1. q. 65. Paz in Praxi, tom. 1. temp. 1. num. 23. & 39. Greg. Lop. in l. 13. gloss. 3. tit. 13. p. 2. Guttier. practic. lib. 1. q. 20. num. 1. Azev. in d. l. 2. Reg. ubi latè probat, Alfar. sup. gloss. 2. num. 16. Avend. d. cap. 1. num. 32. Mieres de majorat. part. 3. q. 11. à num. 11. D. Frasso novissimè, ac præ omnibus copiosè de Reg. Patron. Indiar. cap. 41.

18 Sed contrarium sustinet Barbosa cum aliis ubi proximè, num. 175. & in Vallisoletana Cancellaria praxi receptum inquit Bobadilla ubi pronuper: & quidem de jure hæc opinio vera videtur, sed ex privilegio Sedis Apostolicæ, vel consuetudine servatur opposita, ut animadvertit Guttier. d. cap. 34. numero 25. verf. Quare quoniam, & constat ex d. l. 2. Recop.

Ad Num. 3.

19 Dupliciter solent Ecclesiastici Judices vim litigantibus perperam inferre, aut non deferentes appellationi legitimæ, aut se ingerentes, ut de causis ad forum sæcularem privativè spectantibus cognoscant. Salgad. de Reg. protect. part. 1. cap. 1. in princ. numero 2. verf. Secundo modo, cum seq. Utroque casu tam laicis licet Regia adire Prætoria, ut per extrajudicialem cognitionem, & justitia rectè administretur, l. 36. tit. 5. libro 2. l. 7. tit. 2. l. 14. tit. 3. libro 3. Recop. Salg. d. cap. 1. num. 3. & per tot. ubi de justificatione recursus: & cap. 2. de forma procedendi. Cevall. tract. de cognit. per viam viol. gloss. 1. cum seqq. Alfar. sup. ex num. 14. Bobad. numero 139. Paz sup. numero 22. Solorz.

cum pluribus de jur. Indiar. tom. 2. lib. 4. cap. 3. num. 35. & 36. & alii non pauci, quos refert Barbosa d. cap. 39. §. 2. num. 180. Ipse tamen ex num. 32. eam cognitionem illicitam, & sacris Constitutionibus contrariam probare nititur, nec consuetudine introduci posse contendit in collect. cap. Ecclesia S. Mariæ, à num. 7. de constitution. de quibus plenè D. Frasso cap. 38. num. seqq. Væ nobis si in praxi illius prævaleret opinio, quanta experiremur dispendia, tam salutifero antidoto deficiente, ut considerant D. Covar. sub hoc num. verf. Quintò justitia, Gregor. Lop. in l. 13. gloss. 3. tit. 13. p. 2. D. Frasso ex numero 27. & alii ex prælaudatis. In hoc remedio, cum scilicet non deferatur appellationi, diversimodè concipiuntur Consilii decreta, de quibus Salgad. d. cap. 2. ex numero 199.

Verf. At si laicus perjudicem.

Egit D. Covar. de denegato appellationis auxilio, & transit ad alterum modum cognoscendi per viam violentiæ, cum scilicet laicus in foro Ecclesiastico convenitur super causa profana ad illum nullatenus pertinente, quo casu profertur decretum per Regios Consiliarios, quod vulgò de Legos nuncupatur. Salgad. d. cap. 1. num. 3. cujus formulam tradit Cevall. sup. gloss. 18. num. 2. quo acta ab Ecclesiastico declarantur irrita, causaque retinetur, aut sæculari judici competenti remittitur. Salgad. cap. 2. numero 218. Cevall. gloss. 15. numero 20. Et quanquam in præcedenti remedio semper appellatio debeat præcedere, ut per se notam est, ac observat Salgad. num. 64. D. Frass. sup. cap. 37. num. 3. in hoc tamen minimè requiritur: imò nec protestatio Regii auxilii, nec declinatoria desideratur; nam absque istis per simplicem querelam ad Regia Prætoria recurritur. Cevall. l. ubi proximè, Salgad. num. 69. Hujus cognitione fit mentio in l. 7. tit. 2. l. 14. tit. 3. lib. 3. Recop. & de praxi in Cur. Philip. part. 1. §. 5. numero 34. Monteros. in Practic. tract. 5. de las Chancillerias, tit. Siguese el tercero proceso que es Ecclesiastico. D. Frasso sup. cap. 37. à numero 13. ubi quod isti remedio est locus, etsi appellationi deferat Ecclesiasticus, si interponatur.

Ibi: Nec Regii Consilarii.

Ubi extrajudicialiter cognoscitur, an vim Ecclesiasticus inferat, non examinantur merita causæ, nec justitia sententiæ, sed tantum discutitur, utrum legitima appellatio non sit admessa, in quo vis auferenda consistit, ut latè probat Salgad. de Reg. protect. part. 1. cap. 1. ex num. 230. Carrasc. in Recopil. cap. 6. §. 4. num. 20. Cevall. tract. de cognit. per viam violent. gloss. 6. numero 34. Azeved. in l. 2. verf. Item & decimoquarto, tit. 6. libro 1. Recop. Quod tamen limitatur quoties super vi pronunciarum non possit absque principalis causæ cognitione; tunc siquidem Consilarii Regii de causæ meritis incidenter cognoscent, quod probat adducens exempla Cevall. eod. tract. q. fin. à numero 6.

Verf. *Hic autem forensis usus.*

Ad Num. 4.

22 De justificatione protectionis Regiæ apud nos moribus, & legibus introductæ, fusè nostrates differunt, præsertim Greg. Lop. in l. 13. gloss. 3. titul. 13. part. 1. Salgad. d. cap. 1. ex num. 40. Azeved. in d. l. 2. Recop. Cevall. sup. gloss. 1. cum seqq. alios cumulant Salgad. num. 16. & Barbosa de Jur. Eccles. lib. 1. cap. 39. §. 2. num. 180. verf. *His igitur*, qui ut præmissimus num. 19. hujusmodi recursum, & protectionem damnat, cujus fundamentis satisfacit Salgad. ex num. 22. de quo Neotericus D. Frassus egregiè sup. d. cap. 38.

Verf. *Adversus verò Clericos.*

23 Hujusmodi comminationis, quæ in Judices Ecclesiasticos vim inferentes præmitti solet, meminit Guttier. *Practic. lib. 2. quæst. 20. in fin.* Alfar. de offic. Fiscal. gloss. 2. num. 15. Quomodo hi coërceantur, si parere tenuerint decretis, quæ per Regios Judices expediuntur ad vim tollendam, trad derunt Alfar. *ubi proximè*, Bobad. sup. lib. 2. cap. 28. num. 139. D. Frass. d. cap. 38. num. 42. qui docet multari posse, ex pluribus. Cur. Philip. dict. §. 5. numero 34. Cevall. gloss. 16. num. 10. ubi quod incurrunt pœnam legis 4. tit. 1. lib. 4. Recop. Utrum possint ad expensas damnari à superioribus laicis iudicibus propter vim illatam, disputat Guttier. dict. quæst. 20. Salgad. d. cap. 2. à num. 243.

Verf. *Sed & ex multis aliis.*

24 Adde Salgad. de retent. Bullar. part. 1. cap. 9. num. 37. & ex stylo Granatensis Regii Prætorii, de quo D. Covar. testatur, videtur inferendum, quod facultas cognoscendi per viam violentiæ adaptari poterit ad quoslibet casus, si constiterit notoriè de vi per Ecclesiasticos illata, aut inferenda, præsertim si Superior Ecclesiasticus aut nolit, aut non possit oppressis subvenire: ad quod conducit disputatio Salgadi in d. cap. 9. ex num. 13. quo, si placuerit, temperatè, cautè, ac si ne ambitione ampliandæ jurisdictionis utendum. Consule D. Frass. sup. cap. 35. ex num. 16. & cap. 36. ac 37.

25 Sunt verò causæ, quæ intuitu violentiæ ad Suprema Prætoria deferri prohibentur, veluti si ad Tribunal Sanctæ Inquisitionis, aut Cruciatæ spectant, de quibus omnibus latè Salgad. de Reg. protect. part. 1. cap. 2. prel. 5. per tor. Bobadill. sup. lib. 2. cap. 10. numero 91. Cur. Philipp. part. 1. §. 5. num. 34. in quibus numeratur visitatio Regularium, quæ per Prælatos fieri solet. Carrasc. in Recopilat. cap. 6. §. 4. numero 20. in fin. At nihilominus iudicibus Cancellariarum novi orbis specialiter jubetur, ut super modum procedendi in visitatione Regularium vigilant: & si Vicarii, aut Commissarii generales, Visitatores, & Conservatores notariè excesserint, se interponant, vim auferentes in oppressorum tutelam: quod in Hispania soli Regio Castellæ Consilio reservatur, l. 40. tit. 5. lib. 2. Recop. Solorz. de jur. Indiar. tom. 2. lib. 4. cap. 3. num. 35.

26 Apud nos Sedis Apostolicæ Nuntii, qui in Regia Curia continuò resident, jurisdictionem ullam exercere vetantur, nisi priùs literas delegationis suæ cum facultatibus concessis apud Consilium Regium exhibeant: quæ quidem facultates, cum expedit, restringuntur, de quo in remission. ad titul. 8. lib. 1. Recop. Bobad. d. cap. 18. numero 207. Salgad. de retent. Bullar. part. 1. cap. 2. numero 51. Salced. prax. crimin. cap. 34. numero 19. Cevall. commun. cont. commun. q. 897. num. 324. & 338.

Verf. *Sic etiam in his regnis.*

27 Succedit alia species regiæ protectionis, cum scilicet Bullæ in Curia Romana expediuntur, quibus jus regium læditur, aut privatorum; nam illarum exequutio impeditur, & per Consilium Regium retinentur interposita ad Sedem Apostolicam supplicatione: de quo egregium opus dedit in lucem Salgadus, & si quis plures alios consulere exoptet, adeat Solorzan. d. tom. 2. lib. 3. cap. 25. numero 45. ex quo observandum, quo in Indiis Occidentalibus literæ Apostolicæ exequutioni mandari prohibentur, nisi in supremo illarum Consilio recognitæ exequi permittantur. De quibus in l. 25. titul. 3. lib. 1. Recopilat. & quoad Indiarum Regna in nova schedularum compilatione nonnulla rescripta recensentur sub. tom. 1. & 2. tit. 7. Quod itidem ibi cavetur de litteris superiorum Prælatorum Regularium, exceptis iis quæ spectant ad internam, & ordinariam gubernationem, ut habetur tom. 2. tit. 7. sum. 5. Videndus D. Frass. sup. cap. 7. nu. 15. & 19. cum seqq.

Ad Num. 5.

28 Inter cæteras causas, propter quas ad Bullarum retentionem devenitur, illa præcipua habetur, si extero Beneficium Ecclesiasticum per Sedem Apostolicam conferatur Solorzan. sup. lib. 3. cap. 19. num. 10. cautè enim, ac providè Regiis nostris Constitutionibus aditus alienigenis præcluditur, ne Beneficia Ecclesiastica valeant adipisci, l. 14. cum seqq. l. 25. titul. 3. lib. 1. Recop. Idemque de pensionibus cavetur l. 18. eod. tit. Similiter quoad Indiarum Ecclesias non semel per Regia rescripta prohibetur, ne exteri ab Hispania ad Beneficia admittantur. Solorz. d. cap. 19. ex num. 5. qui fusè rem prosequitur, de quo etiam latissimè Azeved. in d. l. 14. Recopil. Salgad. de retent. Bullar. part. 1. cap. 10. num. 69.

29 Et generaliter ejusmodi Beneficia potiùs oriundis, quàm exteris esse conferenda, probatur ex l. 13. tit. 15. part. 1. observant Solorz. *ubi proximè*, Flamin. de resig. Benefic. lib. 4. q. 7. Azeved. *ubi pronuper*, Azor. Instit. moral. part. 1. lib. 6. cap. 4. Greg. Lop. in d. l. 13. gloss. 2. & 3. Fusc. de visitat. lib. 2. cap. 5. num. 23. Garc. de Benefic. part. 7. cap. 9. num. 2. Valenz. conf. 34. num. 79. Borel. de præstant. Reg. Cathol. cap. 51. Mar. Mura ad Constir. Regn. tom. 3. cap. 7. num. 51. Burg. de Paz in l. 3. Tauri, num. 125. Did. Per. in l. 18. tit. 3. lib. 1. Ordin. D. Frasso de Rog. patron. Indiar. cap. 3. num. 13. ubi quamplures.

Ex

30 Ex quo deducitur, si quis beneficium impetrauerit, non exprimens ex quo oppido, siue diocesi ortus sit, vel aliunde se oriundum, fingens, gratia ob vitium subreptionis non subsistet. Solorz. *sup. tom. 2. lib. 3. cap. 19. nu. 9.* Greg. Lop. *in d. l. 13. gloss. 3.* Azeved. *ubi proxime, num. 7.* Garc. *sup. part. 8. cap. 9. num. 16.* & alij apud Barbof. *collect. cap. Proponente, num. 7. de rescript.* nam ea qualitas tanti momenti habetur, ut cognito quod prelator non erat ex Diocesi, ubi beneficium vacabat; collationis gratia verosimiliter denegaretur.

31 In Hispania sunt Episcopatus quidam, nempe Burgensis, Calagurritanus, Placentinus, in quibus beneficia necessariò sunt conferenda natis intra oppidum ubi beneficium existit, si quis idoneus proponatur, unde beneficia patrimonialia vocitantur: idemque observari præcipitur ubicumque talis vigeat consuetudo, *l. 23. tit. 3. libro 1. Recop.* atque ita si in derogationem ejus consuetudinis per Pontificium rescriptum Beneficium conferretur, esset locus retentioni, ut exequutio suspensa maneret, *l. 25. tit. 3. lib. 1. Recop.*

Verf. Unde sanctissimum esset.

32 Hæc repetit Azeved. *in l. 14. tit. 3. lib. 1. Recop.* qui pluribus suadet rationibus quantum expediat, ut quis in sua patria beneficium Ecclesiasticum administret, exclusis exteris, & à regno extraneis.

Ad Num. 6.

33 Per Bullarum retentionem Sedis Apostolicæ autoritas non decrefcit, quin potiùs augetur, quandoquidem submissis precibus per supplicationem exornatur: nec Majestas læditur, cum exequutio rescriptorum ex justis, ac legitimis causis suspenditur, ut perfectè Princeps instructus voluntatem exequendam patefaciat: nec quicquam irreverentiæ ex hoc subditis imputandum, quod non paucis Constitutionibus præcipitur, de quo Salg. *de retent. Bullar. part. 1. cap. 1. num. 1. & 2. & cap. 3. à princ.* Azeved. *in l. 14. num. 33. & 46. tit. 3. lib. 1. Recop.* Bobad. *sup. lib. 2. cap. 18. num. 208.* Valenz. *conf. 105. à num. 94.* Cevall. *de cognit. per viam viol. 9. 6. à num. 62. ac comm. cont. commun. q. 897. num. 333.* & alij per Solorz. *laudati d. lib. 3. cap. 19. num. 10. & 11.*

S U M M A R I U M.

- 1 Exequutio Bullarum suspenditur ipsis retinentis, quoties per illas jurispatronatus laicorum læditur, Beneficio impetrato absque assensu patroni.
- 2 Pontifex potest derogare juri patronatus, etsi ad supremum Principem spectet.
- 3 Non derogat patronatui laicorum, nisi de eo in litteris expressim mentione facta.
- 4 Ecclesiastico tacitè derogat.
- 5 Si patronatus ad Regem, aut Magnates pertineat, mentio fieri debet specifica dignitatis patroni ad derogationem, & num. 8.

- 6 Clausula generaliter derogante jurispatronatus ad quemcunque pertineat, non includitur quod laicorum est.
- 7 Derogatio jurispatronatus laicorum non præsumitur, & quare.
- 9 Beneficia, qua in Curia vacant, si sint patronatus Ecclesiastici, sine assensu patroni conferuntur: secus si patronatus laicorum existant.
- 10 Legatus de latere qua beneficia valeat conferre, non assentiente patrono, & num. 11.
- 12 In reservatione Beneficiorum non veniunt qua sunt patronatus laicorum, vel mixti.
- 13 De differentiis inter patronatus, remissivè
- 14 Quando patronatus habeatur Ecclesiasticus, laicalis, vel mixtus, remissivè.
- 15 In dubio præsumitur Ecclesiasticus.
- 16 Ex persona patroni dignoscitur in dubiis qualis sit patronatus.
- 17 Clericus potest habere patronatum laicalem.
- 18 Clerico acquirente jus patronatus, bonis intuitu Ecclesie quasitis, erit Ecclesiasticus patronatus.
- 19 Principes solent mendacis precum, aut importunitate denegandum concedere.
- 20 Derogatio jurispatronatus laicorum in Hispania non sustinetur, sed Pontifex per supplicationem exoratur.
- 21 Quibus ex causis in Hispania littera Pontifica retinentur, remissivè.
- 22 Pontifex frequenter disponit de beneficiis vacantibus in Curia per obitum, cum expressa derogatione jurispatronatus laicorum, modo ad Principes presentatio non spectet: & quid in Hispania observetur, ibid.
- 23 Que Beneficia apud nos licet vacent in Curia, per Sedem Apostolicam non conferantur.
- 24 An idem sit vacare Beneficium in Curia, vel apud Sedem Apostolicam, aut in Urbe, quoad reservationem?
- 25 Aliquando licet Beneficiarius in Curia decedat, non dicitur vacare Beneficium in Curia, ut reservationi locus sit.
- 26 Beneficia vacantia in Curia ubi non subjacent reservationi quoad jus patronatus utrum per Pontificem aut per Ordinarium conferantur?
- 27 Patronatus sui naturâ laicalis quomodo fieri possit Ecclesiasticus.
- 28 Ecclesiasticus quando in laicalem transferri possit.
- 29 Limitatur resolutio posita num. 27. circa translationem patronatus laicorum in Ecclesiasticum.
- 30 Si Episcopatus habeat annexam temporalem dignitatem, ratione cujus patronus existat: erit Ecclesiasticus patronatus.
- 31 Patronatus communis laico, & clerico quoad favorabilia Ecclesiasticus erit, aut laicalis secundum utriusque naturam, & num. 32.
- 32 Quod si patronatus ad collegium Ecclesiasticorum, ac laicorum spectet.
- 33 Ubi dubium emerferit circa naturam patronatus, inspicere debet Ecclesie utilitas, ut ex ea decidatur.
- 34 Si ex conventionem patroni clericus, & laicus alternis vicibus presentent, pro vice clerici patronatus Ecclesiasticus habebitur, pro vice laici laicalis.
- 35 Juspatronatus multifariam acquiritur.
- 36 Prærogativa jurispatronatus laicorum duntaxat tribuuntur acquisito ex causa onerosa, velut ex constructione Ecclesie.

- 37 *Ratio expenditur, & declaratur, numero 38. in fin.*
- 38 *Patronatus non ex causa onerosa quaesitus, si dubitetur an sit Ecclesiasticus, aut laicorum, quomodo decidendum.*
- 39 *Probatu longeva quasi possessione presentandi, si allegetur patronatus acquisitus ex dotatione, vel constructione Ecclesie, laicalis censebitur, & quanti temporis possessio desideretur.*
- 40 *In Regio patronatu non procedit distinctio de qua supra, num. 36.*
- 41 *Idem dicendum in Hispania de quovis laicorum patronatu, cujus derogatio non admittitur, etsi non ex causa onerosa comparatum esse constet.*
- 42 *In dubio patronatus creditur obtentus ex causa onerosa.*
Bulla derogatoria juris patronatus laicorum in Hispania retinentur, quamvis solum noceant existenti in quasi possessione presentandi, qui patronus verus non sit, ibid.
- 43 *Pendente in curia judicio super Beneficio, aut jure patronatus, solet summus Pontifex illud conferre sine assensu patroni laici, nec opus est expressa derogatione.*
- 44 *Si uterque presentatus ante collationem Romae obierit, non dicitur Beneficium in Curia vacare, ut sit locus derogationi, aut reservationi.*
- 45 *Quid si duo jam instituti Romae litigantes, unus in Curia, alterque extra illam decedant.*
- 46 *Duobus presentatis litigantibus ob dissensum patronorum, si uni mors contingat, an possit patronus alium subrogare?*
- 47 *Limitatur hoc.*
- 48 *Si ex presentatis litigantibus alter in Curia decesserit, poterit Pontifex colliganti beneficium conferre absque novo assensu patroni.*
Sed tertium instituere non solet, etsi ambo fato cesserint, Pontifex si laicorum sit patronatus, ibid. & num. 50.
- 49 *Cum ex duobus presentatis litigantibus alter obiit, judicium cum superstite peragitur: & si pro isto non feratur sententia, patronus iterum presentare valet intra tempus legitimum a die sententiae.*
Regi nostro tempus non labitur, ne presentare possit, ibid.
Si patroni propter inter eos motam controversiam in tempore legitimo non presentent, Beneficium liberè conferri potest, ibid.
- 51 *Patronatus ad confraternitates pias spectans an sit Ecclesiasticus?*
- 52 *Permutatio Beneficiorum an desideret patroni consensum? & num. 53. & 54.*
- 55 *Renuncians beneficio permutationis gratia: utrum ad illud redire valeat, si ex defectu assensus patroni irrita declaretur?*
- 56 *Quae Beneficia permutare non liceat in Hispania, & Indiis.*
- 57 *Resignatio Beneficii nisi consentiente patrono, non subsistit: ex hac autem resignatione si Beneficium conferatur, Bulla retinentur in Hispania, numero 59.*
- 59 *Resignans invalidè ex defectu assensus patroni, non privat Beneficio.*
- 60 *In novo Indiarum orbe resignatio est vetita.*
- 61 *Pontifex ex Beneficio pensionem concedere potest, non requisito patroni assensu: quod declaratur numero 67. & 70.*

- 62 *De intellectu capitis penultimi de jure patron. remissive.*
- 63 *Rektor Ecclesie an possit Vicarium constituere absque assensu patroni; & num. 64.*
- 65 *Quid de coadjutore, ut post mortem Rectoris in Beneficio succedat.*
- 66 *Vacante Ecclesia, interim dum Rektor instituitur, potest Prælatus, inconsulto patrono, administratorem constituere.*
- 67 *Quid de inferioribus servientibus Ecclesie, quos Rektor designat.*
- 68 *Beneficia Regii patronatus in Hispania, nisi Rex assentiatur, pensione non onerantur.*
- 69 *Pontifex poterit uni ex litigantibus beneficium conferre ea condicione, ut annuam quantitatem adversario persolvat, tuncque patroni assensus non desideratur.*
- 71 *Pensio Ecclesiastica Beneficium non est.*
- 72 *Fallit si in titulum Beneficii concedatur cum onere alicujus Ecclesiastici ministerii.*
- 73 *Quae beneficia in Hispania pensionem non admittant.*
- 74 *Ad unionem Ecclesiarum, seu Beneficiorum patroni assensus debet intervenire.*
- 75 *Quid ubi Pontifex Ecclesias unit.*
- 76 *Quid si inferior Prælatus ad unionem ex causa procedat.*
- 77 *Ut electus Episcopus retineat beneficia ex Pontificis dispensatione, non exigitur patroni consensus.*

CAPUT XXXVI.

L Ege 25. titul. 3. lib. 1. Recopil. recensentur sex causæ, ex quibus licet Bullas Pontificias retinere in Hispaniæ Regiis Prætoriiis. Inter eas præcipua dignoscitur derogatio juris patronatus laicalis, sive Regis, sive privatorum; nam si in Curia Romana Beneficium impetretur absque assensu, seu præsentatione patroni laici, aut clerici, si patronatus Ecclesiasticus non est, exequutio per litterarum retentionem suspenditur interposita ad Sanctissimum supplicatione. Salgad. de retent. Bullar. p. 1. cap. à num. 138. & cap. 13. num. 59. Azeved. in l. 5. numero 1. tit. 6. lib. 1. Recop. Cevall. tract. de cognit. per viam violent. in prolog. num. 151. Solorzan. de jur. Indiar. tom. 2. lib. 3. cap. 3. num. 33. Monter. in pract. tract. 5. de las Chancillerias, tit. Si-guese el quarto processo, vers. El tercero quando, Cur. Philip. par. 1. §. 5. num. 4. D. Frasso cum aliis de Reg. patronatu Indiar. tom. 1. cap. 3. numero 48. Utrum Bullas secundæ, aut terciæ jussionis liceat retinere, exequutione impedita, disputat Salgad. d. cap. 3. §. unic.

Ad Num 1.

Summus Pontifex valet omni patronatus juri derogare, conferrens Beneficia nullo interveniente assensu, seu præsentatione patronorum, etsi ad supremos Principes laicos patronatus spectet Salgad. d. cap. 3. numero 12. Tondut. quest. benefic. part. 2. cap. 4. §. 9. num. 33. Barbosa de Jur. Eccles. libro 1 cap. 2. numero 176. D. Frasso num. 39. & 45. Cevall. comm. cont. comm. quest. 897. numero 429. Tusch. lit. 1, conclus. 618. num. 12. Vivian. de jure patron. lib. 3. cap. 3. vers. Vigesima nona sub. num. 24. Villalob. Erar. comm. opinion. lit. 1, num. 314. Sanch. consil. Moral. lib. 2. cap. 3. dub. 54. num. 2. Greg. Lop. in l. 13. gloss. 9. tit. 15. part. 1.

Ibi: *Quæ tamen est intelligenda.*

3 Ut juripatronatus laicorum deroget Sanctissimus, de illo mentio fieri debet, nec derogatio subintelligitur per simplicem Beneficii collationem. Gregor. Lop. & Barbosa *ubi proximè*, Sanch. numero 3. Vivian. lib. 14. cap. 1. num. 100. Azeved. in l. 5. num. 2. tit. 6. lib. 1. Recop. Villalob. num. 515. Did. Per. in l. 2. vers. procedit quando, tit. 6. lib. 1. Ordin. D. Frass. cum aliis d. cap. num. 39. Quid si patronatus sit privilegio, aut præscriptione quæsitus, vide infra, num. 36.

Ad Num. 2.

4 Si patronatus sit Ecclesiasticus, quoties Pontifex Beneficium absolute confert, nulla de illo facta mentione, tacite ipsi, & patroni juri derogare censetur. Vivian. lib. 14. cap. 1. numero 124. & cap. 2. num. 7. Sanch. numero 7. D. Frass. num. 38. Did. Per. *ubi nuper*, Salgado de reg. protect. part. 3. cap. 9. num. 102. Barbosa collectan. cap. 9. Cum dilectus, num. 4. de jurepatron. Solorzan. sup. dict. libro 3. cap. 3. numero 12.

Ibi: *Imò si jus patronatus.*

5 Cum patronatus spectat ad supremos Principes, aut Proceres, velut ad Ducem, vel Comitem, ut derogatio fortietur effectum, non sufficit generalis mentio juripatronatus laicorum, sed requiritur specifica, & determinata, cum expressione dignitatis patroni, cui præjudicium inferitur. Sanch. dub. 55. numero 6. Solorzan. de jur. Indiar. libro 3. cap. 2. num. 18. tom. 2. Vivian. dict. cap. 1. num. 122. Alfar. de offic. Fiscal. gloss. 2. num. 19. Barbosa de potest. Episcop. part. 3. alleg. 57. num. 78. Didac. Per. *ubi seq.* D. Frass. de Reg. patronat. Indiar. cap. 3. num. 47. ubi alii.

Ibi: *Quod autem diximus.*

6 Licet Pontificiis literis clausula inferatur, Non obstante quod presentatio ad quemcunque patronum spectet; non idè tamen derogatum censetur juripatronatus laicorum. Sanch. conf. Moral. lib. 2. cap. 3. dub. 54. num. 5. Vivian. num. 104. Did. Perez *ubi sup.* Spin. de testam. gloss. 4. num. 44. Azeved. in d. l. 5. Recop. numero 3. Villalob. num. 316. Barbosa collect. Clem. 2. in fin. de præbend. Nec enim solet Pontifex juripatronatus laicorum derogare, nisi ex causa, ut videre licet apud Tondut. *quæst. benefical. part. 2. cap. 4. §. 9. ex num. 33.* Barbosa de jure Eccles. lib. 3. cap. 15. num. 144. Vivian. sup. lib. 14. cap. 2. num. 8. cum seq. qui causas referunt, propter quas contingit, ut Pontifex jurepatronatus laicali præjudicet.

7 Unde cum difficile, & non frequenter ad ejusmodi derogationem deveniatur (ut laici ad fundandas, ac dotandas Ecclesias excitentur) nunquam illam præsumitur. Gregor. Lop. in l. 13. gloss. 9. tit. 15. p. 5. nec clausula generali derogante comprehenditur, quæ restringitur ad patronatum Ecclesiasticum, cui facile, ac sæpe derogari solet; nam verba interpretantur secundum consuetudinem proferentis, l. Labeo 7. §. 1. de supellect. legat. l. Mela 14. vers. D. de Faria Covar. Enucl.

Sed si alimenta, de aliment. legat. nec ad casus insolitos referuntur, maximè in tertii præjudicium. Barbof. axiom. 222. numero 42. & 45. & consuetudo Principis mentem interpretatur. Barbosa collect. cap. Cum dilectus, numero 7. de consuetud.

8 Præterea in patronatus Regio, & Magnatum idè non inducitur derogatio, facta mentione generaliter de patronatu laicorum, tum quia illi rarè, ac difficilius præjudicium inferitur: tum etiam quòd sub generali dispositione non veniunt personæ singulares, & ordinis eminentioris. Barbosa ex aliis collect. cap. Sedes 15. num. 6. & 7. de rescript. Et hæc pro ratione præmissarum conclusionem dixisse sufficiat, quæ itidem locum obtinent in patronatu mixto, partim Ecclesiastico, & partim laicali. Vivian. lib. 14. cap. 1. numero 111. Tusch. lit. 1, concl. 618. num. 3. & 13. Villalob. sup. lit. 1, num. 319. cum seq.

Ibi: *His accedit, quod & reservatione.*

9 Subjungitur aliud discrimen inter patronatum Ecclesiasticum, & laicalem, nam estis provisio Beneficiorum, quæ vacant in Curia, jure sit reservata Pontifici, ita ut ea conferat, contempto consensu patroni; id tamen intelligitur de solo Ecclesiastico, non de laicali patronatu Sanch. sup. d. libro 2. cap. 3. dub. 54. num. 12. Tondut. part. 1. cap. 87. numero 4. Barbosa de potest. Episcop. part. 3. allegat. 57. num. 26. & collect. cap. 2. num. 12. de præbend. in 6. Cevall. commun. cont. commun. quæst. 897. num. 452. Vivian. de jurepatron. lib. 1. cap. 3. num. 24. vers. Nona, D. Frass. cum plurimis sup. cap. 3. num. 37. Quod pariter in patronatu mixto procedit. Barbosa d. num. 26. Benè verum est, quod consuevit Pontifex derogare juripatronatus laicali, ubi Beneficium vacat in Curia, præsertim in mixto, nisi spectet ad Reges, aut alios Principes inferiores. Vivian. lib. 14. cap. 2. num. 8. 10. & 11. De patronatu acquisito ex privilegio, aut præscriptione, vide infra, num. 39.

Ibi: *Cui suffragatur textus in cap.*

10 Legatus de latere confert Beneficia patronatus Ecclesiastici sine præsentatione, aut assensu patroni: nec derogatione expressa, aut ejus mentione opus est, l. 13. tit. 15. p. 1. ubi Gregor. Lop. gloss. 9. Sanch. sup. num. 7. Vivian. lib. 14. cap. 1. num. 133. Garc. de benefic. part. 5. cap. 1. n. 17. Cevall. comm. cont. comm. q. 613. Barbosa cum aliis de Ecclesiast. lib. 1. cap. 5. num. 38. & collect. cap. Cum dilectus, num. 4. de jurepatron.

11 Aliud juris est quoad patronatum laicorum, cui Legatus ille nec tacite, nec expressè valet derogare. Gregor. Lop. *ubi proximè*, Garc. numero 63. Tusch. lit. 1, concl. 614. numero 1. Vivian. *ubi nuper*, & lib. 1. cap. 3. numero 24. vers. Vigesima nona, Barbosa d. cap. 5. num. 44. & d. collect. numero 4. ubi alii, quod utrique in mixto patronatu observatur. Tusch. *ubi proximè*, Garc. num. 67. Barbosa ex aliis d. cap. 5. num. 45. Verùm hæc ita se habent quoties patronatus laicalis competit ex fundatione, vel dotatione, non si præscriptione, seu privilegio

gio acquisitum esse constat; in hoc enim Legatus permittitur Beneficia conferre liberè, sicut in merè Ecclesiastico, cum patroni contemptu. Vivian. num. 134. Garc. num. 72. Sanch. n. 8. Barbosa num. 146. & alii.

Ibi: *Illud constat, Beneficia.*

12 Sub reservationibus Sedis Apostolicæ nequaquam continentur Beneficia, quorum præsentatio laicis competit, aut clericis ratione patrimonii. Sanch. Conf. Moral. lib. 2. cap. 3. dub. 53. vers. Prima, Azeved. in l. 5. num. 3. ad fin. tit. 6. lib. 1. Recop. Cevall. comm. contr. comm. q. 897. numero 454. Gonzal. ad reg. 8. 8. Cancell. gloss. 18. num. 2. D. Frasso cum plurimis de Reg. patron. Indiar. cap. 3. numero 37. Eadem gaudent exemptione patronatus mixti, Barbosa de jur. Eccles. lib. 3. cap. 12. num. 15. Tondut. quæst. benefical. part. 2. cap. 3. §. 2. num. 42. An hæc procedant in patronatu ex privilegio, aut præscriptione, infra tradetur, numero 36.

Ibi: *Sunt & alia differentia.*

13 Octo super quadraginta differentias inter Ecclesiasticum, & laicalem patronatum cumulat Vivian. de jurepatron. lib. 1. cap. 3. numero 24. nonnullas, & præcipuas refert Sanch. ubi proximè. In quibus differat juspatronatus istud ab illo, quod manumissor obtinet in liberto, fusè tradit idem Vivian. num. 26.

Verf. *Distinguitur autem.*

14 Quando patronatus Ecclesiasticus, laicalis vel mixtus censeatur, fusè docent Sanch. d. dub. 53. Greg. Lop. in l. 13. gloss. 7. tit. 15. p. 1. Garc. de Benef. part. 5. cap. 1. num. 553. cum seqq. Solorz. de jur. Indiar. tom. 2. lib. 3. cap. 3. à princip. Vivian. de jurepatron. lib. 1. cap. 3. Barbosa d. cap. 12. à princip. D. Frasso sup. cep. 3.

Ibi: *Ubi explicat quid in dubio.*

15 Si dubitari contigerit, qualis sit patronatus, Ecclesiasticus præsumitur. Barbosa de potest. Episc. part. 3. allegat. 72. num. 133. Vivian. lib. 7. cap. 1. num. 12. Mar. Antonin. variar. lib. 1. resol. 109. num. 10.

16 Sed si Clericus habens Beneficium, & bona patrimonialia Ecclesiam construat; nec indagari possit quibus ex bonis, patronatus mixtus reputabitur. Sanch. d. dub. 53. numero 5. Garc. sup. numero 593. D. Frass. cum aliis d. cap. 3. num. 16. Attamen in hujusmodi dubiis inspicere oportet, quis sit in quasi possessione præsentandi, an clericus, vel laicus; nam qualis patronus, talis patronatus judicabitur. Vivian. lib. 1. cap. 3. numero 19. Mascard. de probat. concl. 960. num. 12. Tondut. sup. part. 1. q. 87. num. 11. Valenz. conf. 63. num. 79. D. Frass. cap. 5. numero 43. qui cum aliis ampliat, etsi laicus præsentet ad Beneficium ex bonis Ecclesiasticis per Clericum institutum.

Ibi: *Nec refert, patronum esse Clericum.*

17 Clericus potest habere laicalem patronatum, si illum ab alio per successionem, do-

nationem, aliumve titulum legitimum obtinuerit, aut si ex patrimonio Ecclesiam construxerit, vel dotaverit. Gregor. Lop. d. gloss. 7. Sanch. num. 1. & 3. Vivian. num. 11. Tusch. lit. 1, conclus. 619. num. 4. Mascard. sup. num. 9. D. Frass. cap. 3. num. 23. Cabed. de patron. Reg. Coron. cap. 1. num. 1. Barbosa d. cap. 12. num. 13. & 14.

18 Sed si Clericus ex bonis intuitu Ecclesiæ quæstis Ecclesiam ædificet, aut aliter juspatronatus comparet, id Ecclesiasticum erit. D. Frasso ex multis numero 12. & cæteri nuper laudati. Imò si laicus ex bonis Ecclesiasticis dotet Ecclesiam aut Beneficium instituat, patronatus Ecclesiasticus habebitur, Garc. de Benefic. part. 5. cap. 1. numero 593. Tondut. quæst. Benefic. part. 3. cap. 193. num. 6. D. Frass. d. cap. 3. num. 13.

Ad Num 3.

19 Frequenter Summus Pontifex, sicut & Principes sæculares, aut mendaciis decepti, aut importunitate vexati deneganda concedunt: quod egregiè profequitur Salgad. de retent. Bullarum part. 1. cap. 3. à princip. ultra alios, quos laudamus sup. cap. proximo, in fin.

Ibi: *Apud Hispanos minimè.*

20 Derogatio jurispatronatus Regii, aut laicorum in Hispaniis de morte nevitquam sustinetur, & Pontificia rescripta, quæ illi officiant, per Regia Prætoria retineri solent, executione suspensa, dum Sanctissimus per supplicationem exoratur, l. 25. tit. 3. lib. 1. Recopil. Salgad. d. cap. 3. §. unic. numero 7. & cap. 10. §. unic. num. 101. Cevall. commun. contr. commun. q. 897. num. 324. Parlador. different. 120. §. 1. num. 8. Azeved. in l. 5. num. 2. tit. 6. lib. 1. Recop. Spin. de testam. gloss. 4. numero 45. Solorz. de jur. Indiar. tom. 2. lib. 3. cap. 2. numero 20. Garz. de Benefic. part. 5. cap. 1. num. 557. D. Frass. de Reg. patron. Indiar. cap. 3. num. 48. An secundæ jussionis Bulla possit retineri, tradit Salgad. d. cap. 3. §. unic. per totum, & utrum post executionem literarum huic remedio sit locus, disputat idem Salgad. cap. 10. à princ.

Verf. *Olim in his Hispaniarum.*

21 Hæc omnia habentur in l. 25. tit. 3. lib. 1. recop. de quibus Azeved. in l. 5. tit. 6. lib. 1. Recop. Paz in praxi, temp. 1. ex numero 26. Cevall. d. q. 897. num. 461. cum seqq. & alii prælaudati, præsertim Salgadus, qui part. 1. cap. 9. per totum controvertit, an præter casus lege regia expressos, in similibus liceat literas Pontificias retinere? Et resolvit num. 13. quod ex rationis identitate decisio præfatæ constitutionis locum habebit, quoties publica utilitas, & pacis conservatio exposulaverit, ut violentia tollatur. Unde causas justas ad retentionem Bullarum esse in arbitrio Senatorum, scribit Rodrig. quæstion. regular. tom. 1. q. 6. art. 7. quem refert Salgad. part. 1. cap. 2. num. 93. & ita usu receptum probat d. capit. 9. ex num. 51. vers. Quo quidem igitur, ubi nonnullas memoratur extensiones legibus extat illa, ne Ordinariis cognitio causarum in prima instantia auferatur, juxta Concilii Tridentini decretum,

cretum, quod observari cavetur *l. 59. tit. 4. lib. 2. Recop.* & præcipitur, ut per Regium Concilium Bullæ Pontificiæ in derogationem jurisdictionis Ordinariæ retineantur, de quo plenissimè idem Salgad. *ubi nuper, part. 2. per tot. & plures quos laudat cap. 1. num. 27.*

Verf. Nos verò.

De retentione Bullarum, per quas derogatur jurispatronatus Regio, vel laicorum, consulas quos congeffimus supra, *num. 20.*

Ad Num. 4.

22 Quamquam Beneficia jurispatronatus laicorum non officiantur reservatione vacantium in Curia, *ex cap. 2. de præbend. in 6.* ut jam prænotavimus; solet tamen Pontifex ea Beneficia conferre absque assensu patroni, derogans expressè patronatui laicorum. Tondut. *quæst. benefic. part. 2. cap. 4. §. 9. num. 33.* Vivian. *de jurepatron. lib. 14. cap. 2. numero 8.* ubi alii. Verùm ea potestate non utitur Pontifex quoad Beneficia quorum præsentatio spectat ad Reges, Duces, vel alios Proceres. Vivian. *numero 10.* Tondut. *ubi proximè, vers. Si tamen, Flamin. de resign. Benefic. lib. 2. cap. 4. num. 47.* Quod autem diximus de derogatione solita jurispatronatus laicorum restringitur ut procedat cum Beneficium vacat in Curia per obitum, non alia ratione. Vivian. *num. 9.* Flamin. *numero 45.* Apud nos verò ejusmodi derogatio etiam expressa non admitteatur; imò retentis literis, ad Sanctissimum supplicaretur, ut noster Præses probat, & ex præmissis apparet.

Verf. Similiter si beneficia.

23 Videas Sanch. *Consil. Moral. lib. 2. cap. 3. dub. 54. numero 12.* Garc. *de Benefic. part. 5. cap. 1. numero 119.* Barbos. *collect. capit. 2. num. 16. de præbend. in 6.* Sed quicquid de jure sit, quoad regna Castellæ, ac Legionis Canonici Doctorales, & Magistrales nulla continentur reservatione, ex Bulla expedita anno 1520. cujus meminit Barbosa *tract. de Canonic. cap. 28. numero 26.* Nec dubium quin si fortè aliquis Canonicus ex his in Curia Romana facto cederet, & Summus Pontifex alium subrogaret, literarum retentione locus fieret, ut statuitur *l. 25. tit. 3. lib. 1. Recop.* & observant. Salgad. *sup. part. 1. cap. 9. num. 52. vers. Et eadem ratione, Paz in praxi, temp. 2. num. 26.* Cevall. *commun. cont. comm. q. 897. num. 462.* Idem dicendum de Canonico Pœnitentiario, necnon de illo qui ex Tridentino pro lectura in Cathedralibus institui debet, ut ex identitate rationis observat Salgad. *ubi proximè.* Similiter dicendum de nostris matrimonialibus, *ex d. l. 25. Recop. Salgad. sup. cap. 10. num. 22.* Paz & Cevall. *ubi pronuper, Avendann. de exeq. mand. cap. 1. num. 32. vers. Item ex eadem.*

Verf. Caterùm ad hanc.

24 Quoad reservationis effectum idem est, Beneficium in Curia vacare, vel apud Sedem Apostolicam. Lotter. *de re benefic. lib. 2. quæst. 27. numero 14.* Tondut. *quæstion. beneficial. part. 2. D. de Faria Covar, Enucl.*

cap. 3. §. 2. num. 15. Sed quoad verborum proprietatem, & usum differentiam (prout D. Covar.) constituunt Lotter. & Tondut. *ibidem, Gonzal. ad reg. 8. Cancell. gloss. 14. numero 48.* Barbosa *de potest. Episcop. part. 3. allegat. 57. num. 24. vers. An idem sit, ubi alii.* Utrum versetur discrimen inter vacationem Beneficii in Urbe, aut in Curia circa reservationem, tradit Barbosa *collect. cap. 2. num. 17. de præb. in 6.*

Hic observare libet, quod licet Beneficiarius obeat Romæ, non dicitur vacare Beneficium in Curia ut reservationi locus fiat, veluti si in Urbe consistat, aut decedens Romæ ut originarius, seu domiciliarius habitaret, tametsi extra urbem possideret. Tondut. *ubi proximè, Barbosa d. allegat. 57. numero 31. & 32.*

Ad Num. 5.

26 Quamquam Beneficia patronatus laicorum, quæ in Curia vacant, non subjeant reservationi capitis 2. *d. præb. in 6.* ut prænotatur, dubium tamen libera censeantur quoad institutionem? Et D. Covar. distinguit, ut in Episcopatibus, Abbatibus, Decanatibus, ac similibus Dignitatibus patronus cogatur Pontifici præsentare: in minoribus verò Beneficiis apud Episcopum, vel Ordinarium. Sanchez *Consil. Moral. lib. 2. cap. 3. dub. 54. num. 13.* Verùm Episcopatus, ac majora Beneficia aliàs sunt reservata ex regulis Cancellariæ ubicunque vacaverint.

Verf. Secundo illud erit.

27 Si laicus ex proprio patrimonio templum construi faciat, & patronatum ejus assignare à principio, vel jam acquisitum sibi, transferre poterit in Ecclesiam, & Ecclesiasticus patronatus. Idem erit si ad collegium Clericorum applicetur. Gregot. *Lop. in l. 13. gloss. 7. titul. 15. part. 1.* Sanch. *d. cap. 3. dub. 53. num. 4.* Vivian. *de jurepatron. lib. 1. cap. 3. numero 2.* Garc. *de Benef. part. 5. cap. 1. num. 553.* Flamin. *de resign. Benefic. lib. 2. quæst. 4. num. 39.* Balbosa *de jur. Eccles. lib. 3. cap. 12. num. 9.* D. Frasso cum pluribus *de Reg. patron. Indiar. lib. 3. cap. 17. & 19.* Valenz. *cons. 151. num. 55.* Quod ampliat Barbosa tametsi in foundatione caveatur, ut propter clericorum negligentiam patronatus devolvatur ad laicos, quia interim dum casus adveniat, Ecclesiasticus reputabitur.

28 Ex contrario patronatus Ecclesiasticus efficitur laicalis, veluti si permutatione, aut alio titulo transeat jus in sæcularem, superioris intercedente autoritate. Barbosa *de potest. Episc. part. 3. allegat. 72. num. 128.* & fufius *de Jure Eccles. lib. 3. cap. 12. num. 16.*

29 Quod autem numero 27. præmissimus, limitatur primò si patronatus donator expresse rit, ut ille semper laicalis perseveret. Barbosa *d. cap. 12. numero 12.* Vivian. *sup. numero 20.* Secundò si per ingressum patroni patronatus in Religionem transferit, cum illum per successionem tanquam de familia obtinuerit: quia non immutatur natura patronatus, licet sit penes Religionem, quamdiu Religiosus vixerit. Tertio, quoties aliquis jus præsentandi duntaxat Ecclesiæ concedit, reservato jurepatronatus.

D. Frasso de reg. patron. Indiar. cap. 3. num. 18. nec enim implicat, ut unus præsentet, & alter jurispatronatus habeat, cum separari possint. Vivian. lib. 1. cap. 3. in fin. D. Frass. num. 2.

30 Sed si Episcopus habeat patronatum ratione temporalis dignitatis, ut Ducatus, vel Marchionatus, ille censetur Ecclesiasticus, cum sit Episcopatus annexus, prout ipse Ducatus, sub quo continetur. Vivian. de jurepatr. d. cap. 3. num. 3. Barbosa d. cap. 12. num. 9. D. Frass. num. 9.

Verf. Tertio, opportunè queritur.

31 Si patronatus jus Clerico, & laico commune sit, quoad derogationem, reservationes, & reliqua favorabilis laicale habebitur; sed quoad tempus præsentandi, & alia, in quibus favor versatur, Ecclesiasticum reputabitur: ex quo hic patronatus mixtus præ cæteris est favorabilis, in cujus derogationem si literas Pontificias expediri contigerit, exequutio suspendetur, ex l. 25. tit. 3. libro 1. Recopil. Salgad. de Reg. protect. part. 3. cap. 9. num. 112. Sanch. sup. d. cap. 3. dub. 53. num. 11. Greg. Lop. in l. 13. gloss. 7. tit. 15. part. 1. Barbosa de Jur. Eccles. lib. 3. cap. 12. num. 18. & de potest. Episc. part. 3. allegat. 72. num. 131. cum seq. Tondut. quest. benefic. part. 1. cap. 87. numero 13. D. Frass. cum pluribus d. cap. 3. num. 21. Unde licet Beneficium curam animarum habeat annexam, non fiet examen per concursum. Barbosa d. cap. 12. num. 19. Sed aliud videtur Salgad. d. cap. 9. ex numero 107. quia Ecclesiæ interest, de quo iterum Barbosa de potest. Episc. alleg. 60. num. 17.

Ibi: Quod si jurispatronatus ad laicum.

32 Si ejusdem Ecclesiæ duo sint patroni clerici, ratione Ecclesiasticæ dignitatis, seu officii, & alius laicus, patronatus Ecclesiasticus æstimabitur. Sanch. ubi proximè; Tondut. sup. num. 14. Verùm hoc in favorabilibus duntaxat admittunt Vivian. sup. lib. 7. cap. 1. num. 10. Barbosa d. allegat. 72. num. 131. D. Frasso cum non paucis d. cap. num. 32. Quod si patronatus ad collegium Ecclesiasticorum, & laicorum spectaverit, numerus collegiarum inspicitur, ut qualis ille sit, decidatur. D. Frasso num. 21. Sanch. d. dub. 53. num. 7. ubi quod erit Ecclesiasticus, cum par personarum utriusque status reperiat.

33 Ubi occurrerit dubium circa naturam patronatus, talis censeretur debet, qualem esse oporteat ad Ecclesiæ utilitatem. Salgad. d. cap. 9. num. 105. Gregor. Lop. ubi sup. Solorz. de jur. Indiar. tom. 2. lib. 3. cap. 3. num. 5.

34 Si inter patronum Clericum, ac laicum convenerit, ut alternatim fiat præsentatio, pro vice Clerici Ecclesiasticus, & pro vice laici laicalis patronatus reputabitur quoad juris effectus. Et licet expressim Pontifex deroget jurispatronatus mixto, non nocebit tamen laico, si tunc ad eum spectet præsentatio. Barbosa de Jur. Ecclesiast. lib. 3. cap. 12. num. 17. Vivian. sup. lib. 1. cap. 3. num. 18. Quæ ita se habent, etsi nulla superioris autoritas ad eam conventionem intercesserit. Azeved. in l. 9. num. 2. tit. 6. lib. 1. Recop.

Ad Num. 6.

Juspatronatus multifariam acquiritur, vel ex causa onerosa, cum scilicet quis construit, aut dotat Ecclesiam; vel ex gratia Pontificis illud concedentis, sive consuetudine, seu præscriptione. Sanch. Conf. Moral. lib. 2. cap. 3. dub. 48. à num. 3. Vivian. de jurepatr. lib. 2. cap. 9. Barbosa de Jure Eccles. lib. 3. cap. 12. num. 28. cum seqq.

36 Quæ igitur hucusque de exemptione, ac prærogativis patronatus laicalis præmissis, restringi debent ad eum, qui fundatione, vel dotatione competit; nam ex privilegio, vel præscriptione quæsitus derogationi, & reservationibus, ac Ecclesiasticus foret, subjicitur. Gregor. Lop. in l. 13. gloss. 9. tit. 15. p. 1. Gonz. ad reg. 8. Cancell. gloss. 18. numero 21. Sanch. sup. dub. 54. numero 8. Tondut. quest. benefic. part. 2. cap. 3. §. 2. num. 44. Vivian. lib. 14. cap. 1. numero 12. Barbosa collect. cap. Cum dilectus, num. 4. de jurepatron. D. Frasso de Reg. patron. Indiar. cap. 3. num. 53.

37 Ratio est, quoniam hujusmodi jurispatronatus facile Pontifex solet derogare. Tondut. de part. 2. cap. 4. §. 9. num. 55. cum per derogationem istam nequeant laici retrahi ab Ecclesiarum ædificatione, aut dotatione; siquidem patronus ex privilegio, seu præscriptione nihil de patrimonio impedit.

38 Unde si dubitetur, an ejusmodi patronatus sit Ecclesiasticus, aut laicalis, quoad favorabilia laicalis Ecclesiasticus censetur, & quoad favorabilia Ecclesiastici laicalis æstimabitur, atque ita utriusque incommoda sustinebit, omni favore carens. Lampertin. de jurepatron. lib. 1. part. 1. cap. 10. art. 3. Sanch. d. dub. 53. At in Romana Curia hoc patronatus discrimen ex modo acquisitionis non attendi scripsit Gregor. Lop. ubi proximè.

Verf. Primum, in his Hispaniarum.

39 In Hispania, imò & ubique juspatronatus laicale præfatis omnibus privilegiis gaudebit, si allegetur illud ex fundatione provenire, licet non constet nisi per probationem longævæ quasi possessionis præsentandi, ex quo titulus præsumitur, qui allegatur. Gregor. Lop. de gloss. 9. Mascard. de probat. conclus. 959. numero 3. Vivian. lib. 2. cap. 9. num. 11. Tempus præsentationes fortitæ sint effectum. Barbosa cum pluribus in remission. ad Trident. sess. 25. de reformat. cap. 9. 6.

Verf. Secundum in jurepatronatus.

40 In jurepatronatus regio non admittitur distinctio, de qua sup. num. 36. nam etsi apparet ex privilegio, aut præscriptione quæsitum, tamen derogationibus non subjacebit. Salgad. de retent. Bullar. part. 1. cap. 1. num. 138. Sanch. sup. dub. 54. num. 12. Azeved. in l. 5. num. 3. tit. 6. lib. 1. Recop. Solorzan. de jur. Indiar. tom. 2. lib. 3. num. 13. Tondut. de pensionib. cap. 25. num. 27. Gonz. sup. gloss. 24. num. 160. D. Frass. de Reg. patron. Indiar. cap. 3. num. 49. facit Trident. sess. 25. de reformat. cap. 9.

Sic

41 Sic apud nos Bullarum exequutio suspenditur quoties juripatronatus Regio, Magnatum, aut privatorum sæcularium derogari contigerit, quamvis ex privilegio, aut præscriptione quaesito, neque enim regia constitutio, aut nostrates Interpretes ejus distinctionis meminere, nec in Curia Romana observatur, ut jam ex Gregorio Lopezio prænotavimus *num. 38.* & generaliter docemur, jurispatronatus laicorum derogationem nunquam admitti in Hispaniis. D. Covar. *sup. num. 3. vers. apud Hispanos*, quem referens sequitur Salgad. *ubi nuper, part. 1. cap. 3. §. unic. num. 7.*

Verf. Tertiò in hac quaestione.

De his proximè actum, & adde Sanch. *d. dub. 54. num. 8.*

Verf. Quartò, & in hac quaestione.

42 In dubiis juspatronatus potiùs ex fundatione, aut donatione, quàm ex præscriptione, vel privilegio comparatum præsumitur, Sanch. *d. cap. 3. dub. 43. num. 6.* Lambertin. *de jurepatron. lib. 2. part. 1. q. 6. art. 6. num. 57.* Valenz. *conf. 18. num. 23.* Sic ubi probatur longæva præsentandi quasi possessio, juspatronatus ex causa onerosa acquisitum æstimatur, ut prærogativis patronatus laicalis potiatur, ut assertum relinquitur *sup. num. 39.*

Verf. Quintò principaliter.

Ut sit locus Bullarum retentioni cum juripatronatus laicorum derogatur, sufficit quod aliquis in quasi possessione præsentandi existat, quanquam alius jure patronus sit. Sanch. *Conf. Moral. lib. 2. cap. 3. dub. 54. num. 15.*

Ad Num. 7.

43 Ubi super beneficio lis agitur in Romana Curia, solet Summus Pontifex juripatronatus laicorum derogare, nec desideratur ut de illo in litteris expressim mentio fiat. Vivian. *de jurepatron. lib. 14. cap. 2. num. 14.* Tondut. *quaest. benefic. part. 2. cap. 4. §. 9. numero 36.* Barbosa *de jur. Eccles. lib. 3. cap. 15. num. 144.* ubi ampliatur sive lis sit super beneficio, vel super ipso jurepatronatus. Quando intelligatur beneficium litigiosum, tradit Vivianus.

Verf. Primus casus.

44 Si præsentati ad idem beneficium, cum nulli facta sit collatio, litigent in Curia, etsi ambo ibi decedant, non erit locus derogationi jurispatronatus laicorum, nec reservationi, *ex cap. 2. de præbend. in 6.* quia non dicitur vacare Beneficium per obitum illius, qui non habet jus in illo, sed ad illud per præsentationem. Barbosa *collect. Clem. 1. numero 1. 7. & 12. ut lit. pend. Vivi n. lib. 5. cap. 5. numero 153.* Gonz. *ad reg. 8. Cancell. gloss. 6. numero 151.* Villal. *Ærar. commun. opin. lit. 1. num. 324.*

Verf. Secundus casus contingit.

45 Si duo præsentati jam instituti, in Curia super Beneficio contendant, & uterque obeat Romæ,

aut solus possessor, colligante alibi defuncto, si Ecclesiasticus sit patronatus, ut Beneficium vacans in Curia ex reservatione per Pontificem conferetur, etsi de illo nulla mentio fiat. Quod si laicalis esset, cessat reservatio, ex traditis supra, *num. 9.* Unde apud nos in hujus patronatus derogationem Bullæ expeditæ effectu carebunt, juxta Regia Edicta.

Verf. Tertiò quandoque.

46 Si ex duobus præsentatis ante collationem litigantibus ob patronorum discordiam, unus lite pendente decesserit, non licebit patrono, qui illum præsentavit, alium subrogare adhuc intra tempus legitimum semestris, vel quadrimestris, quanquam patronatus laicalis existat. Flamin. *de resign. benefic. lib. 1. quest. 3. numero 27.* Barbosa cum aliis *de Jure Eccles. lib. 3. cap. 12. num. 173.* licet contra tenuerit Vivian. *lib. 5. cap. 2. num. 34. & cap. 5. à num. 144.* scilicet non prohiberi laico præsentare intra quadrimestre, quia potest variare. Nec dubium est, quin patronus decedente præsentato, intra tempus permissum valeat alium substituere. Tondut. *quest. benefic. part. 2. cap. 4. §. 10. num. 27.* Sanch. *dub. 63. num. 1.* ubi quod à die mortis præsentari habet tempus integrum, ut possit præsentare. Nihilominus à D. Covar. sententia non est recedendum, quæ communis est.

Ibi: Unde si pendente lite.

47 Limitatur conclusio præcedens in patrono qui non præsentaverat, qui non obstante litis pendente, intra legitimum tempus præsentare permittitur.

Verf. Quartus ad hanc quaestionem.

48 Quoties inter litigandum unus ex præsentatis in Curia decedat, quanquam beneficium sit patronatus laicalis, jure tamen Pontifex colligantem subrogare poterit, ac instituere, non obstantibus nostris regiis constitutionibus, quæ huic juripatronatus prospiciunt.

Verf. Quintò, ad idem ferè.

Aliud juris erit, si in præfata specie Pontifex tertium non præsentatum subrogare intenderit, de quo inferiùs, *num. 50.*

Verf. In his verò Beneficiis.

49 Si ex duobus præsentatis, qui in Curia litigant, unus mortem oppetat, judicium usque ad definitivam progreditur, ac prolatâ pro defuncto sententiâ, aut si pronuncietur nullum ex litigantibus jus ad beneficium habere, manet hoc liberum, ut patronus denuò possit præsentare intra semestrem, aut quadrimestrem numerandum à quo sententia in rem judicatam transierit. Sanch. *Conf. Moral. lib. 2. cap. 3. dub. 60. num. 5.* Vivian. *sup. lib. 5. cap. 2. num. 26.* Barbosa *de jur. Eccles. lib. 3. cap. 12. numero 172.* D. Frasso *de Reg. patron. Indiar. cap. 32. num. 52.* qui *num. 55.* resolvit, in novo orbe tempus non currere

Currere Regi nostro ad præsentandum, etsi multum exceſſerit. Sed si inter patronos super jure ipſo præſentandi controverſia ſuboritur, per legitimi temporis lapſum à præſentatione pro tunc excludentur, & collatio rectè per Ordinarium fiet. *Barboſa num. 271. ac latiffimè Sanch. d. dub. 60. per tot. Vivian. ſup. Tondut. quæſtion. benefical. part. 2. capite 4. §. 9. numero 24.*

Verſ. *Ex his ergo.*

50 Si unus ex præſentatis, vel ambo obeant dum in Curia ſuper Beneficio litigant, ſi id ad patronatum laicalem ſpectet, per Pontificem non confertur, niſi de ipſo facta mentione: hæc tamen derogatio apud nos nequaquam ſuſtinetur ex regis Edictis, ſupplicatione ad Sanctiſſimum interpoſita.

Ad Num. 8.

51 Jus patronatus quod attinet ad congregationem laicorum, quæ pietatis intuitu ſub aliquo Sancti nomine Eccleſiæ adhæret, vulgò *Cofradias*, laicale cenſebitur, idè ejus derogationem Hiſpana Regia Prætoria non permittent. Ita ex pluribus tradit *Barboſa dict. cap. 12. numero 15. Sanch. d. part. 3. dub. 53. numero 8.* quod limitat *Barboſa*, niſi ex bonis Eccleſiaſticis patronatus fuiſſet acquiſitus, & ſic eſt tenendum, rejectis diſtinctionibus *Viviani*, ſuprà, *lib. 1. cap. 3. numero 7.* & *D. Fraſſo cap. 3. num. 11.* Iſtæ namque piæ ſodalitates, & qui ſub illis congregantur laicales omninò cenſentur, & ad forum attinet ſæcularem. *Parlad. different. 9. §. 1. num. 9. Bobad. Politic. lib. 2. cap. 18. num. 228. Guttier. cum multis Canoniar. lib. 1. cap. 25. num. 19. ubi diſputat, Tondut. ubi proximè, part. 1. cap. 43. ex numero 7.*

Ad num. 9.

52 Permutationem Beneficii, quod eſt patronatus Eccleſiaſtici, vel laicalis, celebrari non licet regulariter abſque aſſenſu patroni. *Sanch. Conſil. Moral. libro 2. cap. 3. dub. 55. num. 1. Tondut. part. 2. cap. 4. §. 8. num. 19. Vivian. lib. 12. cap. 5. num. 28. Garc. de Benefic. part. 11. cap. 4. num. 75. Barboſa ſup. cap. 15. num. 182. Solorz. de jur. Indiar. tom. 2. lib. 3. cap. 3. numero 18. Gratian. diſcept. forenſ. cap. 835. D. Fraſſ. cum pluribus de Reg. patron. Indiar. cap. 11. num. 58. quod utique procedit, etſi in Romana Curia fiat permutatio. Tondut. numero 20. D. Fraſſo num. 60. Nec ſatis erit, ut patronus certior fiat, niſi conſenſerit: quod limitatur, ſi utilitas Eccleſiæ permutationem poſtulaverit. *Cokier. de permut. Benefic. lib. 1. cap. 19. num. 10. Tondut. num. 22. D. Fraſſo num. 61. Sanch. num. 9. & 10. à quo petenda quæ hîc deſiderantur pro plena materiæ cognitione.**

Verſ. *His denique.*

53 Licet permutatio Pontificis autoritate perfecta ſubſiſtat abſque aſſenſu patroni, præſertim quoad patronatum Eccleſiaſticum, *Sanch. num. 7.* & plures quos refert *D. Fraſſ. num. 62.* nihilominus in Hiſpania non repetentur ad executionem Bullæ permutationis Beneficii, etiam

cum expreſſa derogatione, ſi illud ad patronatum Regium, aut ſecularium privatorum ſpectet, vel etiam ſi patronatus ſit clericus, ratione patrimonii. *Azeved. in l. 22. titul. 3. lib. 1. Recop.*

Ibi: *Quod ſit poſt ſcientiam.*

54 Quæſtionis eſt, an permutatio Beneficii juſriſpatronatus facta non accedente aſſenſu patroni, ſit ipſo jure nulla, aut veniat reſcindenda, quod verius eſt. *Sanch. num. 14. Vivian. d. cap. 5. num. 22. Tondut. num. 20. Cokier. lib. 1. cap. 19. num. 1.* Sed quomodocumque ſit, quoties patronus à die cognitæ permutationis non reclamât intra ſemeftre aut quadri-meſtre, permutatio confirmata perſiſtit, ut amplius retractari non poſſit. *Sanch. num. 2. Vivian. lib. 14. cap. 3. numero 50. Tondut. num. 19.* Nec in permutatione præſentatione opus eſt, ſed ſolum nudus conſenſus requiritur. *Sanch. ubi proximè, numero 2. D. Fraſſo cum aliis numero 66.*

Ibi: *An poſſit ipſe præſentare.*

55 Si Beneficiarius permutationis cauſâ reſignet, quæ poſteà ex defectu conſenſus patroni irrita pronunciat, nequit ad Beneficium regredi, niſi vel inſcius & ignorans illud patronatum contraxit, aut ſi patronus omiſſa præſentatione, ſilens proprium contemptum remiſerit. *Sanch. d. cap. 3. num. 56. Garc. de Benefic. part. 11. cap. 3. numero 30. D. Fraſſ. cum aliis d. cap. 12. in fin.*

Verſ. *Eadem ratione.*

56 Non licet permutare præbendas quæ per electionem, ac concurſum in Cathedralibus Hiſpaniæ conferuntur, nec patrimonialia Beneficia. *Azeved. ubi proximè.* In hoc novo orbe vetita eſt permutatio omnium præbendarum, quarum proviſio pertinet ad ſupremum Indiarum Conſilium: ſed quoad inferiora Beneficia, quæ per Prælatos conferuntur, eſt permiſſa. *Solorz. d. cap. 3. num. 19. & 20. D. Fraſſ. d. cap. 12. num. 63.*

Verſ. *Nonò, ad eadem Regia.*

57 Beneficia patronatus, nec ſimpliciter, nec in favorem alterius queunt reſignari, niſi patroni interveniat aſſenſus. *Vivian. de jure patron. lib. 13. cap. 10. num. 24. Garc. ſup. d. part. 11. cap. 3. ex num. 23. Tondut. de penſion. cap. 62. num. 27. Sanch. Conſ. Moral. lib. 2. cap. 2. dub. 29. num. 2. Barboſa d. cap. 15. numero 132. D. Fraſſ. cum aliis cap. 15. num. 49. Gratian. diſceptat. cap. 835. numero 2. Flamin. de reſign. Benef. lib. 7. q. 1.* Quæ tamen abſque conſenſu patroni ipſo jure nulla non eſt, ſed per ſententiam ſit irrita. *Barboſa num. 143.*

58 Quæritur utrum per hujusmodi reſignationem irritam maneat proſus reſignans à Beneficio exclusus, ita ut denegato reſreſſu, patronus valeat ad præſentationem procedere. Et licet aliqui contra ſentiant, reſpondendum tamen eſt cum communi reſignant licere ad reſignatum redire Beneficium. *Garc. ubi proximè, numero 223. D. Fraſſ. numero 50. Sanch. d. dub. 20. numero 4.*

59 Ex præmissis inferre licet, quod si Bullæ resignationis causâ factæ sine assensu patroni expeditur, per quas Beneficium conferat in derogationem patronatus Regii. aut laicum, exhibebitur auxilium retentionis ex lege Regia.

60 In nostris Indiis resignatio non est permessa, cùm Ecclesiarum patronatus ad Regem spectet. d. cap. 15. numero 54.

Ad Num. 10.

61 Liberum est Pontifici reservare pensionem ex Beneficio patronali, nullo expectato patroni consensu. Flamin. sup. lib. 2. q. 4. num. 14. Tondut. de pensionib. cap. 25. num. 1. Valenz. conf. 51. num. 30. D. Frasso d. cap. 15. numero 83. Sed an quoad patronatum laicorum opus sit expressa derogatione, inferius apparebit num. 67.

Ibi: Hæc verò indictio.

62 De intellectu capituli penultimi de jurepatron. consulas Barbosam, & quos laudavit in collect. ad eundem textum.

Ibi: Quod licet Rector Ecclesie possit.

63 Ecclesie Rectori patronatæ permittitur absque patroni interventu Vicarium constituere temporalem ad tempus, quamdiu ille vixerit. Barbosa ubi proximè, numero 4. Sanch. sup. lib. 2. cap. 3. dub. 56. numero 3. Sed hoc in patronatu laicali duntaxat procedere, non Ecclesiastico, tenet Vivian. sup. lib. 1. cap. 3. num. 24. vers. Quadragesima, quem sequitur D. Frasso cap. 14. numero 62. qui nec rationem, nec auctoritatem pro discrimine expendit.

Ibi: Tamen non poterit idem Rector.

64 Vicarium perpetuum post obitum suum, vel remotionem permansurum, etiam auctoritate Episcopi Rector Ecclesie instituere non valet, nisi patronus consenserit. Barbosa num. 2. Sanch. ubi proximè.

65 Coadjutor verò creare non poterit, sive ad tempus pro vita coadjuti, sive in perpetuum, ut nisi succedat, deficiente assensu patroni. Barbosa de Jur. Eccles. lib. 3. cap. 15. num. 144. Lambert. de jurepatron. part. 1. lib. 2. quest. 6. princ. art. 20. Vivian. lib. 5. cap. 5. num. 151. Quod limitat Barbosa urgente Ecclesie necessitate; tunc enim posset institui coadjutor, inconsulto patrono, qui deinceps debet adhibere consensum.

66 At cùm Ecclesia vacat propter litem, vel dum de Rectore providetur, absque assensu patroni Prælati substituit, qui interim administrat. Barbosa ubi proximè. Provisio inferiorum, qui in Ecclesia deserviunt, Rectori soli competit, non patrono, nisi patronatus sit Regius, ac de regali patrimonio stipendia percipiant; nam per vicepatronum hujusmodi fervientes designantur. D. Frasso de Reg. patron. d. cap. 14. num. 66. ubi alii.

Verf. Primum, quod sit necessaria.

Beneficium patronatus laicorum nec per Papam ulla pensione gravari poterit, nisi expressim illius mentio fiat. Sanch. sup. d. lib. 2. cap. 3. dub. 58. numero 3. Vivian. de jurepatr. lib. 13. cap. 9. num. 26. At in patronatu Ecclesiastico expressa derogatio non desideratur, ut de communiori testatus, cum aliis resolvit Vivian. num. 22. Vide sup. num. 61. Nec dubitari potest, quin jus patronatus lædatur per impositionem pensionis; nam etsi jus præsentandi persistat illæsum, tamen patroni interest potius ad pingue, quàm ad tenue beneficium præsentare, præsertim cùm regulariter patroni sibi sanguine, aut amicitia devinctos ut instituantur proponant.

Verf. Secundo est observandum.

Beneficia Regii patronatus in Hispania onerari pensione per Pontificem, non adhibito Regis assensu, minimè sustinetur, alioqui Literæ effectum carebunt per illarum retentionem. D. Frasso cap. 15. nu. 51. Valenz. conf. 51. num. 30.

Verf. Tertium, quod in hac.

Solet Summus Pontifex, cùm lis super Beneficio in Curia discutitur, illud colliganti conferre cum onere pendendi annuam quantitatem ex fructibus adversario, qua ex causa pensio imposita nullum patroni assensum desiderat, cujuscumque qualitatis sit patronatus: atque ita apud nos regis Edictis locus non erit, ut suspendatur Bullarum executio, quæ procedunt fraude cessante, ne scilicet lis movetur injustè, ac frivole, ut pensio contempto patrono imponeretur. Sanch. d. cap. 3. dub. 58. num. 2.

Verf. Quarto quoties.

Quod præmissimus supra numero 67. absque hæsitacione procedet quoties pensio in titulum beneficii conceditur, quia omnino consensu patroni, aut derogatione expressa opus erit, si patronatus laicalis existat. Sanch. ubi proximè. Vivian. num. 29.

Ibi: Nam licet pensio, ut frequentissimè.

Pensio Ecclesiastica Beneficium propriè non est Azeved. in l. 1. num. 5. tit. 4. lib. 1. Recop. Valenz. conf. 115. à num. 18. Sanch. cum Viviano ubi proximè, & alii quamplurimi quos congestit Barbosa de Jur. Eccles. libro 3. cap. 11. num. 8. ubi latè disputat: imò nec ex lata significatione pensio beneficii continetur appellatione. Idem Barbosa ex pluribus de appellat. verbor. signif. appel. 32. num. 2.

Ibi: Tamen ubi constituitur.

Quoties pensio reservatur, ut in titulum Beneficii clericus ea potiat cum onere alicujus Ecclesiastici ministerii, propriè Beneficii nomine comprehenditur. Azeved. d. num. 5. in fin. Vivian. d. lib. 13. cap. 9. num. 29. Sanch. sup. dub. 46. num. 10. Garc. de Benefic. part. 1. cap. 1. nu. 5. Pat. Suar. de censur. disp. 27. sect. 1. num. 15. Sebast. Cæf. de Eccles. hierarch. part. 3. disp. 14. §. 10. D. Frasso cap. 13. num. 48. Layman. Theol. moral. lib. 1. tract. 5. part. 2. cap. 2. nu. 8. Verf.

Vcrf. Quintò, illud est,

73 Beneficia patrimonialia Hispaniæ, necnon Præbendæ Doctorales, Magistrales, ac Penitentiariæ, quæ in Cathedralibus, vel Collegiatis Ecclesiis per electionem conferuntur juxta decretum Trident. *sess. 5. de reform. cap. 1.* nullam reservationem pensionis admittunt; hæc namque beneficia illibata, & libera ab onere persistere debent, ut constat *ex l. 21. cum seqq. tit. 3. lib. 1. Recop.* In nostro orbe Indico nulla pensio super Beneficiis permittitur. *D. Frass. de Reg. patron. cap. 15. num. 55.*

Ad Num. 11.

74 Ad unionem Ecclesiarum, seu Beneficiorum patroni consensus debet adhiberi, sive Ecclesiasticus, sive laicus ille sit. *Sanch. Conf. Moral. lib. 2. cap. 3. dub. 57. num. 1. Flamin. de resign. Benefic. lib. 2. quæst. 4. num. 11. Vivian. supra lib. 14. cap. 15. num. 58. Campan. in Diversor. Fur. Canon. rubric. 11. cap. 13. num. 477. Barbosa collect. Clem. fin. num. 4. de reb. Eccles. & in remiss. ad Trident. sess. 7. de reformat. cap. 6. num. 22. D. Frasso cum aliis d. cap. 15. num. 19. ubi ex num. 21. quid in Indiarum partibus circa unionem fervetur.*

75 Sed si Pontifici unire Ecclesias patronales placuerit, tacite censetur juripatronatus Ecclesiastico derogare, etiam nulla de illo facta mentione; non sic quoad laicale, quia expressa derogatio desideratur. *Sanch. num. 2. imò in Hispania recursum supplicationis erit locus, ne laicorum patronatus præjudicium generetur.*

Ubi verò Episcopus ex causa ad unionem procedit, indistinctè cujuscumque patroni assensum intercedere oportet, nisi requisitus irrationabiliter refragetur, quia tunc unio ipso invito facta viribus subsistet. *Sanch. ubi proximè. Azor. Instit. Moral. part. 2. lib. 6. cap. 28. num. 12. & lib. 3. cap. 12. D. Frass. supra num. 20.*

Ad Num. 12.

76 Per exaltationem ad Episcopalem dignitatem vacant Beneficia, quibus electus potiebatur, ex juris dispositione, nisi Pontifex dispensans retentionem illorum concedat: quod si contingat, etiamsi Beneficia patronatus laicorum sint, non est necesse ut patronus consentiat, nec ulla mentio, seu derogatio requiritur. *Sanch. d. cap. 3. dub. 54. numero 11. Valenz. conf. 51. numero 38. Alciat. conf. 41. numero 3. Gambar. lib. 3. de potest. Legat. numero 136. Idem est de pensionibus, quæ pariter per promotionem ad Episcopatum extinguuntur. Valenz. conf. 137. numero 42. & cum retinentur ex dispensatione, novus patroni consensus non exigitur, ut latè per Valenz. conf. 51. ex numero 21.*

SUMMARIUM.

- 1 Nec Rex, nec alius inferior oppidi Dominus habet jus in pascuis publicis, quæ propria sunt communitatis incolarum.
- 2 Nequeunt usum pascuorum impedire, aut coercere.

- 3 Desolato castro, seu oppido, pascua publica illius Domino queruntur.
- 4 Dominus habitans in proprio castro fruitur pastu, & aliis commodis communitatis.
- 5 Dominus alibi domicilium habens, quando possit uti pascuis oppidi sui.
- 6 Princeps supremus ubicunque intra ditionem domum habuerit, etsi in ea non resideat, utitur pascuis cujuscumque populi. Aliud juris est in Dominis inferioribus.
- 7 Domino commoranti in proprio castro, pro dignitate, ac opulentia pascuorum portio tribui debet sine præjudicio incolarum, ne egeant.
- 8 Respublica nequit prohibere usum pascuorum, quatenus cives illis indigent.
- 9 Jus pascendi in alieno territorio ex privilegio, aut præscriptione, cessat quoties illius castri incola non habent pastum sufficientem pro suis pecoribus. Aliud est si ex conventionem facultatem pascendi quis obtinuerit.
- 10 Ad fruendum pastu communi quis incola habeatur.
- 11 Absens ex accidenti à loco domicilii, in eo potitur pastus utilitate.
- 12 Incola quis dicatur.
- 13 Magistratus an pro incolis habeantur quoad pascua, & alia communitatis commoda?
- 14 Residens etiam diu in oppido causâ studii, negotiationis, aut similis occupationis, nec potitur pastu & aliis commodis, nec onera publica sustinet.
- 15 Domino habitanti in oppido proprio quantum in Hispania ex pascuis publicis assignetur juxta consuetudinem. Quoad commoda, & onera publica duorum incolarum vicem gerit, ibid.
- 16 Aliud de jure servatur, cessante consuetudine.
- 17 Milites utrum gaudeant aliquo privilegio in usu pascuorum communium?
- 18 Illiberalis, seu plebeius potest obtinere jurisdictionem oppidi cum mero, & mixto imperio, nec ex hoc eximitur à contribuendo cum similibus.
- 19 Ampliatur.
- 20 De jure gentium, ac communi Romanorum quisque liberè proprio utitur pradio, ac potest culturam deserere, ut ager ad pastum deserviat, ac prohibere ne aliena pecora fundum ejus ad pascendum ingrediantur.
- 21 Non licet uti re aliena, invito domino, etsi huic incommodum nullum, imò utilitas ex usu proveniat.
- 22 De consuetudine in Hispania licet propria pecora in alienum fundum post fructus perceptos ad pascendum immittere, quod inter concives, etiam domino invito, procedit. An possit dominus, culturâ omisâ, fundum ad pastum applicare in concivium præjudicium, ibid.
- 23 Quid quoad præmissam consuetudinem aliquibus in locis sit immutatum.
- 24 Non prohibetur dominus, non obstante ea consuetudine, in agris propriis, in quibus serere consueverat, vineas, oliveta, vel alias arbores plantare: nec id poterit Respublica prohibere, & num. 26.
- 25 Ubi quis habet servitutem pascendi in alieno fundo, collectis frugibus, nequibit dominus in illo arbores plantare, mutatâ culturâ.

- 27 *Novellandi facultas quando per Imperatores Romanos interdicta. & quid apud nos ex lege nostra Recopilationis.*
- 28 *Quid in Indiarum provinciis stabilitum.*
- 29 *Cuique liberum est fundi sui variare culturam, & arbores plantare, relicto serendi usu.*
- 30 *Inducitur ad proxima conclusionis probationem caput Cùm in tua, de decim. & num. 31.*
- 32 *Si pascua unius oppidi sint communia alteri vicino, num valeat illud in præjudicium istius agros colere, adempta pascendi facultate? & num. 44.*
- 33 *Quoties non alia ratione nisi vicinitatis jus pascendi in alieno fundo, fructibus collectis competit, licet domino novellare, ac plantare, derelicto seminandi usu. Sed non licebit in Hispania agros ad pastum assignare, vulgò adhefar, ibid. & num. 41.*
- 34 *Si castrum à civitate exemptum retineat jus pascendi in agris civium, jam ablatis fructibus, cives poterunt novellare, aut aliàs commoditatem pastus adimere arborum plantatione; sed non facere dehesam, ut proximè adnotatur.*
- 35 *Villa, aut vicus exemptus à jurisdictione civitatis potitur pastu, & aliis commodis vicinitatis, quæ ante exemptionem obtinebat? & n. 38. & 40.*
- 36 *Utrum ligetur quis statutis civitatis, à cujus jurisdictione est liberatus?*
- 37 *Incola castrum exempti ad munera publica civitatis nec eligi potest, nec electus exercere cogitur.*
- 39 *Quæ onera sustineat villa, aut vicus exemptus, ex iis quæ ante exemptionem supportabat, remissivè.*
- 41 *Jus pascendi ratione vicinitatis competens tolli potest, mutatâ culturâ, arboribusque plantatis: secus si pascua sint publica, quæ ad culturam reduci nequeunt in præjudicium tale jus habentium, etiam ob vicinitatem.*
- 42 *Ut pascua publica redigantur ad culturam quæ intervenire debeant.*
- 43 *Pascua communia pluribus oppidis à nullo subijci cultura possunt.*
- 45 *Si in pascuis communibus unus ex sociis seminet, aut plantet, per legitimum tempus socium agentem repellat: & quid si communitas sit, quæ latur.*
- 46 *Huic competit restitutio contra præscriptionem.*
- 47 *De triplici differentia bonorum, quæ ad civitates spectant.*
- 48 *De præscriptione ejusmodi bonorum, & num. 49. & 50.*
- 51 *Si in pascuis quisquam arbores plantet, utrum interesse, seu pretium fundi exsolvens liberetur.*
- 52 *In divisione pascuorum communium inter incolas quid iudici observandum, cujus arbitrio committitur.*
- 53 *An peccet, & ad restitutionem teneatur, qui ex pascuis, ac montibus publicis aliquid usurpat.*

CAPUT XXXVII.

Ad Num. 1.

I SUPREMIUS Princeps, vel Domini inferiores civitatis, villæ, vel castrum nullum jus obtinent in pascuis publicis, quæ propria sunt universitatis; ideo illis tanquam Domini uti non poterunt. Greg. Lop. in l. 9. gloss. 9. ad fin. tit. 28. p. 3. Sanch. Consil. Moral. lib. 1. cap. 5. dub. 1. num. 40. 41. Avendann. de exeq. mand. part. 1. cap. 4. num. 25. vers. ex quo dicebam, Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 59. num. 3. Oter. de pasc. cap. 9. num. 13.

D. de Faria Covar. Enucl.

Valasc. de jur. emphyteut. quest. 8 num. 40. Bobad. Politic. lib. 2. cap. 16. num. 198. Burg. de Paz in l. 3. Taur. num. 486. cum seqq. qui fusè disputat ex num. 430. Tusch. lit. P, concl. 112. num. 4. Hermos. in l. 15. gloss. 2. num. 80. tit. 5. p. 5.

Similiter non licet, nec Regi ipsi, nec aliis Dominis oppidi pascua publica ad culturam reducere, novellare, vel alio modo usum pascendi impedire, aut coarctare. Oter. cap. 16. num. 2. & 16. Valasc. num. 43. vers. Et ex dictis, Hermos. num. 77. Sesse decis. 74. num. 20.

Sed si populus omninò extingueretur, urbe, aut villa deserta, tunc pascua ad communitatem spectantia Domino cedent. Avend. sup. vers. Fallit tamen, Greg. Lop. in l. 26. gloss. 4. tit. 31. p. 3. Solorz. de jur. Indiar. tom. 1. lib. 1. cap. 23. n. 61. Bobad. d. cap. 16. num. 199. Hermos. num. 78.

Ibi: Tamen Dominus habens jurisdictionem.

Quoties Dominus in proprio oppido sedem habitationis constituit, pastu communi, ac cæteris commodis fruatur, quæ incolis aliis conceduntur. Greg. Lop. in d. gloss. 9. Sanch. num. 47. Burg. de Paz num. 508. Avend. d. vers. Ex quo dicebam, Bobad. d. n. 198. Avil. in cap. 3. Prator. num. 39. verb. Jurisdiction. ad fin. Oter. sup. cap. 6. num. 1. Molin. sup. Tusch. num. 8. Valasc. num. 42. Hermos. num. 80.

Poterit tamen jurisdictionis Dominus, etsi alibi inhabitet, propria pecora ad pascendum immittere in pascua communitatis, si hoc jus tempore immemoriali quæsierit. Sanch. num. 42. Bobad. n. 201. Oter. d. cap. 6. num. 14. Paz num. 493. Hermos. num. 84. Idem erit, si pascua abundant, aut si dominus esset territorii. Hermos. num. 85. & 88.

Est observatu dignum discrimen quod constituit Bobadilla num. 198. inter Regem, & Dominos inferiores: ille enim publico pastu potitur pro suis pecoribus in quovis ditionis oppido, ubi regiam domum, seu palatium habet, licet non commoretur: quod in Dominis, qui superiores non sunt, minimè receptum est. Adde Gregor. Lop. in d. gloss. 9.

Licet Domino incolatus ratione plus ex pastu tribui debeat, quàm cæteris cohabitatoribus, pro indigentia & dignitate, Molin. d. disp. 59. num. 3. id tamen ita temperare oportet, ut reliquis non adimatur pastus, prout quisque indiguerit, & huiusmodi æqualitas servanda semper est inter omnes incolas divites, & pauperes. Greg. Lop. in d. l. 9. gloss. 9. tit. 28. p. 3. alioquin oppidani agentes audientur, ut reformetur excessus, d. l. 9. partit. ubi Gregor. Lop. gloss. 9. Oter. cap. 3. à num. 13. Sanch. Cons. Mor. lib. 1. cap. 5. dub. 1. num. 50. Molin. sup. Avendann. d. cap. 4. num. 25. vers. Imò etiam, cum seqq. Bobad. num. 201. Paz in l. 3. Tauri, num. 509. non enim licet jus pascendi in pascuis communibus adimere incolis, prout quisque indiguerit.

Unde est, ut quanvis Respublica valeat ob commune bonum vetare, ne intra certum locum, vel tempus prata communitatis depascantur, id procedit modò pro incolarum necessitate pastus pecoribus relinquatur. Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 59. num. 1. Oter. de pasc. cap. 12. num. 1. & 3. Sanch. d. dub. 1. num. 4. & 5. Trullench. in Decal. lib. 7. cap. 3. dub. 7. num. 1.

9 Inde etiam provenit, ut si quis populus, vel singularis persona jus pascendi in alieno territorio quæserit ex privilegio, vel præscriptione, eo uti non possit, si non abundet pastus, ita ut ejusdem territorio incolæ nulla egestate præmantur pro pecoribus pascendis. Avend. cum aliis de exeq. mand. p. 1. c. 4. num. 27. nam jus illud concessum, aut præscriptum censetur sub conditione, si habitatoribus non deficiat quo ex pascuis eguerint. Aliud juris erit si ex conventionem oppidum teneatur, de quo Hermos. sup. d. gloss. 2. num. 101.

Ibi: *Quis verò dicatur propriè incola.*

10 Incola quoad rem, de qua agimus, ille censetur, qui cum familia commoratur in oppido, pro vicino habitus, & onera publica sustinens, atque ita & vicinitatis jus, & actualis incolatus simul desideratur, ut pascuis communibus frui permittatur: de quo Oter. cap. 4. ex num. 19. Sanch. sup. num. 44. Avendann. d. cap. 4. num. 25. Burg. de Paz n. 488. Hermos. num. 46.

11 Est tamen omninò notandum, quod etsi aliquis ex accidenti non resideat in urbe, vel villa, non ideo carebit usu pastus, modò ibi sedem suæ habitationis constitutam habeat animo permanendi. Cujac. in l. 3. C. de incol. lib. 10. Sanch. ubi proximè.

12 Incola propriè dicitur ille, qui larem, majoremque fortunarum partem habet in oppido ea mente, ut in illo persistat. Tusch. lit. C. concl. 73. Cujac. lib. 1. respons. Papin. in l. Libertus 17. §. Sola ratio, ad municip. & de incol. Wesembec. in paratit. l. ad eundem tit. num. 4. & 7. Boër. decis. 260. à num. 9. Carleval. de judic. disp. 2. num. 81. Matienz. in l. 1. gloss. 5. num. 7. tit. 4. lib. 5. Recop. Hunc tamen ut pascuorum usum participet, ex vicinis esse oportet, sicut prædicitur num. 10.

13 Quæstionis est, utrum quoad jus pascendi, & alios communes usus inter incolas, seu vicinos numerentur Magistratus, velut Prætor, ejusque Locumtenens, dum suis muneribus fuaguntur, de quo disputat latè Oter. de pasc. cap. 7. per tot. qui cum pluribus affirmativam amplectitur contra alios, quos refert, horumque sententia ex constitutione regia observatur apud Lusitanos, teste Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 59. num. 3. Valasc. sup. num. 43. De aliis, qui hoc jure gaudent, etsi incolæ non sint, vide Hermos. à num. 55. & num. 90.

Ibi: *Est tamen cavendum.*

14 Idem monet Sanch. d. dub. 1. num. 45. nam etsi quis studiorum, negotiationis, vel alia ex causa in civitate diu resideat, propriè incola non est, nec pascuis publicis, nec aliis commodis universitatis fruatur, sicut nec oneribus subditur. Cujac. in d. §. Sola ratio.

Verf. *Est denique apud Hispaniarum.*

15 Viget in Hispaniis consuetudo, quam Tribunalium praxis comprobavit, ut vassallorum domini, dum in propriis degerint oppidis, ex pascuis, montibus, ac nemoribus communitatis tantum possit quisque percipere, quantum duobus incolis, quibus plus percipere licet, conceditur. Gregor. Lop. in l. 9. gloss. 9. tit. 28. p. 3. Molin. ubi proximè. Bobad. Polit. lib. 2. cap. 16. num. 200. Sanch. sup.

d. dub. 1. num. 49. Avil. in cap. 3. Prætor. verb. jurisdiction. num. 39. ad fin. Valasc. de jur. emphyteut. quest. 8. num. 43. Burg. de Paz in l. 3. Tauri. num. 508. vers. Sed licet, Tusch. lit. P. concl. 112. num. 8. Cancr. variar. part. 3. tit. 4. de servitut. num. 68. Hermos. in l. 15. gloss. 2. num. 80. tit. 5. p. 5. qua ratione & pro vicinis duobus ad onera publica contribuit, Avil. ubi nuper. Quam praxim, etsi jure non nitatur, ratione satis consonam, nisi cæteris incolis notabile damnum inferatur, agnoscunt Molina, & Valasc. Pereyra de empr. & vend. cap. 21. num. 9.

At seclusa consuetudine, de rigore juris dominus in propria civitate, aut villa inhabitans pro unico incola reputatur quoad pascua, cæteraque communitatis commoda, ratione habita status, & dignitatis, absque gravi detrimento subditorum, ut jam prænotavimus num. 7. Ita cum D. Covar. tenent Gregor. Lop. Molin. Valasc. ubi proximè, Sanch. num. 48. & 50. Burg. de Paz num. 506. Avendann. dict. cap. 4. num. 25. vers. Imò etiam, Hermos. d. num. 80. qui id judicis arbitrio relinquit.

Ibi: *Et ut videas, Lector candide.*

Ad hæc consulas Greg. Lop. in l. 9. gloss. 9. tit. 28. p. 3. Burg. de Paz in l. 3. Taur. num. 488. Oter. de pasc. cap. 4. num. 17. qui similiter Collectarii sententiam impugnant, asserentes quod milites in pascuorum communitatis usu nullo gaudent privilegio, sed tantum eis licet, quanvis incolæ non existant, equos ad bellum paratos in pascua publica immittere l. 2. C. de pasc. public. lib. 11. Bobad. lib. 4. cap. 2. num. 27. Azeved. in l. 6. num. 1. tit. 7. lib. 7. Recop.

Ibi: *Præsertim quod & possunt.*

Etiam ignobiles dominium cum jurisdictione oppidorum acquirere permittuntur, nec ideò à contributione plebeiorum se eximere valent, tametsi quoad alia instar Nobilium soleant honorari. Flor. Diaz variar. lib. 2. quest. 21. num. 251. Bobad. lib. 2. cap. 16. num. 173. Avendann. de exeq. mand. part. 2. cap. 14. num. 31. etsi alii contra fenserint, quos referunt Flor. Diaz, & Avendañus, qui ait quod in praxi horum opinio difficilè admitteretur.

Quod ita verum est, licet talis plebeius in dignitate Ducatus, aut Marchionatus constitueretur. Bobad. ibidem, Guttier. Practic. lib. 3. quest. 14. num. 112. Sed illud specialiter eis indulgetur, ne contribuere teneantur, sicut cæteri, dum super nobilitate litigaverint. Otalor. de Nobilit. part. 2. cap. 5. num. 30. Guttier. ubi proximè.

Ad Num. 2.

Ex jure gentium, & communi Romanorum unicuique liberum est pro libito prædiis propriis uti, ac quod messium collectioni deserviebat, pascuis destinare, quod vulgò *adehesar* nuncupatur. Similiter licet domino interdicere, nec aliena pecora, etiam concivium, fundum suum ad pascendum ingrediantur, adhuc post fructus perceptos: quæ pluribus probat D. Covar. cui assentiuntur Molin. sup. disp. 59. num. 7. Oter. cap. 16. à num. 3. Sanch. Conf. Moral. lib. 1. cap. 5. dub. 1. num. 9. & 10. Tusch. lit. P. concl. 112. à num. 5. & concl. 113. qui

qui observant, hanc facultatem ob commune bonum legibus, vel moribus jure dominis prædiorum adimi posse, prout apud nos adempta reperitur, ut inferius apparebit, numero 22.

Ad Num. 3. Ibi: Tamen quod possit quis me invito.

21 Falsum omninò videtur, ut domino renuente, aliquis possit re aliena uti, etsi nullum ex usu ipsi præjudicium generetur. Si ingredi non licet venationis gratiâ fundum alienum, si dominus prohibeat, l. Divus 16. de servit. rustic. præd. l. Injuriarum 13. S. fin. de injur. S. Fera, Inst. de rer. divis. Imò licet usus in utilitatem domini cederet, idem juris erit. Castill. de usufruct. cap. 33. à n. 22. Oter. de pasc. cap. 16. num. 19. non enim invito beneficium confertur, l. Hoc jure 19. S. Non potest, de donat. l. Invito 69. de reg. jur. & libera domini facultas ad disponendum coarctatur, qui in re propria est moderator & arbiter, l. in re mandata 21. C. mandat.

Verf. Quicquid sit jure communi.

22 In Hispania adversus præmissa supra, num. 20. observatur, ut incolis ejusdem oppidi liceat sua pecora ad pascendum in prædium privatorum introducere, frugibus jam collectis, etiam invito domino, l. 13. 14. tit. 7. lib. 7. Recop. Azeved. in ead. l. 13. num. 15. Oter. de pasc. cap. 16. ex num. 3. Avend. de exeq. mandat. part. 1. cap. 4. n. 32. verf. Item nota, quod facillimè, Sanch. sup. d. cap. 5. dub. 1. num. 11. Molin. d. disp. 59. num. 9. Bobad. lib. 2. cap. 16. num. 194. ubi docuit, quod nec dominus territorii, nec Rex poterit hoc jus concivibus adimere, nec agrorum culturam immutare, facta dehesa, in illorum præjudicium, sine causa. Hermos. in l. 15. gloss. 2. num. 76. tit. 5. p. 5. Et quanquam in d. l. 13. Recop. insinuetur, quod fieri possit ex regia facultate, hæc cum difficultate, ac maxima deliberatione conceditur. Azeved. ibi, num. 3. qui subdit, ex totius communitatis assensu non posse, cultura derelicta, pascuæ fundum applicare, quod consentientibus, eorumque hæredibus tantum nocebit, non futuris incolis ab illis causam non habentibus, nisi regia facultas impetretur. Hermos. numero 52.

23 Nonnullis in locis statutum habetur, ut collectis frugibus, intra certum diem dominus prædii duntaxat immittat pecora sua, ut depascantur: quod nulli alii pro tunc licebit. Oter. num. 4.

Ad Num. 4.

24 Quavis domino sit interdictum agrum frugiferum ad pascua reducere, poterit tamen in illo, immutata cultura, novellare, aut plantare olivera, aliasque arbores pro libito, tametsi ex hoc usus pascendi concivibus auferatur. Molin. ubi proximè, Oter. num. 11. Sanch. num. 12. Vide infra, num. 41.

Ibi: Hoc enim est, quod eleganter.

25 Præfata facultas variandæ culturæ in præjudicium juris pascendi, non tribuitur fundi domino, si quis habuerit servitutem pascendi, frugibus amotis; nam minimè licebit arbores plantare, vel vites cum detrimento habentis servitutem. Sanch. Conf. Moral. lib. 1. cap. 5. dub. 1. num. 16. Oter. d. D. de Faria Covar. Enucl.

cap. 16. num. 11. Ex contrario qui servitutem pascendi certo habet in loco, non poterit, domino invito, ibi ferere, vites, aut olivera plantare, ut pro pastu fructus percipiat, etsi ex hoc domini conditio melior fiat. Oter. sup. num. 18. & 19.

Verf. Sic denique.

Respublica prohibere non valet, ne cives oliveta, 26 vel vineas plantent, ubi ferere consueverant. Sanch. sup. num. 12.

Ibi: Vidi tamen semel.

Hujus prohibitionis meminit Sanch. num. 15.

Ibi: Sic olim Domitianus.

Domitianus imperium est adeptus ad annos 83. 27 à Christi Domini nativitate. Ediçto de quo hic fit mentio, præcepit ne deinceps in Italia aliquis novellaret: & in provinciis hoc amplius statuit, quod dimidia pars vitium extingueretur. Id decretum, etsi non exactè observatum, viguit usque ad Aurelium Probum, qui anno 278. cœpit imperare: hic Domitiani prohibitionem prorsus delevit. Domitianæ constitutionis duplex ratio redditur: tum quia ebrietas solebat ad tumultum æstuantes animos excitare: tum quoniam præ multitudine vinearum agrorum cultura quoad alios fructus spernebatur, pastusque armentis, ac gregibus deficiebat. Ex hac causa apud nos novissimè interdicta reperitur vitium plantatio, nisi ex regia concessione, l. 27. in fin. tit. 7. lib. 7. Recop. D. Solorzan. ubi inferius, Tusch. lit. P. concl. 111. in fin. Theat. vitæ hum. lit. V. verb. Vitis, verf. Odium.

In nostro novo Indiarum orbe ab initio regalibus 28 rescriptis novellare vetabatur, ut propter vini indigentiam cum Hispania commercium magis frequens existeret. Deinde tempore elapso, incolis regni Peruani novellare permissum est, quod hodie vineis satis abundat. In his verò, ac novæ Hispaniæ provinciis eadem prohibitio inviolata persistit. Hæc latè prosequitur D. Solorz. de jur. Indiar. tom. 2. lib. 1. cap. 7. à num. 41. & Politic. Indian. lib. 2. cap. 9.

Ad Num. 5.

Nullus prohibetur prædii sui mutare culturam, 29 & ubi ferere consueverat, vites, oliveta, vel alias arbores ad libitum plantare potest. Oter. d. cap. 16. num. 11. & alii laudati num. 24.

Idem Oterus num. 13. nostrum Præsidentem carpit, 30 dum ad proximæ conclusionis probationem inducit textum in cap. Cum in tua 30. de decim. qui quidem, ut ille existimat, nequaquam ad quæstionem, de qua agitur, conducit: quod ita verum est, si solum perpendatur Pontificia decisio, quâ decernitur, ut licet dominus fundi ex illo, mutatâ culturâ, diversos fructus colligat, ex istis teneatur decimas solvere illis, quibus ex aliis antea debebantur.

Ex quo decreto infertur, quod cuique licet proprium agrum pro libito colere, nec teneri in eodem 31 culturæ genere perseverare, quavis jus aliquod in fructibus alter habuerit, etsi per mutationem culturæ huic noceatur; quia qui ferebat frumentum, poterit novellare, licet Ecclesia uberiores de-

cimas perciperet ex fegetibus, quàm ex vindemia: quod aperte ex textu deducitur, cum Pontifex jubeat, ut de novis fructibus decimæ persolvantur, ejuscumque sint qualitatis.

Igitur non abs re D. Covar. id decretum adducit, ut probet licere domino prædii immutare culturam, etiam in concivium præjudicium.

Ibi: *Imò defendendus est.*

Adde Marefcot. *variar. lib. 1. cap. 11. num. 32.*

Ad Num. 6.

- 32 Si duobus oppidis quoad jurisdictionem distinctis communia sint pascua, nequibit illud in cuius sunt territorio parta pastui deservientia colere in detrimentum alterius: quod verum est quando jure servitutis, ex pacto, sententia, præscriptione aut alio titulo oppidani possunt in alieno territorio pecora pascere; non sic ubi ullo obligationis vinculo interveniente, ob solam vicinitatem alienis incolis pastus conceditur; tunc siquidem licebit oppido agrorum domino novellare, aut aliàs illos collere, pascendi vicinis facultate sublata. Sed si ambigatur quo jure, aut ratione vicini oppidi incolæ pascuis uterentur cultura impediatur illorum. Oter. *de pasc. cap. 16. n. 14. Morl. Empor. Jur. tit. servitut. q. 4. n. 28. vers. Illud tamen, Azeved. de exeq. mand. part. 1. cap. 4. n. 22. vers. Et semel, Hermos. d. gloss. 2. n. 98.*

Verf. Primus equidem casus.

- 33 Cum incolæ vicini oppidi propter pascuorum communionem possunt sua pecora pascere in prædiis alieni territorii post messium collectionem, non prohibentur illorum domini innovata cultura, per vitium, vel olivetorum plantationem hunc pastus usum tollere. Sanch. *Conf. Moral. lib. 1. cap. 5. dub. 1. n. 13. defensas tamen, seu dehesas facere nequibunt in Hispania ex traditis sup. n. 22.*

Ad Num. 7.

- 34 Si castrum aut villa quoad jurisdictionem estimatur, retenta pascuorum civitatis participatione, licebit civibus, relicta consueta frugum cultura in prædiis propriis novellare aut aliter per plantationem arborum vicaneis usum pastus impedire, quo fegetibus collectis potiebantur. Sequitur Sanch. *sup. n. 46. quod limitatur ut in proxima conclusione.*

Verf. Hac verò conclusio.

- 35 Vicus exemptus à civitatis jurisdictione non privatur jure pascendi, & aliis usibus qui illi ante exemptionem competeabant, Bobad. *Polit. lib. 5. cap. 10. n. 29. Oter. de pasc. cap. 10. n. 16. de quo infra, à n. 38.*

Ibi: *Non tamen quoad statuta civitatis.*

- 36 Vicus à jurisdictione civitatis liberatus non ligatur illius statutis, quod verum de futuris post exemptionem conditis; nam ad præteritorum observationem sicut antea tenetur. Oter. *num. 17. Azeved. in l. 14. n. 9. in fin. tit. 6. lib. 3. Recop. Bobad. ubi proximè. Quod si villa exempla statuta*

faciat, ut potest, contraria pristinis civitatis statutis, illa, non hæc incolæ exempti observare compelluntur. Bobad. *n. 28.*

Verf. Sed. & Paulus Castrensis.

Vicinus villæ, vel castri exempti, nec admittitur, 37 nec electus potest compelli ad munera, aut officia civitatis. Oter. *sup. cap. 16. n. 24.*

Verf. Primum enim.

Si Princeps motu proprio villam, aut castrum 38 à jurisdictione civitatis exemerit, non privatur oppidum jure pascendi, aut aliis, quæ unitum obtinebat. Idemque dicendum quanquam ad preces incolarum exemptionem concesserit, ut D. Covar. docet infra, *vers. Secundò major est dubitatio*: atque ita distinctè tenent Bobad. *d. cap. 10. n. 29. Oter. sup. n. 16. cum seqq.*

Verf. Nec huic opinioni quicquam.

Objectioni isti aliter satisfacit Oter. *num. 24. 39* Quæ onera sustineat villa, aut castrum post exemptionem ex illis quæ antea portare cogebatur, tradit Bobad. *d. cap. 10. n. 3. & 29.*

Verf. Secunda major est dubitatio.

De his prædiximus supra, *num. 38.* Ideo hoc 40 casu major se offert dubitandi ratio, quia dum populus exemptionem expostulat, & separari à civitate cui subditur desiderat, unionis commodis videtur renunciare: quæ quidem cessat consideratio quoties Princeps oppidum eximit, nullis ejus precibus oblatis: at utroque casu nihilominus idem juris est, ut D. Cov. resolvit.

Verf. Igitur quoties.

Ex hucusque traditis concluditur, quod quo- 41 ties jus pascendi non competit titulo servitutis, sed duntaxat propter cohabitationem, seu vicinitatem confinium oppidorum, sive unita, sive separata sint quoad jurisdictionem (qua ratione quisque permittitur in aliena prædia greges immittere, collectis fructibus, ut pascantur) possit Dominus suos incultos agros colere, aut mutare culturam in præjudicium cohabitantium, aut proximi oppidi incolarum. At si pascua sint publica, id fieri nequit, nisi eorum, quorum interest, accedat consensus. Sanch. *Conf. Moral. lib. 1. cap. 5. dub. 1. num. 13. & 14. Oter. de pasc. cap. 16. num. 14. & 21.*

Ut pascua ad culturam reduci possint, omnium 42 qui jus pascendi habent, debet intervenire consensus, nec sat erit si major pars ex incolis præter assensum, ac præterea apud nos regia facultas desideratur. Azeved. *in l. 7. n. 4. tit. 7. Recop. Oter. d. cap. 16. num. 23.* qua interveniente videtur, quod sufficiat consensus majoris partis populi, ut pascua colantur, ex traditis per Azevedum: imò licet consensum incolarum non nocere futuris incolis ab eis causam non habentibus, ut pascuorum usu careant, scripserit Oterus *num. 22.* id tamen non procedet quoties Regis facultas impetratur, qua & renitentibus, & insciis incolis præjudicium generatur, majori parte communitatis assentiente.

Verf.

Verf. Tertiò principaliter.

- 43 Quoties pascua publica sunt duobus, aut pluribus oppidis communia quoad proprietatem, nullum poterit in eis seminare, aut quicquam facere, per quod usus pastus coarctetur, aut impediatur. Oter. num. 18.

Verf. Quartò est & in hac.

Hæc conveniunt traditis suprâ, n. 32. Consule ibi laudatos.

Verf. Quintò, exceptis hisce.

- 44 Ubi pastus communis est, nec apparet saltem ex conjecturis, quo jure communio illa inter urbes, aut vicos sit introducta, nequibunt pascua ad culturam scindi, aut aliter pascuæ utilitate defraudari incolæ cujusque oppidi. Vide prænotata num. 32.

Ad Num. 8.

- 45 Si in prædio communi ad pastum deputato aliqui ex habentibus jus pascendi feminaverit, vel vites, oliveta, aut alia plantaverit, & per tempus legitimum in possessione talis usus persistenter, præscriptione tueri se adversus focium agentem poterit: sed ut civitati, oppido noceat, quadragenaria desideratur. Oter. d. cap. 16. num. 25. Azeved. in l. 3. num. 31. & in l. 9. num. 3. tit. 7. lib. 7. Recop. Bobad. Polit. lib. 3. cap. 8. num. 80. Avend. de exeq. mand. part. 1. cap. 12. num. 28.
- 46 At civitas intra quadriennium à die præscriptionis impletæ restitutionis in integrum beneficio uti permittetur, l. 7. tit. 29. p. 3. ubi Greg. Lop. gloss. 7. & 8. Azeved. sup. verf. Si tamen Concilium, Oter. ubi proximè.

Ibi: Nec oberit, quod eadem Regia lex.

- 47 Præmittere oportet, bona civitatis fore in triplici differentia. Quædam ad publicum usum deserviunt, ut platea, pontes, viæ publicæ, fontes, prata, vulgò exidos, & alia. - Quædam proprietate sunt publica, sed ad utilitatem cohabitantium destinata velut pascua communia, montes, ac nemora. Alia sunt, quæ proprios civitatis vulgò dicimus; & hæc pro sumptibus reipublicæ administrari solent, & locari, sicut molendina, parta intra territorium, vulgò baldios, ædes, oliveta, ac similia. De qua distinctione agit dicta lex 7. & ibi Greg. Lop. Avend. sup. cap. 4. & 9. Hermosil. latissimè in l. 15. gloss. 2. à princ. tit. 5. p. 5.
- 48 Bona civitatis primi ordinis nullo tempore, etiam immemoriali præscribuntur, nisi titulus allegeretur, qui ex temporis diurnitate præsumitur. Gregor. Lop. in d. l. 7. per textum ibi, gloss. 1. Hermosil. num. 4. Azeved. in l. 1. num. 64. tit. 15. lib. 4. Recop. Secundi ordinis bona immemoralis temporis possessione acquiri possunt, & præscribi. Avendann. num. 9. Oter. de pasc. cap. 17. qui fusè probat à num. 2. Bona tertii ordinis quadraginta annorum lapsu præscribuntur. Azeved. num. 65. Avend. d. cap. 4. num. 8. in fin. Gregor. Lop. in d. l. 7. gloss. 6. ubi ita expressim deciditur.
- 49 At D. Covar. hîc sequutus Rodericus Suarez opinatur, pascua publica quadraginta annis præ-

scribi, atque ita restringit dispositum in d. l. 7. Partite, ad bona civitatis primi ordinis, nempe quæ in usu publico sunt, ut flumina, & plateæ. Contrarium tamen tenet Gregor. Lop. in d. l. 7. gloss. 1. verf. Ego tamen multum dubito, cui accedunt Azeved. sup. num. 46. Avend. num. 9. Oter. dict. cap. 17. qui duo immemorialia tempora considerant.

Hac tamen admittitur sententia, sustineri debet resolutio tradita suprâ, num. 45. quæ alia ratione (omissâ eâ quam D. Covar. reddit,) defenditur. Aliud enim est præscribere quoad proprietatem pascuorum communitatis, & aliud acquirere jus aliquod, seu servitutem in eis, veluti ad colendum aut plantandum. Priore casu immemoriali omnino opus est: posteriore quadragenaria sufficit. Greg. Lop. ubi prox. Oter. num. 27. Azeved. num. 64. Avendann. sup. part. 1. cap. 12. num. 9.

Quid si ante impletam præscriptionem, is qui vites, aut oliveta plantavit in agro pascuorum civitatis, conventus succubuerit, an solvendo interesse, agrum retinere permittatur de quo quoad jus commune diffusè agit Cepol. de servitut. rustic. præd. cap. de jure pascendi, num. 42. De jure nostro Regio res extra controversiam consistit, nam ager præcisè, ablatis vitibus, vel arboribus, in pristinam formam pascuorum reduci debet, l. 6. tit. 7. lib. 7. Recop. Oter. de pasc. cap. 16. num. 27.

Cùm de pascuis publicis sermo habeatur, operæ pretium videtur inquirere quomodo inter incolas pastus dividendus, an scilicet pro modo facultatum, aut prædiorum, vel pro numero armentorum, sive gregum? Quod accuratè examinat Oter. cap. 22. num. 13. cum seqq. ubi rectè decidit, judicis arbitrio relinquendum, ut perpensis circumstantiis cum æqualitate distribuatur. Idem tenet Menoch. de arbitrar. casu 245. num. 14. post alios, quos isti referunt. Sed cavendum (ut Menochius monet,) ne potentioribus plus quam pauperibus consulatur; nam frequenter illi commoda universitatis absorbent, iniqua Magistratuum distributione intercedente, qui æquitatem, ac justitiam ob oculos habere tenentur, l. quod si Ephesi 5. §. 1. ff. de eo quod cert. loc.

An peccet, & ad restitutionem teneatur qui ex montibus, aut pascuis publicis quicquam usurpat, plenè tradiderunt jam sæpè laudati, Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 58. & 59. Sanch. Conf. Mor. lib. 1. cap. 5. dub. 1. Trullench. in Decalog. lib. 7. cap. 3. dub. 7. & alii plures, quos refert Oter. cap. 12. num. 15. apud nos disputatur, an qui solvit poenam propter statuti transgressionem, etiam teneatur ad restitutionem damni illati in pascuis, aut montibus suæ communitatis, in utroque foro: & quid de forensibus.

S U M M A R I U M.

- 1 Proximitas ad succedendum in fideicommissio familia relicto, an consideretur ex persona testatoris, vel ultimi possessoris, qui disputent.
- 2 Refertur opinio docens, personam ultimi possessoris inspiciendam esse.
- 3 Limitatur, sed contraria traditur opinio, num. 12. Ampliatur, num. 13. Conciliantur, num. 14. & 31.
- 4 Prior sententia communior, ac praxi recepta, & in primogeniis omnino servatur.

- 5 De feudo ad hujusmodi fideicommissum, ob similitudinem sumitur argumentum.
- 6 In feudi successione ex cujus persona proximitas constituitur.
- 7 Feudum quale hereditarium dicatur.
- 8 Fratres non uterini per patrem pupillo substituti equaliter succedunt.
- 9 Si pupillo substituatur proximus de familia, an succedat proximior respectu patris testatoris, vel pupilli.
- 11 De intellectu legis Cùm ita 33. §. In fideicommissio, de legat. 2. remissivè, & num. 19.
- 15 Utrum in fideicommissio familia relicto divisibili locus sit representationi?
- 16 Refertur negativa sententia.
- 17 Resolvitur cum distinctione: & vide num. 36. & 37.
- 18 Quid si ex contractu vocetur proximus de familia, & quid in retractu, remissivè.
- 20 Si pluribus nominatim relinquatur fideicommissum, omnes simul admittuntur: quod dupliciter limitatur.
- 21 Cùm controversitur, an sit representationi locus in ultima voluntate, inspicere debet voluntas testatoris, quæ si lateat, ex conjecturis est investiganda.
- 22 Prima expenditur conjectura ad representationis exclusionem, de qua est controversia, & num. 23.
- 24 Traditur secunda: & videas num. 29.
- 25 Adjicitur tertia.
- 26 De aliis similibus, remissivè.
- 27 Succedit alius casus, ubi cessat representatio ex mente testatoris.
- 28 Non datur representatio, si quis filios, & nepotes vocaverit ad fideicommissum, diversos gradus constituens.
- 31 Representatio quoad descendentes usque in infinitum procedit.
- 32 Ampliatur.
- 33 Utrum detur representatio in filiis legitimatis rescripto, naturalibus, & adoptivis? remissivè.
- 34 In ascendentibus nulla est representatio.
- 38 De pralatione inter patruum, & nepotem qui late differuerunt, & num. 42.
- 39 Nepos per representationem patruum excludit, ex communi.
- 40 Qui contra pro patruo teneant, recensentur.
- 41 Qui distinxerint.
- 43 Nepos cum patruo concurrentes, quo jure præferatur in successione.
- 44 Potissimum fundamentum, quod pro nepote in patruum expenditur.
- 45 Contextus Latino idiomate legis Taurinæ de representatione agentis.
- 46 Interpretes ad ejus intellectum consulendi laudantur.
- 47 Duplex casus ejusdem legis proponitur circa successionem in majoratu per representationem, & num. 48.
- 49 Sancii quarti Regis intrusio adversus legem refertur.
- 50 Ampliatur Regia Constitutio, etsi patruus nepote major natu sit.
- 51 Ubi nepos est patruo major ætate, etiam de jure communi ille præferatur, ex omnium ferè sententia.
- 52 Ampliatur Taurina Constitutio, licet primogenii institutor vocaverit expressè majorem ætate.
- 53 Ampliatur idem, si neptis cum patruo de successione contendat.
- 54 Extenditur ad proneptem, si cum patruo magno concurrat.
- 55 In primogeniis Hispania representatio semper admittitur, nisi expressim à fundatore exclusa reperiat.
- 56 Representatio locum habet in folio secundo aut tertio genito, etsi nunquam primum gradum successionis obtinuerint: quod exemplo declaratur.
- 57 Ampliatur.
- 58 Representationi in majoratibus Hispanis est locus, tametsi de clausulis institutionis non appareat. Idem erit si ex contractu majoratus originem duxerit.
- 59 Intellectus genuinus Taurinæ legis.
- 60 Quoad representationem attenditur mors non possessoris majoratus intrusi, sed veri, ac legitimi successoris, qui de jure debebat possidere.
- 62 Alia clausula ejusdem Taurinæ legis subjicitur.
- 63 De transversalium cognatorum differentia quoad successionem majoratum.
- 64 In transversalibus respectu institutoris, & in descendentes ab ultimo possessore, representatio usque in infinitum procedit.
- 65 Similiter in descendentes à fundatore, qui à latere possessori junguntur.
- 66 Idem juris est in transversalibus, tam institutoris, quam ultimi possessoris, licet controversitur.
- 68 Utrum isto casu nepos, cujus pater nunquam primum gradum successionis obtinuit, per representationem patruum excludat, & num. 69.
- 70 Generaliter in omni majoratu apud nos per representationem indistinctè succeditur, nisi illa expressis verbis rejiciatur.
- 71 Subsequitur litera ultimæ clausulæ, quæ præfata lege continetur.
- 72 Ut repellatur jus representationis in primogeniis Hispaniæ, nullæ sufficiunt conjecturæ, sed expressa voluntas institutoris desideratur.
- 73 Ubi constiterit de voluntate fundatoris, quod voluerit representationem removere, cessat legis regie dispositio.
- 74 Olim per manifestas præsumptiones non admittebatur representatio, ex conjecturata mente fundatoris: hodie non utique, nisi expressè representatio prohibeatur.
- 75 Representatio non excludebatur quondam, etsi author majoratus vocaret primogenitum, & post eum secundogenitum.
- 76 Decisio legis Cùm avus, de condit. & demonstr. extenditur ad contractus, & alios actus inter vivos.
- 77 Ad donationes causâ mortis.
- 78 Ad commendas Indorum.
- 80 Ubi fundator disposuerat, ut succederet filius major superstes, ambigebatur an nepos patruo præponendus?
- 81 In feudis an succedatur per representationem.
- 82 Quid in Hispania.
- 83 Feudum in dubio an ex pacto, & providentia, vel hereditarium præsumitur.
- 84 In emphyteusi an sit locus representationi, remissivè: & quid apud nos.
- 85 Quid in jure patronatus Ecclesiæ, & libertorum, remissivè.
- Representationi regulariter locus est dandus, ibid.
- 86 Quid in anniversariis, remissivè.

- 87 *In Indorum commendis succeditur per representationem inter descendentes.*
 88 *In vinculis perpetuis (quæ in Hispania veri sunt majoratus,) per representationem succeditur.*
 89 *Quotiescunque in Hispania, feudum, emphyteusis, juspatronatus, & similia jure majoratus ita deferuntur, ut sine divisione transferantur, erit representationi locus.*
 90 *In bonis per Regem donatis in majoratum jure representationis succeditur.*

CAPUT XXXVIII.

Ad Num. 1.

1 **A**Nceps ventilanda quæstio proponitur, & frequens, quam regia egere constitutione merito scribit Cevall. *comm. cont. commun. quæst. 398. num. 1.* num scilicet in successione fideicommissi familiæ relicti proximitas vocatorum sit æstimanda ex persona testatoris, vel ultimi possessoris, per cujus obitum successio defertur: de qua Molin. *de primogen. lib. 3. cap. 9.* Simon de Prætis *de interpret. ultim. volunt. lib. 3. interpret. 3. dub. 4.* Amat. *variar. resol. 10.* Thesaur. *Pedemont. decis. 64.* Molin. *de just. & jur. tract. 2. disp. 628.* Mantic. *de conjectur. ult. volunt. lib. 8. tit. 12.* Cevall. *dict. quæst. 398.* Roland. à Valle *cons. 100. lib. 1.* Fachin. *controvers. lib. 4. cap. 85.* Castill. *controvers. lib. 3. cap. 19. num. 140.* cum aliis, Fufar. *de substit. quæst. 484.* Peregrin. *de fideicommiss. art. 20.* & cæteri, quos congescit Castill. numero 136.

2 Sententia Socini, de qua hîc mentio fit, tenet ex persona ultimi possessoris esse judicandum, quis sit ad succedendum proximior, quem sequuntur Guttier. *lib. 3. Practic. quæst. 66. num. 11.* uterque Molina & Castill. *ubi proximè, Valenz. concl. 97. num. 214.* Matienz. *in l. 8. gloss. 3. num. 2. tit. 11. lib. 5. Recop. Barbosa collect. cap. Licet, num. 17. de vot. & alii ferè innumeri, quos congerit Amat. num. 2. ac Cevall. num. 1. atque Castill. Videas infra num. 12. 13.*

3 Quæ opinio ab omnibus limitatur primò, si ex voluntate disponentis appareat, quod sibi placuit, proximitatem ex sua persona esse considerandam, quia ipsius expressæ, aut tacitæ dispositioni omnino standum erit. Molin. *d. cap. num. 20. in fin.* Amat. *num. 31.* Guttier. *ubi proximè, Cevall. n. 6.* Secundò, si proximus ultimo possessori de familia testatoris non existat. Molin. *d. cap. 9. num. 2.* Amat. *num. 4.* Guttier. *n. 10.* Paz *de tenut. cap. 26. num. 23.* Molin. *sup. d. tract. 2. disp. 627. num. 12.*

4 Quanquam hæc opinio Socini D. Covarruvias displicuerit, à plerisque tamen amplectitur, & apud nos in praxi est recepta, teste Matienzo *ubi supra,* ideo forsitan, quoniam per ipsum inextricabilium litium amputatur occasio, quæ in antiquis necessariò orirentur, si proximitatem primo testatori investigari oporteret, quod quidem perdifficile, aut impossibile foret, ut rectè animadvertit Molin. *d. cap. 9. num. 13.* & ibi Addition. Molin. *d. tract. 2. disp. 628. num. 1. vers. Hæc sententia.* Et in majoratibus ita est tenendum proculdubio, etiam in transversalibus, ut noster Molin. probat *d. cap. 9.* & ibi Addition. cum plurimis.

Ibi: *Huic opinioni suffragatur.*

Hoc argumento utuntur uterque Molina, Fachin. Cevall. & alii laudati supra, num. 1. nec abs re; propter similitudinem quæ inter feudum, & hujusmodi fideicommissum versatur. Amat. *resol. 75. num. 16. & 17.* Verùm objectioni satisfacit Molin. *d. cap. 9. num. 19.* pro Socino, adversus eos qui contra ipsius sententiam argumentum de feudo retorquent, *ex cap. 1. S. ult. de succession. frat. ut videre est apud eundem Molin. num. 8.*

6 Quoad successionem feudi duplex extat communis sententia. Quibusdam videtur, indistinctè quoad proximitatem successorum inspicienda persona primùm acquirentis. Tondut. *sup. cap. 24. num. 25.* Bald. *in d. cap. 1. S. ult. de success. frat. num. 2.* quod plures admittunt, deficiente linea ultimi possessoris. Alii distinguunt inter feudum ex pacto ac providentia, & hæreditarium, ut in hoc attendatur persona ultimi possessoris, in illo ejus, qui primò acquisivit. Consule Amat. *de resol. 10. ex num. 13.* qui nonnullos cumulat.

Ibi: *Feudum autem hæreditarium.*

7 Feudum hæreditarium est illud, quod acquirenti, ejusque hæredibus conceditur, & hoc ad quoscunque etiam extraneos hæredes spectat, de quo, & aliis feudorum differentiis agit Greg. Lop. *in l. 6. gloss. 4. tit. 26. p. 4.* Molin. *de just. & jur. tract. 2. disp. 472.* Jul. Clar. *Sentent. lib. 4. S. Feudum, quæst. 9. ex n. 2.* & ego prænotavi *variar. lib. 2. cap. 18. à num. 59.*

Ad Num. 2.

8 Licet hæc ad rem non conferant, ut D. Covar. admonet, vide Menoch. *de presump. lib. 4. præf. 75. à num. 9.* qui tenet, fratres substitutos pupillo per communem parentem, illi æqualiter successuros, etsi utrimque conjuncti pupillo omnes non sint. Parlad. *quotid. lib. 3. quæst. 8. num. 3.*

9 Hîc opportunè meminisse placet pulchræ quæstionis, num scilicet proximitas computetur ex persona patris defuncti, vel pupilli, cum pupillariter substituitur proximus de familia, vel qui de jure succedere debet, de qua latissimè per Amat. *d. quæst. 10. à num. 71.* qui contra alios resolvit, proximum testatori admittendum, licet alius proximior pupillo concurrat.

Vers. *Idcirco pro Socini sententia.*

10 Hoc idem argumentum pro Socino expendunt Molin. *d. cap. 9. num. 11.* Fachin. *controvers. lib. 4. cap. 85. vers. Secundum argumentum,* Molin. *dict. disp. 628. num. 1. vers. Hæc sententia.* Adde Amat. *variar. resol. 10. num. 72.*

Ad Num. 3.

11 Præterea pro Socino adducitur Modestini responsum *in l. Cum ita 33. S. In fideicommissis, de legat. 2.* cui Interpretes multiplicem intellectum accommodant, ut videre licet apud Alciatum, & Peraltam *in comment. ad eundem text.* Molin. *de primog. lib. 1. cap. 5. ex num. 26. & lib. 3. cap. 9. num. 6. & 17.* Fachin. *controv. lib. 4. cap. 85.* Roland. à Valle *cons. 100. num. 3. seqq.* Molin. *de just.*

just. & jur. tract. 2. disp. 628. num. 2. vers. Quoad secundum, Peregrin. *de fideicom. art. 15. num. 11. Castell. controvers. lib. 3. cap. 19. num. 141. qui num. 139. in fin. observat quod propter ambigua Modestini verba utriusque opinionis sectatores eundem pro se textum solent expendere, diversa adhibita interpretatione.*

Verf. Sic sanè adversus opinionem.

- 12 Hanc sententiam, quam D. Covar. amplectitur, nempe quod in fideicommissio familiæ relicto proximitas ad succedendum inspiciatur respectu testatoris, & non ultimi possessoris, sustinent Fachin. *ubi proximè*, Cevall. *d. quæst. 398. num. 4. Sim. de Prætis ubi sup. num. 35. Mantic. de conjectur. lib. 8. art. 12. num. 10. Menoch. lib. 4. præf. 75. num. 16. Gratian. disceptat. cap. 393. à num. 13. & plures, quos laudat Cevall. num. 1. & Amat. variar. resol. 10. num. 1.*

Verf. Secunda conclusio.

- 13 Proximam resolutionem D. Covar. probat, & ampliat etiam si aliqui ex familia nominatim vocati reperiantur, licet adversa opinio, de qua supra, num. 2. valdè communis sit ac recepta, ut videre est apud Castell. *controvers. lib. 3. cap. 19. n. 140.* qui rectè monet, quod ex mente testatoris, ac circumstantiis quæstio hæc inprimis decidi debet.
- 14 Istud sententiarum dissidium conciliari poterit ea distinctione, quam aliqui tradidere, ut scilicet proximitas consideretur ex persona ultimi possessoris, cum hic descendente reliquerit, qui succedat in fideicommissio, alioqui proximior testatoris præferatur adversus transversalem magis conjunctum ultimo possessori. Tondut. *resolut. civil. cap. 99. num. 23. Amat. cum aliis variar. resol. 10. num. 3.* quod procedit tamen si ultimus possessor ex liberis testatoris non sit; nam si ab illo descenderit, proculdubio proximitas ex ultimi possessoris persona æstimabitur, prole relicta, ut D. Covar. edocet hinc *ex l. Cum avus, de condit. & demonstrat.* Ejus distinctionis ea ratio reddi potest, quam de primogeniis agentes perpendunt Addition. ad Molin. *lib. 3. cap. 9. sup. num. 3. ad 21.* quia ex quo fideicommissum obtinuit vocatus, etiam posteritati suæ jus ad successionem quæsit, à qua in aliam lineam nequit transferri, dum aliquis ex illa superfit. Parlador. *quotidian. lib. 3. quæst. 1. num. 1. Amat. sup. resol. 1. num. 52.*

Ad Num. 4.

- 15 Non minùs ardua subsequitur controversia, num in fideicommissio familiæ relicto, quod sui naturâ recepit divisionem, locus sit repræsentationi, per quam remotiores cum proximis ad successionem simul admittantur: de qua consulendi sunt Molin. *de primog. lib. 3. cap. 7. à num. 20. Mantic. de conject. lib. 8. tit. 9. Salced. de repræsentat. lib. 3. cap. 7. Fachin. controv. lib. 4. cap. 84. Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 628. num. 2. vers. Circa fideicommissum*, Cevall. *comm. cont. comm. quæst. 762. Peregrin. de fideicommiss. art. 21. Menoch. lib. 4. præf. 95. à num. 14. Cancer. variar. part. 1. cap. 5. num. 50. cum seqq. & plurimi apud Castell. controv. lib. 3. cap. 19. num. 213. qui latè disputat.*
- 16 Est quidem communis opinio, quæ repræsentationem prorsus repellit, cui subscribunt Molin. *d.*

disp. 628. num. 3. Salced. fusè probans à num. 14. Valasc. de jur. emphyteut. quæst. 50. num. 31. & alii, quos recensent Castell. num. 216. qui ad fundamenta adducit num. 217. Cevall. supra, à num. 58. Salced. num. 42.

Verior tamen, ac receptior sententia docet, quod repræsentationi sit locus cum agitur de successione fideicommissi relicti ab ascendente, aut transversali in primo gradu; tunc enim patruus simul cum nepote concurret; non autem in ulteriore gradu collateralium, sed quoad ascendentium successionem, in infinitum. Molin. *d. lib. 3. cap. 6. num. 44. & cap. 7. num. 20. Mantic. sup. num. 3. Cancer. num. 52. Guttier. pract. lib. 3. quæst. 66. num. 32. Marzar. de fideicommiss. quæst. 18. Menoch. num. 14. & 16. Fusar. de substitut. quæst. 485. num. 16. Cevall. d. quæst. 762. à num. 87. Pascal. de virib. patr. potest. part. 4. cap. 9. num. 25. Pichard. Inst. de hered. que ab intest. deser. in princ. §. 3. num. 48. Castell. num. 219. ubi plures. Vide infra, num. 37.*

Utrum in fideicommissio, quod familiæ competit ex contractu, repræsentatio detur, quæstionis est, de qua Castell. num. 254. Salced. *sup. lib. 3. cap. 12. à princ.* ubi generaliter de repræsentatione in contractibus differit. Et quid in retractu rei patrimonialis, quo proximi consanguinei jure nostro uti permittuntur, videndus idem Salced. *cap. 15. Pichard. à num. 10.*

Verf. Primùm in dicto §. In fideicommissio.

Communitè sentiunt interpretes, in eo textu fideicommissariam intervenisse substitutionem, ita ut fideicommissum perpetuè in familia permaneret, sicut videre licet apud laudatos supra, n. 11. Verùm nonnullis videtur Consultum ibi de vulgari egisse substitutione, atque ita primo acceptante conjuncto, nullum superesse fideicommissum, in quo ulteriores possint succedere. Ita Molin. *de primog. lib. 1. cap. 5. num. 27. Salced. de repræsentat. lib. 3. cap. 7. num. 44. Ant. Gom. in l. 30. Taur. num. 43. Sim. de Prætis de interpret. ultim. volunt. lib. 3. interp. 3. dub. 1. sol. 9. Fab. de errorib. pragmat. decad. 54. error. 8.*

Verf. Secundo adnotandum.

Quoties fideicommissum relinquitur duobus, vel pluribus nominatim vocatis, non ordine successivo, sed omnes simul admitti debent. Barbosa ex pluribus in *collectan. cap. Raynutius, num. 1. vers. Alterocha, de testament.* quod dupliciter limitatur. Primò si filius, & patet substituatur, aut Titius, & hæres ejus, tunc quidem ordo successionis servabitur, ut post obitum patris filius, & post mortem Titii succedat ejus hæres. D. Covar. *in d. cap. Raynutius, §. 2. num. 6. & 7. de quo Ant. Gom. variar. lib. 1. cap. 2. num. 4. Fusar. de substitut. quæst. 476. Mantic. de conject. lib. 4. tit. 9. Menoch. lib. 4. præf. 70.*

Verf. Tertio ad intellectum.

Cum de repræsentationis jure quæritur circa hominis dispositionem, inprimis voluntatem testatoris indagari oportet, à qua pendet, an locus sit repræsentationi, necne. Salced. *sup. lib. 3. cap. 7. num. 1. Cancer. variar. part. 1. cap. 5. num. 52.* Quapropter attendendum ad conjecturas, ex quibus mens percipi possit; nam sunt quædam, quibus

bus suadet, voluisse testatorem per repræsentationem successores admitti: & sunt aliæ, quæ contrarium demonstrant. Castill. d. lib. 3. cap. 19. num. 220. de utroque conjecturarum genere differunt Menoch. lib. 4. præf. 95. ex num. 14. Salced. de repræsentat. lib. 3. cap. 8. cum multis seqq. Sed D. Covar. hîc solum meminit præsumptionum, ex quibus rejicitur repræsentatio.

22 Prima igitur adducitur conjectura adversus repræsentationem, cum testator proximiorum de familia vocaverit, quia non concurret vi repræsentationis remotior in gradu. Sed etsi pro hac sententia plures existant, quos refert, ac sequitur Salced. d. lib. 3. cap. 11. num. 5. Amat. variar. resol. 1. num. 40. Castill. d. cap. 19. num. 300. contrariam tamen plurimi amplectuntur, ut Menoch. lib. 4. præf. 95. num. 21. & conf. 357. num. 27. Molin. de primog. lib. 3. cap. 8. num. 11. vers. Imò nec etiam, & ibi Addition. Castill. sup. lib. 2. cap. 20. num. 7. & d. cap. 19. num. 301. Guttier. Practicar. lib. 3. quest. 67. num. 31. omiffis pluribus, quos recensent hi, ac plenius Salced. num. 2.

23 His favet, quod de jure quoties aliquid cognatis, seu familiæ relinquitur, ut in eo succedatur ex ordine, semper proximiores præferuntur: & hoc ipsum etsi testator explicuerit, non poterit repræsentationis exclusionem operari; nam ut vulgò fertur; expressio ejus, quod tacitè inest, nihil operatur, l. 3. C. de fidejussor. cum aliis, quæ refert Barbosa axiom. 89. num. 15.

Verf. Quartò, ubi fideicommissum.

24 Secunda conjectura adjicitur, cum testator expressit, quod in fideicommissis succederent vocati, servata gradus prærogativa; nam ex hoc præsumitur repræsentationem explodere. Ita, re latè discussa, tenet cum aliis Salced. d. lib. 3. cap. 10. num. 10. adversus Molin. de primog. lib. 3. cap. 8. num. 17. Castill. d. cap. 19. num. 317. Guttier. d. quest. 67. num. 45. Menoch. num. 20. & alios quos laudat Salced. num. 1. Et hæc sententia quoad majoratus extra dubium habetur: sed quoad fideicommissa satis est ambigua. Addit, ad Molin. ubi proximè, sub num. 15. ad 18. Adjunge Amat. d. resol. 1. ac vide D. Covar. infra, vers. Octavò, ubi ego num. 29.

Verf. Quintò idem erit.

25 Tertia conjectura est, cum testator certum gradum personarum vocat ad successionem, veluti filios, aut fratres; tunc enim cessat repræsentationis auxilium. D. Solorz. de jur. Indiar. tom. 2. lib. 2. cap. 19. num. 3. Sesse decis. 64. num. 110. Cancer. variar. p. 1. cap. 5. num. 13. Salced. sup. cap. 9. num. 46. Tondut. resol. civil. cap. 99. num. 5. Cevall. comm. cont. comm. quest. 762. num. 106.

Verf. Sextò constat.

26 De his, & de aliis conjecturis, per quas excluditur in fideicommissis repræsentatio, consulas Salced. d. cap. 9. per tot. Menoch. lib. 4. præf. 95. ex num. 14. Molin. sup. lib. 3. cap. 8. Cevall. sup. à num. 105. Mant. de conject. lib. 8. tit. 9. à num. 3. De præsumptionibus contrariis, quæ repræsentationem inducunt, vide Menoch. ex num. 33. Salced. cap. 8. per tot.

tionem inducunt, vide Menoch. ex num. 33. Salced. cap. 8. per tot.

D. Covar. hîc aliam deducit conjecturam obnoxiam repræsentationi, ex l. Cum ita, §. In fideicommissis, de legat. 2. nam si quis dum familiæ per fideicommissum bona tribuit, cognatos quosdam nominatim, & alios nomine colectivo vocaverit, ut si dicat: *Relinquo Titio, & Sejo filiis meis, illisque proximiores ex mea familia substituto*; quanquam unus ex nominatim vocatis decedat, liberis relictis, hi non subrogabuntur ad successionem loco parentis, sed alter nomine proprio vocatus integrè fideicommissum percipiet, repræsentatione cessante: quod similiter procedit, si nepotes, nominatis patribus, avus substituerit, de quo Menoch. d. præf. 95. num. 23. Salced. d. cap. 9. ex num. 16. qui posteriorem casum de liberis substitutis à priore distinguit num. 20. volens ut nepotes substituti cum patruo concurrant: non sic ubi generaliter ut proximiores colectivo nomine vocarentur, nullà gradus certi factâ mentione. De alia simili conjectura agit idem ex num. 39.

Verf. Septimò, hinc constat.

28 Quoties testator filios, & nepotes ad fideicommissum vocaverit, ut appareat diversos gradus ad succedendum constituere voluisse, tunc decedente uno ex filiis, liberi ejus non admittentur per repræsentationem, ex voluntate testatoris.

Verf. Octavò, est advertendum.

29 Docemur hîc, locum fieri repræsentationi in fideicommissario, ad quod cognati nomine colectivo vocantur, etiamsi testator caverit ut in successione gradus prærogativa servetur: quod verum si ab ascendenti, vel fratre talis dispositio procedat, & hoc adversatur traditis per nostrum Præfidem supra, vers. Quartò, ubi aliorum retulit opinionem. Sed contraria, quam sequitur, placuit Molinæ, & cæteris à me laudatis num. 24.

Verf. Nondò, seclusa.

30 Tandem resolvit D. Covar. repræsentationem in hujusmodi fideicommissis admitti ab ascendentibus, vel transversali in primo gradu relictis, nisi ex conjecturis appareat, testatorem voluisse illam excludere. Sic tenet communis, quam tumentur recensî supra, n. 17.

Ad Num. 5.

31 Repræsentatio in successione ascendentium ultra pronepotem ad ulteriores quosvis gradus absque ulla restrictione portenditur. Molin. de primogen. lib. 3. cap. 7. n. 6. Menoch. lib. 4. præf. 95. n. 6. & 7. Ant. Gom. variar. lib. 1. cap. 1. num. 15. Peregrin. de fideicommissis. art. 21. num. 6. Greg. Lop. in l. 3. gloss. 7. tit. 13. p. 6. Mynsinger. in §. Cum filius, Inst. de heredit. qua ab intest. defer. Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 626. num. 1. Pichard. in princ. tit. de heredit. qua ab intest. defer. §. 2. num. 18. Cancer. variar. part. 1. cap. 5. num. 6. Cevall. comm. cont. commun. quest. 762. n. 33. Castill. controverf. lib. 3. cap. 19. num. 62. Salced. de repræsentat. lib. 2. cap. 18. num. 12. apud quem plurimi, ubi disputat, & contra sentientes laudat num. 2.

- 32 Quæ communis, ac tenenda sententia ita procedit, ut si casus daretur, abnepos, aut ulterior descendens succederet per repræsentationem cum patruo magno testatoris filio, cæteris ascendentibus de medio sublatis. Greg. Lop. *ubi sup.* Matienz. in l. 1. gloss. 4. num. 14. tit. 8. lib. 5. Recop.
- 33 Utrum repræsentationis gaudeant privilegio filii legitimi Principis rescriptio adoptivi, & naturales, inquit Salced. d. l. 2. cap. 8. cum seqq. Sed quoad successionem fideicommissi, de quo agimus, adoptivos omninò extraneos à sanguine testatoris repellendos esse probatur ex l. Fideicommissum 76. de condit. & demonstrat. l. Si ita 51. in fin. de legat. 2.
- 34 In ascendentibus nullum est repræsentationis beneficium, sed proximior defuncto insolidum admittitur, l. 4. tit. 13. p. 6. authent. de hered. ab intest. venient. §. Si igitur, Greg. Lop. in d. l. 4. gloss. 4. in fin. Ant. Gom. in l. 6. Taur. n. 6. ubi rationem reddit duplicem. Castill. d. cap. 19. n. 54. Salced. fusè probans suprà, lib. 2. cap. 19. à num. 6.

Verf. Decimò apparet ferè.

- 35 Monemur, ut quoties de succedendo per repræsentationem controversitur, voluntatem testatoris sedulo observemus, à qua pendet repræsentationis beneficium. Vide laudatos suprà, num. 21. & quæ prænotavimus ibi.

Ibi: Atque item an illud sit verum.

- 36 Tradiderat D. Covar. initio hujus versiculi, quod ut repræsentationis privilegium competat ad succedendum, necessariò desideratur testatorem fuisse ex ascendentibus patrum, amitam, aut materteram ejus, qui per repræsentationem cum proximior admitti contendit. Deinde subjungit, quod oportet disquirere, an verum habeat quod fertur de proximitate ultimi possessoris ad succedendum in fideicommissis familiæ relictiis.
- 37 Quod quidem non abs re Sapientissimus Præsul animadvertit, ac monet; nam admissa opinione, de qua suprà num. 2. quæ tenet, non ex persona testatoris, sed ultimi possessoris proximitatem judicandam esse, consequens est, ut ex eadem regularetur descendencia, & gradus ad repræsentationem. Molin. de primogen. lib. 3. cap. 7. num. 7. Unde evenire potest, ut licet litigans non sit ex descendentibus testatoris, nec nepos ex fratre, per repræsentationem cum patruo succedat, modo ab ultimo possessore descendat, vel si nepos ex fratre, aut forore ipsius: quod facillè, ac sæpe contingere solet. Ponamus Seium vocasse fratrem ad successionem, primo qui decessit filio, ac nepote ex alio superstitibus: hic quoad testatorem collateralis est, quoad ultimum possessorem descendens D. Covar. repræsentationis non gaudebit beneficio, cum non sit ex liberis testatoris nec illi ex latere in primo gradu conjunctus: quod secus erit juxta oppositam opinionem respicientem ad personam ultimi possessoris, & juxta illam necesse non est, quod testator ascendens sit litigantis patruus, avunculus, amita, aut matertera, ut per repræsentationem succedere valeat, licet aliud D. Covar. nos docuerit, qui ex propria sententia loquitur, quam tenuit suprà num. 3. verf. Secunda conclusio. Hæc deduximus ex traditis per Molin. d. cap. 7. n. 7. & 8.

& per Molin. de just. & jur tract. 2. disp. 627. num. 9.

Ad Num. 6.

Inter cæteras quæstiones, quæ acriùs mentes Juris Interpretum contorquere solent, illa caput effert patruo & nepote, dum inquiritur quis eorum præponatur, alterum excludens à fideicommissio jure primogenii familiæ relicto ut bona in illa perpetuò indivisibilia persistant: qua differunt plurimi, quos recensui Castill. controvers. lib. 3. cap. 19. num. 104. Nepotis partes cum D. Covar. tuentur Molin. d. lib. 3. cap. 6. n. 3. Tiraq. de jur. primogenit. quæst. 40. num. 12. Fachin. controvers. lib. 6. cap. 2. Amat. variar. resol. 1. num. 53. Mangil. de imput. cap. 77. Ant. Gom. in l. 40. Taur. n. 65. Gurtier. Practicar. lib. 3. quæst. 67. n. 2. Thesaur. forens. quæst. 35. Pichard. in princ. Inst. de heredit. qua ab intest. desert. §. 3. de repræsent. in Hisp. primog. n. 18. Cancer. variar. part. 3. cap. 21. à n. 289. Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 626. num. 14. Gratian. disceptat. cap. 456. à princ. Peregrin. de fideicomm. art. 21. n. 16. Mantic. de conjectur. lib. 8. tit. 10. num. 9. Cevall. commun. cont. comm. quæst. 197. à num. 3. Azeved. in l. 5. num. 1. tit. 7. lib. 5. Recop. & apud ipsos plurimi, & apud Salced. lib. 2. cap. 3. num. 1.

Ex quibus tam Jure communi, quàm Regio nostro causa nepotis prior habetur, ut magis communiter tenent Scribentes, testante Castill. d. cap. 19. num. 104. in fin. ac ferè ubique gentium ita servatur. Molin. ubi proximè: & in Hispania talis viget consuetudo. Avendann. in l. 40. Taur. gloss. 5. num. 9. Addit. ad Mol. ubi sup.

Verf. Nec tamen olim.

Pro patruo adversus nepotem, & proximam conclusionem certant Cost. tract. de success. patr. & nepot. part. 2. ubi latissimè disputat, Spin. de testam. gloss. 19. n. 62. Valasc. de jur. emphyteut. q. 50. n. 20. Duran. de art. restand. tit. 3. caut. 8. Salced. de repræsent. lib. 2. cap. 3. n. 3. et si limitet cum nepos ante patrum nanciscitur, quod contingit, ut ipse inquit. Alios pro hac ratione præter Salcedum ibi, n. 2. laudat Tiraq. d. q. 40. num. 15. & Cevall. ubi proximè, & num. 1. & 2.

Sunt præterea qui diversis distinctionibus inventis, ad amicitiam pugnantes sententias reducere quorum meminit Salced. eod. cap. 3. num. 3. Sed indistinctè prior est amplectenda.

Ibi: Præsertim quod And. Tiraq.

Plures ex neotericis de hac quæstione agentes recenset Castill. d. cap. 19. præcipuè Emman. Cost. tract. de patr. & nepot. Ant. Gom. in l. 40. Tauri, n. 65. Salced. d. cap. 3. Avendann. in l. 40. Tauri, gloss. 5. cum seqq. Afflict. in rubric. de success. feud. Gamma decis. 308. Fusar. de substitut. q. 485. ex n. 1. & alii ex prælaudatis nuper, n. 38.

Verf. Ipse verò, seclusa etiam lege.

Pro nepote D. Covar. resolvit, amplexus opinionem frequentius receptam, cui adhærent recensit suprà n. 38. Sed inter illos controversitur, an nepos patrum repellat per repræsentationem, substitu-

substitutionem, aut transmissionem: de quo Molin. *d. disp.* 626. n. 14. Pichard. *ubi supra* n. 18. Molin. *d. cap.* 6. n. 36. & ibi Addition.

Verf. *Etenim qui primogenitum.*

44 Varias pro nepote rationes expendunt qui hac de re disputationi operam dederunt: at hanc sequitur, ac laudibus extollit Castill. *controv. lib.* 3. *cap.* 19. n. 106. & 107. ubi ait, quod usque ad tempora nostra Præsidis latuit vera & genuina ratio decidendi *ad l.* 40. *Tauri*, quæ hic redditur, de qua Molin. *d. cap.* 6. à n. 29. Guttier. *Prætic. lib.* 3. q. 66. n. 17. & q. 67. n. 20. Avendann. *in d. lege regia*, gloss. 1. n. 15. & gloss. 16. n. 2. & alii apud Addit. ad Molin. *ubiproximè*. Ex quibus deducitur, quod statim ac nascitur qui ad primogenium vocatur, lineam constituit, cui posterisque suis jus quærit, ut eo gradu, & ordine succedant, quo ipse, si viveret, posset succedere; ideo dum ista linea persistit, alii locus non dabitur, nec per obitum primò occupantis lineam jus ejus posteritati quæsitum expirat, imò quisque primogenitus ex illa, ut vocatus à testatore, debet admitti, sive sit ex liberis, sive ex transversalibus ultimi possessoris, sicut Taurina constitutione deciditur.

Verf. *Prima Taurina legis pars.*

45 Quam pro ignaris nostri Hispani idiomatis ita in Latinum vertit Anton. Gomezius: *In successione majoratus etiamsi major natu filius ex vivis decedat, eo vivente, qui majoratum tenet, aut illo, ad quem pertinet, si ejusmodi major natu filium, nepotem, aliumve descendentem reliquerit legitimum, hi suo ordine præferantur filio secundo ejus, qui majoratum tenet, aut illius, ad quem pertinebat.*

46 Pro cujus legis enucleatione consulendi Ant. Gom. & Avendann. eam ex professo interpretantes, necnon Matienz. *in l.* 5. *tit.* 7. *lib.* 5. *Recopilat.* quæ est eadem cum Taurina, ubi & Azeved. Guttier. *sup. d. quæst.* 66. & 67. Molin. *d. cap.* 6. *num.* 29. *cum seqq.* Castill. *controv. lib.* 3. *cap.* 19. à *num.* 86. Pichard. *in princ. Inst. de hered. quæ ab intest. deser. §. de repræsentat. in Hispanor. primog.* Salced. *de repræsentat. lib.* 2. *cap.* 29. *ex num.* 12. Molin. *de just. & jur. tract.* 2. *disp.* 626. à *num.* 12. Videas legem ultimam, *tit.* 7. *lib.* 5. *Recopilat.* qua Taurina constitutio declaratur, de qua inferius.

47 Duplex casus distinguitur. Primus, cum institutor, seu possessor majoratus duos, aut plures filios habens obiit: deinde primogenitus, qui successit, fato cedit, filio, aut alio descendente relicto: hic proculdubio ex lege 2. *tit.* 15. *p.* 2. & nostra Taurina patrum excludet. Molin. *d. cap.* 6. *in princip.* & omnes.

48 Secundus est casus (de quo ardua de jure communi controversia vertebatur,) si vivo majoratus possessore primogenitus obierit, relicto filio, & fratre secundogenito: & huic ille nepos præponetur in successione, ex lege 40. *Tauri* sic expressè disponente, ut observant Molin. *d. cap.* 6. *num.* 30. Ant. Gom. *in d. l.* 40. *Tauri*, *num.* 65. *vers.* *Sextò*, & *quidem*. Matienz. *in d. l.* 5. *Recop. gloss.* 1. *num.* 1. & 2. Cevall. *commun. cont. comm. quæst.* 762. *num.* 180. Fachin. *controvers. lib.* 6. *cap.* 2. *in fin.* Guttier. *d. lib.* 3. *quæst.* 67. *num.* 22. Mier. *de majorat. part.* 2. *quæst.* 6. *num.* 19. Pichard, *ubi D. de Faria Covar. Enucl.*

proximè, *num.* 18. Salced. *de repræsentat. lib.* 2. *cap.* 30. *num.* 15. & alii laudati pronuper, & *suprà*, *num.* 38.

Hoc verò jus repræsentationis in regni successione adversus legem 2. *tit.* 15. *p.* 2. à parente editam, violavit D. Sancius IV. nam electis nepotibus ex Ferdinando primogenito de la Cerda, *Infantibus* vulgò nuncupatis, qui vivente Ildesonso patre decesserat, regnum usurpavit, quod suæ posteritati reliquit, sicut prænotatur *suprà*, *cap.* 1. *num.* 79.

Ad Num. 7.

Lex Regia Tauri repræsentationis beneficium induxit, etiamsi patruus nepote major ætate sit, quod supponunt omnes recens *suprà*, *n.* 38. & 46. præsertim qui docent, nepotem ex filio fratris, vel ulteriorem, evenire si posset, patruo magno præferendum. Pat. Molin. *suprà*, *num.* 12. *vers.* *Ex his profectò*, Matienz. *in d. l.* 5. *gloss.* 3. *nu.* 3. quis enim vidit quod nepos major natu, quàm magnus patruus existat. Alioqui si Taurina decisio restringeretur ad casum, quo nepos ætate major patruo foret, inanis redderetur, vel quasi, quia rarò contingit: Salced. *lib.* 3. *cap.* 3. *in fin.* nec jura adaptantur ad insolita, sed ad ea quæ frequenter eveniunt, *l.* *Nam ad ea* 5. *de legib.* Non tamen otiosè id D. Covar. advertit ad nostræ legis declarationem, quia in quæstione patrum, & nepotis quidam distinxere, an patruus sit major natu nepote, vel è contra. Salced. *ubi proximè*, Cevall. *ex Bald. supra*, *num.* 125. *Costa de patr. & nepot. pag.* 50.

Ibi: Nam ubi nepos ex filio.

Quoties nepotem ante patrum nasci contigerit, ille præfertur de jure communi ex omnium ferè sententia, ut videre est apud *proximè* laudatos, ac Matienz. *in d. l.* 5. *Recopil. gloss.* 3. *num.* 3.

Verf. *Tertiò ex eadem ratione.*

Quamquam primogenii author expressim vocet primogenitum, proximiorum, vel natu majorem, locus tamen fiet repræsentationi ex lege nostra Tauri; nam illa clausula juxta ipsam civiliter, & regionis consuetudinem accipi debet. Molin. *de primogen. lib.* 3. *cap.* 8. *num.* 11. *vers.* *hac autem*, & *num.* 19. Guttier. *sup. quæst.* 67. *num.* 18. & 23. Salced. *lib.* 3. *cap.* 11. *num.* 34. P. Molin. *de just. & jur. tract.* 2. *disp.* 629. *num.* 3. & 5. Castill. *controvers. lib.* 3. *cap.* 19. Mier. *sup. part.* 2. *quæst.* 9. *num.* 23. Matienz. *in dict. l.* 5. *Recop. gloss.* 1. *num.* 4. & 6. Addit. ad Molin. *sup. d. num.* 11. ubi plures, necnon apud Salcedum, & Castillum, qui ait in Hispanorum primogeniis quoad praxim hoc disputationi non subjici, maxime post legem ultimam, *tit.* 7. *lib.* 5. *Recopil.* licet aliàs fuerit de jure communi, & regio controversum, ut videre est apud Amat. *variar. resol.* 1. Cevall. *dict. quæst.* 762. *num.* 173. *cum seqq.* Fufar. *de substitut. quæst.* 485. Mantic. *de conjectur. lib.* 8. *tit.* 21. Valenz. *conf.* 23. à *num.* 169. Gratian. *disceptat. cap.* 419. Guttier. & alios ex præcatis.

Ad Num. 8.

Eadem Tauri constitutio regia ampliatur, ut locum obtineat etsi filia primogeniti prædefuncti, vivente

vivente possessore, cum mafculo fecundogenito patruo suo concurrat, nam illa veniet in majoratus fucceffione præferenda, cum in majoratibus linea primò attendatur, fecundò gradus, tertio fexus, & ultimò ætas. Molin. *de primog. lib. 3. cap. 4. num. 13. & 14.* Salced. *sup. lib. 3. cap. 6. num. 2. & 4.* ideo propter lineæ primogeniti præcedentiam femina mafculo antepositur. Molin. *d. lib. 3. cap. 8. num. 8.* Castill. *dict. cap. 19. ex num. 146.* Pat. Molin. *sup. diff. 629. num. 2.* Salced. *lib. 1. cap. 12. num. 17.* Matienz. *in l. 5. gloss. 1. num. 5. tit. 7. lib. 5. Recopil. Avendann. in l. 40. Tauri, gloss. 9. num. 2.*

Idem juris est de primogeniti nepte, aut pronepte, si forte eveniret, ut cum patruo magno fuper fucceffione contendat. Matienz. *ubi proximè, Azeved. in l. 5. num. 1. & 4. tit. 7. lib. 5. Recop.*

Ad Num. 9.

54 Non ambigitur, repræfentationem ex lege Taurina admitti, etfi filium primogenitum ad majoratum institutor vocaverit, ut videre est apud recenfos fuprà num. 46. de quo nunc regiam constitutionem jam memoratam habemus *in fin. tit. 7. lib. 5. Recopil.* quæ hujusmodi quæstionum anfam radicitus amputavit, ftatuens fempè repræfentationem esse admittendam, nisi expreffis verbis fublata in institutionis instrumento reperia- tur. In majoratibus, qui à coacta munificentia Regis Henrici II. procefferunt, repræfentationem excludi probat Salced. *lib. 3. cap. 14. per tot. contra Molin. de primog. lib. 3. cap. 7. num. 11. verf. Sexta conclusio.* Castill. *d. cap. 19. num. 270.* Pat. Molin. *sup. diff. 626. num. 13.* à quibus non recederem in judicando, & consulendo.

Verf. Sextò Regia lex.

55 Quæ de primogenito tradita funt, pariter procedunt in fecundo, vel tertio genito, etiamsi nunquam primum fucceffionis gradum obtinuerint, nam fufficit spes remota, ac poffibilitas fuccedendi aliquando, ut locus repræfentationi fiat. V. g. si majoratus poffeffor Joannem, Antonium, ac Ludovicum filios procrearet, & Antonius, filio fufcepto est conjuge, morti cederet, deinceps Joannes abfque liberis, & tandem pater primogenii poffeffor: tunc quidem nepos ex Antonio patruum Ludovicum excludet. Pichard. *in princ. Inft. de heredit. qua ab intest. defer. §. 3. de repræfent. in Hisp. primog. num. 31.* Matienz. *in d. l. 5. Recop. gloss. 1. num. 7.* Molin. *sup. lib. 3. cap. 7. num. 4.* ibi: *Secus autem si pater aliquo tempore jus primogenitura, faltetn in spe, & poffibilitate habuerit.* Cujus resolutionis rationem habes fuprà, num. 44. Adde Cancr. *variar. p. 3. cap. 21. num. 292. cum feqq.*

56 Idem obfervandum etfi vivo ipfo majoratus fundatore, cafus contigerit, ex traditis per Salced. *lib. 2. cap. 4. & Azev. in l. 5. num. 3. verf. Aunque fus padres, tit. 7. lib. 5. Recop.* Aut si nondum instituto majoratu mors fecundogenitum, prole relicta, prævenerit, *l. fin. tit. 7. lib. 5. Recop.* Salced. *lib. 2. cap. 5. à num. 6.* Et quanquam de primogenito loquatur, ex rationis identitate idem de fecundo, aut tertio genito dicendum videtur.

Verf. Septimò ex his ipse.

58 Quotiefcunque conftat, bona indivifa jure primogenii deferri, etfi lateat quibus claufulis facta fit

inftitutio, fervari debent quæ de repræfentatione hucusque præmiffimus *ex l. 40. Tauri, Matienz. in d. l. 5. Recop. gloss. 1. num. 8.* Salced. *de repræfentat. lib. 3. cap. 4. ex num. 19.* Castill. *d. cap. 19. n. 260.* Avend. *in d. l. 40. Tauri, gloss. 2. num. 7.* Licet enim de majoratus origine non appareat, præfumitur tamen juxta leges, & confuetudinem Hispaniæ inftitutus, nec interefl quoad repræfentationem, an ab ultima voluntate, aut contractu proveniat. Castill. *num. 257.* Salced. *num. 18.* Molin. *lib. 3. cap. 7. num. 14.*

Verf. Octavò hujus regia legis.

Hic prior intellectus ad regiam constitutionem 59 proprius est ac genuinus, ut fcilicet nepos patruo præponatur, quanquam primogenitus illius pater, vivo poffeffore, aut eo, ad quem de jure majoratus fpectat, è vita migraverit. Matienz. *in d. l. 5. Recop. gloss. 3. num. 2.*

Circa claufulam illam, *En vida del tenedor del mayorazgo, ò de aquel aquien pertenece*, obfervare oportet, primogenii fucceffionem deferri, defuncto poffeffore legitimo, aut fucceffore, quanquam hic bona non teneat, & ab alio non jure detineantur; nec enim detentatoris perfona infpicitur, ut fit fucceffioni locus, fed veri domini, etam bonis majoratus privati; ideo verba illa adjiciuntur, *de aquel aquien pertenece*: & dum dicitur, *del tenedor del mayorazgo*, de legitimo, & vero fucceffore intelligitur, non de intruso, aut injufto detentatore.

Ibi: Secundo potest constitui.

Hunc posteriore intellectum, qui legi potest 61 accommodari, refert, ac probat Matienz. *ubi proximè, num. 3.* Et hæc de repræfentatione in defcendentibus.

Verf. Sequitur fecunda Taurina legis pars.

Quam ita Latine legit Ant. Gom. in principio 62 commentarii ad illam: *Quod non folum præcipimus, ut fervetur, & fiat in fucceffione majoratus erga afcendentes, verum etiam erga transversales: ficut filius, & ejus defcendentes legitimi fuo ordine repræfentent perfonam parentum, etiamsi parentes non fuccefferint in prædictis majoratibus.*

Ad Num. 10.

Cognati trifariam transversales poffunt appel- 63 lari. Quidam funt transversales quoad institutorem majoratus, & defcendentes ab ultimo poffeffore. V. g. si primò vocatus frater fit, vel alius collateralis ipfius fundatoris; nam qui per lineam rectam à vocato illo procedunt, refpectu authoris dicuntur transversales, etfi ab ultimo poffeffore defcendant. Alii è contra funt collaterales ultimi poffefforis, ac defcendentes refpectu institutoris: & contingit quoties ad majoratum author liberos fuos vocat, & finitâ lineâ primogeniti, fucceffio tranfit ad aliam fecundogeniti. Alii denique funt omninò transversales, qui nec ab institutore, nec ab ultimo poffeffore defcendant: quod accidit si quis primogenium inftituat in fratre, & alterum post illum vocet, tunc si ultimus poffeffor ex linea primò vocati moriatur abfque liberis, qui ex fecunda linea fuccefferit, tam institutori, quam poffeffori transversalis exiftit. Adde Matienz. *in l. 5. gloss. 4. num. 2. tit. 7. lib. 5. Recop.*

Quoad

64 Quoad primam transversalium speciem repræsentationem expressim induxit regia nostra Taurina constitutio usque in infinitum, licet jure communi ad primum gradum restringeretur in collateralibus, habita consideratione ad personam ultimi possessoris, à quo immediatè bona percipit successor.

65 Quoad secundam, simili modo ex lege Tauri repræsentatio observatur, quod à jure communi non discrepat, siquidem in ascendentium successione liberis in infinitum repræsentationis beneficium concedebatur, ut dixi suprà, num. 31. nec in majoratibus ultimo possessori succeditur, sed fundatori. Molin. de primog. lib. 1. cap. 8. num. 2. Sorlozan. de jur. Indiar. tom. 2. lib. 2. cap. 16. num. 19. l. Coheredi 41. §. Cum filia, de vulgar.

66 Quoad tertiam speciem transversalium inter nostrates controversi solet, an per repræsentationem successio majoratum deferatur ex lege quadragesima Tauri. Inficiantur aliqui non modicæ autoritatis, ut Greg. Lop. & Ant. Gom. quos refert Salced. de repræsentat. lib. 2. cap. 29. num. 34. & Azeved. in l. 5. num. 2. tit. 7. lib. 5. Recop. Sed affirmativam cum nostro Præsule tuentur Molin. de primogen. lib. 3. cap. 7. num. 10. Matienz. in d. l. 5. Recop. gloss. 4. num. 4. Azeved. ibi. num. 2. in fin. Guttier. practicar. lib. 3. quest. 66. num. 13. ubi disputat, Humada in l. 2. gloss. 17. n. 7. & gloss. 18. num. 2. tit. 15. p. 2. Pat. Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 627. num. 9. Costa de patr. & nepot. part. 2. à num. 29. & part. 3. num. 59. Castill. controvers. lib. 3. cap. 19. num. 90. & 91. qui latè probat ex pluribus, in hujusmodi transversalibus repræsentationem in infinitum procedere.

67 Ille casus in difficili est, an ea repræsentatio locum in transversalibus istis obtineat, si quis ex vocatis obierit, filio relicto, cum nunquam primum gradum successione tenuerit, juxta exemplum suprà positum, num. 56. qua in specie quoad transversales non admitti repræsentationem, ut nepos patrum excludat, placuit Pichard. in princ. Inst. de heredit. que ab intest. defer. §. 3. de repræsentat. num. 31. vers. Secus autem, Cevall. com. cont. commun. quest. 762. num. 128. 182. cum seqq.

68 Verùm ea sententia dubia redditur ex eo quod lex Taurina omninò transversales descendentes quoad repræsentationem adæquavit, ut præter alios observat Molin. d. cap. 7. num. 10. Cùm igitur in casu proposito descendentes per repræsentationem succedat, ut ipse tenet Pichardus, & cum C. Covar. prænotavimus suprà, num. 56. qua ratione aliud de transversalibus respondendum?

Verf. Hanc verò sententiam.

69 Adde laudatos suprà, num. 66. præsertim utrumque Molinam, Castillum, Guttierrez, & Costam, qui illam suam opinionem pluribus tuentur fundamentis, ex quibus tenendum est, quod apud nos in omni majoratus successione etiam inter transversales repræsentatio debet admitti, ita ut semper filius præmortui primogeniti loco parentis subrogatus patrum secundogenitum repellat, nisi aliud expresserit institutor, sicut ex mox dicendis apparebit.

Verf. Sed & primus.

70 De repræsentatione, ac successione transver-

salium in Hispania quoad primogenia, pluribus egerunt recenseri per Addit. ad Molin. de primog. lib. 3. cap. 7. sub num. 10. & 11. & per me suprà, numero 46.

Verf. Tertia Taurina legis pars.

Prosequitur Antonii Gomezii versio ibi: Nisi 71 aliud fuerit constitutum per illum, qui majoratum instituit, aut ordinavit; nam in ejusmodi casu precipimus, ut voluntas institutoris servetur.

Ad cujus clausulæ explanationem anno 1615. 72 sub Rege Philippo III. condita est lex ultima, tit. 7. lib. 5. Recop. qua cavetur, ne repræsentatio in majoratum successione excludatur, nisi expressim id disposuerit institutor, expulsis omnibus conjecturis, etiam apertissimis, atque evidentibus: quod utique in vinculis jurepatronatus, ac anniversariis observari jubetur.

In successione majoratus quoad repræsentationem admittendam, vel excludendam, in primis respicere oportet ad mentem fundatoris, de qua ubi constiterit, ea necessariò servanda erunt, quæ illi placere, etiam si Taurinæ constitutioni opponantur: alioqui quoties voluntatis oritur probabilis quæstio, legali dispositioni standum est, cui institutor se conformasse præsumitur. Molin. de primogen. lib. 3. cap. 8. à princip. Salced. de repræsentat. lib. 1. cap. 13. num. 6. Azeved. in l. 5. num. 4. & 5. tit. 7. lib. 5. Recop. Pat. Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 629. num. 1. Peralta in rubric. de heredib. inst. num. 122. Castill. controvers. lib. 3. cap. 19. num. 284.

Licet quondam ad exclusionem repræsentationis sufficerent manifestæ præsumptiones, præsertim si à verbis ipsius auctoris majoratus orirentur, Molin. d. cap. 8. num. 5. Azeved. num. 5. Salced. ex num. 12. & alii plures ex pronuper recensitis, quos Salcedus congerit, num. 16. Hodie tamen expressa legis Taurinæ derogatio desideratur, atque ita debet institutor palam repræsentationem verbis indubitatis prohibere, ut pro forma traditur in d. l. fin. tit. 7. lib. 5. Recop. observat Salced. num. 19.

Ad Num. 11.

Agitur de conjecturis, ex quibus sublata repræsentatio credebatur, perpensa mente disponentis, & illa rejicitur præsumptio, si quis vocaverit primogenitum, & post eum fratrem secundogenitum; neque enim ex hoc iste præferretur nepoti ex primogenito in vita possessoris prædefuncto. Matienz. in l. 5. gloss. 6. num. 1. tit. 7. lib. 5. Recop. Solorzan. de jur. Indiar. tom. 2. lib. 2. cap. 19. num. 32. & Politic. Indiar. lib. 3. cap. 21. vers. Y aun este suplemento.

Ad Num. 12.

Decisio Consulti in l. Cùm avus, de condit. & demonstrat. & similibus nondum in ultimis voluntatibus, sed etiam in actibus inter vivos procedit, sicut in donatione. Anton. Gom. variar. lib. 1. cap. 5. num. 44. Padilla in l. Cùm acutissimi, num. 11. C. de fideicommiss. Greg. Lop. in l. 10. gloss. 2. tit. 4. p. 6. Costa in cap. Si pater, verb. Absque liberis, num. 15. de testam. Menoch. lib. 4. præf. 89. num. 152. Fular. de substitut. quest. 393. num. 50.

Matienz. in l. 11. gloss. 4. num. 7. tit. 6. lib. 5. Recop. ubi Azeved. num. 28. Ant. Gab. commun. lib. 4. tit. de fideicom. concl. 2. num. 61. Pat. Molin. sup. tract. 1. disp. 190. in fin. Cancer. variar. part. 1. cap. 2. num. 85. quod ita verum, nisi in contractibus onerosis, ut Gregor. Lop. Molina, & reliqui prælaudati communiter observant.

Ibi : *Idem etiam erit in donationibus.*

77 Similiter in donationibus causâ mortis locus est decisioni dictæ legis *Cum avus*. Pat. Molin. num. 36. Costa num. 14. Ant. Gom. num. 33. Fufar. num. 47. Mantic. de conjectur. lib. 7. tit. 10. num. 20. Ant. Gab. num. 19. Tiraquell. in l. Si unquam, verb. Donatione largitus, num. 250. C. de revocat. donat. Cancer. num. 84.

78 Sed & in commendis nostris Indiarum responsum Consulti admittendum scribit Solorzan. d. cap. 19. num. 32.

Verf. *Quod si dixeris.*

79 Hæc jam inoffenso pede procedunt, extante dicta lege ultima, tit. 7. lib. 5. Recop. quæ conjecturis omnibus ad extirpandum repræsentationis beneficium aditum circumclusit.

Ibi : *Illud fortassis quibusdam.*

80 Ubi majoratus author cavit, ut succederet filius major superstes, controvertitur utrum sit locus repræsentationi : de quo consulendi Molin. lib. 3. cap. 8. num. 29. & ibi Addit. Castell. d. cap. 19. à num. 336. Salced. lib. 3. cap. 11. à princ. Pat. Molin. disp. 629. num. 9. apud quos plurimi.

Ad Num. 13.

81 In feudis ea distinctio recepta est, ut in hæreditariis per repræsentationem succedatur, secus in illis, quæ ex pacto, & providentia deferuntur, ut videre licet apud Castell. de repræsentatione agentem lib. 3. controuv. cap. 19. à num. 223. Salced. sup. lib. 3. cap. 18. per tot. Sed & in mixto feudo locus erit repræsentationi, cum ad illud non admittatur qui hæres non est. Hæc repræsentatio in feudis procedit juxta juris communis regulas, scilicet in descendentibus in infinitum, in transversalibus intra primum gradum. Salced. num. 15. & 16.

82 Sed si feudum apud nos jure majoratus concederetur, practicabitur decisio legis 40. Tauri, & legis ultimæ, tit. 7. lib. 5. Recop. quanquam in illa mentio feudi non fiat; fat enim est sub ratione legis, ac legislatoris mente comprehendendi, & sic docet D. Covar.

Ibi : *Et in dubio tale censerit debet.*

83 Feudum in dubio hæreditarium præsumitur, quod tamen absque controversia non est. Vide quæ tradidimus in addit. variar. lib. 2. cap. 18. num. 67. & 68.

Verf. *Sic & in emphyteusi.*

84 Quoad emphyteusim ecclesiasticam, vel laicalem, utrum per repræsentationem successor admittatur, fusè disserunt Salced. de repres. lib. 3. cap. 17. per tot. Castell. d. cap. 19. num. 237. cum seqq.

Matienz. in l. 5. gloss. 6. num. 3. tit. 7. lib. 5. Recop. Illud compertum apud nos habetur, ut si ad instar majoratus succedendum sit in emphyteusi, fiat locus repræsentationi, ut cum D. Covar. ac pluribus asseremus infra, num. 89.

Verf. *Sed & in jure.*

De jurepatronatus libertorum latissimè Salced. 85 d. lib. 3. cap. ult. à princ. De jurepatronatus ecclesiastico idem Salcedus egit à num. 37. Castell. d. cap. 19. num. 250. cum seqq. Pichard. in princ. Instit. de hered. quæ ab intest. defer. §. 3. de repræsentat. num. 25. Matienz. in d. l. 5. gloss. 5. num. 6. Avend. in l. 40. Tauri, gloss. 2. num. 63. 64. & repræsentationem admittendam regulariter tenet Salced. num. 74. qui plures refert, limitationibus adhibitibus.

In anniversariis an detur locus repræsentationi, inquit Salced. lib. 3. cap. 3. per tot. ubi etiam de capellaniis : & anniversariorum meminit lex ultima, tit. 7. lib. 5. Recop. quæ in illis repræsentationem supponit. 86

Repræsentatio observatur in Commendis Indorum, licet perpetuò non concedantur, sed ad vitam impetrantis, & primogeniti illius duntaxat, exclusis transversalibus omnino : uxor tamen, deficientibus liberis, viro primo commendatario succedit, qui si decedat, nepote ex primogenito, & filio secundo relicto, hic excluditur, nepote per repræsentationem succedente. Matienz. in l. 5. gloss. 5. num. 11. tit. 7. lib. 5. Recop. Solorzan. de jur. Indiar. tom. 2. lib. 2. cap. 19. num. 14. 87

In vinculis perpetuis repræsentatio quoque verfatatur, ut plenissimè, pluribus laudatis, probat Salced. d. lib. 3. cap. 5. num. 14. & per tot. disputans an hæc vincula absque Regis facultate familiæ instituta, verè sint majoratus, quod affirmativè resolvit. Adde legem finalem, tit. 7. lib. 5. Recop. ubi in ejusmodi vinculis repræsentationem, sicut in majoratibus, admittit Castell. d. cap. 19. n. 277. 88

Verf. *Ego verò ad hujus.*

Quoties in Hispania feudum, emphyteusis ecclesiastica, vel privata, juspatronatus, & alia hujusmodi familiæ jure primogenii deferuntur, ut ad unum sine divisione deveniant, succedent vocati per repræsentationem, juxta formam legis 40. Tauri, & legem ultimam, tit. 7. lib. 5. Recopil. Ita cum D. Covar. docent Molin. de primog. lib. 3. cap. 7. num. 19. Castell. cum pluribus d. cap. 19. num. 249. 250. & 277. Salced. de repræsent. lib. 2. cap. 3. num. 13. Ant. Gom. in d. l. 40. num. 65. in fin. Pat. Molin. de just. & jur. tract. 2. disp. 627. num. 13. Cevall. commun. cont. com. quest. 762. num. 22. & 23. Matienz. in l. 5. gloss. 5. num. 7. tit. 7. lib. 5. Recop. Padilla in rubric. ex num. 8. C. de fideicom. Avendann. in l. 27. Tauri, gloss. 1. num. 1. 89

Præterea in bonis, quæ Rex jure majoratus alicui, ejusque successoribus confert, per repræsentationem nepos patruo præponitur secundum regiarum constitutionum dispositionem : de quo latè Salced. supra, lib. 3. cap. 13. per tot. Solorz. dict. lib. 2. cap. 16. num. 88. 90

Verf. *Alioqui ubi non jure.*

Si non jure primogenii, sed aliàs bona assignentur 91

tur familiae, ut inter vocatos dividi possint titulo emphyteusis, feudi, aut jurispatronatus, quoad representationem D. Covar. ad ea quae praedocuerat sub isto capite, Lectorem remittit, cujus vestigia & ego repetens, nihil praenotatis addere apud me constitui, praesertim cum huic representationis tractatui sedulus operam dederit Blasius Robles Salcedo, à quo quicquid hinc desideratur, exhaurire cuique licebit.

S U M M A R I U M.

- 1 Dispositio conditionalis in ultimis voluntatibus expirat morte ejus, cui aliquid relinquitur: non sic in contractibus, nam existente conditione post mortem contrahentium, regulariter sortiuntur effectum, & num. 23. & 24.
- 2 Contractus celebrati sub casuali, aut mixta conditione transeunt ad haeredes: secus si sub potestativa, secundum communem.
- 3 Si cui aliquid praestandum est conditionis implenda causa, si deceaserit, an promissum, seu relictum sub ea conditione dandi debeat?
- 4 Expenditur pro communi lex Si decem, de verb. oblig. & interpretatur, num. 42.
- 5 Argumentum à contrario sensu est in jure constantissimum.
- 6 Adducitur pro communi lex Qui Romae §. Augerius, de verb. oblig. Sed rejicitur num. 32. cum seqq.
- 7 Similiter inducitur lex Fidejussor obligari, §. fin. de fidejussor. num. 7. cui satisfiit num. 48.
- 8 Conditio specificè est adimplenda: cui argumentationi respondetur num. 49. Vide num. 21.
- 9 Alia ratio pro eadem opinione perpenditur.
- 10 Contractus sub conditione potestativa transeunt ad heredem stipulatoris, per quos conditiones impleri possunt, nisi persone contrahentis cohaereant.
- 11 Referuntur jura, quibus haec opinio probatur, & num. seqq.
- 14 In conditionibus potestativis utrum sit retro- tractioni locus?
- 17 Potestativae conditiones, quae persona non adherent, per alium impleri queunt.
- 20 Conditio potestativa si per heredem impleatur, specificè adimpleta censetur, nisi persona cohaereat. & num. 21.
- 22 Ex voluntate disponentis provenire potest, sicut ex natura conditionis, ne hac per heredem possit impleri.
- 25 Conditio, si alius meliorem conditionem attulerit, casualis est, ideo si ea pendente contrahens deceaserit, contractus conditionalis transit ad heredem.
- 26 Heres, in quem transit contractus sub potestativa conditione initus, eam in forma specifica debet implere.
- 27 Non est idem, impleri conditionem cum heredem illius, cum quo erat implenda, ac impleri per heredem ejus, cui erat apposta.
- 29 De intellectu legis Si decem, de verb. oblig. & num. 30. 40. & seqq. ac de stipulatione sub conditione, si petiero, ibid.
- 31 Conditionem potestativam implere quandocunque an sufficiat: & vide numero 24.
- 32 Explanatur lex Qui Romae, §. Augerius, de verb. oblig. & num. seqq. ad 39.
- 43 Dies incerta pro conditione habetur.

- 46 De promissione dandi, Si voluerit, vel cum voluerit promissor.
- 47 Quid si heres gravetur, ut det cum voluerit.
- 48 Respondetur ad legem Fidejussor obligari, §. fin. de fidejuss. quae pro communi inducebatur.
- 49 Conditiones quando per aequipollens possunt impleri, & num. 50.
- 52 Qui negligit diva implere potestativum conditionem, non videtur contractui renunciare.
- 53 Impleri potest conditio ex voluntate contrahentium cum heredem illius, cui aliquid dandum, aut faciendum convenerat, & num. 59.
- 54 Actus est conditionalis ex mente agentium etsi verba deficiant, quae importent conditionem.
- 55 Explanatur lex Fidejussor, §. ult. de fidejussor.
- 56 Contractus quando incipiat à conventionem, & quando à conditionem.
- 57 Etiam in stipulationibus conditio potestativa persone non cohaerens per heredem impleri potest.
- 58 De jure nostro regio omnis verborum solemnitas in stipulationibus est deleta, & solum voluntas perpenditur.

C A P U T XXXIX.

Ad Num. 1.

QUANVIS in ultimis voluntatibus relicta sub conditione qualibet ad haeredes legatarii, vel fideicommissarii minimè transmittantur, si illa pendente legatarius, seu fideicommissarius deceaserit: aliud tamen in contractibus observatur; etenim spes percipiendi quod conditionaliter est promissum, in successores transit, etsi nulla eorum inter contrahendum mentio fiat, ut purificata conditione ex contractu agere valeant, quod discrimen nos docet D. Covar. infra, num. 4. ubi exornabitur num. 23. & 24.

Hoc quidem de contractibus praenotatum quoad conditiones casuales, ac mixtas certissimi juris est. Salgad. *Labyrinth. credit. part. 1. cap. 33. num. 14.* Circa potestativas verò acriter disceptatur, an mortuo stipulatore dum conditio pendet hujusmodi, haeres ejus parens illi, promissum antecessori exigere permittatur. Et facultatem istam implendi conditionem haeredi non competere, stipulationemque evanescere, sustinent communiter Scribentes in l. Si decem 48. de verb. obl. & praeter eos Tusch. lit. C. concl. 595. num. 5. Ant. Gom. *variar. lib. 2. cap. 11. num. 36.* Greg. Lop. in l. 12. gloss. ult. tit. 11. p. 5. Boër. *decis. 182. à num. 23.* Gail. lib. 2. *observ. 2. num. 3.* D. Solorz. *de jur. Indiar. tom. 2. lib. 2. cap. 11. ex num. 38.* Fufar. *de subtit. quest. 454. num. 42.* Farin. in *praxi, q. 25. num. 147.* Peregrin. *de fideicom. art. 16. num. 125.* Barbosa in *rubric. num. 35. solut. matrim. Larrea alleg. fisc. 98. num. 7.* Donell. *lib. 15. cap. 12.*

Ibi: Sed etsi moriatur ipse.

Si is cui aliquid dare oportet, conditionis implendae causam decedat antequam praestetur, extinguitur promissionis obligatio. Cujac. in l. Si quis 57. ad fin. de verb. oblig. Sed in ultimis voluntatibus pro impleta haberi conditionem, nisi mors à tertio illata probetur, scripsit Menoch. lib. 4. *praf. 183. à num. 9.* Castill. *controvers. lib. 4. cap. 25. num. 74.*

Verf.

Verf. *Primus locus est.*

4. Inprimis adstipulatur communi sententiæ Ulpiani responsum in l. *Si decem* 48. de verb. oblig. quod expendit Duaren. in l. *Qui Romæ*, §. *Augerius*, eod. tit. de cuius interpretatione agendum cum D. Covar. *infra*, sub num. 6. ubi respondetur. n. 43.

Ibi: *Nam & hæc argumentatio.*

5. Argumentum à contrario sensu in iure validissime urget, l. 1. §. *Huius rei*, ff. de offic. eius cui mand. est *jurisd.* cum similibus, quæ congerit August. Barbofa *tract. de loc. comun. loc.* 27. num. 2.

Verf. *Secundò, ad probationem.*

6. Abs re quidem pro communi inducitur dictus §. *Augerius*. cum ibi Scævola de casuali conditione responderit, non de potestativa, ut observat Cujac. in l. *Si quis* 57. de verb. oblig. de cuius argumenti solutione vide D. Covar. *inferius*, num. 5. & nos à num. 32.

Verf. *Tertiò pro communi.*

7. Simili ratione ad quæstionem minimè conducit textus in l. *Fidejussor obligari* 16. §. *fin. de fidejussorib.* cum ibi de potestativa conditione sermo non habeatur, sicut animadvertit Cujac. *ubi proximè*: erit tamen de ejus enucleatione differendum *infra* cum D. Covar. *sub num. 6. verf. Item non oberit*, num. 48.

Verf. *Quarò, hæc communis.*

8. Condicio in forma specifica debet impleri, nec eam per æquipollens verificari sufficit, l. *Si ita quis* 53. §. *fin. de legat. 2. l. Fideicommissum* 75. de *condit. & demonstrat. l. Ex ea parte* 121. de verb. oblig. l. *fin. C. de iis qui ven. etat. impetr.* Salgad. *Labyrinth. credit. part. 1. cap. ult. num. 15.* Gail. de *pac. public. lib. 1. cap. 7. num. 23.* Pichard. in *rubric. num. 15. Inst. de vulgar. Ofuald. ad Donel. lib. 15. cap. 12. lit. A. Castill. contrrov. lib. 4. cap. 24. num. 9.* & alii plures, quos recenset Barbofa *axiom. 48. num. 3.* de cuius argumento D. Covar. *infra*, n. 7. ubi solutio traditur, & apud nos num. 49.
9. His & alia ratio pro communi adjicitur, scilicet quia cum stipulator cum posset, parere conditioni neglexit, à conventionè resilire, ac obligationem remittere censetur. Solorzan. de *jur. Indiar. tom. 2. lib. 2. cap. 11. num. 39.* Larrea *alleg. fiscal. 98. n. 7.* quod tunc vel maximè obtinebit, si condicio facile impleri queat, quæ nisi celeriter executioni tradatur, pro defecta habetur. Ant. Gom. *variar. lib. 2. cap. 11. num. 36. verf. Ex quo infertur*, Tondut. *question. civil. cap. 67. num. 2.* quod in contractibus non procedit, Donell. *lib. 15. cap. 12.* nec in hæredis institutione, Molin. de *just. & jur. tract. 1. disp. 206. num. 14.* Vide *inf. num. 52.*

Ad Num. 2.

10. Est altera opinio communi opposita, quæ habet, in contractibus facultatem implendi potestativam conditionem esse hæredi iure permissam, nisi talis sit, ut personæ contrahentis cohæreat. Ita sentiunt Cujac. in d. l. 57. ad *fin.* Alciat. in l. *Si decem*, num. 14. & 15. de verb. oblig. Pichard. in §. *Ex conditionali*, num. 13. *verf. Non obstat quartum, Inst.*

de verb. oblig. Vin. *ibidem*, num. 7. Escobar. de *ratrocin. cap. 34. num. 9. in fin.* Cevall. *commun. cont. comm. quest. 727. num. 54. & 59.* Ofuald. ad *Donel. lib. 15. cap. 12.* Molin. de *just. & jur. tract. 2. disp. 285. num. 5.* Anton. Gom. d. num. 36. *verf. vel aliter*, & *quarò*: qui restringit quoad contractus onerosos, & in hac sententia residet D. Covar. Quando conditio personæ cohæreat, tradidit Cancer. *variar. part. 3. cap. 20. à num. 135.*

Verf. *Primò, huic assertioni.*

Conditionales contractus ad hæredes transire, 11 probatur ex §. *Ex conditionali*, *Inst. de verb. oblig.* & aliis iuribus mox adducendis *sub num. 4.* quæ cum indistinctè loquantur, & generaliter, non est à nobis distinguendum inter potestativam conditionem, & casualem, l. *Non distinguemus* 37. de *recept. arbitr. l. de pretio* 10. de *Public. in rem actione*, Barbofa cum plurimis *axiom. 136. num. 4.* quod argumentum expendit etiam Duaren. in d. §. *Augerius*, num. 15.

Verf. *Secundò ad idem.*

Legis *Si pradio* 18. ff. de *in diem addict.* meminit 12 ad rem Duaren. *sup. numero 16.* de cuius intellectu videndus Faber in *rational. ibidem.*

Verf. *Tertiò, est optimus.*

Adde Duaren. *ubi proximè*, ac de interpretatione 13 legis *Necessariò*, §. *Quod si pendente*, de *peric. & comm. rei vend.* Faber in *rational. ibi*, Cujac. ad *lib. 33. Pauli ad edict. Mantic. de tacit. convent. lib. 14. cap. 41. num. 10.*

Ibi: *In conditione casuali, vel mixta.*

In conditione potestativa retrotractionem excludi, communiter adnotari solet. Vela *dissertat. 21. numero 23.* Tondut. *question. civil. cap. 67. num. 20.* Amat. cum aliis *variar. resol. 5. num. 3.* quod generaliter verum non est, sed eo tantum casu, quo conditio, invito debitore, adimpleri non possit, veluti si quis centum promittat, si ipse Capitolium ascenderit: secus ubi purificatio conditionis non pendet à libera promissoris voluntate, ut si stipulator decem dederit, l. *Potior* 12. ff. *qui potior. in pign. hab.* Unde quoties conditio est in potestate creditoris, vel utriusque contrahentis, admittitur retrotractio, quæ rejici debet, si fuerit in potestate solius debitoris. Salgad. *Labyrinth. credit. part. 2. cap. 20. num. 10.* Merlin. de *pignor. lib. 4. quest. 22. num. 3.* Petr. Barbofa in l. 1. *part. 3. num. 33. ff. solut. matrim.*

Verf. *Quarò adversus.*

Legem 2. *C. de pact. int. empror.* contra communem sententiam objicit etiam Duaren. *ubi proximè*, cui pluribus satisfacere conatur Ant. Gom. *sup. dict. cap. 11. num. 36. verf. Sed advertendum*, de cuius textus expositione fusè Aug. Barbofa in *collect.* ubi nihil ad rem.

Verf. *Quintò, ad probandum.*

Huic rationi accedit, quod regulariter in omni 16 contractu hæredes comprehensi censentur, etsi nulla eorum mentio fiat, l. 11. tit. 14. *part. 3. l. Si pactum*

pactum 9. de probat. Cùm igitur conditio pars conventionis sit præcipua, à qua omnis dispositio pendet, & conditionalis contractus transeat ad hæredes, quare facultas adimplendi conditionem ei denegabitur, si hæc non personam, sed factum respiciat, velut dandi; nam verba, *Si dederis*, juxta jus ita accipi debent, *Si tu, vel hæres dederis*; sicut in cæteris pactionibus observatur.

Verf. Sextò, eidem opinioni.

17 Potestativæ conditiones, nisi personæ stipulatoris cohæreant per alium adimpleri posse certi juris est. Gregor. Lop. in l. 7. gloss. 4. tit. 4. part. 6. Duaren. in l. *Qui Roma*, §. *Augerius*, de verb. obl. num. 15. in fin. Molin. de just. & jur. tract. 1. disp. 206. num. 14. Escob. de ratiocin. cap. 34. num. 9. verf. *Ex quibus* Cujac. in l. *Si quis* 43. & l. 57. ad fin de verb. oblig. Cancr. *Variar. part. 3. cap. 20. num. 137. & 139.*

18 Adjicit Duaren. ubi proximè, pro hac opinione legem *Diem proferre* 27. §. 1. de recept. arbitr. qua deciditur non committi pœnam ex compromisso, si hæres ejus qui jussus est dare, ante diem præscriptam obtulerit: unde deducitur, saltem implendæ conditionis potestativæ hæredibus competere. Vide de Covar. *infr. num. 7. verf. Ad idem est.*

Ad Num. 3.

19 Amplectitur D. Covar. posteriorem sententiam traditam suprâ, num. 10 Consule ibi laudatos, præfertim Cujacium, Ofualdum, & Duarenum.

Licet aliud sit, generaliter loquendo, contractus conditionales ad hæredes transmitti, & aliud per eisdem adimpleri posse conditiones, Ofuald. d. lib. 15. cap. 12. Lit. E: tamen in potestativis contractus non dicitur ad hæredem transire, quoties hic conditioni parere non valet, quia mortuo contrahente, qui per se necessariò implere debebat conditionem, hæc omninò deficit, contractusque evanescit, quasi numquam celebratus. Castill. *controvers. 4. cap. 25. num. 71.* Argel. de legitim. *contradict. quest. 11. num. 28.* ideò nec in hæredem transferri possibile est.

Ibi: Sed & ad his satis differt.

20 Videbatur quidem non impleri conditionem in forma specifica, si per hæredem exequutioni tradatur, cùm sit verè persona distincta ab antecessore qui contraxit, tametsi juris fictione pro eadem habeatur; nam conditio debet specificè, & naturaliter adimpleri, l. *Fideicommissum* 75. de cond. & demonstr. Pichard. in rubric. numero 14. *Inst. de vulgar.* & ita sentiunt prioris sententiæ sequaces, pro quibus hoc in argumentum expenditur, ut videre licet suprâ, num. 8.

21 Dicendum est tamen, quod etsi per hæredem adimpleatur conditio, non ideò definit specificè impleri, quia identitas personæ parentis conditione non est de forma specifica illius, cùm disponens non personam, sed factum respexit, veluti si in dando consistat, ut sentit Cujac. in l. *Si quis* 57. ad finem, de verb. oblig. Unde potestativæ conditiones, quæ personæ non cohærent, per alium impleri possunt, sicut probatur suprâ, num. 17. quæ non ideò minùs specificè impleri dicuntur: & cùm extraneus possit pro alio vivente conditionem adimplere cur

D. de Faria Covar. *Enucl.*

idem facere prohibebitur hæres hæc pro defuncto, cujus personam repræsentat, & sustinet, atque una eademque cum ipso censetur, *authent. de jurejur. à morient. prest. in princ. collat. 5.* Salced. cum pluribus de repræsentat. lib. 1. cap. 2. n. 3. & lib. 2. cap. 16. n. 40.

Ibi: Quandoque tamen natura.

Non solùm conditionis natura, sed etiam voluntas contrahentis efficit, ne facultas implendi illam transeat ad hæredem. Cujac. ubi proximè, cùm semper inprimis attendi debeat mens testatoris, aut contrahentium, l. *In conditionibus* 19. de cond. & demonstr. l. *Semper in stipulationibus* 35. de reg. jur. Castill. d. cap. 55. num. 6. Ofuald. *sup. lit. A.*

Ad Num. 4.

Extra notissimum inter contractus, & ultimas voluntates discrimen; nam quicquid per istas sub conditione relinquitur, si legatarius, seu fideicommissarius decesserit ea pendente, expirat; nec hæredi ipsius quicquam debetur, etsi postea extiterit conditio, l. *Legata* 41. de condit. & demonstr. l. *unic.* §. *Sin autem aliquid sub conditione*, C. de caduc. tollend. nec distinguitur qualis conditio sit, nam in omnibus idem observatur.

Aliud evenit in contractibus, nam etsi dum conditio pendet, contrahens fato cedat utrimque contractus ad hæredes transmittitur, ita ut impleta quancumque conditione exigi possit quod sub illa debebatur, §. *Ex condicionali*, *Inst. de verb. oblig.* §. *Cùm quis*, *Inst. de inutilib. stipulat. l. Novatio* 24. de novation. l. 14. tit. 11. part. 5. quod ita verum est, ut is cui aliquid sub conditione promittitur, propter spem creditor interim nuncupetur, l. *Is cui* 42. ff. de action. & obligat. Præfatam differentiam passim observant Interpretes, ut Oinotom. Mynsinger. Brocholten, & alii Institutarii in d. §. *Ex condicionali*, Ant. Fab. in ration. ad l. *Si prædico, de in diem addict.* Solorzan. de jur. Indiar. tom. 2. lib. 2. cap. 11. à n. 38. Cujac. in l. *Si quis* 57. de verb. oblig. Mantic. de conjectur. lib. 11. tit. 20. Cancr. *variar. part. 3. cap. 21. num. 110.* Anton. Gom. *variar. lib. 2. cap. 11. num. 86.* Gail. lib. 2. observ. 2. num. 1. Greg. Lop. in l. 12. gloss. ult. tit. 11. part. 5. Cujus differentię ratio traditur ab Antonio Gomez, & à Pichard. eod. §. n. 10.

Verf. Tertio, ex his deducitur.

Adde Fabrum in rationali ad eundem textum, in quo sermo est de illa conditione casuali, *Si alius meliorem conditionem attulerit.* Unde mortuo venditore, conditionalis contractus ad hæredem ejus transivit.

Verf. Quarto, etiamsi.

Hæres in quem contractus transfertur, debet specificè conditionem implere sicut antecessor, si viveret teneretur; non enim ex persona hæredum natura obligationis immutatur, l. 2. §. *Ex his*, de verb. oblig.

Verf. Quintò infertur.

Aliud est, posse per hæredem potestativam impleri conditionem, & aliud adimpleri conditionem

tionem cum hærede illius, cui aliquid dare, vel facere oportebat: ideò licet hoc negetur, illud concedi poterit. Cujac. in d. l. Si quis 57. de verb. oblig. ad fin. Cancr. variar. part. 3. cap. 21. num. 96. Osuald. lib. 15. cap. 12. quem vide lit. D. Sed non negatur. Vide infra, n. 59.

Verf. Sextò, illud est.

- 28 Quamquam hoc extra omne dubium constet, placuit tamen nostro præfuli id monere; quia nonnulli terminos confundunt, diversas omnino quæstiones commiscentes, ut notat Osuald. ubi proxime.

Verf. Septimò, ex superius.

- 29 Consule laudandos inferius, n. 40. qui de interpretatione legis Si decem, de verb. oblig. disseruerunt. Nec deest dubitandi ratio, an mortuo promissore antequam peteret stipulator, teneretur, hæres, si ab eo pecunia peteretur, quia deficiebat persona, cum qua conditio debeat impleri, nempe promissor, de quo vide notata supra, num. 3. Donell. lib. 15. cap. 12. & ibi Osuald. qui docet impletionem conditionis fieri posse cum alio, quando idem habetur effectus, quod ex mente contrahentium æstimari debet. Cum igitur quoad effectum nihil interit, an stipulator decem petat ab ipso promissore, vel ab hærede ejus, nisi id actum fuerit, ut præcisè à promissore peteret, rectè decem ab hærede peterentur.

- 30 Aliter etiam dici poterit, quod cum contractus transeat in hæredem, etiam translata censetur conditio ejus accessoria. Osuald. sup. lit. C. in fin. atque ideò cum illo potuit adimpleri conditio, sicut cum ipso qui promisit. Quibus rationibus substinenda est interpretatio ad dictam legem Si decem, quam D. Covar. probat, ut scilicet quanvis moreretur promissor, liceat stipulatori petere decem ab hærede, impleta conditione, Si petieris.

Verf. Octavò, in illa stipulatione.

- 31 Implementum conditionis quodcumque in contractibus suum operatur effectum, & obligationem, actionemque producit. Donell. d. cap. 15. lib. 12. nec interest, an vivat, vel decesserit promissor, cum hæres maneat conditionaliter obligatus, lib. 14. tit. 11. p. 5. cum similibus adductis supra, numero 24.

Ad Num. 7.

- 32 Acriter torfit Interpretum ingenia lex Qui Roma 122. §. Augerius, de verb. oblig. ubi Scævola instar oraculi anceps responsum reddidit, de cujus interpretatione præter ordinarios ibi, videndi sunt Ant. Gom. variar. lib. 2. cap. 11. num. 36. verf. Item adde, Osuald. latissimè d. cap. lit. B. Cujac. in l. Si quis 57. de verb. oblig. Escobar. de ratiocin. cap. 34. num. 8. Cevall. comm. cont. commun. quest. 727. à num. 50. Azeved. in l. 2. num. 8. tit. 16. lib. 5. Recop. Duaren. in d. §. Augerius, num. 12. Guttier. de juram. confirmat. in addit. ad cap. 37. quæ est in fin. part. 1.

- 33 Quamquam nihil conferat ad quæstionem, de qua præcipuè disceptatur, decisio dicti §. Augerius, ut præmissi supra, num. 6. & notat Osuald. ubi proxime, & lit. C. in princ. Duaren. num. 14. tamen pro ejus enucleatione cum D. Covar. paulisper

subsistendum. Communiter igitur placet, Scævola verbis illis, Si conditio non extitisset stipulationem non esse commissam, pro promissore respondisse, nempe eum non teneri, quia conditio defecit, cum non constaret patre vivente, quantum deberet ipse Publio Mævio; etenim quæstio in eo versabatur, an sub illa stipulatione, Promitto quicquid patrem meum debere constiterit, utrumque tempus comprehendantur, ita ut sive ante mortem, sive postea de debito liqueret, Augerius teneretur, de quo Scævola consultus respondit, si non extitisset conditio ante mortem patris, stipulationem non esse commissam, supplendo verba illa, Ante mortem patris.

Qui quidem communis intellectus juris principis præ cæteris convenit, quia in dubiis contra stipulatorem interpretatur, ut quanto minus possit teneatur promissor, l. Quidquid 99. de verb. oblig. præsertim quoties de fidejussoris obligatione, ut in præfenti agitur, quæ strictè accipi debet, l. Gracè 9. §. Et post litem, de fidejussor. Castill. controvers. lib. 4. cap. 59. numero 51.

Ex quibus huic interpretationi subscribere Cujac. in l. Si quis 57. de verb. oblig. Ant. Gom. ubi proxime, Alciat. in l. Si decem, ad fin. de verb. oblig. Cevall. sup. de quæst. 727. ex num. 53. & alii plures.

Sed contra sentiunt cum D. Covar. aliqui existimantes, Scævola pro stipulatore respondisse, Augerium ad solutionem teneri, licet de debito post obitum patris constaret, quod pluribus comprobant fundamentis Osuald. Duaren. Ant. Gom. Escobar, Guttier. & Azeved. laudati supra, num. 32. Connan. comment. lib. 6. cap. 3. num. 9. Et quanvis prior sententia de rigore juris, & juxta legis verba plerisque verior videatur, posterior hæc D. Covar. maxima æquitate fulcitur, quam in praxi iudices ob oculos habere oportet, l. Quod si Ephesi 5. in fin. ff. de eo quod cert. loc. ne alioquin dum juris stricti observationi adhærent, in perniciosos labantur errores, ut sæpè contingit, l. Si servum 91. §. Sequitur, de verb. oblig. ibi: quo in genere plerumque sub autoritate juris scientiæ perniciosè erratur. Nec levis est error indulgere malitiis, ac pravitati illorum, qui studiosa verborum æquivocationem incautè contrahentes decipere conantur, l. In fundo 39. de rei vendic. Ex quibus deducitur, quod si aliquis pro amico, aut quovis alio se obligaret juxta formam §. Augerius, conveniri poterit pro debito, de quo appareret post amici mortem, ut D. Covar. & sequacibus placuit, & hoc de jure regio apertius procedere, ex l. 2. tit. 16. lib. 5. Recop. inquit ibi, num. 8. Azevedus.

Verf. Verùm quia Scævola respossum.

Variè hallucinantur Interpretes, dum Scævola mentem percellere satagunt, ut videre licet apud præcitatos supra, num. 32. & 36. & quos D. Covar. in antecedenti versiculo laudat, præsertim apud Osualdum plures interpretationes referentem: & quidem hic primus divinationis vitio laborat, etsi citatione promissoris opus sit, cum computationi intervenit hæres. Escobar. d. cap. 34. num. 9. verf. Ex quibus ubi quod etiam via executiva potest adversus promissorem experiri, sed hoc ita si instrumeto publico se obligaverit.

Verf. Demùm ipse Franciscus.

Hanc Duareni interpretationem inter alias refert, ac refutat Osuald. sup. d. cap. 12. lit. B.

Verf.

Verf. *Ego verò etsi videam.*

38 Adde Ofuald. *ubi proximè*, qui rectè ait adversùs Duarenum quæstionem Scævolaë propositam non fore facti, sed juris; supponebatur enim latere quid inter contrahentes convenisset: alioqui si constaret, Scævolaë consilio opus non erat t. desiderabatur autem ut decideret, an juxta juris regulas sub illa obligationis forma tempus post mortem debitoris contineretur, ut si tunc de debito defuncti patris constaret, filius promissor teneretur, cui Scævolaë, etsi obscure, respondisse credendum est.

Verf. *Igitur non satis.*

39 Hujus Costæ intellectus meminit Ofuald. *ubi proximè*, quem probat: & est observandum Scævolaë juxta hanc interpretationem non definiisse, sed supposuisse id, de quo interrogabatur, an scilicet stipulatio esset commissa, ut Augerius teneretur; nam si ad verborum corticem respiciamus, nulli dubio tollendo deserviunt: quis enim tam ignarus, ut nesciat non committi stipulationem conditionalem, si non impleatur conditio? Sed de hujus implemento ambigebatur, quod indecisum reliquit, per obliquum respondens: unde divinandi tribuit occasionem, dum quid senserit Consultus, inquiritur. Inter hanc, & alias ejus textus expositiones, illa videtur magis consona contexturæ, quam tradidimus suprâ, num. 33.

Ad Num. 6.

40 De interpretatione legis *Si decem* 48. de verb. oblig. agunt Cujac. & Alciat. *ibi*, Ant. Gom. *variar. lib. 2. cap. 11. num. 36.* Duaren. *in l. Qui Romæ. §. Augerius, eod. tit. num. 16.* Ofuald. *sup. lib. 15. cap. 12. lit. C.* Pichard. *in §. Ex conditionali, num. 13.* verf. *Non obstat, quartum, Inst. de verb. oblig. Anton. Gom. variar. lib. 2. cap. 11. num. 36.* Alciat. *in d. l. Si decem, num. 17.* qui, & alii communiter sentiunt, conditionalem fore stipulationem, si aliquis stipularetur ita, *Promittis mihi decem dare, si petiero*; nam differentiam constituunt inter dictionem *Cum*, & *Si*. Verùm aliqui contrâ opinantur, scilicet decisionem dictæ legis *Si decem*, æquè procedere licet ita conciperetur stipulatio, *Si petiero*, sublata præfata differentia. Cujac. *in d. l. Si decem*, Alciat. *ibidem, num. 17.* Facit lex *Mutuo, §. 1. ff. de tutel. nec verbum, Si*, semper conditionem inducit, imò admonitionem duntaxat. *Sesse decis. 31. num. 6.* Barbosa *tract. de dictionib. verb. Si, num. 6.*

41 Præterea inter omnes convenit, quibus communis placuit, quod illa conditio, *Si petiero*, per hæredem adimpleri nequibit, sed mortuo stipulatore evanescet stipulatio. Idem juris erit de stipulatione, *Si voluero, promittis decem dare.* Ant. Gom. *ubi proximè, verf. Ex quo infertur*, Duaren. *in d. §. Augerius, num. 16. in fin.*

42 Nec præmissa, quæ omninò vera sunt, officiant resolutioni D. Covar. & sequacium, traditæ n. 10. quia hujusmodi conditiones ex illis sunt, quæ personæ cohærent, ideo implendi eas facultas ad hæredem non transit; declaratio etenim propriæ voluntatis personam respicit ipsius contrahentis, non factum externum, seu effectum quod per alium potest expediri, & ejusmodi conditiones nunquam ad hæredes implendæ transmittuntur, *l. 30. tit. 9. p. 6.* ubi Gregor. Lop. *gloss. 4.* Cujac. *in l. Si quis 57. ad fin. de verb. oblig. Ofuald. lib. 15. D. de Faria Covar. Enucl.*

cap. 12. verf. personam facientis expectamus, lit. C. Unde oritur solutio ad argumentum pro communi deductum *ex d. l. Si decem*, de quo *sub num. 4.* cui ita respondent Duaren. *sup. num. 16. in fin.* Pichard. & alii recens *sup. num. 10.*

Ibi: Nec tamen negavit.

Compertum est apud omnes, quod si dispositio 43 conferatur in diem incertum, tacitam continet conditionem, tam in contractibus, quàm voluntatibus ultimis, *l. Dies incertus 74. de condit. & demonstrat. l. Si dies 21. quand. dies legat. ced. l. 15. tit. 3. part. 6.* ubi Gregor. Lop. *gloss. ult.* Ant. Gom. *variar. lib. 1. cap. 14. num. 57.* Barbosa *tract. de diction. verb. Cum, num. 3. & 4.* Hinc D. Covar. infert, quod in illa stipulatione, *Promittis decem cum petiero*, inest tacita conditio: quod sanè videtur Scævola palam inficiari, ut agnoscunt Cujac. *in l. Si decem*, Alciat. *ibidem, num. 2.* Ant. Gomez. *sup. lib. 2. cap. 11. num. 36.* & communiter Interpretes, ac Consultus probat expressim *in l. Titia 64. de condit. & demenstr.* nec interest, quod Scævola asseruerit, non videri defecisse conditionem, quia id verum est, cum non possit deficere conditio, quæ non fuit, ut ait Anton. Gomez.

Ibi: Si enim qui ante mortem non petit.

Adde Duaren. *ubi proximè*, & aliud agentes præ- 44 diximus *sup. num. 9.* Ant. Gom. *d. num. 36. verf. Ex quo infertur*, in culpa eum esse, qui ante mortem nunquam petivit, aut se velle significavit, scribit.

Ibi: Illa verò conditio, Si volueris.

De qua actum suprâ. Sed si promissio fiat cum 45 stipulator voluerit, non posse per hæredem impleri, tenuit Alciat. *in d. l. Si decem, num. 17.*

Ibi: Relata verò ad promissorem.

Stipulatio ita concepta, *Promitto tibi centum si 46 voluero*, inutilis est à principio, adeo ut nullatenus etiam ex consensu promissoris convalescere queat. Sed si promittat aliquis cum voluerit, tenet stipulatio, dummodò ante mortem promissorem voluisse probetur, *l. Stipulatio 17. l. Centesimis 46. §. ult. de verb. oblig. Donel. lib. 12. cap. 7. in fin.* Pichard. *in §. Ex conditionali, num. 12. Inst. de verb. oblig. Alciat. & Duaren. in d. §. ult.* Cujac. *in d. l. Stipulatio*, ubi quod etsi promissor consenserit, & voluntatem dandi declaret, poterit penitere, ac variare usque ad extremum vitæ.

Aliud in legatis, seu fideicommissis observatur 47 ultimæ voluntatis favore; nam si hæres gravetur præstare cum voluerit, & moriatur antequam voluntatem aperiat, legatario relictum debetur, *l. 30. tit. 9. p. 6.* ubi Greg. Lop. *gloss. 3.* hoc discrimen advertit. Quid si hæres se nolle præstare profiteatur? Vide eandem legem, & quæ notat Greg. Lop. *ibi.*

Verf. *Item non oberit.*

Responsum Juliani *in l. Fidejussor 16. §. fin. de 48 fidejussor.* à nostra quæstione de adimplenda conditione potestativa per hæredem, prorsus alienum est, quia ibi agitur de casuali, ut animadvertit Cujac. *in l. Si quis 57. de verb. oblig.* quia ut ipse ait, conditio à potestate promissoris, vel stipulatoris nequaquam pendebat: Duarenus tamen *in*

d. S. Augerius, num. 17. Eundem textum, quem difficilem putat, interpretatur, cujus meminere Ant. Gom. *variar. lib. 2. cap. 13. num. 2. vers. Quarto singulariter*, Cujac. *lib. 54. Salv. Juliani in eod. S. fin.* Alciat. *in d. l. Si decem, num. 14.*

Ad Num. 7.

49 Conditiones sæpe solent per æquipollens adimpleri ex præsumpta testantium, aut contrahentium voluntate, quam respicere oportet, non verborum corticem, ac præcisionem, *l. Si mater. 3. C. de inst. & substit. l. 5. tit. 4. p. 5.* ubi Gregor. Lop. Castill. *contro. lib. 4. cap. 25. ex num. 35. Donell. lib. 8. cap. 33.* quod tunc habet locum quando per adjectionem conditionis solum finis intenditur, qui quomodolibet consequatur, satis erit, ut disponentis voluntas adimpleatur, ex præcitatibus juribus. At quoties conditio nedum effectum, sed etiam modum, aut personam respicit, ita ut concepta est, naturaliter debet executioni mandari. Verbi gratiâ, si servo quid relinquatur, si manumittatur, id debebitur, quanquam sine manumissione ad libertatem perveniat, juxta legem *1. & per tot. qui fin. manum. ad libert. perv.* nam æquivalenter adimpletur conditio ex mente testatoris, qui intendit duntaxat libero relicto præstari.

50 Sed si domino centum legarentur, si servum manumiserit, quamvis hic aliter liber fiat, nihil legatarius percipiet, quia non est conditio impleta; voluit enim testator non solum servi libertatem, sed etiam quod ab ipso legatario præstaretur, cui ideo legavit pecuniam, ut ad manumittendum invitaretur. Ita docent Menoch. *lib. 4. præf. 185. à num. 13. Cancer. variar. part. 1. cap. 1. num. 64. & 65. Castill. sup. cap. 15. num. 57. Galganet. de cond. & demonstr. part. 2. cap. 1. quæst. 23. Sud. decis. 37. num. 31. Bolognet. in l. Gallus, S. Et quid si tantum, num. 120. de liber. & posth. Larrea allegat. fise. 40. numero 26. Hermos. in lib. 5. num. 8. tit. 4. part. 5.*

51 Unde cum in conditionibus potestatis dandi, ædificandi, aut manumittendi, & similibus, solum desideretur præstatio rei, ædificium fieri, aut servi manumissio, nihil refert, an percontrahentem, vel ejus hæredem fiant, modò suum effectum fortiatum dispositio: quod secus est in aliis conditionibus, veluti eundi Romam, discendi literas, ducendi uxorem, quæ respiciunt personam, non finem duntaxat; non transit. Sic respondet ad argumentum, de quo supra, *num. 8. Duaren. num. 16.*

52 Ad aliam rationem, quam pro communi adjecimus *num. 9.* dicendum est, quod etsi quis diu omiserit potestativam implere conditionem in contractibus, non censetur à conventionem resilire; nam quancumque parens conditioni promissum sub illa consequetur. Castill. cum aliis *d. l. 4. cap. 25. num. 12. Donell. lib. 15. cap. 12.* nisi tempus fuerit ad implementum præscriptum. Nec renuntiatio proprii juris præsumitur. Menoch. *lib. 3. præf. 45. num. 11. Carleval. de judic. tit. 3. disp. 19. num. 14. & disput. 23. num. 43.*

Verf. Ad idem est optimus textus.

Quem ex Duareno induximus, & aliis fundamentis addidimus pro sententia nostra *sup. num. 18.*

Verf. Ex parte verò ejus.

Nedum ex parte adimpleturi conditionem, sed etiam ex parte illius cum quo adimpleri debet, æquipollentia admittitur in adimplemento ex mente contrahentium, aut testatorum. Duaren. *in l. Qui Romæ, S. Augerius, num. 16. de verb. oblig. Castill. d. lib. 4. cap. 15. num. 57. & consentiunt alii, quorum meminimus num. 50.* qui generaliter tenent, in conditionibus extensionem dari de casu ad casum, ut per æquipollens adimpleri possint ex conjecturata mente disponentis.

54 Quod ita verum habet, ut actus conditionalis censeatur, quanvis verba deficiant, si appareat de agentium voluntate ex conjecturis: & à contrario verba ex se conditionem importantia, eam non inducunt, mente disponentis perpensa. Castill. cum aliis *cap. 55. num. 24.* Facit quod ex Cujacio, & Alciato prænotatur supra, *num. 40.* Si igitur introductio, ac exclusio conditionis ex præsumpta voluntate disponentis admittitur, neglecta verborum significatione, & vi, facilius erit locus variationi, & extensioni, ut æquipollenter valeat adimpleri.

Verf. Hinc etiam inferitur.

55 Consule laudatos supra, *num. 48.* ex quibus Cujac. *lib. 54. Salv. Juliani in d. leg. Fidejussor, S. fin.* observavit, opus non esse interpellare debitoris hæredem, ut fidejussor possit conveniri. Alciat. *in l. Si decem, num. 14. de verb. oblig.* tenet, solvete debitoris hærede fidejussorem liberari, quod extra dubium est; nam etsi quis extraneus solveret, liberatio fidejussoris similiter contingerit; solutione enim ejus quod debetur omnis tollitur obligatio, tam principalis, quam fidejussoria, *l. 1. tit. 14. p. 5.* ubi Gregor. Lop. *gloss. fin. princip. Inst. quib. mod. toll. oblig. cum similibus,* quæ adducit Pichard. *ibi, numero 26.*

Verf. Quod si ad amissum, Ibi: Cujus inductioni.

Ad legem *2. C. de pact. int. emptor.* quadrupliciter pro communi respondet Anton. Gom. *variar. lib. 2. cap. 11. num. 36. vers. Sed advertendum,* ubi hanc Bartoli solutionem expendit, necnon eam quæ sequenti versiculo continetur.

Ad Num. 8.

Verf. Primum igitur illud.

56 Docet D. Covar. *ex l. Ita stipulatus 115. de verb. oblig.* quando actus à conventionem incipiat, & quando à conditione, nam ubi præcedit absoluta obligatio, cui alia conditionalis accedit, actus exordium sumit à conventionem, ut si convenerit ut Titius servum manumittat, & Sejus promittat centum illi, si manumiserit, tunc Titius compelli poterit ad manumittendum statim, Sejus verò non nisi post impletam conditionem ad solvendum. At si Sejus centum spondeat, si Titius servum manumiserit, contractus incipit à conditione, quia nec hic cogi potest ad manumittendum, nec ille ad præstandam pecuniam antequam manumissio subsequatur: unde conditione pendente, nulla nascitur obligatio. Vide Cujac. *in d. l. Ita stipulatus,* & Alciat. *ibidem, ex num. 5.*

Verf.

Verf. *Secundo loco.*

Consulas quos retulimus supra, num. 2. & Petr. Gregor. *Syntagmat. lib. 42. capite 32. num. 45.* & hanc distinctionem tradidit Ant. Gom. *sup. lib. 2. cap. 11. num. 36. verf. Vel aliter, & tertio.* Sed indistinctè sustinenda est opinio præmissa num. 10. prout eam tenet D. Covar. inferius, *verf. Quinto, ut liberè.*

Verf. *Tertio quamvis hæc.*

57 Qui contra communem cum D. Covar. sentiunt, etiam in stipulationibus facultatem implendæ potestativæ conditionis ad hæredes transmittit asseverant; nam cum ipsa conditionalis stipulatio transeat ad successores, etsi eorum mentio non fiat, quare ejusmodi facultas ut accessoria in eosdem non transferetur?

Verf. *Quarto erit adnotandum.*

58 Lex 3. *tit. 8. lib. 3. Ordin.* est in nova compilatione lex 2. *tit. 16. lib. 5.* qua in omni obligatione omnis verborum solemnitas apparet sublata, sola inspecta voluntate contrahentis; unde apud nos nullatenus admittenda opinio communis, quam stricta, & scrupulosa verborum observatione inniti constat.

Verf. *Quinto, ut liberè.*

Probat D. Covar. sententiam, de qua num. 10. quam non pauci tuentur, unde jam hodie communis debet haberi, etsi opposita communior.

Verf. *Sexto eadem ratione.*

59 **C**onditio impleri potest cum hærede illius, cum quo impleri debuit juxta stipulationis verba, veluti si in dando consistat. Molin. *de just. & jur. tract. 2. disp. 285. num. 5.* Osuald. *lib. 15. cap. 12. lit. B.* & prædixi supra, num. 53. quod procedit, nisi conditio personæ cohæreat; nam conditio, *Si Titio nupsit*, non impletur si mulier cum hærede Titii contrahat, quod per se patet. Præterea investigare oportebit mentem contrahentis, an voluerit cum hærede nominati impleri conditionem, quod ex conjecturis, ac circumstantiis dignoscetur. Ponamus, Petrum promississe agrum, si stipulator centum præstaret virgini pauperi, ut nubere posset, cui defunctæ successit homo dives: non est dubium, adversari voluntati promissarios, conditionem cum hærede virginis adimpleri, soluta diviti quantitate.

Verf. *ultimo.*

De hoc discrimine actum supra, num. 23. & 24. & adde Castill. cum plurimis *controvers. lib. 4. cap. 55. num. 57.* Molin. *ubi proximè.*

S U M M A R I U M.

- 1 *Jurisdictio indivisibilis est, quoad usum tamen recipit divisionem.*
Quoties pluribus est communis, penes singulos residet in solidum, etsi quoad exercitium inter ipsos dividatur, ibidem.

- 2 *Divisione nulla interveniente, quisque ex dominis utitur in solidum jurisdictione ad preventionem.*
 3 *An liceat pluribus dominis fungi in solidum jurisdictione ad preventionem, vel compelli possint unum constituere, qui administret justitiam, & num. 4.*
 4 *Magistratus plures possunt in solidum jurisdictionem exercere.*
 4 *Habens jurisdictionem cum alio communem, socium delinquentem in territorio punire non valet: quod limitatur.*
 6 *Si vassallus ab uno ex dominis jurisdictionem comparaverit, eximitur à subjectione alterius domini, nisi aliàs isti ratione possessionum ut feudatarius subsit.*
 7 *Jurisdictio pluribus communis, in omnibus equaliter in solidum consistit, quanquam in territorio majorem partem aliquis obtineat: Secus est quoad pœnas, & alios jurisdictionis fructus, qui pro rata distribui debent.*
 8 *Si quis ex dominis delinquenti pœnam remittat, in portionem ejus tota quantitas imputabitur.*
 9 *Majorem habens in territorio partem, belli tempore rei militaris administrationem obtinet, & civitatis custodiam suscipit.*
 10 *Jurisdictio quoad usum quibus modis dividatur. Fieri debet ad instantiam unius, etsi alii plures renitentur, ibid.*
 11 *Divisione perfecta, ejus forma ita est servanda, ut si quis ex dominis quid decrevit contra illam, erit ipso jure nullum propter usurpationem usus jurisdictionis.*
Post divisionem cessat preventio, ibidem.
 12 *Si unus ex dominis in suo tempore cepit de causa cognoscere, alius succedens in usu jurisdictionis per formam divisionis prosequitur judicium, & illud peragere potest.*
 13 *Perfecta divisio reformari poterit, si oportuerit, ut cesset scandalum, aut aliud inconveniens grave resultans ex modo administrandæ jurisdictionis.*
 14 *Usus jurisdictionis arbitrio judicis expediri debet, ac de aliis modis dividendi.*
 15 *Observatio quedam ad caput 1. de Parochiis.*

C A P U T XL. & ult.

Cum jurisdictio sit rei incorporalis divisionem recipere nequit. Solorzan. *de jur. Indiar. tom. 2. lib. 2. cap. 4. num. 53.* Hier. de Mont. *tract. de finib. regund. cap. 78. num.* idcirco si pluribus dominis una, eademque comperat, in solidum residet in singulis habitu, & exercitio. Boër. *tract. de custod. clav. num. 62. & decis. 5. num. 1.* Tusch. *lit. I. concl. 557. num. 1.* Tondut. *de prevent. judic. part. 2. cap. 45. num. 2.* Morquech. *de divis. bonor. cap. 5. num. 1.* Jacob. à S. Georg. *tract. de feud. verb. Dubitatur, num. 2.* Mont. *sup. cap. 11. num. 8.* quoad usum tamen, seu exercitium dividi sæpe solet. Tondut. *sup. cap. 2. n. 5.* Morquech. *num. 4.* Bertachin. *de gabell. part. 1. num. 48.* Philip. Prob. *tract. de jur. Regalia, quest. 13. in fin.* quod ita verum est, ut facta hujusmodi divisione, jurisdictio in solidum penes Condominos perseveret. Mont. *d. cap. 11. num. 13.*

Quoties nulla intercedit divisio, quilibet ex Dominis jurisdictione utitur, data inter illos præventionem. Tusch. *ubi proximè,* Tondut. *d. cap. 45. num. 2.* Jacob. à S. Georg. *suprà:* illa verò interveniente, sive per tempus, sive per territorium, cessat prorsus præven-

præventio. Tondut. *d. cap. 2. num. 1.* Vide infra, *num. 11.*

- 3 Quæritur inde, an Domini possint uti in solidum jurisdictione, ita ut quisque de causis, in quibus prævenerit, solus cognoscat. Affirmant non pauci, ut videre licet apud Boër. *decis. 5.* Jacob. de S. Georg. *ubi sup.* At quidam sentiunt, id Dominis non licere, sed quod debent inter se convenire, quis sit administraturus; alioqui autoritate publica superiores compelli poterunt, ut usum jurisdictionis partiantur, constituentes communi suffragio iudices, vel alio modo, ne vassalli vexentur pluralitate jurisdictionem exercentium. Vide Peguera *decis. 10.*

Ad Num. 1.

- 4 Huic posteriori sententiæ adhærent cum D. Covar. Boër. *d. tract. de cust. clavium, num. 65. 66.* Cancr. *variar. part. 2. cap. 2. num. 78.* Morquech. *sup. num. 7.* Jac. à S. Georg. *num. 2. & 5.* ubi probat. Hæc aliter se habent in iudicibus, seu Dominis, qui jure hæreditatio, aut alio jurisdictionem nanciscuntur: secus erit in magistratibus à Principe, vel lege constitutis, qui valent in solidum jurisdictionem exercere, ut præter D. Covar. observat hoc discrimen Jac. à S. Georg. *sup. num. 1.* tamen si aliud sentire videatur D. Solorz. *sup. tom. 2. cap. 3. num. 44.* ubi ait, jurisdictionem individuum ideo non posse integraliter uno, eodemque tempore apud duos iudices, aut Magistratus consistere: quod ita est in exercitio, & actu quod certam causam ac personam, quia simul à diversis iudicibus molestari prohibetur aliquis.

- 5 Quæritur, an Dominus territorii punire possit delinquentem in illo ejusdem jurisdictionis consortem. Et negativam partem communis amplectitur. Confule Bart. in *l. Tres tutores, de administ. tutor.* Greg. Lop. in *l. 16. gloss. ult. tit. 28. part. 3.* Bald. in *cap. Præterea, de prohib. feud. alien. per Feder.* Cancr. *variar. part. 2. cap. 2. num. 79.* Sed limitatur si periculum immineret ex mora. Hanc, & alias limitationes reperies apud Greg. Lop. & cæteros.

- 6 Si quis vassallus emerit ab uno ex Dominis partem territorii, & jurisdictionis ad illum attinentis, eximitur à Condominorum subjectione, nisi ipse ab iis proprietatis, seu possessiones habuerit, propter quas adhuc subditus permanebit. Cancr. *sup. part. 3. cap. 13. num. 306.*

Ad Num. 2.

- 7 Quamquam, ut D. Covar. ex communi prædocuit in principio, nihil referat ad usum jurisdictionis non divisum, quis ex Condominis majorem partem in territorio obtineat; tamen multum interest quoad pœnas pecuniarias, & alia commoda, quæ sunt jurisdictionis fructus; nam hæc non pro virili, sed pro rata dividi debent pro portione, quam quisque Dominus ex territorio, ac jurisdictione habet: nec respiciendum ad causas per Dominos decisas, quia licet minorum partem possidens de pluribus causis præveniendò cognoverit, non ideo ex pœnis plus capiet, quam pro sua portione illi debetur. Boër. *decis. 5. num. 6.* Alex. *cons. 25. à num. 4.* Morquech. *d. cap. 5. num. 9.* Tondut. *d. cap. 2. numero 10.*

- 8 Unde si quis remiserit pœnam pecuniariam delinquenti, quod facere nequit in loci præjudicium,

imputabitur illi in portionem ex fructibus jurisdictionis eidem competentem. Boër. *numero 7.*

Præterea, qui pro majori parte jurisdictionem 9 habet, præfertur, ut ipsi militiae administratio, ac civitatis custodia bello imminente committatur. Boër. *decis. 5. num. 4.* etsi aliàs singulis Dominis clavis portæ oppidi tradi debeat. Boër. *de custod. clav. num. 65.*

Ad Num. 3.

Divisio jurisdictionis quoad exercitium diversimodè fieri potest: per tempus, ut quisque Dominus alternatim ad annum, aut biennium suo munere fungatur: per territorium, designatis limitibus, intra quos singuli jurisdictionem exercent: per vassallos, ut si convenerit, quod alius de causis Nobilium, & alius de ignobilium cognoscat. Tondut. *d. cap. 2. num. 5.* & modus dividendi per tempus magis aptus videtur. Tondut. *num. 10.* Divisio autem faciendà est vel uno ex Dominis postulante, etsi reliqui dissentiant, ut probat Morquech. *d. cap. 5. num. 6.*

Perfecta quomodolibet divisione, etiamsi jurisdictione ipsa penes condominos insolidum perseveret, ejus tamen usus ita impeditus existit, ut si quis ex illis adversum divisionis formam de causa cognoscat, quæ ad eum non pertinet, processus ipso jure sit nullus, nec erit præventioni locus. Tondut. *d. cap. 2. ex num. 11.*

Si per tempus fiat divisio, causa cæpta in anno 12 unius Domini definiri debet in sequenti per alterum, vel ejus officialem, quoniam eadem est jurisdictio. Tondut. *num. 13.*

Semel absoluta ejusmodi divisio poterit reformari, ac iterum repeti, si expedierit, ut vitetur scandalum, aut grave aliud inconveniens à modo administrationis ortum. Morquech. *numero 10.* ex Cravet. *cons. 264. volum. 2.*

Ubi territorium inter Dominos ad exercendam 14 jurisdictionem separatur, posset dubitari quomodo expedienda divisio; nam sunt variæ opinioniones circa formam ejus. Prima, quæ est communis Canonistarum, docet quod major dividat, & minor eligat, *ex cap. 1. de Paroch.* pro qua plures laudat Barbosa in *collect. ibi, num. 3.* Sed ea à legum Professoribus communiter reprobat, ut ex aliis tradit Barbosa *ibidem, vers. Cæterum.* Secunda habet, forte divisionem peragendam. Tertia electionem tribuit habenti in re dividenda majorem partem, ut videre licet apud Barbosam sequaces referentem *d. num. 3. vers. Cæterum, & vers. Alii verd.* Quarta denique frequentior, verior ac tenenda in praxi sententia cum D. Covar. divisionem arbitrio iudicis relinquit, quam tuentur Tusch, *lit. D. concl. 530.* Menoch. *de arbitrar. cas. cap. 123. n. 11.* Villalob. *Ærar. comm. opin. lit. D, num. 98.* Morquech. *de divis. bonor. lib. 1. cap. 2. num. 57.* Gratian. *disceptat. cap. 160. num. 22.* Barbosa *sup. vers. Ultima fuit,* ubi alii, Hermos. in *l. 3. gloss. 6. n. 101. tit. 4. p. 5.*

Ibi: Sed & Pontificia responsio.

Observant communiter omnes, majoritatem, de 15 qua loquitur Pontifex in *d. cap. 1. de parochiis,* minimè referri ad ætatem, sed ad prioritatem in administratione, ut adnotat cum pluribus Barbosa *collect. ibi, numero 3.* Menoch. *sup. casu 124. num. 4. 5.*



INDEX RERUM OMNIUM, ET VERBORUM,

Quæ in Practicarum Quæstionum D. D.
Covarruvias Additionibus & Enuclea-
tionibus continentur.

*Prior nota Arithmetica Paginam, posterior verò marginales
numeros indicat.*

A.

Academia.



Cademia, quæ floret Salman-
ticæ, quando primùm Palen-
tiæ erecta. p. 11. n. 75.
Quando ad Salmanticam tran-
slata. p. 12. n. 77.
Academia Complutensis quo
tempore instituta. ibid. n. 79.

Acta, Actio, Actor, & Actus.

Acta judicialia, veluti probationes, faciunt præ-
sumptionem erga tertium. p. 90. n. 16.
Actione hypothecaria in iudicio pendente, si res
obligata alienetur, quod jus creditori competat,
si vicerit. p. 103. n. 45.
Actori suæ intentionis fundamentum incumbit
probare. p. 179. n. 12.
Actus præcedens per subsequentem declaratur.
p. 26. n. 14.
Actus nullus contra legem, vel rescriptum sustine-
tur, consentiente illo, cujus favorem respicit
nullitas. p. 67. n. 44.
Actus per officialem publicum gesti sententiâ pri-
vatum, à qua appellatum est, tenent etsi confir-
matio sententiæ subsequatur, non sic in actibus
privatis contingit, qui confirmatâ sententiâ irriti
sunt. p. 145. n. 15.
Actus ultra intentionem agentis operari non va-
let. p. 175. n. 42.
Actus qui licitè fieri potest, non præsumitur illicitè
gestus. p. 177. n. 59.

Ad.

Ad ea, quæ rarè accidunt, jura non adaptan-
tur. p. 163. n. 39.

Adipiscendum.

de Adipiscenda possessione ex l. ult. C. de edict.
D. Adrian. tol. remissivè. p. 85. n. 14.

Administratio, & Administrator.

Administrationis causâ quis subjicitur, foro non
suo. p. 37. n. 8.
Administrator compelli non potest per privilegia-
tum, ut in Curia rationes reddat. p. 49. n. 13.
Administrator paratus rationes reddere in loco ad-
ministrationis, si non ibi recipiantur, an absens
cogatur illuc redire. p. 73. n. 27.
Administrator regulariter remittitur ad locum ad-
ministrationis, ut rationes reddat. ibid.

Adulterium.

Adulterii in crimine sententia absolutoria pro-
dest complici cui condemnatoria non nocet.
p. 124. n. 13.

Advocatio, & Advocatus.

Advocationis munus clericis interdictum est, sed
pro pauperibus licet eis advocare. p. 50. n. 24.
Advocatis unde honorarium solvatur. ibid.
Trajanus primùm Advocatos constituit, salario de
publico assignato, ut pauperes tuerentur gra-
tis. ibid.
Advocatis litigantes stipendium debet exhi-
bere. ibid.
Sunt in Hispaniæ civitatibus deputati, ut egenis
patrocinium absque honorario ferant. ibid.
Ubi non sunt assignati, quisque advocatus tenetur
pauperibus gratis patrocinari, quod jurejurando
promittunt cum recipiuntur. ibid.
de Advocatorum salariis, remissivè. ibid.

Aegyptus.

Aegyptiæ monarchiæ initium. p. 19. n. 129.

Æstimatio.

Æstimatio rerum dotalium duplici de causa fieri
debet. p. 234. n. 2.
Æstimatio venditionis causâ fieri intelligitur in
dubio, tam in dote, quàm in cæteris actibus.
ibid. n. 2.

Agila Rex.

Agila Gothorum Rex in Hispania. p. 5. n. 19.
Agri-

Index Rerum,

Agrimenfor.

Agrimenfor falsum modum dicens, quomodo teneatur. p. 35. n. 34.

Alani.

Alani, unde orti, & quando Hispaniam ingressi. p. 2. n. 3.

Alaricus Rex.

Alaricus I. Gothorum Rex. p. 3. n. 5.

Alaricus II. Codicem vulgò *Fuero Juzgo*, primus in lucem edi iussit, & constitutionibus inchoavit. p. 4. n. 13.

Alcavala.

Alcavalæ vectigal quando in Hispania cœpit exsolvi. p. 13. n. 81.

Alfonsi Reges.

Alfonfus I. Rex, cognomine Catholicus. p. 8. n. 45.

Alfonfus II. Castus nuncupatus. ibid. n. 51.

Alfonfus III. Magnus dictus. p. 9. n. 54.

Alfonfus IV. ibid. n. 58.

Alfonfus V. p. 10. n. 64.

Alfonfus VI. Imperator vocatus. ibid. n. 68.

Alfonfus Reginæ Urracæ maritus. p. 11. n. 70.

Alfonfus VII. Imperator electus. ibid. n. 71.

Alfonfus VIII. ibid. n. 74.

Alfonfus IX. ibid. n. 75.

Alfonfus X. p. 12. n. 78. Hic Sapiens Rex leges Partitarum dedit in lucem. ibid.

Alfonfus XI. ibid. n. 81.

Alienatio.

in Alienationibus regiis ex causa onerosa, quod actum est inspicitur, & in dubio contra vendentem pronuntiabitur. p. 24. n. 162.

Alimentum.

Alimenta quando filio debeantur interim dum litigat super alimentis principaliter, & filiatione. p. 51. n. 29.

Alimenta & litis expensæ quibus personis litigantibus ab adversario debeant exhiberi. ibid. n. 30.

An fratri litiganti debeantur. ibid. & seq. n. 31.

Alimenta ac litis sumptus præstari debent filio agenti ad hæreditatem patris, etiam ante sententiam, si boni juris præsumptione juvetur. p. 51. n. 32.

ad Alimentorum, & expensarum exactorem etiam in filio probatio paupertatis plena desideratur. ibid. n. 35. Si utrimque probetur inopia, cessat alimentorum præstatio. p. 52. n. 36.

Alimenta atque litis expensæ an debeantur agenti ad rem singularem. ibid. p. 37.

Alimenta, & sumptus litis an cogatur restituere, qui ea recepit, si superetur. ibid. n. 38. & seq.

Alimentorum quantitas litiganti præstanda iudicis arbitrio taxatur. ibid. n. 40.

Alimentorum causa favorabilior est, quàm expensarum litis. ibid. n. 41.

Alimenta debentur filio cum parente super filiatione litiganti, & qualis requiratur probatio. ibid. n. 42 non præstantur, nisi filio pauperi. ibid. n. 43.

de Alimentis præstandis decretum non nocet quoad causam principalem. ibid. n. 44.

Alimenta non restituit, etsi succumbat, qui probata filiatione, illa recepit. ibid. n. 46.

Alternativum.

in Alternativis obligationibus si unum perierit, alterum promissor præcisè dare compellitur. p. 124. n. 29.

in Alternativis electio est debitoris. p. 174. n. 31.

Amalaricus Rex.

Amalaricus Gothorum Rex. p. 5. n. 16.

Anniversarium.

in Anniversariis per repræsentationem succeditur. p. 230. n. 86.

Annus.

Annorum computatio apud omnes gentes ab aliquo memorabili eventu sumit exordium. p. 173. n. 5.

Anni ex quo numerari in Hispania cœperunt à Christi Domini nativitate. p. 13. n. 84.

Apocha.

Apocha quid sit. p. 137. n. 7.

Appellare, & Appellatio.

Appellatur à iudicibus municipalibus, vulgò *Alcaldes ordinarios*, ad Dominum oppidi, qui eos confirmavit. p. 40. n. 26. Nequeunt Domini cognoscere de causa nullitatis principaliter intentatæ contra sententiam ab his iudicibus latam. ibid. n. 27.

Appellatur à vicario foraneo ad Episcopum. ibid. & p. 57. n. 33.

Appellatur ad Regem à vicariis inferiorum Dominorum, non ad eosdem. p. 41. n. 30.

A delegato domini inferioris appellatur ad ipsum delegantem. ibid. n. 31.

Appellari à subdelegato ad delegatum, quando possit. ibid. n. 32.

Appellatur à delegato Episcopi ad Episcopum, sed non à Vicario generali. ibid. n. 33.

Appellare licet ad Regem, seu supra Prætoriam, omisso medio Magistratu, vel Domino inferiore. ibid. & seq. n. 34.

Limitatur in delegato Principis, ad quem à subdelegato est omnino appellandum. ibid. n. 35.

Appellare, omisso medio, nec ad Principem licet de jure communi. p. 42. n. 42.

Appellans ad Curiam nequit ibi ab appellato conveniri. p. 46. n. 19.

Appellare quisque potest à sententia adversus alium lata, si ex illa senserit præjudicium. p. 98. n. 1. Probare debet, quod sua interest, ut audiatur. p. 99. n. 2. Cum sententia nullum affert præjudicium, non auditur appellans. ibid. n. 3.

Appellare cuique licet pro damnatis ad supplicium, his retinentibus. ibid. Limitatur in servo, qui appellare non permittitur pro reo. ibid.

Appellans à diffinitiva, vel quæ vim habet diffinitivæ, causam exprimere non tenetur: secus si ab aliis interlocutoriis. ibid. n. 4.

Appellare licet tertio, cujus interest, antequam principali p. 100. num. 10. Quid si postea & principalis appellet. ibid. n. 11.

Appellare, aut supplicare nec tertio licet contra tres sententias conformes. ibid. & seq. n. 14. & 15.

Appellatio illa quid operetur. p. 104. n. 49.

Appellare an possit venditor à sententia in emptorem lata, postquam fatalia appellationis quoad principalem præterierint. p. 100. n. 16. & seq.

Appellari à mero exequutore nequit, nisi excelsit. p. 103. n. 38.

Appellare potest emptor rei obligatæ à sententia contra venditorem lata, & superfedebetur in exequutione. p. 104. n. 46.

Appellare

& Verborum.

- Appellare licet eis, quibus sententia inter alios prolata non nocet, nisi litis notitiam habuerint. ibid. & seq. n. 47
- Appellare poterit tertius pro suo interesse, licet principalis prohibeatur. ibid. n. 49
- Appellandi facultate sublata, non tollitur jus dicenti de nullitate principaliter, sed accessorie. ibid. n. 54
- Appellans si appellatione pendente innovaverit, appellationi renunciare intelligitur, nec licet poenitere. p. 143. n. 2.
- Ad appellandum termino non finito, potest Judex Ecclesiasticus excommunicare damnatum, ut sententiæ pareat. p. 145. n. 18
- Appellationis fatalibus non præteritis, si judex ad exequendum procedat, quæ innovaverit, non retractantur, si non appelletur. ibid. n. 19
- Appellare convictus non prohibetur. p. 146. n. 38
- Appellare in quibus delictis convictus, aut confessus non potest, remissivè. ibid. n. 39
- Appellare an liceat in judiciis possessoriis. p. 148 n. 54. & seqq.
- Appellatur à sententia nulla, nec appellans censetur nullitati renunciare. p. 153. n. 23
- Appellare licet tertio respectu proprii gravaminis. p. 157. n. 27
- Appellare prohibitus potest adversarii adherere appellationi. ibid. n. 29
- Appellare à sententia Principis non licet. ibid. p. 158. n. 34
- de Appellationis causis cognitio eodem modo acquiritur, ac jurisdictio cognoscendi in prima instantia. p. 41. n. 29
- Acquiritur privilegio etiam tacitè ex verborum amplitudine. ibid.
- Appellatio à delegato ad delegantem jure Cæsareo non tenet, sed valet de judice dato ad dantem. ibid. n. 36
- Appellatio de vicario, vulgò *Teniente*, ad Prætozem non admittitur. p. 42. n. 37
- Fallit in interlocutoriis. ibid.
- Appellatio, omisso medio, permittitur jure Pontificio, & quid in novo Indiarum orbe. ibid. n. 40. & seqq.
- Appellatio interponitur, omisso medio, ad Legatum de latere, qui in partibus cognoscit de appellatione ad Sedem Apostolicam, licet ipse sententiam protulerit. ibid. n. 41
- Appellatio, omisso medio, an valeat, parte appellata non opponente? ibid. n. 43
- Appellationi, medio omisso, judex à quo tenetur deferre, & judex ad quem remittere ad immediatum. ibid. n. 44
- Similiter deferendum est appellationi, si ad patrem judicem provocetur. ibid.
- per Appellationem extinguitur judicatum. p. 51. n. 33. & p. 144. n. 6. & 7.
- per Appellationem ab interlocutoria causa ad Curiam Romanam delata non remittitur ad Ordinarium, etsi malè appellatum pronuncietur. p. 66. n. 33
- Appellatio ab interlocutoria, si malè interposita pronuncietur, causa ad inferiorem devolvi debet. ibid. n. 34
- Appellatione deserta, judex à quo ad executionem suæ sententiæ procedit. ibid.
- Appellatione interposita ab interlocutoria, si simul cum principali super articulum causa delegetur, id intelligi debet, si benè appellatum pronuncietur, alioqui confirmato inferioris decreto, causa super principali negotio ad eum est devolvenda. ibid. n. 35
- Appellationis ab interlocutoria commissâ causâ, si rectè appellatum declaratur, poterit delegatus absque novo mandato de principali cognoscere. ibid. n. 38
- Quid si appelletur ad judicem ordinarium. ibid. n. 39
- si Appellatio ab interlocutoria interponatur ad Principem, poterit præcipere, ut prætermisso articulo, super principali procedatur, præcedentibus precibus, & juramento partis. p. 67 n. 40
- An alius idem facere valeat? ibid. n. 41
- Appellatio tertii, qui victoriam reportavit, an profitur principali. p. 100. n. 12
- Appellationem tertii impedire non valet principalis transactio, renuntiatione, vel alio modo. ibid. n. 13
- Appellatio tertii an administratur post sententiæ executionem? ibid. n. 19. & seqq.
- Appellationem tertii non excludit clausula, appellatione remota; quæ solum ad litigantes principaliter refertur. p. 101. n. 24
- Appellationi in dubio deferendum. p. 102. n. 37 & p. 146. n. 27
- Fatalia à quo currere incipiant. p. 106. num. 5 & seqq.
- Appellatio admittitur ob excessum, etsi aliàs à judice provocare non liceat. p. 103. n. 38
- Appellatio contra tres sententias conformes nec quoad effectum devolutivum recipitur. ibid. & seqq. n. 46. 48. & 51
- Appellatio in possessoriis non datur ad effectum suspensivum jure communi: secus jure Canonico, ac Regio. p. 112. n. 30. & p. 148. n. 57 & seqq.
- per Appellationem suspenditur jurisdictio judicis à quo, & quid si appelletur ab interlocutoria. p. 143. n. 5
- Appellatio ut sententiæ executionem ac jurisdictionem suspendat, debet legitime interponi. p. 144. n. 8.
- Appellationi de jure non admittendæ si judex deferat, ulterius procedere non valebit. ibid.
- Appellatio de jure non recipienda non producit vitium attentati. p. 146. n. 25
- Appellationi quibus casibus non sit locus, remissivè. ibid. n. 26
- Appellatio semper admittitur, nisi prohibita reperiat. ibid. n. 27
- Appellationi defertur in criminalibus, nisi in casibus exceptis. ibid. n. 28
- Appellatio convicti, & confessi non auditur, tam in criminalibus, quàm civilibus. ibid. num. 30
- Limitatur. ibid. n. 31. & p. 147. n. 37
- Appellatio confessi non admittitur: quod limitatur. ibid. n. 38
- Appellationem confessi rejectam à judice inferiore poterit justa de causa superior admittere. ibid. n. 40
- Appellatio in criminalibus nonnullis in regnis de consuetudine non admittitur. ibid. n. 41
- Appellatio tolli potest per Principem non recognoscentem superiorem, si causam appellatione remota delegaverit. p. 148. n. 48
- Licet appellatio prohibeatur lege, aut rescripto, poterit judex ex causa illam admittere. ibid. num. 49
- Appellatio in possessoriis quoad effectum suspensivum quando admittatur de jure communi. p. 149. n. 63. 65. & seqq.
- Non operatur effectum suspensivum omni jure in

Index Rerum,

- summariissimo remedio ex lege finali, C. de
edict. D. Adrian. toll. nec in similibus. p. 149
& seq. n. 59. & 61.
- Limitatur. ibid. n. 60
Nec in causis executivis. p. 150. n. 68
Nec in præcepto de exequendo. ibid. n. 69.
Appellatione prohibita per legem, aut Principem, intelligitur tantum quoad effectum suspensivum. ibid. n. 70
Appellatio ab interlocutoria regulariter non admittitur, sed aliquando illi defertur. p. 151
n. 1. & 2
Appellatio à revocatione attentatorum quem producat effectum. p. 150 n. 72
In Appellatione ab interlocutoria causam exprimere opus est, nisi vim diffinitivæ habeat. p. 151. n. 7
Post appellationem innovata per judicem à quo, an illa justificata, sint à principio irrita, vel rescindantur, cum scilicet ab interlocutoria appellatur. ibid. n. 10
Et num processus sit nullus. p. 152. n. 11
Appellatione pendente, innovata per tertium ut attentata non revocantur. p. 143. n. 2. &
p. 208. num. 15
Inter Appellationem judicialem, ac extrajudicialem differentia, remissivè. p. 152. n. 16
Appellatio absolute interposita causam nullitatis includit, & utramque ad superiorem devolvit, ut etiam de nullitate cognoscat. p. 153
num. 26
Appellatione deserta, antequam super desertione pronuncietur, poterit iudex ad quem de causa appellationis, ac nullitatis cognoscere, si adversa pars non opposuerit. p. 158. n. 28
Ubi Appellatio notoriè est deserta, potest iudex ex officio desertionem declarare, & quando appellatio deserta censeatur, remissivè. ibid.
Appellationis desertor, licet super illa amplius audire non debeat, de nullitate agere non prohibetur, quamquam de ipsa cum appellavit, incidenter dixerit. ibid. n. 29
Super Appellationis desertione quis iudex valeat pronunciare. ibid. n. 31
Post Appellationem ab interlocutoria, innovata per judicem à quo ante omnia non retractantur. p. 151. n. 3
Ampliatur. ibid. & seq. n. 6
Limitatur. ibid. n. 4
- Arbiter.*
- Pro Arbitri laudo nulla est præsumtio. p. 90
num. 16
Arbiter ad expensas instar iudicis damnare potest. p. 166. n. 4
Arbiter an possit laicus eligi in causa spiritali, aut arbitrator. p. 101. n. 3
- Archidiaconus.*
- Archidiaconus quoad jurisdictionem est Episcopi vicarius ipso jure. p. 64. n. 12
- Archiepiscopus.*
- Archiepiscopus Toletanus creatur in perpetuum major Castellæ Cancellarius. ibid. n. 74
Archiepiscopus etiam dum visitat, nequit subditis suis Ordines conferre, aut pontificalia aliter exercere, nisi de consensu suffraganei diocesis ubi existit. ibid. n. 16
- Argumentum.*
- Argumentum à correlativis non procedit, data ratione disparitatis, p. 33. n. 25
- Vide *Correlativum.*
- Argumentum de contractibus onerosis ad donationes, & ultimas voluntates non semper habet locum. p. 36. n. 42
Argumentum à contrario sensu validè probat. p. 320. n. 5
- Assassinus.*
- Assassinus quis vocetur remissivè. p. 192. n. 7.
- Athanagildus Rex.*
- Athanagildus Gothorum Rex fictus Arrianus, sed verus Catholicus. p. 5. n. 20
- Athaulphus.*
- Athaulphus Gothorum Rex, Gallis & Hispanis dominatus est. p. 4. n. 6. Cur à propria genere occisus cum sex filius. ibid.
- Attentatum.*
- Attentatum definitur. p. 143. n. 1
Attentatum quis committere censeatur. ibid. n. 2
& 3. Tertius innovans non dicitur attentare,
& quis per eum innovata retractet. ibid. n. 2
Attentatum quotuplex, remissivè. ibid. & seq.
num. 4
Attentata debent ante omnia revocari. ibid.
Nonnullus in casibus revocatio suspenditur, & qui sint, remissivè. ibid.
Attentatorum revocatio ad quem judicem spectet. p. 44. n. 10
Ad Attentatorum revocationem quæ probari debeant, ibid. n. 12
Ut attentata revocantur, quæ fiunt intra tempus ad appellandum præscriptum, aut dum controvertitur, an sit appellationi deferendum. ibid. n. 13
Ad Attentatorum revocationem an agere liceat post conclusum in causa appellationis. p. 145.
num. 21
Attentati revocationem utrum impediatur notorius tituli defectus. ibid. n. 20. Et quæ aliæ exceptiones obstant revocationi, remissivè. ibid.
Attentati remedium favorabilius est interdicto. Unde vi. ibid. n. 24
Attentatum non est, quod iudex à quo post appellationem operatur, cum hæc solum habeat effectum devolutivum. p. 148. n. 53. quod limitatur. ibid.
Attentatorum revocationem petere potest qui appellavit, etsi appellationem deferat, aut illi renunciat. p. 152. n. 13
Attentata post inhibitionem retractantur, licet male appellatum pronuntietur. ibid. n. 14
Attentata post extrajudicialem appellationem ante omnia non revocantur. ibid. n. 16
- Audientia.*
- Audientia Galliciæ quando fuerit constituta. p. 14
num. 88
- Augmentum.*
- Augmentum oppidi cedit Domino, cui illud cum mero, & mixto imperio concessum est. p. 24.
& seq. num. 1.
Augmentum definitur. ibid. Sequitur natum, & conditionem ejus, cujus est accessorium, & de utroque idem judicandum. ibid.
Augmentum populi ad plures attinentis quomodo dividendum. p. 25. n. 4
Augmentum rei ad quem spectet in emptione, & aliis contractibus. ibid. n. 5
Augmentum legati cedit legatario à die conditi testamenti: & quid in legato conditionali. ibid. n. 6.
Augustus.

& Verborum.

Augustus.

Augusti imperium quando cœpit. p. 18. n. 116
 Augustus quare ita vocatus. ibid. n. 120
 Augustus post mortem inter Deos collocatus. ibid.

Avocare, & Avocatio.

Avocare supremi Principes non possunt causas à Dominis inferioribus aut eorum iudicibus, nisi negligentiam, vel aliam rationabilem occasionem. p. 63. n. 6. Et quæ sint rationabiles causæ avocandi, remissivè. ibid. n. 8
 Avocari possunt causæ à Dominis vassalorum, aut illorum Officialibus, antequam inchoentur, ad regia Prætoria in casibus Curia. ibid. n. 6
 Avocari causas per Principem à suis Magistratibus, nisi ex aliqua speciali ratione, non oportet. ibid. n. 9. Et quæ sint justæ rationes. ibid.
 Avocare valet Episcopus causas à suo Vicario Generali, vel foraneo. p. 64. n. 11. Limitatur. ibid. n. 13
 Avocare non licet Episcopo causas coram Archidiacono pendentes. ibid. n. 12
 Avocare causas Metropolitanus à Suffraganeo prohibetur. p. 49. n. 14. Ampliatur licet negligentia præcedat. ibid. n. 15
 Avocari nequeunt causæ à Magistratibus inferioribus per iudices Cancelliarum Hispania. ibid. n. 19
 Avocare an possint Domini inferiores causas pendentes coram iudicibus ordinariis sui territorii. p. 65. n. 23. & seqq.
 Avocare causam, quam subdelegavit, num valeat Principis delegatus. ibid. n. 26
 Avocare causas, quas delegant, iudicibus ordinariis permittitur. ibid. n. 27
 Avocare causas, ut alii committantur, solummodo Principi licet. ibid. n. 26
 Avocata causa per quem Notarium expediri debeat. ibid. n. 28
 Avocatio causarum definitur. p. 63. n. 3
 Avocatio propriè non dicitur antequam lis coram inferiore pendeat. ibid.
 Avocatio omnium causarum à suis Magistratibus Principi licet. ibid. n. 5. Similiter licet Pontifici de causis ad forum Ecclesiasticum spectantibus. ibid.
 Avocatio causarum cuique competit ab eo iudice, quem ipse liberè constituit. ibid. n. 7
 Avocatio causæ pendente facta per Principem ignarum litis pendentia, non valet, cuius in rescripto mentio fieri debet. p. 64. n. 10
 Per Avocationem causæ pendente magis læditur Magistratus autoritas, quam si ante susceptum iudicium avocaretur, idèò difficiliùs avocatur causa, quæ pendet. ibid.
 Avocatio ut odiosa est restringenda. ibid. n. 10. & p. 66. n. 35. Non præsumitur. p. 64. n. 10
 Avocatio causæ pendente in Cancellariis per Regem fieri potest, ad quam certa fortuna ex nostris legibus observatur. p. 65. n. 20
 Avocatio an supremi Castellæ Senatus Consiliariis permessa. ibid. n. 21
 An & quando fieri possit per Nuntios Sedis Apostolicæ, aut Legatos de latere. ibid. n. 22
 Avocatio est permessa civitatis Prætori à suo Vicario, seu Locumtenente. ibid. & seq. n. 24
 Fallit si ex delegatione alterius procedat. ibid. num. 25

Ad vocationem semper expedit, ut aliqua iusta ratio intercedat. ibid. n. 27
 Ab Avocationis decreto non admittitur appellatio. ibid.
 Avocatio tacitè, vel expressè fit. ibid. n. 29
 Avocatio cum decreto irritante quem operetur effectum. p. 67. & seq. n. 42. Non producit suos effectus ad preces alicujus expedita, si deprecator rescripto uti noluerit. ibid. n. 43
 Avocatio nisi nota fiat iudici, manus ejus non ligat. ibid.
 Avocatio cum clausula, *Motu proprio*, reddit irrita acta à die expediti rescripti, etsi iudex illam ignorans operetur. p. 68. n. 49. & seq.
 Avocatio causæ ex motu proprio ligat manus iudicis inferioris, quomodolibet ad ejus notitiam perveniat, nec intimatio desideratur. ibid. n. 53
 Avocationi an sit locus post causam instructam. p. 69. n. 56
 Avocatio cum clausula, *Motu proprio*, si exprimat ad partis preces expedita, cuius sit effectus. ibid. n. 57
 Avocatio ad partis petitionem non impedit usum jurisdictionis antequam iudici notificetur, sed aliud in Romana Curia observatur. ibid. num. 58
 De Avocatorii rescripti scientia ad impediendum jurisdictionis usum. ibid. n. 56

Aurelius.

Aurelius Gothorum Rex turpissimum cum Mauris pactum iniit. p. 8. n. 47

Auxilium.

Auxilium brachii sæcularis quando, & quomodo postulandum. p. 70. n. 2. & seqq.

B.

Bellum.

Bellum Punicum secundum quando, & qua occasione ortum. p. 2. n. 1

Beneficium.

In Beneficiis quoties Pontifex manus apponit, etsi gratia non sortiatur effectum, Ordinario collatio interdicitur. p. 65. num. 31. p. 67. num. 43
 Beneficium collatum à Prælato putativo, etsi detegatur communis error, non auferetur possori. Idem juris erit de patrono putativo. p. 85. n. 12. & 13
 Beneficii collatio absque præsentatione, patrono sciente, & non contradicente, subsistit. p. 101. n. 26
 Idem erit, si collationem ignorans intra tempus non reclamet, quod patronis ad præsentandum jure conceditur. ibid.
 Beneficii collatio etiam bona fide per Episcopum facta retractatur, si patronus infra tempus legitimum reclamaverit. p. 102. n. 33.
 De Beneficii Ecclesiastici possessione an iudex laicus cognoscere valeat. p. 280. n. 3. & seqq.
 Beneficii fructuum laicus conductor quo in foro conveniendus. p. 60. n. 14
 De Beneficii, ac cuiusque rei spiritualis possessione etiam inter Ecclesiasticos cognoscitur in supremis Prætoriiis Regalibus, ne cuique violentia inferatur. p. 205. n. 17. & seq.
 Beneficia Ecclesiastica obtinere in Indiis Occidentalibus exteri prohibentur. p. 206. n. 28

Index Rerum,

- In Beneficiorum provisione oriundi præferri debent. ibid. & seq. n. 29. & 32
- In Beneficium impetratione exprimi debet patria, seu diœcesis, ubi precator est ortus, alioqui gratia habetur irrita.
- Beneficium patrimoniale Hispaniæ, si per Pontificem conferatur Clerico, qui natus non est ubi vacat, Bullarum retentione, ac supplicatione impediatur exequutio, ibid. & seq. num. 31
- Beneficia patronatus Ecclesiastici si vacant in Curia, absque assensu patroni conferuntur: secus si laicalis sit patronatus, vel mixtus. p. 209. n. 9. Solet tamen Pontifex etiam laicali patronatui præjudicare ea conferens Beneficia, nisi ad Principes spectet jus præsentandi. ibid.
- Beneficia patronatus Ecclesiastici conferre potest Legatus de latere, contempto patrono. ibid. n. 10. Non sic cum patronatus est laicalis, vel mixtus. ibid. n. 11. Fallit si jus patronatus laicale competat ex privilegio, aut præscriptione. ibid.
- Beneficiorum reservatio non completitur quæ sunt patronatus laicalis, vel mixti p. 210. n. 12. & p. 211. n. 22.
- Beneficium vacare in Curia, vel apud Sedem Apostolicam an sit idem quoad reservationem. ibid. n. 24. An differat vacare in Urbe, vel in Curia, remissivè. ibid.
- Non omne Beneficium, cujus possessor Romæ decedit, dicitur in Curia vacare quoad reservationem. ibid. n. 25
- Beneficia patronatus laicalis, quæ in Curia vacant, & reservationi non subjiciuntur, an per Pontificem, vel per ordinarium, præsentatione præcedente, conferri debeant. ibid. n. 26
- Beneficiorum majorum provisio spectat ad Pontificem. ibid.
- Beneficium non censetur in Curia vacare, tametsi ibi præsentati super illo litigantes decedant, quia jus in re non habent. p. 213. n. 44
- De Beneficio si duo instituti litigent, & possessor in Curia decedat, colligante ubilibet defuncto, Pontifex spreto patrono illud confert, si Ecclesiastici sit patronatus: secus si laicalis ibid. n. 45.
- Beneficia vacant, quæ obtinet ad Episcopatum assumptus: similiter & Ecclesiasticæ pensiones. p. 216 n. 76

Bigamia.

- Bigamiam non contrahit, cui à se solo cognitam ducit in uxorem. p. 189. n. 34
- Bigamia non contrahitur per duplex matrimonium, nisi cum utroque conjugè consummetur. ibid.

Bonum.

- Bona civitatis sunt in triplici differentia. p. 221. num. 47
- Bona civitatis an, & quanto tempore præscribantur. ibid. 4. 48

Bulla.

- Bulla Cruciatæ quando Regibus Hispaniæ primum concessa. p. 206. n. 25
- Bullæ Pontificiæ in Hispania non mandantur exequutioni, quoties per illas exteris Beneficia Ecclesiastica conferuntur, aut pensiones. ibid. num. 28
- Per Bullarum retentionem autoritas Sedis Apostolicæ non minuitur, imò potius augetur. p. 201. n. 33

- Bullæ Pontificis retinentur apud nos, si Beneficium patronatus laicorum, spreto patrono conferatur. p. 208. n. 1
- Bullarum retentioni utrum sit locus ex aliis causis præter expressas in lege Regiæ? remissivè p. 211. n. 21.
- Bullæ retinentur si derogent Ecclesiasticæ ordinariæ jurisdictioni. ibid.
- Bullæ non exequuntur in Hispania, quibus beneficium patronatus resignatum absque patroni assensu confertur. p. 215. n. 59

C.

Cancellaria Hispania, & Cancellarius.

- Cancellariam Hispaniæ institutio, ac de quibus causis cognoscatur in illis. p. 13. n. 83. p. 43. n. 46. p. 25. n. 1.
- Ad Cancellarias quæ causæ à Regio Consilio Castellæ remitti debeant. p. 64. n. 2.
- In Cancellariis non cognoscitur in prima instantia, nec per simplicem querelam, nec super nullitate principaliter: excipiuntur casus, qui Curiæ vocantur. ibid. n. 19.
- Cancellariæ unde Regia Prætoria Hispaniæ dicta. p. 43. & seq. n. 47
- De Cancellarii officio, ac dignitate, remissivè. ibid.

Canonicatus.

- Canonicatum electivorum per concursum origo in Hispania. p. 14. & seq. n. 87. Non subjacent reservationibus. ibid.

Cantabria.

- Caput. *Romana*, §. *Debet*, de appellat. in 6. intelligitur. p. 38. n. 6. & seqq.
- Capitis *Romana*, §. *Contrahentes*, de for. compet. in 6. intellectus, remissivè. p. 172. n. 24
- Capitis *Cum capella*, de privileg. intellectus, remissivè. p. 179. n. 26
- Capitis *Quamvis*, 25. de re judic. intellectus, remissivè. p. 103. n. 47
- Caput *Cum nuper*, de re judic. intelligitur. p. 94. & seq. n. 52. & 53
- Capitis *Cum olim*, de caus. possess. & propr. intellectus. p. 95. n. 3. & seqq.
- Capitis *Super eo*, de offic. deleg. intellectus, p. 101. n. 24. & 27
- Capitis *I. de caus. possess. & propriet.* interpretatio. p. 148. n. 46
- Capitis *Si judex laicus*, de sent. excommun. in 6. intellectus, remissivè. p. 106. n. 1
- Capitis penultimi de juris patron. intellectus, remissivè. p. 215. & seq. n. 62
- Capitis *Aliud* 12. q. 1. intellectus. p. 202. n. 15. & n. 18. & seqq.
- Caput *Cum in tua*, de decim. explicatur pro D. Co-var. p. 219. n. 30. & seqq.
- Capitis *I. de Paroch.* intellectus. p. 238. n. 15

Castella.

- In Castella quando iudices creati cum suprema jurisdictione. p. 9. n. 57
- Castella exempta à subjectione Regum Legionis. ibid. n. 61.
- Castellæ regnum constituitur. ibid. n. 65. Præponitur Legioni in regalibus rescriptis. p. 10. n. 66.
- Castellæ excellentiæ, & unde sic appellata. p. 15. n. 89. & seqq.
- Castrum.*

& Verborum.

Castrum.

Castrum si examinatur à jurisdictione civitatis, retenta pascuorum participatione, licebit civibus in propriis agris vineas, aut oliveta plantare in præjudicium exemptorum. p. 220 num. 34

Castrum exemptum an possit sicut antea uti pascuis publicis civitatis, à qua se exemit. *ibid.* n. 38. & seqq.

Castulo.

Castulo civitas quondam Hispaniæ nobilissima. p. 15. n. 90

Causa.

Causa nulla regulariter in prima instantia tractari potest apud suprema Prætoria, etsi Cancellaria resideat ubi iudicium peragi debet, alioqui processus erit nullus, & exceptio incompetentiæ in quavis parte litis opponi poterit. p. 47. n. 1

Causa semel ad Curiam per privilegiatum introducta, ibi finienda, etsi privilegii ratio, iudicio pendente, cessaverit. p. 48. n. 4

Causa cœpta apud inferiorem, an possit ad Curiam avocari, si lite pendente privilegium superveniat litiganti. *ibid.* n. 5

Causæ minoris quantitatis non deferuntur ad Curiam per privilegiatos, & quæ sit minor quantitas. p. 55. n. 18

Causa non dicitur jus actoris antequam in iudicium sit deductum. p. 63. n. 3

Causa semel Curiam Romanam ingressa nunquam exit, nisi ex Pontificis commissione. p. 65. n. 30

Casus.

Casus Curia plures, qui sint, remissivè. p. 47. num. 2

Casibus Curia quando locus non sit. p. 50. n. 23

Cœnobium.

Cœnobium Carthusianum. Vide *Monasterium.*

Chindesvinthus.

Chindesvinthus Gothorum Rex. p. 6. n. 35

Chintila.

Chintila Gothorum Rex, *ibid.* n. 33

Chirographum.

Chirographum quid sit, & quomodo comprobandum, ut fidem faciat. p. 137. n. 7.

Chirographum nihil interest qua manu scriptum modò debitor illi subscripserit. *ibid.* n. 8.

Chirographum recognitum judicialiter plenè probat, etiam scriptum à creditore absque debitoris subscriptione, & apud nos executioni mandatur. *ibid.* & seqq. n. 9

Ut Chirographum plenè probet, an sufficiant duo testes de illius confectioe deponentes. *ibid.* n. 10. Utrum desideretur unà cum testibus literarum comparatio. p. 138. n. 18

Chirographum non probet, etsi testes deposuerint se agnoscere subscriptionem, ac formam literarum debitoris. *ibid.* n. 12

Ad Chirographi probationem foeminae admittuntur in testes. *ibid.* n. 13

Chirographum, seu apocha plenè probat, quoties testes instrumentarii proprias subscriptiones agnoscentes asseverant, illud à debitore, ipsis præsentibus, scriptum, aut subscriptum, *ibid.* & seqq. n. 14. & 17. Tunc nulla literarum comparatione est opus. *ibid.*

Chirographum debet esse scriptum, vel subscri-

ptum manu debitoris, ut probet. p. 138. n. 16
Probat etiam per creditorem scriptum, modò
debitoris manu subscribatur. *ibid.*

In adhibenda fide Chirographo iudex maximè attendere debet ad petentis mores, & qualitatem. *ibid.* n. 14

Chirographum juxta legem Scripturas, C. qui potior
quibus solemnitatibus conficiendum. p. 139.
n. 22. & seqq.

Chirographum comprobatum quam probationem producat. p. 140. n. 34

Citare, & Citatio.

Citatio personalis an fieri possit in alieno territorio p. 75. & seqq. n. 42. & 43

Citare opus non est eos, quibus sententia secundario nocere potest. p. 92. n. 34

Citatio utilis est, ut sententia inter alios lata aliis nocere valeat. p. 94. n. 54

Citationem primam nec Princeps regulariter supplere potest. p. 147. n. 43. Nec idem, illa omissa, procedere potest, nisi ex causa rationabili. *ibid.*

Citatio ad sententiam si omittatur, nullitatis vitium intervenit: ipse tamen Princeps, ea solemnitate neglecta, jure sententiam proferet ac lege, vel consuetudine ejusmodi solemnitas tolli poterit. p. 147. n. 44

Citatio non requiritur ubi Princeps jubet, quod à suo libero pendet arbitrio, licet inde tertio præjudicium generetur. p. 148. n. 45

Citandus est qui promisit solvere quod alius deberet, si post mortem debitoris fiat rationum calculatio. p. 234. n. 37. & seqq.

Ciudad.

Ciudad Rodrigo, Latine Mirobrica, quando, & à
quo condita. p. 11. n. 73

Civis, & Civitas.

Civitas regalis in Hispania à quo constructa. p. 12. n. 78

Civis an possit testimonium ferre in causa suæ civitatis. p. 115. n. 31. Quanta fides illi adhibenda. *ibid.* n. 14

Clausula.

Clausula, Appellatione remota, quos operetur effectus. p. 101. n. 24. An tertium comprehendat? *ibid.* & p. 102. n. 34

Clausula, Appellatione remota, etsi unius litigantis odio adjecta, utrumque ab hoc excludit auxilio. *ibid.* n. 34. Ea clausula ex Notariorum stylo solet inferri. *ibid.* n. 36

Clausula, Supplentes omnes, non extenditur ad suppleendum defectum primæ citationis, nec aliorum quæ sunt de jure naturæ. p. 148. num. 47

Clausula Appellatione remota, non impedit devolutivum effectum, de qua remissivè. *ibid.* num. 52

Clausula, Quod si non omnes; & Clausula, Et eorum cuilibet, quomodo differant quoad recusationem, & de aliis differentiis remissivè. p. 164. n. 50. & seqq.

Clausula si consuescat apponi in instrumentis, etsi prætermittatur, pro inserta habetur, p. 156. num. 16

Clementina.

Clementina 1. de re judic. ampliatur, ut procedat, si duæ sententiæ conformes proferantur, ubi ex statuto ab illis appellare non licet. p. 158. n. 33. Sed rejicitur ampliatio. *ibid.* n. 34.

Index Rerum ;

Clericus, & Clericatus.

- Clericali privilegio fori non gaudet delinquens, qui captus per judicem laicum Ordinibus Sacris insignitur, aut Beneficium obtinet Ecclesiasticum. p. 194. num. 18. Idem erit, si quis post emissum votum Ordines suscipiendi delinquat, ac deinceps Clericus fiat: quod verum est, si aliàs præsumatur, fraudulenter se ad forum Ecclesiasticum recepisse. ibid. n. 21
- De Clericatu ad gaudendum fori Privilegio solum Ecclesiasticum cognoscere potest. p. 196. num. 2. Aliud de consuetudine aliquibus in provinciis observatur. ibid. num. 4. Sed non apud nos. ibid. n. 5
- Clericatus ad gaudendum fori privilegio quomodo probetur. p. 197. n. 14. & seqq.
- De Clericatu qualemqualem cognitionem habet Judex laicus, ut reum statim ad Ecclesiasticum remittat: & qualis probatio ad id sufficiat. ibid. num. 17. & seqq.
- Clerici censentur vassali Principis sæcularis. p. 37. n. 7
- Clericus Senator Regius subjicitur judicio Syndicatus coram Judice laico. ibid. n. 8
- Clericus per vim, vel dolum spoliatus à laico potest pro restitutione forum quod maluerit adire. p. 55. n. 14
- Clericus hæres laici causam cœptam coram Judice sæculari in eodem foro prosequi tenetur. p. 59. num. 4. Ampliatur hoc. p. 60. num. 17
- Competens ad defendendum emptorem, nequit uti fori declinatoria. p. 59. n. 5. Ampliatur. ibid. n. 11
- Agens regulariter non habet fori electionem. ibid. n. 9
- Clericus pro suæ rei defensione quam apud colonum, vel inquilinum habet, uti poterit fori privilegio: secus si ut author laudatus ad judicium accedat. ibid. num. 10
- Clericus si reconvenitur à laico, coram sæculari judice cogitur respondere. ibid. num. 11
- Conventus ut hæres laici à creditoribus defuncti actione personali, vel mixta, quo in foro respondere teneatur. p. 60. n. 18. & seqq.
- Clericus hæres laici petitione hæreditatis, vel actione reali conventus de re hæreditaria, ad forum sæcularis Judicis trahi non potest. ibid. n. 23
- In Clericum laici hæredem exquutio fieri non potest pro debitis defuncti per Judicem laicum. p. 61. n. 24. Limitatur si in via exequutiva procedi cæperat adversus defunctum, dum viveret. ibid.
- Clericus propter falsitatem in foro sæculari commissam, à judice causæ nec pecunia damnari potest. p. 117. & seqq. n. 41
- Clericus utrum valeat tabellionatus munere fungi. p. 123. n. 36. & seqq.
- Clericus ob æs alienum nec carcerari, nec excommunicari potest. p. 71. & seqq. n. 17
- Clericus tacite, vel expresse an possit prorogare jurisdictionem Prælati non sui. p. 73. & seqq. 34. & seqq.
- Clericus agens possessorio in foro sæculari, an ibi de proprietate litigare cogatur? p. 62. num. 32
- Clericus in civilibus triplici sententia conformi damnatus, an gaudeat privilegio capitis *Odoardus, de solur.* p. 158. n. 32
- Clerici quo jure sint exempti à sæcularibus potestatibus. p. 186. num. 2. & 3. Quoad causas spirituales sunt exempti jure divino, ita ut judex laicus nec incidenter de illis cognoscere permittatur. ibid. n. 4.
- Clericos in Reipublicæ perniciem delinquentes potest Princeps sæcularis coercere, si Ecclesiastica potestas præmonita illos corrigere neglexerit. ibid. n. 6.
- Clerici habitantes apud infideles in civilibus subjiciuntur eorum Principibus, justaque tributa in foro interno solvere tenentur. ibid. num. 7
- Clericos à jurisdictione temporali potuerunt Pontifices eximere absque Principum sæcularium beneplacito. p. 182. n. 8
- Clerici quoad causas temporales à sæculari jurisdictione sunt liberi jure tantum Pontificio, non divino. ibid. n. 5
- Contra Clericorum immunitatem Princeps sæcularis quicquam non valet statuere. ibid. n. 9
- An Pontifici liceat illi derogare. p. 186. n. 10
- Clericorum causas adhuc temporales nullus Prælati inferior Pontifice laicis poterit delegare. p. 187. n. 11
- Clericis immunitatem in præjudicium laicæ jurisdictionis nullus Episcopus in sua diocesi concedere valet. ibid.
- Clericorum privilegium, etsi à jure divino proveniret, liceret Pontifici illorum causas laicis committere. ibid. n. 14
- Clerici ut convenientur aliquibus in causis in foro sæculari, poterit consuetudine introduci: sed non generaliter in omnibus, etiam civilibus. ibid. n. 16
- Quibus Clericis competat ejusmodi exemptio, si ad jus divinum referatur. ibid. & seqq. n. 17
- Clericus Subdiaconus, qui ex dispensatione uxorem ducens retinet pensiones Ecclesiasticas, fori gaudet privilegio, etsi cum non virgine contrahat. ibid. & seqq.
- Clericus in minoribus, vel primæ Tonsuræ fori privilegio potitur. ibid. n. 18
- Clerici conjugati in criminalibus tantum fori privilegio juvantur. p. 188. n. 19
- Clericus in minoribus quando fruatur fori privilegio, ex Tridentino ibid. n. 20. Non servans requisita Concilii solum Canonis privilegium retinet. ibid. n. 21. Difficilius privilegia adimuntur constitutis in Sacris, quam aliis clericis. ibid. n. 22
- Clericus non observans quæ Concilium decernit, ut gaudeat privilegio fori minoribus initiatus Ordinibus, ita ipso jure caret immunitate, ut judex laicus absque degradatione illum punire possit, & an sententia declaratoria Ecclesiastici opus sit. p. 189. n. 25
- Clericus licet privilegio fori non gaudeat, poterit per Ecclesiasticum puniri. Et quid si judex laicus in causa prævenit. ibid. n. 26
- Clericus si non dignè puniatur ab Ecclesiastico, licebit laico clericum reum meritis afficere pœnis. ibid.
- Clericus conjugatus quando juvetur fori privilegio. ibid. n. 27. Quibus vestibus uti debeat. ibid. n. 28
- Clericus in minoribus non deferens vestes statui conformes ex justa causa, non privatur fori privilegio. ibid. n. 29
- Clerici

& Verborum.

- Clerici an peccent si habitum, & tonsuram non deferant? remissivè *ibid.* Et similiter qua pœna plectantur. p. 191. n. 2. Arma deferentes utrum fori privilegio priventur. p. 189 num. 30
- Clerici conjugati in Hispania an debeant incedere in vestibus, ac tonsura ad instar presbyterorum, ut potiantur fori privilegio. *ibid.* num. 31
- De Clerici vestitu ad gaudendum fori privilegio, si dubitetur, per Ecclesiasticum definiri debet. *ibid.* n. 31. & seq.
- In Clerico conjugato quæ concurrere opus sit, ut fori privilegio fruatur. *ibid.* n. 33
- Clericus, uxore ducta, quando bigamiam incurrat, ut in fori privilegio destituatur. *ibid.* num. 34
- Clericus per matrimonium ratum omnia privilegia clericalia amittit, præter fori, & canonis: per sponsalia de futuro nullum. p. 190 n. 35. Soluta matrimonio eadem recuperat. *ibid.*
- Clerici uxor an gaudeat fori privilegio? *ibid.* Et quid de filiis. *ibid.* n. 36
- Clerici quas vestes deferre debeant, quarum honestas ex regionis consuetudine æstimatur. *ibid.* n. 38
- Clerici in minoribus non observantes conditiones Tridentini an possint gaudere fori privilegio ex consuetudine? *ibid.* n. 39
- Clericus in minoribus tametsi per desertionem habitus, aut tonsuræ privilegio fori jure ipso privetur si illa reassumat, suæ exemptioni restituetur. *ibid.* n. 40
- Clericus in minoribus ut se fori privilegio tueatur, quanto tempore antequam delinqueret, vestes, ac tonsuram gestare debeat. *ibid.* num. 41
- Clericus qui cum unica, & virgine matrimonium contraxit, etsi vestes relinquat clericales, si matrimonio extincto eisdem indutus ut clericum se gerat, omnibus status privilegiis gaudebit: secus si cum non virgine, aut bis matrimonium contraxit. *ibid.* n. 42
- Clericus conjugatus negotiator fori, & canonis privilegium retinet. *ibid.* n. 43
- Clerico in Sacris interdicatur negotiatio, & quando dicatur negotiator? p. 190. n. 44
- Clericus conjugatus, etsi potiat fori, & canonis privilegio, ad tributa, gabellas, & munera publica, sive contra tenetur. Nec potest creari Episcopi Vicarius, aut aliàs Ecclesiasticam exercere jurisdictionem. *ibid.* n. 45
- Clericus in minoribus ante Tridentinum quamvis vestibus, & tonsura non uteretur, omnibus clericalibus privilegiis potiebatur, nisi per Prælatum monitus eas deferre negligeret. p. 191. n. 46
- Clericorum immunitas an possit consuetudine coarctari? *ibid.* n. 47
- Clericus, qui in sacris non est, aut beneficium non obtinet Ecclesiasticum, cum laicis contribuit, & publica sustinet onera ex lege regia. *ibid.* n. 48
- Clerici primæ Tonsuræ gaudent fori privilegio etiam in civilibus, si requisita per Concilium observent. *ibid.* n. 1
- Clerici minorum Ordinum, aut primæ Tonsuræ nullo juvantur fori privilegio, si Concilii formam non adimpleverit. *ibid.* n. 2. Alexandrina constitutio in usu non est post Tridentinum. p. 192. n. 3.
- Clericus in minoribus ante Tridentinum, ut fori privilegio careret, ter specialiter per Prælatum monendus erat, ut vestes clericales, ac tonsuram deferret. *ibid.* n. 4
- Clericus in sacris licet enormissima perpetret, nequit per judicem laicum puniri ante actualem degradationem: Sed an simul traditione opus sit, controvertitur. *ibid.* num. 5.
- Clericus degradatus fori sæcularis efficitur. *ibid.*
- De forma degradationis, remissivè. *ibid.* n. 6
- Clericus assassinus, nulla prævia degradatione in foro sæculari punitur. *ibid.* n. 7
- Clericus ob crimen læsæ majestatis an degradandus, remissivè. *ibid.*
- Constitutus in Sacris neque per sæcularem judicem absque degradatione damnari, etsi vestibus derelictis, se pluribus immisceat sceleribus. *ibid.* num. 9. Limitatur. *ibid.* & seqq. num. 10. Aliud juris est de clerico in minoribus, & quid si beneficium obtineat Ecclesiasticum. p. 193. n. 11
- Ut Clericus in sacris à laico puniri possit, frequentia criminum desideratur, quia in cæteris opus non est. *ibid.* n. 12
- Clericus effectus bona fide post delictum, fori privilegio juvatur. *ibid.* num. 13. Aliud erit si fraudulenter Ordines suscipiat, ut à sæculari jurisdictione se eximat. *ibid.* num. 14
- Ecclesiasticus, non sæcularis judex cognoscit, an delinquens bona, vel mala fide ad Ordines ascendit. *ibid.* num. 15.
- Qui post delictum sacros Ordines impetravit, ut pœnam evaderet, nequit corporaliter à laico judice coerceri: in bona tamen procedere licet. & clericum in carceribus detinere. p. 194. n. 17
- Si Clericus ille pœna corporali ob crimen sit dignus, debet per Episcopum degradari, & foro sæculari committi, ut puniatur. *ibid.* n. 19
- Clericus in minoribus quoties fori privilegio non defenditur, per judicem laicum sine degradatione punitur. *ibid.* n. 20
- Clericus in Sacris usque ad sententiam in causa criminali coram sæculari judice, etsi responderit, poterit etiam post rem judicatam declinatoriam opponere, ac remittetur ad Ecclesiasticum, qui non tenebitur stare sententiæ, seu actis judicis laici. p. 196. num. 7
- Clericus nec de licentia Prælati potest jurisdictionem laici judicis prorogare. *ibid.* numero 8
- Clericus à judice laico captus, etsi se sæcularem asseveret, potest per Ecclesiasticum peti, cui debet restitui. p. 197. n. 12
- Clericus qui omisit declinatoriam opponere in foro sæculari, cum ad Ecclesiasticum remittitur, est ad expensas litis damnandus. *ibid.* n. 13. Et à quo judice. *ibid.*
- Clericus pro administratione muneris publici an possit per laicum judicem puniri pro commissis in officio. p. 199. n. 29
- Clericus in minoribus ita demùm apud nos ad munera publica recipitur, si fori privilegio de jure non gaudeat. *ibid.* n. 30
- Clericis armorum delatio, & usus interdicitur, & ob

Index Rerum ,

& ob transgressionem debent excommunicari. ibid. n. 37
 Clericus si reperiatur armatus, num. per laicos ministros possit armis spoliari. p. 200. num. 38. & 40
 à Clerico pœnam lege regia stabilitam ob delationem armorum ecclesiasticus extorquet : non sæcularis iudex. ibid. n. 39
 Clerico, & laico simul delinquentibus, iudex Ecclesiasticus in utrumque procedere non valebit. ibid. n. 1. Limitatur. ibid. n. 2. & 8. An sit locus præventioni quoad reum laicum in causis dividuis, & quæ mixti fori non sunt. p. 201. n. 9
 Clericus, & laicus si communem causam civilem habeant, an uterque possit ecclesiastico in foro conveniri? ibid. n. 9

Cœnobium.

Cœnobium Carthusianorum del Paular quando constructum. p. 13. n. 84

Collegium.

Collegium majus S. Bartholomæi Salmantinum, quod Verus dicitur, quando erectum. ibid. n. 86
 Collegium majus Complutense S. Ildefonsi quando institutum. p. 14. n. 87

Colonus.

Colono propter sterilitatem pensio remittitur. p. 181. n. 1. Quod ampliatur. p. 182. n. 5
 Colonus ob insolitam fructuum ubertatem an pensionem augere teneatur. ibid. n. 2
 Colono quando profit sterilitas ad pensionis remissionem. ibid. n. 3
 Colonus compensat unius anni sterilitatem cum abundantia alterius. ibid. Quod verum est in una eademque locatione : secus in diversis etiam inter easdem personas, ac eadem mercede celebratis. ibid. n. 4
 ut Colono remittatur pensio, quanta debeat esse sterilitas, & quomodo probanda. ibid. n. 6. & p. 183. n. 19. & seqq.
 Colono non est facile remissio concedenda : de quo observatu digna proponuntur iudiciis. ibid. n. 13
 Colonus sterilitatem passus, quia infra dimidiam fructuum consuetorum præcepit, an mercedis diminutionem consequatur. ibid. n. 19. & seq.
 Colono ob sterilitatem non competit remedium legis 2. *de resc. vend.* ibid. n. 21
 Colonus quoties utitur dispositione legis 23. *tit. 8. p. 5.* in casu sterilitatis admonere debet locatorem, ut collectioni, ac mensuræ fructuum adsistat. ibid. n. 22. Aliquando à decisione dictæ legis 23. Partitæ ob probationem ambiguitatem superiores iudices solent recedere. p. 184. n. 23. Eadem regia lex minimè procedit quoties culpa vel levissima coloni sterilitati præbuit occasionem. ibid. n. 24
 Collonum nullatenus relevat ab integræ pensionis solutione sterilitas, quæ in regione frequenter contingit. ibid.
 Colonus qui calibus fortuitis renunciavit, an possit agere propter sterilitatem, ut pensio remittatur, remissivè. ibid.

Comestabilis.

Comestabilis Castellæ dignitas quando primùm instituta. p. 13. n. 84

Comitia.

Comitiarum Romanorum ritus, ac differentia, remissivè. p. 17. n. 112. & p. 118. n. 115

Commenda.

in Commendis Indorum quo ordine succedatur & est locus, repræsentationi. p. 230. n. 87

Commodum.

Commodum ex sua improbitate nullus permittitur reportare. p. 54. n. 10

Competentia.

Competentia inter Toletum & Burgos per Procuratores in Comitibus orta. p. 12. n. 81

Comparatio.

Comparationi literarum quanta fides in iudiciis adhibenda, remissivè. p. 138. n. 15

Concessio.

Concessio si fiat ad beneplacitum Pontificis, eo mortuo, expirat. Aliud erit, si quid ad beneplacitum Sedis Apostolicæ concedatur. p. 77 num. 12

Concivis.

Concives, seu vicini in Hispania habent jus mittendi greges, ut in alienis agris post fructus perceptos pascantur. p. 219. n. 22. Utrum jus istud tolli possit regia facultate, aut communi incolarum assensu. ibid.

Conditio.

Conditio potestativa in contractibus an per hæredem possit adimpleri. p. 231. n. 2. & 10.
 Conditio dandi an habeatur pro impleta, si decesserit is cui dare oportet, antequam accipiat. ibid. n. 3
 Conditio est specificè implenda. ibid. n. 8
 Conditio potestativa in contractibus, & ultimis voluntatibus, an statim cum possit, impleri debeat; ibid. n. 9
 Conditio potestativa quando censeatur ita coherere personæ ut per hæredem impleri non possit. ibid. n. 10
 Conditio utrum ad tempus contractus retrotrahatur. p. 232. n. 14
 Per alium impletur, quoties non coheret personæ, cui adjicitur. ibid. n. 17
 Conditio potestativa impleri nequit cum hærede ejus, cum quo implenda erat. p. 233. n. 27
 Conditio eadem quocumque impleri in contractibus potest, sive vivo, sive mortuo promissore. p. 334. n. 31
 Conditio dandi Titio, si ipse voluerit, vel petierit, per hæredem impleri nequit. p. 235 num. 41
 Conditio consistens in declaratione voluntatis, ut si voluero, per hæredem non adimpletur, ibid. n. 42
 Conditio quando possit per æquipollens adimpleri. p. 236. n. 49. cum. seqq.
 Conditionis potestativæ implementum prætermittens, non videtur à contractu resilire. ibid. num. 52
 Conditio per æquipollens impleri potest, etiam ex parte illius, cum quo adimpleri debebat. p. 237 n. 59
 Conditio inducitur, interpretatur, ac excluditur ex mente agentium. p. 236. n. 54
 Conditionis potestativæ implendæ facultas transit regulariter ad hæredes, sicut ipse conditionalis contractus. ibid. n. 57
 Conditionales contractus transeunt ad hæredes, etsi utroque defuncto contrahente, conditio existat : secus in legatis, p. 231. n. 1. & p. 233 n. 23. & seqq.

Conductor.

Conductor.

Conductor non tenetur mercedem solvere pro tempore, quo locata aede casu uti impeditur, velut propter metum pestis, vel hostium. p. 184 n. 26. Ampliatur. *ibid.* n. 27. Limitatur. *ibid.* num. 28.

Conductor tenetur adimplere locationem pro residuo tempore, si bellum, pestis, vel alia causa non habitandi in loco extinguatur *ibid.* n. 29

Confraternitas.

Confraternitatibus pietatis intuitu institutis adscripti laici, fori privilegio non juvantur. p. 294. num. 5. Illae habent casum Curiae. p. 55 n. 15

Conscientia.

à Conscientia, & animo cujusque quae pendent, per ejusdem juramentum probantur, cum aliunde veritas haberi non possit. p. 198. n. 22 Fallit si agatur de gravi praedjudicio tertii. *ibid.* num. 23

Consuetudo.

Consuetudo interpretatur contractus. p. 30. n. 3. & p. 177. n. 60

Consuetudo non remittendi reos de uno regno ad aliud, damnanda non est. p. 82. n. 50.

Consul.

Consules Romani quando, & quomodo creabantur, & quid si unus intra annum deficeret. p. 18. n. 124

Contractus.

Contractus ex conventionem partium legem accipiunt. p. 33. n. 24.

In Contractibus dubium interpretatur contra eum, qui potuit aperte loqui. p. 79. n. 27.

Contractum nullum ex defectu solemnitatis potest Ecclesia, minor, & fiscus approbare, ac contrahentem ad implementum compellere, p. 177. n. 56. Ampliatur generaliter in omnibus, quorum favore nullitas est introducta, nisi lex actui resistat. *ibid.* n. 57.

Contractus, cui dolus causam dedit, adversus dolosum subsistit, si deceptus implementum postulaverit. *ibid.* n. 58.

Contractus quando incipiat à promissione, vel à conditione. p. 237. n. 56.

Contradictor.

Contradictor legitimus non habetur agenti ex lege finali; *C. de dict. D. Ariani toll.* emptor qui post mortem defuncti rem comparavit, nisi de antecessoris, seu venditoris jure statim docuerit. p. 86. n. 19.

Contrahens.

Contrahens ut viator quando possit in loco contractus conveniri. p. 45. n. 14.

Contrahens qui cum juramento promisit comparere in loco contractus, vel destinatae solutionis, potest absens ibi conveniri, & ad iudicium invitatus trahi. n. 74. n. 36.

Contumacia.

à Contumaciae poena, velut litis expensis, liberatur qui justam non comparandi causam probaverit. p. 167. n. 22.

Creditor.

Creditor agens hypothecaria an teneatur probare dominium rei obligatae penes debitorem *D. de Fari Coovar, Enucl.*

extitisse, vel tantum in bonis esse cum contraxit. p. 92. n. 39.

Creditor agens hypothecaria ex instrumento publico an praefertur anteriori chirographario. p. 138. n. 19. & 139. n. 20. & p. 140. n. 30. & seq.

Conditor ex privata scriptura in papyro sigillata in Hispania an praeponatur habenti similem scripturam in communi papyro. p. 139. n. 20.

Creditor anterior, qui plene probat per duos testes, quod sibi debetur, utrum potior habeatur posteriore ex instrumento publico. *ibid.* n. 26. & seqq.

Creditor qui hypothecariam obligationem per duos testes legitime probavit, num praefertur chirographario. p. 140. n. 29.

Creditor hypothecarius non ex confessione debitoris, sed aliis legitimis probationibus intentionem suam comprobans, praefertur posteriori cum instrumento publico. *ibid.* n. 32.

Creditor jure potior ex hypotheca an valeat revocare pecuniam, ac repetere quae sunt posteriori soluta. p. 178. n. 3. p. 179. num. 11. & p. 180. n. 16. & seqq.

Inter Creditores personales utrum privilegiatus queat avocare pecuniam non privilegiato solutam. *ibid.* n. 179

Creditor personalis quando teneatur pecuniam quam à debitore communi accepit, aliis restituere. *ibid.* n. 15.

Creditor posterior ex causa lucrativa cogitur reddere anteriori ex onerosa pecuniam, quam à debitore recepit. p. 180. n. 17

Creditor prior ex causa lucrativa non avocatur pecuniam posteriori ex onerosa traditam. *ibid.* num. 18.

Creditor posterior ex causa onerosa utrum praefertur anteriori ex lucrativa, remissive. *ibid.*

Creditor revocans rem hypothecatam à tertio possessore, si petat eam distrahi, quid iudex sit facturus. *ibid.* n. 19

Quoad avocationem pecuniae solutae posteriori creditori nihil refert, an debitor ante vel postquam cum priore creditore contraxit, nummos acquisiverit. *ibid.* n. 20

Creditor recipiens à debitore quod sibi debetur, cum sciat alios extare jure potiores, an peccet, & ad restitutionem teneatur. p. 181 num. 26.

Ut Creditor antiquior pecuniam posteriori solutam reperere non valeat, quando illa consumpta censeatur. *ibid.* n. 27.

Culpa.

Culpae quoties in lege mentio fit, non intelligitur de levissima. p. 174. n. 27

Curia.

Curiae verbum multipliciter usurpatur. p. 43. n. 45

Curiae appellatione continentur apud nos etiam leucae quinque in circuitu, quae ad illam spectant. *ibid.*

Curia Principis forum est omnibus subjectis commune, ut ibi reperti conveniri possint. *ibid.* n. 1. Idem est de Respublicis liberis. p. 44. n. 3

Curia Romana est forum commune cunctis Ecclesiasticis, non laicis, nisi in temporalibus sint de jurisdictione Ecclesiae. p. 44. & seq. n. 2.

Curia, ubi residet regium Praetorium, seu cancellaria, forum est commune, ubi quisque ex subditis respondere in iudicio, si adsit, adstringitur. *ibid.* n. 3.

Index Rerum,

- In Curia jure conventus non solum litem contestari, sed etiam judicium peragere cogitur. *ibid.* n. 4
In Curia num possit aliquis accusari de crimine alibi patrato. *ibid.* n. 9. & seqq.
In Curia non conveniuntur, qui habent privilegium revocandi domum. *ibid.* n. 8

D.

Damnatus.

- D**amnatus ultimo supplicio de jure regio testari permittitur. p. 144. n. 10. Secus de jure communi, juxta quod si ita damnatus pendente appellatione testetur, subsistet testamentum. *ibid.*
Quid si pendente appellatione, obierit is, cujus bona ob crimen addita sunt per sententiam fisco, an illi deferantur, vel rei successori. *ibid.*

Debitor.

- Debitor in specie legis *Scripturas*, *C. qui potior*. an necesse sit, ut propriam subscriptionem agnoscat ad creditoris praelationem. p. 139. num. 23
Debitor quantitatis respectu certae speciei, hac perempta, liberatur. p. 175. n. 39
Debitor exsolvens adversus juris ordinem creditori, fraudatis potioribus, an peccet, remissive. p. 181. n. 26

Decretum.

- Decretum cum clausula irritante quos producat effectus, remissive. p. 67. n. 42
Ea uti non potest, nisi supremus Princeps. *ibid.*
Decretum hoc an astringat Principem ipsum discernentem. p. 68. n. 48
De primo, & secundo decreto, eorumque effectibus, remissive. p. 72. n. 2

Delegatio, & Delegatus.

- Delegatio Pontificis ad causam si non habeat effectum, an possit Ordinarius in eadem procedere causa. p. 66. n. 32
Delegatio si fiat nomine dignitatis, non expirat, mortuo, re integra, delegante. p. 77. n. 12
Delegatus defuncto delegante, antequam uti jurisdictione incipiat, nihil agit valide, etsi mortem illius ignoret. p. 68. n. 51
Delegatus Principis quamquam sciat causam sibi commissam, alteri postea delegatam, non tenetur superfedere, donec rescriptum ipsi notum fiat. p. 69. n. 59
Delegatus Ecclesiasticus an possit, tamen in literis non exprimitur, omisso recurso ad Ordinarium diocesis, auxilium brachii saecularis implorare. p. 70. n. 3. & 4
Delegatus habens familiam armatam, si requiratur, auxilium tenetur impartiri. *ibid.* n. 4
Delegatus sciens, re integra, jurisdictionem delegantis quomodolibet extinctam, nequit de causa sibi commissa cognoscere. p. 76. n. 2
Secus in judice dato. *ibid.* n. 3
Delegatus aliena jurisdictione utitur: judex vero requisitus sua. *ibid.* n. 2
Delegatus ad universitatem caufarum, pro Ordinario habetur. p. 160. n. 7
Delegatus ad caufarum universitatem, si recusetur, socium assumit: ad causam singularem removetur de jure communi. *ibid.* Nec opus est causam recusationis exprimere. p. 161. n. 16
Delegati cum clausula, *Et eorum cuilibet*, an possint omnes simul de causa cognoscere. p. 164. num. 53

Delicatus.

- Delicatus contrahens audiri non debet. p. 33. n. 26

Decima.

- Decimarum debitores possunt in utroque foro conveniri, si laici sint, aut si quaeratur an hic vel alias solvere debeat. p. 204. n. 9. & seq. Ampliatur etsi decimarum conductor egerit. *ibid.* n. 10
Decimarum debitores per censuram ad solutionem compelli possunt. *ibid.*
Decimae quoties ex concessione legitime Principibus, aut privatis laicis solvi debent, cognitio super illis, sive de jure, sive de facto, ad forum saeculare spectat privative. *ibid.* n. 11 Ampliatur. *ibid.* n. 12
Decimae novae, quae solvi non consueverunt, si per Ecclesiasticos petantur, causa per querelam ad suprema Praetoria defertur. *ibid.* n. 13
Decimarum laicus conductor quo in foro pro pretio conveniendus. *ibid.* n. 14. & 15

Delictum, & Delinquens.

- Delicta ne maneant impunita, publice interest. p. 198. n. 22. & seq.
Delinquens accusari, & puniri potest in loco delicti, originis, ac domicilii. p. 80. n. 31. Sed de consuetudine in originis loco nullus accusatur. *ibid.*
Delinquentes etiam illicitè se à poena liberare fatagunt. p. 194. n. 24

Democratia.

- Democratia politici gubernii species. p. 15. n. 93

Dictio.

- Dictio *Et*, ac dictio *cum*, qualiter inter se ad conjungendum differant. p. 66. n. 36

Dies.

- Dies incertus pro conditione habetur. p. 235. n. 43

Dignus.

- Dignus quando trahat ad se minus dignum. p. 201. n. 5. & seqq.

Dilatio.

- Dilatio omnis de fraude suspecta rejici in judiciis debet. p. 106. n. 8

Dispositio.

- Dispositio hominis in dubio ita debet intelligi, ut si juri conformis. p. 56. n. 28. Et juxta regionis consuetudinem. p. 177. n. 52.

Divisio.

- Divisio non admittitur in successione dignitatum ac primogeniorum. p. 20. n. 130

Dominium.

- Dominium bonorum dotalium, quae inestimata traduntur, penes uxorem residet. p. 176. n. 53
Dominium rei venditae non transfertur in emptorem, perfecto contractu, nisi pretium solvatur, aut aliter venditori satisfiat: quod fallit, si de pretio fides sit habita. p. 177. n. 63

Dominus.

- Domini vasallorum inferiores tenentur subditis justam per se, vel per suos judices ministrare: alioqui ad damna obligantur. p. 38. n. 13.
Habent superius tribunal respectu judicium ordinatorum, qui populis eliguntur; ab ipsis tamen

& Verborum.

tamen causas pendentes avocare non valent
p. 40. n. 27

Possunt cognoscere de causis appellationis in suo territorio, etiam per suos Vicarios. p. 41. n. 30

Dominus vassallorum si fraudulenter causas delegaret, ut ad se provocaretur, & non ad regia Prætoria, fraus ei non prodesset, & in Cancellariis admitteretur à tali delegato appellatio, omisso medio. ibid. n. 35

Domini vassallorum possunt in Curia conveniri, etsi aliàs sint in hoc privilegiati. p. 57. n. 40

Domini inferiores an possint avocare causas pendentes coram iudicibus ordinariis per populos electis in suo territorio. p. 64. n. 18. & p. 65. n. 20. seqq.

Non possunt ipsi, nec ipsorum Vicarii causas, de quibus cognoscunt, ad iudices ordinarios remittere, ut inviti ipsas definiant. ibid. & seq. n. 24. & 25

Dominus ædis, quam locavit, ex supervenienti necessitate potest ejicere inquilinum intra locationis tempus: aliud juris est in conductore, qui non permittitur domum, non soluta pensione, derelinquere. p. 184. n. 30
Vide Conductor.

Dominus villæ, aut castri nullum habet jus in pascuis publicis, ut eis uti possit. p. 217. n. 1

Limitatur. ibid. n. 4

Nequit usum pascuorum vassallis tollere, vel coarctare. ibid. n. 2

Dominus habitans in proprio oppido quantum ex pascuis publicis, ac montibus participet. p. 218. n. 15. & seq.

Dominus in cola proprii oppidi pro duobus contribuit ad onera publica. ibid.

Dominus fundi de jure gentium, & communi ad libitum illo uti potest, adhibita, quam maluerit, cultura, ac omnibus prohibere ne ad ipsum ingrediatur, aut greges immittant ad pastum. p. 219. n. 21

Domino invito non licet re aliena uti, etsi ex usu commodum ipsi domino subsequatur. ibid.

Dominus in Hispania, etsi non permittatur agrum culturæ, & messium collectioni deferentem ad pastum destinare, non prohibetur novellare oliveta, aliàsve arbores in eo plantare. ibid. n. 24. & p. 220. n. 41

Hujusmodi culturæ mutatio, & arborum plantatio non licebit domino fundi, si alius habeat servitutem immittendi greges, ut collectis fructibus, depascantur. p. 219. n. 25

Domino cuique liberum est agri sui innovare culturam. ibid. n. 29

Dominus potest propria pascua ad culturam reducere. p. 220. n. 41

Dominus territorii communis an possit punire socium delinquentem in jillo. p. 238.

Dominus jurisdictionis communis nequit delinquenti pœnam pecuniariam remittere in præjudicium socii. ibid. n. 8

Domino jurisdictionis majori ex parte tempore belli militiæ administratio committitur, & oppidi custodia. ibid. n. 9

Singulis dominis civitatis portarum claves tradi debent. ibid.

Donans, & Donatio.

Donatio omnia bona sua, etiam futura, quoties de jure licet, si constituat se donatarii nomine possidere, cujusque rei postea per ipsum quæsitæ dominium, & possessio absque ap-

D. de Faria Covar, Enucl.

prehensione donatarii eidem acquiritur. p. 180
num. 22

Donatio omnium bonorum præsentium ac futurorum non tenet. ibid. n. 21

Donatio bonorum omnium præsentium de jure communi subsistit, sed regio nostro reprobat. ibid.

Donatio bonorum omnium intelligitur de præsentibus tantum. ibid.

Dos, & Dotale.

Dos in dubio non præsumitur æstimata tradi viro. p. 170. n. 2.

Dos si tradatur, ita ut per arbitrios æstimetur, nec æstimatio subsequatur, an dos æstimata censetur arbitrio boni viri. ibid. n. 3. 4

Dos æstimata judicabitur, si pro centum promissis in pecunia fundus præstetur viro: quod limitatur. Idem erit si promittatur certa quantitas in specie solvendi. p. 171. n. 5

Dotis æstimatio præsumpta tacitam venditionem operatur. ibid. n. 6

Dos æstimata si tradatur cum pacto, ut res dotales, soluto matrimonio, reddantur eisdem formis, utrum tacita emptio contracta intelligatur. ibid. 7. Quid si vir promiserit dotem restituere, ita ut eam receperit. ibid.

Quid si convertit, ut res dotales pro eodem pretio, quo æstimatæ sunt, restituantur, ibid. n. 9. p. 173. & seq. n. 19. & 20

Utrum hoc casu teneatur maritus restituere pretium rerum, quæ ipsius levissima culpa perierunt. p. 171. n. 10. & seq.

Dotis natura æstimatæ, vel inæstimatæ immutari nequit per pactum ex intervallo subsequens, sed novatione opus est. p. 172. n. 15

Dotis æstimatæ augmentum, vel diminutio à quo tempore incipiat ad maritum pertinere. p. 173. 21

Ex dotis tacita venditione, quæ per æstimationem contrahitur, non debetur gabella, vulgò *Alcavala*. ibid.

Dos si tradatur æstimata cum pacto, aut res eadem restituantur à soluto matrimonio, augmenti, ac diminutionis ratione habita, an tacita contrahitur venditio. & ad quid maritus teneatur. ibid. n. 22. Quid si paciscatur, ut eadem res, vel dos eadem reddatur. ibid.
num. 23

Utrum, eo casu maritus valeat alienare immobilia dotis ex uxoris consensu. ibid. n. 24

Si Dos, præmissa æstimatæ, tradatur ea conditione, ut maritus aut tres ipsas dotales, aut pretium restituat, an venditio contrahi censetur. p. 174. n. 28. Ad quid maritus teneatur si quid ex dote pereat. ibid. n. 29. An possit res dotales alienare. ibid. n. 30. Cujus est electio dandi, vel recipiendi res, vel pretium. p. 174. num. 31

Quid si maritus promittat restituere res, vel pretium, quod uxor maluerit. ibid. n. 32

Hoc casu maritus nequit alienare dotalia sine assensu uxoris. ibid. n. 33

Dos consistens in rebus quæ pondere, numero, vel mensura traduntur, aut in aliis, quæ servando servari non possunt, qualiter soluto matrimonio restituatur. p. 175. n. 36

Dos an habeatur pro æstimata, si de pretio bonorum dotalium non appareat, licet in instrumento exprimat quod dos traditur æstimata. ibid. & seq. n. 37. & 42.

Index Rerum ,

Æstimatio num faciat emptionem dotis , cum maritus solvendo non sit tempore traditionis. *ibid.* n. 43. & seq.

Dotis æstimatæ pretium si maritus reddere non valeat , cum matrimonium solvitur , mulier ad res dotales contra tertium agere potest , præmissa executione in bonis viri. *ibid.* & seq. n. 45. & p. 176. n. 46.

Ampliatur , quamvis mulier alienationi consenserit. *ibid.* n. 47

Hoc privilegium uxorum an transeat ad hæredes *ibid.* n. 46

Dotis æstimatæ constitutio non est propria alienatio. *ibid.* n. 53

In Dotem si mulier minor bona immobilia , vel mobilia pretiosa dederit æstimata , utrum egeat iudicis decreto , & autoritate. *ibid.* num. 53. & seq.

Utrum si absque decreto mulier minor immobilia æstimata dederit viro suo , possit soluto matrimonio , pretium exigere , rebus dotalibus rejectis. *ibid.* n. 55

Dotis æstimatio non producit emptionem , quoties deficit solemnitas , quæ jure desideratur. p. 177. n. 59

Dotis æstimatio post traditionem ex intervallo facta non operatur emptionem , etsi exprimat , quod ejus causa taxatio bonorum dotalium adhibetur. *ibid.* n. 61. Quando ex intervallo , vel incontinenti facta censeatur , à iudicis pendet arbitrio. *ibid.*

Dotis taxatio facit emptionem , licet res æstimatæ præsentis non sint. *ibid.* n. 62

Dotis æstimatio non transfertur dominium in maritum , nisi interveniat traditio. *ibid.* n. 64

Pro Dote competit jus avocandi pecuniam solutam posteriori creditori , etiam bona fide consumptam. p. 179. n. 7. & 10

In Dotem si mulier minor tradit immobilia etiam curatoris autoritate absque decreto iudicis , æstimatio non producit emptionem. p. 176. n. 52

Dotalium bonorum æstimatio ad diversos effectus fieri solet. p. 171. n. 8

Dotalis æstimatio non inducit venditionem quoties ad alium finem facta probatur , aut ex conjecturis præsumitur. *ibid.*

Ex Dotali contractu maritus de levi culpa tenetur , non de levissima. *ibid.* n. 10

De Dotalium rerum alienatione per maritum , remissivè. p. 173. n. 24

Dotales res si tradantur æstimatæ , ita ut maritus easdem restituere , resoluta matrimonio , teneatur , periculum ad uxorem spectat , & an vir ex levi , vel levissima culpa obligetur. *ibid.* p. 174. n. 25. Habetur ratio augmenti ac diminutionis , quoties convenit , ut res eadem restituantur. *ibid.* n. 26

Dotalium rerum immobilium alienatio viro ex consensu uxoris jure communi ante Justinianum permittebatur. p. 173. n. 24

Ad Dotales res agens mulier ob mariti inopiam contra tertium , oblato pretio , repellitur. p. 176. n. 48. Quod verum est soluto matrimonio. Aliud juris erit , si matrimonium constet , ac propter dilapidationem mulier dotem repetat , quia non repellatur , exhibita ipsi æstimatione. *ibid.* n. 49

Dotalium rerum taxatio non operatur tacitam venditionem , cum non datur proportio inter res , & pretium : & quantus debeat esse excessus , ne venditio præsumatur. p. 201. n. 50

E.

Ecclesia.

Ecclēsia inutilem habens Episcopum , vidua nuncupatur. p. 54. n. 11

An Ecclesia gaudeat privilegio legis unicæ , C. *quand. Imper. int. pup. & vid.* *ibid.* & seq. n. 13. & 15.

Ecclesia spoliata per vim , aut dolum à laico , potest pro restitutione forum Ecclesiasticum , sive sæculare adire. p. 75. n. 14

Ecclesia utitur jure minoris vel pupilli. *ibid.* n. 16

Ecclesia venditrix , ut tueatur laicum emptorem ad causam exiens , in sæculari foro debet litigare. p. 60. n. 12

Ecclesia agens adversus laicum , agit in ejus foro. *ibid.*

Si Ecclesia reconvenitur , respondere cogitur. *ibid.* n. 13

Ecclesia succedens laico causam cum antecessore coeptam in foro sæculari prosequitur. *ibid.* num. 14.

Ecclesiæ non competunt omnia fisci privilegia. *ibid.* n. 15

Ecclesiæ Toletanæ constructio. p. 12. n. 77

Ecclesiastici Prælati , & clerici habentes à Rege temporalem jurisdictionem , illi subjiciuntur , ut proprii vassali. p. 37. n. 7

Egica Rex.

Egica Gothorum Rex inter egregios Principes recensetur. p. 7. n. 39

Electio.

Electio actus tribuitur illum confirmanti. p. 40 n. 26.

Emptor.

Pro Emptore contra venditorem in dubiis responderetur. p. 31. n. 10

Emptor ut dominium rei venditæ acquirat , facere debet nummos vendentis. p. 177. n. 63

Emphyteusis.

In Emphyteusis successione an sit locus repræsentationi. p. 230. n. 84

Episcopus.

Ab Episcopo , aut alio Prælato habente temporalem jurisdictionem , quoad illam ad Regem necesse est appellandum , nec ad Metropolitanum etiam de jure partium consensu valet appellatio. p. 37. n. 2. & 3

Si appellatio non detulerit , opus non est extraordinario auxilio per viam violentiæ , sed jure ordinario ad Regia Prætoria recurritur. *ibid.* n. 4

Episcopus se gerere debet ut laicus in suæ jurisdictionis exercitio , nec licebit censuris , aut ministris Ecclesiasticis uti. *ibid.* n. 5

Episcopali sede vacante per decessum Prælati habentis temporalem jurisdictionem , hæc per Capitulum non exercetur , sed per Magistratus Regios. *ibid.* n. 6

Episcopus rector civitatis quoad munus temporale Principi territorii subjicitur. *ibid.* num. 8.

Si Episcopus fraudulenter causas Ecclesiasticas delegerit , ut ad se , & non ad Metropolitanum provocetur , appellari debet ad istum , omisso Episcopo. p. 38. n. 9

Episcopus potest avocare causas pendentes coram suo Vicario. p. 64. n. 11. Fallit si ex delegatione Pontificis procedat. *ibid.* n. 13

Episcopus

Episcopus absque causa suum Vicarium generalem removet, etiam Pontificia autoritate confirmatum. *ibid.* n. 11

Epistola.

Epistola quid sit, quomodo comprobetur, & quam probationem inducat. p. 140. n. 35
 Ut obliget scribentem, quid tempore receptionis desideretur. *ibid.* n. 36
 Quando noceat recipienti, & qualiter comprobetur per literarum probationem, p. 141 n. 13

S. Ermenegildus.

S. Ermenegildus Gothorum Rex tyrannicè à patre carnifici enecandus traditus, augustiori corona triumphat. p. 6. n. 23

Error.

Error facti in contractibus tripliciter contingit, & quos producat effectus. p. 86. n. 20
 Error juris nec ad usucapionem, nec ad excludendam hæreditatis petitionem prodest. *ibid.* n. 21
 Error communis quando valeat confirmare actus per falsum Magistratum gestos. p. 122. n. 27. & seq.

Ervigius.

Ervigius Gothorum Rex Catholicæ Religionis custos eximius. p. 7. n. 38

Euricus Rex.

Euricus Gothorum Rex primus eorum leges literis mandavit. p. 4. n. 12. Diem obitus sui subditis prænuñciavit. *ibid.*

Exceptio.

Exceptiones ante litem contestatam, vel intra certum tempus ex lege objiciendæ, an postea admittantur, si opponens juret, antea illarum notitiam nullam habuisse. p. 161. n. 22. & seq.
 Exceptionem fraudulenter extra tempus objectam judex ex officio repellit, sed non ex levi fraudis suspitione. *ibid.*
 Exceptionem dilatoriam allegans Advocatus post litem contestatam punitur. *ibid.* n. 24.
 Quæ Exceptiones dilatoriæ post litem contestationem admittantur. *ibid.* n. 25
 Exceptiones peremptoriæ in quovis judicii statu opponi de jure communi permittuntur. De jure nostro regio tempus est præscriptum. *ibid.* n. 26. De consuetudine apud nos audiuntur usque ad attestationem publicationem. *ibid.*
 Exceptio dilatoria si post litem contestatam competere incipiat, tunc erit admittenda. p. 162. num. 33
 Exceptio peremptoria utrum opponi possit post conclusum in causa, quæ antea litiganti non competeat. *ibid.* n. 34
 Exceptio, quam litigans sibi competere non ignorabat, post conclusum in causa rejicitur. *ibid.* n. 35

Excommunicatio.

Excommunicationis sententia non suspenditur, imò post eam potest appellans excommunicatus denunciari. p. 145. n. 17
 Excommunicatio post appellationem est ipso jure nulla, nec deserta hac, illa convalescit. *ibid.*
 Si excommunicatio, & appellatio eadem die

concurrant, in dubio illa præcessisse præsumitur. *ibid.*

Exemplar. & Exemplatio.

Exemplar, & exemplum quoad instrumenta quomodo distinguantur. p. 121. & seqq. n. 15
 Ad Exemplationem instrumenti num sit opus citatione partis, ubi idem tabellio author originalis exemplum extrahit. p. 133. n. 17
 Exemplar in non citatos ad extractionem, licet non probet, præsumptionem producit. *ibid.* num. 19
 Exemplar illis præjudicat, qui citati non contradixerint, aut contradicentibus, qui succubuerunt. *ibid.* n. 18
 Exemplar assensu partium comprobatum, aut in judicio productum probat in consentientes, ac producentes, licet in exemplatione non intercesserit autoritas judicialis. p. 134 num. 30
 In Exemplaris confessione solemnitates adhibendæ sunt in duplici differentia, quædam præsumuntur, & quædam probari debent. *ibid.* num. 10
 Ad Exemplaris extractionem nulla desideratur citatio, quoties nulli ex ea potest inferri præjudicium. p. 135. n. 34
 Exemplar privilegii Principis non mandatur executioni, sed originali debet exhiberi. Et si jubeatur expressim, ut transumptum exequatur, an ad extractionem necesse sit, ut citatur is cui nocet. *ibid.* & seqq. n. 35

Exemplatio, & Exemplum.

Exemplo instrumenti non creditur, nisi constet de originali; idem erit de privilegio. p. 132 num. 3
 Ut exemplo scripturæ fides adhibeatur, potest ex causa Princeps impetrare. *ibid.* n. 4
 Exemplum non meretur fidem quamvis plures notarii ad extractionem concurrant. p. 181. n. 13
 Exemplum deduci potest ex originali tradito parti, si justa causa intervenerit, & juris solemnitate servata. *ibid.*
 In exemplo, ut fidem faciat, an sigillum & judicis autoritas desideretur. p. 133. n. 15
 Exemplum instrumenti exemplari num faciat fidem, ac inter quos. *ibid.* n. 15
 Exemplum desumptum ex alio, quod est apud acta, quando probet. p. 134. n. 21
 Exemplum in actis relictum ex originali nihil probat, si adversario petente, ut iterum originale edatur, quod falsum asserit, non exhibeatur. *ibid.* n. 22
 Exemplum publici instrumenti assumptum ex alio, quod extat in actis, licet probet, paratam non meretur executionem. *ibid.* n. 23
 Exemplum in actis ita probat, ut licet postea in originali aliqua suspicio fraudis appareat, nihil illi noceat, quo minus fidem faciat. *ibid.* n. 24
 Limitatur quoad tertium, qui ignoravit instrumenti productionem. *ibid.*
 Exemplum instrumenti antiquum à tabellione extractum absque solemnitatibus mentione, quando probet. p. 135. n. 28
 Si enunciatur, juris solemnitates intervenisse in exemplatione, & quadraginta anni præterierint, exemplo fides adhibetur. *ibid.* n. 29
 In Exemplatione solemnitas non præsumitur ex temporis diuturnitate, quoribus ex inspectione defuisse, aut nulliter adhibita apparet. *ibid.* n. 31

Index Rerum,

- Exemplo ex solo transcurso temporis fides nulla tribuitur, si nec tabellionatu auctoris, nec de solemnitatibus mentio fiat: pariter tamen qualemqualem præsumptionem, si in publico archivo, aut simili loco reperiatur. *ibid.* n. 32.
- In Exemplo instrumenti, alicujus solemnitatis expresse inducit præsumptionem, quod ceteræ sunt omiffæ. *ibid.* n. 33
- Exemptio.*
- Exemptio à foro sæculari quibus personis præter clericos competat remissivè. p. 187. n. 17
- Exequutio, & Exequutor.*
- Exequutioni ex publico instrumento, & aliis causis locus est in foro Ecclesiastico, sicut in sæculari. p. 61. n. 26. Sed non eadem forma in via exequutiva proceditur. *ibid.* n. 29
- Exequutio sententiæ per superiorem confirmatæ ad quem judicem spectet. p. 66. n. 24
- Si petatur in absentem judex literis requisitoriis uti debet, & qua forma expediantur. p. 67. num. 45
- Exequutio trium sententiarum conformium non suspenditur, etsi de nullitate opponatur. p. 104. n. 53. Limitatur *ibid.* & seq. p. 155. n. 2
- Exequutio ut suspendatur de jure communi, necesse est, quod saltem semiplenè de jure tertii oppositoris appareat statim nostro regio allegatio cum juramento requiritur. p. 106. n. 6
- Exequutio sententiæ in actione reali an impediatur per tertium asserentem, ad se rei dominium attinere. p. 107. n. 12. & seqq.
- Exequutio sententiæ contra tertium possessorem non fit. *ibid.* n. 15
- Exequutio sententiæ in actione personali qualiter impediatur. *ibid.* & seq. n. 16. & p. 108. num. 17
- Exequutio sententiæ non impeditur per tertium, qui non est in actuali possessione. *ibid.* n. 20
- Exequutio instrumenti publici eodem modo suspenditur, ac sententiæ per tertii oppositionem. *ibid.* n. 22
- Exequutio instrumenti ex lege, vel statuo illam paratam habentis, non procedit contra tertium. *ibid.* n. 23
- Exequutio sententiæ quando nullitatis exceptione suspendatur. p. 155. n. 1
- Exequutio tertium sententiarum conformium quando exceptione nullitatis impediatur, *ibid.* n. 5. & seq.
- Exequutionem sententiæ revisionis in supremis nostris Prætoriis non remoratur cujuscunque nullitatis exceptio, nisi defectus primæ citationis objiciatur. *ibid.* n. 3
- Idem est de prima sententia, quæ non obstante supplicatione, exequutioni mandatur. *ibid.* n. 4
- Exequutio triplicis sententiæ conformis etiam in criminalibus non retardatur, objecta nullitatis exceptione, nisi damnum irreparabile sit inferendum., *ibid.* n. 8. Ut sint tres sententiæ conformes, non obest, si aliqua contraria interponatur. *ibid.* n. 9
- Exequutio triplicis sententiæ conformis interlocutoria non suspenditur exceptione opposita nullitatis. p. 156. n. 10
- Exequutionem trium sententiarum conformium non impedit litis pendentia super restitutione minoris, nisi in continenti læsio probetur. p. 158. n. 30
- Exequutio publici instrumenti cessat, si intra decem dies oppositionis læsio ad restitutionem probetur. *ibid.*
- Exequutionem instrumenti publici impediunt eadem, quæ sententiæ. *ibid.*
- In Exequutivis causis non est locus Curiaë castibus. p. 78. n. 33
- Exequutor potest auxilium brachii sæcularis impetrare. p. 71. n. 3.
- Exequutor metus admittere tenetur tertii oppositionem, & super ea pronuntiare; atque exceptionem nullitatis, seu falsitatis, ut ad judicem mandantem remittat. p. 180. n. 21
- Exilium.*
- Exilium quando sit pœna gravis, quæ corporali æquiparatur. p. 81. n. 42
- Expense.*
- Expensæ litis an & quando colliganti inopi ab adversario præstandæ? p. 51. n. 27. & seq.
- Utum pauper qui eas accepit, in judicio superatus teneatur ad restitutionem. p. 52. n. 38. & seq.
- Expensarum quantitas, quæ præstari debeat, judicis arbitrio decernitur. *ibid.* n. 40
- Expensæ aliquando solvuntur pauperi litiganti, licet alimenta ei denegentur. *ibid.* n. 41
- Expensæ debentur filio egenti, cum patre super filiatione litiganti, & quæ probatio sufficiat. *ibid.* n. 42. & seq.
- De Expensis exhibendis decretum non præjudicat quoad causam principalem. *ibid.* n. 44
- Expensarum petitio de consuetudine primo libello actionis inferitur. p. 157. n. 27
- Ad Expensas litis victus victori damnari debet regulariter. p. 165. n. 1. Ampliatur. *ibid.* n. 3.
- Utum ex officio valeat judex in expensis damnare. *ibid.* n. 2
- Expensarum condemnatio an fieri possit, ubi victor ex privilegio eas solvere non tenetur. *ibid.*
- Expensarum condemnatio non excusatur per juramentum calumniæ. p. 166. n. 4.
- Fit etiam in criminibus, & contra denuntiantem. *ibid.* n. 5
- Expensarum pœna contumax coercetur, nec appellare potest, nec auditur antequam persolvat. *ibid.* n. 6. Limitatur. *ibid.* n. 9
- Ad Expensas damnatur victus etiam per interlocutoriam, quas victor restituere non cogitur etsi in causa principali succumbat. *ibid.* n. 7
- Victus per interlocutoriam quando possit ad expensas damnari. *ibid.* n. 8
- Expensarum condemnationem an possit idem judex revocare, aut restringere. *ibid.* n. 9. & seq.
- Ad expensas litis non tenetur superatus, qui justam habuit causam litigandi. *ibid.* n. 11
- Quando habuerit litigandi justam causam, judicantis arbitrio relinquitur. p. 167. n. 12
- Non excusatur litigans ab expensarum condemnatione, qui etiam petitum advocatum consulit. *ibid.*
- Succumbens in judicio præsumitur non habuisse justam rationem litigandi, sed hæc præsumptio eliditur juramento calumniæ. *ibid.* n. 13
- In expensis an litigans damnetur ex dolo, vel ex temeritate, multum interest. *ibid.*
- Expensarum condemnatio provenit aut ex dolo, aut ex temeritate litigantis. p. 165. num. 3. & p. 167. n. 13
- Litigans à principio bona fide, si postea agnoscens se injustam fovere causam usque ad definitivam persistat, an superatus ad omnes litis expensas, damnari possit. *ibid.* n. 14

& Verborum.

- Ab Expenfarum damnatione iusta litiganda causa etiam in secunda instantia excusat. *ibid.* n. 15
 Facilius in prima, quam in secunda instantia excusatur condemnatio expensarum. p. 167. & seq. num. 23
 In Expensis an condemnari possit appellatus, si sententia revocetur. *ibid.* n. 16
 Expenfarum condemnatio absoluta in secunda instantia utrum comprehendat factas in prima. *ibid.* Quid si iudex appellationis simpliciter ab expensis absolverit. *ibid.*
 Ab Expensis facilius eximitur reus superatus, quam actor. *ibid.* n. 18
 Ab Expensis non liberat iusta litiganda causa, si ex conventionem, aut testamento debeantur, secus si ex lege. *ibid.* n. 20
 Ab expensarum poenarum contumaciam iusta litigandi causa non relevat. *ibid.* n. 21
 Ad Expensas damnari victum, ubi lex praecipit, subintelligitur, nisi iustam habuerit litigandi causam. *ibid.* n. 23
 Ad Expensas damnare victum non adstringitur iudex ex officio, sed si petatur, propter omissionem ipse tenetur. p. 168. n. 25. Potest tamen ex officio ad condemnationem procedere. *ibid.* num. 26
 Ex clausula generali, qua petitur iustitiam ministrari, tenetur iudex ad expensas victum damnare iuxta jus. *ibid.* n. 27
 Circa Expensas potest iudex post definitivam intra eundem diem decernere. *ibid.* n. 28
 Ax Expenfarum omissa damnatione an liceat provocare. *ibid.* n. 29
 Ab Expenfarum expressa absolutione appellatur. *ibid.* n. 30
 Utrum videatur absolvere à petitis expensis iudex, qui in sententia nullam earum mentionem fecit. *ibid.* n. 31
 De Expensis an iudicare possit idem iudex post definitivam. *ibid.* n. 32
 Expensae ob contumaciam iure actionis petuntur etiam post definitivam. *ibid.* n. 33
 Expenfarum taxatio iudicis arbitrio fieri debet. p. 169 n. 34
 A decreto de taxandis Expensis non provocatur: sed ab excessu taxationis appellare licet. *ibid.* num. 35
 Expenfarum condemnatio in dubio ad personales non extenditur, sed de processalibus tantum intelligitur. *ibid.* n. 36
 Expensas taxandi forma traditur. *ibid.* n. 37

Expressio.

Expressio ejus, quod tacite inest, nihil operatur. p. 310. n. 23

F.

Favila.

FAvila Gothorum Rex venationi nimium deditus, ab urso laceratus interiit. p. 8. n. 44

Ferdinandi Reges.

- Ferdinandus I. Castellae Rex, ac Legionis. p. 10 num. 66.
 Ferdinandus II. Regnum invasit, bellumque militari gloria gessit. p. 11. n. 73
 Ferdinandus III. Sanctus multa praecleara Castellae & Legionis regna adeptus gessit. p. 12.
 Ferdinandus IV. cur *Citatus* dictus. n. 80
 Immature moritur. *ibid.*

Ferdinandus V. Catholici cognomento insignis. p. 14. n. 88

Feudum.

- Inter Feudum, fideicommissum est similitudo, ideò de uno ad alterum deducitur argumentum. p. 223. n. 5
 Feudi in successione an inspiciatur proximitas quoad primò acquirentem, vel quoad ultimum possessorem. *ibid.* n. 6
 Feudum haereditarium quod dicatur, & quotuplex sit feudum, remissivè. *ibid.* n. 7.
 In Feudo an per repraesentationem succedatur. *ibid.* n. 81. & seq.
 Feudum in dubio utrum haereditarium praesumatur. *ibid.* n. 83

Fideicommissum.

- In Fideicommissi familiae relictæ successione an aestimetur proximitas respectu testatoris, vel ultimi possessoris. p. 223. n. 1. & 2. & p. 224 n. 12. & seq.
 Utrum per repraesentationem remotiores cum proximis succedant. *ibid.* & seqq.
 Quid si Fideicommissum ad familiam spectet ex contractu. *ibid.* n. 18
 Ad Fideicommissum si plures de familia nominatim vocentur, non ordine successivo, sed omnes simul succedunt: quod limitatur, p. 224. num. 20
 Si proximior de familia vocetur, an locus sit repraesentationi. p. 225. n. 22. & seq.
 Quid si vocetur ad successionem familia, servata praerogativa gradus. *ibid.* & seq. n. 24. & 29
 Ad Fideicommissum cum vocatur certus gradus, ut filii, & fratres, excluditur repraesentatio. *ibid.* n. 25
 Si vocaverit testator filios, hominibus expressis, ac eis substituerit proximiores de familia, mortuo uno ex filiis, liberi ejus non succedunt cum patris per repraesentationem. *ibid.* n. 27
 Quid si filius nepotes ex ipsis substituat patris. *ibid.*
 Si testator avocaverit filios, ac nepotes, diversos gradus constituens, decedente uno ex filiis, nepotes ejus loco subrogantur. *ibid.* n. 28

Filiatio, & Filius.

- Filiorum curam parentes magis dilectis amicis, committere solent: aliquando fraudulenter inimicis, ut ipsos gravent. p. 115. n. 12
 Filiationis in causa summariissima pro alimentis, dum lis pendet principalis, per parentem praestandis, locus non est repulsis testium: secus ubi principaliter filius agit ad alimenta. p. 111. num. 16

Fiscus.

- Fiscus si ut author laudatus compareat ad tuendum eum, qui emit ab illo, causam trahit ad suos iudices. p. 59. n. 6. & 8
 A Fisco qui emit, si super re vendita conveniatur, ad Fiscales iudices causam deferre poterit. *ibid.* num. 7
 Si Fiscus patiat, in eum, qui ab ipso emit, causam peragi apud iudicem ordinarium, processus sustinebitur. *ibid.*
 Fiscus sive actoris, sive partes sustineat, suas causas ad proprios, & speciales iudices defert. *ibid.* n. 9
 In Fiscum an transeat instantia coepta cum eo, cui cessit. p. 60. n. 16
 Fiscus successor causam cum antecessore coeptam ad suos iudices avocatur. *ibid.*
 Fisco

Index Rerum,

- Fisco per confiscationem bona occupante, instantia cum reo pendens expirat.** *ibid.* Et quid de secunda instantia sentiendum, remissivè. *ibid.*
- Fiscus hæres nunquam instituitur, sed Princeps.** *ibid.*
- Fisci patronus recusatione à causæ protectione omninò removeretur.** p. 160. n. 10. Causæ autem recusationis probari debent. p. 161. n. 16
- Fisci patronum recusans an incurrat poenam lege regia stabilitam adversus non probantem causas recusationis Senatorum.** p. 162. n. 37. & seqq.
- De Fisci patronorum dignitate, remissivè.** *ibid.* num. 37.
- Fisci patroni recusatio difficilius admitti debet, quam iudicis superioris.** p. 169. n. 2. & seq.
- Fisci patronus quando possit ad litis expensas damnari.** p. 165. n. 2
- Fiscus an valeat expensas litis, quas exsolvit, à superato repetere.** *ibid.*
- Fiscus num valeat pecuniam posteriori creditori solutam etiam ex causa onerosa, ac bona fide consumptam, revocare, ac exigere.** p. 178. n. 1. 2. & 3.
- Quid si non ipse Fiscalis debitor, sed alius pro eo solvat posteriori creditori.** *ibid.* & seq. n. 4
- Quid si debitor rem in solutum dederit posteriori creditori, qui eam alienavit, ipsaque penes tertium possessorem perit.** *ibid.* n. 5
- Fiscus, ac cæteri privilegiati avocant pecuniam etiam anteriori creditori solutam, cum ex privilegio in concursu illi præferri deberent.** p. 179. n. 7
- Fisci, ac cæterorum privilegium quoad pecuniæ avocationem restringitur.** *ibid.* n. 8
- Fœmina.*
- Fœmina virgo quæ nunquam nupsit, an gaudeat privilegiis unicæ, C. quand. imper. int. pupil. & vid.** p. 190. n. 37. & seq.
- Fortunata Insule.*
- Fortunatarum insularum, vulgò Canarias, debellatio.** p. 13. n. 85. & seq.
- Forum.*
- Forum cuique patria est.** p. 44 n. 5
- Forum si quis fortitur ratione contractus, ibi repertus etiam ex causa necessaria, poterit conveniri: non sic in foro originis.** p. 46. n. 17
- Forum duplex qui habet, in quolibet potest conveniri, quoties jure communi utrumque fortitur: at si ex privilegio, ubi ipse maluerit, respondebit agenti.** p. 57. n. 37
- Forum defuncti, non hæredis sequi tenetur agens, jacente hæreditate.** p. 61. n. 22
- Forum fortitur quisque in loco contractus.** p. 72. n. 21. An absens ibi conveniri possit. *ibid.* & seq.
- Forum fortitur contrahens, ubi se soluturum, promittit, & utrum hoc casu subiciatur etiam foro contractus.** p. 73. n. 29. & p. 74. n. 39. & seq.
- In Foro destinatæ solutionis absens non convenitur, nisi proprio domicilio renunciaret.** p. 74. & seq. n. 30
- In Foro contractus, aut destinatæ solutionis absens poterit conveniri, si proprio renuntiaverit, licet non se submittat loci solutionis vel contractus iudicibus.** p. 73. n. 31. In illis locis repertus etiam ex causa necessaria respondere cogitur, nec habet jus revocandi domum, etsi foro suo renuntiaverit. *ibid.*
- In Foro contractus non convenitur absens, quamvis promiserit, se ibi responsurum.** *ibid.* n. 37
- Quid de loco destinatæ solutionis.** *ibid.* n. 38. & p. 75. n. 49
- Forum fortitur reus ubi deliquit, quod omnium potissimum.** p. 77. n. 14
- Forum ex delicto duplex reus aliquando fortitur, & iudex qui prævenit, alium excludit.** p. 78. n. 15
- Forum ex quasi delicto reus fortitur.** *ibid.* n. 16
- Forum loci delicti quoad forum animæ nemo fortitur.** *ibid.* n. 18
- Quoad Forum inspicitur tempus delicti, non inchoati iudicii.** p. 189. n. 33
- Fraus.*
- Propter Fraudis suspicionem nemini jus suum auferendum.** p. 41. n. 34
- Fraus non præsumitur.** *ibid.* & p. 192. num. 5. & p. 86. n. 24.
- Fraus latet in animo agentis, idè solum per conjecturas, vel confessionem ipsius probari potest.** p. 193. n. 15.
- Fraus quando præsumatur in suscipiente Ordines post delictum.** *ibid.* n. 16
- Froyla Rex.*
- Froyla I. Gothorum Rex nepotem propria fofole posthabita Regni successorem designavit.** p. 8. n. 46
- Froyla II. Gothorum Rex vi potius quam jure regnum suscepit.** p. 9. n. 57
- Sub eo Castellani à Legionensium Regum obedientia se penitus subtrahunt.** *ibid.*
- Fundus.*
- Si Fundum communem pro divisio unus ex dominis simpliciter legaverit, quicquid post testamentum illi accesserit, pro portione lucro legatarii cedit.** p. 26. n. 12. Idem juris erit, si ita legetur, *Lego fundum meum.* *ibid.* n. 13
- Fur.*
- Fur an puniri possit in loco, ubi apprehenditur cum re, quam alibi surripuit.** p. 81. n. 44
- G.**
- Garfias Rex.*
- Garfias legionis Rex, brevi usurpata dignitate fruitur.** p. 9. n. 55
- Generale.*
- Generali dispositione non continentur personæ egregiæ, singulares, & ordinis superioris.** p. 288. n. 8
- Gesaleycus.*
- Gesaleycus Gothorum Rex Amalarico legitimo fratri præpositus.** p. 4. n. 14
- Gothi.*
- Gothorum sedes unde in Italiam, ac Hispaniam descenderunt.** p. 2. n. 2
- Gothi à Stilicone Romanorum Duce devicti.** *ibid.* & seq. n. 4
- Quando Hispanias ingressi, & quamdiu eorum regnum constitit.** p. 8. n. 42
- Granata.*
- Granatense Prætorium à Civitate regia translata.** p. 14. n. 88
- Gratia.*
- Gratiâ Principis, vel alicujus inferioris non expirat, etsi concedens obeat antequam literæ concessionis expediantur.** p. 106. n. 6. Idem est de sententia. *ibid.*
- Guber-*

& Verborum.

Gubernator.

- Gubernator necessariò constituendus. p. 15. n. 49
Gubernator ut constituatur communitate populorum, natura suadet. p. 16. n. 97
Gubernator ineptus perinde est, ac si nullus existat. ibid.
Gubernatorem sibi eligere quando liceat populis Principi subditis. p. 16. n. 105

Gundemarus Rex.

- Gundemarus Gothorum Rex, meritorum cumulo nixus thronum ascendit. p. 6. n. 27

H.

Habitans.

Habitans in oppido negotiationis, studii, alteriusve similis exercitii causa, nec potitur commodis commoditatis, nec oneribus publicis subicitur. p. 218. n. 14

Hæreditas, & Hæres.

- Hæreditas viventis vendi non potest. p. 86. num. 24
Hæredes in contractibus comprehensi censentur, quanquam eorum mentio nulla fiat. p. 232. & seq. num. 16.
Hæres à defuncto realiter distinguitur, licet juris fictione quoad plures effectus una, eademque persona reputentur. p. 233. n. 20
Hæres, in quem transit conditionalis contractus, tenetur conditionem specificè adimplere. ibid. num. 26
Hæres an possit potestativam implere conditionem adjectam contractui cum antecessore celebrato? p. 232. n. 10
Utrum impleri possit conditio cum hærede illius, cum quo ex contractu debet impleri. p. 237. n. 59

Hæresis, & Hæreticus.

- De hæresi convictus non auditur appellans. p. 146. n. 29
Hæreticus ubicumque comprehensus jure punitur. p. 83. n. 57
In Hæreticum plures judices pro eodem crimine separatim procedere possunt. ibid.
Hæreticus ubicunque punitur, tamen in eo loco non deliquerit. ibid.
Hæreticus, si petatur, remitti debet ad locum, ubi deliquit absque distinctione regnorum, aut Principum. ibid.

Henrici Reges.

- Henricus I. Castellæ Rex cum primoribus coætaneis ludens casu occubuit. p. 11. n. 76
Henricus II. Hispaniæ Rex Cancellarias & Prætoria Regia instituit. p. 13. n. 83
Henricus III. *Infirmus* dictus. ibid. n. 85. Sub eo Cantabri Fortunatas insulas aggrediuntur. ibid.
Henricus IV. *Liberalis* dictus, sub quo Majestas despectui & ludibrio habita. p. 14. n. 87

Hispania.

- Hispania quo tempore Romano Imperio omninò subjecta. p. 2. n. 1
Hispania Wandalis & aliis Barbaris occupatur. p. 2. n. 3
Hispania Imperatorem Alarico Gothorum Regi conceditur. p. 3. n. 5
Hispaniam ingreditur Rex Gothorum Athaulphus. ibid. n. 6

D. de Faria Covar. Enucl.

- Hispania quanto tempore à Gothis occupata. p. 8. n. 42
Hispania ab Imperio judicialiter exempta. p. 10 n. 66

Homo.

- Homo præ cunctis animalibus appetit societatem. p. 15. n. 95
Homines etiam barbari superiores suos reverentur, illisque obediunt. ibid.
Homo est animal sociale, politicum, ad civile consortium propensum. ibid. n. 96
Homo pluribus ad societatem invitatur. ibid.
Inter Homines cognitionem natura constituit. ibid.
Homines ex communitate ducuntur naturaliter ad constituendum Principem, vel Magistratum, per quem Respublica gubernetur. p. 16 num. 97

Hospitale.

- Hospitalia apud nos habent casum Curiae. p. 55 n. 15

Hypotheca.

- Hypotheca quid significet, & inter eam & pignus qualis sit distinctio. p. 93. n. 46 num. 28
Hypotheca generalis etiam tacita bona futura complectitur. p. 180. n. 20
Sub Hypotheca generali pecunia quoque continetur. ibid.

I.

Immunitas.

- I**mmunitas castro concessa extenditur ad augmentum. p. 25 n. 2

Imperator, & Imperium.

- Imperatores Romani lege regia soluti sunt legibus. p. 18. n. 116
Imperatoris electio à quo, quando, & quibus Principibus Germaniæ concessa. ibid. n. 123
Imperatorem deponere quis valeat. ibid.
Imperatoris electionem potest Pontifex reprobare, & alium constituere. ibid.
Imperio concessio in villa vel castro, an intelligatur jurisdictio simplex tacitè concessa. p. 24 num. 167

Incola.

- Incola quis dicatur, ut communibus pascuis frui possit. p. 218. n. 10
Incola propriè quis sit. ibid. n. 12

India.

- Indiarum Occidentalium inventio. p. 13. n. 85 & seqq.

Vide Fortunata Insula.

Indignus.

- Indignus minori dignitate non admittitur ad majorem. p. 121. n. 17. & seqq.

Infamia, & Infamis.

- Infamia quotuplex, ac de effectibus infamiæ juris, remissivè. p. 113. n. 2
Infamia facti quid sit, & de differentiis inter hanc, ac infamiam juris, remissivè. p. 114. n. 3
Infamia Canonica quæ sit. ibid. n. 5
Infamia juris non solum impedit ad dignitates ingressum, sed etiam à quæsitis excludit. p. 115 & seq. n. 19. & 24.
Infamia facti obtentis dignitatibus non privat. p. 117. n. 30

Index Rerum,

- Infamiam juris Princeps tollere potest** : non facti. ibid. n. 31
- Infamia per sententiam à quo tempore contrahatur.** p. 145. n. 16
- Infamibus januæ dignitatum clauduntur.** p. 121. num. 19
- Infamibus an liceat Principis Curam ingredi.** ibid. n. 21
- Infamis si à Principe sciente ad dignitatem, vel officium publicum eligatur, cum eo dispensasse intelligitur.** p. 122. n. 24
- Infamis, dum privatio latet, si jurisdictionem, aut munus exerceat, per eum gesto ob publicam utilitatem subsistent.** p. 122. n. 27
- Infelix.*
- Infœlicissimum est, fuisse aliquando fœlicem.** p. 69. n. 21
- Inhibitio.*
- Inhibitio definitur.** p. 152. n. 11
- Inhibitio, nisi legitime expedita, non suspendit inferioris jurisdictionem: & quæ desiderentur ad legitimam expeditionem.** ibid. n. 12
- Inhibitio non legitima impunè contemnitur, nisi ob reverentiam judicium supremorum.** ibid. num. 13
- Inhibitio etiam non canonica de stylo Curiaè ita ligat inferioris manus, ut processus postea factus sit nullus.** ibid.
- Post inhibitionem innovata per tertium, ut attentata non revocantur.** ibid. n. 15
- Inhibitio superiorum judicium, sive legitima, sive non timenda est.** p. 153. n. 22
- Inimicus.*
- Inimicus reconciliatus an admittatur in testem: & an possit se tutela excusare?** p. 114. n. 11. & seq.
- Inquilinus.*
- Inquilino quando liceat à domo recedere, non soluta pensione, ante finitum locationis tempus.** p. 184. n. 26. & seqq.
- Inquilinus ab æde ejectus propter domini necessitatem, hac cessante, agere potest, ut sibi liceat in eadem habitare pro residuo locationis tempore.** ibid. n. 29
- Inquisitionis Tribunal.*
- Inquisitionis sanctæ Tribunal in Hispania erigitur.** p. 14. n. 88
- Insinuatio.*
- Insinuatio testamenti laici, qui clericum hæredem instituit, apud judicem sæcularem fieri debet.** p. 58. n. 1
- Idem est, si clericus laicum relinquat hæredem.** ibid. n. 2
- Insinuatio testamenti ad pias causas coram Ecclesiastico fit.** ibid.
- Insinuatione testamenti quando fit opus, & quomodo peragenda, remissivè.** ibid. n. 2
- Instrumentum.*
- Instrumentum unde dicatur, & quid in materia probationem significet.** p. 119. n. 1. Dividitur. ibid. n. 8
- Instrumentum publicum definitur.** ibid. n. 2
- Instrumentum cujusque actus triplex fieri potest.** ibid. n. 4
- Instrumentum authenticum quale sit.** ibid. n. 3.
- Cur ita dictum.** ibid. n. 5
- Instrumentum originale quod dicatur.** p. 120. n. 9. An faciat fidem, si non reperiatur protocollum. ibid. num. 11. Habet paratam executionem. ibid.
- Instrumentum, cujus protocollum non apparet, quando censeatur suspectum.** ibid. numero 11
- Instrumentum producens in judicio, adversario pendente, compelli potest ut protocollum ejus, quod penes ipsum est, aut esse præsumitur, edat: sed jurejurando ab exhibitione propter præsumptionem liberabitur.** ibid. & seq. num. 13
- Instrumentum editum si parti reddatur, relicto in actis transumpto, & illud de falso arguatur, ad petitionem adversarii iterum exhiberi jubetur, ut falsitas possit comprobari.** ibid.
- Instrumento producto, si negetur illius author esse tabellio, quid probare incumbat producenti.** p. 125. n. 49
- Instrumentum in remota regione extra regnum exequendum, ut fidem faciat, quomodo comprobandum.** ibid. n. 50
- Instrumentum qui falsum dixerit, id probare tenetur.** ibid. n. 51
- Carens vitio apparenti ex contextura maximam pro se habet præsumptionem, ac vim à publica obtinet autoritate.** ibid.
- Instrumenta per tabellionem putativum confecta an valeat.** p. 126. n. 52
- Instrumentum publicum fidem meretur, etsi protocollum non inveniatur.** ibid. n. 65
- In publicis instrumentis utrum divini nominis invocatio præmitti debeat.** ibid. n. 1. & 2
- De Instrumenti publici solemnitatibus tam de jure communi, quàm regio nostro.** p. 127. n. 3. cum seqq. De papyro sigillata, qua in Hispania utimur. ibid. n. 7. De indictionibus, remissivè. ibid. n. 4.
- Instrumentum exprimens horam confectionis præfertur non exprimenti, si utrumque eadem die fiat.** ibid. n. 8.
- Instrumentum si una die inchoëtur, & alia perficiatur, sat erit de die perfectionis mentionem fieri; ibid. Si noctu conficiatur, id declarare necesse non est, modò dies ad quem nox spectat, exprimat. ibid. Si quoad tempus in instrumento aliquis error contingat, quando valeat ipsum corrigere tabellio. ibid.**
- In Instrumento an domus, in qua fit, debeat declarari.** ibid. n. 9
- Utrum testes subscribere debeant.** n. 10. Quot testes adhibendi. p. 128. n. 11. & 12
- Utrum contrahentes, ac tabellionem subscribere opus sit.** ibid. n. 13. & seq.
- Instrumentum publicum in Hispania, nisi in papyro sigillata scribatur, non valet.** ibid. n. 16
- In Instrumento debet asserere tabellio contrahentes sibi esse notos: sed hujus solemnitatis omissio non parit nullitatem.** ibid. n. 17
- Ad Instrumenti publici reprobationem quod desiderentur testes.** ibid. n. 18. & seqq.
- Ut Instrumentum in judicio probet, judici est exhibendum, idemque vel ejus exemplar in actis relinquendum.** p. 129. n. 21
- Instrumentum cum libello actionis præsentans, an teneatur post litem contestatam illud reproducere.** ibid. n. 22.
- Instrumentum continens plura capita integrè judici**

& Verborum.

- judici exhiberi debet : adversario non , nisi illud caput , quo producens ufurus est , quod limitatur. ibid. n. 25
- Instrumento non integrè producto , an sit adversariis an dicendus , si totum edi postulaverit. ibid. n. 24
- Instrumenti exemplar an sit cum die adversario exhibendum. ibid. n. 25
- Instrumentum producens quod unum caput , qua cautela uti possit , ne ex aliis sibi præjudicium resultet. ibid. n. 26
- Instrumentum semel in actis positum , an possit qui produxit , ille retrahere. ibid. n. 27
- Instrumenta quando sunt in judicio producenda. ibid. n. 28. cum seqq.
- Instrumentum publicum jus facit quoad omnes : & probat : non sic authenticum non publicum. p. 130. n. 37
- Si Instrumentum legitimè nullum pronuntietur , quoad omnes fide carebit. ibid.
- Instrumentum in alio relatum , si ad actus substantiam necesse non sit , ne opus erit , ut exhibeatur. p. 132. n. 6
- Instrumentum extractum per alium tabellionem cum debita solemnitate , plenam fidem meretur , si originarius sit in perpetuum , vel ad longum tempus impeditus. ibid. n. 6
- In Instrumenti explanatione an instrumentarii testes debeant intervenire. ibid. n. 12
- Instrumentum antiquum absque solemnitatibus confectum , quando probet. p. 134. n. 25. & seqq.

Interdictum.

- De Interdicto summariissimo , quod vulgò *De interim* dicitur , qui egerunt. p. 111. num. 15.
- Competit in triplici remedio possessori. 109. n. 2.
- Propriè dicitur intellectum. ibid. n. 3
- De Interdictorum etymologia , & differentia , remissivè. ibid.
- In interdicto *Interim* , decretum est interlocutoria sententia. p. 112. n. 23
- Hæc sententia nequit revocari , si prævia causæ cognitione proferatur per eundem judicem. p. 110. n. 5
- Interdictum hoc est præparatorium ad principale judicium super possessione. ibid. n. 6. Locus illi est , licet de sola proprietate sit agendum , & quid in tenuta majoratus. ibid.
- Interdictio *Interim* , etiam qui non possidet , juvari potest. ibid. n. 7. Qualis causæ cognitio in illo requiratur , & an ex officio expediri queat. ibid. n. 8
- Ad hoc Interdictum sufficit probatio absque reproductione per testes , qui in causa principali deposuerint. ibid. n. 10
- Rursus testes in hoc judicio examinati , parte citata , profunt quoad causam principalem possessionis. ibid.
- In hoc judicio poterit iudex testibus absque iuramento fidem adhibere. ibid.
- Non requiritur probationum publicatio , nec alia judiciorum solemnitas. ibid. n. 11
- Non restituitur minor propter omissam probationem , nec ex alia causa. ibid. n. 21. & p. 113 num. 32
- Non admittuntur repulsæ contra testes. p. 111. num. 14
- Ex Interdicto *Interim* , non datur vera possessio , sed nuda detentatio. ibid. num. 15. Admit-
- D. de Faria Covar. Enucl.*

- titur supplicatio , sed terminus probatorius non conceditur. ibid. n. 17. & p. 113. n. 31
- In judicio interdicti hujus an de nullitate dicere liceat. p. 111. n. 18. & p. 113. n. 32
- Interdictum hoc competit civiliter tantum possidenti , nisi alius in actuali possessione reperitur. p. 111. & seq. n. 20. An sit simile judicio tenutæ. p. 111. n. 21
- Interdictum *Interim* , datur naturaliter possidenti , & mero detentatori. p. 112. n. 23
- Utrum competat habenti contra se juris præsumptionem ? ibid. n. 24. cum seqq.
- In Interdicto *Interim* , ille obtinebit , qui de antiquiori possessione probaverit. ibid. n. 29
- Ex hoc interdicto manutentio an cesset , prima sententia super possessione prolata. ibid. num. 30
- Utrum in eo admittitur appellatio ? ibid. & seqq. 31.
- Hoc Interdicto agens de quo tempore probare debeat possessionem. p. 113. n. 35

Inventarium.

- Inventarium bonorum defuncti clerici , cui hæres laicus existit , coram quo iudice fieri debeat , & è contra , si clericus succedat laico. p. 58. n. 3

Joannes Reges.

- Joannes I. Hispaniæ Rex , insignis pietate , tempora à Christi nativitate computari statuit. p. 13. num. 84. Ex quo dejectus statim animam exhalat. ibid.
- Joannes II. publica lætitia Rex renuntiatur. ibid. num. 86. Sub eo memoratu digna parata victoria , & quinque Fortunatæ insulæ expugnatae. ibid.

Judeus.

- Judæi ab Hispania expelluntur. p. 14. n. 87

Judex, & Judicium.

- Judicibus laicus omittentibus administrare justitiam , num liceat litigantibus ad Ecclesiasticum tribunal recurrere. p. 48. n. 7
- Judex prohibetur sportularum nomine aliquid à pauperibus recipere. p. 50. n. 25
- Judex laicus si aliquando jure procedat in clericum , suæ sententiæ executionem Ecclesiasticus facere debet. ibid. n. 27
- Cùm Judex laicus legitimè adversus clericum procedit , quanquam per Ecclesiasticum inhibeatur , suspendere non tenetur. ibid. num. 30
- Judices se mutuo auxilio juvare debent. p. 70 num. 1
- Judex Ecclesiasticus non valet propriam exequi sententiam in persona , aut bonis laici : sed Magistratus sæcularis brachium improbare opus est. ibid. n. 2. & p. 72. n. 15. Fallit in crimine hæresis. p. 71. n. 11
- Auxilium brachii sæcularis postulat , ut clericos rebelles coërceat. p. 70. n. 2
- An teneatur prius censuris uti , quàm ad brachium sæculare recurrat. ibid. u. 5
- Tenetur auxilium impartiri contra clericos , ut sæcularis sententia exequatur , vel ad extorquendam legis pœnam. ibid. n. 6
- Potest censuris cogere sæcularem , ut sibi auxilium legitimè postulatum exhibeat. p. 70. num. 7

Index Rerum,

- Si ab Ecclesiastico giudice negetur auxilium in clericos, ad Metropolitanum appellatur, ut illum compellat. p. 71. n. 8
- Judex laicus non tenetur auxilium exhibere Ecclesiastico, nisi de justificatione sententiæ ex actis sibi constet, exceptis causis, de quibus cognoscere illi non licet ob incapacitatem. ibid. n. 9
- Judex laicus denegans auxilium legitime petitum, & quomodo puniatur. ibid.
- Excommunicatus ob non exhibitum auxilium, quo remedio usus. ibid. n. 10
- Capiens reum ad requisitionem Ecclesiastici, quo in carcere custodiri debeat. ibid. n. 12
- Judex Ecclesiasticus utrum valeat ex consuetudine laicos propria capere autoritate, ac in eorum bonis executionem facere. ibid. numero 13.
- An possit de jure, quoties criminaliter in laicos legitime procedit, illos propria autoritate capere. ibid. n. 14
- Clericos propria autoritate carceribus subicere potest. ibid. & seq. n. 17
- Judex Ecclesiasticus Clericos quando auxilium sæcularis imploret, & hic illud impertiri tenetur. p. 72. n. 18
- Judex, qui non ex defectu jurisdictionis, sed armatæ familiæ auxilium petit, non tenetur causa acta exhibere requisito. ibid. n. 19
- Si Judici requisito notoriè constet, iniquè procedere, qui postulat auxilium nec debet, nec potest exhibere. ibid.
- Judex legitime requisitus tenetur exequi literas requirantis, aliàs punitur. ibid. n. 20
- Judex loci contractus quando possit contra absentem procedere. ibid. n. 22
- Potest mittere creditorem in bona absentis debitoris ex primo decreto, non ex secundo. ibid. num. 25
- Judex delinquentem in alieno territorio apprehendere nequit, etsi illum persequens capiat. p. 75. n. 44
- Judex non possit delinquentem in proprio territorio repertum, ab alio magistratu damnatum punire absque literis requisitoriis. ibid. num. 46
- Judex qui renuit exequi literas requisitorias compellitur, & quibus pœnis afficiatur. ibid. n. 47
- Quid de giudice qui requisitorias repedire recusat. ibid.
- Requisitus potest, ac debet literas executioni mandare, tamen si intimationis tempore cognoscat, requirentem decessisse. p. 76. num. 1.
- Ampliatur. p. 77. n. 11
- Judicis requisiti successor tenetur literas exequi, quæ ad antecessorem dirigebantur. ibid. num. 13
- Inter judicem requisitum, ac delegatum discrimen. ibid.
- Judex requisitus capere potest reum sibi non subditum ad remissionem. p. 79. n. 30
- Judex originis, aut domicilii an valeat punire extra suum territorium delinquentem. p. 80 num. 33
- Judicis requisiti ad capturam rei jurisdictionis per eam non prorogatur. p. 82. n. 49
- Pro Judice est præsumendum. p. 90. n. 14
- Judex an possit punire non subditum, qui coram ipso falsum dixerit. p. 117. n. 34. cum seqq.
- Quid de giudice delegato. ibid. n. 37.
- Judex laicus potest cognoscere de falsitate per clericum apud se commissa, quatenus sit opus ad causæ principalis decisionem. p. 118 numero 44.
- Judex dum propriam sententiam post appellationem exequitur, jus, judicem, ac partem offendit. p. 144. n. 9. Quibus afficiatur pœnis. ibid.
- Judex ad quem potest ex officio, attentata per inferiorem revocare. ibid.
- Judex Ecclesiasticus, qui in dubio appellationi non desert, vim facit. p. 146. n. 27
- Judex à quo quando valeat post appellationem ab interlocutoria in principali ad ulteriora procedere. p. 154. n. 28. Potest sententiam exequi interlocutoriam judex instar tempus, quo ab ipsa licet appellare. p. 151. n. 9
- Judex ad quem valeat attentata retractare quandoque, ad quæ inferior post inhibitoriam processit, quanquam pars appellationi renunciet, aut illam deserat. p. 152. n. 13
- Judices omnes regulariter possunt recusari. p. 159 n. 2. Qui nequeant recusari. ibid.
- Judex suspectus quis censeatur, ut possit recusari. ibid. n. 3
- Judex adjunctus ordinario propter recusationem ordinariam obtinet jurisdictionem in causa, & quomodo ipse possit recusari. ibid. n. 5
- Ordinarius non removetur à causæ cognitione ob recusationem. ibid. n. 5. Limitatur. ibid. & seq. n. 6.
- Sufficit ad ordinarii recusationem jusjurandum de suspicione: sed si omninò excludatur à causæ cognitione, causa probari debet. p. 160. num. 15
- Judice Ecclesiastico, & laico super jurisdictione contententibus, ille de causa cognoscit. p. 169. num. 3
- Judex Ecclesiasticus cognoscit, an clericus vestes, ac tonsuram detulerit, ut gaudeat fori privilegio. ibid. n. 6
- Judex laicus de consuetudine retinet in proprio carcere delinquentem, donec Ecclesiasticus definit, an fori privilegio juret. p. 197. num. 19
- Judices Ecclesiastici sunt proni ad eximendos criminosos reos à sæculari jurisdictione. ibid.
- Quid de jure servandum in remissione rei ad Ecclesiasticum. ibid. n. 20
- Judex laicus nequit contra reum procedere, dum de clericatu lis pendet. ibid. n. 21. Et Ecclesiasticus potest inhibere laico, ne procedat. ibid. Ecclesiasticus si apud se reum habet, nequit ipsum à carceribus relaxare, dum de clericatu cognoscit, alioqui licebit laico judicii illum ad proprium carcerem reducere. ibid. num. 22
- An idem possit fieri per laicum postquam Ecclesiasticus de causa principali cognoscit in reum, qui Clericus est pronunciatus. ibid. n. 24
- Judex laicus ut Ecclesiastico reum remittat, ipsum custodibus committere debet, & cujus ex bonis expensæ sunt solvendæ. ibid. n. 25
- Judex laicus potest clericos, quos cum armis invenerit, capere, ut ad Ecclesiasticum remittat. p. 200. n. 40. Potest laicus judex, ejusque officiales auferre clericis instrumenta quibus vitam piscationem exercent. ibid. n. 41
- Si Judex Ecclesiasticus contra clericum, ac laicum simul in criminali causa procedat, & hunc absolvat, aut non competenter coercat, licebit sæculari judici de eadem causa iterum cognoscere, & sibi subditum meritis pœnis afficere. p. 202. n. 11
- Judex

& Verborum.

Judex ex causa valet legis pœnam temperare ; sed quam sententia imposuit , immutare , nisi in continenti prohibetur , exceptis Inquisitoribus contra hæreticam pravitatem. p. 202. num. 17

Judex laicus an possit cognoscere de possessione rei spiritualis. p. 203. n. 1. & seq.

Judex à quo , appellatione pendente , potest ea facere , quæ ad illius faciliorem expeditionem conducunt , & attentata revocare , quod in ordinario solum procedit. p. 145. n. 21

Judices Ecclesiastici qualiter vim litigantibus inferant. p. 205. n. 19

Judices qui regiis Prætoris in Hispania assident , cognoscunt cum maxima Reipublicæ utilitate de vi per Ecclesiasticos illata , quam tollunt. ibid.

Judice Ecclesiastico in causa merè profana , & à suo foro prorsus aliena procedente , quomodo litigantibus subveniat. ibid. n. 20

Judices regii quam cognitionem habeant ad tollendum vim per Ecclesiasticos illatam. ibid. num. 21

Judices Ecclesiastici qualiter compellantur parere decretis , quibus vis tolli præcipitur. p. 206. num. 23

Judices Regii Prætorii an possit violentiam Ecclesiasticorum tollere quoties de illa constiterit. ibid. num. 24. Quibus casibus non detur recursus ad regia Prætoria per viam violentiæ. ibid. & seq. n. 25.

Judices ob oculos æquitatem habere debent. p. 234. n. 36

Ad Judicium , quod inter alios agitur , tertius pro suo interesse principaliter , vel accessorie venire potest. p. 88. n. 1

In Judicio comparens , ut unum ex litigantibus foveat , causam in statu , quo existit , assumere tenetur. ibid. n. 2

Nequit in tertium hunc ferre , aut exequi sententiam , nec ipse poterit ex suo privilegio causam ad aliud deferre tribunal. ibid. n. 3

Juramentum.

Juramentum de calumnia apud nos in omni actione , vel exceptione , quæ deducitur in judicio , adjicitur. p. 166. n. 4

Hodie juramentum istud parvipenditur , & facile per litigantes fit. ibid.

Juramentum affectionis , & de veritate dicenda quoad interesse , quomodo differant. p. 169. num. 37

Jurisdictio.

Jurisdictio suprema temporalis definitur. p. 15. num. 92

Jurisdictio spiritualis , Sede Apostolica vacante an resideat in totius Ecclesiæ communitate. p. 17. n. 107

Jurisdictio , supremæque potestas quibus modis legitime quærat. p. 18. n. 122

Suprema jurisdictio non conferretur , etsi plurimi in unum Principem consenserint separatim , non constituta communitate. p. 19. n. 133. & seq.

Jurisdictio omnis , supremæque potestas in Castellæ regnis ad Regem spectat , à quo in inferiores descendit. p. 21. n. 143. Est absoluta nullis conditionibus restricta. ibid.

Jurisdictio cum mero , ac mixto imperio potest in Hispania privilegio , aut præscriptione comparari. p. 22. n. 146

Ad Jurisdictionis præscriptionem adversus Regem qualis possessionis probatio desideretur. p. 22. n. 148. & seq.

De Jurisdictionis regie causis cognoscunt sæculares Magistratus , etiam contra Ecclesiasticos possessores. ibid. n. 150.

Jurisdictio suprema ad audiendos subditos querelantes , nec privilegio , nec præscriptione à regia dignitate potest segregari. ibid. n. 151

Oppido alienato per Dominum inferiorem , an jurisdictio etiam transferatur. p. 24. numero 166

Jurisdictio per Regem concessa cum mero , & mixto imperio , an facultas cognoscendi de causis appellationis tributa censeatur. ibid. n. 167. & p. 40. n. 25.

Jurisdictio concessa per Principem quando extendatur ad populi augmentum. p. 25. n. 7. Et quid de immunitate , aut exemptione. ibid.

Jurisdictio præscriptione acquisita utrum ad territorii augmentum ampliatur. p. 28. n. 21

Quid si privilegio concedatur. ibid. num. 22. & seq.

Jurisdictio aliquando potest exerceri in alieno territorio quoad dominium , & proprietatem. p. 29. n. 24

Jurisdictio villæ , aut castri concessa , comprehenduntur ejus termini , ac territorium , si illud habeat. ibid. n. 25

Jurisditionis prorogationi in secunda instantia non est locus. p. 37. n. 3

A Jurisdictione sæculari ad Ecclesiasticam , vel è contra per appellationem transitus fieri nequit. ibid.

Jurisdictio semel quæsitæ non expirat per superioris revocationem , antequam judici constet , idè interim gesta sustinentur. pag. 68. numero 51. Ampliatur etiam in revocatione jurisdictionis ex motu proprio. ibid. numero 53.

Jurisdictionem habere suspensam , & illa omninò carere , diversum est. p. 156. & seqq. num. 18

Jurisdictio Ecclesiastica , & sæcularis , ne confundantur , multum interest. pag. 186. numero 1

A Jurisdictione regia qui se eximere conatur , opposita fori declinatoria , quibus pœnis subjiçitur. pag. 198. & 199. n. 27. 31. & 35. An incidatur in eas pœnas ipso jure. ibid. n. 33. Pœnæ contrahuntur , etsi declinatoria non fortiatur effectum. ibid. n. 32

Quid si reum pœnituerit , & à declinatoria recesserit. ibid.

Jurisdictio Ecclesiastica per laicos potest de jure communi prorogari , quod regio nostro non licet. p. 196. n. 8

Jurisdictio quoties partium consensu prorogabilis non est , declaratoria etiam lata sententia , objici poterit ad impediendum executionem. ibid. num. 10. Qui jurisdictionem alienam usurpat , graviter peccat. ibid. num. 15

Jurisdictio est incorporalis , idè non recipit divisionem , nisi quoad usum. p. 237. n. 1

Si pluribus competat , penes singulos est in solidum , etsi quoad exercitium sit separata. idib.

Jurisdictio communis dum non dividitur quoad usum

Index Rerum,

- usum , quomodo Domini illam exercent. p. 237. num. 2
- Utrum Domini compelli possint, ut dividant exercitium jurisdictionis, aut judicem communi consensu constituent ad justitiæ administrationem. p. 238
- Jurisdictionem eandem in solidum plures Magistratus possunt exercere. ibid. n. 4
- Jurisdictionis non divisæ usus æqualiter ad Dominos omnes spectat, licet in proprietate territorii inæquales partes obtineant. Aliud est quoad pœnas pecuniarias, & alios jurisdictionis fructus, qui pro rata dividi debent. ibid. num. 7
- Jurisdictionis divisio quoad usum quomodo inter dominos fieri soleat. ibid. numero 10
- Jurisdictionis facta divisione, quicquid egerit aliquis ex Dominis, cum juxta formam illius non possit, erit nullum. ibid. num. 11
- Jurisdictione divisâ per tempus, causa incepta per unum Dominum, per alium debet definiri. ibid. n. 12
- Perfecta divisio poterit retractari, si ex forma, & observatione ejus scandalum, aut aliud grave inconueniens generetur. ibid. num. 13
- Ubi Jurisdictionis usus dividitur, separato territorio cuique Domino, qua forma divisio expediri debeat. ibid. n. 14
- Jus.*
- Jus revocandi domum habentes præter Legatos, possunt in Curia conveniri pro contractis obligationibus extra propriam provinciam antequam negotium, aut munus susciperent. p. 45. n. 14
- Jure revocandi domum non gaudet qui tempore necessariæ residentiæ in Curia, ibi contrahit. p. 46. n. 16
- Jus revocandi domum habens, si in Curia alios conveniat, an possit ipse reconveniri & aliis suis creditoribus respondere debeat. ibid. n. 17. & seq.
- Si post finitam causam necessariam residendi in Curia, ibi conveniatur, uti non poterit jure revocandi domum. Quod declaratur. ibid. n. 21
- Jus pascendi non admittit incola, licet ex accidenti ad tempus alibi commoretur. p. 218 num. 11
- Juris rigorem observantes sæpè perniciosè erramus. p. 234. n. 36
- Juripatronatus.*
- Juripatronatus laicali non intelligitur derogatum per Beneficii collationem à Sede Apostolica factam, sed opus est, ut de illo mentio fiat: quod secus procedit, nisi Beneficium sit patronatus Ecclesiastici. p. 209. num. 3. & 4.
- Quid si patronatus ad Principem supremam, aut inferiorem spectet. ibid. n. 5. & 8
- Juripatronatus laicorum non inferitur præjudicium per clausulam generaliter derogantem juripatronatus, ad quemcunque pertineat. ibid. num. 6. & seq. Idem est de patronatu mixto. ibid. n. 8
- Juripatronatus laicorum derogatio nunquam præsumitur. ibid. n. 7
- Inter patronatum Ecclesiasticum, laicalem; & libertorum differentia, remissivè. p. 210. num. 13
- Quis sit patronatus Ecclesiasticus, quis laicalis & quis mixtus, remissivè. ibid. n. 14
- Juripatronatus laicorum ad Regem, vel privatos spectantis derogatio in Hispania non sustinetur, sed retentis Bullis, ad Sanctissimum supplicatur. ibid. num. 20. Quid si subsequatur jussio secunda Pontificis, aut literæ sint executioni mandata, remissivè. ibid.
- Juripatronatus laicorum solet Pontifex derogare, cum Beneficium per obitum vacat in Curia: quod non admittitur in Hispania. p. 211. n. 22
- Juripatronatus quotupliciter in Ecclesia acquiratur. p. 212. n. 35
- Ex privilegio, aut prescriptione quæsitum, non est ita privilegiatum, sicut illud, quod ex constitutione, vel dotatione Ecclesiæ competit. ibid. n. 37. Sed hoc discrimen in Curia Romana non attenditur. ibid. n. 38
- Juripatronatus competens ex privilegio, aut prescriptione, si dubitetur an Ecclesiasticum sit vel laicorum, contra ipsum semper judicatur, ut in casu contingenti careat omni favore. ibid.
- Juripatronatus laicorum si allegetur ex constructione, sive dotatione quæsitum, etiamsi non probetur, nisi per quasi possessionem præsentandi tempore legitimo, gaudebit cunctis privilegiis, de quibus actum est, & quanti temporis lapsus desideretur. ibid. n. 39
- Juripatronatus laicorum quomodolibet quæsitum derogatio in Hispania locum non habebit. p. 213. n. 41
- In Juripatronatus Ecclesiæ, ac libertorum per repræsentationem succeditur. p. 230. n. 85
- L.**
- Læso.*
- L**æso gravis, aut levis quæ sit, judicis arbitrio relinquitur. p. 164. n. 46
- Laicus.*
- Laicus hæres clerici cogitur prosequi coram Ecclesiastico judice causam cum antecessore inceptam. p. 59. n. 4. Ampliatur. ibid. n. 11
- Laicus accedens ad tuendum clericum, qui ab illo emit, in foro Ecclesiastico debet litigare. ibid.
- Laicus hæres clerici nequit in foro Ecclesiastico à defuncti creditoribus conveniri. p. 60 num. 21
- Laicus, vel clericus conveniens personam Ecclesiasticam in foro sæculari, quando non licet, quibus pœnis afficiatur. p. 61. numero 30
- Laicus in causa spiritali utrum arbiter aut arbitrator possit eligi. p. 201. n. 3
- Laicus est incapax Ecclesiasticæ jurisdictionis, nisi ex commissione Pontificis. ibid. n. 4
- Laico, & Ecclesiastico simul causa spiritalis delegari nequit per Prælatum inferiorem, sed tantum per Pontificem. ibid.
- Laicus conveniens laicum in foro Ecclesiastico lege regia punitur, & an excusetur à pœna, si simul contra clericum, & sæcularem egerit. ibid. n. 10
- Laicus

Laicus iudex non prohibetur de titulo Beneficii Ecclesiastici summarè, ac incidenter cognoscere. p. 203. n. 4

Legatarius.

Legatarii, litigante hæredes super testamenti validitate, pro suo interesse liti adfistere possunt. p. 89. n. 10. Limitatur. ibid. n. 1

Legatariis quæ actio competat, si hærede perfunctoriè, aut fraudulenter litigante, nullum testamentum pronuncietur. ibid. num. 10

Legatariis licet appellare à sententia in hæredem lata super viribus testamenti, quatenus sua interfit. p. 100. n. 9. Quid si fatalia appellationis præterierint. ibid.

Legatum.

In Legato generali, veluti fervorum, an continentur ii quos testator habuit tempore testamenti, vel mortis. p. 26. n. 8

Legata rei parte, augmentum, quod illi post testamentum accesserit, pro rata legatario cedit. ibid. n. 9

Legato fundo, seu alia re speciali, augmentum post testamentum superveniens an cedat legatario. ibid. p. 27. n. 10. 11. 16. & 17

Legata re communi, si testator partem à socio emerit, num legatarius totam obtinebit. p. 38 & seq. n. 14. 15. & 19.

Legatum rei alienæ consistit. ibid. n. 14

Legata re simpliciter, in qua testatore partem habet, quæ tantum legatario debetur, non res tota. ibid.

Legato fundo, expressis limitibus, argumentum illi accedens ad legatarium spectat, & quid si tot jugera relinquatur. p. 89. n. 1

In Legatis dubiis quod minimum est inspicitur. p. 79. n. 28

Legata debentur, quanquam ex causa præteritionis, vel exhæredationis nullum testamentum pronuntietur. p. 90. n. 11

Legatum Cum hæres voluerit, an & quando debeat? p. 235. n. 47

Legatus.

Legati si in Curia conveniantur, habent jus revocandi domum, ne respondeant. p. 45. numero 11.

Ampliatu et si perperam munus legationis obtinuerint. ibid. n. 10

Legati gaudent eo privilegio & contra personas privilegiatas, exceptis illis, quæ invitis adversariis, causas ad Curiam deferunt. ibid. num. 10

Contra Legatum sententia lata in Curia, per jure nulla, et si de privilegio non opponantur. ibid. num. 11

Legati, & similes privilegiati, dum in Curia resident, possunt in proprio domicilio conveniri: quod si læsi probentur, restitutionis auxilium impetrabunt. ibid. n. 12

Legatis & aliis hoc privilegium pluribus de causis denegatur, de quibus remissivè. ibid.

Legatus contrahens in Italia, post legationem susceptam poterat Romæ conveniri. p. 46. n. 15

Quod limitatur. ibid.

Legatus contrahens ubilibet de licentia Principis, poterit in Curia conveniri. ibid. numero 20

Legatus in Curia contrahens legationis tempore etiam ut forensis, ibi convenitur excluso revocandi domum privilegio. ibid. n. 16

Legarius alios in Curia conveniens, an possit reconveniri, & ab aliis creditoribus ad iudicium vocari. ibid. n. 18. & seq.

Legatus dum suo munere fungitur, nequit alicui proprio, vel alieno negotio incumbere, nec in iudicio agere, nisi ex Principis permisso. ibid. num. 20

Legatus an possit in Curia conveniri, si ibi persistat, legatione finita. ibid. n. 21

Legatus non adstringitur in Curia iuramentum in iudicio delatum suscipere. ibid. n. 22

Legatus cogitur litem contestari in Curia, iudicio in domicilium remissio, si actio sit tempore peritura. ibid.

Legatus compelletur etiam usque ad definitivam litigare in Curia, si ex dilatione sint deterior conditio actoris. ibid.

Legatus à latere quæ beneficia patronatus laicorum valeat, contempto patrono, conferre. p. 209. n. 10. & 11

Leovigildus Rex.

Leovigildus Gothorum Rex, primò in Hispaniis dehinc etiam in Gallis. p. 5. n. 21. & seq.

Lex.

Legum Partitarum editio, & promulgatio quando facta. p. 12. n. 78

Leges apud Romanos qua solemnitate quondam ferebantur, remissivè. p. 17. n. 112

Leges Regiæ nonnullæ abrogatæ, ejectis per Romanos Regibus, ad usum fuerunt restitutæ. p. 18. n. 117

Lex de Imperio Romano Augusto conferendo cur regia dicatur. ibid. n. 118

Lex Salica quando condita, unde sic dicta, & qui scriptores ejus meminere. p. 21. n. 142

Lex de Guadalaxara circa appellationem ad dominos inferiores oppidorum refertur. p. 40. num. 28

Lex Principis sæcularis pro communi utilitate condita quando liget Ecclesiasticos in utroque foro. p. 61. n. 25. Est servanda etiam in foro Ecclesiastico. ibid.

Lex nova cum clausula irritante non obligat, nec actus veritos reddit nullos, perfectos antequam sufficienter promulgetur. p. 67. n. 45. Aliud in rescriptis, & quare. ibid.

Lex etiam ignaros tenet post lapsum temporis ad promulgationem præscripti. ibid.

Legis novæ pœna remittitur invincibiliter illam ignorantibus, sed actuum nullitas non excusabitur ignorantia. p. 68. n. 49

Lex an obliget scientes intra tempus ad promulgationem præfinitum. ibid. n. 46. & 47. Et an possit ligare ante tempus sufficiens ad promulgationem. ibid. n. 46

Lex ubi non distinguit, nec nos distinguere possumus. p. 71. n. 14

Lex si voluisset, expressisset. p. 140. n. 33

Lex solet exprimere casus magis frequentes, quæ similes raro contingentes tacitè comprehendit. 163. n. 39. Pœnalis amplianda non est. ibid.

Lex Si venditor 38. de action. empr. exponitur. p. 31. n. 13

Legis Julianus, S. Si Titus, de act. empr. intellectus. p. 35. n. 35.

Lex Si in venditione, S. 1. de peric. & comm. rei vend. interpretatur. ibid. n. 36. & seq.

Lex 2. S. Omnes, de judic. conciliatur cum l. 4. tit. 3. p. 3. p. 45. n. 13

Index Rerum,

- Legis Si instituta, S. de inofficio, de inoffic. testam.*
intellectus, remissivè. p. 51. & seqq. n. 29. & 34
- Legis 57. tit. 6. p. 1. intellectus, remissivè. p. 60.*
num. 20
- Lex In iis, S. Mancipia ff. sol. matrim. intelligitur,*
ac conciliatur cum *l. Si inter, C. de jur. dot.* p. 171. n. 12. & seqq.
- Legis 18. aliàs 19. tit. 11. p. 4. intellectus. p. 174.*
num. 27
- Legis Quidam 69. S. Si tibi servos, de legat. 1. intel-*
lectus. p. 175. n. 38
- Legis Vir uxori, de dot. præleg. intellectus. ibid.*
num. 40
- Lex Cum tabernam, de pignorib. explicatur. p. 79.*
num. 27
- Lex Divi, S. 1. de liber. caus. intellectus. p. 91*
num. 29
- Lex Sæpe de re judic. interpretatur. p. 92. n. 36*
& seqq.
- Lex Si servus plurium, S. de legat. 1 intellectus.*
p. 100. n. 9
- Lex Non aliter, de adoption. exponitur. p. 121.*
num. 18
- Ex Lege Pecunia, C. de jur. fisc. quæstiones exci-*
tantur. p. 178. n. 6. & seqq.
- Lex finalis, S. Etsi præfatam, vers. Sin verò hæ-*
redes, C. de jur. deliber. declaratur. p. 180. n. 23
& seqq.
- Legis 23. tit. 8. p. 5. intellectus. p. 183. n. 14.*
& seqq.
- Lex 3. tit. 4. lib. 1. Recopil. explicatur. p. 199.*
num. 36
- Legis Cum ira, S. In fideicommissio de legat. 2. in-*
tellectus. p. 223. & seq. n. 11. & 19
- Lex 40. Tauri, latissimè exponitur. p. 227. n. 50*
& seqq.
- Lex Cum avus, de condit. & demonst. etiam in acti-*
bus inter vivos procedit, ut in donatione: sed
non in contractibus onerosis. p. 229. n. 76
- Procedit & in donationibus causâ mortis. p. 230.
num. 77. Ac in commendis Indorum. ibid.
num. 78
- Legis Si decem, de verb. obligat. interpretatio.*
p. 234. n. 29. & seq. & p. 235. n. 40. &
seqq.
- Lex Quæ Roma, S. Augerius eod. tit. declaratur.*
p. 234. n. 32. & seqq.
- Legis Fidejussor. 16. S. fin. de fidejussor. intel-*
lectus, remissivè. p. 237. n. 48

Liber.

- Liber rationum definitur. p. 141. n. 38*
- Probat contra scribentem, non contra tertium,
ad quem non pertinet: & qualiter compro-
betur. ibid. n. 39
- In Libro rationum scripta num valeat tertius fa-
vorabilia amplecti, & præjudicialia negare.
ibid. n. 40
- Liber rationum si recognoscatur, paratam habet*
exequutionem. ibid.
- Liber rationum quantum fidei mereatur inter*
tertios. ibid. n. 41
- Libris thesaurarii patrimonii regii quoad tertios*
plena fides adhibetur, & quid quoad ipsos.
ibid.
- Libris mercatorum, ac camporum pluribus in*
provinciis plena fides etiam pro eisdem datur.
ibid. n. 42.

Limitatum.

- Limitata causa limitatum producit effectum.
p. 25. n. 3

Litis.

- Lis pendere dicitur post legitimam citationem.*
p. 60. n. 17
- Liti pro suo interesse assistens allegat, & probat*
quæ principalis omiserat. p. 89. n. 5. Utrum
possit, præterito termino probatorio quoad
principalem, testes producere. p. 89. n. 6
- Liti inter alios pendenti nemo assistere permittitur,*
nisi sua interesse probaverit. ibid. n. 7.
- Litis eventus dubius. p. 92. n. 35*
- Litis celeriter oportet extinguere. p. 101. n. 20*

Literæ.

- Literæ, vulgò Provision ordinaria, expediri so-*
lent in Hispaniæ Cancellariis ad observan-
tiam privilegii legis unicæ, C. quand. Imperat.
int. tam pro viduis, quàm pro cæteris privi-
legiatis. p. 56. & seq. n. 29
- Literæ incitativæ ad iudices inferiores in supre-*
mo Castellæ Consilio non facilè concedun-
tur. p. 65. n. 21

Litigans, & Litigiosum.

- Litigantibus æqualiter debet patrocinium exhi-*
beri. p. 50. n. 24
- Litigiosa quando officiat res per liti contes-*
tationem, vel per solam citationem. p. 100.
num. 19
- Litigiosa an fiat res obligata, pendente actione*
hypothecaria. p. 103. n. 40
- Litigiosæ rei alienatio est nulla, tametsi transeat*
in eum, qui litem ignorat. ibid. n. 41
- Litigiosam rem alienans, & scienter recipiens*
puniuntur. ibid. n. 42.
- Litigiosæ rei venditio tenet, si conferatur in tem-*
pus liti finitæ. ibid. n. 42
- Litigiosa res nequit hypothecæ submitti, aut ad*
longum tempus locari. ibid.
- Litigiosæ rei venditore superato, agitur adversus*
emptorem exequutivè, & si clericus sit em-
ptor, causa remittitur ad Ecclesiasticum, ut
exequatur. ibid. n. 43
- Etsi res litigiosa non sit, tamen si iudicio super*
illa pendente alienetur, sententia exequitur
contra possessorem liti conscium: contra
ignarum revocatoria agitur. ibid.

Liuva Reges.

- Liuva I. Gothorum Rex, cum fratre Leovigil-*
do Principatum partitur. p. 5. n. 21
- Liuva II. Gothorum Rex, proditorio gladio*
occubuit. p. 6. n. 25
- Loca pia apud nos habent causam Curia. p. 55.*
num. 15

Locator.

- Locator domus, quam ex justa causa inquilinus*
deseruit, non cogitur, impedimento cessan-
te, eandem inquilino ad habitandum trade-
re, ut locationis tempus impleatur, si res in-
tegra non sit. p. 184. n. 29.

Vide verbo *Conductor.*

Ludus.

- Ludi varii, quibus Romani utebantur, remissi-*
vè. p. 18. n. 121

M.

Magistratus.

- M**agistratum creatio in Hispania ad Re-
gem spectet, ita ut nullus eos consti-
tuere

& Verborum.

tuere valeat, nisi ex regia concessione. p. 38.
num. 12
Quos Magistratus populi in Hispania eligere possunt. ibid.
Magistratus sibi populi præponere interim possunt, si Rex eos constituere neglexerit. ibid.
num. 13
Magistratus constituti per Dominos inferiores in propriis oppidis, utrum illorum obitu cessent in usu suæ jurisdictionis. p. 39. num. 17
De Magistratibus, per quos in Hispania populi gubernari solent. ibid. n. 19
Magistratibus unde salaria solvenda. ibid. n. 21.
& seqq.
Magistratus sua jurisdictione uti possunt, etsi successores sibi electos agnoscant, donec isti possessionem muneris adipiscantur. p. 39. num. 17

Majoratus.

Ad Majoratum vocatus potest assistere liti cum possessore pendenti, etiamsi hic contradiceret. p. 92. n. 32
Majoratus vacantis possessio civilis, & naturalis jure nostro regio absque apprehensione transit in legitimum successorem. p. 111. n. 21
In Majoratu succedit proximus ultimo possessori, etsi alius proximior fundatori concurrat. p. 223. n. 4
In Majoratus successione an nepos patruo præferatur. p. 226. n. 38. & seqq.
In Majoratus successione nepos quo jure patrum excludat. ibid. n. 42
Majoratus lineam ingressus nequit transire ad aliam, nisi illa extingatur. p. 227. & seq. n. 34
Majoratus, de cujus conditionibus non constat, juxta leges, ac consuetudinem institutus præsumitur. p. 228. n. 58
Defertur mortuo legitimo possessore, etsi bona ad illum pertinentia ab alio detineantur injustè. ibid. n. 60
Si institutor majoratus vocaverit filium primogenitum superstitem, utrum nepos patrum excludat. p. 229. n. 80

Malitia.

Malitiis obviam ire oportet. p. 33. n. 25*

Mandatarius, & Mandatum.

Mandatarius quicquid egerit, etiam ignorans post mortem mandantis non valet, modò neque ipsi neque aliis ex nullitate præjudicium subsequatur. p. 77. n. 8
Mandatum ex causa necessaria morte mandantis non expirat. ibid. n. 4. Contrarium defenditur. ibid. n. 5.
Mandato extincto per mortem mandantis, quæ postea incius gesserit mandatarius regulariter sustinentur. ibid. n. 6. & 7
Mandatum si morte, vel revocatione finiatur, actus per procuratorem perfecti valent, excepta Domini translatione, propter ignorantiam, & bonam fidem. ibid. n. 9

Maritus.

Maritus solvit pretium integrum rerum dotialium, quas æstimatas suscepit, etsi per usum uxoris pereant, aut deteriores fiant. p. 174 numero 34
Maritus non præstat aliquid ob extinctionem, aut deteriorationem dotialium rerum, quas in æstimatas accepit, quanquam per usum ipsius
D. de Faria Covar, Enucl.

damnum contigerit. ibid. Quid apud nos de consuetudine fervetur. ibid. n. 35

Mauregatus Rex.

Mauregatus Rex, vulgò quæsitus, desertum solum incruenter usurpat. p. 8. n. 49

Mensio.

Mensio rei venditæ quando ob falsitatem repeti possit. p. 35. n. 34

Mercator.

In Mercatorum causis, quæ apud Tribunal Consulatatus tractari debent, non est locus casibus Curia. p. 57. n. 33

Meretrix.

Meretricibus an competat privilegium legis unicæ, C. quand. Imp. int. pup. p. 54. n. 10

Metropolitans.

Metropolitanus nequit jurisdictionem inter subditos Suffraganei etiam de partium consensu exercere, nisi per appellationem, aut in causis jure permissis. p. 64. n. 14
Ampliatur licet detur negligentia Suffraganei. ibid. n. 15
Metropolitanus per querelam admittere non potest dioecesanos Suffraganei, de cujus sententiæ nullitate principaliter cognoscere prohibetur. ibid. n. 17

Miles.

Militibus ex ignominiosa causa dimissis non licet Principis Curiam adire. p. 121. n. 21
Milites utrum habeant privilegium pascendi proprios equos in publicis pascuis. p. 218. n. 17

Minimum.

De Minimis cura non habetur. p. 33. n. 26

Minor.

Minor qui habet casum Curia, si litem coram inferiore contestetur, an restituatur, ut causam ad Regium Prætorium deferat. p. 57. n. 42
Minor, aut alius similiter privilegiatus, si pro suo interesse alienæ liti assistat, poterit impetrata restitutione, post publicatas attestaciones testes producere. p. 100. n. 14. Intra quod tempus restitutio sit petenda. ibid. n. 15
Minori an concedatur restitutio adversus tres sententias conformes. p. 101. n. 21
Minor restituitur venditor adversus lapsum fatalium à sententia in emptorem pronunciata. ibid. n. 23
Restituitur in judicio tenetæ, & aliis possessoriis. p. 110. n. 13
Etiam in criminalibus, si de interesse egerit, non de vindicta. p. 163. n. 43
Minor non restituitur ad objiciendos defectus contra electum. ibid. n. 44
An restituatur ad retractum cum tempus lege præfinitum præterit. p. 164. n. 45
Quid adversum omissam exceptionem dilatoriam. ibid. & seq. n. 46
Minor utrum restituatur ad recusandos judices regii Prætorii juxta legem regiam. ibid. n. 42. & p. 164. n. 47

Miserabilis persona.

Miserabilis persona causas suas in prima instantia potest ad Curiam trahere, etsi adversarius ex potentioribus non sit. p. 48. n. 3

Potest ob negligentiam sæcularis judicis ad Tribunal Ecclesiasticum recurrere adversus laicum. ibid. n. 6

Utrum miserabilibus agentibus electio competat, ut Ecclesiasticum judicem, vel laicum adeant contra sæculares. ibid. & seq. n. 8

An valetudinarii etiam divites, tanquam miserabiles habeant casum Curia. p. 49. n. 13

Miserabilis quis sit, ut gaudeat privilegio, judicis arbitrio relinquatur. p. 50. n. 20

Fallit si lege quis miserabilis sit declaratus. p. 69 num. 21

Miserabilis censetur, si fortunæ injuria ob opulentia, ac felici statu cecidit, licet omninò egenus non sit. ibid.

Miserabiles personæ extra proprium domicilium à nullo privilegiato possunt conveniri, nisi in privilegio expressim derogetur constitutioni legis unice. C. quand. Imperat. int. pupill. p. 54. & seqq. n. 12

Monasterium.

Monasterium Carthusianorum del Paular quando constructum. p. 13. n. 84

Mulier.

Mulier viro inutili nupta, quoad omnia privilegia pro vidua habetur, ac viduæ appellatione comprehenditur. p. 54. n. 11

Mulieris interest, dotem tradi aestimatam, ut maritus periculum sustineat. p. 170. n. 2

Mulier minor an possit absque decreto immobilia viro suo in dotem dare. p. 176. num. 52. & seq.

N.

Neapolis.

Neapolis regnum unitur Monarchiæ Hispaniæ. p. 14. n. 88

Nemo.

Nemo dat quod non habet. p. 15. n. 92

Nemo alterius odio gravari debet. p. 102. n. 34

Nemo sibi legem imponit, à qua ipse recedere non valeat. p. 132. n. 4

Nemo alii cedere præsumitur quod sibi desiderat. p. 172. n. 17

Nobilis, & Nobilitas.

Nobilis sanguine in Hispania non contribuit cum ignobilibus, etsi vilissimum officium exercent. p. 123. n. 33

Nobilitatis honores amittit, qui vili officio operam dat. ibid.

De Nobilitate sua litigantes interim plebejorum tributa persolvunt, exceptis in dignitate constitutis. p. 218. n. 19

Nomen.

Nominis divini invocatio apud nos in Hispania præmittitur in privilegiis. p. 126. n. 1. Idem in testamentis de consuetudine observatur: sed si omittatur, non resultat vitium nullitatis. ibid. n. 2

Nomen Principis territorii an sit in accusatione exprimendum. p. 127. n. 3

Non.

Non entis nullæ sunt qualitates. p. 144. n. 7

Notarius.

Notarii Apostolici an possint conficere inter laicos publica instrumenta. p. 125. n. 60. Quid si deficiat Tabellio. ibid. n. 61

Notariorum Ecclesiasticorum instrumenta apud nos paratam non habent executionem. ibid. n. 62

Notarii Imperiales in Hispania suo munere fungi prohibentur. p. 126. n. 63

Novatio.

Novatio non præsumitur, sed de ea expressè convenire opus est. p. 172. n. 15

Nullitas.

De Nullitate opponi non potest in eum, cujus favore est inducta. p. 67. n. 44

Nullitas ex defectu jurisdictionis opponi potest etiam post tempus regulariter præscriptum ad dicendum de illa. p. 102. n. 30

Nullitas est omninò independens ab Appellatione. p. 104. n. 54

De Nullitate dicere poterit, qui appellare prohibetur. ibid. & p. 158. n. 34

De Nullitate dum agitur, fatalia appellationis non labuntur. p. 105. n. 55

Nullitatis definitio. p. 152. n. 17

Nullitatis objectio contra sententiam, quando ejus executionem impediatur. ibid. num. 17. & seqq.

Nullitatis judicio pendente, si judex sententiam exequatur, non revocabitur ut attentata executione, nisi inhibitio præcedat. p. 153. n. 22

Nullitas quando principaliter, & quando incidenter proponatur, remissivè. ibid. n. 23

Nullitate simul cum appellatione deducta, dum super illa cognoscitur, judex à quo sententiam exequi prohibetur, & an ut attentatum revocetur ante omnia quod eo tempore per inferiorem actum probatur. ibid. n. 24

Nullitas principaliter si deducatur cum appellatione, an appellans superatus valeat de nullitate iterum agere. ibid. n. 25

De Nullitate superiore cognoscente, utrum inferior possit suam sententiam revocare, vel reformare. ibid.

De Nullitate principaliter, vel incidenter unà cum appellatione agens, si succubuerit, quando possit denuò de nullitate principaliter dicere. ibid. n. 27

De Nullitate incidenter dicens, cum appellat, si appellationi renuntiet, aut illam deserat, nequit in illa instantia super nullitate litigare. ibid. n. 28. Aliud juris erit si principaliter de nullitate dixerit in appellatione. p. 154. n. 30

Nullitatis exceptio si opponatur in Regiis Cancellariis, pendente prima, aut secunda supplicatione, in definitivam reservatur. p. 155. n. 4

Nullitas objecta ex defectu jurisdictionis impedit, triplicis sententiæ conformis executionem. p. 156. n. 11. & n. 12

Nullitatis remedium licet absolute tollatur, aut ad certum tempus restrictum sit, nunquam intelligitur sublatum quod ex defectu jurisdictionis

& Verborum.

tionis procedit p. 150. num. 13. Intra quantum temporis opponi de jure nostro possit. *ibid.* & seq. n. 14
 Juramento de non dicendo de nullitate non comprehenditur illa quæ oritur ex jurisdictionis defectu. *ibid.* n. 15.
 De Nullitate dicere licet contra Principis sententiam. p. 158 n. 34
 Nullitatis vitium ex defectu jurisdictionis nullo purgatur tempore. p. 196. n. 9

Nullum.

Nullum quod est, nullum producit effectum, nec confirmari potest. p. 144. n. 7

Nuntius Apostolicus.

Nuntii Sedis Apostolicæ in Hispaniis sua jurisdictione uti non possunt, antequam rescriptum delegationis cum facultatibus concessis in supremo Castellæ Consilio exhibeant, quæ cum oportet restringi solent. p. 206. n. 26

O.

Obligatio.

Obligatio fidejussoria strictè accipi debet. p. 234. n. 34
 Obligatio dandi cum voluerit promissor, valet, ac fortietur effectum, si ipse declaret se dare velle: alioqui si decedat sine voluntatis expressione, evanescit promissio. p. 235. n. 46

Odiosum.

Odiosa restringi debent. p. 102. n. 35
 Odiosum est facultatem defensionis coarctare. *ibid.*

Officium.

Officii ratione quisque subjicitur foro, à quo aliàs omninò est exemptus. p. 37. n. 8
 Officii vilitas ex consuetudine regionis, aut Republicæ æstimatur. p. 123. n. 33

Ordo Militaris.

Ordo militaris B. Jacobi in Hispania quando institutus. p. 9. n. 52. & p. 11. n. 73
 Ordinis militaris de Calatrava institutio. *ibid.* n. 72
 Ordinis militaris de Alcantara origo. *ibid.* n. 75
 Ordo militaris de la Vanda, à quo institutus. p. 13. n. 81
 Ordo quidam militaris instituitur, qui extinctus est. *ibid.* n. 84

Oppidum.

Oppida Africae expugnata. p. 14. n. 87

Ordonii Reges.

Ordonius I. Legionis Rex egregium, felix, & suis acceptissimus. p. 9. n. 53
 Ordonius II. ubi regali diademate redimitus. *ibid.* n. 16. Ab eo Ovetenses Reges Legionenses dici cæperunt. *ibid.*
 Ordonius III. Princeps optimus, superstitite patre regimini incumbere cæpit. *ibid.* n. 60

Orphanus.

Orphanus quis sit. p. 48. n. 10
 Orphani gaudent privilegio legis unicæ. *C. quando Imp. int. pupil. & vid.* *ibid.*
D. de Faria Covar. Enucl.

Orphanus censetur, qui patrem impeditum atque inutilem habet. p. 49. n. 11.
 Orphanus etiam dives juvatur privilegio legis unicæ. *C. quand. Imp.* *ibid.* n. 12
 Orphanus qui veniam ætatis impetravit, non habet casum Curia. *ibid.* n. 13

Ovetum.

Ovetum urbs à quo condita. p. 8. n. 46

P.

Pactum.

Pacta in continenti apposita contractibus insunt, illisque formam dant: secus si ex intervallo. p. 172. 2. 17

Pascere, & Pascua.

Pascendi jus etsi habent post collectos fructus incolæ oppidi proximi; poterunt agrorum Domini in illorum præjudicium novellare, aut olivetum plantare. p. 220. n. 33
 Pascendi jus cum alio commune habens in agro, si ibi fereret, aut plantaret, atque per legitimum tempus fructus perciperet, præscriptione se tueri poterit contra socium. p. 221. n. 45
 Sed si esset civitas, cui præscriptio opponitur, restitui poterit. *ibid.* n. 46
 Pascendi jus in alieno territorio si quis obtineat privilegio, aut præscriptione, eo uti non poterit, si ob sterilitatem pastus incolis territorii non sufficiat. Aliud erit si ex conventionem tale jus sit quæsitum. p. 218. n. 9
 Ut jus pascendi in pascuis publicis habeat incola quis censetur. *ibid.* n. 10
 Pascendi jus instar incolæ an competat Magistratibus, dum suo fungatur munere. *ibid.* n. 13.
 Et quæ aliæ personæ idem jus habeant, remissivè. *ibid.*
 Pascendi usus in pascuis communibus non acquiritur, etsi quis studii, aut negationis causa diu in oppido commoretur, nec aliis commodis fruitur, sicut nec incommodis oneratur. *ibid.* n. 14
 Pascendi jus habens in prædio, nequit ibi, Domino invito, novellare, aut arbores plantare, quamquam cedat in Domini utilitatem. p. 219. num. 25
 Pascua publica ita sunt propria communitatis, ut Princeps, aut inferior oppidi dominus nullum jus in illis obtineat. p. 217. n. 1
 Cedunt Domino territorii, si villa, vel castrum prorsus desoletur. p. 218. n. 13
 Ex Pascuis publicis plus tribui debet Domino in proprio oppido incolæ, quàm aliis, sine detrimento tamen vicinorum indigentium pastu. p. 217. n. 7
 In Pascuorum distributione inter incolas æqualitas servari debet: alioqui læsi agere poterunt, ut tollatur excessus. *ibid.*
 Pascua ubi sunt communia duobus oppidis jurisdictione distinctis, quando liceat uni novellare, aut agros ad culturam reducere. p. 220. n. 32. & p. 221. n. 34. & seq.
 Pascua publica ut culturæ deserviant, quæ intervenire debeant, ut ritè fiat. p. 320. n. 42
 In Pascuis publicis licet militibus etiam non incolis equos ad bellum paratos pascere. p. 218. & seq. n. 17
 Pascua publica quanto tempore præscribantur. p. 221 n. 49. & seq.

Index Rerum,

- An qui fevit, aut plantavit in pascuis publicis, ininteresse solvendo liberecur, agro retento. *ibid.* n. 50
- Pascuorum communium usus quomodo inter incolas distribuendus. *ibid.* n. 52
- Ex Pascuis publicis, aut sylvis aliquid usurpant utrum peccet, & ad restitutionem teneatur. *ibid.* n. 53
- Pastus communis usum pro publica utilitate potest Respublica intra certum locum, vel tempus prohibere, modò incolis pro necessitate sufficiens relinquatur. p. 217. n. 8
- Patria.*
- In Patria sua repertus quilibet pro delictis alibi commissis potest accusari. p. 44. n. 7
- Patronatus, & Patronus.*
- Patronatus in dubio an Ecclesiasticus, vel laicalis præsumatur. p. 210. n. 15
- Patronatus qualis censeatur, si clericus beneficiarius habens bona patrimonialia Ecclesiam construxerit. *ibid.* n. 16
- Patronatum laicorum clericus habere potest. *ibid.* n. 17
- Patronatus Ecclesiasticus erit, si ex bonis Ecclesiasticis construatur Ecclesia, aut Beneficium instituat etiam per laicum. *ibid.* n. 18
- Patronatus laicorum converti potest in Ecclesiasticum, ac e contra. p. 211. n. 28
- Patronatus laicorum etsi transeat in Ecclesiam, aliquando non fit Ecclesiasticus. *ibid.* n. 29
- Patronatus mixtus potitur favorabilibus Ecclesiasticis, atque laicalis. p. 212. n. 30
- An clericus præsentatus eo casu subjiciatur examini, si Beneficium curam habet animarum, remissivè. *ibid.*
- Patronatus Ecclesiasticus est, qui ad duos clericos ratione dignitatis, vel officii, & ad unum laicum spectat: quod verum in favorabilibus. *ibid.* p. 211. n. 32. Quid si ad collegium clericorum, ac sæcularium pertineat. *ibid.*
- In Patronatu mixto si convenerit inter patronos, ut alternatim præsentent, pro vice clerici Ecclesiasticus, pro vice sæcularis laicalis patronatus habebitur. *ibid.* n. 34. Nec ad eam conventionem superioris autoritas desideratur. *ibid.*
- Patronatus Regius privilegio, aut præscriptione quæsitus eisdem gaudet privilegiis, ac si ex fundatione, vel dotatione procederet. *ibid.* & seq. n. 40
- Idem est in Hispania de omni laicorum patronatu, quapropter Bullæ expeditæ in ejus præjudicium retinentur. p. 213. n. 41
- Quod ampliatur. *ibid.* n. 42
- Patronatus in dubio potius ex fundatione, quàm privilegio, aut præscriptione acquisitus præsumitur. *ibid.*
- Patronatus ad confraternitates laicorum attinens, laicalis reputatur, cui in Hispania derogari non permittitur. p. 214. n. 51
- Patronatus Beneficia resignari non possunt absque assensu patroni. *ibid.* n. 57. Sic invalidè resignans regredi permittitur ad Beneficium resignatum. *ibid.* n. 58
- In Patronatus Beneficiis valet Pontifex reservare pensionem sine assensu patroni. p. 215. n. 61
- Absque Patroni consensu nec in Curia fieri potest Beneficii permutatio. p. 214. n. 52
- Patroni assensus an requiratur, ut Rector Ecclesiæ Vicarium perpetuum, vel pro tempore vitæ suæ constituat. p. 215. n. 36. & 64
- Patroni assensus prærequiritur, ut coadjutor Beneficiario dari possit: quod limitatur. *ibid.* n. 65
- Non desideratur, ut Prælati constituat clericum, qui administret, quoties lis pendet, vel Beneficium vacat, donec conferatur. *ibid.* n. 66.
- Quid de inferioribus, qui Ecclesiæ deserviunt. *ibid.*
- Patroni jus læditur, cum Beneficii fructus per pensionem diminutionem patiuntur. *ibid.* n. 67
- Patroni consensus utrum exigatur in Ecclesiarum, seu Beneficiorum unione. p. 216. n. 75. & seq.
- Non est opus, ut electus in Episcopum ex dispensatione Ecclesiastica Beneficia retineat. *ibid.*
- Vide verbo *Juspatronatus.*
- Pauper, & Paupertas.*
- Pauperibus an detur electio ut coram Ecclesiastico, vel laico iudice alios convenient. p. 48. n. 8
- Pauperes habent casum Curia. p. 49. n. 14
- Paupertatis qualis probatio sufficiat, ut eo privilegio potiantur *ibid.* n. 15
- Pauper sua culpa effectus, an gaudeat illo, & aliis privilegiis paupertatis. *ibid.* n. 16
- Pauper quis censeatur, ut paupertatis obtineat privilegia. *ibid.* n. 18
- A Paupertate litigante si quid tabellio, & alii ministri acceperint, aut munus suum pro illo exercere gratis tenuerint, an peccent, atque ad restitutionem teneantur. p. 51. n. 26
- Pauperi colliganti, & adversario an dives alimenta exhibere cogatur. *ibid.* n. 27
- Quod limitatur. *ibid.* n. 28
- Pauperum causæ licet tempore posteriores, prius per iudices debent expediri. p. 54. n. 17
- Paupertas duobus saltem testibus regulariter est probanda. p. 51. n. 35
- Pejerare.*
- Pejerandi occasio delinquentibus exhibenda non est. p. 194. n. 24
- Pelagius Rex.*
- Pelagius Hispaniæ Rex, miranda in hostes patravit facinora. p. 8. n. 43
- Pensio.*
- Pensio propter sterilitatem colono remittitur. p. 181. n. 1
- An pensio augeatur ob insolitam fructuum copiam. *ibid.* n. 2
- Pensio in Hispania reservari non potest ex fructibus Beneficii patronatus regii, absque assensu Regis, ex quo Bullæ retinentur. p. 215. num. 68
- Fallit si duobus in Curia litigantibus super Beneficio regii patronatus, Pontifex uni illud conferat cum onere solvendi colliganti pensionem. *ibid.* n. 69
- Pensio si concedatur in titulum Beneficii, opus erit assensu patroni Beneficii, ex quo illa reservatur. *ibid.* n. 70
- Pensio non est Ecclesiasticum Beneficium, nisi in titulum Beneficii tribuatur. p. 215. & seq. n. 71. & 72
- Pensionem quæ Beneficia non admittant in Hispania, & in occidentalibus Indiis. p. 216. n. 73
- Peri-*

Periculosum, & periculum.

- Periculosum est coram suspecto iudice litigare. p. 159. n. 2
 Periculum ad quemquam pertinere dicitur, cum damnum in re contingens, nulla ejus culpa interveniente sustinet. p. 172. n. 13
 Periculum rei venditæ ad quem spectat. ibid. n. 13. & p. 173. n. 21

Permutatio.

- Permutatio Beneficii facta auctoritate Pontificis, patrono non consentiente, sustinetur: sed in Hispania non fortietur effectum quoad patronatum laicorum. p. 214. n. 53
 Permutatio non valet, spreto patrono, sed si intra legitimum tempus non reclamet, subsistit. ibid. n. 54
 In Permutatione opus non est patroni præsentatione. ibid.
 Permutationis causa si quis Beneficium dereliquerit, si contractus declaretur irritus ex defectu consensus patroni, Beneficiarius non restituitur ad Beneficium, quod permutabat. ibid. n. 55
 Quod limitatur. ibid.
 Permutatio prohibetur Præbendarum, quæ per electionem, & concursum obtinentur, & quid in novo orbe fervetur. ibid. n. 56.

Petitio hereditatis.

- Petitio hereditatis definitur. p. 84. n. 1
 Est iudicium universale. ibid. n. 2 & 3
 Petitio hereditatis etiam res singulæ exigi solent. ibid. n. 3
 Est actio in rem, & quare mixta vocetur. ibid. num. 4
 Ad Petitionem hereditatis qua forma libellus concipiatur. ibid. n. 5
 In hoc iudicio sententia generaliter prolata sustinetur. ibid.
 Petitio hereditatis contra quos competat. ibid.
 Limitatur. p. 85. n. 12
 Datur contra hæredem illius, qui pro hærede, aut possessore possidebat. ibid. n. 7
 Non competit adversus debitorem defuncti negantem, quod actor sit hæres. p. 48. n. 8
 Agenti petitione hereditatis, quæ probare incumbat. p. 85. n. 9
 Petitio hereditatis an cum rei vindicatione possit cumulari. ibid. n. 10
 Petitio hereditatis non perit, nisi post lapsum triginta annorum. ibid. n. 11 & 12
 Petitio hereditatis non convenitur, qui non possidet. ibid. n. 13
 An conveniatur possidens titulo acquisito post mortem Domini hereditatis. ibid. n. 15. 16. & p. 86. n. 24
 Petitio hereditatis convenitur qui sciens emit ab illo, qui actione ista pro re vendita tenebatur. p. 85. n. 17
 An petitione hereditatis conveniri possit emptor, hereditatis. p. 87. n. 26. & 32
 Utrum hac actione conveniri possit, qui bona fide à furioso emit. p. 86. n. 20. & seqq.
 Petitio hereditatis tenetur possidens titulo, quem lite cœpta obtinuit. p. 87. n. 25
 Petitio hereditatis si res singularis petatur, an possit iudex generaliter reum damnare, ut quicquid ex hereditate retinet, actori reddat. ibid. n. 27

- Hæc actio non datur pro rebus, quarum possessionem semel hæres apprehendit, etsi postea ipsam amiserit. ibid. n. 28
 Solum competit pro portione hæreditaria, quavis minima res sit, quæ petitur. ibid. n. 29
 Petitio hereditatis competit fideicommissario universali etiam contra hæredem, & filio instituto in legitima. ibid. n. 30
 Petitio hereditatis tenetur, qui dolo desit possidere, & qui nihil possidens, se hæredem dicit, & actorem talem esse negat. ibid. num. 31

Petrus Rex.

- Petrus Crudelis Rex Hispaniæ, cum fratre luctando sicâ peremptus est. p. 13. n. 82

Placentia.

- Placentia urbs à quo condita. p. 11. n. 74

Plebejus.

- Plebeji possunt esse Domini vassallorum cum iurisdictione; sed non idè eximuntur à contribuendo cum ignobilibus. p. 218. n. 18

Pignus.

- Pignus in re aliena non valet subsistere. p. 93. num. 40
 Unde dictum, & quid propriè illo verbo contineatur. ibid. n. 46
 Inter Pignus, & hypothecam distinctio assignatur. ibid.

Pœna.

- Pœnæ quomodo dividendæ inter Dominos, qui inæquales partes in iurisdictione habent. p. 238. n. 7

Pœnitens, & Pœnitentia.

- Pœnitentes publicè, aut solemniter inter personas miserabiles numerantur. p. 202. n. 19
 Utrum possint laicos coram Ecclesiastico iudice convenire. ibid.
 Pœnitentiam publicam, aut solemnem agentes, fori privilegio non gaudent. ibid. num. 12. & seq.
 De Pœnitentiæ solemnibus, ac publicæ forma, ac differentiis, remissivè. ibid. n. 14
 Pœnitentiam solemnem qui egit, irregularis efficitur: non qui publicam. ibid.
 Pœnitentiam sustinens ex sententia Tribunalis Sanctæ Inquisitionis, si crimen admiserit ad forum sæculare spectans, per Magistratum laicum est puniendus. ibid. n. 16

Pontifex.

- Pontifex omnes causas Ecclesiasticas pendentes potest ab inferioribus avocare. pag. 63. n. 5
 Potest spiritualem iurisdictionem laicis etiam feminis delegare, nisi sacer Ordo requiratur. p. 187. n. 10
 Possit abrogare censuram Canonis. Si quis suadente. ibid. n. 12
 Pontifex quid possit circa jus divinum. ibid. n. 15
 Ad Pontificem spectat declarare, quæ personæ gaudent exemptione clericorum, quamvis sit de iure divino. p. 188. n. 24
 Pontifici licet omnia Beneficia patronatus liberè conferre absque assensu patroni. pag. 208. n. 2

Index Rerum ;

Pontifex nisi ex causa non solet juripatronatus laicorum derogare, & quæ sint justæ causæ. remissivè. p. 208. n. 6
Pontifex solet juripatronatus laicorum derogare, si super illo, aut Beneficio in Curia controversatur. p. 213. n. 43.

Populus.

Populus Romanus potestatem supremam, quæ illi erat, ad Imperatorem transfudit. pag. 15 n. 92. **Quando translata.** p. 17. n. 109
Populus Principi subiectus habet, in habitu supremam jurisdictionem, ut ea utatur, quoties aliter se conservare non valeat. ibid.
Populus, deficiente legitimo Principis successore, manet liber, ut suprema potestatur potestate, & gubernatorem sibi constituat. ibid. n. 109
Reassumit supremam potestatem Principi collatam, si hic non servet pacta, quibus est constitutus. ibid.
Populus non liberatur à potestate Principis sui propter turpitudinem ejus, aut tyrannicum gubernium, nec licet eum occidere. p. 17. num. 110. **Habent populi casum Curia.** p. 57. n. 39
Populus Romanus per legem Regiam an teneretur obedire Cæsari ex pacto, vel ex vi legalis præcepti. ibid. n. 111
Utrum potuerit ferre leges ante ejectos Reges. ibid. n. 113
Populi se subijcentes Principi, nec præsumuntur, nec expressim possunt renuntiare illis, quæ ad sui conservationem necessariò desiderantur. p. 38. n. 13
Populi, seu Magnates regni Regii subditi, ex defectu successoris, ac ex aliis causis possunt ad electionem Principis devenire. ibid. num. 14

Possessio, Possidens, & Possessor.

Possessionis commodum est, ut actore non probante, absolvatur possessor. p. 94. n. 52
Quasi Possessio eligendi, conferendi, aut præsentandi per unicum acquiritur actum. p. 96. n. 8
Possessionis causa, etsi summaria omnis censeatur, repulsas testium admittit. p. 111. n. 19
Possessionis amissio gravis præjudicii censetur. ibid.
Possessio prior ad manutentionem debet prævalere, nisi de titulo posterioris appareat. ibid. & seq.
Possessor à duobus simul rei vendicatione pro eadem re si conveniatur, quomodo iudicium expediri debeat. p. 107. n. 11. & 12
Possessor manutendus est licet habeat contra se levem juris præsumptionem. p. 112. n. 27. **Secus si vehementem.** ibid. n. 28
Possidens regalia non manutentur, nisi titulum exhibeat. ibid. n. 25
Sufficit titulus præsumptus, seu apparens, modò ex inspectione nullitas non deprehendatur. ibid. n. 26

Potestas.

Potestatem supremam penes unum esse, non est omninò necessarium ad Reipublicæ conservationem. p. 16. n. 97
Potestas suprema justo bello legitimè acquiritur, invito populo. ibid. n. 100

Praxis.

Praxis, & consuetudo optima legum interpret. p. 60. n. 20

Præjudiciale.

De Præjudicialibus actionibus, remissivè. p. 91 n. 27

Praelium.

Praelium de Clavixo omni ævo memorandum quando peractum. p. 9. n. 52
Praelium de las Navas, in quo memoranda de Sarracenis parta victoria. p. 11. n. 74
Praelium del Salado, in quo Mauris ingens inflicta strages. p. 13. n. 81
Praelium de la Higuera quo tempore contigit. ibid. n. 86

Præscriptio.

Ad Præscriptionem non prodest probatio longæ possessionis, si de nullitate tituli ex ipsius instrumento constiterit. p. 22. n. 148
In Præscriptione jurisdictionis regia quæ debeant intervenire. ibid. & seq.

Præsentare, & Præsentatio.

Præsentandi jus à jure patronatus differt, & separari possunt. p. 211. n. 29
Præsentatus à possessore juris patronatus præferatur præsentato per verum patronum. p. 96. n. 9
Præsentati si dum super Beneficio litigant, unus decedat, an patronus alium subrogare possit. p. 213. n. 46. & 47
Præsentatus si ante institutionem moriatur, alium præsentare intra tempus legitimum Patrono permittitur. ibid. n. 46
Ex Præsentatis litigantibus si in Curia unus obierit, Pontifex alteri Beneficium potest conferre, spreto patrono etiam laico: sed utroque defuncto, non subrogabitur tertius absque assensu patroni laici. ibid. n. 48. & 50
Ex Præsentatis si unus moriatur, lite pendente, quomodo causa peragatur, & an possit patronus iterum præsentare. ibid. n. 49
Lite pendente inter patronos, si tempus legitimum ad præsentandum præterierit, licebit Prælato absque assensu patroni Beneficium conferre. ibid.

Præsumptio.

Præsumptio præsumptione tollitur, ac eliditur. p. 26. n. 14
Præsumptio non prævalet contra veritatem. p. 135. n. 31

Prætor.

Prætor mortuo, an expiret jurisdictionis tenentis locum illius. p. 39. n. 16
De Prætorum origine, officio, ac dignitate, remissivè. ibid. n. 18
Prætores hodie in Hispania civitatibus mittuntur. p. 40. n. 23

Præventio.

Præventio non inducitur in criminalibus per summariam informationem ad capturam. p. 81. n. 38. **Sed iudex, qui cæpit reum, prævenit.** ibid.

Pretium.

Pretium ubi constituitur in singula jugera, vel in singulas amphoras, venditio ad mensuram contracta semper intelligitur, etsi totum corpus vendatur. p. 33. n. 24

Primogenium.

In Primogeniis non succeditur ultimo possessori, sed primo institutori. p. 229. n. 65

Princeps, & Principatus.

Principem in Republica unicum esse, per quem gubernetur, natura non exigit; sed quod expediat, naturalis ratio suadet. p. 15. n. 94

Princeps legitimus erit ille, quem populus liber sibi elegerit. p. 16. n. 98

Princeps tenetur servare conditiones sub quibus eligitur. p. 21. n. 143

Princeps fit legitimus, qui imperium tyrannicè usurpavit, accedente deinceps subditorum consensu. p. 16. n. 99

Princeps nequit, quem vassallum retinet, à sua eximere suprema jurisdictione. p. 17. n. 106

Princeps non præsumitur quicquam disponere cum tertii jactura. p. 26. n. 7

Principis Beneficia latissimè interpretantur, nisi cedant in tertii præjudicium. p. 28. n. 21

Princeps utitur in suis contractibus jure privati. ibid.

Principi non licet, nisi ob causam publicam, jus subditorum lædere. p. 29. n. 24

Princeps non censetur concedendo augmentum territorii, jurisdictionem donatarii ampliare cum tertii detrimento. ibid.

Princeps tenetur omni jure vassallos protegere, & ab iniqua oppressione relevare. p. 37. n. 1. & p. 205. n. 17

Princeps supremus pro libito potest advocare causas coram suis Magistratibus pendentes, aut quæ pendere possunt. p. 63. n. 4

Princeps non præsumitur juri derogare, imò se conformare intelligitur juridicis dispositionibus. p. 66. n. 35

Principis majestatem decet reos ex aliis ad suum regnum confugientes protegere, ne ad supplicium trahantur. p. 82. n. 50

Principes aliquando ob precum vexationem deneganda concedunt. p. 102. n. 36

Princeps potest causam etiam gravissimi præjudicii, appellatione remota, egregiis iudicibus delegare; semper tamen ad ipsum provocare licebit. p. 148. n. 48

Princeps debet attendere simul ad delegatorum qualitatem, ac causæ: nec pro libito auxilium appellationis tollere fas erit. ibid. n. 50

Princeps peccabit abrogans absque causa legem justam: sed subditi ab observatione abrogatæ legis etiam in foro interno liberi manent. p. 187. n. 13

Princeps sæcularis nequit jus divinum interpretari. ibid. n. 15

Non potest sibi legem imponere, à qua recedere ipsi non liceat. p. 199. n. 34

Dispensat ut ad munera publica admittatur, qui declinatoriam contra Regiam jurisdictionem opposuit: sed opus erit expressa derogatione legis nostræ. ibid.

Principis rescripta non exequi ex justis causis licet inferioribus Magistratibus, per quod Majestas suprema minimè contemnitur. p. 207. numero 33

Principis mentem interpretatur consuetudo. p. 209. n. 7

Principes ex falsitate precum indulgent, quæ concedere non debent. p. 210. n. 19

Princeps non valet publicorum pascuorum usum impedire, aut coarctare incolis, ad quos spectat. p. 217. n. 2

Princeps supremus in quo vis suæ ditionis oppido, ubi domum habet, fruitur pascuis communibus, licet alibi inhabitet: quod secus est in Dominis inferioribus. ibid. n. 6

Principatus, supremaque politica potestas incepta ab Adamo. p. 18. n. 125

Privilegiatus, & Privilegium.

Privilegiatus contra pariter privilegiatum nequit causas suas in prima instantia ad Curiam deferre. p. 50. n. 23. & p. 55. n. 19

Privilegiatus in specie suo privilegio utitur adversus privilegiatum in genere. p. 56. n. 22

Privilegiatus ex diversa, & potentiori causa suo privilegio in privilegiatum alium gaudet. ibid. n. 24. idem erit, si quis duobus, & alius unico privilegio muniatur. ibid.

Privilegiatus agens de damno vitando, suo privilegio juvatur contra pariter privilegiatum de lucro captando contententem. ibid. num. 25

Privilegiatus ex lege unica. *C. quand. Imper. int. pup.* suo utitur privilegio in criminalibus, si reus existat: secus si accuset. ibid. n. 32

Privilegiatus contra similiter privilegiatum non potitur Beneficio legis unicæ. *C. quand. Imper.* p. 57. n. 34

Privilegiatus ex dicta lege unica, si conveniatur in proprio domicilio a pariter privilegiato, nequibit ad Curiam recurrere. ibid. numero 36

Privilegiatus ex dicta lege unica, etsi in Curia resideat, nequit invitatus apud Regia Prætoria conveniri. ibid. n. 37

Privilegiatus causam communem habens cum non privilegiato an eam valeat ad Curiam trahere. ibid. n. 43

Privilegiatus accedens ad iudicium, ut litigantem, cui de evictione tenetur, defendat, nequit causam ad Cancellariam introducere. ibid. n. 44

Privilegiatus succedens defuncto, qui litem fuerat contestatus, in eodem foro causam prosequi compelletur. ibid.

Privilegium principalis trahitur ad ejus augmentum. p. 25. n. 2

Fallit si Privilegium ad certos limites restrictum concedatur. ibid. n. 3

Privilegiorum renunciatio, quæ pauperibus, ac personis miserabilibus competunt, non valet. p. 50. n. 22

Privilegio legis unicæ. *C. quand. Imper.* quando locus non sit, remissivè. ibid. n. 23

Privilegia paria in adversariis concurrentia se invicem elidunt, & res ad jus commune reduciuntur. p. 56. n. 26

Privilegium aliquid operari debet contra, vel præter jus commune. ibid. n. 27

Privilegium, per quod res ad jus commune reduciuntur, amplissimè interpretatur. ibid. n. 28

Privilegiati ex lege unica. *C. quand. Imper. int. pupil.* eo Beneficio juvantur, sive agant, sive conveniantur. ibid. n. 30

Index Rerum ;

Privilegia extensionem non recipiunt. p. 59. n. 9
Privilegium contra jus commune, ac ordinariam jurisdictionem strictè accipi debet. p. 79. num. 26

Privilegium fori quibus personis, & quando competat. p. 186. & multis seqq. ad p. 195

Probatio.

Probatio per scripturam utrum potior habeatur, quàm per testes. p. 139. n. 28

Probationibus non legitimis ut plena fides adhibeatur, Princeps statuere potest. p. 132. num. 4

Procurator.

Procurator tenetur pro pauperibus gratis munus suum exercere. p. 50. n. 25

A Procuratore infcio gesta post mandati revocationem valeant. p. 68. n. 54

Inter Procuratorem, ac Mandatarium discrimen. p. 107. n. 8

Procurator nobilis sanguine non contribuit cum ignobilibus. p. 123. n. 34

Procuratoris officium an vile reputetur. *ibid.*

Procurator esse prohibetur clericus adhuc in foro, & causa Ecclesiastica. *ibid.*

Procurator an esse possit, qui infamia notatur. p. 168. n. 35

Procurator nequit jurare in animam Domini absque speciali mandato. p. 130. n. 35

Profugus.

Profugus non est vagabundus. p. 82. n. 52

Promissio.

Promissio dandi si voluerit debitor, nullus est effectus. p. 235. n. 46

Prorex.

Prorex non prohibetur suo munere fungi, quavis sciat se successorem habere. p. 69. n. 60

Idem est de Præsidibus, & provinciarum Gubernatoribus. *ibid.*

Protectio Regia.

Protectionis regiae ad vim Ecclesiasticorum iudicum propulsandam defensio, remissivè. p. 206. n. 22

Protocollum.

Protocollum quid sit, & quomodo apud nos, ac exteros conficiatur. p. 119. n. 6.

A Protocollo si extractum originale instrumentum discordet, non huic, sed illi standum est. *ibid.* n. 7.

Protocollum per se probat in iudicio, sed apud nos paratam executionem non meretur. p. 120. n. 12

Proximitas.

Proximitas ad succedendum in fideicommissis familiae relictis ex persona testatoris aestimatur, cum constat, ita illum voluisse. p. 223. num. 3

Pupillus.

Pupillus unde dictus. p. 48. n. 9

Pupilli appellatione, qui in utero est quoad favorabilia continetur. *ibid.*

Si ventris nomine agatur, in prima instantia Curiam adire licet. *ibid.*

Pupillus nequit invitus conveniri à privilegiato

Principis rescripto, nisi in eo expressè derogetur legi unicæ, C. *quand. Imp. int. pupil.* p. 54. & seq. n. 12

Q.

Qualitas.

Qualitates accidentales non præsumuntur, sed probari debent. p. 125. n. 51

Quantitas.

Quantitas modica quanta sit, iudicis arbitrio definitur. p. 55. n. 18

Quod.

Quæ abundant, nocere non solent. p. 139. n. 27

R.

Radagaisus Rex.

Radagaisi Ostrogothorum Regis interitus p. 3. n. 4

Ramiri Reges.

Ramirus I. Legionis Rex, turpe puellarum pensum Sarracenis pendere renuit. p. 9. n. 52

Ramirus II. post traditum Ordonio sceptrum è vivis migrat. *ibid.* n. 59

Ramirus III. à se deficientes Gallicos nunquam subigere valuit. p. 10. n. 62

Recesunthus Rex.

Recesunthus Gothorum Rex, ante & post parentis obitum eximium se Principem exhibuit. p. 7. n. 36

Rechimirus Rex.

Rechimirus Gothorum Rex, cum parente imperio pulsus. p. 6. n. 31

Recusare, & Recusatio.

Ad Recusandum iudicem ordinarium sufficit, quod pars iurejurando asseveret, illum sibi suspectum. p. 160. n. 13. Sed limitatur. *ibid.* num. 15

Recusari iudex potest etiam post conclusum in causa, licet antea suspicionis occasio orta sit, ubi ita est notoria, ut probatione non egeat. p. 162. n. 31

Quid si post conclusionem, causa antea existens in notitiam recusantis pervenit. *ibid.* n. 32

De Recusatione iudicum, remissivè. p. 159. n. 1

Quo jure inventa: definitur: est appellatione favorabilior. *ibid.* n. 2. & 3. In omni causa, & cuique litiganti permissa est. *ibid.* n. 3. Permittitur excommunicatio. *ibid.*

Recusationem Princeps an tollere valeat. *ibid.* num. 3. In dubio sublata non præsumitur. *ibid.*

Recusationi quando locus non fit, remissivè. *ibid.* n. 3

Per Recusationem legitimam omnis iudex de jure Canonico à causæ cognitione prorsus removeatur. p. 160. n. 8

Rursus de jure nostro regio nullus iudex excluditur, sed cum socio procedit. *ibid.* n. 9

In Recusationis admittendis causis quæ animadvertere oporteat *ibid.* n. 11

Recu-

& Verborum.

Recusationis causa de jure Canonico semper probari debet. p. 160. n. 14
 Recusationis causæ à quinque procedunt capitibus. p. 161. n. 17
 Recusatio de jure Canonico, ac communi ante litis contestationem, & cæteras omnes dilatorias exceptiones proponi debet. ibid. n. 19.
 Quod limitatur. ibid. & seq. n. 20. & p. 162. n. 29
 Recusatio judicis inferioris de jure regio objici potest in quovis statu causæ. ibid. n. 27. & seqq. & p. 163. n. 40
 Recusatio admittitur post conclusum in causa, etiam litigantibus citatis ad sententiam, cum suspicio tunc supervenit. p. 162. n. 30
 Recusationis praxis apud nos quoad judices Cancellarium. ibid. n. 36. Et in foro Ecclesiastico. p. 164. n. 48. & seqq.
 De Recusatione Assessoris. p. 163. n. 40
 Adversus Recusationem omiffam utrum restitutio minori concedatur. ibid.
 Recusatus judex ordinarius de jure communi, ac regio adjunctum, ut procedat, assumere tenetur. p. 159. n. 4
 Recusati judices, quibus in solidum non est jurisdictio, à cognitione causæ debent omninò abstinere, de jure regio. p. 160. n. 10
 Quoties Recusatus judex penitus remouetur, causa recusationis est probanda: sed ubi cum adjuncto procedere permittitur, talis probatio non desideratur. ibid. n. 14
 Recusatio etiam in aliis personis præter judices locum habet, de quibus remissivè. p. 161 n. 18

Referens.

Referenti non creditur, nisi constet de relato. Quid de rescripto aliud referente, aut si idem notarius referens, ac relatam confecerit instrumentum. p. 132. n. n. 5

Regalia.

Regalia, exceptis quæ à suprema potestate separati nequeunt, per privatos privilegio, consuetudine, aut præscriptione acquiruntur. p. 31. n. 147

Regnum.

Regnum an expediat potiùs per electionem, quàm per successionem deferri. p. 19. n. 127
 Regni in successione, quod jure sanguinis deferretur, divisioni locus non est. p. 20. n. 137
 Ad Regni successionem præfertur primogenitus ante dignitatem à patre obtentam, illis qui post eam quæsitam sunt procreati. ibid. numero 138

Regularis.

Regularis curam habens animarum, quoad officium Episcopo subicitur. p. 37. n. 8. & p. 79. n. 25
 Regularis delinquens extra claustra vagans, an puniri possit per Episcopum diocesis ubi deliquit. ibid. n. 25
 Regularis prohibetur esse tabellio, procurator causarum, & arbiter. p. 124. n. 47
 Regularis etiam post professionem perficere potest negotia, quæ gerebat ut procurator, & instrumenta de quibus fuerat rogatus ut tabellio. ibid. n. 48
 Regularis à sententia Prælati an queat appellare. p. 148. n. 51

Religio.

Pro Religione summa ratio facit. p. 55. n. 15
 Religionem ingrediens fraudulenter post delictum, ut se à sæculari eximat jurisdictione, fori privilegio non gaudet. p. 193. n. 14

Religiosæ.

Religiosæ potiuntur privilegio legis unicæ. C. quand. Imper. int. pup. p. 54. n. 9

Remissio.

Remissioni debitoris in contractibus regulariter locus non est, quod limitatur. p. 73. n. 27. & seq. An remittatur debitor ad locum contractus. ibid. n. 26. & 28. Quid de illo qui rationes reddere tenetur. ibid. n. 27
 Remissio debitorum, exceptis fugitivis, in usu non est. p. 75. n. 48
 Remissio non fit ex levibus delictis, vel ex quasi. p. 78. n. 20. & p. 81. n. 41
 Remissio delinquentium cessat ob nimiam regionum distantiam, vel si suspectus sit judex, qui reum petit. p. 78. n. 22
 Ad remissionem rei judex non tenetur, nisi per literas exhortatorias requisitus, sed ex urbanitate remittere potest. p. 79. n. 29
 Remissio fieri debet à loco originis, vel domicilii, ad locum delicti, judice requirente. p. 80. n. 31
 Ad Remissionem adstrictus non est judex, postquam reum sua sententia damnaverit, et si petatur à judice loci delicti. p. 81. n. 39. Quid si nondum protulerat sententiam. pag. 80. n. 36
 Remissionem non impedit affectata præventio. p. 81. n. 37
 Remissionem non excludit præventa per capturam jurisdictione. ibid. n. 38
 Remissio cessat ubi civiliter tantum de criminibus agitur. ibid. n. 41
 Remissio furis si petatur, fieri debet ad locum ubi furripuit, et si cum re furtiva alibi capiatur. p. 82. n. 44
 Remissio non datur de uno regno ad aliud, cum uni Principi utrumque non subicitur, nisi ita convenerit inter Reges: & tunc Magistratum antequam remittat, consulere superiorem oportet. ibid. n. 46
 Remissio quando fit concedenda inter Magistratus diversorum regnorum, quæ unum Regem agnoscunt. ibid. n. 47
 Remissio nunquam fit à Curia ad Magistratum extra illam residentem. ibid. n. 45
 Remissio inter judices Ecclesiasticos fieri debet absque distinctione regnorum, vel provinciarum. ibid. 47
 Remissio de uno Regno ad aliud diversi domini ex urbanitate fieri solet, sed non nisi per Principem, aut vicem ejus gerentem. ibid. n. 48
 Remissionis necessitas inter Magistratus ejusdem regni an consuetudine possit tolli. ibid. n. 31
 Remissio vagabundi de uno regno ad alterum non datur. ibid. n. 52
 Ad Remissionem utrum teneatur superior per inferiorem requisitus: & an habeat cognitionem de causæ justificatione, ad literas expediendas. p. 83. n. 54
 Remissio pensionis non conceditur colono ob jacturam fructuum, nisi hæc ex insolita calamitate proveniat. p. 183. n. 16.

Index Rerum,

- Nec si culpa coloni jacturæ, seu calamitati tribuit occasionem. *ibid.* n. 17
Ad Remissionem mercedis pto rata de jure communi quomodo computatio adhibenda. *ibid.* n. 18
De Remissione pensionis sterilitatis causâ qui fuisse egerunt. p. 184. n. 25
Remissio delinquentis ad Ecclesiasticum ejus expensis, & absque nota ignominia fieri debet. p. 190. n. 25. & seq.

Renunciatio, & Renunciatio.

- Renunciatio generaliter suis privilegiis, non videtur renunciare quod sibi de jure communi competit. p. 73. n. 33
Fallit in renunciatio, quam facit contrahens in loco contractus. *ibid.*
Renunciatio juris proprii non præsumitur. p. 236. n. 52

Repræsentatio.

- Repræsentatio an detur in contractibus, & retractu. p. 224. n. 18
De Repræsentatione circa hominis dispositionem quando agitur, in primis voluntas disponentis inquirenda, quæ ex conjecturis dignosci solet. *ibid.* & seq. n. 21
Repræsentatio ex quibus præsumptionibus excludatur in fideicommissis familiae relicta. p. 225. n. 22. & seq.
Repræsentatio quoad descendentes usque in infinitum procedit. *ibid.* n. 31
Repræsentationis jure an gaudeant legitimi ex gratia Principis, adoptivi, vel naturales tantum? remissivè. p. 226. n. 33
Repræsentatio in ascendentibus nulla est. *ibid.* n. 34
De Repræsentatione in primogeniis Hispania fuse discutitur. p. 227. n. 47. & seqq.
Repræsentatio admittitur inter transversales in primogeniis Hispania. p. 229. n. 64. & seq.
Repræsentatio in majoratibus Hispania nunquam excluditur, nisi cautum expressè reperiatur. *ibid.* n. 72. & seq.
Repræsentatio in primogeniis olim apud nos pluribus ex conjecturis rejiciebatur. *ibid.* numero 75
Repræsentatio admittitur in feudis & successionebus aliis. p. 230. n. 81. & seqq.
Per Repræsentationem succeditur apud nos in feudo, emphyteusi, jure patronatus, & aliis omnibus, quæ ita jure patronatus deferuntur, ut ad unum sine divisione perveniant. *ibid.* n. 89
Per Repræsentationem successor legitimus admittitur ad bona, quæ ex Regis beneficio jure primogenii conferuntur. *ibid.* n. 90

Requisitoria Literæ.

- Requisitoria literæ qua forma debeant expediri. p. 81. n. 54

Res.

- Res eadem diverso jure censeri non debet. p. 25 n. 1
Res quæ pondere, numero, vel mensura consistunt, etiam ad corpus vendi solent. p. 29. n. 1
Quando venditio ad corpus celebrata præsumatur. *ibid.* n. 3. & seqq.
Rei suæ qualitates, vires, ac merita scire quisque creditur. p. 33. n. 25

- Res magis infiguntur mortalium mentibus per visum, quàm per auditum. p. 78. n. 17
Res inter alios acta, aliis neque prodest, neque nocet, generat tamen aliquam præsumptionem pro tertio, & contra tertium. p. 89. & seq. n. 12. 14. & 15
Res inter alios acta solet præjudicium tertio operari, & quando. p. 90. n. 18
Res judicata ut aliis non litigantibus nocere valeat, causa bona fide, ac accuratè à litigatore superato defendi debet. p. 91. n. 25.
Res inter alios acta, ut aliis officiat, quæ concurrere opus sit. *ibid.* n. 29
Res hypothecæ subjecta si vendatur, pendente lite ex hypothecaria actione, creditor vincens agit directè contra emptorem, non excussis debitoris bonis. p. 103. n. 40
Res inter alios acta nocere solet tertio citato, cui absque citatione non noceret. p. 105. numero 1
Res judicata propriè dicitur sententia, à qua appellare, aut supplicare non licet. p. 145. n. 20
Res quævis Domino suo perit, etsi nulla ipsius culpa interveniat. p. 172. n. 13
Res mobiles pretiosæ minorum æquiparantur immobilibus quoad solemnitatem alienationis. p. 176. n. 54

Rescriptum.

- Rescriptum ad litem ab excommunicato impetratum, est nullum. p. 157. n. 19. Cum decreto irritante quid operetur. p. 67. n. 45
Rescripti ejus virtute si delegatus procedat, sententia non valet, nec numerabitur in tribus conformibus, ut locus sit dispositioni Clementinae, I. de re judic. *ibid.* & seqq.

Resignatio.

- Resignatio Beneficii si non subsistat ex defectu assensus patroni, resignans ad illud regredi non prohibetur. p. 214. n. 58
Resignatio Beneficiorum in Ecclesiis Indiarum permissa non est. *ibid.* n. 60

Respublica.

- Respublica quid sit. p. 16. n. 103
Respublica libera non valet civem à sua suprema eximere potestate. *ibid.* n. 105
Reipublicæ gubernatio triplex, quæ præstantior, & quæ deterior. p. 19. n. 128
Respublica prohibere non valet, ne cives novellent, aut oliveta plantent in agris suis, ubi ferere consueverant. p. 219. n. 26

Restitutio.

- Restitutio minoribus semper concedenda, nisi jure expressim denegetur. p. 163. n. 43

Retentio.

- Retentio facilius conceditur quàm persequutio. p. 180. n. 18

Revocare.

- Revocandi domum privilegium competit Legatis, & aliis residentibus in Curia ex causa necessaria, aut justa & probabili. p. 44. n. 8. & seq.
Rev.

& Verborum.

Reus.

- Reum ibi puniri oportet, ubi deliquit, ut supplicii repræsentatione Reipublicæ per crimen læfæ satisfiat. p. 78. n. 17
- Reus ad locum admissi criminis remittendus. ibid. n. 19
- Reus si deliquerit, ubi captus est, & in alio territorio, prius coerceri debet à iudice, qui prævenit, quàm remittatur. ibid. n. 21
- Reus privilegiatus quoad forum an puniri possit per iudicem ordinarium loci, ubi delinquit. p. 109. n. 23
- Reus propter delictum non subijcitur Magistratui loci extraneæ jurisdictionis, à qua ex privilegio immunis est. ibid. n. 24
- Reus legitimè absolutus an sit ad locum delicti remittendus, si petatur. pag. 80. num. 32
- Reus pro eodem crimine nequit iterum molestari, nisi absolvatur ab instantia. ibid.
- Reo ignoscendum, qui deliquit provocatus. ibid. num. 34
- Reus qui alibi deliquit, an possit puniri à iudice loci, ubi diu commoratur. ibid. num. 35
- Reus accusari potest pro delicto alibi patrato, ubi majorem bonorum partem habet. ibid.
- Reus accusatus, ubi forum non fortitur, si respondeat, amplius declinatoria uti non valet. ibid.
- Reus confugiens ad Regnum extraneum, utrum possit ibi puniri. p. 82. n. 53
- Reus cujus expensis remittendus. ibid. num. 55
- Cum Reo acta adversus eum mittenda, quibus iudex causæ stare non tenetur. pag. 83. num. 56
- Reus hæresis ubilibet reperus jure punitur, etsi eò loci nihil admiserit in Fidem. ibid. n. 57
- Reus definitivè debet absolvi, quoties actor intra terminum assignatum non probaverit intentionem. p. 91. n. 29

Rex.

- Rex Pelagius immediatè à Deo supremam potestatem sibi, ac successoribus accepit. p. 20. num. 134. & seqq. Quæ illis est absoluta. pag. 21. n. 143
- Reges Hispaniæ trium Ordinum Militarium administratores constituti. pag. 14. & seq. num. 87
- Reges Romanorum legibus soluti non erant ante ejectionem. p. 18. n. 116
- Reges Hispaniæ à Pelagio succedunt jure sanguinis, & quomodo tempore Gothorum. p. 19. n. 126. & p. 20. n. 135. & seq.
- Regibus à Deo quomodo collata potestas. p. 19. n. 131. & seq.
- Regis filius si incapacitate laboret, quid fieri debeat. p. 21. num. 139. Quid si duo primogeniti simul nascantur, & lateat quis prior editus. ibid. n. 140
- Rex compellere potest utentes jurisdictione intra regnum, ut titulum exhibeant, alioqui eam exercere prohibentur. ibid. n. 144
- Rex an cognoscat in prima instantia de causis emergentibus in territorio Domini inferioris. ibid. n. 145
- Rex valet subditis jurisdictionem cum mero, ac mixto imperio concedere, nec non regalia, exceptio quod non liceat ab eis ad Regem recurrere, seu provocare. p. 22. n. 152

D. de Faria Covar. Enucl.

- Rex concedens simpliciter oppidum nulli civitati subjectum, penes quod est jurisdicção, intelligitur eam donatario conferre. ibid. n. 153. Ampliatur. p. 24. num. 163. At in Hispaniæ non censetur aliqua jurisdicção tacitè concessa. p. 23. num. 154. Quid de Domino inferiore ita alienante. p. 23. n. 155
- Rex concedens absolutè castrum alicui civitati subditum, nullam tribuit jurisdictionem donatario. ibid. n. 156
- Rex donans castrum civitati adhærens, cum jurisdictione, an intelligatur merum, ac mixtum imperium concedere. ibid. num. 157. & seqq.
- Rex concedens castrum liberum à subjectione civitatis, cum jurisdictione, merum imperium & mixtum tribuere censetur. ibid. n. 160. Quæ, & omnia præmissa in alienatione ex causa onerosa procedunt. p. 24. n. 162
- Rege concedente oppidum cum jurisdictione, utrum adjacens mare contineatur. ibid. num. 163
- Rex Magistratui jurisdictionem conferens, an merum & mixtum imperium tribuere censetur. ibid. n. 164
- Rex nequit talem jurisdictionem subdito concedere, ut ab eo ad regium auxilium nullatenus liceat provocare. p. 37. n. 1
- Rex ut totius jurisdictionis dominus eam ampliare, restringere, aut tollere pro arbitrio potest: non ita domini oppidorum inferiores. p. 40. n. 24
- Regi nostro quoad patronatum Ecclesiarum novi orbis non currit tempus ad præsentandum, idè nullo excluditur. p. 214. n. 49

Richardedi Reges.

- Richardus I. Gothorum Rex Arrianam hæresim penitus extirpat. p. 6. n. 24
- Richardus II. Ob ipsius regni brevitatem à multis Historicis prætermittitur. ibid. numero 29

Rodericus Rex.

- Rodericus Gothorum Rex corporis & animi dotibus specialibus insignitus, sed absoluta potestate multum est abusus pag. 7. numero 41

Roma, & Romanus.

- Roma expugnatur ab Alarico Gothorum Rege. p. 3. n. 5
- Roma quandiu Regibus subjecta, & quandiu libertate post illos expulsos potita. pag. 17. num. 106
- Roma quondam duplex. p. 44. n. 5
- Roma patria communis olim, & forum, & curia patria communis dicta. ibid.
- Romanorum prima cum Hispanis per fœdus introductio. p. 2. n. 1
- Romanorum primus exercitus quando, & sub quo Duce in Hispaniam advenit. ibid.
- Romani quando ab Hispaniis profusus expulsi. p. 4. n. 12

S.

Saguntum.

- Sagunti urbis per Carthaginenses expugnatio. p. 2. n. 1

M m 2

Sancii

Index Rerum,

Sancii Reges.

- Sancius I. Legionis Rex, Crassus dictus, è folio pulsus ad illud redit. pag. 9. numero 61
- Sancius II. proditoriè percussus è vivis migrat. p. 10. n. 67
- Sancius III. Desideratus nuncupatus, & quare. p. 11. n. 72
- Sancius IV. Eerox vocatus, adhuc parente vivo regia numerata obiit. p. 12. n. 79

Saul.

- Saul utrum à Deo immediatè collata suprema regni potestas. p. 16. n. 101
- Saulis in electione usus est Samuel fortitione, ut Dei voluntas pateferet. ibid. n. 103

Scientia.

- Scientia non præsumitur. p. 94. n. 53

Scriptura Privata.

- Scriptura privata quid sit. p. 136. & seqq. n. 1. Instrumenti appellatione complectitur. ibid. Est triplex, & quo jure inventa. p. 137. num. 2
- Scriptura privata per se non probat: secus publica. ibid. n. 3. Limitatur multipliciter. ibid. num. 4
- Scripturæ privatæ soli ut plena fides in judicio adhibeatur, an lege, vel statuto constitui possit. ibid.
- Scriptura non recognita per testes, quomodo comprobetur, ut fidem faciat. ibid. num. 5. & seq.
- Scriptura in dubio potius privata, quàm publica præsumitur. ibid. n. 5.
- Scriptura privata etsi testibus instrumentariis agnoscat, paratam apud nos executionem non obtinet. ibid. n. 9
- Scriptura confecta ex forma legis *Scripturas, C. qui portior.* solemniter dicitur, p. 139. n. 21. Et de ejus solemnitate. ibid. n. 22
- Scriptura sigillo privati signata quam faciat probationem contra sigillantem. p. 141. n. 43. & seq.
- Scriptura privata sine die subsistit: publica non tenet. p. 142. n. 49
- Scriptura privata non valet absque causæ expressione: publica nullam desiderat. ibid.

Secretarius.

- Secretarii Principis sunt in dignitate, idè infamis ad munus id non admittitur. p. 121. num. 19

Senator, & Senatus.

- Senator Regii Prætorii recusatus jurare cogitur super recusationis causis, modò ex confessione dedecus non sustineat. p. 117. n. 30
- Senatus Regii Castellæ institutio. p. 12. numero 77
- Senatus illius judices supremi de quibus causis cognoscant. p. 63. n. 1

Sententia.

- Pro Sententia præsumitur. p. 90. num. 14. Etiam pendente appellatione. p. 51. n. 33
- Sententia in alios lata aliquando aliis prodest, quibus nocere posset. p. 90. n. 13
- Sententia in absentem prolata censetur potius ob contumaciam, quàm ob jus bonum vincens. ibid. num. 17. Non præjudicat tertio, qui non litigavit, cui in præsentem pronuntiata noceret, quod limitatur. ibid.

Sententia in causa filiationis prodest, ac nocet omnibus ex linea, & cognatione litigantium, quod limitatur. ibid. n. 19

Sententia operatur præsumptionem quoad omnes. ibid. n. 20

Sententia in unum ex hæredibus non pariet præjudicium cohæredibus etiam litem scientibus. ibid. n. 21. Limitatur. ibid. & pag. 97. numero 20

Sententia lata inter alios, quoad jus publicum omnibus prodest, ac nocet. pag. 90. num. 22

Sententia in causa status facit jus quod omnes, p. 91. n. 23. & seq.

Sententia nulla, quæ ex Principis confirmatione subsistit, tertio non officit. ibid. numero 25

Sententia adversus servum, aut libertum an noceat domino, vel patrono? ibid. n. 26. & p. 94. n. 50

Sententia circa ætatem jus facit quoad omnes. p. 91. n. 30

Sententia in majoratus possessorem omnibus vocatis parit præjudicium, vel litem ignorantibus: fallit si fraus, vel desidia possessoris in tuenda causa probetur. ibid. n. 31

Sententia adversus hæredem, aut restituere gravatum officit legatariis, ac fideicommissariis. p. 92. n. 33

Sententia in alium prolata nocet illi, qui sciens super jure suo in judicio controverti, non prohibuit, cum posset. ibid. n. 35

Sententia adversus debitorem super re obligata nocet creditori, è contra. ibid. n. 37. & multis seqq.

Sententia contra subditum an superiori litis conficio præjudicet. p. 94. n. 50

Sententia adversus alium an possit exequi contra rei possessorem, qui ad litem est citatus. ibid. num. 51

Sententia in hæredem, ejus fraude, vel omissione intercedente, prolata utrum noceat legatariis, qui citati comparere neglexerunt. ibid. num. 55

Sententia inter alios lata, regulariter illis nocet adversa, quibus favorabilis prodesset, & è converso: quod limitatur. ibid. n. 56

Sententia, qua aliquis actus nullus declaratur, velut testamentum, aut matrimonium, quoad omnes jus facit, si cum legitimo & principali contradicatore judicium ritè peragatur. ibid. num. 57

Sententia adversus beneficii possessorem ex defectu juris conferendi, nocet collatori litis conficio quoad possessionem. p. 95. num. 1.

Sententia contra beneficiarium ex defectu juris ad præsentandum, vel eligendum nocet patrono, ac electoribus litem scientibus quoad possessionem. ibid. n. 2.

Sententia in electores, collatorem, aut patronum an officiat possidenti Beneficium. p. 90. n. 10. & seqq.

Sententia adversus legatarium non nocet alii, nisi re conjuncti reperiantur. p. 97. n. 20

Sententia contra unum, ex reis debendi officit correo. ibid.

Sententia quando noceat tertio, cui defensio causæ principaliter incumberebat. ibid. numero 21

Sententiam in hæredem per iniquitatem lata num lædat legatarios. p. 100. n. 9

Senten-

& Verborum.

Sententiam adversum emptorem per injuriam prolata, venditori detrimento non est. *ibid.*

Sententia nulla ex jurisdictionis defectu, non convalescit, etsi non appelletur ab illa. p. 102. num. 30

Sententia contra alium non nocebit tertio, cujus nomine judicium est actum absque ipsius mandato tacito, vel expresso, etsi litem non ignoraverit. p. 104. n. 47

Sententiæ conformes quando censeantur, remissivè. *ibid.* n. 51. & p. 155. n. 9.

Sententia qualiter exequenda, ubi constat res penes tertium possessorem existere. p. 108. num. 17

Sententia non exequitur in tertium possidentem, quamvis victor offerat in continenti probare dominium ejus, quem superavit in judicio. *ibid.*

Sententia extincta non reviviscit. pag. 144. numero 7

Sententia licet appellatione suspensa nonnullos effectus interim operatur. *ibid.*

De effectibus suspensivis sententiæ per appellationem, remissivè. *ibid.* n. 14

Sententiæ justæ per appellationem solent iniquè revocari. p. 148. n. 48

Sententiæ duæ conformes in causis possessoriis an debeant, non obstante appellatione, executioni mandari. p. 149. n. 56

Inter definitivam, & interlocutoriam sententiam quoad revocationem attentatorum differentia. p. 151. n. 3. Et de aliis differentiis, remissivè. *ibid.*

Sententiæ nomen etiam interlocutoriam complectitur. p. 156. n. 10

Sententiarum conformitas non reperitur ad juris effectum inter definitivam, & interlocutoriam. *ibid.*

Contra tres sententias conformes an tertio de nullitate dicente, suspendatur executio. *ibid.* num. 11

Sententia fieri non potest ex instrumento, quod apud acta non existit, saltem transumptum. p. 157. & seq. n. 20. & 21

Sententiæ tres conformes non habentur, si interposita appellatio à secunda, per judicem ad quem deserta pronuncietur. *ibid.* numero 20

Sententia super nullitate prolata, etsi duas præcedentes conformes iudex validas pronuntiet, non sunt tres sententiæ conformes, cum de meritis causæ non sit cognitum. *ibid.* num. 21

Sententia nulla, quanquam per superiorem confirmetur, ut valeat, non computatur, ita ut duæ sint sententiæ conformes. *ibid.* numero 22

Ut Sententiæ conformes censeantur, opus non est, quod una aliam expressè confirmet. *ibid.* num. 23

Sententia tertia si antecedentes quoad rei restitutionem confirmet, facta fructum, condemnatione, quæ in illis fuerat omissa, restitutio statim fiet rei, fructum suspendetur, si de nullitate opponatur. *ibid.* num. 24

Quid si ultimus iudex à fructuum restitutione expressim absolvat. *ibid.* n. 25

à Sententia revisionis in regni prætorii licet supplicare, si novum adjiciatur gravamen. p. 157. num. 26

à Sententia tertia conformi appellans auditur, si in ea fiat condemnatio expensarum pro pri-

ma, aut secunda instantia: quæ condemnatio fuerat prætermissa. *ibid.* n. 27

Sententiæ non dicuntur conformes, quæ in quantitate discrepant, nisi in minore is, cujus interest, convenerit. *ibid.* num. 28. Hic nequibit accepta minore quantitate, pro residuo provocare. p. 158. num. 29

Si à sententia tertia, ubi discordia est in quantitate, actor vincens appellet, poterit reus adherere appellationi, ut etiam pro minima quantitate absolvatur in totum, vel pro parte. *ibid.*

Sententiæ Principis executio non retardatur, petita in integrum restitutione, nisi damnum contineat irreparabile. *ibid.* n. 31

Sententia iudicis laici in clericum etiam tacentem, ac consentientem est ipso jure nulla. p. 196. n. 9

Servus.

Servus ad sacros Ordines promotus, sciente, & non contradicente domino, fit liber, nec juri patronatus, ut libertus subicitur. p. 101 num. 25. Quid si dominus ignoret, aut contradicat: & quid si assumatur in Episcopum, vel Religionem ingrediatur, remissivè. *ibid.*

Servus de jure communi domino stipulari permittebatur. p. 121. n. 18

Servi erant publici apud Romanos, qui pro pupillis, absentibus, vel aliter impeditis stipulabantur. *ibid.*

Si.

Si, aliquando admonitionem, non conditionem importat. p. 235. n. 40

Sigillum.

Sigilli authentici, & privati differentia. p. 141. num. 44

Sigillum proprium negans, si de mendacio convincatur, non erit audiendus, si postea alleget, absque sua voluntate appositum. *ibid.* num. 45

Sigillum supplet pro subscriptione, nisi lex illam pro forma desideret. *ibid.* num. 46

Sigillum authenticum quod habeatur, remissivè. p. 142. n. 47

Sigilla authentica, præsertim regia, sedulo custodi, ac fideli debent commendari, & de munere, ac dignitate Cancellarii. *ibid.*

Sigillum in regalibus rescriptis, ubi imprimi solet, est de substantialibus, ut valeat. *ibid.* num. 48

Sigericus Rex.

Sigericus Gothorum Rex, cæde solum ingressus, facinoris mercedem reportat. pag. 3. num. 7

Silo Rex.

Silo Gothorum Rex, socium sibi ad regimen delegit, cujus humeris totum imperii pondus imposuit, ut otio vacaret. p. 8. numero 48

Similis.

Similes cum similibus facillè congregantur. p. 15 num. 96

Index Rerum,

Sisebutus Rex.

Sisebutus Gothorum Rex, Romanos & Judæos Hispanis ex finibus pellit. p. 6. numero 28.
Egrediis animi dotibus floruit, ac aliquas constitutiones edidit. ibid.

Sisenandus Rex.

Sisenandus Gothorum Rex, Concilium Toleti congregari studet. ibid. n. 32
Toleti diem claudit extremum. ibid.

Societas.

Societas hominum prodest ad defensionem, & utilitatem. p. 15. n. 96

Solemnitas.

Solemnitates, quæ in publicis instrumentis debent adhiberi. p. 129. n. 20. & seqq.

Solutio.

Solutione ejus, quod debetur, omnis tollitur obligatio, tam principalis, quam accessoria, seu fidejussoria. p. 236. n. 55

Speciale.

Specialia generalibus regulariter derogant. p. 85 num. 16

Spoliatus.

Spoliatus quando possit suspendere petitionem, & agere possessorio. pag. 145. num. 22

Sterilitas.

Sterilitatis causâ quando pensio tota, vel pro parte colono remittenda. pag. 181. num. 1. & seqq.

Sterilitas per colonum probari debet ad remissionem. p. 183. n. 16

Vide *Remissio.*

Stipulari, & Stipulator.

Stipulari alteri per alterum jure communi non licebat. p. 121. n. 18

Contra Stipulatorem in dubiis respondetur. p. 234. num. 34

Subrogatum.

Subrogatum sapit naturam ejus, cujus loco subrogatur. p. 204. n. 15

Substituere, & Substitutus.

Si substituatur pater pupillo fratres ejus, omnes æqualiter admittentur, tam utrinque conjuncti pupillo, quam ex parte duntaxat patris p. 223. n. 8.

Si substituatur pupillo proximus de familia, aut qui de jure debet succedere, præferetur proximus testatori, remoto proximior pupillo. ibid. n. 9

Succedere, & Successio.

Succedens in majoratu, aut fideicommissio familiæ relicto, jus suæ lineæ quærit, ut ad aliam successio transire non possit, dum ex illa aliquis superfit. pag. 224. num. 14

à Successione regni fœminæ excluduntur apud aliquas gentes, præsertim in Gallia. pag. 21. num. 141

Suevus.

Suevi unde, & quando in Hispanias advenerint p. 2. & seq. n. 3

Suinthila Rex.

Suinthila Gothorum Rex, magis virtutum præstantiâ quam sanguinis splendore thronum conscendit. pag. 6. num. 30. Romanos ab Hispaniis prorsus eliminat, & tandem ipse è folio dejicitur. ibid.

Summarium Judicium.

In Summariis judiciis non admittuntur quæ altiore desiderant indaginem. pag. 111. numero 18

Supplicatio.

Supplicationi an sit locus, cum appellare non licet. p. 112. n. 31. & p. 150. n. 71

T.

Tabellio.

Tabelliones à pauperibus litigantibus nihil possunt exigere. p. 50. n. 25

Tenentur protocolla custodire, alioqui puniuntur, & ad interesse damnantur, & quid si dixerint, non confecisse protocollum. p. 120. num. 8

Tabellio, qui protocollum amiserit, petere potest, ut pars exhibeat originale ad extrahendum exemplar, quod pro protocollo retineat. ibid.

Tabellioni non licet, præter originale primum, quod parti tradidit, aliud ex protocollo præstare, nisi tale sit instrumentum, ut alii nullum præjudicium generari possit: quod si perperam secundum originale præstiterit, fidem tamen faciet. ibid. n. 10

Ut Tabellio possit secundum ex protocollo assumere instrumentum, quæ intervenire debeant. ibid.

Tabellio conficiens instrumentum absque protocollo, quando à pœna excusetur, remissivè. ibid. n. 11

Tabellio recusans edere protocollum instrumenti, quod confecit, an torqueri possit. ibid. num. 14

De Tabellionis officio qui egerunt referuntur. p. 121 n. 16

Tabellionis officium non est vile, sed à quibusdam honoribus Tabelliones remouentur. ibid. num. 17

Tabelliones an servi publici, ibid. n. 18. Possunt pro aliis stipulari. ibid.

Tabellio creari non potest infamis, præsertim si in Curia munus exerceat. ibid. num. 20.

Tabelliones publici civitatum, seu oppidorum infames esse nequeunt. p. 122. n. 22

Tabelliones, quos vulgò reales nuncupamus, creari non possunt juris infamia notati, qui & bonis moribus decorati esse debent. ibid. numero 23

Tabellionem inhabilem reddit superveniens juris infamia, perficere tamen licebit inceptas scripturas. ibid. & seq. n. 25

Tabellio laborans juris infamia occulta, quicquid interim dum latet, exegerit, sustinebitur. ibid. n. 27

Tabellio an impediatur munere suo fungi propter infamiam facti. ibid. n. 29

Tabellio non est creandus, qui facti infamiam patitur, si ex propria procedat turpitudine, electus tamen non remouetur propter illam. p. 123. & seq. n. 31

Tabellio-

& Verborum.

Tabelliones quæ probare debeant, ut ad officium admittantur. p. 123

Tabellio genere nobilis, cum ignobilibus non contribuit, & plebejus ab eo tributo non excusatur. ibid. n. 33

Tabellio an possit esse clericus. ibid. n. 36

Tabellio si ad sacros Ordines ascendat, ampliùs suo munere fungi vetatur. ibid. n. 33

Tabellionis officium in Curia Romana exercere permittitur clericus in sacris, etiam beneficiarius. ibid.

Tabellionis munere uti clericus in Sacris etiam in foro Ecclesiastico prohibetur. ibid. n. 38

Limitatur. ibid. n. 39. & seq.

Tabellio esse nequit clericus in minoribus, si sufficienti ad congruam potiatur beneficio. p. 124. n. 42

Si Beneficio careat, Tabellio effici poterit. ibid. n. 43

Tabellio si jam sacris initiatus instrumentum condiderit, subsistet, nisi antea fuisset per Prælatum monitus, ne uteretur. ibid. n. 45

Quid de jure regio. ibid.

Tabellio factus clericus in sacris potest, ac debet perficere instrumenta de actibus, de quibus ante clericatum fuerat rogatus. ibid. num. 44

Tabellio clericus condere non prohibetur instrumentum de rebus spiritualibus, aut Ecclesiasticis. ibid. n. 46

Tabellionis munus interdicitur Regularibus etiam ante professionem. ibid. n. 47

Tabelliones creandi potestas est Principis regalia. p. 125. n. 53

Utrum alii eos creare valeant. ibid. n. 54. & seq.

Tabelliones creandi facultas quanto tempore acquiratur per præscriptionem. ibid. n. 57

Tabelliones constituere ad judicialia de jure communi quisque in proprio territorio potest, & quid apud nos fervetur. ibid. n. 58

Tabelliones creati à Dominis inferioribus, extra territorium suo munere fungi prohibentur, nisi id specialiter concedatur. ibid. n. 59

Tabellio de consensu partium permittitur protocollum perfecti contractus lacerare. p. 126. n. 64

Tabellio num valeat per alium instrumentum condere, aut exemplum extrahere. p. 131. n. 1

Tabellio impeditus poterit aliena juvari manu, ut ipse propria subscribat. ibid. n. 2

Tabelliones qui in regiis prætoriis resident, vulgò de *Camara*, & publici oppidorum nequeunt per substitutum inservire. ibid.

Tabellio assumens originale ex protocollo alterius, potest consuetas adjicere clausulas, si deficiant, de jure communi: de nostra regio nihil. p. 132. n. 7

Tabellio de jure communi potest, sicut de aliis bonis, de protocollis, & actis, quæ confece- rit, pro libito disponere. ibid. n. 8

An successor si Tabellio sit, valeat extrahere ex defuncti registro instrumenta, omissis solemnitatibus juris. ibid.

Tabellio impeditur, si alii mandet, ut ex suo registro instrumentum assumat, utrum judicis desideretur decretum. ibid.

Tabellio succedens in officio alterius autoritate Principis, an possit ex protocollo antecessoris

fine judiciali præcepto instrumenta extrahere;

ibid. n. 10

Tabellio in exercitio cessans tenetur successori registra, & acta tradere. p. 133. n. 11

Tabellionibus privatis ob delictum officio, acta, & protocolla sunt auferenda. ibid.

Tabellioni succedenti acta & registra, permisso inventario, traduntur. ibid.

Tabellio penes quem protocolla, & acta esse debent, ea quocunque tempore exhibere compellitur, nisi constet ex inventario alii esse tradita. ibid.

Tabelliones si ad eundem actum rogati intercesserint, quisque de illo instrumentum conficere poterit. ibid. n. 13

Tacens, & Taciturnitas.

Tacens non videtur consentire, cum sit ex actu, qui geritur, nullum sibi præjudicium generari. p. 102. n. 29

Tacens, cum possit prohibere, consentire intelligitur. ibid. n. 32

Per taciturnitatem non inducitur consensus ad ea, quæ sunt gravis præjudicii. ibid. numero 28

Taciturnitas consensum inducit ad favorem Religionis, Ecclesiæ, fisci, & similia. ibid. n. 31

Taurina Leges.

Taurinarum legum promulgatio, pag. 14. numero 88

Vide verbo *Lex.*

Temeritas.

Temeritas in litigando quæ sit. p. 165. numero 3

Temporale.

Temporalia ad agendum, sunt perpetua ad excipiendum: & quomodo intelligendum, p. 156 n. 16. & seq.

Tenerife.

Tenerife insula ex Fortunatis Hispaniæ adjicitur expugnata. p. 14. n. 88

Tenuta.

Tenutæ in summano judicio exactè de jure litigantium inquirere oportet. p. 111. n. 20.

An in eo admittantur repulsæ contra testes, & defectus adversum instrumenta. ibid.

De Tenutæ judicio notantur aliqua, & de eo agentes laudantur. ibid. n. 21

In Tenutæ judicio non est locus interdicto de interim. ibid. n. 22. Nec admittitur supplicatio. p. 112. n. 31

Tertia.

Tertiarum ex decimis Regi Hispaniæ per Sedem Apostolicam prima concessio. p. 12. n. 78

Tertius.

Tertius accedens ut principalis ad judicium, quod inter alios versatur, non debet causam prosequi in eo statu, quo existit, quod limitatur. p. 92 n. 37

Tertio comparente, ut utrumque litigatorem excludat, an judex super sedere teneatur in judicio pendenti. ibid. n. 38. Et quomodo causa expediri debeat. ibid. n. 39. & seq.

Ter-

Index Rerum ,

Tertius, cujus interest, poterit causam à litigante desertam assumere. p. 100. n. 11
De Tertio appellante à sententia inter alios lata, cum sua interest. p. 98. n. 1. & seqq.
De Tertio comparante pro suo interesse, lite inter alios pendente. p. 95. n. 1. & seqq.
Tertio res inter alios acta quando noceat. p. 105. n. 1. & seqq.
Tertius qui præfens patitur de jure suo per alium litigari, astringitur sententia, quia mandasse creditur. p. 104. & seq. n. 47
Tertius, cujus interest, licet omiserit appellationem, de nullitate dicens auditur. ibid. n. 54
Tertius si succubuerit agens de nullitate pro suo interesse, appellare non prohibetur. ibid.
Tertius, cui sententia non nocuit, bifariam potest executionem impedire. p. 105. n. 2
Tertius non admittitur ad iudicium quod inter alios agitur, nec ad impediendam executionem sententiæ, nisi prius intra breve tempus de jure suo docuerit. p. 106. n. 3
Et qualis probatio sufficiat. ibid. n. 6
Tertio se opponente executione qualiter procedatur, via executiva suspensa. ibid. n. 4
Tertius qui succubuit in oppositione ad impediendam viam executivam, de jure communi iterum via ordinaria auditur: non sic de nostro regio. ibid. n. 5
Tertius appellans à sententia inter alios lata quoad devolutivum effectum duntaxat, prius quod sua interest, probare tenetur. ibid. numero 7
Tertius se opponens executioni rejicitur, si adfit de calumnia suspicio: sed iudex non facile calumniam præsumet. ibid. num. 8. Fraudis suspicio prorsus eliditur, si plenè in continenti de bono jure tertii probetur: non ita si semiplenè probetur. ibid. n. 9
Tertius quoad iudicium, quod inter alios agitur, tripliciter consideratur, & quando executio per oppositionem impediatur. ibid. n. 10
Tertius possessor qui se opponit executioni sententiæ, allegans se dominum rei, onus probationis non sustinet, sed actori incumbit. p. 118. n. 18
Tertius possessor si non inficietur, dominium rei ad victum attinere, nec justam possidendi causam alleget, in ipsum sententia exequetur. ibid. n. 19
Tertii Creditoris oppositio impedit viam executivam, & quomodo apud nos iudicium expediat. ibid. n. 24. & 25

Testator.

Testator præsumitur velle hæredem quanto minus possit onerare, modò ipsius adimpleatur voluntas. p. 26. n. 14

Testimonium, & Testis.

Testimonium unius etiam in summa dignitate constituti ad plenam probationem non præstat. p. 197. n. 16
Testium defectus non admittuntur in summariis judiciis, nisi damnum irreparabile subsequatur. p. 111. n. 14
Testis qualis esse debeat, & quæ in eo observanda. p. 113. n. 1
Testis omni exceptione major quis dicatur. ibid.

Testis omni exceptione major ubi lege requiritur, probari debet. ibid.
Testis infamia juris notatus à testimonio removetur. ibid. n. 2. Debet à iudice ex officio repelli. ibid.
Testis inhabilis testimonium probat, si contestis viri egregiæ fidei dicto roboretur: fallit in notato juris infamia. ibid. n. 2
In Testem infamia facti maculans non admittitur in criminibus, etiam civiliter agitatis, nec in civilibus arduis: in aliis etsi non excludatur, integram fidem non meretur. p. 114. n. 4
Testis non repellitur infamia canonica, nec juris occulta. ibid. n. 5
Testis an possit esse in criminalibus laicus contra clericum. ibid. n. 6. Et quid si laicus sit corpore vitiat. ibid. n. 7
In Testem inimicus nunquam recipitur. ibid. n. 8
Testes inhabiles ad inquirendum recipiuntur, inimico capitali excepto, qui nec in crimine læsæ Majestatis suscipitur. ibid. n. 9
Testem etsi levis inimicitia non repellat, fidem ejus minuit, qui testificatur pro iudicis arbitrio. ibid. n. 10
Testis profitens se inimicum ejus, in quem producit, num repellatur. ibid.
Testis an esse possit inimicus reconciliatus. ibid. n. 11
De Testium repulsis, quæ in iudicio objici solent. p. 115. n. 15. & seqq.
Testibus intra quod tempus objici repulsæ debeant. ibid. n. 16
Si Testi producto objiciatur defectus in termino probatorio, quid facere oporteat. ibid. n. 17
Testium repulsæ an opponantur in secunda instantia? Et quid contra productos in prima. ibid. n. 18. & seq.
De Testium falsitate, aut corruptione in secunda instantia objici potest. p. 116. n. 20
Testes super eisdem articulis, vel directò contrariis recipi in secunda instantia prohibetur. ibid. n. 21. Limitatur hoc. ibid. num. 22. & seqq.
Quid si testes in prima instantia nihil dixissent, respondent se nescire, aut non recordari. ibid. n. 26
Quid in causis nobilitatis. ibid. n. 27
Quid in matrimonialibus, & ubi animæ periculum vertitur. ibid. n. 28
Quid in criminalibus. ibid. n. 29
Testis cui defectus objicitur ad repulsam, si interrogetur, non debet proprium crimen, seu turpitudinem detegere: de aliis fateri tenetur veritatem. p. 117. n. 30
Testes omnes apud nos de quibusdam defectibus generaliter interrogantur. ibid. n. 31
Testis si ex confessione proprii criminis appareat inhabilis, à testificando removetur. ibid. n. 32
Testem falsò deponentem potest iudex ordinarius, qui de causa cognoscit plectere, etsi aliàs in perjurium jurisdictione careat. ibid. n. 34
Quid si ad requisitionem alterius iudicis testes recipiat. ibid. n. 35
Quid si apud delegatum testis pejeraverit. ibid. n. 37

& Verborum.

- Testis perjurus an poena ordinaria, vel arbitraria puniendus per causæ judicem, in qua falsò deposuit. ibid. n. 6
- Testis extra ordinem punitus per judicem, coram quo pejeravit, utrum possit à judice suo ordinario poena legis effici. ibid. n. 38
- Testem ob perjurium coërcere potest ex officio judex de causa cognoscens principali, ipsa pendente: postea non utique, nisi per accusationem in foro perjuri testis. ibid. n. 39
- Tamem falsum plectere an valeat judex apud quem deliquit, etsi gaudeat fori privilegio. ibid. n. 40. Excipitur clericus. ibid. n. 41.
- Testis laicus falsò testificans coram Ecclesiastico judice, à quo puniendus. p. 118. n. 42
- In testem clericum, qui falsò deposuit, si Ecclesiasticus ob perjurium procedat, nequibit inhibere sæculari judici, ne in causam principali progrediatur, dum de falsitate cognoscitur. ibid. n. 43
- Testem omni exceptione majorem quoties exigit lex, ea qualitas necessariò probari debet. p. 129. n. 19

Theodorus Rex.

- Theodorus Gothorum Rex, cum Attila prælium committit, ubi moritur. pag. 4. n. 9
- Theodoricus Gothorum Rex, eorum solium in Hispania stabilit, ibid. n. 11

Theudis Rex.

- Theudis Gothorum Rex, à simulato furioso occisus. ibid. n. 17

Theudiselus.

- Theudiselus Gothorum Rex, nihil majestate dignum patravit. ibid. 18

Tonsura.

- Tonsuræ prima utrum sit Ordo Ecclesiasticus. p. 188. & seq. n. 23

Torquere, & Tortura.

- Torquere non licet judici reum convictum, ut extorta confessione, appellare non valeat. p. 146. numero 32. Iniquè tamen tortus tenetur fateri veritatem. ibid. num. 34
- Aliquando licebit in atrocitatibus convictum torquere. ibid. n. 35
- Torqueri potest convictus, ut complices detegat, sed ut in caput alienum quis torqueatur, prius esse debet de proprio crimine confessus, vel convictus. ibid. n. 33. Quando possit reus de complicitibus interrogari. ibid.
- Ubi torqueretur reus convictus, quid debeat judex protestari, & an ommissa protestatione, per negationem in tortura evanescant probationes. p. 147. n. n. 36
- In Tortura si judex excesserit, tenetur ei minorem poenam, quàm merebatur, irrogare. ibid.

Transactio

- Transactio hæredis nullum legatariis præjudicium producit. p. 123. n. 9

Transversales.

- Transversalium cognatorum quoad successionem majoratus differentia. p. 229. n. 63

Tulgas Rex.

- Tulgas Gothorum Rex intempestivo languore brevi è medio sublatus. p. 6. n. 34

D. de Faria Covar, Enucl.

Turca.

- Turcarum imperium quando sumpsit exordium. p. 13. n. 81

Turismundus Rex.

- Turismundus Gothorum Rex primùm suis gratissimus, sed deinde superciliosam majestatem ostentans fratrum sibi odium conciliavit. p. 4. num. 10

V.

Vagabundus.

- Vagabundus delinquens ubi puniri possit, & an ad locum delicti remittendus. p. 81, num. 40
- Vagabundus si post delictum ad regnum alterius Principis confugerit, nec ibi puniri poterit, num. 52

Vandali.

- Vandali unde orti, vide verbo *Avandalus.*

Vassalus.

- Vassalus emens partem jurisdictionis communis ab uno ex Dominis, à cæterorum subjectione eximitur. p. 238. n. 6

Vasconia.

- Vasconia unitur Castellæ regis. p. 14. n. 88

Ubi.

- Ubi majus periculum vertitur, ibi cautius agendum. p. 146 n. 28

Vendere, & Venditio: Venditor, & Venditum.

- Si vendantur decem jugera ex certo fundo, contrahitur ad mensuram. p. 31. n. 12. Quid juris si in fundo plura, aut pauciora jugera reperiat. p. 33. n. 17. & 29
- Vendere ad mensuram est aliud, & aliud vendere ad corpus, dicto modo vel numero jugerum, sive amphorarum, quæ fundo, aut dolio continentur, & de effectibus venditionis, dicto modo. ibid. n. 29
- Si vendatur fundus ad corpus, & plura inveniuntur jugera, quàm venditor dixit, omnia cedent emptori, pretio non aucto. p. 30. num. 30
- De Venditionis ad corpus forma & per aversionem. ibid. n. 6
- Venditio ad corpus quando reducatur ac venditionem ad mensuram. ibid. n. 6
- Venditionis ad mensuram forma, & effectus. p. 31. n. 6
- Venditio fundi, vel dolii pretio convento pro singulis jugeribus, vel amphoris, censetur ad mensuram, etsi corpus totum vendatur. ibid. num. 14
- Venditione perfecta ad mensuram sive mobilium sive immobilium, periculum non est emptoris antequam mensura adhibeatur. p. 32 num. 15
- Venditio ejusmodi dicitur conditionalis usque ad mensuram adhibitam, sed contrahentibus non licet pœnitere. ibid. n. 18
- Venditio eadem partim ad corpus, & partim ad mensuram quoad juris effectus contrahi potest. p. 33. n. 24

Index Rerum,

- In** venditione non datur actio læso in pretio, nisi ultra dimidiam; sed in qualitate, aut quantitate rei, aut moneta, ex quavis deceptione concepit actio. p. 34. n. 33
- Venditio**, in arbitrium tertii pretio collato, non tenet nisi per eum constituatur: secus est in tacita venditione dotis æstimatæ. p. 171 num. 4
- Venditio**, quæ per æstimatam dotem contrahitur, habet tacitam conditionem, *Si nuptiæ subsequantur*. p. 173. n. 21
- Venditio** valet, etsi res vendita præsens non sit. p. 177. n. 62
- Venditor** si dixerit, decem jugera in fundo esse, & plura reperiantur, omnia, aucto pretio, emptori tradere debet: hic si voluerit, à contractu poterit recedere, p. 33. n. 25. Quod limitatur. *ibid.* n. n. 26
- Venditor** accedens ad iudicium, ut emptorem defendat, tenetur causam assumere in statu, quo existit, nec declinatoria uti permittitur, etsi clericus existat. p. 88. n. 4
- Venditor** non tenetur de victione, nisi per emptorem lis illi denuntietur. p. 89. n. 7
- Venditor** potest à principio ante cœptum iudicium causam contra emptorem suscitandam in se suscipere, & iste ita manet exclusus, ut nec liti adfistere permittatur. *ibid.* n. 8
- Venditor**, lite cum emptore contestata, nequit illum à iudicio repellere; imò nec emptor causam deserere, ut cum emptore finiatur, valebit. *ibid.*
- Vendito** fundo decem jugerum, vel qui decem jugera continet, an ad corpus, vel ad mensuram venditio censeatur. p. 31. n. 11
- Vendita** re ad mensuram, contrahentibus antequam metiatur resiliere non licet, sed venditoris est periculum. p. 32. n. 16. Sed limitatur. *ibid.* n. 17. & 20
- Venditæ** rei ad mensuram gabella debetur exactori, qui administrat tempore contractus, non mensuræ. *ibid.* n. 19
- Venditæ** rei pretium debetur, currens tempore contractus, non mensuræ, si ex statuto varietur. *ibid.*
- Vendita** re ad mensuram, intra quantum temporis mensuram petere liceat, & an res mensuræ præsumatur ex longa temporis possessione. *ibid.* n. 21
- Vendita** re mobili ad mensuram alibi tradenda, utrum sit utendum mensura loci contractus, vel traditionis, & cujus expensis mensio fieri debeat. *ibid.* n. 22
- Vendito** certo vini dolio ad rationem certi pretii pro singulis amphoris, contrahitur ad mensuram, & periculum spectat ad venditionem usque dum metiatur. *ibid.* n. 23
- Si plures eo casu reperiantur amphoræ, cum scilicet venditor dixit tot amphoras dolio contineri, omnes soluto pretio, cedunt emptori. p. 34. n. 32
- Verbum.*
- Verba deservire debent voluntati. p. 29. n. 1
- Verba melius nostræ mentis testimonium. *ibid.* num. 2
- Ad Verborum proprietatem respiciendum, quoties agentis latet voluntas. *ibid.*
- Verba non obligant, quæ jactantur, & inconsultò proferuntur. p. 33. n. 29
- Verba intelligi debent secundum consuetudinem proferentis. p. 209. n. 7
- Verba generalia non trahuntur ad casus insolitos. *ibid.*
- Verborum scrupulosa observatio de jure nostro regio sublata. p. 237. n. 58
- Veremundi Reges.*
- Veremundus I. Legionis Rex, aut Diaconus dictus obiit. p. 8. n. 50
- Veremundus II. Podager dictus, podagra confectus. p. 10. n. 63
- Veremundus III. Ferdinando bellum indixit, inter præliandum se in medias cohortes, adversarii intrepidus conjecit, ut illum incurreret, ac hasta transpunctus cecidit, &c. *ibid.* n. 65
- Via.*
- Via exequutiva an suspendatur per oppositionem alterius creditoris. p. 108. n. 25
- Vicarius.*
- Vicarii generalis Episcopi, vel foranei quomodo expiret jurisdictio, Prælato decedente, aut aliàs carente jurisditione. p. 39. n. 15
- De Vicarii generalis, ac foranei munere, ac differentia. p. 41. n. 33
- Vicarius Episcopi suam jurisditionem extinctam valdè exercet, dum ignorat, & quid si ipse solus agnoscat, extante communi errore. p. 68. n. 52
- Vicus.*
- Vicus exemptus à civitate quoad jurisditionem retinet communitatem cum illa in pascuis publicis. p. 220. n. 35. & seqq.
- An ejusmodi vici incolæ teneantur servare statuta civitatis, à quo exemptus est. *ibid.* num. 36
- Vici incolæ non eliguntur, nec cogi possunt ad munera civitatis, à qua sunt liberati. *ibid.* num. 37
- Vidua.*
- Vidua etiam dives gaudet privilegiis, quæ personis miserabilibus competunt. p. 50. n. 12
- Vidua quæ maritum occidit, aut in ejus necem cooperatur, non fruitur viduitatis privilegiis. p. 49. n. 17
- Vidua honestam degens vitam, habet privilegium, ut causas suas in prima instantia deferat ad Curiam. p. 53. n. n. 1
- Quæ turpiter vivit, viduitatis omnibus caret privilegiis: nec vidua dici potest, quæ status honestatem non servat. *ibid.* n. 2
- Viduam non facit habitus, sed honestas. *ibid.* n. 2. Limitatur si semel ceciderit, aut si à turpitudine respiscat. *ibid.* n. 3
- Vidua ut suis privilegiis potiatur, se honestè gerere, est probatura, sed in Hispania quoad foeminas non infimæ sortis, honestatis probatio de stylo non exigitur. p. 54. n. 4
- Vidua inonestæ quæ bona auferantur ex matrimonio quæsita, remissivè. *ibid.* n. 5
- Non privatur dote. *ibid.*
- Vidua, quæ post secundas nuptias se turpitudinibus immiscuit, non auferuntur, quæ ex primo matrimonio comparavit. *ibid.* n. 6
- Vidua

& Verborum.

Vidua extra domicilium conveniri non potest à quovis privilegiato, nisi in privilegio expresse derogetur legi unicæ, *C. quand. Imper. int. pup.* p. 54. & seqq. n. 12
Vidua an possit trahere ad Curiam in prima instantia pupillum, aut alios pariter privilegiatos. p. 56 n. 23

Vigilans.

Vigilantibus, & non dormientibus subveniunt jura. p. 93. n. 43

Vinculum.

Vincula duo vincunt unum. p. 56. n. 24

Vinculata Bona.

In Vinculis, seu bonis vinculatis in Hispania succeditur per repræsentationem, & utrum hæc vera sint primogenita. p. 230. n. 88

Vinea.

Vinearum plantatio quando Romanis vetita, & quid in Hispania, & in Indiis. p. 219. n. 27. & seq.

Virginitas.

Virginitas præsumitur in omni scemina, quæ non nupsit p. 190. n. 37

Universale Judicium.

Universale judicium quale sit: Vide verbo *Judicium.*

Universitas.

Universitates apud nos habent casum Curia. p. 55. n. 15.

Voluntas.

Voluntati manifestæ contrahentium standum est adversus verborum proprietatem. p. 29. n. 1

Urraca Regina.

Urraca Hispaniæ Regina, parenti successit. p. 11. num. 69

Usucapio.

Ad Usucapionem error facti quando noceat, aut possit. p. 86. n. 20

Ufus.

Ufus sulphurei pulveris quando primùm in Hispania notus. p. 12. n. 81

Walia.

Walia Rex Gothorum triennium apprimè dominatus obiit. p. 3. n. 8

Wamba Rex.

Wamba Gothorum Rex ob præclara facinora perfectus princeps fuit habitus. p. 7. n. 37

Wandali.

Wandali unde orti, & quando Hispanias invaserint. p. 2. n. 3

Witericus Rex.

Witericus Gothorum Rex bello præclarus, sed infastus. p. 6. n. 26

Witericus Gothorum Rex moribus dignitate perversis, ob immunia scelera execrabilis evasit. p. 7. n. 40

F I N I S.



